

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

علم مفاهیم شناسی
در قرآن

جلد ۲۹

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۱

نویسنده:

رسول ملک‌یان اصفهانی

ناشر چاپی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۴۲	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۱
۴۲	مشخصات کتاب
۴۲	۱- آموزش
۴۲	۱- آموزش
۴۶	۲- آثار آموزش
۴۹	۳- آثار آموزش خدا
۵۱	۴- آثار آموزش گناه
۵۴	۵- آموزش آدم(ع)
۵۴	۶- آموزش اخروی انسان ها
۵۶	۷- آموزش اخروی گناهکاران
۵۶	۸- آموزش اخروی متقین
۵۶	۹- آموزش اخروی مؤمنان
۵۷	۱۰- آموزش ارتداد
۵۸	۱۱- آموزش انسان
۵۸	۱۲- آموزش انفاقگران
۵۹	۱۳- آموزش اهل خشیت
۶۰	۱۴- آموزش اهل کتاب
۶۰	۱۵- آموزش بدکاران
۶۰	۱۶- آموزش برادران یوسف
۶۱	۱۷- آموزش برپاکنندگان نماز
۶۲	۱۸- آموزش بنی اسرائیل
۶۲	۱۹- آموزش بهشتیان
۶۳	۲۰- آموزش پیروان دین

- ۶۴ ۲۱- آموزش پیروان قرآن
- ۶۴ ۲۲- آموزش پیروان نوح(ع)
- ۶۴ ۲۳- آموزش تائبان
- ۶۶ ۲۴- آموزش تائبان بنی اسرائیل
- ۶۷ ۲۵- آموزش تکذیب محمد(ص)
- ۶۸ ۲۶- آموزش تلاوت کنندگان قرآن
- ۶۸ ۲۷- آموزش توابین
- ۷۰ ۲۸- آموزش تهمت به محمد(ص)
- ۷۱ ۲۹- آموزش حاجیان
- ۷۲ ۳۰- آموزش حبیب نجار
- ۷۲ ۳۱- آموزش حق ستیزان
- ۷۲ ۳۲- آموزش حق طلبان
- ۷۳ ۳۳- آموزش خائنان
- ۷۴ ۳۴- آموزش خدا
- ۹۸ ۳۵- آموزش خداترسان
- ۹۸ ۳۶- آموزش داود(ع)
- ۹۸ ۳۷- آموزش در قیامت
- ۱۰۰ ۳۸- آموزش دزد
- ۱۰۰ ۳۹- آموزش زناکار
- ۱۰۰ ۴۰- آموزش زنان انفاقگر
- ۱۰۱ ۴۱- آموزش زنان اهل تسلیم
- ۱۰۲ ۴۲- آموزش زنان خاشع
- ۱۰۲ ۴۳- آموزش زنان خاضع
- ۱۰۲ ۴۴- آموزش زنان ذاکر
- ۱۰۲ ۴۵- آموزش زنان روزه دار
- ۱۰۴ ۴۶- آموزش زنان صابر

- ۴۷- آموزش زنان صادق ۱۰۴
- ۴۸- آموزش زنان عفیف ۱۰۴
- ۴۹- آموزش زنان متذکر ۱۰۴
- ۵۰- آموزش زنان مسلمان ۱۰۵
- ۵۱- آموزش زنان مطیع ۱۰۶
- ۵۲- آموزش شرک ۱۰۶
- ۵۳- آموزش شهیدان ۱۰۹
- ۵۴- آموزش صابران ۱۱۰
- ۵۵- آموزش صالحان ۱۱۰
- ۵۶- آموزش ظالمان ۱۱۲
- ۵۷- آموزشظهارکنندگان ۱۱۲
- ۵۸- آموزش عاقلان ۱۱۲
- ۵۹- آموزش عفیفا ۱۱۴
- ۶۰- آموزش علما ۱۱۴
- ۶۱- آموزش قبل از توبه ۱۱۴
- ۶۲- آموزش قذف ۱۱۴
- ۶۳- آموزش قوم سبأ ۱۱۶
- ۶۴- آموزش قوم نوح ۱۱۶
- ۶۵- آموزش کافران ۱۱۶
- ۶۶- آموزش کافران ذمی ۱۱۸
- ۶۷- آموزش کافران متنبه ۱۱۸
- ۶۸- آموزش کافران محارب ۱۱۸
- ۶۹- آموزش کفر ۱۲۰
- ۷۰- آموزش کنیز گناهکار ۱۲۰
- ۷۱- آموزش گناه ۱۲۰
- ۷۲- آموزش گناه ارتداد ۱۴۴

- ۷۳- آمرزش گناه جاهلانه ۱۴۴
- ۷۴- آمرزش گناه خطایی ۱۴۵
- ۷۵- آمرزش گناه شرک ۱۴۶
- ۷۶- آمرزش گناه صغیره ۱۴۶
- ۷۷- آمرزش گناه کبیره ۱۴۶
- ۷۸- آمرزش گناه کفر ۱۴۶
- ۷۹- آمرزش گناه یهود ۱۴۸
- ۸۰- آمرزش گناهان ۱۴۸
- ۸۱- آمرزش گناهان صغیره ۱۴۸
- ۸۲- آمرزش گناهان کبیره ۱۴۹
- ۸۳- آمرزش گناهکاران ۱۵۰
- ۸۴- آمرزش گناهکاران تائب ۱۵۴
- ۸۵- آمرزش گوساله پرستان بنی اسرائیل ۱۵۴
- ۸۶- آمرزش گوساله پرستان تائب ۱۵۴
- ۸۷- آمرزش لغزش متقین ۱۵۵
- ۸۸- آمرزش لواط ۱۵۶
- ۸۹- آمرزش متخلفان غزوه تبوک ۱۵۶
- ۹۰- آمرزش متقین ۱۵۶
- ۹۱- آمرزش مجاهدان ۱۵۷
- ۹۲- آمرزش مجاهدان غزوه بدر ۱۵۸
- ۹۳- آمرزش مجرمان ۱۵۹
- ۹۴- آمرزش محسنان ۱۶۰
- ۹۵- آمرزش محسنان بنی اسرائیل ۱۶۰
- ۹۶- آمرزش محمد(ص) ۱۶۰
- ۹۷- آمرزش مرتد ۱۶۱
- ۹۸- آمرزش مردان انفاقگر ۱۶۲

- ۹۹- آموزش مردان اهل تسلیم ۱۶۲
- ۱۰۰- آموزش مردان خاشع ۱۶۲
- ۱۰۱- آموزش مردان خاضع ۱۶۳
- ۱۰۲- آموزش مردان ذاکر ۱۶۴
- ۱۰۳- آموزش مردان روزه دار ۱۶۴
- ۱۰۴- آموزش مردان صابر ۱۶۴
- ۱۰۵- آموزش مردان صادق ۱۶۴
- ۱۰۶- آموزش مردان عفیف ۱۶۶
- ۱۰۷- آموزش مردان متذکر ۱۶۶
- ۱۰۸- آموزش مردان مسلمان ۱۶۶
- ۱۰۹- آموزش مردان مطیع ۱۶۷
- ۱۱۰- آموزش مسلمانان ۱۶۸
- ۱۱۱- آموزش مشرکان ۱۶۸
- ۱۱۲- آموزش معذوران از جهاد ۱۷۰
- ۱۱۳- آموزش منافقان ۱۷۰
- ۱۱۴- آموزش منافقان پیرو ۱۷۰
- ۱۱۵- آموزش موحدان ۱۷۱
- ۱۱۶- آموزش موسی(ع) ۱۷۲
- ۱۱۷- آموزش مؤمنان ۱۷۲
- ۱۱۸- آموزش مؤمنان راستین ۱۸۰
- ۱۱۹- آموزش مهاجران ۱۸۰
- ۱۲۰- امیدواران به آموزش های خدا ۱۸۰
- ۱۲۱- امیدواری به آموزش ۱۸۰
- ۱۲۲- امیدواری به آموزش خدا ۱۸۵
- ۱۲۳- اهمیت آموزش ۱۸۶
- ۱۲۴- اهمیت آموزش اخروی ۱۸۶

- ۱۲۵- اهمیت آموزش خدا ----- ۱۸۶
- ۱۲۶- ایمان به آموزش خدا ----- ۱۸۸
- ۱۲۷- بشارت آموزش ----- ۱۸۸
- ۱۲۸- بشارت به آموزش ----- ۱۸۹
- ۱۲۹- بشارت به آموزش گناهان ----- ۱۹۰
- ۱۳۰- تلاش برای آموزش ----- ۱۹۰
- ۱۳۱- توکل به آموزش خدا ----- ۱۹۰
- ۱۳۲- حتمیت آموزش مستغفرین ----- ۱۹۱
- ۱۳۳- درخواست آموزش ----- ۱۹۲
- ۱۳۴- ذکر آموزش خدا ----- ۱۹۴
- ۱۳۵- زمینه آموزش ----- ۱۹۴
- ۱۳۶- زمینه آموزش اهل مکه ----- ۲۰۶
- ۱۳۷- زمینه آموزش توابین ----- ۲۰۶
- ۱۳۸- زمینه آموزش حق ستیزان ----- ۲۰۸
- ۱۳۹- زمینه آموزش خدا ----- ۲۰۸
- ۱۴۰- زمینه آموزش صالحان ----- ۲۰۸
- ۱۴۱- زمینه آموزش ظالمان ----- ۲۰۹
- ۱۴۲- زمینه آموزش کافران ----- ۲۱۰
- ۱۴۳- زمینه آموزش گناه ----- ۲۱۰
- ۱۴۴- زمینه آموزش مخالفان انبیا ----- ۲۱۱
- ۱۴۵- زمینه آموزش مؤمنان ----- ۲۱۲
- ۱۴۶- سنت آموزش ----- ۲۱۲
- ۱۴۷- شرایط آموزش ----- ۲۱۲
- ۱۴۸- شرایط آموزش بدعت ----- ۲۱۸
- ۱۴۹- شرایط آموزش برگزیدگان موسی(ع) ----- ۲۱۸
- ۱۵۰- شرایط آموزش بنی اسرائیل ----- ۲۱۸

۲۱۸	۱۵۱- شرایط آمرزش خدا
۲۲۰	۱۵۲- شرایط آمرزش شرک
۲۲۰	۱۵۳- شرایط آمرزش ظالمان
۲۲۰	۱۵۴- شرایط آمرزش عصیان
۲۲۲	۱۵۵- شرایط آمرزش قاذف
۲۲۲	۱۵۶- شرایط آمرزش کفر
۲۲۲	۱۵۷- شرایط آمرزش گناه
۲۲۴	۱۵۸- شرایط آمرزش گناهکاران
۲۲۴	۱۵۹- شرایط آمرزش مرتدان
۲۲۴	۱۶۰- شرایط آمرزش مسرفان
۲۲۴	۱۶۱- شرایط آمرزش مشرک
۲۲۶	۱۶۲- شرایط آمرزش مشرکان
۲۲۶	۱۶۳- شکر نعمت آمرزش
۲۲۶	۱۶۴- عقیده به آمرزش خدا
۲۲۸	۱۶۵- عمومیت آمرزش خدا
۲۲۸	۱۶۶- عوامل آمرزش
۲۳۲	۱۶۷- عوامل آمرزش گناه
۲۳۴	۱۶۸- عوامل محرومیت از آمرزش
۲۳۴	۱۶۹- قانونمندی آمرزش خدا
۲۳۵	۱۷۰- گناهان قابل آمرزش
۲۳۶	۱۷۱- محرومان از آمرزش
۲۳۷	۱۷۲- محرومان از آمرزش خدا
۲۳۸	۱۷۳- محرومان از آمرزش های خدا
۲۳۸	۱۷۴- محرومیت از آمرزش
۲۴۰	۱۷۵- محرومیت از آمرزش خدا
۲۴۰	۱۷۶- مشمولان آمرزش

۲۴۸	۱۷۷- مضمولان آمزش خدا
۲۴۸	۱۷۸- مضمولان آمزش های خدا
۲۵۲	۱۷۹- مظاهر آمزش خدا
۲۵۳	۱۸۰- منشأ آمزش
۲۵۸	۱۸۱- منشأ آمزش خدا
۲۵۹	۱۸۲- منشأ آمزش صالحان
۲۶۰	۱۸۳- منشأ آمزش ظلم
۲۶۰	۱۸۴- منشأ آمزش کافران
۲۶۰	۱۸۵- منشأ آمزش گناه
۲۶۲	۱۸۶- منشأ آمزش گناهکاران
۲۶۲	۱۸۷- منشأ آمزش مؤمنان
۲۶۳	۱۸۸- موانع آمزش
۲۶۴	۱۸۹- موانع آمزش منافقان
۲۶۴	۱۹۰- موجبات آمزش
۲۷۰	۱۹۱- موجبات آمزش خدا
۲۷۲	۱۹۲- موجبات آمزش گناه
۲۷۴	۱۹۳- موجبات آمزش مؤمنان
۲۷۴	۱۹۴- نشانه های آمزش خدا
۲۷۶	۱۹۵- نعمت آمزش
۲۷۶	۱۹۶- نیاز انبیا به آمزش
۲۷۶	۱۹۷- نیاز به آمزش
۲۸۱	۱۹۸- نیاز به آمزش خدا
۲۸۲	۱۹۹- واسطه های آمزش
۲۸۲	۲۰۰- وعده آمزش
۲۸۴	۲۰۱- وعده آمزش به محمد(ص)
۲۸۵	۲۰۲- ویژگیهای آمزش خدا

- ۲۰۳- یأس از آموزش ۲۸۶
- ۲- آموزش های خدا ۲۸۸
- ۱- آثار آموزشهای خدا ۲۸۸
- ۲- آثار عقیده به آموزشهای خدا ۲۹۴
- ۳- آثار محرومیت از آموزشهای خدا ۲۹۶
- ۴- آموزشهای خدا ۲۹۶
- ۵- آموزشهای خدا در قیامت ۳۱۴
- ۶- اعلام آموزشهای خدا ۳۱۴
- ۷- امیدواران به آموزشهای خدا ۳۱۵
- ۸- امیدواری به آموزشهای خدا ۳۱۶
- ۹- اهمیت آموزشهای خدا ۳۱۶
- ۱۰- اهمیت اعلام آموزشهای خدا ۳۱۷
- ۱۱- اهمیت امیدواری به آموزشهای خدا ۳۱۸
- ۱۲- اهمیت عقیده به آموزشهای خدا ۳۱۸
- ۱۳- اهمیت علم به آموزشهای خدا ۳۱۸
- ۱۴- بشارت آموزشهای خدا ۳۱۹
- ۱۵- تقدم آموزشهای خدا ۳۲۰
- ۱۶- زمینه آموزشهای خدا ۳۲۰
- ۱۷- زمینه جلب آموزشهای خدا ۳۲۴
- ۱۸- شرایط آموزشهای خدا ۳۲۴
- ۱۹- عظمت آموزشهای خدا ۳۲۴
- ۲۰- عمومیت آموزشهای خدا ۳۲۵
- ۲۱- عوامل جلب آموزشهای خدا ۳۲۶
- ۲۲- عوامل محرومیت از آموزشهای خدا ۳۲۶
- ۲۳- منشأ آموزشهای خدا ۳۲۶
- ۲۴- نشانه آموزشهای خدا ۳۲۶

- ۳۲۸ ----- ۲۵- نشانه وسعت آموزشهای خدا
- ۳۲۸ ----- ۲۶- نشانه های آموزشهای خدا
- ۳۲۹ ----- ۲۷- نشانه های وسعت آموزشهای خدا
- ۳۳۰ ----- ۲۸- نعمت آموزشهای خدا
- ۳۳۰ ----- ۲۹- نیاز به آموزشهای خدا
- ۳۳۲ ----- ۳۰- وسعت آموزشهای خدا
- ۳۳۴ ----- ۳۱- ویژگی آموزشهای خدا
- ۳۳۶ ----- ۳۲- ویژگیهای آموزشهای خدا
- ۳۳۷ ----- ۳- آمیزش
- ۳۳۷ ----- ۱- آمیزش
- ۳۳۷ ----- ۲- آثار آمیزش
- ۳۳۹ ----- ۳- آداب آمیزش
- ۳۴۱ ----- ۴- آمیزش آدم(ع)
- ۳۴۱ ----- ۵- آمیزش با کنیز
- ۳۴۲ ----- ۶- آمیزش با همسر
- ۳۴۳ ----- ۷- آمیزش در اعتکاف
- ۳۴۳ ----- ۸- آمیزش در حج
- ۳۴۴ ----- ۹- آمیزش در حیض
- ۳۴۵ ----- ۱۰- آمیزش در شبهای ماه رمضان
- ۳۴۷ ----- ۱۱- آمیزش در ظهار
- ۳۴۷ ----- ۱۲- آمیزش زید بن حارثه
- ۳۴۸ ----- ۱۳- آمیزش محمد(ص)
- ۳۴۹ ----- ۱۴- آمیزش موجودات
- ۳۴۹ ----- ۱۵- احکام آمیزش
- ۳۵۵ ----- ۱۶- بهداشت در آمیزش
- ۳۵۵ ----- ۱۷- ترک آمیزش با همسر

- ۳۵۶-----۱۸- تشویق به آمیزش
- ۳۵۷-----۱۹- تقوا در آمیزش
- ۳۵۷-----۲۰- سرزنش آمیزش در صدراسلام
- ۳۵۹-----۲۱- طلاق قبل از آمیزش
- ۳۵۹-----۲۲- فلسفه
- ۳۵۹-----۲۳- نیاز به آمیزش
- ۳۶۱-----۴- آیات خدا
- ۳۶۱-----۱- آیات خدا
- ۳۹۵-----۲- آثار ارائه آیات خدا
- ۳۹۵-----۳- آثار استهزای آیات خدا
- ۳۹۷-----۴- آثار اصرار بر تکذیب آیات خدا
- ۳۹۷-----۵- آثار اعراض از آیات خدا
- ۴۰۱-----۶- آثار ایمان به آیات خدا
- ۴۰۳-----۷- آثار پیروی از آیات خدا
- ۴۰۳-----۸- آثار تذکر آیات خدا
- ۴۰۳-----۹- آثار تکذیب آیات خدا
- ۴۱۷-----۱۰- آثار تلاوت آیات خدا
- ۴۱۸-----۱۱- آثار دشمنی با آیات خدا
- ۴۱۹-----۱۲- آثار ذکر آیات خدا
- ۴۱۹-----۱۳- آثار رؤیت آیات خدا
- ۴۱۹-----۱۴- آثار شک به آیات خدا
- ۴۱۹-----۱۵- آثار ظلم به آیات خدا
- ۴۲۱-----۱۶- آثار عدم تعقل در آیات خدا
- ۴۲۱-----۱۷- آثار عذاب مکذبان آیات خدا
- ۴۲۱-----۱۸- آثار غفلت از آیات خدا
- ۴۲۲-----۱۹- آثار فراموشی آیات خدا

- ۴۲۳ ۲۰- آثار کفر به آیات خدا
- ۴۲۵ ۲۱- آثار لجاجت با آیات خدا
- ۴۲۵ ۲۲- آثار مبارزه با آیات خدا
- ۴۲۵ ۲۳- آثار مجادله در آیات خدا
- ۴۲۷ ۲۴- آثار محرومیت از درک آیات خدا
- ۴۲۷ ۲۵- آثار مطالعه آیات آفاقی
- ۴۲۷ ۲۶- آثار مطالعه آیات انفسی
- ۴۲۹ ۲۷- آثار مطالعه آیات خدا
- ۴۲۹ ۲۸- آثار یقین به آیات خدا
- ۴۲۹ ۲۹- آداب تذکر آیات خدا
- ۴۳۰ ۳۰- آرامش زمین از آیات خدا
- ۴۳۱ ۳۱- آسایش مکذبان آیات خدا
- ۴۳۱ ۳۲- آسمان از آیات خدا
- ۴۳۱ ۳۳- آفرینش از آیات خدا
- ۴۳۳ ۳۴- آیات آفاقی
- ۴۶۸ ۳۵- آیات انفسی
- ۴۷۳ ۳۶- آیات خدا بر فرعون
- ۴۷۳ ۳۷- آیات خدا در آسمان ها
- ۴۷۴ ۳۸- آیات خدا در آفرینش
- ۴۷۵ ۳۹- آیات خدا در بنی اسرائیل
- ۴۷۵ ۴۰- آیات خدا در تاریخ قوم لوط
- ۴۷۵ ۴۱- آیات خدا در زمین
- ۴۷۷ ۴۲- آیات خدا در سدره المنتهی
- ۴۷۷ ۴۳- آیات خدا در سرزمین سبا
- ۴۷۸ ۴۴- آیات خدا در قرآن
- ۴۷۹ ۴۵- آیات خدا در قصه ابراهیم(ع)

- ۴۶- آیات خدا در قصه قوم سبا ۴۷۹
- ۴۷- آیات خدا در قصه لوط(ع) ۴۸۰
- ۴۸- آیات خدا در قصه یوسف(ع) ۴۸۱
- ۴۹- آیات خدا در کتب آسمانی ۴۸۱
- ۵۰- آیات خدا در مسیحیت ۴۸۱
- ۵۱- آیات خدا در ولادت یحیی(ع) ۴۸۲
- ۵۲- آیات خدا و تعقل ۴۸۳
- ۵۳- آیات منسوخ ۴۸۳
- ۵۴- آیات ناسخ ۴۸۵
- ۵۵- ابتلای مکذبان آیات خدا ۴۸۷
- ۵۶- ابراهیم(ع) هنگام استماع آیات خدا ۴۸۷
- ۵۷- ابزار فهم آیات خدا ۴۸۹
- ۵۸- ابلاغ آیات خدا بر کافران ۴۸۹
- ۵۹- اتمام حجت با آیات خدا ۴۸۹
- ۶۰- اجتناب از تکذیب آیات خدا ۴۹۰
- ۶۱- احکام از آیات خدا ۴۹۱
- ۶۲- احیای زمین از آیات خدا ۴۹۲
- ۶۳- ادريس(ع) هنگام استماع آیات خدا ۴۹۳
- ۶۴- ارائه آیات خدا ۴۹۳
- ۶۵- ارائه آیات خدا بر بنی اسرائیل ۴۹۵
- ۶۶- ارائه آیات خدا بر فرعون ۴۹۵
- ۶۷- ارائه آیات خدا به آل فرعون ۴۹۶
- ۶۸- ارائه آیات خدا به کافران ۴۹۷
- ۶۹- ارائه آیات خدا به محمد(ص) ۴۹۷
- ۷۰- ارزش آیات خدا ۴۹۹
- ۷۱- ارزش ایمان به آیات خدا ۴۹۹

- ۷۲- استفاده از آیات خدا ۵۰۰
- ۷۳- استکبار با آیات خدا ۵۰۳
- ۷۴- استکبار به آیات خدا ۵۰۳
- ۷۵- استماع آیات خدا ۵۰۳
- ۷۶- استهزاگران آیات خدا ۵۰۵
- ۷۷- استهزای آیات خدا ۵۰۵
- ۷۸- استهزای معروضان از آیات خدا ۵۱۰
- ۷۹- اسحاق(ع) هنگام استماع آیات خدا ۵۱۱
- ۸۰- اسراف معروضان از آیات خدا ۵۱۱
- ۸۱- اسماعیل(ع) هنگام استماع آیات خدا ۵۱۱
- ۸۲- اعراض از آیات خدا ۵۱۱
- ۸۳- اعراض از مغالطه گران در آیات خدا ۵۱۶
- ۸۴- افساد مکذبان آیات خدا ۵۱۷
- ۸۵- اقرار مکذبان آیات خدا ۵۱۷
- ۸۶- اقوام انبیا و آیات خدا ۵۱۸
- ۸۷- القای شبهه در آیات خدا ۵۱۹
- ۸۸- امت ها و آیات خدا ۵۱۹
- ۸۹- امتحان با آیات خدا ۵۱۹
- ۹۰- انبیا از آیات خدا ۵۲۱
- ۹۱- انبیا هنگام استماع آیات خدا ۵۲۱
- ۹۲- انتقام از مکذبان آیات خدا ۵۲۱
- ۹۳- اندوه مکذبان آیات خدا ۵۲۱
- ۹۴- انداز معروضان از آیات خدا ۵۲۲
- ۹۵- انکار آیات خدا ۵۲۳
- ۹۶- انگور از آیات خدا ۵۲۳
- ۹۷- اهل بصیرت و آیات خدا ۵۲۳

- ۹۸- اهل یقین و آیات خدا ۵۲۴
- ۹۹- اهمیت آیات خدا ۵۲۵
- ۱۰۰- اهمیت تعقل در آیات خدا ۵۲۵
- ۱۰۱- اهمیت تلاوت آیات خدا ۵۲۶
- ۱۰۲- اهمیت توجه به آیات خدا ۵۲۷
- ۱۰۳- اهمیت درک آیات آفاقی ۵۲۷
- ۱۰۴- اهمیت درک آیات انفسی ۵۲۷
- ۱۰۵- اهمیت ذکر آیات خدا ۵۲۸
- ۱۰۶- اهمیت مطالعه آیات انفسی ۵۲۹
- ۱۰۷- اهمیت یقین به آیات خدا ۵۲۹
- ۱۰۸- ایام الله و آیات خدا ۵۲۹
- ۱۰۹- ایمان به آیات خدا ۵۳۰
- ۱۱۰- باران از آیات خدا ۵۳۹
- ۱۱۱- بارش باران از آیات خدا ۵۳۹
- ۱۱۲- بازی با آیات خدا ۵۳۹
- ۱۱۳- برخورد با آیات خدا ۵۴۰
- ۱۱۴- برخورد با مغالطه گران در آیات خدا ۵۴۱
- ۱۱۵- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا ۵۴۱
- ۱۱۶- برهان در آیات خدا ۵۴۱
- ۱۱۷- بشارت ظهور آیات خدا ۵۴۳
- ۱۱۸- بندگان خدا و آیات خدا ۵۴۳
- ۱۱۹- بهانه جویی مکذبان آیات خدا ۵۴۳
- ۱۲۰- بهره مندان از آیات خدا ۵۴۴
- ۱۲۱- بی اعتنایی به آیات خدا ۵۴۵
- ۱۲۲- بی اعتنایی به معروضان از آیات خدا ۵۴۵
- ۱۲۳- بی اعتنایی به مغالطه گران در آیات خدا ۵۴۷

- ۱۲۴- بی تأثیری آیات خدا بر اهل عذاب ۵۴۷
- ۱۲۵- بی تأثیری آیات خدا بر مشرکان ۵۴۷
- ۱۲۶- بی تأثیری آیات خدا در گناهکاران ۵۴۷
- ۱۲۷- بی عقلی مکذبان آیات خدا ۵۴۸
- ۱۲۸- بی منطقی مکذبان آیات خدا ۵۴۹
- ۱۲۹- بیداری از آیات خدا ۵۵۰
- ۱۳۰- بینش توطئه گران علیه آیات خدا ۵۵۱
- ۱۳۱- پلیدی مکذبان آیات خدا ۵۵۱
- ۱۳۲- تبدیل آیات خدا ۵۵۱
- ۱۳۳- تبلیغ آیات خدا ۵۵۱
- ۱۳۴- تبیین آیات خدا ۵۵۳
- ۱۳۵- تحریف آیات خدا ۵۶۰
- ۱۳۶- تحریفگران آیات خدا ۵۶۱
- ۱۳۷- تداوم تکذیب آیات خدا ۵۶۱
- ۱۳۸- تذکر آیات خدا ۵۶۲
- ۱۳۹- تذکر فرجام مکذبان آیات خدا ۵۶۳
- ۱۴۰- ترس مکذبان آیات خدا ۵۶۳
- ۱۴۱- تشویق به درک آیات آفاقی ۵۶۳
- ۱۴۲- تعقل در آیات خدا ۵۶۵
- ۱۴۳- تفاوت آیات خدا ۵۶۶
- ۱۴۴- تفکر در آیات خدا ۵۶۷
- ۱۴۵- تکبر مکذبان آیات خدا ۵۶۷
- ۱۴۶- تکذیب آیات خدا ۵۶۷
- ۱۴۷- تکذیبگران آیات خدا ۵۸۰
- ۱۴۸- تلاش برای بی تأثیری آیات خدا ۵۸۱
- ۱۴۹- تلاش توطئه گران علیه آیات خدا ۵۸۱

- ۵۸۲ ۱۵۰- تلاوت آیات خدا
- ۵۸۸ ۱۵۱- تلاوت آیات خدا بر مردم
- ۵۸۹ ۱۵۲- تلاوت آیات خدا بر مشرکان
- ۵۸۹ ۱۵۳- تلاوت آیات خدا در خانه همسران محمد(ص)
- ۵۸۹ ۱۵۴- تنزیه آیات خدا
- ۵۸۹ ۱۵۵- تنوع آیات خدا
- ۵۹۱ ۱۵۶- توجه به آیات خدا
- ۵۹۲ ۱۵۷- توطئه علیه آیات خدا
- ۵۹۳ ۱۵۸- توطئه گران علیه آیات خدا
- ۵۹۳ ۱۵۹- تهدید تحریفگران آیات خدا
- ۵۹۳ ۱۶۰- تهدید مکذبان آیات خدا
- ۵۹۵ ۱۶۱- جادوانگاری آیات خدا
- ۵۹۵ ۱۶۲- جادوانگی عذاب مکذبان آیات خدا
- ۵۹۵ ۱۶۳- جایگاه آیات خدا
- ۵۹۶ ۱۶۴- جرم معرضان از آیات خدا
- ۵۹۷ ۱۶۵- جوامع مکذب آیات خدا
- ۵۹۷ ۱۶۶- جهل مکذبان آیات خدا
- ۵۹۷ ۱۶۷- چهارپایان از آیات خدا
- ۵۹۸ ۱۶۸- حالات مکذبان آیات خدا
- ۵۹۹ ۱۶۹- حتمیت کیفر مکذبان آیات خدا
- ۵۹۹ ۱۷۰- حق پذیران و آیات خدا
- ۶۰۰ ۱۷۱- حق طلبان و آیات خدا
- ۶۰۱ ۱۷۲- حقانیت آیات خدا
- ۶۰۱ ۱۷۳- حقیقت تکذیب آیات خدا
- ۶۰۲ ۱۷۴- حکمت در آیات خدا
- ۶۰۳ ۱۷۵- حیات از آیات خدا

- ۱۷۶- خرما از آیات خدا ۶۰۴
- ۱۷۷- خشوع هنگام استماع آیات خدا ۶۰۴
- ۱۷۸- خضوع بر آیات خدا ۶۰۵
- ۱۷۹- خضوع هنگام استماع آیات خدا ۶۰۵
- ۱۸۰- خواب از آیات خدا ۶۰۵
- ۱۸۱- خواسته های مکذبان آیات خدا ۶۰۶
- ۱۸۲- خورشید از آیات خدا ۶۰۷
- ۱۸۳- درخواست آیات خدا ۶۰۸
- ۱۸۴- درک آیات آفاقی ۶۰۹
- ۱۸۵- درک آیات خدا ۶۰۹
- ۱۸۶- درک کنندگان آیات خدا ۶۱۱
- ۱۸۷- دشمنان آیات خدا ۶۱۱
- ۱۸۸- دشمنی با آیات خدا ۶۱۱
- ۱۸۹- ذکر آیات خدا ۶۱۳
- ۱۹۰- ذکر آیات خدا هنگام تلاوت قرآن ۶۱۴
- ۱۹۱- ذلت اخروی مکذبان آیات خدا ۶۱۵
- ۱۹۲- رجعت از آیات خدا ۶۱۵
- ۱۹۳- رجعت مکذبان آیات خدا ۶۱۵
- ۱۹۴- رحمت آیات خدا ۶۱۶
- ۱۹۵- رفاه مکذبان آیات خدا ۶۱۷
- ۱۹۶- روز از آیات خدا ۶۱۷
- ۱۹۷- روزی از آیات خدا ۶۱۷
- ۱۹۸- روزی مکذبان آیات خدا ۶۱۹
- ۱۹۹- روش برخورد با آیات خدا ۶۱۹
- ۲۰۰- روش تبیین آیات خدا ۶۱۹
- ۲۰۱- روشنایی خورشید از آیات خدا ۶۲۱

- ۲۰۲- رویش برنج از آیات خدا ۶۲۱
- ۲۰۳- رویش جو از آیات خدا ۶۲۱
- ۲۰۴- رویش گندم از آیات خدا ۶۲۱
- ۲۰۵- رویش گیاهان از آیات خدا ۶۲۳
- ۲۰۶- رهبران ظالم و آیات خدا ۶۲۳
- ۲۰۷- زکریا(ع) هنگام استماع آیات خدا ۶۲۴
- ۲۰۸- زمان ارائه آیات خدا ۶۲۵
- ۲۰۹- زمین از آیات خدا ۶۲۵
- ۲۱۰- زمینه استفاده از آیات خدا ۶۲۵
- ۲۱۱- زمینه استهزای آیات خدا ۶۲۷
- ۲۱۲- زمینه ایمان به آیات خدا ۶۲۹
- ۲۱۳- زمینه تکذیب آیات خدا ۶۲۹
- ۲۱۴- زمینه درک آیات خدا ۶۳۲
- ۲۱۵- زمینه دشمنی با آیات خدا ۶۳۳
- ۲۱۶- زمینه ذکر آیات خدا ۶۳۳
- ۲۱۷- زمینه شناخت آیات خدا ۶۳۳
- ۲۱۸- زمینه فهم آیات آفاقی ۶۳۵
- ۲۱۹- زمینه فهم آیات خدا ۶۳۵
- ۲۲۰- زمینه قبول آیات خدا ۶۳۵
- ۲۲۱- زمینه نزول آیات خدا ۶۳۷
- ۲۲۲- زوجیت از آیات خدا ۶۳۷
- ۲۲۳- زیان مکذبان آیات خدا ۶۳۷
- ۲۲۴- زیانکاری مکذبان آیات خدا ۶۳۷
- ۲۲۵- سجده هنگام استماع آیات خدا ۶۳۹
- ۲۲۶- سختی فهم آیات خدا ۶۳۹
- ۲۲۷- سرزنش اعراض از آیات خدا ۶۳۹

- ۲۲۸- سرزنش تکذیب آیات خدا ۶۴۱
- ۲۲۹- سرزنش محرومان از آیات خدا ۶۴۱
- ۲۳۰- سرزنش معرضان از آیات خدا ۶۴۱
- ۲۳۱- سرزنش مکذبان آیات خدا ۶۴۲
- ۲۳۲- سرنوشت مجادله گران در آیات خدا ۶۴۳
- ۲۳۳- سرنوشت مکذبان آیات خدا ۶۴۳
- ۲۳۴- سنگینی گوش معرضان از آیات خدا ۶۴۳
- ۲۳۵- سهولت فهم آیات خدا ۶۴۴
- ۲۳۶- شاکران و آیات خدا ۶۴۵
- ۲۳۷- شب از آیات خدا ۶۴۵
- ۲۳۸- شتر صالح(ع) از آیات خدا ۶۴۶
- ۲۳۹- شرایط آیات خدا ۶۴۷
- ۲۴۰- شرایط استفاده از آیات خدا ۶۴۷
- ۲۴۱- شرایط درک آیات خدا ۶۴۹
- ۲۴۲- شرایط شناخت آیات خدا ۶۵۰
- ۲۴۳- شک اقوام پیشین در آیات خدا ۶۵۱
- ۲۴۴- شگفتی تکذیب آیات خدا ۶۵۱
- ۲۴۵- شناخت آیات خدا ۶۵۱
- ۲۴۶- شیاطین و مکذبان آیات خدا ۶۵۲
- ۲۴۷- شیر شتر از آیات خدا ۶۵۳
- ۲۴۸- شیر گاو از آیات خدا ۶۵۳
- ۲۴۹- شیر گوسفند از آیات خدا ۶۵۳
- ۲۵۰- صبر در فهم آیات خدا ۶۵۳
- ۲۵۱- طوفان نوح(ع) از آیات خدا ۶۵۵
- ۲۵۲- ظالمان و آیات خدا ۶۵۵
- ۲۵۳- ظلم اعراض از آیات خدا ۶۵۵

- ۲۵۴- ظلم به آیات خدا ۶۵۶
- ۲۵۵- ظلم تکذیب آیات خدا ۶۵۷
- ۲۵۶- ظلم مغالطه در آیات خدا ۶۵۹
- ۲۵۷- ظلم مکذبان آیات خدا ۶۵۹
- ۲۵۸- ظلمت مکذبان آیات خدا ۶۵۹
- ۲۵۹- عاقلان و آیات خدا ۶۶۰
- ۲۶۰- عبرت از آیات خدا ۶۶۱
- ۲۶۱- عدم تعقل در آیات خدا ۶۶۳
- ۲۶۲- عذاب اخروی معرضان از آیات خدا ۶۶۳
- ۲۶۳- عذاب اخروی مکذبان آیات خدا ۶۶۳
- ۲۶۴- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا ۶۶۴
- ۲۶۵- عذاب دنیوی مکذبان آیات خدا ۶۶۵
- ۲۶۶- عذاب ذلت بار مکذبان آیات خدا ۶۶۵
- ۲۶۷- عذاب معرضان از آیات خدا ۶۶۶
- ۲۶۸- عذاب مکذبان آیات خدا ۶۶۷
- ۲۶۹- عذر بر تکذیب آیات خدا ۶۷۱
- ۲۷۰- عظمت آیات خدا ۶۷۱
- ۲۷۱- علم به آیات خدا ۶۷۳
- ۲۷۲- علما و آیات خدا ۶۷۳
- ۲۷۳- عوامل تأثیر آیات خدا ۶۷۳
- ۲۷۴- عوامل تکذیب آیات خدا ۶۷۴
- ۲۷۵- عوامل دشمنی با آیات خدا ۶۷۹
- ۲۷۶- عوامل رفع شک از آیات خدا ۶۷۹
- ۲۷۷- عوامل عبرت از آیات خدا ۶۸۰
- ۲۷۸- عوامل کفر به آیات خدا ۶۸۱
- ۲۷۹- عوامل مجادله در آیات خدا ۶۸۱

- ۲۸۰- عوامل محرومیت مکذبان آیات خدا ۶۸۱
- ۲۸۱- عوامل نزول آیات خدا ۶۸۲
- ۲۸۲- عیسی(ع) از آیات خدا ۶۸۳
- ۲۸۳- عیسی(ع) هنگام استماع آیات خدا ۶۸۴
- ۲۸۴- غافلان از آیات انفسی ۶۸۵
- ۲۸۵- غافلان از آیات خدا ۶۸۵
- ۲۸۶- غفلت از آیات خدا ۶۸۵
- ۲۸۷- فراوانی آیات آفاقی ۶۸۷
- ۲۸۸- فرجام استهزای آیات خدا ۶۸۷
- ۲۸۹- فرجام تکذیب آیات خدا ۶۸۷
- ۲۹۰- فرجام شوم مکذبان آیات خدا ۶۸۸
- ۲۹۱- فرجام مکذبان آیات خدا ۶۸۹
- ۲۹۲- فرعون و آیات خدا ۶۹۱
- ۲۹۳- فرعونیان و آیات خدا ۶۹۲
- ۲۹۴- فسق مکذبان آیات خدا ۶۹۳
- ۲۹۵- فطرت آیات خدا ۶۹۳
- ۲۹۶- فلسفه آیات خدا ۶۹۴
- ۲۹۷- فلسفه ارائه آیات خدا ۶۹۵
- ۲۹۸- فلسفه تبیین آیات خدا ۶۹۵
- ۲۹۹- فلسفه نزول آیات خدا ۶۹۷
- ۳۰۰- فهم آیات خدا ۶۹۷
- ۳۰۱- قداست آیات خدا ۶۹۹
- ۳۰۲- قرآن از آیات خدا ۶۹۹
- ۳۰۳- قرآن و آیات خدا ۷۰۳
- ۳۰۴- قصه لوط(ع) از آیات خدا ۷۰۳
- ۳۰۵- قصه موسی(ع) از آیات خدا ۷۰۴

- ۳۰۶- قصه نوح(ع) از آیات خدا ۷۰۵
- ۳۰۷- قصه هود(ع) از آیات خدا ۷۰۵
- ۳۰۸- قوم عاد و آیات خدا ۷۰۶
- ۳۰۹- کافران به آیات خدا ۷۰۷
- ۳۱۰- کافران مکه و آیات خدا ۷۰۸
- ۳۱۱- کافران و آیات خدا ۷۰۹
- ۳۱۲- کافران هنگام تلاوت آیات خدا ۷۱۱
- ۳۱۳- کتمان آیات خدا ۷۱۲
- ۳۱۴- کری مکذبان آیات خدا ۷۱۳
- ۳۱۵- کشتی از آیات خدا ۷۱۳
- ۳۱۶- کشتی نوح(ع) از آیات خدا ۷۱۵
- ۳۱۷- کفر به آیات خدا ۷۱۵
- ۳۱۸- کفر توطئه گران علیه آیات خدا ۷۲۱
- ۳۱۹- کفر مکذبان آیات خدا ۷۲۱
- ۳۲۰- کوردلی مکذبان آیات خدا ۷۲۱
- ۳۲۱- کوردلی منکران آیات خدا ۷۲۳
- ۳۲۲- کیفر اخروی تکذیب آیات خدا ۷۲۳
- ۳۲۳- کیفر استکبار با آیات خدا ۷۲۳
- ۳۲۴- کیفر استهزاگران آیات خدا ۷۲۵
- ۳۲۵- کیفر استهزای آیات خدا ۷۲۵
- ۳۲۶- کیفر اعراض از آیات خدا ۷۲۵
- ۳۲۷- کیفر تکذیب آیات خدا ۷۲۹
- ۳۲۸- کیفر توطئه گران علیه آیات خدا ۷۳۵
- ۳۲۹- کیفر دشمنی با آیات خدا ۷۳۵
- ۳۳۰- کیفر کفر به آیات خدا ۷۳۵
- ۳۳۱- کیفر مبارزه با آیات خدا ۷۳۷

- ۳۳۲- کيفر مجادله با آیات خدا ۷۳۷
- ۳۳۳- کيفر معرضان از آیات خدا ۷۳۷
- ۳۳۴- کيفر مکذبان آیات خدا ۷۳۸
- ۳۳۵- کيفر منکران آیات خدا ۷۴۳
- ۳۳۶- گريه هنگام استماع آیات خدا ۷۴۳
- ۳۳۷- گناه استهزای آیات خدا ۷۴۳
- ۳۳۸- گناه بی احترامی به آیات خدا ۷۴۵
- ۳۳۹- گناه تکذيب آیات خدا ۷۴۵
- ۳۴۰- گناه مجادله در آیات خدا ۷۴۵
- ۳۴۱- گناه مکذبان آیات خدا ۷۴۶
- ۳۴۲- گناهکاران و آیات خدا ۷۴۷
- ۳۴۳- لالی مکذبان آیات خدا ۷۴۷
- ۳۴۴- ماه (گردون) از آیات خدا ۷۴۸
- ۳۴۵- مبارزه با آیات خدا ۷۴۹
- ۳۴۶- مجادله در آیات خدا ۷۴۹
- ۳۴۷- مجرمیت مکذبان آیات خدا ۷۵۱
- ۳۴۸- محاکمه مکذبان آیات خدا ۷۵۱
- ۳۴۹- محدوده علم استهزاگران آیات خدا ۷۵۱
- ۳۵۰- محرومان از آیات خدا ۷۵۲
- ۳۵۱- محرومان از استماع آیات خدا ۷۵۳
- ۳۵۲- محرومان از درک آیات خدا ۷۵۴
- ۳۵۳- محرومان از فهم آیات خدا ۷۵۵
- ۳۵۴- محرومیت اخروی معرضان از آیات خدا ۷۵۷
- ۳۵۵- محرومیت از استماع آیات خدا ۷۵۷
- ۳۵۶- محرومیت از فهم آیات خدا ۷۵۷
- ۳۵۷- محرومیت مکذبان آیات خدا ۷۵۹

- ۳۵۸- مخالفت با آیات خدا - ۷۶۱
- ۳۵۹- مراتب آیات خدا - ۷۶۱
- ۳۶۰- مرگ از آیات خدا - ۷۶۱
- ۳۶۱- مرگ مکذبان آیات خدا - ۷۶۳
- ۳۶۲- مریم(س) از آیات خدا - ۷۶۳
- ۳۶۳- مریم(س) هنگام استماع آیات خدا - ۷۶۳
- ۳۶۴- مشاهده آیات آفاقی - ۷۶۴
- ۳۶۵- مشرکان مکه و آیات خدا - ۷۶۵
- ۳۶۶- مشرکان و آیات خدا - ۷۶۵
- ۳۶۷- مطالعه آیات آفاقی - ۷۶۷
- ۳۶۸- معجزه از آیات خدا - ۷۶۷
- ۳۶۹- معجزه برای مکذبان - ۷۶۸
- ۳۷۰- معراج از آیات خدا - ۷۶۹
- ۳۷۱- معرضان از آیات آفاقی - ۷۶۹
- ۳۷۲- معرضان از آیات خدا - ۷۶۹
- ۳۷۳- معرضان از آیات خدا در قیامت - ۷۷۱
- ۳۷۴- مغالطه گران در آیات خدا - ۷۷۲
- ۳۷۵- مقتربان بر خدا و آیات خدا - ۷۷۳
- ۳۷۶- مقام نبوت و آیات خدا - ۷۷۳
- ۳۷۷- مقامات ذاکران آیات خدا - ۷۷۳
- ۳۷۸- مکذبان آیات آفاقی - ۷۷۳
- ۳۷۹- مکذبان آیات انفسی - ۷۷۵
- ۳۸۰- مکذبان آیات خدا - ۷۷۵
- ۳۸۱- مکذبان آیات خدا در جهنم - ۷۸۷
- ۳۸۲- مکذبان آیات خدا در قیامت - ۷۸۹
- ۳۸۳- مکذبان آیات خدا و چهارپایان - ۷۸۹

- ۳۸۴- مکذبان آیات خدا و سگ ۷۹۱
- ۳۸۵- مکذبان آیات خدا و شیاطین ۷۹۱
- ۳۸۶- مکذبان آیات خدا هنگام عذاب ۷۹۱
- ۳۸۷- مکر مکذبان آیات خدا ۷۹۱
- ۳۸۸- منابع آیات خدا ۷۹۳
- ۳۸۹- منشأ آیات خدا ۷۹۳
- ۳۹۰- منشأ استهزای آیات خدا ۷۹۳
- ۳۹۱- منشأ افترا به آیات خدا ۷۹۴
- ۳۹۲- منشأ تکذیب آیات خدا ۷۹۵
- ۳۹۳- منشأ گمراهی مکذبان آیات خدا ۷۹۶
- ۳۹۴- منشأ مجادله در آیات خدا ۷۹۷
- ۳۹۵- منکران آیات خدا ۷۹۷
- ۳۹۶- موارد آیات خدا ۷۹۷
- ۳۹۷- موانع استفاده از آیات خدا ۷۹۹
- ۳۹۸- موانع ایمان به آیات خدا ۸۰۰
- ۳۹۹- موانع درک آیات خدا ۸۰۱
- ۴۰۰- موانع رؤیت آیات خدا ۸۰۲
- ۴۰۱- موانع شناخت آیات خدا ۸۰۳
- ۴۰۲- موانع فهم آیات خدا ۸۰۳
- ۴۰۳- موانع قبول آیات خدا ۸۰۴
- ۴۰۴- موجبات نزول آیات خدا ۸۰۴
- ۴۰۵- موسی(ع) هنگام استماع آیات خدا ۸۰۵
- ۴۰۶- موضعگیری علیه آیات خدا ۸۰۵
- ۴۰۷- موعظه به مکذبان آیات خدا ۸۰۵
- ۴۰۸- مؤمنان به آیات خدا ۸۰۶
- ۴۰۹- مؤمنان و آیات خدا ۸۰۹

- ۴۱۰- مؤمنان و تعقل در آیات خدا ۸۱۱
- ۴۱۱- مؤمنان و شناخت آیات خدا ۸۱۱
- ۴۱۲- مهتدین هنگام استماع آیات خدا ۸۱۱
- ۴۱۳- مهلت به مکذبان آیات خدا ۸۱۲
- ۴۱۴- ناپسندی تکذیب آیات خدا ۸۱۳
- ۴۱۵- ناپسندی غفلت از آیات خدا ۸۱۳
- ۴۱۶- نزول آیات خدا ۸۱۳
- ۴۱۷- نشانه های تکذیب آیات خدا ۸۱۵
- ۴۱۸- نظارت بر تحریفگران آیات خدا ۸۱۵
- ۴۱۹- نقش آیات آفاقی ۸۱۵
- ۴۲۰- نقش آیات انفسی ۸۱۷
- ۴۲۱- نقش آیات خدا ۸۱۹
- ۴۲۲- نور ماه از آیات خدا ۸۲۵
- ۴۲۳- وسعت آیات خدا ۸۲۶
- ۴۲۴- وضوح آیات خدا ۸۲۷
- ۴۲۵- ویژگی آیات خدا ۸۲۹
- ۴۲۶- ویژگیهای آیات خدا ۸۲۹
- ۴۲۷- هارون(ع) هنگام استماع آیات خدا ۸۲۹
- ۴۲۸- هدایت با آیات خدا ۸۳۱
- ۴۲۹- هدایت مکذبان آیات خدا ۸۳۱
- ۴۳۰- هدایت مؤمنان به آیات خدا ۸۳۱
- ۴۳۱- هدایت ناپذیری مکذبان آیات خدا ۸۳۱
- ۴۳۲- هدایتگری آیات خدا ۸۳۳
- ۴۳۳- هشدار به مکذبان آیات خدا ۸۳۵
- ۴۳۴- هلاکت مکذبان آیات خدا ۸۳۷
- ۴۳۵- هماهنگی مکذبان آیات خدا ۸۳۷

- ۴۳۶- همنشینی با مغالطه گران در آیات خدا ۸۳۹
- ۴۳۷- یأس اخروی مکذبان آیات خدا ۸۳۹
- ۴۳۸- یأس مکذبان آیات خدا ۸۳۹
- ۴۳۹- یحیی(ع) هنگام استماع آیات خدا ۸۳۹
- ۴۴۰- یعقوب(ع) هنگام استماع آیات خدا ۸۴۱
- ۴۴۱- یهود و آیات خدا ۸۴۱
- ۵- بابل ۸۴۲
- ۱- اهل بابل و جادو ۸۴۲
- ۲- بت پرستی اهل بابل ۸۴۲
- ۳- تعلیم جادو در بابل ۸۴۴
- ۴- خورشیدپرستی اهل بابل ۸۴۴
- ۵- عقیده اهل بابل ۸۴۴
- ۶- گمراهی اهل بابل ۸۴۴
- ۷- ماروت در بابل ۸۴۵
- ۸- ملائکه بابل ۸۴۶
- ۹- هاروت در بابل ۸۴۶
- ۶- باد ۸۴۷
- ۱- آثار باد گرم ۸۴۷
- ۲- آثار توقف باد ۸۴۷
- ۳- اقسام باد ها ۸۴۷
- ۴- انرژی باد ۸۴۸
- ۵- انقیاد باد ۸۴۸
- ۶- اهمیت باد ۸۴۸
- ۷- اهمیت باد ها ۸۴۸
- ۸- اهمیت ورزش باد ها ۸۴۹
- ۹- باد بشارت دهنده ۸۵۰

- ۱۰- باد رحمت ۸۵۰
- ۱۱- باد سرد ۸۵۰
- ۱۲- باد عذاب ۸۵۲
- ۱۳- باد های باران زا ۸۵۲
- ۱۴- باد های بهشتی ۸۵۳
- ۱۵- باد های مبشر ۸۵۴
- ۱۶- باد های مخرب ۸۵۴
- ۱۷- باد های مفید ۸۵۶
- ۱۸- پیدایش باد ۸۵۶
- ۱۹- تسخیر باد ۸۵۷
- ۲۰- تسخیر باد برای سلیمان(ع) ۸۵۸
- ۲۱- تشبیه به باد داغ ۸۶۰
- ۲۲- تنوع باد ها ۸۶۰
- ۲۳- حرکت باد ۸۶۰
- ۲۴- سوزندگی باد عذاب ۸۶۱
- ۲۵- سوگند به باد ۸۶۲
- ۲۶- عبرت از حرکت باد ها ۸۶۲
- ۲۷- عذاب با باد ۸۶۲
- ۲۸- عذاب با باد تند ۸۶۴
- ۲۹- عذاب با باد سرد ۸۶۴
- ۳۰- عذاب با باد شدید ۸۶۵
- ۳۱- عذاب با باد گرم ۸۶۶
- ۳۲- فواید باد ۸۶۶
- ۳۳- فواید باد ها ۸۶۸
- ۳۴- گوارا باد به بهشتیان ۸۷۰
- ۳۵- مالک باد ها ۸۷۰

- ۲۶- مراد از باد عقیم ۸۷۱
- ۳۷- مسمومیت باد گرم ۸۷۲
- ۳۸- منشأ باد ۸۷۲
- ۳۹- منشأ باد عذاب ۸۷۲
- ۴۰- منشأ باد ها ۸۷۴
- ۴۱- منشأ باد های مبشر ۸۷۴
- ۴۲- منشأ باد های مخرب ۸۷۴
- ۴۳- منشأ تسخیر باد ۸۷۴
- ۴۴- منشأ تسخیر باد برای سلیمان(ع) ۸۷۶
- ۴۵- منشأ حرکت باد ها ۸۷۶
- ۴۶- منشأ وزش باد ۸۷۶
- ۴۷- منشأ وزش باد ها ۸۷۷
- ۴۸- نعمت باد ۸۷۸
- ۴۹- نقش باد ۸۷۸
- ۵۰- نقش باد ها ۸۸۰
- ۵۱- نقش باد های تند ۸۸۲
- ۵۲- نقش باد های غبارزا ۸۸۳
- ۵۳- نقش باد های مبشر ۸۸۴
- ۵۴- نقش باد های ملایم ۸۸۴
- ۵۵- وزش باد ۸۸۴
- ۵۶- وزش باد ها ۸۸۶
- ۵۷- باد ها ۸۸۶
- ۵۸- اقسام باد ها ۸۸۶
- ۵۹- اهمیت باد ها ۸۸۶
- ۶۰- اهمیت وزش باد ها ۸۸۶
- ۶۱- تنوع باد ها ۸۸۸

- ۶۲- عبرت از حرکت باد ها ۸۸۸
- ۶۳- فواید باد ها ۸۸۸
- ۶۴- مالک باد ها ۸۹۰
- ۶۵- منشأ باد ها ۸۹۱
- ۶۶- منشأ حرکت باد ها ۸۹۲
- ۶۷- منشأ ورزش باد ها ۸۹۲
- ۶۸- نقش باد ها ۸۹۲
- ۶۹- ورزش باد ها ۸۹۵
- ۷- بادیه نشینان ۸۹۶
- ۱- بادیه نشینان ۸۹۶
- ۲- آرزوی بادیه نشینان ۸۹۶
- ۳- اخلاص بادیه نشینان ۸۹۶
- ۴- ادعاهای بادیه نشینان صدراسلام ۸۹۶
- ۵- استیذان بادیه نشینان ۸۹۸
- ۶- اسلام بادیه نشینان صدر اسلام ۸۹۹
- ۷- انفاق بادیه نشینان ۹۰۰
- ۸- بادیه نشینان جزیره العرب و احکام ۹۰۰
- ۹- بادیه نشینان صدراسلام و ایمان ۹۰۰
- ۱۰- بادیه نشینان صدراسلام و دین ۹۰۲
- ۱۱- بادیه نشینان مدینه و محمد(ص) ۹۰۲
- ۱۲- بادیه نشینان و انفاق ۹۰۲
- ۱۳- بادیه نشینان و جهاد ۹۰۳
- ۱۴- بادیه نشینان و دعای محمد (ص) ۹۰۴
- ۱۵- بادیه نشینان و زکات ۹۰۴
- ۱۶- بادیه نشینان و صدقات ۹۰۴
- ۱۷- بادیه نشینان و مالیات ۹۰۶

- ۱۸- بادیه نشینان و محمد (ص) ۹۰۶
- ۱۹- بهانه جویی بادیه نشینان ۹۰۶
- ۲۰- بی فرهنگی بادیه نشینان جزیره العرب ۹۰۷
- ۲۱- بینش بادیه نشینان ۹۰۸
- ۲۲- بینش غلط بادیه نشینان ۹۰۸
- ۲۳- تحقق بدخواهی بادیه نشینان ۹۰۸
- ۲۴- تخلف بادیه نشینان ۹۰۹
- ۲۵- تشبیه به بادیه نشینان ۹۱۰
- ۲۶- تقرب بادیه نشینان ۹۱۰
- ۲۷- جهل بادیه نشینان جزیره العرب ۹۱۰
- ۲۸- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب ۹۱۰
- ۲۹- خانه سازی ۹۱۲
- ۳۰- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۲
- ۳۱- رد ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۲
- ۳۲- روش برخورد بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۴
- ۳۳- سرزنش بادیه نشینان ۹۱۴
- ۳۴- سطحی نگری بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۴
- ۳۵- سوءظن بادیه نشینان ۹۱۴
- ۳۶- شک بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۶
- ۳۷- نشینان ضعف بادیه ۹۱۶
- ۳۸- عذرخواهی بادیه نشینان ۹۱۶
- ۳۹- غضب بادیه نشینان ۹۱۶
- ۴۰- فلسفه ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۷
- ۴۱- قبول اسلام بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۸
- ۴۲- کفر بادیه نشینان ۹۱۸
- ۴۳- کفر بادیه نشینان جزیره العرب ۹۱۸

- ۴۴- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام ۹۱۸
- ۴۵- محمد(ص) و بادیه نشینان صدر اسلام ۹۲۰
- ۴۶- مسؤولیت بادیه نشینان ۹۲۰
- ۴۷- منشأ تخلف بادیه نشینان ۹۲۰
- ۴۸- مؤمنان صدر اسلام و بادیه نشینان کافر ۹۲۰
- ۴۹- ناخشنودی بادیه نشینان ۹۲۲
- ۵۰- نفاق بادیه نشینان ۹۲۲
- ۵۱- نفاق بادیه نشینان جزیره العرب ۹۲۲
- ۵۲- ویژگیهای بادیه نشینان ۹۲۳
- ۵۳- ویژگیهای بادیه نشینان جزیره العرب ۹۲۴
- ۵۴- بادیه نشینان مدینه ۹۲۴
- ۵۵- بادیه نشینی ۹۲۴
- ۵۶- آثار بادیه نشینی ۹۲۴
- ۵۷- ارزش بادیه نشینی ۹۲۶
- ۵۸- بادیه نشینی آل یعقوب ۹۲۶
- ۵۹- بادیه نشینی در جزیره العرب ۹۲۶
- ۶۰- بادیه نشینی مردم مشرق سرزمین ذوالقرنین ۹۲۸
- ۸- باران ۹۲۹
- ۱- آثار بارش باران ۹۲۹
- ۲- آثار ذکر هدفداری باران ۹۲۹
- ۳- ابتلا به کمبود باران ۹۲۹
- ۴- ابر باران زا ۹۳۱
- ۵- ابر های باران زا ۹۳۱
- ۶- ابر های بی باران ۹۳۱
- ۷- امیدواری به باران ۹۳۲
- ۸- اهمیت ابر های باران زا ۹۳۳

- ۹- اهمیت باران ۹۳۳
- ۱۰- اهمیت بارش باران ۹۳۴
- ۱۱- اهمیت تقسیم باران ۹۳۵
- ۱۲- باد های باران زا ۹۳۵
- ۱۳- باران آتش ۹۳۶
- ۱۴- باران از آیات خدا ۹۳۷
- ۱۵- باران در غزوه بدر ۹۳۷
- ۱۶- باران رحمت ۹۳۹
- ۱۷- باران عذاب ۹۳۹
- ۱۸- بارش باران ۹۳۹
- ۱۹- بارش باران از آسمان ۹۴۹
- ۲۰- بارش باران از آیات خدا ۹۴۹
- ۲۱- بارش باران سنگ ۹۵۰
- ۲۲- بارش قطره ای باران ۹۵۱
- ۲۳- برکت باران ۹۵۱
- ۲۴- بشارت باران ۹۵۱
- ۲۵- پاکیزگی باران ۹۵۲
- ۲۶- پیدایش باران ۹۵۳
- ۲۷- تأخیر در بارش باران ۹۵۳
- ۲۸- تداوم بارش باران ۹۵۳
- ۲۹- تشبیه به باران ۹۵۵
- ۳۰- تشبیه به باران در تاریکی ۹۵۵
- ۳۱- تفکر در عوامل بارش باران ۹۵۵
- ۳۲- تفکر درباره باران ۹۵۶
- ۳۳- تقدیر باران ۹۵۷
- ۳۴- تکرار بارش باران ۹۵۸

- ۳۵- خالق ابر های باران زا ۹۵۹
- ۳۶- درخواست باران ۹۵۹
- ۳۷- رحمت باران ۹۵۹
- ۳۸- زمینه باران ۹۶۱
- ۳۹- زمینه بارش باران ۹۶۱
- ۴۰- زمینه نزول باران ۹۶۳
- ۴۱- شگفتی باران ۹۶۳
- ۴۲- عبرت از تقدیر باران ۹۶۳
- ۴۳- عذاب با باران ۹۶۳
- ۴۴- علم خدا به باران ۹۶۵
- ۴۵- عوامل بارش باران ۹۶۵
- ۴۶- عوامل تشکیل ابر های باران زا ۹۶۸
- ۴۷- عوامل کمی باران ۹۶۹
- ۴۸- فلسفه بارش باران ۹۶۹
- ۴۹- فواید باران ۹۶۹
- ۵۰- قانونمندی بارش باران ۹۸۵
- ۵۱- قوم عاد و کمبود باران ۹۸۵
- ۵۲- مطالعه ابر های باران زا ۹۸۶
- ۵۳- مطالعه باران ۹۸۷
- ۵۴- مطالعه بارش باران ۹۸۷
- ۵۵- مطالعه تقسیم باران ۹۸۷
- ۵۶- مکان بارش باران ۹۸۹
- ۵۷- منابع باران ۹۸۹
- ۵۸- منشأ باران ۹۸۹
- ۵۹- منشأ بارش باران ۹۹۶
- ۶۰- منشأ گوارایی آب باران ۹۹۹

- ۶۱- منشأ نزول باران ۹۹۹
- ۶۲- منشأ نفوذ باران ۹۹۹
- ۶۳- موانع بارش باران ۱۰۰۰
- ۶۴- نعمت باران ۱۰۰۱
- ۶۵- نعمت وفور باران ۱۰۰۳
- ۶۶- نفوذ باران در زمین ۱۰۰۳
- ۶۷- نقش ابر های باران زا ۱۰۰۴
- ۶۸- نقش باران ۱۰۰۵
- ۶۹- وعده باران ۱۰۱۱
- ۹- باردار ۱۰۱۲
- ۱- تغذیه باردار ۱۰۱۲
- ۲- رجم باردار ۱۰۱۲
- ۳- روزه زن باردار ۱۰۱۲
- ۴- سوگند به ابرهای باردار ۱۰۱۴
- ۵- شتر باردار ده ماهه ۱۰۱۴
- ۶- عده طلاق باردار ۱۰۱۴
- ۷- مطالعه حرکت ابر های باردار ۱۰۱۶
- ۸- منشأ حرکت ابر های باردار ۱۰۱۶
- ۱۰- بازجویی ۱۰۱۷
- ۱- احکام بازجویی ۱۰۱۷
- ۲- بازجویی آشکار ابراهیم(ع) ۱۰۱۷
- ۳- بازجویی اخروی انسان ها ۱۰۱۹
- ۴- بازجویی اخروی مشرکان ۱۰۱۹
- ۵- بازجویی از بت بزرگ قوم ابراهیم ۱۰۱۹
- ۶- بازجویی از زنان اشراف مصر ۱۰۲۰
- ۷- بازجویی از متهمان ۱۰۲۱

- ۸- بازجویی از مهمانان زلیخا - ۱۰۲۱
- ۹- بازجویی پادشاه مصر - ۱۰۲۲
- ۱۰- بازجویی در محشر - ۱۰۲۳
- ۱۱- جواز بازجویی از متهمان - ۱۰۲۳
- ۱۲- جواز بازجویی از مجرمان - ۱۰۲۳
- ۱۳- درخواست بازجویی ابراهیم(ع) - ۱۰۲۴
- ۱۴- دلایل بازجویی از برادران یوسف - ۱۰۲۵
- ۱۵- زلیخا قبل از مجلس بازجویی - ۱۰۲۵
- ۱۶- عوامل بازجویی - ۱۰۲۵
- ۱۷- فلسفه بازجویی ابراهیم(ع) - ۱۰۲۵
- ۱۸- مکان بازجویی ابراهیم(ع) - ۱۰۲۷
- ۱۹- موارد جواز بازجویی - ۱۰۲۷
- ۱۱- بازداشت - ۱۰۲۸
- ۱- احکام بازداشت - ۱۰۲۸
- ۲- بازداشت بنیامین - ۱۰۲۸
- ۳- تأثیر بازداشت بنیامین در یعقوب(ع) - ۱۰۲۸
- ۴- جواز بازداشت متهمان - ۱۰۳۰
- ۵- جواز بازداشت مجرمان - ۱۰۳۰
- ۶- عوامل بازداشت - ۱۰۳۰
- ۷- غیرقانونی بودن بازداشت بنیامین - ۱۰۳۰
- ۸- منشأ بازداشت بنیامین - ۱۰۳۲
- ۹- موارد جواز بازداشت - ۱۰۳۲
- ۱۰- یعقوب(ع) و بازداشت بنیامین - ۱۰۳۲
- ۱۱- یوسف(ع) و بازداشت بنیامین - ۱۰۳۴
- درباره مرکز - ۱۰۳۵

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۲۱

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد ۲۱

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - ۱۴۰۰ ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

۱- آموزش

۱- آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۹ - ۳۸،۹

۳ - همراهی توبه مرتدان با اصلاح (جبران گذشته) ، شرط آموزش گناهشان

الَّذِينَ تَابُوا .. و اصْلِحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۸ - غفران و رحمت الهی ، دلیل پذیرش توبه مرتد و آموزش گناه او

الَّذِينَ تَابُوا .. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۹ - توبه کنندگان ، مشمول مغفرت و رحمت الهی

الَّذِينَ تَابُوا .. فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۲ - ۲۹

۲۹ - عفو از گناهکاران مؤمن ، جلوه ای از فضل خداوند

و لقد عفا عنکم و اللّٰه ذو فضل علی المؤمنین

جمله <و اللّٰه ذو فضل .. >، به منزله علتی برای عفو است؛ یعنی چون خداوند صاحب فضل است از گناه شما صرف نظر کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۵ - ۱۳، ۱۰

۱۰ - عفو خداوند از گناه فراریان جنگ احد

انّ الذّین تولّوا . . و لقد عفا الله عنهم

۱۳ - عفو و چشم پوشی خداوند از لغزش ها و گناهان ، پرتویی از غفران و حلم او

و لقد عفا الله عنهم انّ الله غفور حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱

۵ - خداوند ، آمرزنده پیکارگران شهید کارزار احد و بخشاینده رحمت های خویش به آنان

و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه او متّم لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون آیه مورد بحث در ضمن آیاتی آمده که مسائل نبرد احد را مطرح می کرد، می تواند اشاره مستقیم به شهیدان جنگ احد داشته باشد.

۶ - آمرزش گناهان آدمی از سوی خداوند ، زمینه بهره مندی او از رحمت خاصّ الهی

لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون در آیه شریفه <مغفره> مقدّم بر <رحمه> شده، می توان نتیجه گرفت که آمرزش گناهان مقدّمه ای برای دریافت رحمت خاصّ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۰ - ۱۷

۱۷ - آمرزش تمامی گناهان شهدا

فرحین بما اتیهم اللّٰه .. الا خوف علیهم و لا هم یحزنون

چون گناه در عالم برزخ و قیامت موجب حزن و اندوه خواهد بود، و به دلیل <الا خوف .. >، شهیدان هیچگونه حزن و اندوهی ندارند، معلوم می شود تمام گناهان آنان مورد عفو الهی قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۳ - ۱۴، ۱۲، ۱۰، ۹

۹ - آمرزش گناهان و پوشاندن بدی ها ، تقاضای خردمندان از پیشگاه پروردگار

ربّنا فاغفرلنا ذنوبنا و کفرّ عنا سیئاتنا

۱۰ - خداوند ، آمرزنده گناهان و پرده پوش اعمال ناپسند

فاغفرلنا ذنوبنا و کفرّ عنا سیئاتنا

۱۲ - توجّه به ربوبیت خداوند ، زمینه درخواست و انتظار آموزش گناهان از او

رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا

۱۴ - بخشش گناهان و پوشاندن ناروایی ها ، پرتوی از ربوبیت الهی

رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ -

۴،۱۹،۲۰،۲۹،۳۲،۳۵

۴ - خردمندان مؤمن ، مشمول مغفرت الهی هستند .

رَبَّنَا فَاعْفُرْ لَنَا .. فاستجاب لهم ربهم

۱۹ - بخشش گناهان و دخول در بهشت ، پاداش بزرگ الهی ، برای هجرت ، آوارگی ، آزار دیدن در راه خدا و جهاد و

شهادت

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَ اُوذُوا فِي سَبِيلِي وَ قَاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَآ كُفْرَانَ عَنهُ

۲۰ - آموزش گناهان و بهشت ، پاداش خداوند به هجرت کنندگان از شرک و کفر *

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَ اَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ .. لَآ كُفْرَانَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَ لَادْخُلَتْهُمْ جَنَّاتٌ

می توان گفت مراد از هجرت به قرینه ادامه آیه (اخرجوا من ديارهم)، هجرتی است که رانده شدن از خانه و کاشانه را در پی

ص: ۲

داشته باشد. و این هجرت همان ترک شرک و کفر است.

۲۹ - پاکی از گناه ، شرط ورود به بهشت *

لاکفرنّ عنهم سیئاتهم و لادخلنهم جنّات

تقدّم جمله <لاکفرنّ .. > بر جمله <لادخلنهم>، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که پاک شدن از گناه، مقدمه ورود به بهشت است.

۳۲ - ترغیب الهی به تحمّل رنج ها و سختی های راه ایمان ، با وعده بهشت و آمرزش گناه مؤمنان آزاردیده و رنج کشیده

فالدین هاجروا .. لاکفرنّ عنهم سیئاتهم و لادخلنهم جنّات

۳۵ - بهشت و آمرزش گناهان ، پاداش نیک خداوند

لاکفرنّ .. و لادخلنهم ... ثواباً من عند الله و الله عنده حسن الثواب

۲- آثار آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۰۰ - ۱۷

۱۷ - آمرزش گناهان ، زمینه ساز برخوردار شدن از رحمت خاصّ خداوند *

و كان الله غفوراً رحيماً

تقديم <غفوراً> بر <رحيماً>، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱۱

۱۱ - آمرزش گناهان آدمی ، زمینه ساز شمول و جریان رحمت الهی بر وی

يجدالله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - مغفرت و آمرزش گناهان از سوی خداوند ، زمینه هدایت پذیری انسان *

لم یکن الله لیغفر لهم و لالیهدیهم سیبلا

تقدیم جمله <لم یکن الله لیغفر> بر جمله <لالیهدیهم>، می تواند اشاره به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۱۰

۱۰ - شمول رحمت خدا و آمرزش او تنها راه نجات از زیان گناه و گرایش های شرک آلود است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱ - ۱۱

ص: ۳

۱۱- دستیابی به پاداش بزرگ الهی (بهشت) در گرو بخشوده شدن گناهان است .

أول-ئک لهم مغفره و أجر کبیر

تقدیم ذکری <مغفرت> بر <اجر کبیر> می تواند اشاره به این باشد که: رسیدن به پاداش بزرگ الهی و ورود به بهشت ، در گرو آمرزش گناهان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۷ - ۱۲

۱۲- آمرزیده شدن گناهان ، زمینه ساز شمول رحمت الهی است . *

إلا تغفر لی و ترحمنی

برداشت فوق، از تقدیم مغفرت بر رحمت، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۶ - ۱۰

۱۰- راه یابی انسان به بهشت ، تنها پس از آمرزش گناهان وی از سوی خداوند است .

و نتجاوز عن سیئاتهم فی أصح-ب الجنه

از تعبیر <نتجاوز..>، استفاده می شود که تا عفو و گذشت الهی شامل بنده گنه کار نشود، او قادر به ورود به بهشت و قرار گرفتن در زمره بهشتیان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۹

۱۹ - انسان ها در جهان آخرت ، در صورتی به رضایت و خرسندی خداوند دست خواهند یافت که پیش از آن ، کاملاً پاک شده و مشمول غفران و آمرزش الهی قرار گرفته باشند .

و مغفره من الله و رضون

تقدیم <مغفره> بر <رضوان>، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۶

۶ - دستیابی به بهشت ، در گرو جلب غفران و آمرزش الهی است .

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنه

۳- آثار آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۴ - ۱۵، ۱۴

۱۴ - توبه انسان ها و پذیرش آن از سوی خداوند ، جلوه ای از مغفرت و رحمت اوست .

الا الذين تابوا من قبل ان تقدروا عليهم فاعلموا ان الله غفور رحيم

ص: ۴

جمله < فاعلموا ان الله غفور رحيم > پس از <الذین تابوا> می تواند به دو معنا اشاره داشته باشد: اول اینکه موفق شدن انسانها به توبه با توفیق خداوند و برخاسته از مغفرت و رحمت اوست. دوم اینکه پذیرش توبه نیز برخاسته از مغفرت و رحمت اوست.

۱۵ - سقوط حد از محاربان مفسد در صورت توبه ، پرتویی از رحمت و مغفرت الهی است .

الا الذین تابوا .. فاعلموا ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۲۳، ۲۱

۲۱ - ربوبیت و غفران و رحمت الهی مقتضی آسان نمودن تکالیف در شرایط اضطرار است.

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربك غفور رحيم

۲۳ - رحمت و غفران خداوند برطرف کننده آثار و تبعات بد استفاده کردن از محرّمات در حال اضطرار است. *

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربك غفور رحيم

<غفور> صیغه مبالغه به معنای بسیار پوشاننده است. غفران خداوند در مورد مضطر به خوردن محرّمات، ممکن است پوشاندن گناه و تبعات آن باشد و محتمل است برخی آثار نامطلوب و وضعی استفاده از آنها باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۳

۳ - بنی اسرائیل پس از اذعان به گمراهی خویش ، به این حقیقت رسیدند که نجاتشان از فرجام شوم گوساله پرستی در گرو شمول رحمت خدا و مغفرت اوست .

قالوا لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا لنکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۱۸

۱۸ - برخورداري مؤمنان انفاقگر از رحمت خداوند ، مقتضای غفران و مهر بی پایان اوست .

و من الأعراب من يؤمن . . . و يتخذ ما ينفق قربت ... سيدخلهم الله في رحمته

۴- آثار آموزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۳ - ۸

۸- ورود به بهشتِ تقوایندگان ، در گرو آموزش گناهان

و سارعوا الى مغفره من ربكم و جنه عرضها السموات و الارض اعدت للمتقين

تقديم ذكرى آموزش الهی بر بهشت پهناور، بیانگر تقدم خارجی آن است، یعنی نخست باید آموزش حاصل شود، و آنگاه ورود به بهشت متقین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۵

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۲۹

۲۹ - پاکی از گناه ، شرط ورود به بهشت *

لاکفرنّ عنهم سيئاتهم و لادخلنهم جنّات

تقدّم جمله <لاکفرنّ .. > بر جمله <لادخلنهم>، می تواند اشاره به این حقیقت باشد که پاک شدن از گناه، مقدمه ورود به بهشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۸ - ۱۰

۱۰ - آمرزش گناهان آدمی ، زمینه ساز بهره مندی وی از هدایت های الهی

لم یکن الله لیغفر لهم و لالیهدیهم طریقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۹

۹ - آمرزش گناهان ، شرط ورود به بهشت

لکفرنا عنهم سيئاتهم و لادخلنهم جنت النعیم

تقدم آمرزش بر ورود به بهشت می تواند اشاره به این باشد که تا گناهان آدمی آمرزیده نشود، به بهشت وارد نخواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۶

۶ - آمرزش گناهان ، زمینه ساز نیل به سعادت دنیا و آخرت است .

و أنت خیر الغفرین. و اکتب لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۳ - ۱۳،۱۵

۱۳- خداوند ، امور انسان ها را بر اساس رحمت خویش و مغفرت خطاهای آنان تدبیر می کند .

إن ربی غفور رحیم

۱۵- آمرزیده شدن گناهان و خطاهای آدمی ، شرط شمول رحمت خدا بر ایشان است .

إن ربی غفور رحیم

برداشت فوق، از تقدم <غفور> بر <رحیم> استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۳

۳ - بخشودگی گناهان ، مقدمه برخورداری انسان از نعمت های اخروی

لهم مغفره و رزق کریم

با توجه به تقدیم <مغفره> بر <رزق کریم> برداشت یاد شده استفاده می شود.

ص: ۶

۵- آموزش آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۷ - ۴،۱۳

۴ - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت ، گناهش را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد .

فتاب علیه إنه هو التواب الرحيم

۱۳ - از امام صادق (ع) روایت شده که : > ان الله تبارك و تعالى لما اراد ان يتوب على آدم (ع) أرسل إليه جبرئيل فقال له : ... ان الله تبارك و تعالى بعثني إليك لأعلمك المناسك التي يريد ان يتوب عليك بها ... ففعل ذلك آدم (ع) ... فقال له جبرئيل ان الله تبارك و تعالى قد غفر لك و قبل توبتك ... ;

هنگامی که خداوند تبارك و تعالى اراده نمود توبه آدم(ع) را بپذیرد، جبرئیل را به سوی او فرستاد. پس جبرئیل به او گفت: ...خداوند مرا به سوی تو فرستاده است تا مناسک [حج] را به تو بیاموزم تا به وسیله مناسک، خدا توبه تو را بپذیرد ... پس آدم(ع) آن مناسک را انجام داد ... جبرئیل به او گفت: خداوند تو را بخشید و توبه تو را پذیرفت ...<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۲ - ۵،۸

۵ - خداوند با عطف و مهربانی توبه آدم را پذیرفت و گناه او را بخشید .

ثم اجتب-ه ربّه فتاب عليه

>تاب< یعنی، رجوع کرد و به دلیل حرف <علی> در آن معنای عطف و ترحم تضمین شده است، یعنی، خداوند در حالی به آدم توجه و عنایت کرد، که بر او عطف و مهربان بود.

۸ - آدم (ع) ، پس از آمرزش گناهش ، راه رشد و تعالی خویش را بازیافت .

و هدی

در آیه قبل آمده بود که آدم(ع) در پی نافرمانی و عصیان، از رشد و کمال خویش بازماند (غوی). فعل <هدی> در این آیه دلالت می کند که خداوند آثار آن گمراهی را از میان برد و راه کمال و برگزیدگی را الهی را به او نشان داد.

۶- آموزش اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۸

۱۸ - جهان آخرت ، عرصه ظهور غفران و آمرزگاری خداوند ، نسبت به بندگان و جلوه گاه رضایت و خرسندی او از آنان

و فی الآخره ... و مغفره من الله و رضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۸

۸ - آمرزش و چشم پوشی از گناه بندگان در قیامت ، جلوه ربوبیت و پروردگاری خداوند

سابقوا إلی مغفره من ربکم

ص: ۷

۷- آموزش اخروی گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۴ - ۵

۵ - گروهی از گنه کاران ، مورد عفو و بخشش خداوند در قیامت *

فما هم من المعتبين

با توجه به این که <من> در <من المعتبين> برای تبعیض است، به دست می آید که عده ای مورد مغفرت هستند.

۸- آموزش اخروی متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - مؤمنان تقوایبیشه ، مشمول مغفرت و آمرزش خداوند در قیامت

ی-أيتها الذين ءامنوا اتقوا... و يغفر لكم

۹- آموزش اخروی مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - مؤمنان تقوایبیشه ، مشمول مغفرت و آمرزش خداوند در قیامت

ی-أيتها الذين ءامنوا اتقوا... و يغفر لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انشقاق - ۸۴ - ۸ - ۶

۶ - > قاسم بن محمد عن علی قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : إنَّ الله تبارك و تعالی إذا أراد أن يحاسب المؤمن أعطاه كتابه بيمينه و حاسبه فيما بينه و بينه فيقول : عبدی ! فعلت كذا... قد غفرتها لك و ابدلتها حسنات... و هو قول الله عزوجل > فأما من أوتى كتابه بيمينه فسوف يحاسب حساباً يسيراً > ;

قاسم بن محمد از علی [بن ابی حمزه] روایت نموده که گفت: از امام صادق (ع) شنیدم که می فرمود: خدای - تبارک و تعالی - زمانی که بخواهد مؤمنی را محاسبه کند، نامه عملش را به دست راست وی می دهد و او را در آنچه بین خود و او است محاسبه کرده، می فرماید: بنده من فلان کار را کردی؟ .. من آن را برای تو بخشیدم و آن را به حسنه هایی تبدیل کردم ... و این سخن خدای عزوجل است <فأما من أوتى كتابه يمينه . فسوف يحاسب حساباً يسيراً>.

۱۰- آموزش ارتداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۳

ص: ۸

۳ - گناه ارتداد ، گناهی قابل عفو و آمرزش الهی

ثم اتخذتم العجل . . . ثم عفونا عنكم

۱۱- آمرزش انسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۸ - ۹

۹ - آمرزش و هدایت انسان به دست خداوند است .

لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم طريقاً

۱۲- آمرزش انفاقگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۸

۸ - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آمرزش و دارنده نشان سپاس
گزارای خداوند

إنما يخشى الله من عباده العلم-وا . . . إن الذين يتلون كت-ب الله ... إنه غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۷ - ۹،۱۲

۹ - پاداش مضاعف به انفاق گران و آمرزش آنان ، جلوه قدرشناسی ، سپاسداری و حلم خداوند است .

إن تقرضوا الله . . . يض-عفه لكم و يغفر لكم و الله شكور حلیم

۱۲ - پاداش مضاعف به انفاق گران و آمرزش آنان ، جلوه تفضل و لطف ویژه خداوند به آنان است .

إن تقرضوا الله . . . يض-عفه ... و الله شكور حلیم

سپاس و تقدیر خداوند از انفاق گران - با آن که سود انفاق به خود آنان باز می گردد - نشانه تفضل و لطف ویژه الهی به
انفاق گران است.

۱۳- آموزش اهل خشیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۱ - ۱۲

۱۲ - آموزش و اجر ارزشمند و پرربها ، پاداش پیروان قرآن و خداترسان

من أتبع الذكر و خشى الرحم-ن بالغیب فبشّره بمغفره و أجر کریم

ص: ۹

۱۴- آمرزش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۱۰، ۱

۱ - وعده حتمی خداوند به آمرزش تمامی گناهان گذشته اهل کتاب در صورت ایمان به خدا، پیامبر (ص)، همه کتب آسمانی و پرهیز از گناهان

و لو ان أهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

با توجه به آیه ۵۹ (هل تنقمون منا الا- ان ءامنوا بالله و ما انزل الينا و ما انزل من قبل) و نیز آیه ۶۱ (و اذا جاءوكم قالوا ءامننا)، معلوم می شود مراد از ایمان در <ءامنوا> ایمان به خدا، قرآن، همه کتب آسمانی و ایمان به پیامبر اکرم (ص) است.

۱۰ - پرهیز از رشوه گیری، حرام خواری، تجاوزگری و گفتار کفرآمیز شرط آمرزش گناهان اهل کتاب و ورود آنان به بهشت

و لو ان أهل الكتب ءامنوا و اتقوا

متعلق <واتقوا> چنانچه گذشت، گناهان است، از مصادیق مورد نظر آن - با توجه به آیات گذشته -، گناهایی است که در برداشت به آنها اشاره شد.

۱۵- آمرزش بدکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۱

۱- وعده قطعی خداوند به بخشش گناه بدکاران، در صورت روی آوردن آنان به توبه و صلاح

ثم إن ربك للذین عملوا السوء بجهل- له ثم تابوا من بعد ذلك و أصلحوا إن ربك من بع

۱۶- آمرزش برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۷

۷- رفتار برادران یوسف علیه وی، گناه بود و بدون آمرزش خداوند عقوبت او را در پی داشت.

يغفر الله لكم

۱۷- آموزش برپاکنندگان نماز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۸

۸- عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آموزش و دارنده نشان سپاس
گزارى خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ... إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ... إِنَّهُ غَفُورٌ

ص: ۱۰

۱۸- آمرزش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۴ - ۴

۴ - خداوند ، گناه پیمان شکنی بنی اسرائیل را بخشود .

فلولا فضل الله عليكم و رحمته

شمول فضل و رحمت الهی پس از بیان خطا و گناه، کنایه از عفو و گذشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۹

۹ - خداوند نوید بخش آمرزش گناهان بنی اسرائیل در صورت رعایت آداب تعیین شده برای ورود و سکونتشان در بیت المقدس

اسکنوا .. و ادخلوا الباب سجداً نغفر لكم خطيئكم

ظاهر این است که <نغفر لكم> جواب برای همه اوامری است که در آیه مطرح شده. بنابراین تقدیر چنین است: <إن تسكنوا و تأكلوا و تقولوا و تدخلوا الباب سجداً نغفر لكم>.

۱۹- آمرزش بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۴ - ۹

۹ - سپاس گزاری بهشتیان از خداوند ، به خاطر آمرزش خطا های آنان و قدردانی از کار های نیکشان

و قالوا الحمد لله .. إن ربنا لغفور شكور

جمله <إن ربنا لغفور شكور> بیان دیگری از فلسفه سپاس گزاری از خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - زلزله - ۹۹ - ۸ - ۷

۷- > عن أبي جعفر (ع) في قوله > . . . و من يعمل مثقال ذره شراً يره < يقول : إذا كان من أهل الجنة رأى ذلك الشّر يوم القيامة ثم غفر الله تعالى له ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند <و من يعمل مثقال ذره شراً يره> روایت شده که [خداوند] می فرماید: اگر [شخص] از اهل بهشت باشد [و در دنیا عمل بدی انجام داده باشد] آن عمل بد را در قیامت می بیند؛ آن گاه خداوند متعال او را می آمرزد.

۲۰- آموزش پیروان دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱

۱۳ - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا .. إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

۲۱- آمرزش پیروان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۱ - ۱۲

۱۲ - آمرزش و اجر ارزشمند و پرب ها ، پاداش پیروان قرآن و خداترسان

من أتبع الذکر و خشی الرحم-ن بالغیب فبشره بمغفره و أجر کریم

۲۲- آمرزش پیروان نوح(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۱ - ۷

۷- نوح (ع) ، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

به دلیل <ارکبوا> که خطاب به پیروان نوح است، متعلق <غفور> و <رحیم> نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: این ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: <ربکم> (پرورگار شما) نه <ربی>. این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

۲۳- آمرزش تائبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۶ - ۷

۷- توبه کنندگانی که صرفاً از خطای خویش نادم باشند و عملاً در مقام جبران خطاها بر نیایند ، دارای سرنوشتی مبهم از جهت عذاب و غفران

و آخرون .. إنا يعذبهم و إنا يتوب عليهم

خداوند در این آیات سه گروه را یاد کرده است: ۱- <و من أهل المدینه .. > ۲- <و آخرون اعترفوا بذنوبهم > ۳- <و آخرون مرجون لأمر الله > که از مقایسه این سه گروه می توان نتیجه گرفت که گروه سوم اصرار بر خطا ندارند و نادمند ؛ ولی همانند گروه دوم اعتراف به خطا نکرده و در مقام جبران برنیامده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۲

۲ - توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

و اِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ .. ثُمَّ اهْتَدَى

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مآکولات است و چون پس از <تاب>، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

۸ - غفران خداوند در باره مؤمنان تائب و نیک کردار ، مغفرتی گسترده و پر دامنه است .

و اِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ

<غَفَّارٌ> صیغه مبالغه است و بر گستردگی غفران خداوند در مورد توبه کنندگان مؤمن و نیک کردار دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸ - ۱۳

۱۳ - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا .. اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

۲۴- آمرزش تائبان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۴

۴ - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند ، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها وءامنوا

مصدق مورد نظر برای <الذین عملوا السيئات>، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

۲۵- آموزش تکذیب محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۵

۵ - تمامی گناهان ، حتی گناه کفر ، تکذیب پیامبر و تهمت و افترا بر او ، قابل بخشایش خداوند است .

أم يقولون افتري .. يقبل التوبه عن عباده و يعفو عن السيئات

از واژه <السيئات> - که جمع محلی به الف و لام است - و نیز از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سخن از تهمت افترای پیامبر(ص) بر خدا از سوی مشرکان بود - مطلب بالا استفاده می شود.

ص: ۱۳

۲۶- آموزش تلاوت کنندگان قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۸

۸- عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آموزش و دارنده نشان سپاس گزاری خداوند

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ .. إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ ... إِنَّهُ غَفُورٌ

۲۷- آموزش توابین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۹ - ۹

۹- توبه کنندگان ، مشمول مغفرت و رحمت الهی

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا .. فَان اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۲۹ - ۶

۶- بخشایش و آموزش توبه کنندگان و عذاب گناهکاران ، برخاسته از مشیت خداوند

أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ .. يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۹ - ۹

۹- خداوند ، آمرزنده گناه تائبان و رحیم و مهربان نسبت به آنان

فَمَن تَابَ .. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - عذاب گنهکاران ، مظهر عزت و حکمت خداوند و آمرزش توبه کاران ، جلوه غفران و رحمت او

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

چنانچه <يعذب .. و يغفر> اشاره به آیات پیشین داشته باشد. بیان عزت و حکمت خداوند پس از <فاقطعوا> و ذکر غفران و رحمت او پس از <فان الله يتوب عليه> در آن آیات، حاکی از برداشت مذکور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۳

۳ - خداوند ، آمرزنده بندگان توبه کار خویش و مهربان با ایشان است .

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

ص: ۱۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۱۶

۱۶ - خداوند با گسترش رحمت خویش بر گنهکاران تائب، آنان را می بخشاید و به عذاب برزخی گرفتار نمی سازد.

و إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۱۸، ۱۵، ۱۱

۱۱ - تائبان و کسانی که از لغزش ها بازگشته و به سوی خداوند روی آورند، از آمرزش و غفران او برخوردارند.

فإنه كان للأوابين غفوراً

۱۵ - غفران خطاکاران تائب از سوی خداوند، در جهت تربیت و رشد آنان است.

ربکم .. کان للأوابین غفوراً

در برداشت فوق <رب> به معنای تربیت کننده گرفته شده است که معنای اصلی آن است (مفردات راغب)؛ یعنی، بخشایش خطاکاران در راستای ربوبیت و مقام مربی بودن خداوند است.

۱۸ - > عن أبي بصير قال : سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : في قوله تعالى : <إنه كان للأوابين غفوراً> قال : هم التوابون المتعبدون ؛

ابی بصیر گوید: از امام صادق (ع) شنیدم که درباره سخن خدای متعال <إنه كان للأوابين غفوراً> فرمود: مقصود، توبه کنندگان متعبد است.

۲۸- آمرزش نهمت به محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۵

۵ - تمامی گناهان، حتی گناه کفر، تکذیب پیامبر و تهمت و افترا بر او، قابل بخشایش خداوند است.

أم يقولون افتري .. يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات

از واژه <السیئات> - که جمع محلی به الف و لام است - و نیز از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سخن از تهمت افترای پیامبر(ص) بر خدا از سوی مشرکان بود - مطلب بالا استفاده می شود.

۲۹- آموزش حاجیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۳ - ۱۳

۱۳ - حج گزاری که در ایام تشریق بمیرد، آمرزیده است .

فمن تعجل فی یومین فلا اثم علیه

امام صادق (ع) درباره آیه <فمن تعجل . . .>، فرمود: یعنی من مات قبل ان یمضی، فلا اثم علیه

کافی، ج ۴، ص ۵۲۱، ح ۱۰؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۷۴۰.

ص: ۱۵

۳۰- آموزش حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۱،۴

۱ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، بهره مند از غفران الهی

بما غفر لی ربّی

۴ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، پس از به شهادت رسیدن ، از آگاه نبودن مردم از مورد غفران قرار گرفتن و عزیز شدنش در پیشگاه الهی ، تأسف خورد .

قال ی-لیت قومی یعلمون . بما غفر لی ربّی و جعلنی من المکرمین

۳۱- آموزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۰ - ۱۲

۱۲ - آموزش گناه ستیزه جویان علیه دین ، پس از گرایش آنان به اسلام ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و یغفر لکم و الله غفور رحیم

۳۲- آموزش حق طلبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما یقال لک إلا ما قد قیل للرسل . . . إن ربّک لذو مغفره

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(ص) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

۳۳- آموزش خائنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۴

۴ - خداوند آمرزنده گناه خیانتکاران و حامیان آنان ، در صورت استغفار و توبه

ص: ۱۶

هأنتم هؤلاء .. او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای <من يعمل سوءاً> خیانتکاران هستند و حامیان آنان از مصادیق <يظلم نفسه> می باشند.

۳۴- آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۷ - ۴

۴ - خداوند توبه آدم (ع) را پذیرفت ، گنااهش را آمرزید و او را مشمول رحمت خویش قرار داد .

فتاب عليه إنه هو التواب الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۲

۲ - آمرزش گناه بندگان به دست خدا و در اختیار اوست .

ثم عفونا عنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۱۱

۱۱ - آمرزش گناهان انسان به دست خدا و در اختیار اوست .

نغفر لكم خطيكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۴ - ۴

۴ - خداوند ، گناه پیمان شکنی بنی اسرائیل را بخشود .

فلولا فضل الله عليكم و رحمته

شمول فضل و رحمت الهی پس از بیان خطا و گناه، کنایه از عفو و گذشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۵ - ۱۵

۱۵ - از امام صادق (ع) روایت شده است: <... من صبر کرهأً... نصیبه ما قال الله عز و جل : > و بشر الصابرين < ای بالجنه و المغفره... >

... کسی که در مشکلات صبر کند پاداش وی همان بهشت و مغفرت الهی است که در سخن خدای عز و جل <و بشر الصابرين > به آن بشارت داده شده است ... <.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲۸

ص: ۱۷

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

۸ - بیان حقایق کتاب های آسمانی ، موجب دستیابی به هدایت و مغفرت الهی است .

إن الذين يكتُمون .. أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى و العذاب بالمغفرة

برداشت فوق از مفهوم آیه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۶ - ۶

۶ - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا يكلمهم الله يوم القيمه .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلك> اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۲ - ۱۱

۱۱ - چنانچه وصیت ناعادلانه تبدیل و اصلاح شود ، خداوند گناه وصیت کننده را خواهد بخشید .

فمن خاف من موص جنفاً أو إثمًا فاصلح بينهم فلا إثم عليه إن الله غفور رحيم

در برداشت فوق <إن الله غفور> در ارتباط با گناه وصیت کننده (فمن خاف من موص .. إثمًا) ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۹ - ۱۰، ۱۳

۱۰ - وعده الهی به آمرزش و رحمت استغفارکنندگان

و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

گرچه آیه مزبور درباره کوچ از مشعر و عرفات است ؛ ولی تعلیل <ان الله غفور رحيم>، عام است. بنابراین وعده رحمت و

آمزش، به مطلق استغفار کنندگان است.

۱۳ - طالبان آمزش الهی به هنگام کوچ از مشعر و عرفات ، مشمول مغفرت و رحمت خداوند هستند .

ثم افيضوا .. و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۱ - ۲۳، ۲۲، ۲۱

۲۱ - خداوند ، دعوت کننده انسان ها به بهشت و آمزش خویش است .

و الله يدعوا الى الجنة و المغفرة باذنه

۲۲ - دستیابی به بهشت و مغفرت الهی ، به توفیق اوست .

و الله يدعوا الى الجنة و المغفرة باذنه

باء در <باذنه> به معنای مصاحبت و متعلق به <یدعوا> است و کلمه <اذن> به معنای توفیق است؛ یعنی دعوت الهی به بهشت، همراه با توفیق او برای دستیابی مؤمنان به بهشت است.

۲۳ - عمل به تکالیف الهی ، وسیله رسیدن به بهشت و آمزش است .

و لا تنكحوا المشركات .. و الله يدعوا الى الجنة و المغفرة باذنه

ص: ۱۸

بنابراینکه مراد از دعوت الهی به بهشت و مغفرت، بیان احکام شرعی باشد (مانند حرمت ازدواج با مشرکان و ..) که عمل به آن احکام، موجب آمرزش و درآمدن به بهشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۵ - ۸

۸ - عدم مؤاخذه بر سوگند های لغو ، جلوه ای از مغفرت و حلم پروردگار

لا یؤاخذکم اللّٰه باللغو فی ایمانکم .. و اللّٰه غفور حلیم

ظاهراً مغفرت و حلم خدا مربوط به <لا یؤاخذکم> است نه <یؤاخذکم>. چون مغفرت با عدم مؤاخذه مناسب است نه با مؤاخذه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۶ - ۹

۹ - کسانی که با شکستن سوگند بر ترک آمیزش جنسی به زندگی زناشویی باز گردند ، مشمول رحمت و غفران الهی هستند

لذین یؤلون .. فان فاءو فانّ اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۵ - ۱۹، ۱۵

۱۵ - توجّه ، به مغفرت و بردباری خداوند ، منشأ ایجاد امید به پاک شدن از گناهان

لا جناح .. ان اللّٰه غفور حلیم

۱۹ - ضرورت آمیختگی و همراهی ترس از خداوند ، با امید به آمرزش او

واعلموا .. فاحذروه و اعلموا انّ اللّٰه غفور حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۴ - ۱۱، ۱۴

۱۱ - تقدم غفران و رحمت الهی ، بر قهر و عذاب وی *

فيغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

از تقدیم ذکری غفران بر عذاب استفاده شده است.

۱۴ - خداوند ، قادر بر محاسبه اعمال و نیات انسان و آمرزش و عذاب او

و ان تبدوا ... يحاسبکم به الله فيغفر ... و يعذب ... و الله على کلّ شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۵ - ۱۷، ۱۹، ۱۴

۱۴ - مؤمنان ، خواستار مغفرت پروردگار

غفرانک ربنا

۱۷ - غفران الهی ، مقتضای ربوبیت خداوند

غفرانک ربنا

۱۹ - رسولان الهی ، طالب و محتاج به مغفرت الهی

ص: ۱۹

و قالوا سمعنا و اطعنا غفرانك ربنا

بنابراینکه ضمیر <قالوا> علاوه بر مؤمنین، به <رسل> نیز ارجاع شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۶ - ۱۷، ۱۸

۱۷ - مؤمنان ، خواستار عفو (رفع آثار گناه) ، غفران و رحمت پروردگار خویش

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا

۱۸ - عفو و غفران ، زمینه و مقدمه رحمت خاص الهی *

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا

چون عفو و غفران جلوه ای از رحمت الهی است، بنابراین مراد از <و ارحمنا> طلب رحمتی خاص خواهد بود. گفتنی است که تقدّم ذکر عفو و غفران، نشانه مقدمه بودن آن دو برای رحمت خاص الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۶ - ۴، ۵، ۶، ۸

۴ - ایمان ، زمینه ساز غفران الهی و مصوئیت از عذاب دوزخ

امنا فاغفر لنا ذنوبنا و قنا عذاب النار

برداشت فوق، از ترتّب <غفران> به وسیله <فاء> بر ایمان، استفاده شده است.

۵ - اظهار ایمان قبل از دعا ، از آداب طلب غفران و نیایش

امنا فاغفر لنا ذنوبنا و قنا عذاب النار

۶ - بخشایش گناه بندگان ، جلوه ربوبیت الهی است .

ربنا .. فاغفر لنا

از اسناد <غفران> به مقام ربوبیت برداشت شده است.

۸ - بخشایش گناهان انسان از سوی خداوند ، زمینه مصونیت او از عذاب

فاغفرلنا ذنوبنا و قنا عذاب النار

تقوای پیشگان، نخست بخشایش گناهان را می طلبند و پس از آن، طالب دوری از عذاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۱۳

۱۳ - محبت و غفران الهی ، بشارتی به پیروان پیامبر (ص)

فاتبعونی یحببکم الله و یغفر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۹ - ۱،۸،۹

۱ - مرتدانِ تائب ، مورد پذیرش و توجه خداوند ، ملائکه و مردم

كفروا بعد ايمانهم .. انّ عليهم لعنة الله و الملائكة و الناس ... الاّ الذين تاب

۸ - غفران و رحمت الهی ، دلیل پذیرش توبه مرتدّ و آمرزش گناه او

الاّ الذين تابوا .. فان الله غفور رحيم

ص: ۲۰

۹ - توبه کنندگان ، مشمول مغفرت و رحمت الهی

الا الذین تابوا .. فان الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، آمرزنده گناه زناکار و لواط کننده ، به شرط توبه و اصلاح

و الذان یأتینها منکم .. فان تابا و اصلحا ... إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّاباً رَحِیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۸ - ۴

۴ - خداوند ، کسانی را که کافر از دنیا بروند ، نخواهد بخشید .

و لیست التوبه للذین ... و لا الذین یموتون و هم کفار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۳ - ۱۹

۱۹ - خداوند جبران کننده منقصت های ناشی از ازدواج با محارم در صورتی که آن ازدواج ها قبل از حکم به تحریم صورت گرفته باشد .

حرمت ... إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفوراً رَحِیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۵ - ۳۵،۳۷

۳۵ - تجویز ازدواج با کنیزان ، مظهري از غفران و رحمت الهی

و من لم یستطع منکم .. فمن منا ملک ایمانکم ... و الله غفور رحیم

۳۷ - رحمت الهی ، منشأ غفران وی *

و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۱ - ۱۵

۱۵ - خداوند ، آمرزنده گناهان و جای دهنده پاكان در بهشت

نكفر عنكم .. و ندخلكم مدخلا كريماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۳ - ۳۲، ۳۳

۳۲ - خداوند ، همواره < عفو > (بسیار با گذشت) و < غفور > (بسیار آمرزنده) است .

انّ الله كان عفواً غفوراً

۳۳ - تخفیف احكام برای معذورین ، پرتویی از عفو و غفران الهی

فلم تجدوا ماءً .. انّ الله كان عفواً غفوراً

ص: ۲۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۹

۹ - لزوم قرین ساختن خوف و رجا در ابلاغ مغفرت الهی به مردم

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

چون خداوند در عین امیدوار ساختن مردم به آموزش، آن را مشروط به مشیت کرده تا حالت خوف به طور کلی زایل نشود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۶ - ۱۳

۱۳ - سعادت متخلفان از فرمان خدا و رسول و ثبات آنان در ایمان، در گرو حضورشان نزد پیامبر (ص) و درخواست وساطت آن حضرت برای غفران الهی

و لو أنّهم اذ ظلموا انفسهم .. و لو أنّهم فعلوا ما یوعظون به لکان خیراً لهم و ا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۶ - ۳،۵

۳ - آموزش و رحمت خاص خداوند نسبت به مجاهدان، اجر بزرگ آنان

فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ اجراً عظيماً. درجات منه و مغفره و رحمه

<مغفره> و <رحمه>، عطف بیان برای <اجراً عظيماً> است. و نکره آوردن کلمه <مغفره> و <رحمه> دلالت بر مغفرت و رحمتی خاص دارد.

۵ - بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی، در گرو آموزش گناهان اوست.

مغفره و رحمه

تقدیم <مغفره> بر <رحمه>، دلالت بر این معنا دارد که تا مغفرت حاصل نشود، آن رحمت خاص شامل آدمی نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۹ - ۶،۷

۶ - خداوند ، بسیار آمرزنده و پرده پوش است .

و كان الله عفواً غفوراً

۷ - خداوند ، آمرزنده ای پرده پوش است .

و كان الله عفواً غفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۰۰ - ۱۶

۱۶ - خداوند ، بخشنده ای مهربان است .

و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۶ - ۶۸

ص: ۲۲

۶ - خداوند آمرزنده ای مهربان است .

إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

۸ - آمرزش الهی نسبت بندگان ، آمیخته با مهر و محبت است .

و استغفر الله إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱۲، ۸، ۷، ۶، ۴، ۲

۲ - خداوند ، آمرزنده گناه شرک و غیر شرک ، در صورت استغفار و توبه

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

گفته شده مقصود از ظلم در < يظلم نفسه >، شرک است و مقصود از < سوء >، گناهی غیر از شرک.

۴ - خداوند آمرزنده گناه خیانتکاران و حامیان آنان ، در صورت استغفار و توبه

هأنتم هؤلاء .. او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای < من يعمل سوءاً > خیانتکاران هستند و حامیان آنان از مصادیق < يظلم نفسه > می باشند.

۶ - توجه به غفران و رحمت الهی ، زمینه و انگیزه ای برای توبه و بازگشت گناهکاران به سوی خدا

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

۷ - نوید خداوند به آمرزش حتمی گناهکاران در صورت توبه و استغفار

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

۸ - گناهکار ، با توبه و استغفار ، آمرزش و رحمت الهی را درک و احساس می کند .

و من يعمل سوءاً .. ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

کلمه < يجد >، از مصدر وجدان به معنای دریافتن و احساس کردن است؛ یعنی در وجود خود رحمت و مغفرت الهی را درک می کند.

۱۲ - خداوند ، آمرزنده ای مهربان است .

يَجِدُ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيْمًا

بنابر اینکه <رحیم>، صفت <غفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۹ - ۱۴

۱۴ - رحمت خداوند ، سرچشمه غفران اوست .

فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيْمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۷ - ۸،۹

۸ - مغفرت و آمرزش گناهان از سوی خداوند ، زمینه هدایت پذیری انسان *

لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَّلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيْلًا

تقدیم جمله <لم يكن الله ليغفر لهم> بر جمله <لا يهديهم>، می تواند اشاره به مطلب فوق باشد.

۹ - هدایت و آمرزش انسان ها ، متکی به اراده خداوند است .

ص: ۲۳

لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۲ - ۸،۹

۸ - پاداش دهی خداوند به بندگان خویش ، پرتویی از غفران و رحمت اوست .

أولئك سوف يؤتوهم أجورهم و كان الله غفوراً رحيماً

۹ - غفران و آمرزش خداوند نسبت به مؤمنان ، تجلی رحمت اوست . *

و الذين ءامنوا بالله و رسله .. و كان الله غفوراً رحيماً

وصف <رحيماً>، می تواند اشاره به منشأ غفران الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۸ - ۹

۹ - آمرزش و هدایت انسان به دست خداوند است .

لم يكن الله ليغفر لهم ولا ليهديهم طريقاً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۴۷،۴۸،۴۹،۵۱

۴۷ - خداوند ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحيم (مهربان) است .

فإن الله غفور رحيم

۴۸ - بخشایش گناه بندگان از سوی خدا همراه با لطف و مهربانی بر ایشان است .

فإن الله غفور رحيم

در برداشت فوق <رحيم>، صفت برای <غفور> گرفته شده است.

۴۹ - تسهیل تکالیف بر بندگان از سوی خداوند ، برخاسته از مغفرت و رحمت واسعه اوست .

فمن اضطر في مخصصه غير متجانف لاثم فإن الله غفور رحيم

۵۱ - برداشتن گناه ارتکاب محرمات در حال اضطرار ، پرتویی از مغفرت خداوند

فمن اضطر .. فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹ - ۲

۲ - همراهی ایمان و عمل صالح ، زمینه جلب مغفرت و دستیابی به پاداش بزرگ الهی

وعد الله الذين ءامنوا و عملوا الصلحت لهم مغفرة و اجر عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۸ - ۱۶، ۱۷، ۲۰

۱۶ - عذاب و مغفرت خداوند بر اساس مشیت اوست .

يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

۱۷ - تساوی یهود و نصارا با دیگر انسان ها در برخورداری از آمرزش الهی و یا گرفتار شدن به عذاب

ص: ۲۴

بل انتم بشر ممن خلق يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

۲۰ - مالکیت و فرمانروایی مطلق خداوند ، دلیل نفوذ مشیت او در آمرزش و عذاب انسانها

يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء و لله ملك السموت و الارض و ما بينهما

در برداشت فوق، جمله <لله ملك ..> دلیل برای <يغفر لمن يشاء...> گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۴ - ۱۱، ۱۰

۱۰ - خداوند ، آمرزنده و مهربان است .

فاعلموا انّ الله غفور رحيم

۱۱ - مغفرت و آمرزندگی خداوند همواره قرین رحمت و مهر اوست .

انّ الله غفور رحيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <رحيم> صفت برای <غفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۹ - ۱۰، ۹

۹ - خداوند ، آمرزنده گناه تائبان و رحيم و مهربان نسبت به آنان

فمن تاب .. انّ الله غفور رحيم

۱۰ - پذیرش توبه ستمکاران ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

فمن تاب من بعد ظلمه و اصلح فإنّ الله يتوب عليه انّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۱۰

۱۰ - عذاب گنهکاران ، مظهر عزت و حکمت خداوند و آمرزش توبه کاران ، جلوه غفران و رحمت او

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

چنانچه <يعذب... و يغفر> اشاره به آیات پیشین داشته باشد. بیان عزت و حکمت خداوند پس از <فاقطعوا> و ذکر غفران و رحمت او پس از <فان الله يتوب عليه> در آن آیات، حاکی از برداشت مذکور خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۵ - ۲۵

۲۵ - آموزش گناهان صاحب حق قصاص از جانب خداوند ، به اندازه گذشت وی از گناه جانی

فمن تصدق به فهو كفاره له

امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از <فمن تصدق به فهو كفاره له> فرمود: يكفر عنه من ذنوبه بقدر ما عفا... .

کافی، ج ۷، ص ۳۵۸، ح ۱ نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۳۷، ح ۲۲۶ و ۲۲۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۴

ص: ۲۵

۴ - خداوند ، آمرزنده گناهان

لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۴ - ۵،۶،۸

۵ - خدا ، غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (بسیار مهربان) است .

و الله غفور رحيم

۶ - گستردگی رحمت و آمرزش خداوند ، زمینه پذیرش توبه و استغفار کافران و مشرکان

افلا يتوبون .. و الله غفور رحيم

۸ - لزوم توجه دادن خطاکاران به رحمت و آمرزش گسترده الهی برای ترغیب آنان به توبه و استغفار

افلا يتوبون .. و الله غفور رحيم

هدف از یادآوری صفت آمرزندگی خداوند و رحمت گسترده او پس از فراخوانی خطاکاران به بازگشت و توبه، ترغیب آنان به استغفار می باشد و این درسی است برای همه کسانی که خواهان توبه و بازگشت انسانها بسوی خداوند هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۶،۸،۱۱،۱۲

۶ - نجات از عقاب شدید الهی تنها در پرتو مغفرت و رحمت الهی میسر است .

اعلموا إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۸ - پاسداری از حرمت کعبه و ماه های حرام عامل بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَمًا لِلنَّاسِ .. وَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

آیه قبل نشان دهنده مصادیقی است که از مغفرت و رحمت الهی بهره مند می شوند و از جمله آنان کسانی هستند که حرمت کعبه و ماههای حرام را پاس می دارند. در برداشتهای بعدی دیگر مصادیق آن منعکس خواهد شد.

۱۱ - انسان باید همواره بیمناک از گناهان خویش و امیدوار به رحمت و مغفرت الهی باشد .

اعلموا إنّ الله شديد العقاب و إنّ الله غفور رحيم

۱۲ - شکنندگان حرمت کعبه و ماه های حرام و اعراض کنندگان از حکم قربانی نباید از رحمت و مغفرت الهی مأیوس باشند

جعل الله الكعبة البيت الحرام .. إنّ الله شديد العقاب و إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰۱ - ۱۳

۱۳ - خداوند آمرزنده گناه مترتب بر پرسش های بیجا تا پیش از تحریم آن *

لا تسئلوا عن اشیاء .. و الله غفور حلیم

توصیف خداوند به <غفور> پس از بیان نهی از پرسشهای بیجا می تواند ناظر به آمرزش گناه کسانی باشد که تا پیش از بیان نهی، چنین سؤالاتی را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۸ - ۹

ص: ۲۶

۹- امکان آمرزش مشرکان ، از سوی خداوند

و إن تغفر لهم فانك انت العزيز الحكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۵۴ - ۲۷

۲۷- خداوند غفور (بسیار آمرزنده) و رحیم (مهربان) است.

فأنه غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۱۹

۱۹- جعل احکام ثانوی (رفع حرمت در حال اضطرار) جلوه ای از مغفرت و رحمت الهی است.

فمن اضطر غير باغ و لاعاد فإن ربك غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۴

۴- عفو و مغفرت خداوند جلوه ای از رحمت اوست .

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۳

۳- خداوند ، آمرزنده بندگان توبه کار خویش و مهربان با ایشان است .

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۵ - ۲۳

۲۳ - خداوند بهترین بخشایشگر و آمرزنده مهربان است .

و أنت خير الغفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۷ - ۸

۸ - خداوند ، پروردگاری آمرزنده گناهان و مهربان با بندگان خویش

و إنه لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۶

۶ - برخورداری از آمرزش خداوند و بهره مندی از روزی های نیکو ، پاداش مؤمنان حقیقی

لهم ... مغفره و رزق کریم

ص: ۲۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۹ - ۹

۹ - شمول غفران الهی بر مؤمنان تقوایبیشه ، نمود فضل عظیم خداوند

و یغفر لکم و الله ذوالفضل العظیم

جمله <و الله .. > می تواند به منزله تعلیلی بر اعطای پادشاهی بیان شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۸ - ۹

۹ - پیامبر (ص) ، مأمور ابلاغ رحمت و مغفرت الهی نسبت به کافران تنبیه یافته

قل للذین کفروا إن ینتھوا یغفر لهم

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق <إن ینتھوا> کفر باشد یعنی اگر از کفر دست کشیدند . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۹ - ۱۲، ۱۰، ۹

۹ - خداوند ، آمرزنده گناهان و با بندگان خویش مهربان است .

إن الله غفور رحیم

۱۰ - خداوند ، مجاهدان بدر را که به خاطر اقدام نابهنگامشان در گرفتن اسیر مرتکب گناه شدند ، مورد عفو و مغفرت خویش قرار داد .

ما کان لنبی أن یکون له أسری إن الله غفور رحیم

۱۲ - مغفرت الهی پرتوی از رحمت اوست .

إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - خداوند، آمرزنده گناهان و با بندگان خویش مهربان است .

و الله غفور رحيم

۱۲ - آمرزش گناه ستیزه جویان علیه دین، پس از گرایش آنان به اسلام، جلوه ای از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و يغفر لكم و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - خداوند، مهاجران و انصار را به مغفرت و روزی با کرامت نوید داد .

لهم مغفرة و رزق كريم

۹ - خداوند، بخشنده گناهان و لغزش های مؤمنان حقیقی و راستین

لهم مغفرة و رزق كريم

۳۵- آموزش خداترسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۲ - ۱

۱ - خداترسان ، مشمول غفران عظیم خداوند و بهره مند از پاداش بزرگ او

إِنَّ الدِّينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ

تنکیر <مغفیره> دلالت بر تعظیم دارد.

آموزش خطاکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۲

۱۲- مغفرت و آموزش بندگان خطاکار ، پرتوی از رحمت و مهربانی خداوند است .

يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

۳۶- آموزش داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۲۵ - ۱،۲

۱ - دعای داوود (ع) برای آمرزیده شدن ، مورد استجابت خدا قرار گرفت .

فَاَسْتَغْفِرُ رَبِّيَ .. فَاغْفِرْنَا لَهُ

۲ - خداوند ، از لغزش داوود (ع) در امر داوری میان دو گروه متخاصم در گذشت و او را مورد آموزش قرار داد .

فَاغْفِرْنَا لَهُ ذَلِكْ

<ذلک> اشاره به لغزش مربوط به داوری میان دو گروه متخاصم دارد.

۳۷- آموزش در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۱ - ۱

۱- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار آمرزش خود ، پدر و مادرش و مؤمنان در روز برپایی قیامت شد .

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

ص: ۲۹

۳۸- آموزش دزد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۹ - ۱۱

۱۱ - توبه و اصلاح (خودسازی) سارقان برای آمرزش و سقوط حد از ایشان ، مورد ترغیب خداوند

و السارق و السارقه .. فمن تاب من بعد ظلمه و اصلاح فإنَّ الله يتوب عليه

یادآوری توبه پس از بیان حد سرقت و وعده به عفو سارق، گشودن راهی است برای او تا به این وسیله راه اصلاح در پیش گیرد و از حد رهایی یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۱۱

۱۱ - عقوبت سارقان و آمرزش آنان به صورت توبه و اصلاح خویش ، از جمله مشیت های الهی

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

مصدق مورد نظر برای <من يشاء>، با توجه به آیات پیشین، زن و یا مردی است که مرتکب سرقت شود.

۳۹- آموزش زناکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، آمرزنده گناه زناکار و لواط کننده ، به شرط توبه و اصلاح

و الذان یأتینها منکم .. فان تابا و اصلحا ... إِنَّ الله کان تَوَّاباً رَحِيماً

۴۰- آموزش زنان انفاقگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۹

۱۹ - مردان و زنان صدقه پرداز ، مورد مغفرت خداوندند .

و المتصدقين و المتصدقات .. أعد الله لهم مغفرة

۴۱- آموزش زنان اهل تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱،۳

۱ - مردان و زنانی که در برابر خداوند ، سر تسلیم فرود می آورند ، از آموزش خداوند برخوردارند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أعد الله لهم مغفرة

بنابراین که <مسلمین> از ریشه لغوی آن (سلم) و به همان معنای لغوی اش باشد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

ص: ۳۰

۳- مردان و زنان مسلمان ، مشمول آمرزش و غفران الهی اند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین احتمال که مراد از <المسلمین> معنای اصطلاحی آن یعنی، گرویدگان به دین اسلام باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۴۲- آمرزش زنان خاشع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۶

۱۶ - مردان و زنان فروتن ، از آمرزش خداوند ، برخوردار خواهند بود .

و الخ-شعین و الخ-شع-ت .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۴۳- آمرزش زنان خاضع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۹

۹ - مردان و زنان مطیع و خاضع ، از آمرزش خداوند برخوردارند .

و الق-نتین و الق-نت-ت .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

<قانت> از مصدر <قنوت> است. <قنوت> در لغت، به معنای <اطاعت خاضعانه> است (مفردات راغب).

۴۴- آمرزش زنان ذاکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۷

۲۷ - مردان و زنانی که زیاد به یاد خداوندند ، از آمرزش او ، بهره مند خواهند بود .

و الذکرین اللّٰه کثیرًا و الذکرت أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۴۵- آمرزش زنان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۱

۲۱ - مردان و زنان روزه گیر ، مشمول آمرزش خداوندند .

و الص - ثمین و الص - ثم - ت . . . أعدّ الله لهم مغفرة

ص: ۳۱

۴۶- آموزش زنان صابر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۴

۱۴ - خداوند ، مردان و زنان شکیبا را از آموزش خود ، برخوردار می کند .

و الص-برین و الص-برت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۴۷- آموزش زنان صادق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۱

۱۱ - مردان و زنان صداقت پیشه ، از آموزش خداوند برخوردارند .

و الص-دقین و الص-دق-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۴۸- آموزش زنان عفیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۴

۲۴ - مردان و زنان با عفت و پاکدامن ، مشمول آموزش خداوندند .

و الح-فظین فروعهم و الح-فظ-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۴۹- آموزش زنان متذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۹

۲۹ - مردان و زنانی که به فراوانی خداوند را برای دیگران یادآوری می کنند از آموزش خداوند بهره مند خواهند بود .

و الذکرین الله کثیرًا و الذکرت أعدّ الله لهم مغفرة

<ذکر> (مصدر <ذاکر>) به دو معنا آمده است: یکی، به خاطر سپردن، و دیگری، بر زبان آوردن (مفردات راغب). احتمال دارد که مراد از ذکر زبانی، یادآوری برای دیگران باشد.

۵۰- آموزش زنان مسلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲

۳ - مردان و زنان مسلمان ، مشمول آمرزش و غفران الهی اند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین احتمال که مراد از <المسلمین> معنای اصطلاحی آن‌تر یعنی، گرویدگان به دین اسلام باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۵ - مردان و زنان مؤمن ، مشمول آمرزش خداوندند .

إِنَّ ... وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۵۱- آمرزش زنان مطیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۹

۹ - مردان و زنان مطیع و خاضع ، از آمرزش خداوند برخوردارند .

وَالْقَاتِنِينَ وَالْقَاتِنَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

<قانت> از مصدر <قنوت> است. <قنوت> در لغت، به معنای <اطاعت خاضعانه> است (مفردات راغب).

۵۲- آمرزش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۱۳،۷،۵،۱

۱ - شرک ، انحراف و لغزشی غیر قابل آمرزش

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ لِمَن يَشْرِكْ بِهِ

۵ - هر گناهی - کوچکتر از شرک - قابل آمرزش و مغفرت

و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

کلمه <دون> به معنای کمتر و پایینتر است.

۷ - گناہانی که در حدّ شرک باشد، قابل آمرزش نیست .

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

برداشت فوق با توجّه به معنای کلمه <دون> (کمتر و پایینتر) استفاده شده است.

۱۳ - تمامی گناہان، حتّی گناہان کبیره - بجز شرک - قابل آمرزش و بخشش

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود ک الکبائر فما سواها

مقصود از قابل آمرزش بودن همه گناہان - بجز شرک - بخشش بدون توبه است؛ زیرا مشرک هم اگر از شرک توبه کند، بخشیده می شود.

کافی، ج ۲، ص ۲۸۴، ح ۱۸؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۸۷، ح ۲۸۳، ۲۸۴، و ص ۴۸۸، ح ۲۹۰؛ تفسیر برهان، ج ۱، ص ۳۷۴، ح ۱، ۲، ۷؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۷۶، ح ۳۶، ب ۱۷۹.

ص: ۳۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۲

۲ - خداوند ، آمرزنده گناه شرک و غیر شرک ، در صورت استغفار و توبه

و من يعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یتغفر الله یجد الله غفوراً رحیماً

گفته شده مقصود از ظلم در < یظلم نفسه >، شرک است و مقصود از < سوء >، گناهی غیر از شرک.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۷ - ۹

۹ - شرک ، گناهی نابخشودنی است .

ما کان للمشرکین .. أولئک حبطت أعمالهم و فی النار هم خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۰ - ۴

۴- ایمان به یکتایی خدا ، پرستش او و آمرزش گناهان (شرکوری ، فساد و بی عدالتی در مبادلات) مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه اوست .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

برداشت فوق، با توجه به حرف < ثم > - که جمله < توبوا إلیه > را بر < استغفروا ربکم > عطف کرده است - استفاده می شود. گفتنی است متعلق استغفار به قرینه آیات پیشین، گناه شرکوری و بی عدالتی در مبادلات اقتصادی و نیز فسادگری و مخالفت با پیامبران الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۴۷ - ۹

۹- ابراهیم (ع) ، شرک برخی از مشرکان را قابل بخشش می دانست .

سأستغفر لک ربی

۵۳- آموزش شهیدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۷ - ۵

۵ - خداوند ، آمرزنده پیکارگران شهید کارزار احد و بخشاینده رحمت های خویش به آنان

و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه او متّم لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون آیه مورد بحث در ضمن آیاتی آمده که مسائل نبرد احد را مطرح می کرد، می تواند اشاره مستقیم به شهیدان جنگ احد داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴

۳- آل عمران - ۳ - ۱۷۰ - ۱۷

۱۷- آموزش تمامی گناهان شهیدا

فرحين بما اتاهم الله .. الا خوف عليهم ولا هم يحزنون

چون گناه در عالم برزخ و قیامت موجب حزن و اندوه خواهد بود، و به دلیل <الا خوف .. >، شهیدان هیچگونه حزن و اندوهی ندارند، معلوم می شود تمام گناهان آنان مورد عفو الهی قرار گرفته است.

۵۴- آموزش صابران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۱ - ۹

۹- صبرپیشگان دارای اعمال صالح ، از مغفرت الهی بهره مند شده و گناهشان آمرزیده می شود .

أول-ئك لهم مغفرة

۵۵- آموزش صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۱۱ - ۹

۹- صبرپیشگان دارای اعمال صالح ، از مغفرت الهی بهره مند شده و گناهشان آمرزیده می شود .

أول-ئك لهم مغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱- طه - ۲۰ - ۸۲ - ۸

۸- غفران خداوند در باره مؤمنان تائب و نیک کردار ، مغفرتی گسترده و پر دامنه است .

و إني لغفار لمن تاب

<غفار> صیغه مبالغه است و بر گستردگی غفران خداوند در مورد توبه کنندگان مؤمن و نیک کردار دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۱

۱ - مغفرت الهی و رزق گوارا، پاداش مؤمنان نیک کردار در جهان آخرت

فالذین ءامنوا و عملوا .. و رزق کریم

<رزق کریم> یعنی روزی طیب و گوارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۵

۵ - مؤمنان دارای عمل صالح، قطعاً مشمول آمرزش خداونداند.

الذین ءامنوا و عملوا الص - لح - ت أول - تک لهم مغفره

ص: ۳۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۳، ۱

۱- مؤمنان صلاح پیشه و معتقد به حقانیت راه محمد (ص)، مورد غفران و لطف الهی

و الذین ءامنوا و عملوا الصالحات .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بهم

۱۳- آموزش گناهان و سامان یافتن شؤون حیات، پاداش الهی به مؤمنان صالح پیرو قرآن

و الذین ءامنوا .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بهم

<أصلح بهم> یا به معنای اصلاح مطلق شؤون زندگی و یا اصلاح قلب و دل مؤمنان است، برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

۵۶- آموزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۰

۱۰- گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشان را سزاوار آموزش ندانند .

إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

<علی> در <علی ظلمهم> به معنای <مع> است.

۵۷- آموزش ظهارکنندگان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲ - ۸

۸- اعلام عفو و آموزش از سوی خداوند نسبت به کسانی که تا قبل از تحریم ظهار، مرتکب آن شدند .

الذین یظ-هرون منکم .. و إنَّ الله لعفوٌ غفور

۵۸- آموزش عاقلان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۴

۴- خردمندان مؤمن ، مشمول مغفرت الهی هستند .

رَبَّنَا فاغفرلنا .. فاستجاب لهم ربهم

ص: ۳۶

۵۹- آموزش عقیقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۶ - ۱۳

۱۳ - مردان و زنان نیک و پاکدامن ، از غفران خداوند و روزی نفیس و ارزشمند او بهره منداند .

و الطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبِ - ت أول - نك مبرءون ممّا يقولون لهم مغفرة و رزق كريم

واژه <کريم> در هر چیزی که در جنس و نوع خودش، شریف و ارزشمند باشد، به کار می رود. (مفردات راغب).

۶۰- آموزش علما

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۸

۸ - عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخوردار از آموزش و دارنده نشان سپاس گزاری خداوند

إنما يخشى الله من عباده العلم-ؤا .. إن الذين يتلون كت-ب الله ... إنه غفور

۶۱- آموزش قبل از توبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۷

۷ - امکان بخشودگی برخی از گناهان ، حتی بدون توبه *

يقبل التوبه .. و يعفو عن السيئات

برداشت یاد شده، بدین احتمال است که <يعفو> .. جمله ای مستقل از جمله پیشین باشد و دو فراز آیه، اشاره به دو مطلب جداگانه داشته باشد: ۱- خداوند توبه گنه کاران را می پذیرد ۲- برخی از گناهان بدون توبه نیز مورد بخشش قرار می گیرد.

۶۲- آموزش قذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - گناه قذف (نسبت دادن زنا بدون دلیل به زنان پاکدامن) علی رغم بزرگی اش ، بخشودنی و قابل آمرزش از سوی خداوند است .

والذین یرمون المحصنات .. أول-تک هم الف-سقون. إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أصل

ص: ۳۷

۶۳- آموزش قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۵ - ۷،۱۲

۷ - خداوند ، پروردگاری بس آمرزنده و بخشایشگر برای مردم سبأ

و ربّ غفور

خبر <ربّ> عبارتی محذوف است و آن - به قرینه <هم> و <کم> در این آیه - <لکم> می باشد.

۱۲ - مردم سبأ در مقطعی از تاریخ ، از سرزمینی آباد برخوردار بودند ، و خطاهایشان نیز از سوی خداوند بخشوده می شد .

و لقد كان سبأ فی مسکنهم ءایه جنتان عن یمین و شمال .. . بلده طیبه و ربّ غفور

۶۴- آموزش قوم نوح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۳

۳ - جلب غفران و آموزش خداوند برای مردم ، از اهداف دعوت حضرت نوح (ع)

و اِنّی کَلِمَا دَعَوْتَهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ

۶۵- آموزش کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۰ - ۱۱

۱۱ - کفرپیشگان اگر ایمان آورند ، حتی در صورتی که علیه پیامبر (ص) جنگیده باشند ، مشمول رحمت و مغفرت الهی خواهند شد .

اِن یَعْلَمَ اللّٰهُ .. . یَغْفِرَ لَکُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۲

۱۲- تعجیل نکردن خداوند در نزول عذاب بر کفرپیشگان ، برخاسته از شمول مغفرت او بر آنان است .

يستعجلونك بالسيئه . . . إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

جمله <يستعجلونك . . . > اشاره به این معنا دارد که خداوند در عذاب کردن کفرپیشگان تعجیل نمی کند و به آنان مهلت می دهد و جمله <إن ربك ... > به منزله دلیل و علت این معناست ؛ یعنی ، بخشاینده بودن خدا موجب تعجیل نکردن و مهلت دادن اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۲ - ۲۴

۲۴ - عدم زدایش تمامی آثار گناهان کافران ، به صرف روی آوردن آنان به ایمان

ی-أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ . . . فَبَايِعْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ اللَّهُ

ص: ۳۸

از این که پس از پذیرش بیعت مؤمنان، باز هم خداوند از پیامبر(ص) خواسته است تا برای ایشان استغفار کند؛ معلوم می شود که به صرف ایمان، تمامی آثار گناهان گذشته محو نشده و نیاز به استغفار است.

۶۶- آموزش کافران ذمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۳

۳- حکم کافران غیر معاند، متمایز از کافران ستیزه جو، در برخورداری از عفو الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا.. فَلَئِنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

بنابراین که قید <وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ> احترازی باشد؛ مفهوم آیه این می شود که اگر شخص کافر، ستیزه جویی با دین نداشته باشد، محکوم به <لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ> نخواهد بود.

۶۷- آموزش کافران متنبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۳۸ - ۹

۹ - پیامبر (ص)، مأمور ابلاغ رحمت و مغفرت الهی نسبت به کافران تنبّه یافته

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

برداشت فوق بر این اساس است که متعلق <إِنْ يَنْتَهُوا> کفر باشد یعنی اگر از کفر دست کشیدند . . .

۶۸- آموزش کافران محارب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۲ - ۷

۷- آموزش گناهان کافران محارب، پس از ایمان آوردن آنان، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی است.

فَإِنْ انْتَهُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - کفرپیشگان اگر ایمان آورند ، حتی در صورتی که علیه پیامبر (ص) جنگیده باشند ، مشمول رحمت و مغفرت الهی خواهند شد .

إِن يَعْلَمَ اللَّهُ .. یَغْفِرْ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۳

ص: ۳۹

۳- حکم کافران غیر معاند ، متمیز از کافران ستیزه جو ، در برخورداری از عفو الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا .. فَلَئِنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

بنابراین که قید <وَصَدَّوْا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ> احترازی باشد؛ مفهوم آیه این می شود که اگر شخص کافر، ستیزه جویی با دین نداشته باشد، محکوم به <لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ> نخواهد بود.

۶۹- آموزش کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۵

۵ - تمامی گناهان ، حتی گناه کفر ، تکذیب پیامبر و تهمت و افترا بر او ، قابل بخشایش خداوند است .

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى .. يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ

از واژه <السَّيِّئَاتِ> - که جمع محلی به الف و لام است - و نیز از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سخن از تهمت افترای پیامبر(ص) بر خدا از سوی مشرکان بود - مطلب بالا استفاده می شود.

۷۰- آموزش کنیز گناهکار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۳ - ۳۲

۳۲ - کنیزان وادار شده به فحشا از سوی مالکان ، مورد آموزش و مشمول رحمت خدا هستند .

وَمَنْ يَكْرِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۷۱- آموزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۱۰

۱۰ - بخشوده شدن گناه ، نعمتی بایسته سپاسگزاری

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ .. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۹ - ۱۰

۱۰ - وعده الهی به آمرزش و رحمت استغفارکنندگان

و استغفروا الله ان الله غفور رحيم

گرچه آیه مزبور درباره کوچ از مشعر و عرفات است؛ ولی تعلیل <ان الله غفور رحيم>، عام است. بنابراین وعده رحمت و آمرزش، به مطلق استغفارکنندگان است.

ص: ۴۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۰۳ - ۱۴، ۱۳

۱۳ - حج گزاری که در ایام تشریق بمیرد، آمرزیده است .

فمن تعجّل فی یومین فلا اثم علیه

امام صادق (ع) درباره آیه <فمن تعجّل...>، فرمود: یعنی من مات قبل ان یمضی، فلا اثم علیه

کافی، ج ۴، ص ۵۲۱، ح ۱۰ / نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۰۱، ح ۷۴۰.

۱۴ - پاکی حج گزار از گناه، در صورت پرهیز از گناهان بزرگ

و من تأخر فلا اثم علیه لمن اتقی

امام صادق (ع): ... <و من تأخر> ... <فلا اثم علیه> اذا اتقی الكبائر

مجمع البیان، ج ۲، ص ۵۳۲.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۸ - ۱۰

۱۰ - آمرزش گناه مجاهدانی از صدر اسلام که در ماه حرام با کفار جنگیدند . (عبدالله بن جحش و همراهان او)

ان الذین امنوا و الذین هاجروا

به دلیل شأن نزول، از مصادیق اولی آیه، عبدالله بن جحش و یاران او هستند که پس از هجرت از مدینه به سوی نخله، با دشمن درگیر شدند و آنان را کشتند و یا اسیر کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۸ - ۱۰، ۷، ۸

۷- خداوند ترغیب کننده آدمی به انفاق، با وعده آمرزش گناهان و فزونی رزق

و الله يعدكم مغفرة منه وفضلا

کلمه <فضلا> به قرینه مقابله آن با وسوسه شیطان بر تهیدستی، به معنای فزونی در رزق است.

۸- انفاق، موجب توسعه رزق و آمرزش گناهان

يا ايها الذين امنوا انفقوا... و الله يعدكم مغفرة منه وفضلا

۱۰- آمرزش گناهان و فزونی مال از جانب خداوند، پاداشی برای انفاق کنندگان

يا ايها الذين امنوا انفقوا... و الله يعدكم مغفرة منه وفضلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۴ - ۱۰

۱۰- بخشش گناهان انسان و یا عقاب وی، به مشیت الهی است.

فيغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۹ - ۳۸

۳- همراهی توبه مرتدان با اصلاح (جبران گذشته)، شرط آمرزش گناهشان

ص: ۴۱

الَّذِينَ تَابُوا... وَاصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

۸- غفران و رحمت الهی، دلیل پذیرش توبه مرتدّ و آمرزش گناه او

الَّذِينَ تَابُوا... فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۳۳ - ۱۸، ۱۵، ۱۰، ۸

۸- ورود به بهشتِ تقوایندگان، در گرو آمرزش گناهان

و سارعوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه عرضها السموات و الارض أعدت للمتقين

تقدیم ذکری آمرزش الهی بر بهشت پهناور، بیانگر تقدّم خارجی آن است؛ یعنی نخست باید آمرزش حاصل شود، و آنگاه ورود به بهشت متّقین.

۱۰- آمرزش گناهان و در آمدن به بهشت، در گرو اطاعت از خدا و رسول (ص)

و اطیعوا الله و الرسول... سارعوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه

آمرزش گناهان، فعل خدا و در اختیار اوست. بنابراین مراد از شتاب به سوی مغفرت، انجام اعمالی است که موجبات آمرزش الهی را فراهم می سازد، که به قرینه عطف شدن <سارعوا> بر <اطیعوا الله و الرسول>، همان پیروی از خدا و پیامبرش است.

۱۵- اطاعت خدا و رسول (ص)، جلب رحمت الهی و آمرزش گناهان، مراحلی در طول هم برای ورود به بهشت متّقین

و اطیعوا الله و الرسول لعلکم ترحمون. و سارعوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه عرضها

۱۸- نیل به تقوا، در گرو اطاعت از خدا و رسول (ص) و فراهم آوردن زمینه آمرزش گناهان

و اطیعوا الله و الرسول... و سارعوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه... أعدت للمتّ

معنای اینکه به سوی بهشت متّقیان بشتابید، این است که از زمره متّقیان شوید و مخاطبین این دعوت کسانی هستند که به اطاعت از خدا و رسول (ص) و فراهم ساختن موجبات آمرزش، فراخوانده شدند. بنابراین از زمره اهل تقوا شدن به این است که از خدا و رسول او پیروی کرده و کاری کنند که گناهشان آمرزیده شود.

۱۹- انجام فرایض دینی، وسیله آمرزش گناهان

سارعوا الی مغفره من ربکم

امیرالمؤمنین علی (ع) درباره <سارعوا الی مغفره من ربکم> فرمود: الی اداء الفرائض.

مجمع البیان، ج ۲، ص ۸۳۶؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۳۸۹، ۳۵۴.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۵ - ۶

۶ - تنها خداوند آمرزنده گناهان است .

و من یغفر الذنوب الا الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۶ - ۱۲، ۷، ۶، ۳

۳ - آمرزش گناه بندگان ، پرتویی از < ربوبیت > خداوند

اولئک جزاؤهم مغفره من ربهم

۶ - آمرزش گناه بندگان ، جنبه ای از تربیت خداوندی نسبت به آنان

ص: ۴۲

اولئک جز آؤهم مغفره من ربهم

با توجه به اینکه آموزش بندگان به <رب> نسبت داده شده و <رب> به معنای مدبر و مربی است، معلوم می شود که بخشش گناه آدمی از سوی خداوند، برای تربیت اوست.

۷- ورود بندگان به بهشتی جاودانه ، در گرو آموزش گناه آنان

اولئک جز آؤهم مغفره من ربهم و جنات تجری .. خالدین فیها

تقدم ذکر مغفرت و آموزش بر بهشت (جز آؤهم مغفره من ربهم و جنات)، حکایت از تقدم واقعی و خارجی آن بر بهشت دارد؛ یعنی نخست باید آموزش صورت گیرد، آنگاه اجازه ورود به بهشت داده شود.

۱۲- آموزش گناهان و بهشت های دارای نهر های جاری ، پاداش خوبی برای عمل کنندگان به دستورات الهی

اولئک جز آؤهم مغفره من ربهم و جنات تجری من تحتها الانهار خالدین فیها و نعم اجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۴۸ - ۵

۵- بخشایش گناهان و گذشت از اسراف ها و زیاده روی ها و ثبات قدم ، پاداش الهی به مجاهدان صابر و نیایشگر

ربنا اغفر .. فاتیهم الله ثواب الدنيا و حسن ثواب الاخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۵۲ - ۲۹

۲۹- عفو از گناهکاران مؤمن ، جلوه ای از فضل خداوند

و لقد عفا عنکم و الله ذو فضل علی المؤمنین

جمله <و الله ذو فضل ..> ، به منزله علتی برای عفو است؛ یعنی چون خداوند صاحب فضل است از گناه شما صرف نظر کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۵۵ - ۱۰، ۱۳

۱۰ - عفو خداوند از گناه فراریان جنگ احد

انّ الذّین تولّوا . . و لقد عفا الله عنهم

۱۳ - عفو و چشم پوشی خداوند از لغزش ها و گناهان ، پرتویی از غفران و حلم او

و لقد عفا الله عنهم انّ الله غفور حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۷ - ۶

۶ - آموزش گناهان آدمی از سوی خداوند ، زمینه بهره مندی او از رحمت خاصّ الهی

لمغفره من الله و رحمه

چون در آیه شریفه <مغفره> مقدّم بر <رحمه> شده، می توان نتیجه گرفت که آموزش گناهان مقدّمه ای برای دریافت رحمت خاصّ الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۷۰ - ۱۷

ص: ۴۳

۱۷ - آمرزش تمامی گناهان شهدا

فرحين بما آتاهم الله .. الأ خوف عليهم و لا هم يحزنون

چون گناه در عالم برزخ و قیامت موجب حزن و اندوه خواهد بود، و به دلیل <الأ خوف .. >، شهیدان هیچگونه حزن و اندوهی ندارند، معلوم می شود تمام گناهان آنان مورد عفو الهی قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۳ - ۱۴، ۱۲، ۱۰، ۹

۹ - آمرزش گناهان و پوشاندن بدی ها، تقاضای خردمندان از پیشگاه پروردگار

رَبَّنَا فاغفرلنا ذنوبنا و كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتنا

۱۰ - خداوند، آمرزنده گناهان و پرده پوش اعمال ناپسند

فاغفرلنا ذنوبنا و كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتنا

۱۲ - توجه به ربوبیت خداوند، زمینه درخواست و انتظار آمرزش گناهان از او

رَبَّنَا فاغفرلنا

۱۴ - بخشش گناهان و پوشاندن ناروایی ها، پرتوی از ربوبیت الهی

رَبَّنَا فاغفرلنا ذنوبنا و كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۳۵، ۳۲، ۲۳

۲۳ - تنها خداوند آمرزنده گناهان و واردکننده بندگان به بهشت .

لا كَفِّرْنَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتهم و لا دَخَلْنهم جَنّات

۳۲ - ترغیب الهی به تحمّل رنج ها و سختی های راه ایمان، با وعده بهشت و آمرزش گناه مؤمنان آزاردیده و رنج کشیده

فالَّذین هاجروا .. لا كَفِّرْنَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتهم و لا دَخَلْنهم جَنّات

۳۵- بهشت و آمرزش گناهان ، پاداش نیک خداوند

لَا كُفْرًا ... وَلَا دَخْلًا لَهُمْ ... ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنُ الثَّوَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، آمرزنده گناه زناکار و لواط کننده ، به شرط توبه و اصلاح

وَالَّذِينَ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ .. فَان تَابَا وَاصْلَحَا ... إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۱ - ۱۵

۱۵ - خداوند ، آمرزنده گناهان و جای دهنده پاکان در بهشت

نَكْفُرْ عَنْكُمْ .. وَ نَدْخَلْكُمْ مَدْخَلًا كَرِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۱۳، ۵۸

ص: ۴۴

۵- هر گناهی - کوچکتر از شرک - قابل آمرزش و مغفرت

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

کلمه <دون> به معنای کمتر و پایینتر است.

۸- آمرزش گناهان، حتمی نخواهد بود.

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

۱۳- تمامی گناهان، حتی گناهان کبیره - بجز شرک - قابل آمرزش و بخشش

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

امام صادق (ع) درباره آیه فوق فرمود ک الکبیر فما سواها

مقصود از قابل آمرزش بودن همه گناهان - بجز شرک - بخشش بدون توبه است؛ زیرا مشرک هم اگر از شرک توبه کند، بخشیده می شود.

کافی، ج ۲، ص ۲۸۴، ح ۱۸؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۸۷، ح ۲۸۳، ۲۸۴، و ص ۴۸۸، ح ۲۹۰؛ تفسیر برهان، ج ۱، ص ۳۷۴، ح ۱، ۲، ۷؛ من لا یحضره الفقیه، ج ۳، ص ۳۷۶، ح ۳۶، ب ۱۷۹.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۶۴ - ۱۶

۱۶- استغفار (طلب آمرزش گناه)، موجب جلب رحمت الهی و پذیرش توبه و بخشش گناه

فاستغفروا الله و استغفر لهم الرسول لوجدوا الله تواباً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۶ - ۴، ۵

۴- جهاد در راه خداوند، موجب دستیابی به منزلتهایی والا و آمرزش گناهان و جلب رحمت خاص او

فَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ .. درجات منه و مغفره و رحمه

۵- بهره مندی انسان از رحمت خاص الهی، در گرو آمرزش گناهان اوست.

مغفره و رحمه

تقدیم <مغفره> بر <رحمه>، دلالت بر این معنا دارد که تا مغفرت حاصل نشود، آن رحمت خاص شامل آدمی نمی گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۹۹ - ۲

۲ - عفو الهی از گناه ترک هجرت، هر چند از سر ناتوانی باشد، حتمی است.

لا يستطيعون حيلة... فاولئك عسى الله ان يعفو عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۰۰ - ۱۷

۱۷ - آمرزش گناهان، زمینه ساز برخوردار شدن از رحمت خاص خداوند *

و كان الله غفوراً رحيماً

تقدیم <غفوراً> بر <رحيماً>، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

ص: ۴۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱۱، ۱۰، ۴، ۲

۲ - خداوند، آمرزنده گناه شرک و غیر شرک، در صورت استغفار و توبه

و من يعمل سوءاً او یظلم نفسه ثم یتستغفر الله یجدالله غفوراً رحیماً

گفته شده مقصود از ظلم در <یظلم نفسه>، شرک است و مقصود از <سوء>، گناهای غیر از شرک.

۴ - خداوند آمرزنده گناه خیانتکاران و حامیان آنان، در صورت استغفار و توبه

هأنتم هؤلاء... او یظلم نفسه ثم یتستغفر الله یجدالله غفوراً رحیماً

با توجه به آیات قبل می توان گفت از مصادیق مورد نظر برای <من یعمل سوءاً> خیانتکاران هستند و حامیان آنان از مصادیق <یظلم نفسه> می باشند.

۱۰ - توبه و استغفار، افزون بر آمرزش گناهان، موجب جلب رحمت الهی خواهد شد.

ثم یتستغفر الله یجدالله غفوراً رحیماً

۱۱ - آمرزش گناهان آدمی، زمینه ساز شمول و جریان رحمت الهی بر وی

یجدالله غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۶ - ۴، ۳، ۲

۲ - هر گناهی، کمتر از شرک، قابل آمرزش و مغفرت

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

کلمه <دون> به معنای کمتر و پایینتر است.

۳ - گناه در حد شرک، قابل آمرزش نیست.

إنّ الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک

کلمه <دون> به معنای کمتر و پایینتر است. بنابراین اگر گناهی در حد شرک باشد قابل آمرزش نیست.

۴- آمرزش گناهان، منوط به مشیت خداوند است.

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۷ - ۸

۸- مغفرت و آمرزش گناهان از سوی خداوند، زمینه هدایت پذیری انسان *

لم یکن الله لیغفر لهم و لالیهدیهم سیبلا

تقدیم جمله <لم یکن الله لیغفر> بر جمله <لالیهدیهم>، می تواند اشاره به مطلب فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳ - ۴۸

۴۸- بخشایش گناه بندگان از سوی خدا همراه با لطف و مهربانی بر ایشان است.

فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

در برداشت فوق <رحیم>، صفت برای <غفور> گرفته شده است.

ص: ۴۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۹ - ۹

۹ - خداوند ، آمرزنده گناه تائبان و رحیم و مهربان نسبت به آنان

فمن تاب .. إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۵ - ۲۵

۲۵ - آمرزش گناهان صاحب حق قصاص از جانب خداوند ، به اندازه گذشت وی از گناه جانی

فمن تصدق به فهو كفاره له

امام صادق(ع) در پاسخ سؤال از <فمن تصدق به فهو كفاره له> فرمود: يكفر عنه من ذنوبه بقدر ما عفا . . .

کافی، ج ۷، ص ۳۵۸، ح ۱ / نورالثقلین، ج ۱، ص ۶۳۷، ح ۲۲۶ و ۲۲۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۱،۴

۱ - وعده حتمی خداوند به آمرزش تمامی گناهان گذشته اهل کتاب در صورت ایمان به خدا ، پیامبر (ص) ، همه کتب

آسمانی و پرهیز از گناهان

و لو ان أهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

با توجه به آیه ۵۹ (هل تنقمون منا الا- ان ءامنوا بالله و ما انزل الينا و ما انزل من قبل) و نیز آیه ۶۱ (و اذا جاءوكم قالوا ءامنا)،

معلوم می شود مراد از ایمان در <ءامنوا> ایمان به خدا، قرآن، همه کتب آسمانی و ایمان به پیامبر اکرم(ص) است.

۴ - خداوند ، آمرزنده گناهان

لكفرنا عنهم سيئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - گناه شکار های صورت گرفته تا قبل از حکم به تحریم آن مورد عفو و بخشایش خداوند

لا تقتلوا الصيد و انتم حرم .. عفا الله عما سلف

در آیه مورد بحث برای شکار در حال احرام دو حکم بیان شده است یکی حرمت آن که بر گناهکاری شکار کننده دلالت دارد و دیگر لزوم کفاره جمله <عفا الله عما سلف> می تواند ناظر به هر دو جهت باشد. برداشت فوق به جهت اشاره اول اشاره دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - خداوند آمرزنده گناه مترتب بر پرسش های بیجا تا پیش از تحریم آن *

لا تسئلوا عن اشیاء .. و الله غفور حلیم

توصیف خداوند به <غفور> پس از بیان نهی از پرسشهای بیجا می تواند ناظر به آمرزش گناه کسانی باشد که تا پیش از بیان

نهی، چنین سؤالاتی را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۵ - ۱۱

۱۱ - خداوند غفور (آمرزنده گناهان) و رحیم (مهربان به بندگان) است.

لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۵

۵ - شمول رحمت خدا بر بندگان و آمرزش گناه آنان جلوه ای از ربوبیت خداوند بر بندگان است .

لئن لم یرحمنا ربنا و یغفر لنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۹ - ۱۱، ۱۰

۱۰ - اعطای بصیرت ویژه به تقوایندگان و بخشش گناه آنان ، تفضلی از جانب خداست ، نه پاداش استحقاقی آنان .

یجعل لکم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظیم

۱۱ - خداوند ، مؤمنان تقوایگانه را علاوه بر اعطای بصیرت و بخشش گناهان ، از موهبت های دیگر نیز بهره مند خواهد کرد .

یجعل لکم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظیم

برداشت ف---وق مبتنی بر این احتمال است که جمله <وال--له .. > مستانفه باشد نه بیانگر تعلیل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۹ - ۹

۹ - خداوند ، آمرزنده گناهان و با بندگان خویش مهربان است .

إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۹

۹ - خداوند ، بخشنده گناهان و لغزش های مؤمنان حقیقی و راستین

لهم مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۳ - ۳

۳ - بخشایش گناهان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

استغفروا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۱ - ۸

ص: ۴۸

۸- بخشش گناهان بندگان و گسترش رحمت بر آنان ، جلوه ای از ربوبیت خداوند

إن ربی لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۳

۳- بخشایش گناهان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

استغفروا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۹۰ - ۴،۵،۹

۴- ایمان به یکتایی خدا ، پرستش او و آموزش گناهان (شرکوری ، فساد و بی عدالتی در مبادلات) مقدمه هایی لازم برای حرکت به سوی خدا و تقرب به درگاه اوست .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

برداشت فوق، با توجه به حرف <ثم> - که جمله <توبوا إلیه> را بر <استغفروا ربکم> عطف کرده است - استفاده می شود. گفتنی است متعلق استغفار به قرینه آیات پیشین، گناه شرکوری و بی عدالتی در مبادلات اقتصادی و نیز فسادگری و مخالفت با پیامبران الهی است.

۵- بخشایش گناه بندگان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

واستغفروا ربکم

۹- آموزش گناه استغفارکنندگان و باریافتن سالکان به درگاه الهی ، پرتوی از رحمت ، مهربانی و محبت خداوند به بندگان است .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه إن ربی رحیم ودود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۱،۱۴

۱۱- آمرزش گناهان ، از شؤون خداوند است .

يغفر الله لكم

۱۴- يوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

جمله <و هو...> حالیه است و به منزله تعلیل برای <يغفر الله> می باشد ؛ یعنی، چون <ارحم الرحمين> است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۳،۴

۳- آمرزش گناهان از شؤون خداوند است .

سوف أستغفر لكم ربی

۴- آمرزش گناه بندگان ، پرتوی از ربوبیت خداست .

ص: ۴۹

سوف أستغفر لكم ربی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۸

۸- خداوند ، بخشاینده گناهان و ستم کاری های مردم است .

و إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۳ - ۳

۳- آمرزش گناهان به دست خداوند و در اختیار او است .

ليغفر لنا خطي-نا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۵

۵- بخشودن گناه گناه کاران ، مقتضای آمرزش گری و مهرورزی خدا نسبت به بندگان

فغفر له إنه هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱۵، ۱۲، ۱۱، ۹، ۸

۸- خداوند ، تمامی گناهان خرد و کلان و کم و زیاد بندگان را می آمرزد .

إن الله يغفر الذنوب جميعاً

در آیه شریفه دو مطلب وجود دارد: ۱- جمع آمدن واژه <ذنوب> به همراه الف و لام تعریف که دلالت بر استغراق دارد؛

۲- آمدن <جميعاً> که حال مؤکد برای <الذنوب> است. این دو می رساند که تمامی گناهان - از هر نوع و به هر مقدار که باشد - بی هیچ استثنایی، شامل غفران الهی خواهد شد.

۹- یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، در عین وعده او به آمرزش تمامی گناهان بندگان ، امری بی جا و نامعقول است .

لاَتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جمله <إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا> به منزله تعلیل برای جمله <لا-تقنطوا..> می باشد؛ یعنی، از رحمت خدا مأیوس نشوید؛ چون او همه گناهان را می آمرزد. با این حساب یأس از رحمت خدا، امری بی جا و نامعقول است.

۱۱ - آمرزش تمامی گناهان بندگان، مقتضای ذات خداوند است.

لاَتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

آمدن اسم جلاله به صورت اسم ظاهر (الله یغفر) به جای ضمیر (إنه یغفر)، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

۱۲ - امید به رحمت و لطف خداوند، زمینه آمرزش تمامی گناهان از سوی او است.

لاَتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

توصیه به مأیوس نشدن از رحمت خداوند، در حقیقت سفارش به امید داشتن به لطف و رحمت او است؛ تا از این رهگذر بتوان به آمرزش او دست یافت.

۱۵ - گستردگی و انحصار غفران و رحمت خداوند، مقتضای آمرزش تمامی گناهان خرد و کلان بندگان است.

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

ص: ۵۰

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله <إِنَّ هُوَ الْغَفُورُ..> در مقام تعلیل برای جمله پیشین <إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ...> می باشد، یعنی، چون تنها خداوند غفور و رحیم است، تمامی گناهان را می آمرزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳ - ۸

۸ - تضمین خداوند ، به آمرزش گناهان و پذیرش توبه بندگان

غافر الذنب و قابل التوب

یاد شدن دو مسأله آمرزش گناهان و پذیرش توبه در قالب صفت، گویای این نکته است که این دو، کاری است مستمر از خداوند و نیز تضمینی از سوی او بر انجام این دو کار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۶

۶ - خداوند ، لغزش ها و گناهان یکتاپرستان پایدار بر توحید را ، مورد عفو و بخشش قرار می دهد .

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ .. نَزَلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۵،۷

۵ - تمامی گناهان ، حتی گناه کفر ، تکذیب پیامبر و تهمت و افترا بر او ، قابل بخشایش خداوند است .

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى .. يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ

از واژه <السَّيِّئَاتِ> - که جمع محلی به الف و لام است - و نیز از ارتباط این آیه با آیه قبل - که سخن از تهمت افترای پیامبر(ص) بر خدا از سوی مشرکان بود - مطلب بالا استفاده می شود.

۷ - امکان بخشودگی برخی از گناهان ، حتی بدون توبه *

يقبل التوبه .. و يعفو عن السيئات

برداشت یاد شده، بدین احتمال است که <يعفو..> جمله ای مستقل از جمله پیشین باشد و دو فراز آیه، اشاره به دو مطلب

جداگانه داشته باشد: ۱- خداوند توبه گنه کاران را می پذیرد؛ ۲- برخی از گناهان بدون توبه نیز مورد بخشش قرار می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۳

۱۳- آرمزش گناهان و سامان یافتن شئون حیات ، پاداش الهی به مؤمنان صالح پیرو قرآن

و الذین ءامنوا .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بالهم

<أصلح بالهم> یا به معنای اصلاح مطلق شئون زندگی و یا اصلاح قلب و دل مؤمنان است، برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۵ - ۸

۸- رفتار نامناسب و دور از آداب با پیامبر (ص) ، گناهی نیازمند آرمزش الهی است .

لا تَقْدَمُوا .. لا تَرْفَعُوا أَصْوَتَكُمْ ... و لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ ... و لو أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى

ص: ۵۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۸

۸ - آموزش و چشم پوشی از گناه بندگان در قیامت ، جلوه ربوبیت و پروردگاری خداوند

سابقوا إلی مغفره من ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۹ - ۱۲

۱۲ - آموزش گناهان و دستیابی به بهشت ، کامیابی بزرگ است .

یکفّر عنه سیئاته و یدخله جنّات .. ذلک الفوز العظیم

۷۲- آموزش گناه ارتداد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۶

۶- ارتداد (مشرک شدن پس از توحید و کفرورزی پس از ایمان) گناهی قابل بخشش است .

و الذین عملوا السيئات .. إن ربک من بعدها لغفور رحیم

۷۳- آموزش گناه جاهلانه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۴

۴- بخشش خداوند از بدکاران ، در صورتی است که آنان گناه را از روی جهل و نادانی به حقایق انجام داده باشند نه از سر

عمد و خوی عصیان گری

ثمّ إن ربک للذین عملوا السوء بجهل-له

مقصود از <بجهاله> ممکن است جهل به احکام الهی، در برابر علم نباشد؛ چون در این صورت گناهی سر نزده است تا نیاز به توبه و یا آموزش الهی باشد؛ بلکه مراد، جهل در برابر عمل آگاهانه و از روی عمد و خوی عصیان گری و نیز جهل به

معارف بلند آسمانی است.

۷۴- آموزش گناه خطایی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵ - ۱۷

۱۷ - گناه و جرم به حساب نیوردن گناه خطایی ، برخاسته از آمرزندگی و مهربانی خداوند است .

و لیس علیکم جناح فیما أخطأتم به .. و کان الله غفوراً رحیماً

ص: ۵۲

۷۵- آموزش گناه شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۶

۶- ارتداد (مشرک شدن پس از توحید و کفرورزی پس از ایمان) گناهی قابل بخشش است .

و الذین عملوا السيئات .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

۷۶- آموزش گناه صغیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱

۱ - توبه و استغفار ، راهی برای آموزش همه گناهان ، اعم از صغیره و کبیره

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی بر آنند که مراد از <سوءاً>، گناه صغیره است و مراد از ظلم در <يظلم نفسه>، گناهان کبیره است.

۷۷- آموزش گناه کبیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱

۱ - توبه و استغفار ، راهی برای آموزش همه گناهان ، اعم از صغیره و کبیره

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی بر آنند که مراد از <سوءاً>، گناه صغیره است و مراد از ظلم در <يظلم نفسه>، گناهان کبیره است.

۷۸- آموزش گناه کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۶

۶- ارتداد (مشرک شدن پس از توحید و کفرورزی پس از ایمان) گناهی قابل بخشش است .

و الذین عملوا السيئات .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

ص: ۵۳

۷۹- آمرزش گناه يهود

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶- اعراف - ۷ - ۱۶۹ - ۷۸،۱۱

۷- دنياگرايان يهود بر اين باور بودند كه خداوند گناهان آنان را ، حتى بدون توبه ، خواهد آمرزيد .

و يقولون سيغفر لنا و إن يأتهم عرض مثله يأخذوه

جمله <و إن يأتهم عرض ... > حاكي از اين است كه گنهكاران يهود در عين آمادگي براي حرامخواري مجدد، خود را مورد عفو و مغفرت خداوند مي پنداشتند. يعني هرگز از عمل گذشته پشيمان نبودند تا توبه كنند.

۸- يهوديان دنياگرا به بهانه مغفرتي تضمين شده از جانب خدا ، از فرمان هاي وي سرپيچي مي كردند و مرتكب گناه مي شدند .

يأخذون عرض هذا الأذنى و يقولون سيغفر لنا

۱۱- ادعای آمرزش گناه يهوديان بدون توبه ، از نسبت هاي دروغين دنياگرايان يهود به خداوند

و يقولون سيغفر لنا .. ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

۸۰- آمرزش گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶- انفال - ۸ - ۷۰ - ۱۰،۱۲

۱۰- خداوند ، آمرزنده گناهان و با بندگان خویش مهربان است .

و الله غفور رحيم

۱۲- آمرزش گناه ستيزه جويان عليه دين ، پس از گرايش آنان به اسلام ، جلوه اي از مغفرت و رحمت خدا نسبت به انسانهاست .

و يغفر لكم و الله غفور رحيم

۸۱- آمرزش گناهان صغيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۲ - ۹

۹ - بخشش گناهان کوچک و یا گناهانی که انسان هر از گاهی مرتکب آن می شود ، نمود از تفضل و گستردگی عفو الهی است .

الذین یجتنبون .. الا اللّٰم إن ربّک وسع المغفره

با توجه به معانی واژه <اللّمم> و ارتباط عبارت <إن ربّک واسع المغفره> با آن، برداشت بالا استفاده می شود.

۸۲- آموزش گناهان کبیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۵۴

۱۶- > عن ابراهيم بن العباس يقول : كُنَّا فِي مَجْلِسِ الرِّضَا (ع) فَتَذَاكَرُوا الْكِبَائِرَ وَ قَوْلَ الْمُعْتَزَلَةِ فِيهَا : اِنِّهَا لَا تَغْفِرُ فَقَالَ الرِّضَا (ع) : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَدْ نَزَلَ الْقُرْآنُ بِخِلَافِ قَوْلِ الْمُعْتَزَلَةِ ، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : اِنْ رَبِّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظَلْمِهِمْ < . . . ;

ابراهيم بن عباس گوید: در مجلس امام رضا(ع) بودیم، سخن از گناهان کبیره و عقیده معتزله مبنی بر اینکه آن گناهان بخشیده نمی شوند، به میان آوردند. امام رضا(ع) نقل از امام صادق(ع) فرمود: همانا قرآن برخلاف سخن معتزله نازل شده است. خدای عزوجل فرمود: <و إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم>...<.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۲ - ۲۶

۲۶ - روی آوردن به ایمان ، زمینه ساز آموزش و رحمت الهی ، حتی نسبت به گناهان بزرگ

علی أن لا یشرکن. .. و استغفر لهنَّ اللهُ إِنَّ اللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

از صدر آیه شریفه استفاده می شود که چه بسا، برخی از روی آوردندگان به ایمان، در گذشته کفرآلود خویش مرتکب گناهان بزرگی شده بودند. از ذیل آن (إِنَّ اللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) نیز استفاده می شود که، آنان هم مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند.

۸۳- آموزش گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۸

۸ - گناهکار ، با توبه و استغفار ، آموزش و رحمت الهی را درک و احساس می کند .

و من یعمل سوءاً .. ثم یتغفر الله یتجدد الله غفوراً رحیماً

کلمه <یتجدد>، از مصدر وجدان به معنای دریافتن و احساس کردن است؛ یعنی در وجود خود رحمت و مغفرت الهی را درک می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۶ - ۹

۹ - گنهکارانی که خود را به شرک نیالوده اند ، باید امیدوار به مغفرت الهی باشند .

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۹

۹ - خداون---د ، آمرزنده گناهکاران است ؛ هر چند پس از مدتی طولانی توبه کرده باشند .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا

برداشت فوق با توجه به کلمه <ثم> - که برای تراخی است - استفاده شده است.

ص: ۵۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۵ - ۲۲

۲۲ - آمرزش گناه خطاکاران و گسترانیدن رحمت بر ایشان ، از شوون ولایت و سرپرستی خداوند بر بندگان خویش است .

أنت ولینا فاغفر لنا و ارحمنا

تفریع جمله <اغفر لنا و ... > بر <أنت ولینا > به وسیله حرف فاء، حاکی از برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۱ - ۲۴

۲۴ - خداوند ، درخواست طلب کنندگان آمرزش را اجابت می کند و گناهانشان را می آمرزد .

فاستغفروه ... إن ربی قریب مجیب

دو صفت <قریب > و <مجیب > به صورت لَفّ و نشر غیر مرتب ، در ارتباط با <استغفروه > و <توبواإلیه > ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۲

۱۲ - مغفرت و آمرزش بندگان خطاکار ، پرتوی از رحمت و مهربانی خداوند است .

یغفر الله لکم و هو أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۰

۱۰ - گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشان را سزاوار آمرزش ندانند .

إن ربک لذو مغفره للناس علی ظلمهم

<علی > در <علی ظلمهم > به معنای <مع > است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۷

۷ - تشویق شدن گنه کاران به آمرزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱،۱۳

۱ - پیامبر (ص)، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل ی-عبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم لاتقنطوا من رحمه الله

۱۳ - تجلی رحمت خداوند در آمرزش بندگان گنه کار

لاتقنطوا من رحمه الله إِنَّ الله یغفر الذنوب جمیعاً

ص: ۵۶

۸۴- آمرزش گناهکاران تائب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۱

۱- در صورتی که گناهکاران توبه کنند، خداوند گناهشان را خواهد بخشید.

و الذين عملوا السيئات ثم تابوا .. إن ربك من بعدها لغفور

۸۵- آمرزش گناه گوساله پرستان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۱۱،۱۲

۱۱- آمرزش گناه گوساله پرستان بنی اسرائیل مؤثر در پیشبرد اهداف رسالت موسی (ع)

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

مخاطب در جمله <إن ربك .. > حضرت موسی (ع) است. در اینکه چرا خداوند در بیان آمرزش گناهان بنی اسرائیل، موسی (ع) را مورد خطاب قرار داده و کلمه <رب> را به آن اضافه کرده، دو وجه می توان ذکر کرد: بخشش گناه بنی اسرائیل در راستای ربوبیت خدا بر موسی و طبعاً در راستای پیشبرد رسالت اوست. توصیه ای است به موسی (ع) که تو نیز از خطاها و لغزشهای قوم، در صورت توبه، در گذر و آنها را نادیده انگار. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

۱۲- گذشت از گناه گوساله پرستان تائب و نادیده انگاشتن خطای آنان پس از بازگشت به توحید و پرستش خدای یکتا، توصیه خداوند به موسی (ع) *

إن ربك من بعدها لغفور رحيم

برداشت فوق با توجه به دومین احتمالی است که در توجیه خطاب به موسی (ع) ذکر شد. یعنی <ربك> اشاره به این معنا باشد که ای موسی تو نیز متخلق به اخلاق الهی باش و از خطاها و لغزشها در گذر.

۸۶- آمرزش گوساله پرستان تائب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۵۴ - ۱

۱ - موسی (ع) پس از دریافت وعده الهی (آمزش گوساله پرستان تائب و به کیفر رساندن غیر تائبان) خشمش فرو نشست

و لما سکت عن موسی الغضب

وقوع جمله <و لما سکت .. >، پس از دو آیه گذشته، بیانگر این است که فرو نشستن غضب موسی(ع) به خاطر پذیرش توبه تائبان از سوی خدا و تهدید اصرارکنندگان بر گوساله پرستی به کیفری زودرس بوده است.

۸۷- آمزش لغزش متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۵۷

۱۵- راه یافتن تقوای پیشگان به بهشت ، پس از غفران لغزش های دنیوی آنان از سوی پروردگار

الْجَنَّةَ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا .. و مغفره من ربهم

با توجه به این که در بهشت، زمینه لغزش و گناه نیست / تعبیر <مغفره> نظر به خطاهای دنیوی دارد که به هر حال - حتی همه اهل تقوا - از آن مصون نیستند.

۸۸- آموزش لواط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۶ - ۱۱

۱۱ - خداوند ، آمرزنده گناه زناکار و لواط کننده ، به شرط توبه و اصلاح

و الَّذِينَ يَأْتِيَانَهَا مِنْكُمْ .. فَاَنْ تَابَا وَاصْلَحَا ... إِنَّ اللَّهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

۸۹- آموزش متخلفان غزوه تبوک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۲

۲ - شمول رحمت و غفران الهی ، نسبت به سه نفر از مسلمانان متخلف از جنگ تبوک

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ .. وَ عَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلَفُوا

۹۰- آموزش متقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۵۶ - ۶

۶- لغزش های دنیوی متقین ، مورد غفران و بخشایش خداوند در آخرت *

و وق-هم عذاب الجحيم

تعبیر <وقاهم عذاب الجحيم>، می رساند که <مقین> چه بسا با همه تقوای خویش، لغزش هایی دارند که آنان را در

معرض کيفر قرار داده است؛ اما خداوند با رحمت خویش آنها را از عذاب دوزخ ایمن داشته است.

۹۱- آموزش مجاهدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۸ - ۶،۹،۱۰

۶ - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، مشمول آموزش الهی و رحمت او

ص: ۵۸

الذین امنوا و الذین هاجروا .. و اللّٰه غفور رحیم

۹ - مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خدا نیز ، نیازمند غفران و رحمت حق هستند .

ان الذّٰین امنوا و الذّٰین هاجروا و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. و اللّٰه غفور رحیم

۱۰ - آموزش گناه مجاهدانی از صدر اسلام که در ماه حرام با کفار جنگیدند . (عبدالله بن جحش و همراهان او)

ان الذّٰین امنوا و الذّٰین هاجروا

به دلیل شأن نزول، از مصادیق اولی آیه، عبدالله بن جحش و یاران او هستند که پس از هجرت از مدینه به سوی نخله، با دشمن درگیر شدند و آنان را کشتند و یا اسیر کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۷ - ۵

۵ - خداوند ، آمرزنده پیکارگران شهید کارزار احد و بخشاینده رحمت های خویش به آنان

و لئن قتلتم فی سبیل اللّٰه او ممّ لمغفره من اللّٰه و رحمه

چون آیه مورد بحث در ضمن آیاتی آمده که مسائل نبرد احد را مطرح می کرد، می تواند اشاره مستقیم به شهیدان جنگ احد داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۲ - ۳

۳ - آموزش گناه و حیات جاودان در بوستان های بهشت ، تضمین شده از سوی خداوند ، برای مؤمنان راستین و مجاهدان راه او

تؤمنون باللّٰه .. ینغفر لکم ذنوبکم و یدخلکم جنّات... و مس - کن طیبه

۹۲ - آموزش مجاهدان غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۹ - ۱۰

۱۰ - خداوند ، مجاهدان بدر را که به خاطر اقدام نابهنگامشان در گرفتن اسیر مرتکب گناه شدند ، مورد عفو و مغفرت خویش قرار داد .

ما کان لنبی أن یکون له أسری .. . إن الله غفور رحیم

۹۳- آموزش مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۵ - ۱۳

۱۳ - چشمپوشی از حق قصاص ، موجب آموزش گناه مجرم و سقوط حق قصاص *

فمن تصدق به فهو کفاره له

چنانچه ضمیر <له> به مجرم، که از مضمون کلام به دست می آید، برگردد جمله <فهو کفاره له> علاوه بر سقوط حق

ص: ۵۹

قصاص، به آموزش گناه شخص مجرم نیز دلالت خواهد داشت.

۹۴- آموزش محسان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۲۰

۲۰ - از امام صادق (ع) روایت شده: > شفاعتنا لأهل الكبائر من شيعتنا و اما التائبون فإن الله عزّ و جلّ يقول: > ما على المحسنين من سبيل < ;

شفاعت ما برای شیعیانی است که گناهان کبیره مرتکب شده باشند اما توبه کنندگان، پس خدای عز و جل می فرماید: بر محسنین راهی [برای محکومیت] نیست < .

۹۵- آموزش محسان بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۱۶

۱۶ - خداوند نیکوکاران بنی اسرائیل را در صورت اطاعت از فرمان های الهی ، علاوه بر بخشایش گناهان ، به پاداش افزونتر نوید داد .

سنزید المحسنين

در برداشت فوق محسان مقابل گناهکاران قرار داده نشده، بلکه به معنای لغوی آن (نیکوکاران) گرفته شده است. بر این مبنا آیه شریفه ناظر به تقسیم بنی اسرائیل به دو گروه گنهکار و پاکدامن نیست، بلکه آنان را به دو گروه محسان و غیر محسان تقسیم کرده است. جمله <نغفر لكم ... > می رساند که خدا گناه همگان - چه محسن و چه غیر محسن - را خواهد بخشید، ولی به نیکوکاران پاداشی افزونتر عنایت خواهد کرد.

۹۶- آموزش محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱ - ۱۰

۱۰ - پیامبر (ص) بهره مند از غفران و رحمت خداوند

ی-أیها النبی . . . و اللہ غفور رحیم

۹۷- آموزش مرتد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۷ - ۱

ص: ۶۰

۱- آمرزش و هدایت کسانی که بارها مرتد شوند و بر کفر خویش بیفزایند، از سنتها و برنامه های خداوندی نیست.

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا .. لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ

۹۸- آمرزش مردان انفاقگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۹

۱۹ - مردان و زنان صدقه پرداز، مورد مغفرت خداوندند.

وَالْمُتَّصِدِّقِينَ وَ الْمُتَّصِدِّقَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۹۹- آمرزش مردان اهل تسلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱،۳

۱ - مردان و زنانی که در برابر خداوند، سر تسلیم فرود می آورند، از آمرزش خداوند برخوردارند.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین که <مسلمین> از ریشه لغوی آن (سلم) و به همان معنای لغوی اش باشد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

۳ - مردان و زنان مسلمان، مشمول آمرزش و غفران الهی اند.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین احتمال که مراد از <المسلمین> معنای اصطلاحی آن یعنی، گرویدگان به دین اسلام باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۱۰۰- آمرزش مردان خاشع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۶

۱۶ - مردان و زنان فروتن، از آمرزش خداوند، برخوردار خواهند بود.

و الخ-شعین و الخ-شع-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۱۰۱- آموزش مردان خاضع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۹

۹ - مردان و زنان مطیع و خاضع ، از آموزش خداوند برخوردارند .

ص: ۶۱

و الق-نتین و الق-نت-ت .. أعدّ الله لهم مغفره و أجرًا عظیمًا

<قانت> از مصدر <قنوت> است. <قنوت> در لغت، به معنای <اطاعت خاضعانه> است (مفردات راغب).

۱۰۲- آموزش مردان ذاکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۷

۲۷ - مردان و زنانی که زیاد به یاد خداوندند ، از آموزش او ، بهره مند خواهند بود .

و الذکرین الله کثیرًا و الذکرت أعدّ الله لهم مغفره

۱۰۳- آموزش مردان روزه دار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۱

۲۱ - مردان و زنان روزه گیر ، مشمول آموزش خداوندند .

و الص-ئمین و الص-ئم-ت .. أعدّ الله لهم مغفره

۱۰۴- آموزش مردان صابر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۴

۱۴ - خداوند ، مردان و زنان شکیبا را از آموزش خود ، برخوردار می کند .

و الص-برین و الص-برت .. أعدّ الله لهم مغفره

۱۰۵- آموزش مردان صادق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱۱

۱۱ - مردان و زنان صداقت پیشه ، از آموزش خداوند برخوردارند .

و الص-دقین و الص-دق-ت .. أعدّ الله لهم مغفره

ص: ۶۲

۱۰۶- آموزش مردان عقیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۴

۲۴ - مردان و زنان با عفت و پاکدامن ، مشمول آموزش خداوندند .

و الح-فضین فروجهم و الح-فظ-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

۱۰۷- آموزش مردان متذکر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۹

۲۹ - مردان و زنانی که به فراوانی خداوند را برای دیگران یادآوری می کنند از آموزش خداوند بهره مند خواهند بود .

و الذکرین الله کثیرًا و الذکرت أعدّ الله لهم مغفرة

<ذکر> (مصدر <ذاکر>) به دو معنا آمده است: یکی، به خاطر سپردن، و دیگری، بر زبان آوردن (مفردات راغب). احتمال دارد که مراد از ذکر زبانی، یادآوری برای دیگران باشد.

۱۰۸- آموزش مردان مسلمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۳،۵

۳ - مردان و زنان مسلمان ، مشمول آموزش و غفران الهی اند .

إنّ المسلمین و المسلم-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة

بنابراین احتمال که مراد از <المسلمین> معنای اصطلاحی آن یعنی، گرویدگان به دین اسلام باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۵ - مردان و زنان مؤمن ، مشمول آموزش خداوندند .

إنّ .. و المؤمنین و المؤمن-ت ... أعدّ الله لهم مغفرة

۱۰۹- آموزش مردان مطیع

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۹

۹ - مردان و زنان مطیع و خاضع ، از آموزش خداوند برخوردارند .

و الق-نتین و الق-نت-ت .. أعدّ الله لهم مغفرة و أجرًا عظیمًا

<قانت> از مصدر <قنوت> است. <قنوت> در لغت، به معنای <اطاعت خاضعانه> است (مفردات راغب).

ص: ۶۳

۱۱۰- آموزش مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۰ - ۱۱

۱۱ - > قال علی (ع) . . . ما من مسلم یذنب ذنباً فیعفو الله عنه فی الدنیا إلاّ کان أجلاً و أکرم من أن یعود علیه بعقوبه فی الآخره ، و قد أجله الله فی الدنیا و تلاه - ذه الآیه > و ما أصابکم من مصیبه فبما کسبت أیدیکم و یعفو عن کثیر < ;

امام علی(ع) فرمود: .. هیچ مسلمانی نیست که گناهی مرتکب شود و خدا آن را در دنیا عفو کند مگر این که خداوند بزرگوارتر و کریم تر است از این که او را در آخرت، عقوبت نماید، در حالی که در دنیا به او مهلت داده بود، سپس امام(ع) این آیه را تلاوت فرمود: > و ما أصابکم من مصیبه فبما کسبت أیدیکم و یعفو عن کثیر < .

۱۱۱- آموزش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۸ - ۱۲، ۱۱، ۹، ۶

۶ - عذاب و نیز آموزش مشرکان در قیامت در اختیار خداوند و به دست اوست

ان تعذبهم . . . و إن تغفر لهم

۹ - امکان آموزش مشرکان ، از سوی خداوند

و إن تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم

۱۱ - عزت و اقتدار خداوند ، دلیل امکان آموزش مشرکان

و إن تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم

۱۲ - تمامی افعال خداوند و حتی آموزش مشرکان ، بر اساس حکمت است .

و إن تغفر لهم فانک انت العزیز الحکیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۶ - ۹

۹ - عن ابی جعفر (ع) فی قول الله عز و جل : < و آخرون مرجون لامر الله > قال : قوم كانوا مشرکین فقتلوا مثل حمزه و جعفر و اشباههما من المؤمنین ، ثم انهم دخلوا فی الاسلام فوحدوا الله و ترکوا الشرك و لم يعرفوا الايمان بقلوبهم فیکونوا من المؤمنین فتجب لهم الجنة و لم یكونوا علی جحودهم فیکفروا فتجب لهم النار ، فهم علی تلک الحال اما یعذبهم و اما یتوب علیهم ؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خدای عز و جل که می فرماید: <و گروهی دیگر به امر خدا واگذار شده اند> روایت شده: آنان گروهی از مشرکانند که افرادی مثل حمزه و جعفر و امثال آن دو از مؤمنان را کشتند ؛ سپس داخل اسلام شدند ؛ پس خدا را به یگانگی خواندند و شرک را ترک کردند ؛ ولی ایمان قلبی نداشتند تا از مؤمنان باشند و بهشت برای آنان لازم آید و انکار قلبی نبودند تا کافر محسوب شوند و آتش برای آنان لازم آید، پس آنان که در این حال بودند یا خداوند عذابشان می کند یا آنها را می آمرزد.>

۱۱۲- آموزش معذوران از جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱۸

۱۸ - معاف شدگان از جهاد ، در عین معذور بودن ، نیازمند غفران و رحمت خدایند .

لیس علی الضعفاء .. و الله غفور رحیم

۱۱۳- آموزش منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۶ - ۱۰، ۷

۷ - اعلام امکان بخشیده شدن برخی از منافقان از سوی خداوند و وعده عذاب و کیفر حتمی برای برخی دیگر از آنان

إن نفع عن طائفه منكم نعتب طائفه

۱۰ - اعلام امکان بخشیده شدن برخی از منافقان از سوی خداوند ، به دلیل مداومت نداشتن آنان بر ارتکاب جرایم

إن نفع عن طائفه منكم نعتب طائفه بأنهم كانوا مجرمين

از اینکه خداوند علت بخشیده نشدن عده ای از منافقان را، استمرار آنان بر جرم بیان کرده، استفاده می شود که بخشیده شدن گروه دیگر، به دلیل مداومت نداشتن آنان بر ارتکاب جرایم است.

۱۱۴- آموزش منافقان پیرو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۷ - ۸

۸ - امکان عفو عناصر غیر اصلی و خط گیرنده نفاق و غیر قابل بخشش بودن جرم عناصر اصلی و خط دهنده *

إن نفع عن طائفه .. نعتب طائفه ... بعضهم من بعض

<بعضهم من بعض> تحت تأثیر بودن برخی از منافقان از برخی دیگر را افاده می کند و نیز این آیه تفسیر آیه قبل می باشد و علت عفو گروهی و کیفر گروهی دیگر را بیان می نماید.

۱۱۵-آمزش موحدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۶

۶ - خداوند ، لغزش ها و گناهان یکتاپرستان پایدار بر توحید را ، مورد عفو و بخشش قرار می دهد .

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبَّنَا اللَّهُ .. نَزَلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

ص: ۶۵

۱۱۶- آمرزش موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۴

۴ - پذیرفته شدن تقاضای موسی (ع) از سوی خداوند و تعلق اراده او بر بخشودن خطای موسی (ع) و نجات وی از فرعونیان

قال ربّ .. فاغفر لی فغفر له

۱۱۷- آمرزش مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۸ - ۶،۹

۶ - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، مشمول آمرزش الهی و رحمت او

الذین امنوا و الذین هاجروا .. و اللّٰه غفور رحیم

۹ - مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خدا نیز ، نیازمند غفران و رحمت حق هستند .

ان الذّٰین امنوا و الذّٰین هاجروا و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. و اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۳۳ - ۵

۵ - آمرزش الهی و بهشت تقوایبشگان ، مقصود بایسته ای برای اهل ایمان

و سارعوا الی مغفره من ربّکم .. اعدّٰت للمتّقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۲۲

۲۲ - مهاجر آواره و آزار دیده در راه خدا ، و جهادگر و جان باخته ، مصداق مؤمن خردمند

لایات لاولی الالباب .. فالذین هاجروا و اخرجوا من دیارهم ... و قاتلوا و قتلوا

اجابت دعای خردمندان به دلیل اعمال آنان است. <اَنی لا اضعی ... > و جمله <فالذین > به دلیل <فا>، بیانگر آن اعمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۲ - ۹

۹ - غفران و آمرزش خداوند نسبت به مؤمنان ، تجلی رحمت اوست . *

و الذین ءامنوا باللّٰه و رسله .. و كان اللّٰه غفوراً رحیماً

وصف <رحیماً>، می تواند اشاره به منشأ غفران الهی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹ - ۱

ص: ۶۶

۱ - وعده الهی به مؤمنان دارای عمل صالح ، به آمرزش و پاداش بزرگ

وعد الله الذین ءامنوا و عملوا الصلحت لهم مغفره و اجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۳ - ۳

۳ - تبرئه مؤمنان از گناه شراب خواری و قماربازی ، مشروط به دست کشیدن از آن پس از نهی خداوند

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا إذا ما اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۶

۶ - برخورداری از آمرزش خداوند و بهره مندی از روزی های نیکو ، پاداش مؤمنان حقیقی

لهم ... مغفره و رزق کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۹ - ۹،۱۱

۹ - شمول غفران الهی بر مؤمنان تقوایبیشه ، نمود فضل عظیم خداوند

و یغفر لکم و الله ذوالفضل العظیم

جمله < و الله .. > می تواند به منزله تعلیلی بر اعطای پاداشهای بیان شده باشد.

۱۱ - خداوند ، مؤمنان تقوایبیشه را علاوه بر اعطای بصیرت و بخشش گناهان ، از موهبت های دیگر نیز بهره مند خواهد کرد .

یجعل لکم فرقانا .. و الله ذوالفضل العظیم

برداشت ف---وق مبتنی بر این احتمال است که جمله < و ال--له .. > مستانفه باشد نه بیانگر تعلیل .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۱ - ۷

۷- نوح (ع)، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إِن رَّبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

به دلیل <ارکبوا> که خطاب به پیروان نوح است، متعلق <غفور> و <رحیم> نیز پیروان آن حضرت می باشد؛ یعنی: این ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: <ربکم> (پرورگار شما) نه <ربی>. این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع (ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۸

۸ - غفران خداوند در باره مؤمنان تائب و نیک کردار، مغفرتی گسترده و پر دامنه است.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ

<غَفَّارٌ> صیغه مبالغه است و بر گستردگی غفران خداوند در مورد توبه کنندگان مؤمن و نیک کردار دلالت دارد.

ص: ۶۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۱

۱ - مغفرت الهی و رزق گوارا ، پاداش مؤمنان نیک کردار در جهان آخرت

فالذین ءامنوا و عملوا .. و رزق کریم

<رزق کریم> یعنی روزی طیب و گوارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۲ - ۱۶

۱۶ - مؤمنان باگذشت ، مورد غفران و آمرزش خدا قرار دارند .

و لیغفوا و لیصفحوا ألا تحبون أن یغفر الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۵

۵ - مؤمنان دارای عمل صالح ، قطعاً مشمول آمرزش خداونداند .

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات أولئک لهم مغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸ - ۱۳

۱۳ - آمرزش مؤمنان تائب و پیرو دین و وارد شدن آنان به بهشت از سوی خداوند ، حکیمانه و از موضع اقتدار است .

فاغفر للذین تابوا .. إنک أنت العزیز الحکیم

یاد شدن دو صفت عزت و حکمت در پایان آیه شریفه، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱،۱۳

۱- مؤمنان صلاح پیشه و معتقد به حقانیت راه محمد (ص) ، مورد غفران و لطف الهی

و الذین ءامنوا و عملوا الصـلحـتـ .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بالهم

۱۳- آمرزش گناهان و سامان یافتن شؤون حیات ، پاداش الهی به مؤمنان صالح پیرو قرآن

و الذین ءامنوا .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بالهم

<أصلح بالهم> یا به معنای اصلاح مطلق شؤون زندگی و یا اصلاح قلب و دل مؤمنان است، برداشت یاد شده براساس معنای اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳ - ۲

۲- نیک فرجامی و غفران لغزش های مؤمنان ، نتیجه پیروی از حق و پیام پروردگارشان

و الذین ءامنوا .. ذلك بأنّ ... و أنّ الذین ءامنوا اتّبعوا الحقّ من ربّهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۶۸

۱۴- خداوند ، دوستدار و خواهان بخشش لغزش های اهل ایمان ، هر چند با وساطت بنده محبوبش (پیامبر (ص))

و استغفر . . . و للمؤمنین و المؤمنات

این که خداوند، به پیامبر(ص) دستور داده تا برای اهل ایمان استغفار کند؛ می نمایاند که خداوند راهی را برای بخشش گناه مؤمنان گشوده تا در نتیجه آنان را از لطف و غفران خویش بهره مند سازد. از این رو پیامبرش را به وساطت فراخوانده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۵ - ۱۰

۱۰ - نوید الهی ، به آمرزش گناهان و لغزش های مؤمنان

و یكفر عنهم سيئاتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۴

۴۴- آمیختگی ایمان و عمل صالح ، شرط برخورداری مؤمنان از مغفرت و پاداش عظیم الهی

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۲۰

۲۰ - غفران و چشم پوشی از لغزش های اهل ایمان ، جلوه رحمت خاص الهی به مؤمنان

إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

با توجه به این که واژه <رحیم> به معنای رحمت خاصه الهی در حق مؤمنان است؛ از ارتباط <غفور> و <رحیم> می توان به مطلب بالا ره برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۲ - ۳

۳- آمرزش گناه و حیات جاودان در بوستان های بهشت ، تضمین شده از سوی خداوند ، برای مؤمنان راستین و مجاهدان راه او

تؤمنون بالله .. یغفر لکم ذنوبکم و یدخلکم جنّات... و مس-کن طیبه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۱۵

۱۵ - مؤمنان در عرصه قیامت ، خواستار آمرزش الهی اند .

و اغفرلنا

ص: ۶۹

۱۱۸- آمرزش مؤمنان راستین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۹

۹ - خداوند ، بخشنده گناهان و لغزش های مؤمنان حقیقی و راستین

لهم مغفره و رزق کریم

۱۱۹- آمرزش مهاجران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۸ - ۹،۶

۶ - مؤمنان و مهاجران مجاهد ، مشمول آمرزش الهی و رحمت او

الذین امنوا و الذین هاجروا .. و اللّٰه غفور رحیم

۹ - مؤمنان و مهاجران مجاهد در راه خدا نیز ، نیازمند غفران و رحمت حق هستند .

ان الذّٰین امنوا و الذّٰین هاجروا و جاهدوا فی سبیل اللّٰه .. و اللّٰه غفور رحیم

۱۲۰- امیدواران به آمرزش های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۱۶

۱۶- شدت امیدواری حضرت ابراهیم (ع) به غفران و رحمت الهی ، حتی نسبت به مردم هدایت ناپذیر و مخالفان خود

و من عصانی فإِنَّکَ غفور رحیم

از اینکه حضرت ابراهیم(ع) امر مخالفان خود را به خدا وا گذاشته و صفت غفران و رحمت او را بر زبان جاری کرده است، برداشت فوق به دست می آید.

۱۲۱- امیدواری به آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - توجّه ، به مغفرت و بردباری خداوند ، منشأ ایجاد امید به پاک شدن از گناهان

لا جناح .. ان الله غفور حلیم

۱۹ - ضرورت آمیختگی و همراهی ترس از خداوند ، با امید به آمرزش او

و اعلموا .. فاحذروه و اعلموا انّ الله غفور حلیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۹

ص: ۷۰

۹- ایجاد بیم در گنهکاران، در عین امیدوار ساختن آنان به مغفرت الهی، از روش های قرآن برای ترک گناه

يعذب من يشاء و يغفر لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۹

۹- ضرورت امیدوار بودن به رحمت و مغفرت خدا، حتی با داشتن پیشینه گناهی چون شرک و ارتداد

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۳۸ - ۱۰

۱۰- لزوم ایجاد امید به مغفرت و رحمت الهی در دل گمراهان برای گرایش دادن آنان به دین و دینداری

قل للذين كفروا ان ياتهم يغفر لهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۵۴ - ۲۱

۲۱- لزوم امیدوار ساختن گنهکاران به آمرزش و رحمت خداوند و جذب آنان به محیط صلاح

فقل .. من عمل منكم سوءاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- يوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۴

۱۴- يوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت.

يغفر الله لكم و هو أرحم الراحمين

جمله <و هو ..> حالیه است و به منزله تعلیل برای <يغفر الله> می باشد، یعنی، چون <ارحم الراحمين> است، گناه شما را می بخشد. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد

گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۱۷، ۱۶

۱۶- یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آموزگاری و مهربانی خداوند، آنان را به آموزش گناهانشان امیدوار ساخت.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

۱۷- امیدوار ساختن مردم به مغفرت و رحمت الهی و بخشوده شدن گناهانشان، شیوه ای پسندیده و از خصلت های پیامبران است.

سوف أستغفر لکم ربی إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۰

۱۰- گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشان را سزاوار آموزش ندانند.

ص: ۷۱

إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

<علی> در <علی ظلمهم> به معنای <مع> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۱،۳

۱ - اظهار امیدواری ساحران مؤمن به موسی (ع) ، به برخورداری از غفران الهی

إنا نطمع أن يغفر لنا ربنا خطيئنا

۳ - قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان ، سرمایه امید ساحران به آمرزش الهی

إنا نطمع أن يغفر .. أن كنا أول المؤمنين

عبارت <أن كنا..> تعلیل برای امید داشتن به غفران الهی است ، یعنی ، چون ما در صف نخستین ایمان آوردگان به موسی قرار گرفتیم این ما را امیدوار به غفران می نماید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۲ - ۱،۴

۱ - پروردگار جهانیان ، کسی است که می توان به غفران و بخشایش او در قیامت ، دل بست .

إلا ربّ الع-لمین .. و الذی أطمع أن يغفرلی خطیئتی یوم الدین

۴ - لزوم نگرانی همواره انسان از کردار و فرجام کار خویش و مطمئن نبودن به آمرزش الهی

و الذی أطمع أن يغفرلی خطیئتی یوم الدین

وقتی حضرت ابراهیم(ع) خود را صرفاً امیدوار به مغفرت الهی معرفی کند، جای اطمینانی برای دیگران نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱

۱ - پیامبر (ص) ، مأمور ابلاغ پیام امیدبخش رحمت و آمرزش خداوند به بندگان گنه کار

قل ی-عبادی الذین أسرفوا علی أنفسهم لاتقنطوا من رحمہ اللہ

۱۲۲- امیدواری به آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۳ - ۵،۱۰

۵ - آدم و حوا امیدوار به مغفرت و رحمت الهی

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا

۱۰ - مغفرت و رحمت الهی تنها امید و وسیله رهایی گنهکاران از خسران گناه است.

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۶ - ۷،۹

ص: ۷۲

۷- گنهکار باید بیمناک از گناه خویش و امیدوار به مغفرت الهی باشد .

إِنَّ اللَّهَ .. و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

خداوند با اشاره به اینکه آمرزش گناهان حتمی نخواهد بود و تنها مشیت الهی آن را رقم خواهد زد، خواسته است انسانها را از یکسو امیدوار به رحمت و آمرزش کند (رجاء) و از سوی دیگر آنان را نسبت به گناهان بیمناک سازد (خوف).

۹- گنهکارانی که خود را به شرک نیالوده اند ، باید امیدوار به مغفرت الهی باشند .

و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۴۹ - ۸

۸- قوم موسی علی رغم پیشینه گوساله پرستی به رحمت و مغفرت الهی امیدوار بودند .

لئن لم يرحمنا ربنا و يغفر لنا

۱۲۳- اهمیت آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷- فتح - ۴۸ - ۵ - ۱۶

۱۶- ره یابی به بهشت جاودان و زودوده شدن گناهان ، رستگاری بزرگ و حقیقی در بینش الهی

و كان ذلك عند الله فوزًا عظيمًا

۱۲۴- اهمیت آمرزش اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- ابراهیم - ۱۴ - ۴۱ - ۷

۷- نیاز همه انسان ها ، حتی انبیای بزرگ ، به آمرزش الهی در روز قیامت

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

۱۲۵- اهمیت آمرزش خدا

۹ - بخشایش و رحمت ، اساس و محور مشیت الهی است .

يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء و كان الله غفوراً رحيمًا

خداوند، گر چه متعلق مشیت را هم غفران و هم مجازات دانسته؛ ولی در نهایت بر مغفرت و رحمت ازلی خود تأکید ورزیده است. البته این برداشت، منوط به این است که فاعل <یشاء> همان فاعل <یغفر> و <یعدّب> باشد و ضمیر فاعل به خداوند باز گردد.

۱۲۶- ایمان به آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۳۴ - ۱۲

۱۲ - ضرورت توجه و باور به آمرزندگی و رحمت بیکران خداوند

فاعلموا إنّ الله غفور رحيم

۱۲۷- بشارت آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۱۲

۱۲- خداوند نویدبخش انسان های صالح ، به غفران لغزش های ناخواسته آنان در حقوق والدین

ربکم أعلم بما فی نفوسکم إنّ تکتونوا صلحین فإنه کان للأوبین غفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۷

۷- تشویق شدن گنه کاران به آموزش خواهی از ساحت پروردگار و نوید غفران و رحمت به آنان

إنّه هو الغفور الرحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۱۱ - ۱۱

۱۱ - پیامبر (ص) مأمور بشارت دادن پیروان قرآن و خداترسان به مغفرت و اجر ارزشمند و پر ب های الهی

من اتبع الذکر و خشی الرحم-ن بالغیب فبشّره بمغفره و أجر کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۵ - ۱۰

۱۰- نوید الهی ، به آمرزش گناهان و لغزش های مؤمنان

و یکفر عنهم سئئاتهم

۱۲۸- بشارت به آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۷

۷- نوید خداوند به آمرزش حتمی گنهکاران در صورت توبه و استغفار

ص: ۷۴

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۴

۱۴- نوید به مغفرت گناه بندگان و تهدید آنان به عذاب شدید ، مقتضای ربوبیت خداوند است .

و إن ربك لذو مغفرة... و إن ربك لشديد العقاب

۱۲۹- بشارت به آمرزش گناهان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - انفال - ۸ - ۷۰ - ۸

۸ - پیامبر (ص) مأمور ابلاغ نوید خداوند به اسیران جنگ بدر (آمرزش گناهان ایشان و ...) در صورت گرایش به اسلام

قل لمن في أيديكم من الأسرى

۱۳۰- تلاش برای آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۳

۳ - تلاش هرچه بیشتر انسان ها ، برای رسیدن به غفران الهی و بهشت جاودان ، توصیه خداوند به آنان

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه

۱۳۱- توکل به آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۱ - ۴

۴- اتکا به مغفرت و رحمت خدا برای نجات از حادثه طوفان ، توصیه نوح (ع) به پیروان خویش

قال اركبوا فيها... إن ربی لغفور رحيم

نوح(ع) با یادآوری مغفرت و رحمت الهی ، پس از فرمانش مبنی بر سوار شدن به کشتی ، درصدد بیان این حقیقت بود که کشتی تنها یک وسیله است و آنچه تأمین کننده نجات می باشد شمول مغفرت و رحمت الهی است.

۱۳۲- حتمیت آموزش مستغفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۲۰ - ۴۵

ص: ۷۵

۴۵ - آمرزیده شدن استغفارکنندگان ، تضمین شده از جانب خداوند

و استغفروا لله إِنَّ الله غفور رحيم

آمدن دو صفت <غفور و رحيم> - به صيغه مبالغه - اشاره به وعده اجابت و تضمین پذیرش استغفار دارد.

۱۳۳- درخواست آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۷ - ۸

۸ - ضرورت توبه به درگاه خدا و طلب آمرزش گناهان از او

فتلقى ءادم من ربه كلمت .. إنه هو التواب الرحيم

گویا هدف از طرح توبه آدم(ع) - به عنوان اولین انسان - نشان دادن وظیفه آدمیان هنگام مبتلا شدن به لغزش و گناه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۶ - ۹

۹ - لزوم تلاش برای دور ماندن از خطا و نسیان در انجام تکالیف الهی *

رَبَّنَا لَا تَأْخُذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

از درخواست نفی مؤاخذه بر نسیان و خطا استفاده می شود که احتمال عقاب بر ترک تکالیف به جهت فراموشی و یا خطا نیز وجود دارد. پس باید از بروز خطا و نسیان در تکالیف الهی تا حدّ وسع و توان جلوگیری کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۴ - ۴

۴ - بازگشت به توحید و طلب آمرزش از خداوند ، راه نجات مشرکان ، از عذاب دردناک

ليمنسن الذين كفروا منهم عذاب اليم .. افلا يتوبون إلى الله و يستغفرونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - آدم و حوا پس از اعتراف به لغزش خویش از خداوند خواستند تا گناهشان را بیامرزد و بر آنان ترحم کند.

قالا ربنا ظلنا أنفسنا و إن لم تغفر لنا و ترحمنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۱ - موسی (ع) در مناجات خویش با خداوند، در پی هلاکت همراهانش در میعادگاه مناجات، از خداوند خواست تا وی و همراهانش را ببخشد و بر آنان ترحم کند.

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین

۱۳۴- ذکر آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۱۳

۱۳ - توجه به عقاب ، رحمت و مغفرت الهی زمینه ساز عمل به احکام دین و پرهیز از اعمال ناپسند

و اعلموا إنّ الله شديد العقاب و إنّ الله غفور رحيم

هدف از بیان شدت عقاب، و بیان رحمت و مغفرت الهی پس از تبیین احکام، این است که زمینه انجام اوامر خدا و پرهیز از نافرمانی وی در مخاطبان به وجود آید.

۱۳۵- زمینه آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۵ - ۱۶

۱۶ - پذیرش و اطاعت فرامین الهی ، زمینه غفران از جانب خداوند

و قالوا سمعنا و اطعنا غفرانک ربّنا

پیامبر (ص) و مؤمنان که در آیه به عنوان الگوی تمامی انسانها معرفی شده اند، امید به غفران را پس از پذیرش و اطاعت مطرح کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۳۱ - ۱۶، ۱۴، ۹

۹ - اهمیت التزام به ولایت رهبران الهی و پیروی از آنان

قل ان کنتم .. فاتبعونی یحببکم الله و یغفر لکم

قرآن، محبت الهی و غفران گناهان را پیامد پذیرش ولایت رهبران الهی گرفته است.

۱۴ - پذیرش رهبران الهی و تبعیت از آنان ، زمینه بخشایش گناهان

فاتبعونی .. و یغفر لکم

۱۶ - محبت الهی نسبت به بندگان ، زمینه بخشایش همه گناهان آنان *

يُحِبُّكُمْ اللَّهُ وَ يُغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ

تقدم حب خدا بر غفران، بیانگر نقش محبت خدا برای غفران گناهان است. و تعمیم غفران به همه گناهان، از اضافه شدن <ذنوب> استفاده شده است؛ زیرا جمع مضاف افاده عموم می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۳ - ۱۵

۱۵ - ایمان ، زمینه مغفرت گناهان و پوشاندن اعمال ناروا از سوی خداوند

فَاَمَّا رَبُّنا فَاعْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَ كَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا

تفریع جمله <اغفر> بر جمله <آمنا>، با کلمه <فا> می رساند که خردمندان پس از ایمان، خود را شایسته دعا و درخواست آمرزش می دیدند و پذیرش آن را انتظار داشتند.

ص: ۷۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۰۶ - ۷

۷ - استغفار ، زمینه ای برای جلب غفران و رحمت الهی

و استغفر الله إِنَّ اللهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۱

۱ - توبه و استغفار ، راهی برای آمرزش همه گناهان ، اعم از صغیره و کبیره

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی بر آنند که مراد از <سوءاً>، گناه صغیره است و مراد از ظلم در <يظلم نفسه>، گناهان کبیره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۹ - ۱۵

۱۵ - تلاش برای اصلاح بین مسلمانان و رعایت تقوا ، زمینه برخورداری از غفران و رحمت الهی

و إن تصلحوا و تتقوا فإنَّ اللهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۱۰، ۱۲، ۱۷

۱۰ - انفاق ، از عوامل تقرب به خدا و جلب دعای رسول (ص) و رحمت و غفران الهی

و يتخذ ما ينفق قربت .. ألا إنها قربه لهم سيدخلهم ... غفور رحيم

۱۲ - دعای پیامبر (ص) مایه تقرب انسان به خدا و زمینه ساز جلب رحمت و غفران الهی

و صلوات الرسول ألا إنها قربه .. غفور رحيم

با توجه به اینکه ضمیر <إنها> می تواند به <صلوات> بازگردد، برداشت فوق به دست می آید.

۱۷ - انفاق های خالصانه مؤمنان ، زمینه آمرزش لغزش های گذشته شان و شمول رحمت گسترده الهی بر ایشان

سیدخلهم الله فی رحمته إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۲ - ۵،۲

۲ - اعتراف به گناه و انتقاد از خویش ، وسیله جلبِ غفران و رحمت الهی و از ارکان توبه است .

و اٰخرون اعترفوا .. عسى الله یتوب علیهم إن الله غفور رحیم

۵ - توجه گنهکار به زشتی عمل خویش و اعتراف به آن و نیز ندامت از آن ، به منزله توبه و زمینه بخشش گناه از سوی خدا

اعترفوا بذنوبهم .. عسى الله أن یتوب علیهم

از اینکه خداوند در مقابل <اعترفوا> وعده <عسى الله أن یتوب> را داده است و بعد از اعتراف، مسأله دیگری را به عنوان توبه مطرح نکرده است، می توان مطلب فوق را استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۸

ص: ۷۸

۸- وساطت و شفاعت پیامبران در نزد خداوند ، مؤثر در آمرزش بندگان و جلب رحمت او بر ایشان

سوف أستغفر لکم ربی

برداشت فوق بر اساس دومین احتمالی است که در توضیح برداشت قبل آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۱۳

۱۳- برخورداری از مغفرت و رحمت الهی ، نیازمند تلاش و مجاهدت خود انسانهاست .

لذین هاجروا ... و صبروا إن ربک من بعدها لغفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۸

۸- صلاح پیشگان و توبه کنندگان از لغزش ها ، دارای زمینه برخورداری از غفران و آمرزش

إن تکنونوا صلحین فانه کان للأوبین غفوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۳ - ۱۳

۱۳ - ایمان به خداوند ، زمینه ساز بخشش گناهان از سوی او است .

إنّا ءامنّا برّبنا لیغفر لنا خطی-نا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۴ - ۴

۴ - ایمان و توبه ، موجب بخشش گناهان ، قبل از حضور در پیشگاه خداوند است .

إنّا ءامنّا برّبنا لیغفر .. إنه من یأت ربّه مجرماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- ایمان در میدان زندگی دنیوی، زمینه ساز برخورداری انسان از آمرزش و رحمت پروردگار

يقولون ربّنا امّنا فاغفر لنا و ارحمنا

تفریع جمله <اغفرلنا> بر <آمّنا> به وسیله <فاء>، بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶ - ۱۰

۱۰- گناه، هر چند بزرگ باشد (مانند افترا و دروغ بر خدا و رسول او) در صورت توبه و استغفار از آن، قابل بخشش و غفران الهی است.

و قال الذین کفروا إن هـذا إلاّ إفک افتریه .. إنه کان غفوراً رحیمًا

تذکر به غفران و رحمت الهی، پس از ردّ تهمت ها و افتراهای کافران بر پیامبر(ص) و قرآن، می تواند به منظور تشویق به توبه و استغفار و نوید به غفران و بخشش باشد.

ص: ۷۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۴،۷،۸

۴ - توبه و رویکرد به دین و تحمل سختی های آن ، زمینه ساز جلب غفران و آمرزش الهی

قالوا ءامنّا ربّ الع-لمین . . . قالوا لاضیر إنّا الی ربّنا منقلبون . إنّنا نطمع أ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران پس از ایمان به خدا و پذیرش شکنجه های فرعون، نسبت به غفران و آمرزش الهی اظهار امیدواری کردند.

۷ - سبقت در ایمان و قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان و حق گرایان ، موجب جلب آمرزش الهی

إنّا نطمع أن یغفر لنا ربّنا خط-ی-نا أن کنا أوّل المؤمنین

برداشت یاد شده از تعلیل قرار گرفتن جمله <أن کنا أوّل المؤمنین> برای جمله قبل (إنّا نطمع . .) استفاده می شود.

۸ - تحمل دشواری ها در راه دین در نظر مؤمنان راستین ، تنها زمینه ساز برخورداری از مغفرت الهی است و نه تضمینی حتمی

قالوا لاضیر . . . إنّنا نطمع أن یغفر لنا ربّنا

ساحران مؤمن، در عین اظهار آمادگی برای پذیرش هر دشواری، خود را در آن مرتبه ندیدند که حتماً مورد غفران قرار می گیرند؛ بلکه فقط اظهار امیدواری کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۷ - ۴،۶

۴ - سعادت و برخورداری از غفران و اجر بزرگ الهی ، در گرو توأم بودن ایمان و عمل صالح است .

و الذین ءامنوا و عملوا الص-لح-ت لهم مغفره و أجر کبیر

۶ - ایمان همراه با عمل صالح ، از موجبات آمرزش الهی و بهره مند شدن از اجر بزرگ خداوند

و الذین ءامنوا و عملوا الص-لح-ت لهم مغفره و أجر کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - استغفار ، سجده ، توبه و انابه ، از زمینه های آمرزش الهی

فاستغفر ربّه و خرّ راكعًا و أناب . فغفرنا له ذلك

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که نوید خداوند به آمرزش داوود(ع) پس از استغفار، سجده، انابه و توبه او بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱۲

۱۲ - امید به رحمت و لطف خداوند ، زمینه آمرزش تمامی گناهان از سوی او است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

توصیه به مأیوس نشدن از رحمت خداوند، در حقیقت سفارش به امید داشتن به لطف و رحمت او است؛ تا از این رهگذر بتوان به آمرزش او دست یافت.

ص: ۸۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۴ - ۵

۵ - توبه از گناهان و بازگشت به سوی خداوند ، نخستین گام برای جلب غفران الهی

و أنیبوا إلی ربکم و أسلموا له

از تقدم <أنیبوا> بر <أسلموا..> می توان برداشت بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷ - ۲۲

۲۲ - نقش مؤثر دعا و مناجات ، در پذیرش توبه و آمرزش گناهان و مصونیت از عذاب دوزخ

فاغفر للذین تابوا .. و قهم عذاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۷

۷ - پایداری بر اصول ، پوشش دهنده و جبران کننده کاستی ها در میدان عمل و لغزش ها در فروع است .

إِنَّ الذین قالوا ربنا الله .. نزلاً من غفور رحیم

از تعبیر <قالوا ربنا الله ثم استقاموا> و تتمیم آن با عبارت <نزلاً من غفور رحیم> استفاده می شود که انسان ها دارای خطا، لغزش، سهو و نسیان خواهند بود ولی آنچه مهم است پایداری بر اصل <توحید ربوبی> است و در پرتو این امر لغزش های غیر اصولی قابل بخشش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۲۲

۲۲ - مودت اهل بیت پیامبر (ص) ، زمینه ساز برخورداری انسان از غفران و لطف الهی

قل لا أسئلكم علیه أجرًا إلا الموده فی القربی .. غفور شکور

با توجه به این که <إِنَّ الله غفور شکور> پس از طرح محبت اهل بیت ذکر گردیده، مطلب بالا را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۳

۳ - توبه ، زمینه ساز آمرزش و بخشایش تمامی گناهان انسان از سوی خداوند

يقبل التوبه عن عباده و يعفو عن السيئات

عطف <يعفو> بر <يقبل التوبه> گویای زمینه ساز بودن توبه برای بخشایش گناهان است و <السيئات> - که جمع با الف و لام است - بیانگر این می باشد که خداوند با توبه بندگان، تمامی گناهان آنان را می بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۱ - ۶،۷،۱۰

۶- ایمان به خدا و اجابت دعوت او ، باعث غفران خطاها و لغزشها و رهایی از عذاب دوزخ

و ءامنوا به يغفر لكم من ذنوبكم و يجركم من عذاب أليم

۷- هر کس ، خود زمینه ساز بهرهوری از غفران الهی است .

ص: ۸۱

و ءامنوا به يغفر لكم

از ترتب غفران بر ایمان، مطلب بالا قابل برداشت است.

۱۰- تنها برخی از گناهان، قابل بخشش در پرتو ایمان و اعتقاد به خداوند *

أجيبوا داعي الله و ءامنوا به يغفر لكم من ذنوبكم

<من> در <من ذنوبكم> برای تبعیض است و این احتمال وجود دارد که تبعیض، نظر به نوع گناه داشته باشد؛ یعنی، برخی از گناهان با ایمان آوردن بخشیده می شود و برخی دیگر خیر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۸

۱۸- گرایش به ایمان و عمل صالح، زمینه ساز بخشایش و غفران خطاهای گذشته انسان

و الذین ءامنوا .. کفر عنهم سیئاتهم

<کفر عنهم سیئاتهم> می تواند صرفاً نظر به گناهان قبل از ایمان و اسلام داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۱ - ۷

۷- اعتقاد مسلمانان به نقش مؤثر وساطت پیامبر (ص)، در پیشگاه خداوند برای آمرزش خطاها

سیقول لك المخلّفون .. فاستغفر لنا

اعراب متخلف، با درخواست استغفار از پیامبر(ص) نشان دادند که این باور و فرهنگ دینی در میان مسلمانان وجود داشته است که اگر آن حضرت برای آنان استغفار کند، مستجاب خواهد شد البته خداوند، صداقت درونی اعراب را زیر سؤال برده است؛ ولی از آیه شریفه وجود چنین تفکری در میان مسلمانان استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۳ - ۶،۹

۶- غفران الهی و پاداش عظیم او، در انتظار رعایت کنندگان ادب و احترام محضر پیامبر (ص)

لهم مغفره و أجر عظیم

۹- برخورداری از تقوای الهی ، زمینه ساز غفران و پاداش عظیم خداوند

امتنحن الله قلوبهم للتقوی لهم مغفره و أجر عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۱۸

۱۸- اطاعت از خدا و رسول او و قرار گرفتن انسان در مسیر اصلی حق ، زمینه بخشش لغزش های وی

و إن تطیعوا الله و رسوله .. . إن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۲ - ۲۶، ۲۰

۲۰- تأثیر استغفار پیامبر (ص) برای امت ، در برخورداری آنان از غفران الهی

و استغفر لهم الله إن الله غفور رحیم

ص: ۸۲

۲۶- روی آوردن به ایمان، زمینه ساز آمرزش و رحمت الهی، حتی نسبت به گناهان بزرگ

علی أن لا یشرکن. .. و استغفر لهنَّ اللهُ إِنَّ اللهُ غفور رحیم

از صدر آیه شریفه استفاده می شود که چه بسا، برخی از روی آورندگان به ایمان، در گذشته کفرآلود خویش مرتکب گناهان بزرگی شده بودند. از ذیل آن (إِنَّ اللهُ غفور رحیم) نیز استفاده می شود که، آنان هم مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۲ - ۲،۳

۲- ترس از خدا - در عین پنهان بودن او از انظار - عامل جلب غفران و پاداش بزرگ الهی

إِنَّ الذین یخشون ربَّهم بالغیب لهم مغفره و أجر کبیر

<با> در <بالغیب> یا به معنای ملابست است و یا به معنای <فی>. در صورت اول <بالغیب> حال برای <ربهم> و در صورت دوم متعلق به <یخشون> خواهد بود. گفتنی است برداشت یاد شده، مبتنی بر احتمال نخست می باشد.

۳- ترس از خدا به دور از انظار مردمان و پیراسته از ریا، موجب جلب غفران و پاداش بزرگ او است.

إِنَّ الذین یخشون ربَّهم بالغیب لهم مغفره و أجر کبیر

۱۳۶- زمینه آمرزش اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۷ - ۱۰

۱۰- رحمت و غفران گسترده الهی، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسی اللهُ أن یجعل بینکم. .. و اللهُ غفور رحیم

از ارتباط میان <والله غفور رحیم> با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکیان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربرخواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

۱۳۷- زمینه آمرزش توابین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۹

۹- ربوبیت خداوند ، مقتضی غفران و رحمت گسترده نسبت به گناهکاران توبه کننده است .

إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ .. إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۸

۸- صلاح پیشگان و توبه کنندگان از لغزش ها ، دارای زمینه برخورداری از غفران و آمرزش

إِنَّ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا

ص: ۸۳

۱۳۸- زمینه آموزش حق ستیزان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۲

۲- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... ثُمَّ مَاتُوا و هُم كَفَّارٌ فَلَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول <لن يغفر الله> نخواهد بود.

۱۳۹- زمینه آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۷

۷ - کتاب های آسمانی و احکام نازل شده از ناحیه خدا ، هدایت آفرین و زمینه ساز جلب مغفرت الهی اند .

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ .. أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَّةَ بِالْهَدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۸

۸- ایمان ، هجرت ، جهاد ، یاری کردن مؤمنان و دین خدا ، زمینه بهره مند شدن از مغفرت و روزی باکرامت خداوند .

و الَّذِينَ ءَامَنُوا و هَاجَرُوا .. لَهُمْ مَغْفِرَةٌ و رِزْقٌ كَرِيمٌ

۱۴۰- زمینه آموزش صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۸

۸- صلاح پیشگان و توبه کنندگان از لغزش ها ، دارای زمینه برخورداری از غفران و آموزش

إِنَّ تَكُونُوا صٰلِحِيْنَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلْأَوْبِيْنَ غَفُوْرًا

۱۴۱- زمینه آمرزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۶

۱۶- گذشت ستم دیدگان از ستم پیشگان ، زمینه ساز شمول مغفرت الهی بر ستمکاران است .

ص: ۸۴

لا تثریب علیکم الیوم یغفر اللہ لکم

۱۴۲- زمینه آموزش کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۲

۲- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... ثُمَّ مَاتُوا و هُمْ كَفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول <لن یغفر الله> نخواهد بود.

۱۴۳- زمینه آموزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۱۳

۱۳ - اجرای فرمان های الهی ، زمینه ساز آموزش گناهان است .

ادخلوا الباب سجداً .. نغفر لکم خطیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۲۰

۲۰ - آموزش گناهان و بهشت ، پاداش خداوند به هجرت کنندگان از شرک و کفر *

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا و اٰخَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ .. لَا كُفْرَانَ عَنْهُمْ سَيَاتِهِمْ و لَادْخُلَتْهُمْ جَنّٰت

می توان گفت مراد از هجرت به قرینه ادامه آیه (اخرجوا من دیارهم)، هجرتی است که رانده شدن از خانه و کاشانه را در پی داشته باشد. و این هجرت همان ترک شرک و کفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۳۱ - ۲

۲- دوری از گناهان بزرگ ، زمینه آمرزش گناهان کوچک

ان تجتنبوا كبائر ما تنهون عنه نكفر عنكم سيئاتكم

۱۴۴- زمینه آمرزش مخالفان انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۴

۱۴ - امکان برخورداری مخالفان پیامبران ، از مغفرت و آمرزش الهی (در صورت بازگشت و توبه)

ص: ۸۵

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ

سیاق آیه با این معنا سازگار است که نوید به مغفرت، نظر به کسانی دارد که در برابر آیات الهی، الحاد ورزیده و با پیامبر مخالفت کرده اند؛ ولی راه بازگشت بر آنان باز است.

۱۴۵- زمینه آموزش مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۸ - ۴

۴ - بیعت ویژه مؤمنان با پیامبر (ص) ، در جریان حدیبیه ، باعث غفران لغزش های گذشته آنان نزد خداوند *

لقد رضی الله عن المؤمنین إذ یبایعونک تحت الشجره

تعبیر <رضی الله عن المؤمنین> - به جای تعبیر <رضی عن بیعتکم> - این برداشت را افاده می کند که خود مؤمنان - علاوه بر عملشان - مورد رضایت الهی قرار گرفتند.

۱۴۶- سنت آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۴ - ۸

۸ - سنت اصیل و ازلی خداوند ، غفران و رحمتی گسترده و فراگیر

و كان الله غفوراً رحیمًا

۱۴۷- شرایط آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۸۹ - ۳

۳ - همراهی توبه مرتدان با اصلاح (جبران گذشته) ، شرط آموزش گناهشان

الَّذین تابوا .. و اصلحوا فانّ الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - عدم رعایت عدالت نسبی بین همسران ، گناه و آمرزش آن در گرو بازگشت به عدالت و رعایت تقواست .

و لن تستطيعوا ان تعدلوا بين النساء .. و ان تصلحوا و تتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۱۰

۱۰ - پرهیز از رشوه گیری ، حرام خواری ، تجاوزگری و گفتار کفرآمیز شرط آمرزش گناهان اهل کتاب و ورود آنان به

بهشت

ص: ۸۶

و لو ان أهل الكتب آمنوا و اتقوا

متعلق <واتقوا> چنانچه گذشت، گناهان است، از مصادیق مورد نظر آن - با توجه به آیات گذشته -، گناهانی است که در برداشت به آنها اشاره شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۴ - ۲۰

۲۰ - توبه و اصلاح رفتارها شرط آمرزش است.

ثم تاب من بعده و أصلح

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۱،۵

۱ - در صورتی که گناهکاران توبه کنند، خداوند گناهشان را خواهد بخشید.

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا .. إن ربك من بعدها لغفور

۵ - خداوند حتی گناه کسانی را که تصمیم بر کشتن انبیا داشته باشند، به شرط توبه و ایمان، خواهد بخشید.

و الذین عملوا السيئات .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

از مصادیق مورد نظر برای <السيئات> به دلیل جمله <و کادوا یقتلوننی>، تصمیم بر کشتن هارون - که از پیامبران است - می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۴

۴ - بخشش خداوند از بدکاران، در صورتی است که آنان گناه را از روی جهل و نادانی به حقایق انجام داده باشند نه از سر عمد و خوی عصیان گری

ثم إن ربك للذین عملوا السوء بجهل - له

مقصود از <بجهاله> ممکن است جهل به احکام الهی، در برابر علم نباشد؛ چون در این صورت گناهی سر نزده است تا نیاز

به توبه و یا آمرزش الهی باشد؛ بلکه مراد، جهل در برابر عمل آگاهانه و از روی عمد و خوی عصیان‌گری و نیز جهل به معارف بلند آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۹

۹- صلاح پیشگی، از شرایط لازم برخورداری از عفو و آمرزش خداوند

إِنْ تَكُونُوا صٰلِحِينَ فَإِنَّ كٰنَ لِلْأُوْبِيْنَ غَفُوْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۱۳

۱۳ - پذیرش توبه و بخشش گناهان، مشروط به مداومت بر ترک آنها و پرهیز از گناه مجدد است.

وَ اِنِّيْ لَغَفّٰرٌ لِّمَن تَابَ .. ثُمَّ اهْتَدٰی

>ثُمَّ اهْتَدٰی< که به مرحله بعد از توبه نظر دارد، گویای این نکته است که اگر پس از توبه، راه هدایت ترک شود و آنچه از آن

ص: ۸۷

توبه شده، دوباره انجام گیرد، انسان مشمول مغفرت الهی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۴ - ۴

۴ - توبه و تسلیم در برابر پروردگار، شرط بهره مند شدن بندگان گنه کار از آمرزش الهی

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا... وَ أَنْبِئُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ

توصیه خداوند به انابه و تسلیم شدن بندگان گنه کار، پس از وعده به آمرزش گناهان آنان، می تواند بیانگر شرایط این آمرزش باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۵ - ۲

۲ - پیروی از تعالیم قرآن، از شرایط بهره مند شدن از غفران و آمرزش الهی

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا... وَ اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷ - ۱۵

۱۵ - توبه و پیمودن راه خداوند (اسلام)، دو شرط لازم برای جلب غفران و آمرزش الهی

فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَ اتَّبِعُوا سَبِيلَكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱۹

۱۹ - بخشش لغزش ها از سوی خدا، منوط به پابندی انسان به اصول عقیدتی و اعمال ارزشی است.

وَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ... كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

از ترتب <كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ> بر <آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ>، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۴

۴۴- آمیختگی ایمان و عمل صالح ، شرط برخورداری مؤمنان از مغفرت و پاداش عظیم الهی

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۲۸ - ۱۱

۱۱ - ایمان ، از شرایط آمرزیدن بندگان

ربّ اغفر لی .. و لمن دخل بیتی مؤمناً و للمؤمنین و المؤمنات

ص: ۸۸

۱۴۸- شرایط آموزش بدعت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۷

۷- گناه حلال و حرام شمردن امور (بدعت گذاری) ، اگر از سر جهل و نقصان علم باشد - در صورت توبه و اصلاح گذشته ها - مورد غفران و بخشش الهی است .

لاتقولوا .. ه-ذا حل-ل و ه-ذا حرام ... و علی الذین هادوا حرّما ... و ل-کن کانو

۱۴۹- شرایط آموزش برگزیدگان موسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۱۹

۱۹ - تقوایبشگی ، پرداخت زکات و ایمان به آیات الهی ، شرط برخوردار شدن همراهان موسی در میعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهی بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خیر الغفرین .. فسأکتبها للذین یتقون

جمله <فسأکتبها .. > پاسخی است به درخواستهای موسی(ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در میعادگاه مناجات

۱۵۰- شرایط آموزش بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۹

۹ - خداوند به قوم موسی - در صورت ورود به بیت المقدس با رعایت آداب آن - نوید آموزش گناهانشان را داد .

ادخلوا هذه القرية ... و قولوا حطه نغفر لكم خطيكم

ظاهر این است که <نغفر لكم> جواب برای همه امرهایی است که در آیه شریفه مطرح شده بود. بنابراین تقدیر چنین است: <ان تدخلوا و تأكلوا و تدخلوا الباب سجداً و تقولوا حطه نغفر لكم.>

۱۵۱- شرایط آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۴ - ۷

۷ - توبه و استغفار ، شرط برخورداری از مغفرت خداوند و رحمت خاص او

افلا یتوبون . . . و اللّٰه غفور رحیم

ص: ۸۹

۱۵۲- شرایط آمرزش شرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۱۳

۱۳ - پذیرش توبه و بخشش گناهان ، مشروط به مداومت بر ترک آنها و پرهیز از گناه مجدد است .

و اِنِّی لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ .. ثُمَّ اهْتَدٰی

<ثُمَّ اهْتَدٰی> که به مرحله بعد از توبه نظر دارد، گویای این نکته است که اگر پس از توبه، راه هدایت ترک شود و آنچه از آن توبه شده، دوباره انجام گیرد، انسان مشمول مغفرت الهی نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۶ - ۱۵

۱۵ - شرک ، گناهی قابل بخشش در پرتو گرایش به توحید و استغفار

فاستقیموا الیه و استغفروه

خداوند، در این آیه و در پی دعوت به توحید، مشرکان را به روی آوردن به استغفار فراخوانده است؛ از این مطلب روشن می شود که چنانچه مجالی برای پذیرش استغفار نبود، دعوت بدان بی معنا می نمود.

۱۵۳- شرایط آمرزش ظالمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۵

۱۵- گذشت مظلوم از ظالم کافی در آمرزش او نیست و به مغفرت و رحمت الهی نیز منوط است .

لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم و هو ارحم الرحمین

از اینکه یوسف(ع) پس از گذشتن از حق خویش و بخشودن برادرانش از خداوند می خواهد گناه آنان را ببامزد ، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

۱۵۴- شرایط آمرزش عصیان

۲ - توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

و اِنِّی لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَ ءَامَنَ . . . ثُمَّ اهْتَدٰی

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مآکولات است و چون پس از <تاب>، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

۱۵۵- شرایط آمرزش قاذف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵ - ۲

۲ - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصن-ت . . . أول-ئک هم الف-سقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

۱۵۶- شرایط آمرزش کفر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۲

۲ - توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

و إني لغفار لمن تاب و ءامن . . . ثم اهتدی

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مآکولات است و چون پس از <تاب>، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

۱۵۷- شرایط آمرزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۸ - ۶،۷

۶ - آمرزش گناهان ، منوط به مشیت خداوند است .

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

۷- گناهانی که در حدّ شرک باشد، قابل آمرزش نیست .

و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء

برداشت فوق با توجه به معنای کلمه <دون> (کمتر و پایینتر) استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۲ - ۶

۶- گناهان اتفاقی در زندگی اجتناب کنندگان از کبائر، مورد عفو و اغماض الهی

الذین یجتنبون کب-ئر الإثم .. . إلاّ اللّم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که مراد از <اللّم> در آیه شریفه، گناهانی باشد که انسان به طور اتفاقی مرتکب آن می شود.

ص: ۹۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۲ - ۵

۱۵۸- شرایط آمرزش گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۱۸

۱۸- برخورداری گناهکاران از رحمت و بخشش خداوند ، مشروط به توبه عملی و تدارک گذشته هاست .

ثمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاءُوا بِحُدُودِهِمْ وَأَصْبَحُوا مِنَ رَبِّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغْفٌ

۱۵۹- شرایط آمرزش مرتدان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۱۵

۱۵- مرتدان ، در صورت توبه ، هجرت و جهاد در راه خدا و صبر و مقاومت در برابر کافران ، مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند .

من كفر بالله من بعد إيمانه... ثم... إن ربك من بعدها لغفور رحيم

۱۶۰- شرایط آمرزش مسرفان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۴

۴- رهبانیت گرایان و اسراف کنندگان ، در صورت توبه ، مشمول مغفرت الهی قرار خواهند بود .

كلوا... و لا تطغوا... و انى لغفار لمن تاب

۱۶۱- شرایط آمرزش مشرک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۲

۲ - توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

و اِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَءَامَنَ . . . ثُمَّ اهْتَدَى

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مأكولات است و چون پس از <تاب>، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

ص: ۹۲

۱۶۲- شرایط آموزش مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۷ - ۱۱

۱۱- مشرکان در صورت ترک آیین شرک و گرویدن به توحید و یکتاپرستی، مورد غفران و رحمت خداوند قرار خواهند گرفت.

لاتدع من دون الله ما لا ينفعك و لا يضرک .. فلا راد لفضله يصيب به من يشاء من عبا

ذکر <غفران و رحمت> پس از بیان اختصاص فضل خدا به یکتاپرستان، بیانگر ترغیب مشرکان به ترک جبهه شرک و دخول در جرگه موحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۱۷

۱۷- وعده خداوند به آموزش مشرکان، در صورت بازگشت از شرک

تع-لی عمّا يقولون .. إنه كان حليماً غفوراً

ذکر تعلیل <غفور> در پایان جمله، می تواند نویدی باشد بر مشرکان که علی رغم گناه بزرگ و سخنان ناروا درباره خداوند، امکان آموزش آنان، وجود دارد.

۱۶۳- شکر نعمت آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۱۰

۱۰ - بخشوده شدن گناه، نعمتی بایسته سپاسگزاری

ثم عفونا عنكم .. لعلكم تشكرون

۱۶۴- عقیده به آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- دنیاگرایان یهود بر این باور بودند که خداوند گناهان آنان را ، حتی بدون توبه ، خواهد آمرزید .

و يقولون سيغفر لنا و إن يأتهم عرض مثله يأخذوه

جمله <و إن يأتهم عرض .. > حاکی از این است که گنهکاران یهود در عین آمادگی برای حرامخواری مجدد، خود را مورد عفو و مغفرت خداوند می پنداشتند. یعنی هرگز از عمل گذشته پشیمان نبودند تا توبه کنند.

۸- یهودیان دنیاگرا به بهانه مغفرتی تضمین شده از جانب خدا ، از فرمان های وی سرپیچی می کردند و مرتکب گناه می شدند .

ص: ۹۳

يأخذون عرض هذا الأذنى و يقولون سيغفر لنا

۹ - اطمینان به مغفرت الهی ، در حین ارتکاب گناه ، باوری بس نکوهیده و گمانی ناصواب است .

يأخذون عرض هذا الأذنى و يقولون سيغفر لنا

۱۵ - اظهار اطمینان به مغفرت الهی ، علی رغم اصرار بر گناه ، سخنی نابحق درباره خداست .

و يقولون سيغفر لنا .. ألم يؤخذ عليهم ... أن لا يقولوا على الله إلا الحق

۱۶۵- عمومیت آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۷۱ - ۱۶

۱۶ - امکان شمول رحمت و مغفرت الهی حتی بر جوامع منحط و آلوده به خون انبیا

فريقاً يقتلون .. فعموا و صموا ثم تاب الله عليهم

۱۶۶- عوامل آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۸

۸ - بیان حقایق کتاب های آسمانی ، موجب دستیابی به هدایت و مغفرت الهی است .

إن الذين يكتُمون .. أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى و العذاب بالمغفره

برداشت فوق از مفهوم آیه به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۵ - ۱۲

۱۲ - کسانی که در آزمونهای الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

ليلوكم في ما اتيكم .. إنه لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۰ - ۴،۵

۴ - ایمان همراه با عمل صالح ، موجب مغفرت و زداینده آثار گناه شرک و کفر

فالذین ءامنوا .. لهم مغفره

۵ - ایمان به خدای یگانه (توحید و نفی شرک) ، مایه برخورداری از غفران الهی و عمل صالح ، مایه بهره مندی از نعمت های بهشت

فالذین ءامنوا و عملوا الصالحات لهم مغفره و رزق کریم

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که <مغفرت> مربوط به ایمان و <رزق کریم> مرتبط با عمل صالح باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۹۴

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۱۱

۱۱ - ربوبیت الهی ، مقتضی آمرزش خطاها و گناهان بندگان مؤمن

إِنَّا نَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطِيئَتِنَا أَنْ كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۱ - ۷

۷ - توبه و نیکی پس از گناه و ظلم ، موجب بهره مندی از رحمت و غفران الهی

إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حَسَنًا بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳ - ۲

۲ - نیک فرجامی و غفران لغزش های مؤمنان ، نتیجه پیروی از حق و پیام پروردگارشان

وَالَّذِينَ آمَنُوا... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ... وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۲ - ۱

۱ - دستیابی به مغفرت الهی و بوستان های بهشت ، ره آورد پایداری بر ایمان به خدا و رسول و جهاد با مال و جان در راه خدا است .

تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ... وَتَجَاهِدُونَ... يَغْفِرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلُكُمْ جَنَّاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۵ - ۶

۶ - تأثیر استغفار و شفاعت پیامبر (ص) ، در آمرزش گناهان مردم

تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ

در این آیه به منافقان پیشنهاد می شود اگر توبه کنید، پیامبر(ص) برایتان استغفار خواهد کرد. از این مطلب معلوم می شود، استغفار آن حضرت برای دیگران تأثیر داشته است و گرنه پیشنهاد یاد شده بی معنا خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۷ - ۷

۷- قرض به خداوند (انفاق) ، موجب جلب آمرزش او است .

إِنْ تَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا .. يَغْفِرْ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۸ - ۱۶،۲۲

۱۶ - ایمان و همراهی در امر دین ، موجب جلب آمرزش الهی

و الَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَهُ .. يَقُولُونَ ... وَ اغْفِرْ لَنَا

۲۲ - > عن أبي عبد الله (ع) في قول الله عز وجل : > توبوا إلى الله توبه نصوحاً < قال : هو صوم > يوم الأربعاء < و > يوم

ص: ۹۵

الخمیس < و > یوم الجمعة < ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای عزوجل <توبوا إلى الله توبه نصوحاً> روایت شده که توبه نصوح، روزه گرفتن در روزهای چهارشنبه، پنجشنبه و جمعه است. شاید مراد این باشد که روزه در این ایام، مانند توبه نصوح موجب آمرزش گناهان است و شاید مقصود این باشد که از شرایط توبه نصوح، روزه گرفتن در این ایام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۴ - ۳

۳ - عبادت خداوند ، رعایت تقوای الهی و اطاعت از پیامبران ، از موجبات آمرزش گناهان و نجات از عذاب الهی در دنیا

أن اعبدوا الله .. یغفر لكم من ذنوبکم و يؤخرکم إلى أجل مسمی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۷ - ۴

۴ - عبادت خداوند ، تقوای پیشگی و اطاعت از رسولان ، موجبات غفران و آمرزش الهی است .

قال ی قوم .. أن اعبدوا الله ... و إتی کلما دعوتهم لتغفر لهم

۱۶۷- عوامل آمرزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۱۲

۱۲ - استغفار به درگاه خدا ، موجب آمرزش گناهان است .

و قولوا حطه نغفر لكم خطیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۵ - ۱۹

۱۹ - بخشش گناهان و دخول در بهشت ، پاداش بزرگ الهی ، برای هجرت ، آوارگی ، آزار دیدن در راه خدا و جهاد و

شهادت

فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَوَدُّوا فِي سَبِيلِي وَاَقَاتَلُوا وَاَقْتُلُوا لَا كُفْرًا عَنْهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۲

۲- هر نوع گناه و بدکاری به وسیله توبه ، قابل آمرزش است .

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمَلُوا السُّوءَ . . . ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ ... لَغُفُورًا رَحِيمًا

گفتنی است که برداشت فوق با توجه به اطلاق <السوء> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۱۱

۱۱ - خداترسی ، تلاوت قرآن ، برپاداشتن نماز و انفاق در نهان و آشکار ، از اسباب آمرزش گناهان و دریافت افتخار سپاس

ص: ۹۶

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ... إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ... وَيُزِيدُهُمْ

۱۶۸- عوامل محرومیت از آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۱،۵،۶

۱- مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا... فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

مرگ کافران مخالف راه خدا در حال کفر، مایه محرومیت ابدی از عفو و رحمت الهی

۵- اطاعت نداشتن از خدا و رسول او، منتهی به عنادورزی با دین و محرومیت ابدی از غفران الهی *

ی-أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ و... إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ

از ارتباط <أَطِيعُوا اللَّهَ و...> با <إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و...>، مطلب بالا استفاده می شود.

۶- نقش اعمال خود انسان، در محرومیت او از رحمت و غفران بی کران الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و صَدَّوْا... فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

<فا> در <فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ> می رساند که عدم غفران، نتیجه فعل خود کافران است (کفروا و صدّوا)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۶ - ۷

۷- فسق و انحراف از حق، موجب محرومیت از هدایت و غفران الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

۱۶۹- قانونمندی آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - نظام آموزش و غفران و نیز هدایتگری خداوند ، دارای سنن و قوانین

إِنَّ الدِّينَ .. لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ سَبِيلًا

۱۷۰- گناهان قابل آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۳ - ۸

۸ - عدم تنافی ایمان و تقوا ، با وجود بعضی از خطا ها و کاستی های قابل غفران در زندگی فرد

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ كِتَابَتَهُمْ فَهُمْ لَا يَخْشَوْنَ اللَّهَ فَغْفِرْ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ص: ۹۷

نوید به مغفرت، در جایی مفید خواهد بود که لغزش و یا احتمال لغزش، وجود داشته باشد.

۱۷۱- محرومان از آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۵ - ۲،۶

۲ - دین فروشان و کتمان کنندگان حقایق کتاب های آسمانی ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة

۶ - عالمان بی تعهد و وظیفه شناس ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذين اشتروا .. العذاب بالمغفرة فما أصبرهم على النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۰ - ۳،۵

۳ - منافقان استهزاگر و عهدشکن ، محروم از غفران الهی

إن تستغفر لهم سبعين مرة فلن يغفر الله لهم

۵ - کافران به خدا و پیامبر (ص) ، محروم از آمرزش الهی .

فلن يغفر الله لهم ذلك بأنهم كفروا بالله ورسوله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۱ - ۸

۸ - ظالمان و گنه کارانِ غافل از جبران بدی های خویش ، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند .

إلّا من ظلم ثمّ بدل حسنا بعد سوء فإني غفور رحيم

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - منافقون - ۶۳ - ۶ - ۳۸

۳ - منافقان ، محروم از غفران و آمرزش الهی

لن يغفر الله لهم

۸ - فاسقان و منحرفان از حق ، محروم از هدایت و غفران الهی

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

۱۷۲- محرومان از آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۵ - ۲۲

ص: ۹۸

۲۲ - ستمگران و متجاوزان، محروم از رحمت و مغفرت الهی

فمن اضطر غیر باغ و لاعاد فإن ربک غفور رحیم

۱۷۳- محرومان از آمرزش های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۳ - ۳۳

۳۳ - برده داران و ادار کننده کنیزان خویش به فحشا و فساد جنسی ، محروم از آمرزش و رحمت خدا هستند .

و من یکرههنّ فإنّ الله من بعد إکرههنّ غفور رحیم

در آیه یاد شده متعلق <غفور> و <رحیم> ذکر نشده است. با توجه به این که بعید است خداوند به برده داران، به خاطر گناه اکراهشان و نیز مورد هشدار قرار گرفتن آنان وعده غفران و رحمت بدهد، به نظر می رسد مقصود کنیزانی خواهد بود که مجبور به فحشا شده اند. بر این اساس اختصاص یافتن این وعده به کنیزان، حاکی از محرومیت برده داران از این موهبت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۲ - ۷

۷ - ملائکه هنگام روبه رو شدن با منکران معاد در قیامت ، به آنان خواهند گفت که شما از غفران الهی و بهشت محرومید .

یوم یرون المل-ئکه لابیشری یومئذ للمجرمین و یقولون حجراً محجوراً

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که فاعل <یقولون> ملائکه باشد و <حجراً محجوراً> نیز مقول قول ایشان باشد. گفتنی است که در این صورت، مقصود از این کلام، اعلام محرومیت و ممنوعیت منکران معاد از غفران الهی و بهشت است.

۱۷۴- محرومیت از آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۶ - ۶

۶ - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا یکلّمهم الله یوم القیمه . . . ذلک بأنّ الله نزل الکتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلک> اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۸ - ۱،۶۸

۱ - کفرپیشگان ستمگر، محروم از آمرزش و هدایت الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَّلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

تکرار نشدن <الذین> در جمله <و ظلموا> دلالت می کند که مجموع دو صفت <کفر> و <ظلم> موجب محرومیت از آمرزش و هدایت الهی است.

۶ - کفرپیشگی و ستمگری گروهی از اهل کتاب مایه محرومیت آنان از مغفرت و هدایت الهی

ص: ۹۹

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

مصدق مورد نظر از <الذین کفروا و ظلموا> - به دلیل آیات گذشته - گروهی از اهل کتاب هستند.

۸ - محرومیت کافران ستمگر از مغفرت و هدایت ، از سنت های الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

۱۷۵- محرومیت از آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۸ - ۴

۴ - محروم ماندن آدمی از مغفرت و هدایت الهی ، موجب گرفتار شدن وی به عذاب دردناک

لم يكن الله يغفر لهم ولا يهديهم .. بشر المنفقين بانّ لهم عذاباً أليماً

ظاهراً مراد از منافقان، همان کسانی هستند که در آیه قبل توصیف شدند، که از جمله توصیف آنان به محرومیت از هدایت و مغفرت بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۶۸ - ۲

۲ - انکار رسالت پیامبر (ص) و کفر به قرآن و بازداشتن دیگران از راه خدا ، موجب محرومیت از هدایت و آموزش الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

با توجه به آیات قبل مراد از <کفر>، کفر به پیامبر(ص) و قرآن است و مراد از ظلم، بازداشتن دیگران از راه خداست.

۱۷۶- مضمون آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۸۶ - ۲۰

۲۰ - عفو ، غفران و رحمت نسبت به مؤمنان ، از شؤون ولایت الهی

و اعف عَنَّا و اغفر لنا و ارحمنا انت مولينا

جمله <انت مولينا> به منزله دليل برای درخواست مطالب قبلی است / یعنی خدایا چون تو مولای ما هستی عفو کن و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۱۰۰ - ۱۸

۱۸ - مهاجران به سوی خدا و رسول (ص) ، مشمول غفران و رحمت خاصّ الهی هستند .

و من يهاجر .. فقد وقع اجره على الله و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۰ - ۱۱

۱۱ - کفرپیشگان اگر ایمان آورند ، حتی در صورتی که علیه پیامبر (ص) جنگیده باشند ، مشمول رحمت و مغفرت الهی

ص: ۱۰۰

خواهند شد .

إِنَّ يَعْلَمُ اللَّهُ .. يَغْفِرُ لَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۸ - ۲

۲ - شمول رحمت و غفران الهی ، نسبت به سه نفر از مسلمانان متخلف از جنگ تبوک

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ .. وَعَلَى الَّذِينَ خَلَفُوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۱ - ۹

۹- صبرپیشگان دارای اعمال صالح ، از مغفرت الهی بهره مند شده و گناهشان آمرزیده می شود .

أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۱۵ ، ۱۰ ، ۲

۲- خداوند ، نسبت به مهاجرانی که با هجرت ، جهاد و صبر ، دین خود را حفظ کردند ، بسیار بخشنده و مهربان است .

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاءُوا بِحُدُودِهِمْ

خبر <إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاءُوا بِحُدُودِهِمْ> محذوف است که <لِغَفُورٍ رَحِيمٍ> بر آن دلالت دارد.

۱۰- هجرت کنندگان مجاهد و صابر ، بشارت داده شده به مغفرت و رحمت گسترده الهی

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا .. إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

۱۵- مرتدان ، در صورت توبه ، هجرت و جهاد در راه خدا و صبر و مقاومت در برابر کافران ، مورد غفران و رحمت الهی قرار می گیرند .

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ .. ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۱۱

۱۱- تائبان و کسانی که از لغزش‌ها بازگشته و به سوی خداوند روی آورند، از آمرزش و غفران او برخوردارند .

فإنه كان للأولين غفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۴

۴- پذیرفته شدن تقاضای موسی (ع) از سوی خداوند و تعلق اراده او بر بخشودن خطای موسی (ع) و نجات وی از فرعونیان

قال ربّ .. فاغفر لي فغفر له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۵

ص: ۱۰۱

۵ - مؤمنان دارای عمل صالح ، قطعاً مشمول آمرزش خداونداند .

الذین ءامنوا و عملوا الصـلحـت أولـئک لهم مغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۷ - ۲

۲ - مؤمنانِ دارای عمل صالح ، شایسته غفران و پاداش الهی اند .

و الذین ءامنوا و عملوا الصـلحـت لهم مغفره و أجر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۱،۴

۱ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، بهره مند از غفران الهی

بما غفر لی ربّی

۴ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، پس از به شهادت رسیدن ، از آگاه نبودن مردم از مورد غفران قرار گرفتن و عزیز شدنش در پیشگاه الهی ، تأسف خورد .

قال یـلـیت قومی یعلمون . بما غفر لی ربّی و جعلنی من المکرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۴ - ۵

۵ - گروهی از گنه کاران ، مورد عفو و بخشش خداوند در قیامت *

فما هم من المعتبین

با توجه به این که <من> در <من المعتبین> برای تبعیض است، به دست می آید که عده ای مورد مغفرت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل . .. إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(ص) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۵۷ - ۲

۲- نقش پیامبر (ص) ، در برخورداری تقوایندگان از فضل و بخشش الهی *

فضلاً من رَبِّكَ

تعبیر <رَبِّكَ> - به جای <رَبِّهِمْ> - می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که پیامبر(ص)، در رسیدن فضل الهی به بهشتیان مؤثر بوده است.

ص: ۱۰۲

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۲ - ۱

۱- مؤمنان صلاح پیشه و معتقد به حقانیت راه محمد (ص)، مورد غفران و لطف الهی

و الذین ءامنوا و عملوا الصالحات .. کفر عنهم سیئاتهم و أصلح بهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۵

۴۵- از میان اصحاب پیامبر (ص)، تنها پایداران بر طریق ایمان و عمل نیک، برخوردار از مغفرت و پاداش عظیم الهی اند.

وعد الله الذین ءامنوا و عملوا الصالحات منهم مغفرة و أجرًا عظیمًا

در صورتی که <من> در <منهم> برای تبعیض باشد، از آیه شریفه استفاده می شود که از میان کسانی که همراه پیامبرند، تنها بخشی از آنان - که اهل ایمان و عمل صالح بوده و بر این وصف پایدار می باشند - از مغفرت و اجر الهی برخوردارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۱۰ - ۲

۲ - کسانی که در دنیا در انجام امور خیر از دیگران سبقت می گیرند، در آخرت نیز پیش از دیگران مشمول رحمت، پاداش و غفران الهی خواهند بود.

و الس-بقون الس-بقون

برخی از مفسران بر آنند که مراد از سبقت در <السابقون> اول، سبقت در انجام امور خیر در دنیا و مراد از سبقت در <السابقون> دوم، پیشی گرفتن از دیگران در آخرت در دریافت رحمت و پاداش الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۸ - ۱۲

۱۲ - مؤمنان تقوای پیشه، مشمول مغفرت و آمرزش خداوند در قیامت

ی-أئها الذین ءامنوا اتقوا .. و یغفر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۲ - ۸

۸ - اعلام عفو و آمرزش از سوی خداوند نسبت به کسانی که تا قبل از تحریم ظهار، مرتکب آن شدند.

الذین یظ-هرون منکم . . . و إنّ الله لعفوّ غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۲ - ۱

۱ - خدا ترسان، مشمول غفران عظیم خداوند و بهره مند از پاداش بزرگ او

إنّ الذین یخشون ربّهم بالغیب لهم مغفره و أجر کبیر

تنکیر <مغفره> دلالت بر تعظیم دارد.

ص: ۱۰۳

۱۷۷- مشمولان آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۶۵ - ۱۲

۱۲ - کسانی که در آزمونهای الهی موفق باشند، از مغفرت الهی برخوردار و از رحمت او بهره مند خواهند شد.

لیلوکم فی ما اٰتیکم ... انه لغفور رحیم

۱۷۸- مشمولان آمرزش های خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۲

۲ - توبه کنندگان از شرک ، کفر و عصیان ، با ایمان و عمل صالح و پی گیری هدایت ، قطعاً مشمول مغفرت خداوند قرار خواهند گرفت .

و اِنِّیْ لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَ ءٰمَنَ . . . ثُمَّ اهْتَدٰی

مراد از توبه به قرینه آیه قبل، توبه از گناه تعدی در مآکولات است و چون پس از <تاب>، سخن از ایمان به میان آمده است، شامل توبه از شرک و کفر نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵ - ۲

۲ - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصنات . . . اول-ئک هم الف-سقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۲ - ۱۶

۱۶ - مؤمنان باگذشت ، مورد غفران و آمرزش خدا قرار دارند .

و ليعفوا و ليصفحوا ألا تحبون أن يغفر الله لكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۶ - ۱۳

۱۳ - مردان و زنان نیک و پاکدامن ، از غفران خداوند و روزی نفیس و ارزشمند او بهره منداند .

و الطيبون للطيب-ت أول-ئك مبرءون مما يقولون لهم مغفرة و رزق كريم

واژه <کريم> در هر چیزی که در جنس و نوع خودش، شریف و ارزشمند باشد، به کار می رود. (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

ص: ۱۰۴

۳۲ - کنیزان وادار شده به فحشا از سوی مالکان ، مورد آمرزش و مشمول رحمت خدا هستند .

و من یکرههِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ -

۱،۳،۵،۹،۱۱،۱۴،۱۶،۱۹،۲۱،۲۴،۲۷،۲۹

۱ - مردان و زنانی که در برابر خداوند ، سر تسلیم فرود می آورند ، از آمرزش خداوند برخوردارند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین که <مسلمین> از ریشه لغوی آن (سلم) و به همان معنای لغوی اش باشد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

۳ - مردان و زنان مسلمان ، مشمول آمرزش و غفران الهی اند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین احتمال که مراد از <المسلمین> معنای اصطلاحی آن یعنی، گرویدگان به دین اسلام باشد، نکته یاد شده، استفاده می شود.

۵ - مردان و زنان مؤمن ، مشمول آمرزش خداوندند .

إِنَّ ... وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۹ - مردان و زنان مطیع و خاضع ، از آمرزش خداوند برخوردارند .

وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

<قانت> از مصدر <قنوت> است. <قنوت> در لغت، به معنای <اطاعت خاضعانه> است (مفردات راغب).

۱۱ - مردان و زنان صداقت پیشه ، از آمرزش خداوند برخوردارند .

وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۱۴ - خداوند ، مردان و زنان شکييا را از آمرزش خود ، برخوردار مي کند .

و الص-برين و الص-برت .. . أعدّ الله لهم مغفرة

۱۶ - مردان و زنان فروتن ، از آمرزش خداوند ، برخوردار خواهند بود .

و الخ-شعين و الخ-شع-ت .. . أعدّ الله لهم مغفرة

۱۹ - مردان و زنان صدقه پرداز ، مورد مغفرت خداوندند .

و المتصدقين و المتصدق-ت .. . أعدّ الله لهم مغفرة

۲۱ - مردان و زنان روزه گير ، مشمول آمرزش خداوندند .

و الص-ئمين و الص-ئم-ت .. . أعدّ الله لهم مغفرة

۲۴ - مردان و زنان با عفت و پاکدامن ، مشمول آمرزش خداوندند .

و الح-فظين فوجهم و الح-فظ-ت .. . أعدّ الله لهم مغفرة

۲۷ - مردان و زنانی که زياد به ياد خداوندند ، از آمرزش او ، بهره مند خواهند بود .

و الذكرين الله كثيرًا و الذكرت أعدّ الله لهم مغفرة

۲۹ - مردان و زنانی که به فراوانی خداوند را برای ديگران يادآوری می کنند از آمرزش خداوند بهره مند خواهند بود .

و الذكرين الله كثيرًا و الذكرت أعدّ الله لهم مغفرة

<ذکر> (مصدر <ذاکر>) به دو معنا آمده است: یکی، به خاطر سپردن، و دیگری، بر زبان آوردن (مفردات راغب). احتمال دارد که مراد از ذکر زبانی، يادآوری برای ديگران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۸ - ۱۶

۱۶- غفران و رحمت الهی ، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أَمْ يَقُولُونَ افترى-ه قل إن افتريته فلا تملكون لی من اللّٰه شیئاً . .. و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر(ص) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر <هو الغفور الرحیم> در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

۱۷۹- مظاهر آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۷۳ - ۱۲

۱۲ - گنهکار نشمردن کسانی که در حال اضطرار از محرمات بهره می گیرند ، پرتوی از مغفرت الهی است .

فمن اضطر . .. فلا إثم علیه إن اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹۲ - ۶،۷

۶- فرمان خداوند ، مبنی بر ترک جنگ با کافرانی که دست از جنگ و فتنه برداشته اند ، پرتوی از مغفرت و رحمت اوست .

فإن انتهوا فإن اللّٰه غفور رحیم

۷- آمرزش گناهان کافران محارب ، پس از ایمان آوردن آنان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی است .

فإن انتهوا فإن اللّٰه غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۶۹ - ۱۱

۱۱ - حکم الهی بر حلیت غنایم و فدیة ها ، جلوه ای از مغفرت و رحمت خداوند است .

فكلوا .. إن الله غفور رحيم

۱۸۰- منشأ آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۲۵ - ۳۷

۳۷ - رحمت الهی ، منشأ غفران وی *

و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۹ - ۱۴

ص: ۱۰۶

۱۴ - رحمت خداوند ، سرچشمه غفران اوست .

فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۳۷ - ۹

۹ - هدایت و آموزش انسان ها ، متکی به اراده خداوند است .

لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيُهْدِيَهُمْ سَبِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۰ - ۱۴، ۶، ۵

۵ - عذاب و یا آموزش انسان ها ، وابسته به خواست و مشیت خداوند

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ

۶ - حاکمیت و سلطه خداوند بر جهان هستی ، دلیل وابستگی آموزش و عذاب انسان ها به خواست و اراده اوست . *

لَهُ مَلِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ

۱۴ - عذاب و آموزش انسان ها پرتویی از قدرت مطلق خداوند

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۸ - ۵

۵ - خداوند ، اختیاردار عذاب و آموزش معتقدان به الوهیت عیسی (ع) و مادرش مریم (ع) است .

إِنْ تَعَذَّبْهُمْ... وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۳

۳- بخشایش گناهان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

استغفروا ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - ۶ - ۱۳ - ۸

۸- خداوند ، بخشاینده گناهان و ستم کاری های مردم است .

و إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - ۴۷ - ۱۹ - ۱۰

۱۰- آمرزش گناهان ، به دست خدا و در اختیار او است .

سأستغفر لك ربّی

ص: ۱۰۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۳ - ۳،۱۴

۳ - آمرزش گناهان به دست خداوند و در اختیار او است .

لیغفر لنا خطی-نا

۱۴ - بخشش گناهان ، پرتوی از ربوبیت خداوند است .

إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَاتِنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۲ - ۱۶

۱۶ - مغفرت و آمرزش را باید از خدا طلبید .

و استغفر لهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۲ - ۵

۵ - تنها آفریدگار هدایت گر ، و روزی دهنده ، شفابخش و حیات آفرین ، شایسته برای دل بستن انسان به غفران و بخشایش او

الذی خلقنی .. و الذی أطمع أن یغفر ... یوم الدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۵

۵ - بخشودن گناه گنه کاران ، مقتضای آمرزش گری و مهرورزی خدا نسبت به بندگان

فغفر له إنه هو الغفور الرحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۷۱ - ۵

۵ - اصلاح اعمال و آموزش گناهان ، در دست خداوند است .

يصلح لكم أعم-لكم و يغفر لكم ذنوبكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲ - ۸

۸ - رحمت خداوند ، منشأ آموزش گری او است .

و هو الرحيم الغفور

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که <الغفور> صفت برای <الرحيم> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۵ - ۸

۸ - آموزش گری خداوند ، برخاسته از ربوبیت او است .

ص: ۱۰۸

و ربّ غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱۵، ۱۳، ۱۱

۱۱ - آمرزش تمامی گناهان بندگان ، مقتضای ذات خداوند است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

آمدن اسم جلاله به صورت اسم ظاهر (الله یغفر) به جای ضمیر (إنّه یغفر)، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

۱۳ - تجلی رحمت خداوند در آمرزش بندگان گنه کار

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

۱۵ - گستردگی و انحصار غفران و رحمت خداوند ، مقتضای آمرزش تمامی گناهان خرد و کلان بندگان است .

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله <إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ..> در مقام تعلیل برای جمله پیشین <إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ...> می باشد، یعنی، چون تنها خداوند غفور و رحیم است، تمامی گناهان را می آمرزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۵ - ۱۱

۱۱ - غفران و رحمت الهی ، برخاسته از مقام الوهیت او

و الله غفور رحيم

۱۸۱- منشأ آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۱ - ۱۱

۱۱ - غفران خداوند ، نشأت گرفته از رحمت و مهربانترین اوست .

رب اغفر لی و لأخی . . . و أنت أرحم الرحمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۴ - ۱۲

۱۲ - غفران الهی ، از رحمت گسترده او نشأت یافته است نه نیاز و چشمداشت

و لله ملک . . . و كان الله غفوراً رحیماً

برداشت یاد شده بنابر این نکته است که <رحیماً> صفت <غفوراً> باشد یعنی، خدا بخشاینده ای است که از سر رحمت می بخشاید و نه مانند آدمیان که اگر می بخشند، در مقابل چشمداشتی از خلق یا خالق دارند.

۱۸۲- منشأ آموزش صالحان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۰۹

۱۸- مغفرت و محو کاستی های اعمال و لغزش های صالحان ، جلوه ای از ربوبیت الهی است .

و مغفره من ربهم

از ارتباط غفران با وصف ربوبیت خدا، می توان نتیجه گرفت که خطاپوشی خداوند نسبت به مؤمنان نیک کردار متقی، ناشی از مقام ربوبیت و پروردگاری او است.

۱۸۳- منشأ آموزش ظلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۶ - ۸

۸- خداوند ، بخشاینده گناهان و ستم کاری های مردم است .

و إن ربك لذو مغفرة للناس على ظلمهم

۱۸۴- منشأ آموزش کفران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۴ - ۵

۵- اراده و مشیت خداوند ، در غفران یا کیفر کفران بی هیچ گونه معارضی ، تحقق می پذیرد .

و لله ملك السموت والأرض يغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء

از ارتباط <لله ملك..> با <يغفر لمن...> استفاده می شود که مشیت الهی معارض ندارد.

۱۸۵- منشأ آموزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۲

۲ - آموزش گناه بندگان به دست خدا و در اختیار اوست .

ثم عفونا عنكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۸ - ۱۱

۱۱ - آمرزش گناهان انسان به دست خدا و در اختیار اوست .

نغفر لکم خطیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۱۱

ص: ۱۱۰

۱۱ - آمرزش گناهان انسان به دست خدا و در اختیار اوست .

نغفر لكم خطيئكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۵ - ۲

۲ - پذیرش توبه گنه کاران و بخشش اعمال ناشایست آنان ، تنها در اختیار خداوند است .

و هو الذی یقبل التوبه عن عباده

<هو> مبتدا و <الذی یقبل> خبر است. موصول آمدن خبر، حکایت از این حقیقت دارد که مضمون صله (یقبل التوبه) از صفات تغییرناپذیر مبتدا و از شؤون ثابت او است.

۱۸۶- منشأ آمرزش گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۶ - ۲

۲ - کیفر گنهکاران یا بخشودن خطای آنان ، مبتنی بر مشیت الهی

و ءاخرن مرجون لأمر الله إما یعذبهم و إما یتوب علیهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۱۶

۱۶ - آمرزش گناه بندگان و اعطای بهشت پهناور به آنان ، جلوه فضل و فزون بخشی خداوند به آنان است ، نه استحقاق ایشان .

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه .. ذلك فضل الله

۱۸۷- منشأ آمرزش مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۹ - ۷

۷- خداوند ، گناهان و بدی های مؤمنان دارای عمل صالح را زدوده و می آمرزد .

و من یؤمن بالله و یعمل صـ لِحًا یكفِّر عنه سیئاته

۱۸۸- موانع آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۱۱

۱۱- ظلم و گناه ، مانع از برخورداری انسان از غفران و رحمت گسترده خدا

ص: ۱۱۱

كانوا أنفسهم يظلمون .. ثم تابوا ... إن ربك من بعدها لغفور رحيم

تعبیر و قید <من بعدها> می رساند که قبل از توبه واقعی، انسان نمی تواند از بخشش و رحمت الهی با همه گستردگی آن سود جوید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۲ - ۹

۹ - ستم پیشگی ، موجب پذیرفته نشدن عذر آدمی از گناه ، محرومیت از رحمت خدا و جای گرفتن در سرای بد

يوم لا ينفع الظالمين معذرتهم و لهم اللعنه و لهم سوء الدار

۱۸۹- موانع آمرزش منافقان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۸۰ - ۷

۷ - کفر منافقان به خدا و رسول او ، مانع آمرزش آنان

فلن يغفر الله لهم ذلك بأنهم كفروا بالله و رسوله

۱۹۰- موجبات آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۵۷ - ۱

۱ - کشته شدن (شهادت) و مردن در راه خدا ، موجب آمرزش گناهان و بهره مندی از رحمت خداوند

و لئن قتلتم فی سبيل الله او متم لمغفره من الله و رحمه

مناسبت حکم و موضوع (مرگ و مغفرت) اقتضا می کند که <فی سبیل الله> پس از <متم> مقدر باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۰ - ۳

۳- توبه و استغفار از ستم و تجاوز به خود و یا دیگران ، موجب آمرزش است .

و من يعمل سوءاً او يظلم نفسه ثم يستغفر الله يجد الله غفوراً رحيماً

برخی از مفسران بر آنند که مراد از <سوءاً>، تجاوز و تعدی به دیگران است و مراد از <يظلم نفسه> ستم نمودن به خویشتن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۱۶ - ۴

۴- آمرزش گناهان ، منوط به مشیت خداوند است .

و يغفر ما دون ذلك لمن يشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۲

۱۷ - جبران خطا های گذشته و پرهیز از ارتکاب گناه ، موجب آمرزش و جلب رحمت الهی *

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله كان غفوراً رحيماً

جمله <ان تصلحوا> می تواند اشاره به جبران و اصلاح گذشته ها و جمله <تتقوا> بیانگر رعایت تقوا و پرهیز از آن گناهان در آینده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۲ - ۷

۷ - اعتقاد به خدا و تمامی پیامبران ، موجب جلب غفران و رحمت الهی است .

و الذين ءامنوا بالله و رسله .. و كان الله غفوراً رحيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹ - ۲

۲ - همراهی ایمان و عمل صالح ، زمینه جلب مغفرت و دستیابی به پاداش بزرگ الهی

وعد الله الذين ءامنوا و عملوا الصلحت لهم مغفرة و اجر عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۸

۸ - پاسداری از حرمت کعبه و ماه های حرام عامل بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس .. و إنّ الله غفور رحيم

آیه قبل نشان دهنده مصادیقی است که از مغفرت و رحمت الهی بهره مند می شوند و از جمله آنان کسانی هستند که حرمت کعبه و ماههای حرام را پاس می دارند. در برداشتهای بعدی دیگر مصادیق آن منعکس خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۴

۴ - خداوند گناه آن گروه از بنی اسرائیل را که پس از گوساله پرستی توبه کرده و با ایمان به یکتایی خدا به پرستش او بازگشتند، آمرزید و آنان را مشمول رحمت خویش قرار داد .

و الذین عملوا السيئات ثم تابوا من بعدها و ءامنوا

مصدق مورد نظر برای <الذین عملوا السيئات>، به دلیل آیات پیشین، گوساله پرستان بنی اسرائیل است. این آیه در حقیقت استثنایی برای آیه پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۶۱ - ۱۲

۱۲ - استغفار به درگاه خدا موجب آمرزش گناهان است .

و قولوا حطه .. نغفر لکم خطیتکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۳

۶- انجام کار های نیک ، موجب آمرزش گناهان است .

إن الحسنات يذهبن السيئات

برداشت فوق ، بر این اساس است که مراد از زدوده شدن <سیئات> از میان رفتن گناهان باشد. بر این مبنا جمله <إن الحسنات...> یعنی ، کارهای نیک باعث می شود که گناهان از میان برود و آدمی آمرزیده شود.

۸- نماز های یومیه ، مایه ترک کار های ناروا و نیز موجب آمرزش گناهان است .

و أقم الصلوه .. إن الحسنات يذهبن السيئات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۱۰،۱۳

۱۰- خداوند ، فراخوان مردم به ایمان ، برای آمرزش برخی از گناهانشان و به تأخیر انداختن أجل آنان تا مدت معین

يدعوكم ليغفر لكم من ذنوبكم و يؤخركم إلى أجل مسئى

۱۳- ایمان به خدا ، از عوامل آمرزش برخی از گناهان و موجب ادامه زندگی تا اجل طبیعی

يدعوكم ليغفر لكم .. و يؤخركم إلى أجل مسئى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۰ - ۱۱

۱۱- هجرت ، جهاد و صبر ، موجب جلب بخشش و رحمت گسترده الهی

ثم إن ربك للذین هاجروا .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۱۴

۱۴- اصرار بر توبه و بازگشت مستمر از گناه ، از عوامل جلب غفران الهی است .

فإنه كان للأوَّيين غفورًا

<أواب> صیغه مبالغه و به معنای شخص بسیار توبه کننده است. استعمال این صیغه به جای <تائب> (توبه کننده) می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۲۶، ۲۳، ۱۸، ۱۳، ۸

۸ - اسلام و ایمان ، زمینه ساز برخورداری از آمرزش الهی است .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ .. و الْمُؤْمِنِينَ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۱۳ - اطاعت خاضعانه از خدا و صداقت ، سبب می شود که فرد ، مشمول آمرزش خداوند شوند .

و الْقَانِتِينَ .. و الصَّادِقِينَ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۱۸ - شکیبایی و فروتنی ، زمینه آمرزش را فراهم می آورد .

و الصَّابِرِينَ .. و الْخَائِفِينَ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

۲۳ - پرداخت صدقه و روزه داری ، از جمله عوامل جلب آمرزش خداوند است .

و الْمُتَصَدِّقِينَ .. و الصَّائِمِينَ ... أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

ص: ۱۱۴

۲۶ - عفت و پاک دامنی و به یاد خداوند بودن ، از اسباب جلب آمرزش خداوند است .

و الح-فظین فروجهم ... و الذکرین الله ... أعد الله لهم مغفره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۶

۶ - ایمان و دفاع از دین تا مرز شهادت و ایثار ، موجب غفران الهی و رسیدن به عزت و کرامت در پیشگاه خدا است .

قال يقوم أتبعوا المرسلین .. إنی ءامنت برّبکم فاسمعون . قيل ادخل الجنّه ... ب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۵ - ۴

۴ - ربوبیت خداوند ، مقتضی آمرزش است .

قال رب اغفرلی

۱۹۱- موجبات آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۲۹ - ۱۵، ۹

۹ - صلح و سازش و رعایت تقوا در محیط خانواده بویژه با داشتن چند همسر ، موجب غفران و رحمت الهی

فلاتمیلوا کل المیل .. و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله کان غفوراً رحیماً

۱۵ - تلاش برای اصلاح بین مسلمانان و رعایت تقوا ، زمینه برخورداری از غفران و رحمت الهی

و إن تصلحوا و تتقوا فإنّ الله کان غفوراً رحیماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۸ - ۱۰، ۹

۹ - قربانی کردن و عمل به احکام آن موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

و الهدى و القلئد . . و إنّ الله غفور رحيم

۱۰ - به جای آوری حج با ویژگی های سزاوار آن ، موجب بهره مندی از مغفرت و رحمت الهی

جعل الله الكعبة البيت الحرام قيماً للناس . . و إنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۵ - ۳

۳ - کسانی که پس از مؤمنان و مهاجران نخستین ایمان آورند ، همانند مؤمنان نخستین از مغفرت خدا و روزی های با کرامت او بهره مند خواهند شد .

لهم مغفرة و رزق كريم. و الذين ءامنوا من بعد ... فأولئك منكم

ص: ۱۱۵

۱۹۲- موجبات آمرزش گناه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۵ - ۱۳، ۱۲

۱۲ - چشمپوشی از قصاص در پی دارنده آمرزش گناهان صاحب حق

فمن تصدق به فهو كفاره له

۱۳ - چشمپوشی از حق قصاص ، موجب آمرزش گناه مجرم و سقوط حق قصاص *

فمن تصدق به فهو كفاره له

چنانچه ضمیر <له> به مجرم، که از مضمون کلام به دست می آید، برگردد جمله <فهو كفاره له> علاوه بر سقوط حق قصاص، به آمرزش گناه شخص مجرم نیز دلالت خواهد داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۵ - ۳

۳ - ایمان به خدا ، پیامبر (ص) و کتب آسمانی و دامن گرفتن از گناه ، موجب آمرزش گناهان گذشته آدمی

و لو ان أهل الكتبا امنوا و اتقوا لکفرنا عنهم سیئاتهم

متعلق <واتقوا> به قرینه <سیئاتهم> گناهان است، و مراد از <سیئاتهم> در <لکفرنا عنهم سیئاتهم> گناهان پیش از ایمان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۹ - ۶

۶ - شکستن سوگند گناه و پرداخت كفاره موجب بخشایش آن است .

و لكن یؤاخذکم بما عقدتم الایمن فكفرتہ . . . ذلک کفرہ ایمنکم

مؤاخذة سوگندشکنان دلیل عصیانگری آنان است و کلمه كفاره که به معنای پوشاننده است اشاره به بخشودگی گناه - در پی پرداخت كفاره - دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۹۳ - ۱۲

۱۲ - تقوا شرط شایستگی مؤمنان نیک کردار برای بخشایش گناهانشان

لیس علی الذین ءامنوا و عملوا الصلحت جناح فیما طعموا إذا ما اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۲۹ - ۶

۶ - رعایت تقوا و ترس از خدا، موجب زدایش گناهان و آمرزش آنهاست .

يأیها الذین ءامنوا إن تتقوا الله .. یکفر عنکم سیئاتکم و یغفر لکم

تکفیر (مصدر یکفر) و غفران (مصدر یغفر)، هر دو به معنای پوشانیدن و مستور ساختن است و مراد از آن زدایش و آمرزش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۶

۲ - تقوای مؤمنان ، سبب می شود که خداوند ، گناهان آنان را ببامرزد .

ی-أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ .. و يغفر لكم ذنوبكم

۱۹۳- موجبات آمرزش مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بروج - ۸۵ - ۱۵ - ۷

۷ - جود و فیض گسترده خداوند ، مایه آمرزش گناه مؤمنان و دوست داشتن آنان است .

هو الغفور الودود .. المجید

۱۹۴- نشانه های آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۵ - ۱۷

۱۷ - پذیرش توبه مشرکان ، برخاسته از غفران و رحمت گسترده الهی است .

فإن تابوا .. فخلوا سبيلهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۲۷ - ۶

۶ - پذیرش توبه گنهکاران ، جلوه خطاپوشی و مهربانی خداوند

ثم يتوب الله .. و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱۷، ۱۶

۱۶ - پذیرش عذر مؤمنان برای معافیت از جهاد ، تبلور غفران و رحمت الهی

ليس على الضعفاء .. و الله غفور رحيم

۱۷ - رفع تکلیف حرجی (مشقت بار) و نیز جعل قاعده احسان ، جلوه غفران و رحمت الهی برای بندگان

ما على المحسنين من سييل و الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۲ - ۹

۹ - پذیرفته شدن توبه گنهکاران معترف و نادم ، جلوه ای از غفران و رحمت الهی

عسى الله أن يتوب عليهم إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۱۷

۶- نجات پیروان نوح از حادثه طوفان ، پرتوی از مغفرت و رحمت الهی بود .

قال اركبوا فيها .. إن ربی لغفور رحیم

۱۹۵- نعمت آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۵۲ - ۴،۱۰

۴ - آمرزش گناه ارتداد و گوساله پرستی بنی اسرائیل ، از نعمت های بزرگ خداوند بر آنان

ثم عفونا عنكم من بعد ذلك

چون آیه های این بخش از سوره، در صدد بیان نعمتهای الهی به بنی اسرائیل است، مفاد جمله <عفونا عنكم> نیز به منظور بیان نعمت ایراد شده است و از آن جا که این معنا با حرف <ثم> به دیگر نعمتها عطف گردیده، اشاره به رتبه برتر نعمت آمرزش نسبت به نعمتهای دیگر دارد.

۱۰ - بخشوده شدن گناه ، نعمتی بایسته سپاسگزاری

ثم عفونا عنكم .. لعلكم تشكرون

۱۹۶- نیاز انبیا به آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۱ - ۳

۳ - انبیای بزرگ نیز نیازمند آمرزش خداوند هستند .

قال رب اغفر لی و لأخی

۱۹۷- نیاز به آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱۸

۱۸ - معاف شدگان از جهاد ، در عین معذور بودن ، نیازمند غفران و رحمت خدایند .

لیس علی الضعفاء ... و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۶ - ۴

۴ - برخی از توبه کنندگان نادم ، نیازمند نوید غفران و گروهی دیگر نیازمند باقی ماندن در حال بیم و اضطراب

و ءاخرون مرجون لأمر الله

از اینکه خداوند به گروهی از توبه کنندگان نوید غفران داد و گروهی دیگر را با سرنوشتی مبهم، در اضطراب و انهداد، مطلب

ص: ۱۱۸

فوق را می توان به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۴۱ - ۷

۷- نیاز همه انسان ها ، حتی انبیای بزرگ ، به آمرزش الهی در روز قیامت

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۱ - ۵

۵- نیاز شدید همه انسان ها در قیامت ، به غفران و رحمت الهی

إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ . يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تَحْتِ دَلِّعَنْ نَفْسِهَا

برداشت فوق، با توجه به این مطلب است که آیه قبل، دربردارنده بشارت غفران و رحمت الهی باشد و بشارت بودن وعده غفران، در صورتی است که انسان نیاز مبرم به آن داشته باشد؛ زیرا مجادله و دفاع کردن از خود، بیانگر نوعی نیاز به عنایت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۲ - ۳

۳ - نیاز شدید انسان در قیامت به مغفرت و آمرزش پروردگار

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ

جایی که حضرت ابراهیم(ع) خود را نیازمند مغفرت خدا بدانند، دیگر انسان ها به آن بیشتر و شدیدتر نیاز خواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۶

۶ - انسان های مؤمن نیز در معرض لغزش و نیازمند آمرزش اند . *

الَّذِينَ ءَامَنُوا .. أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ

این که خداوند فرموده است: برای مؤمنان قطعاً مغفرتی وجود دارد، به ملازمه دلالت بر وجود لغزش می کند و اگر نه آمرزیدن معنا نداشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۲

۲ - مؤمنان هرچند از ایمان بالایی برخوردار باشند، باز به غفران و بخشش خدا نیاز دارند .

قیل ادخل الجنة قال . . . بما غفر لی ربی

برداشت یاد شده از آن جا است که مؤمن انطاکیه - که از ایمان بالایی برخوردار بود - باز مورد غفران و بخشش الهی قرار گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۵

ص: ۱۱۹

۵- انسان ها ، حتی موحدان راستین ، نیازمند مغفرت و آمرزش الهی

نزلاً من غفور رحیم

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، مطلب یاد شده به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۲

۱۲ - تمامی انسان ها - حتی پیامبران - نیازمند مغفرت و بخشش اند .

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ

بنابراین که <لذو مغفره> برای حق گرایان باشد و با توجه به این که پیامبران در رأس حق گرایان قرار دارند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۱ - ۹

۹- جنیان ، نیازمند غفران الهی ، همانند آدمیان

و ءامنوا به یغفر لکم من ذنوبکم و یجرکم من عذاب أليم

وعده غفران، نشانگر نیاز است؛ چه این که اگر نیازی در کار نباشد، نوید تحقق نمی یابد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۸

۴۸- همه انسان ها حتی مؤمنان ، در معرض لغزش و نیازمند مغفرت الهی

وعد الله الذین . . . مغفره

این که خداوند، به مؤمنان دارای عمل صالح نوید مغفرت داده است؛ در حقیقت می نمایاند که بعضی از لغزش ها، برای همگان متوقع است و در صورت حفظ ایمان و عمل صالح، قابل جبران و بخشش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴۱ - انسان ها ، هر چند بسیار نیکوکار باشند ، نیازمند آموزش الهی اند .

و ما تقدّموا لأنفسكم .. و استغفروا الله

مطلب یاد شده از ذکر شدن استغفار پس از تشویق به انجام دادن کارهای خیر به دست می آید.

۱۹۸- نیاز به آموزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴ - ۴

۴ - انسان ها ، حتی مؤمنان حقیقی ، در معرض لغزش و نیازمند مغفرت خداوند *

أولئك هم المؤمنون حقا لهم .. مغفره و رزق كريم

ص: ۱۲۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۷۴ - ۱۰

۱۰ - همه انسان ها ، حتی مؤمنان حقیقی ، از خطا و گناه مصون نیستند و نیازمند مغفرت الهی هستند .

أولئك هم المؤمنون حقا لهم مغفرة و رزق كريم

۱۹۹- واسطه های آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۱ - ۷

۷- نوح (ع) ، واسطه شمول مغفرت و رحمت خداوند بر مؤمنان و پیروان او

إن ربی لغفور رحیم

به دلیل <ارکبوا> که خطاب به پیروان نوح است، متعلق <غفور> و <رحیم> نیز پیروان آن حضرت می باشد یعنی: إن ربی لغفور لکم رحیم بکم. (خداوند آمرزنده شما و نازل کننده رحمت بر شماست). لازمه این سخن آن بود که نوح می فرمود: <ربکم> (پرورگار شما) نه <ربی>. این جابه جایی بیانگر این نکته است که: خداوند به واسطه نوع(ع)، مغفرت و رحمت خویش را به پیروان او می گستراند.

۲۰۰- وعده آموزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۲ - ۳۰

۳۰ - کفر (شکستن پیمان خدا ، ترک نماز و ...) پس از دریافت وعده بهشت و آموزش گناهان ، ضلالت و انحراف است .

لاکفرن عنکم سیاتکم ... فمن کفر بعد ذلك منکم فقد ضل سواء السبیل

بنابر اینکه مشارالیه <ذلك>، جمله <لاکفرن ... و لادخلنکم> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۱

۱- وعده قطعی خداوند به بخشش گناه بدکاران ، در صورت روی آوردن آنان به توبه و صلاح

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمَلُوا السُّوءَ بِجَهْلٍ لَهُ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۱۷

۱۷- وعده خداوند به آمرزش مشرکان ، در صورت بازگشت از شرک

تَعَالَى لِيَعْلَمَ يَقُولُونَ... إِنَّهُ كَانْ حَلِيمًا غَفُورًا

ذکر تعلیل <غفور> در پایان جمله، می تواند نویدی باشد بر مشرکان که علی رغم گناه بزرگ و سخنان ناروا درباره خداوند، امکان آمرزش آنان، وجود دارد.

ص: ۱۲۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۹

۹ - یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، در عین وعده او به آمرزش تمامی گناهان بندگان ، امری بی جا و نامعقول است .

لا تقنطوا من رحمه الله إِنَّ الله يغفر الذنوب جميعاً

جمله <إِنَّ الله يغفر الذنوب جميعاً> به منزله تعلیل برای جمله <لا تقنطوا...> می باشد؛ یعنی، از رحمت خدا مأیوس نشوید؛ چون او همه گناهان را می آمرزد. با این حساب یأس از رحمت خدا، امری بی جا و نامعقول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۳

۴۳- وعده الهی به بهره مندی مؤمنان نیک کردار ، از مغفرت و پاداشی عظیم

وعد الله الذين ءامنوا و عملوا الصالحات منهم مغفرة و أجراً عظيماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۴ - ۱

۱ - وعده نوح (ع) به قوم خود ، مبنی بر آمرزش گناهان ، مصونیت از عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن اجل مسمی (مرگ مقدر) ، در صورت ایمان آوردن آنان

يغفر لكم من ذنوبكم و يوخرکم إلى أجل مسئی

<أجل> به معنای پایان زندگی و نهایت زمان عمر آدمی و <مسئی> به معنای معین و مشخص است. مقصود از تأخیر اجل مسمی، نازل نشدن عذاب الهی و تداوم زندگی تا فرارسیدن مرگ مقدر الهی است که هر انسانی، حتماً با آن روبه رو خواهد شد.

۲۰۱- وعده آمرزش به محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - ضحی - ۹۳ - ۵ - ۲

۲ - خداوند ، با وعده قطعی به پیامبر (ص) ، درباره بخشش پیاپی به آن حضرت تا حد رضایت کامل در آخرت ، او را تسلا

داده و بر دور بودن همیشگی آن حضرت از قهر و خشم خود تأکید کرد .

ما و دَعَكَ . . . و لسوف يعطيك ربك فترضى

<لام> در <لسوف>، حرف ابتدا و برای تأکید است.

۲۰۲- ویژگیهای آمرزش خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۴ - ۲۸

۲۸ - مغفرت خداوند آمیخته با مهر و محبت اوست.

ص: ۱۲۲

فأنه غفور رحيم

از نظر ادبی در کلمه <رحيم> دو احتمال وجود دارد. یکی آنکه خبر دوم برای <ان> باشد، و دیگر آنکه صفت برای <غفور>. برداشت فوق مستفاد از ترکیب دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۵ - ۱۹

۱۹ - آمرزش الهی، آمیخته با رحمت و مهربانی است.

إن الله غفور رحيم

برداشت فوق بر این اساس است که <رحيم> صفت <غفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۶ - ۳

۳ - تعلق مشیت خداوند به کيفر و یا بخشودن خطاکاران، بر اساس علم و حکمت گسترده او و دارای فلسفه ای عالمانه و حکیمانه است.

إما يعذبهم و إما يتوب عليهم و الله عليم حكيم

۲۰۳- یأس از آمرزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۳ - ۸

۸ - انسان ها نباید علی رغم ارتکاب گناهان بسیار و یا گرفتار شدن به ارتداد، از پذیرش توبه خویش و مغفرت و رحمت الهی مأیوس باشند.

و الذين عملوا السيئات .. إن ربك من بعدها لغفور رحيم

کلمه <السيئات> جمع <سيئه> است و <ال> در آن مفید استغراق و شمول می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - ناامیدی دوزخیان از نجات کامل خود از عذاب جهنم و یا تخفیف و بخشش عمده آن

ادعوا ربکم یخفف عنا یومًا من العذاب

دوزخیان، از نگهبانان جهنم درخواست تخفیف تنها یک روز و اندکی از عذاب خود را دارند. از این نکته می توان برداشت یاد شده را به دست آورد.

ص: ۱۲۳

۲- آمرزش های خدا

۱- آثار آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۷ - ۸

۸- نوح (ع) ، رهایی خویش از زیان کاری را در گرو مغفرت و رحمت الهی می دانست .

إِلَّا تَغْفِرَ لِي وَتَرْحَمَنِي أَكُنْ مِنَ الْخَسِرِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۳ - ۱۴، ۱۳

۱۳- خداوند ، امور انسان ها را بر اساس رحمت خویش و مغفرت خطاهای آنان تدبیر می کند .

إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

۱۴- ترحم خدا بر برخی انسان ها و نجات آنان از سیطره نفس اماره ، برخاسته از رحمت و غفران اوست .

إِنَّ النَّفْسَ .. إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۵

۱۵- گذشت مظلوم از ظالم کافی در آمرزش او نیست و به مغفرت و رحمت الهی نیز منوط است .

لَا تُثْرِبْ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

از اینکه یوسف(ع) پس از گذشتن از حق خویش و بخشودن برادرانش از خداوند می خواهد گناه آنان را ببامرزد ، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۱۵

۱۵- تحمل سخنان ناروا و سخیف مشرکان درباره خداوند ، ناشی از بردباری و آمرزندگی خداست .

إنكم لتقولون قولاً عظيماً . . . سبح-نه و تع-لى عمّا يقولون علواً كبيراً ... إنه

ص: ١٢٤

ذکر <إِنَّه كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا>، پس از بیان سخنان ناروای مشرکان درباره خداوند، به این معنا اشعار دارد که آن سخنان، شایسته واکنش و مجازات است اما چون خداوند حلیم و غفور است، آنها را تحمل می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کَهِف - ۱۸ - ۵۸ - ۴

۴- غفران و رحمت گسترده الهی، مانع مؤاخذه و مجازات سریع کافران هدایت ناپذیر است.

و رَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهم بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ

مرجع ضمیر <هم> در <يؤاخذهم> واژه <مَنْ ذُكِّرَ...> در آیه قبل است؛ یعنی، آنان که از آیات الهی، اعراض کرده و به مهلکه هدایت ناپذیری درافتادند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵ - ۶

۶- پذیرش توبه قذف کنندگان و پاک شدن آنان از آثار فسق، ناشی از غفران و رحمت خداوند است.

والذین یرمون المحصن-ت... أول-تک هم الف-سقون ۰ إلا الذین تابوا من بعد ذلک و أ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶ - ۹

۹- غفران و رحمت خداوند، دلیل و فلسفه تأخیر و یا انصراف از نزول عذاب بر برخی از بندگان گنه کار

انَّه كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا

جمله <إِنَّه كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا> تعلیل برای جمله ای مقدر و مناسب آن (مانند <أخِرَ عَقُوبَتَه> و <انصرفت عن عذابه>) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۰ - ۱۰

۱۰- تبدیل بدی های مردم توبه کار، مؤمن و نیکوکار به خوبی ها و جایگزین کردن ثواب به جای عقاب آنان، برخاسته از

غفران و مهربانی خداوند

إِلَّا مَنْ تَابَ . .. فَأُولَئِكَ يَبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

یادآوری دو صفت غفران و رحمت خداوند، پس از وعده تبدیل بدی های مؤمنان به خوبی ها، می تواند گویای حقیقت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵ - ۱۷

۱۷ - گناه و جرم به حساب نیاوردن گناه خطایی ، برخاسته از آمرزندگی و مهربانی خداوند است .

و لیس علیکم جناح فیما أخطأتم به . . . و كان الله غفورًا رحیمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۴ - ۱۳، ۱۲

۱۲ - توفیق دادن خداوند به منافقان ، برای توبه ، از آمرزگاری و رحمت او است .

ص: ۱۲۵

المن-فقین .. أو يتوب عليهم إِنَّ الله كان غفورًا رحيمًا

۱۳ - اعطای پاداش از ناحیه خداوند به راستگویان ، از آمرزگاری و رحمت او است .

ليجزي الله الص-دقین .. إِنَّ الله كان غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۰ - ۳۴

۳۴ - تشریح احکامی اختصاصی برای پیامبر (ص) به منظور رفع حرج از آن حضرت ، برخاسته از آمرزندگی و رحمت خداوند است .

لكيلا يكون عليك حرج و كان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۷۳ - ۱۴

۱۴ - گذشت از لغزش مؤمنان ، برخاسته از آمرزشگری و رحمت خداوند است .

و يتوب الله على المؤمنين .. و كان الله غفورًا رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۰ - ۹،۱۰

۹ - اعطای اجر کامل و بیش از استحقاق به عالمان خداترس ، تلاوت گران قرآن ، برپادارندگان نماز و انفاق کنندگان ، برخاسته از صفت آمرزندگی و سپاس گزاری خداوند است .

ليؤفّيهم أجورهم و يزيدهم من فضله إِنَّه غفور شكور

جمله < إِنَّه غفور شكور > در مقام تعلیل برای < ليؤفّيهم .. > است ؛ یعنی ، چون خداوند نسبت به بندگانش غفور و شكور است ، به آنان پاداش کامل و بیش از استحقاق می هد.

۱۰ - آمرزندگی و سپاس گزاری خداوند نسبت به بندگانش ، مقتضی امیدواری به فضل و احسان او است .

يرجون تج-ره لن تبور . ليؤفّيهم أجورهم ... إِنَّه غفور شكور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵ - ۲۱

۲۱ - دوام جهان هستی ، برخاسته از غفران و رحمت بی کران حق ، با وجود شرک و ناسپاسی آدمیان

له ما فی السموت . . . تکاد السموت یتفطرن ... ألا إن الله هو الغفور الرحیم

چنانچه این آیات در مقام توحید و نفی شرک باشد، ارتباط آخرین عبارت آیه (ألا إن الله..) با بخش اول آیه، می تواند از جهت یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۸ - ۱۵

۱۵ - مهلت خداوند به کافران ، ناشی از غفران و رحمت او است ؛ نه جهل و ناتوانی او .

فلا تملکون . . . هو أعلم ... و هو الغفور الرحیم

تعبیر <و هو الغفور الرحیم> در پی تهدید کافران، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد. بدین معنا که خداوند، قادر است

ص: ۱۲۶

کافران را کیفر دهد؛ اما آن را به تأخیر انداخته، تا مگر بنده ای استغفار نموده و رو به سوی حق آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۱ - ۱۱

۱۱- غفران الهی ، پناهگاه مؤمنان از آثار سخت گناهان و عذاب دردناک

یغفر لکم ... و یجرکم من عذاب الیم

در برداشت یاد شده عطف <یجرکم..> بر <یغفرلکم...> تفسیری دانسته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۱۲ - ۱۲

۱۲ - اجازه گفتوگوی محرمانه با پیامبراکرم (ص) ، بدون دادن < صدقه نجوا > برای افراد ناتوان ، برخاسته از غفران و رحمت خداوند

فإن لم تجدوا فإن الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۷ - ۱۰

۱۰ - رحمت و غفران گسترده الهی ، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسی الله أن يجعل بینکم ... و الله غفور رحیم

از ارتباط میان <والله غفور رحیم> با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکیان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربرخواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

۲- آثار عقیده به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۸ - ۱۲، ۱۱

۱۱ - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند، منشأ خشیت و خداترسی عالمان راستین و اهل معرفت

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ - إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله <إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ>، در مقام تعلیل برای <إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ ..> می باشد؛ زیرا عزت مندی خداوند، نشانگر کمال قدرت او بر انتقام و کیفر است. هم چنین آمرزنده بودن خداوند، آن گاه صادق است که او بر کیفر و عقوبت قادر باشد. بنابراین توجه به این قدرت است که موجب خشیت و خداترسی خواهد شد.

۱۲ - آگاهی و اعتقاد به عزت مندی و آمرزندگی خداوند، موجب خشیت و خداترسی است .

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ - إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

ص: ۱۲۷

۳- آثار محرومیت از آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۷ - ۱۰

۱۰- زیان کاری و خسارت واقعی انسان ، در عدم آموزش گناهان و شامل نشدن رحمت خداوند بر اوست .

و إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخ-سرین

۴- آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۳ - ۹

۹- آدم و حوا آموزش خدا و رحمت وی را تنها عامل نجات خویش از زیانکاری دانستند.

و إن لم تغفر لنا و ترحمنا لنكونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۶ - ۱۰، ۷

۷- اعلام امکان بخشیده شدن برخی از منافقان از سوی خداوند و وعده عذاب و کیفر حتمی برای برخی دیگر از آنان

إن نعف عن طائفه منکم نعذب طائفه

۱۰- اعلام امکان بخشیده شدن برخی از منافقان از سوی خداوند ، به دلیل مداومت نداشتن آنان بر ارتکاب جرایم

إن نعف عن طائفه منکم نعذب طائفه بانهم كانوا مجرمین

از اینکه خداوند علت بخشیده نشدن عده ای از منافقان را، استمرار آنان بر جرم بیان کرده، استفاده می شود که بخشیده شدن گروه دیگر، به دلیل مداومت نداشتن آنان بر ارتکاب جرایم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۱ - ۱۸

۱۸ - معاف شدگان از جهاد ، در عین معذور بودن ، نیازمند غفران و رحمت خدایند .

لیس علی الضعفاء .. و الله غفور رحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۷ - ۱۱

۱۱ - مغفرت و رحمت خداوند ، جلوه ای از ربوبیت اوست .

قال رب .. و إلا تغفر لی و ترحمنی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۶۱ - ۲۴

۲۴ - خداوند ، درخواست طلب کنندگان آمرزش را اجابت می کند و گناهانشان را می آمرزد .

فاستغفروه .. إن ربی قریب مجیب

ص: ۱۲۸

دو صفت <قریب> و <مجیب> به صورت لفّ و نشر غیر مرتب ، در ارتباط با <استغفروه> و <توبواإلیه> ایراد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۵۳ - ۱۲

۱۲- مغفرت و رحمت خداوند بر بندگان ، پرتوی از ربوبیت او بر ایشان است .

إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّيَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۱۶،۱۷

۱۶- یعقوب (ع) با توجه دادن فرزندانش به آمرزگاری و مهربانی خداوند ، آنان را به آمرزش گناهانشان امیدوار ساخت .

سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

۱۷- امیدوار ساختن مردم به مغفرت و رحمت الهی و بخشوده شدن گناهانشان ، شیوه ای پسندیده و از خصلت های پیامبران است .

سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۶ - ۸،۱۰

۸- خداوند ، بخشاینده گناهان و ستم کاری های مردم است .

وَإِنْ رَبِّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰی ظُلْمِهِمْ

۱۰- گناه کاران و ستم پیشگان نباید از مغفرت الهی ناامید شده و خویشان را سزاوار آمرزش ندانند .

إِنْ رَبِّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰی ظُلْمِهِمْ

<علی> در <علی ظلمهم> به معنای <مع> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۶ - ۱۸

۱۸ - غفران و آمرزندگی خداوند ، آمیخته با مهربانی است .

فإنك غفور رحيم

برداشت فوق مبتنی بر این است که <رحیم> در این آیه صفت برای <غفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۵ - ۱۸

۱۸ - خداوند ، دارای غفران و رحمت گسترده است .

فإن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۱۰

۱۰ - خداوند ، دارای بخشش و رحمت گسترده است .

ص: ۱۲۹

إِنَّ رَبَّكَ .. لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۲۵ - ۹

۹- صلاح پیشگی ، از شرایط لازم برخورداری از عفو و آمرزش خداوند

إِنَّ تَكُونُوا صٰلِحِيْنَ فَإِنَّهٗ كَانَ لِلْأُوْبِيْنَ غَفُوْرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۸ - ۱،۲

۱- خداوند ، بسیار آمرزنده و دارای رحمت گسترده است .

و رَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرِّحْمَةِ

<غفور> صیغه مبالغه است و حرف <ال> در <الرحمه> بر کمال (استغراق صفات) دلالت دارد، بنابراین، <ذوالرحمه> یعنی <مالکِ رحمتِ کامل> و این، حاکی از گستردگی رحمت الهی است.

۲- غفران و رحمت خداوند ، جلوه هایی از مقام ربوبیت او است .

و رَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرِّحْمَةِ

<الغفور> می تواند خبر و یا صفت برای <رَبُّكَ> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۱

۱ - خداوند ، بسیار آمرزنده است .

و اِنِّي لَغَفَّارٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۲ - ۱۸

أَلَا تَحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ

برداشت یاد شده، بر این اساس است که استفهام در <أَلَا تَحِبُّونَ> تقریری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۳ - ۳۳

۳۳ - برده داران و ادار کننده کنیزان خویش به فحشا و فساد جنسی ، محروم از آمرزش و رحمت خدا هستند .

و من یکرههِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ

در آیه یاد شده متعلق <غفور> و <رحیم> ذکر نشده است. با توجه به این که بعید است خداوند به برده داران، به خاطر گناه اکراهشان و نیز مورد هشدار قرار گرفتن آنان وعده غفران و رحمت بدهد، به نظر می رسد مقصود کنیزانی خواهد بود که مجبور به فحشا شده اند. بر این اساس اختصاص یافتن این وعده به کنیزان، حاکی از محرومیت برده داران از این موهبت است.

ص: ۱۳۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۵۱ - ۴،۷

۴ - توبه و رویکرد به دین و تحمل سختی های آن ، زمینه ساز جلب غفران و آمرزش الهی

قالوا امنّا ربّ الع-لمین . . . قالوا لا ضیر إنّنا الی ربّنا منقلبون . إنّنا نطمع أ

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که ساحران پس از ایمان به خدا و پذیرش شکنجه های فرعون، نسبت به غفران و آمرزش الهی اظهار امیدواری کردند.

۷ - سبقت در ایمان و قرار گرفتن در صف نخستین مؤمنان و حق گرایان ، موجب جلب آمرزش الهی

إنّا نطمع أن یغفر لنا ربّنا خط-ی-نا أن کنا أوّل المؤمنین

برداشت یاد شده از تعلیل قرار گرفتن جمله <أن کنا أوّل المؤمنین> برای جمله قبل (إنّا نطمع . .) استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۲ - ۱،۴

۱ - پروردگار جهانیان ، کسی است که می توان به غفران و بخشایش او در قیامت ، دل بست .

إلّا ربّ الع-لمین . . . و الذی أطمع أن یغفر لی خطیّتی یوم الدین

۴ - لزوم نگرانی همواره انسان از کردار و فرجام کار خویش و مطمئن نبودن به آمرزش الهی

و الذی أطمع أن یغفر لی خطیّتی یوم الدین

وقتی حضرت ابراهیم(ع) خود را صرفاً امیدوار به مغفرت الهی معرفی کند، جای اطمینانی برای دیگران نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۱ - ۸

۸ - ظالمان و گنه کاران غافل از جبران بدی های خویش ، از بخشش و رحمت خداوند محروم اند .

إلّا من ظلم ثمّ بدّل حسنا بعد سوء فإنی غفور رحیم

از این که خداوند، تنها به توبه کنندگان و جبران کنندگان بدی های خویش، نوید غفران و رحمت داده است، مطلب یاد شده استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۱۶ - ۴

۴ - پذیرفته شدن تقاضای موسی (ع) از سوی خداوند و تعلق اراده او بر بخشودن خطای موسی (ع) و نجات وی از فرعونیان

قال ربّ .. فاغفر لی فغفر له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۵ - ۱

۱ - مردان و زنانی که در برابر خداوند، سر تسلیم فرود می آورند، از آمرزش خداوند برخوردارند .

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ .. أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً

بنابراین که <مسلمین> از ریشه لغوی آن (سلم) و به همان معنای لغوی اش باشد، نکته یاد شده قابل استفاده است.

ص: ۱۳۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۲ - ۸

۸ - رحمت خداوند ، منشأ آمرزش گری او است .

و هو الرحيم الغفور

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که <الغفور> صفت برای <الرحيم> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴ - ۵

۵ - مؤمنان دارای عمل صالح ، قطعاً مشمول آمرزش خداونداند .

الذین ءامنوا و عملوا الصالحات أولئک لهم مغفرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۵ - ۱۲، ۷

۷ - خداوند ، پروردگاری بس آمرزنده و بخشایشگر برای مردم سبا

و ربّ غفور

خبر <ربّ> عبارتی محذوف است و آن - به قرینه <هم> و <کم> در این آیه - <لکم> می باشد.

۱۲ - مردم سبا در مقطعی از تاریخ ، از سرزمینی آباد برخوردار بودند ، و خطاهایشان نیز از سوی خداوند بخشوده می شد .

و لقد کان سبا فی مسکنهم ءایه جنتان عن یمین و شمال . . . بلده طیبه و ربّ غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۷ - ۶

۶ - ایمان همراه با عمل صالح ، از موجبات آمرزش الهی و بهره مند شدن از اجر بزرگ خداوند

و الذین ءامنوا و عملوا الصالحات لهم مغفرة و أجر کبیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۳۴ - ۱۰

۱۰ - آمرزندگی و قدردانی از بندگان ، از شؤون ربوبیت خداوند است .

إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۲۷ - ۱،۲،۴

۱ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، بهره مند از غفران الهی

بما غفر لی ربّی

۲ - مؤمنان هرچند از ایمان بالایی برخوردار باشند ، باز به غفران و بخشش خدا نیاز دارند .

قیل ادخل الجنّه قال .. بما غفر لی ربّی

برداشت یاد شده از آن جا است که مؤمن انطاکیه - که از ایمان بالایی برخوردار بود - باز مورد غفران و بخشش الهی قرار گرفت.

ص: ۱۳۲

۴ - مؤمن انطاکیه (حبیب نجار) ، پس از به شهادت رسیدن ، از آگاه نبودن مردم از مورد غفران قرار گرفتن و عزیز شدنش در پیشگاه الهی ، تأسف خورد .

قال ی- لیت قومی یعلمون . بما غفر لی ربی و جعلنی من المکرمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۱۵ ، ۱۳ ، ۹

۹ - یأس و ناامیدی از رحمت خداوند ، در عین وعده او به آمرزش تمامی گناهان بندگان ، امری بی جا و نامعقول است .

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

جمله <إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا> به منزله تعلیل برای جمله <لا تَقْنَطُوا..> می باشد؛ یعنی، از رحمت خدا مأیوس نشوید؛ چون او همه گناهان را می آمرزد. با این حساب یأس از رحمت خدا، امری بی جا و نامعقول است.

۱۳ - تجلی رحمت خداوند در آمرزش بندگان گنه کار

لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

۱۵ - گستردگی و انحصار غفران و رحمت خداوند ، مقتضی آمرزش تمامی گناهان خرد و کلان بندگان است .

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که جمله <إِنَّ هُوَ الْغَفُورُ..> در مقام تعلیل برای جمله پیشین <إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ...> می باشد؛ یعنی، چون تنها خداوند غفور و رحیم است، تمامی گناهان را می آمرزد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳ - ۱، ۸

۱ - خداوند ، آمرزنده گناهان است .

غافر الذنب

۸ - تضمین خداوند ، به آمرزش گناهان و پذیرش توبه بندگان

غافر الذنب و قابل التوب

یاد شدن دو مسأله آموزش گناهان و پذیرش توبه در قالب صفت، گویای این نکته است که این دو، کاری است مستمر از خداوند و نیز تضمینی از سوی او بر انجام این دو کار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۲ - ۱۷

۱۷ - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، نشانه استحقاق انحصاری او برای الوهیت و عبادت

تدعوننی لأکفر بالله و أشرك به .. و أنا أدعوکم إلى العزیز الغفّ -ر

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که مؤمن آل فرعون، در رد آیین شرک و بت پرستی، به معرفی خدایی پرداخت که دو صفت عزت مندی و آمرزندگی را دارا است و این خود نوعی استدلال بر بطلان شرک و اثبات حقانیت عقیده توحیدی می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۴ - ۵

۵ - گروهی از گنه کاران ، مورد عفو و بخشش خداوند در قیامت *

ص: ۱۳۳

فما هم من المعتبين

با توجه به این که <من> در <من المعتبين> برای تبعیض است، به دست می آید که عده ای مورد مغفرت هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۶

۶ - خداوند ، لغزش ها و گناهان یکتاپرستان پایدار بر توحید را ، مورد عفو و بخشش قرار می دهد .

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ .. نَزَلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۲، ۱۱، ۹

۹ - پروردگار ، هم دارای بخشایش و هم دارای عقابی دردناک است .

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

۱۱ - حق گرایان برخوردار از مغفرت الهی ، و ملحدان و حق ناپذیران رویارو با مجازات دردناک او

ما يقال لك إلا ما قد قيل للرسل .. إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ

در آیات پیشین، قرآن پیامی حق معرفی شده است که ملحدان با ایجاد شبهه در آن سعی می کردند پیامبر(ص) را مورد انکار قرار دهند. اکنون در این آیه خداوند به غفران و عقاب خود اشاره کرده که غفران منطبق بر حق گرایان و عقاب درباره ملحدان است.

۱۲ - تمامی انسان ها - حتی پیامبران - نیازمند مغفرت و بخشش اند .

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ

بنابراین که <لذو مغفره> برای حق گرایان باشد و با توجه به این که پیامبران در رأس حق گرایان قرار دارند، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۲۲

۲۲ - مودت اهل بیت پیامبر (ص) ، زمینه ساز برخورداری انسان از غفران و لطف الهی

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا الموده في القربى . . . غفور شكور

با توجه به این که <إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ> پس از طرح محبت اهل بیت ذکر گردیده، مطلب بالا را می توان استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۱۶ - ۱۰

۱۰- راه یابی انسان به بهشت ، تنها پس از آرمزش گناهان وی از سوی خداوند است .

و نتجاوز عن سيئاتهم في أصح-ب الجنه

از تعبیر <نتجاوز..>، استفاده می شود که تا عفو و گذشت الهی شامل بنده گنه کار نشود، او قادر به ورود به بهشت و قرار گرفتن در زمره بهشتیان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۵

ص: ۱۳۴

۵- اطاعت نداشتن از خدا و رسول او ، منتهی به عنادورزی با دین و محرومیت ابدی از غفران الهی *

ی-أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ و .. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و ... فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ

از ارتباط <أَطِيعُوا اللَّهَ و ..> با <إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و...>، مطلب بالا استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۵ - ۱۰

۱۰- نوید الهی ، به آمرزش گناهان و لغزش های مؤمنان

و يَكْفُرْ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۴ - ۵

۵-اراده و مشیت خداوند ، در غفران یا کیفر کافران بی هیچ گونه معارضی ، تحقق می پذیرد .

و لله ملك السموت و الأرض يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء

از ارتباط <لله ملك..> با <يغفر لمن...> استفاده می شود که مشیت الهی معارض ندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۸ - ۴

۴- بیعت ویژه مؤمنان با پیامبر (ص) ، در جریان حدیبیه ، باعث غفران لغزش های گذشته آنان نزد خداوند *

لقد رضى الله عن المؤمنين إذ يباعدونك تحت الشجرة

تعبیر <رضى الله عن المؤمنين> - به جای تعبیر <رضى عن بيعتكم> - این برداشت را افاده می کند که خود مؤمنان -

علاوه بر عملشان - مورد رضایت الهی قرار گرفتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۹ - ۴۴

۴۴- آمیختگی ایمان و عمل صالح ، شرط برخورداری مؤمنان از مغفرت و پاداش عظیم الهی

الذین ءامنوا و عملوا الصـلحـت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۹، ۱۸

۱۸ - جهان آخرت ، عرصه ظهور غفران و آمرزگاری خداوند ، نسبت به بندگان و جلوه گاه رضایت و خرسندی او از آنان

و فی الآخره . . . و مغفره من الله و رضون

۱۹ - انسان ها در جهان آخرت ، در صورتی به رضایت و خرسندی خداوند دست خواهند یافت که پیش از آن ، کاملاً پاک شده و مشمول غفران و آمرزش الهی قرار گرفته باشند .

و مغفره من الله و رضون

تقدیم <مغفره> بر <رضوان>، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۳۵

۳ - تلاش هرچه بیشتر انسان ها ، برای رسیدن به غفران الهی و بهشت جاودان ، توصیه خداوند به آنان

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه

۶ - دستیابی به بهشت ، در گرو جلب غفران و آمرزش الهی است .

سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنّه

۸ - آمرزش و چشم پوشی از گناه بندگان در قیامت ، جلوه ربوبیت و پروردگاری خداوند

سابقوا إلى مغفرة من ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنان تقوایبیشه ، مشمول مغفرت و آمرزش خداوند در قیامت

ی-أیها الذین ءامنوا اتقوا .. و یغفر لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - اعلام عفو و آمرزش از سوی خداوند نسبت به کسانی که تا قبل از تحریم ظهار ، مرتکب آن شدند .

الذین یظ-هرون منکم .. و إنّ الله لعفو غفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - قدرت خداوند ، همراه با غفران و رحمت است .

و الله قدیر و الله غفور رحیم

۹ - بخشایش و رحمت الهی نسبت به خلق ، در اوج قدرت و توانمندی او بر مجازات گنه کاران و عنادورزان

و الله قدير و الله غفور رحيم

تقدم <قدير> بر صفت <غفور رحيم>، می تواند اشاره به مطلب بالا داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ممتحنه - ۶۰ - ۱۲ - ۲۵، ۲۰

۲۰ - تأثیر استغفار پیامبر (ص) برای امت، در برخورداری آنان از غفران الهی

و استغفر لله إن الله غفور رحيم

۲۵ - غفران و رحمت الهی، پشتوانه اجابت دعای پیامبر (ص) و آمرزش خواهی آن حضرت برای امت

و استغفر لله إن الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تحریم - ۶۶ - ۱ - ۱۰

۱۰ - پیامبر (ص) بهره مند از غفران و رحمت خداوند

ی-أيتها النبي . . و الله غفور رحيم

ص: ۱۳۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - انفطار - ۸۲ - ۶ - ۷

۷ - خداوند ، بخشنده و بخشایشگر و جامع هر گونه شرافت و فضیلت است .

برَبِّكَ الْكَرِيمِ

کریم (در اوصاف خداوند)؛ یعنی، دارای جود و عطای بی پایان و جامع انواع خیر و شرف و فضل (نهایه ابن اثیر). برخی آن را به معنای <صفوح> (کسی که از خطای دیگران بسیار چشم پوشی می کند) می دانند. (مقایس اللغه)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - زلزله - ۹۹ - ۸ - ۷

۷ - > عن أبي جعفر (ع) في قوله < . . . و من يعمل مثقال ذره شراً يره > يقول : إذا كان من أهل الجنة رأى ذلك الشر يوم القيامة ثم غفر الله تعالى له ؛

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند <و من يعمل مثقال ذره شراً يره> روایت شده که [خداوند] می فرماید: اگر [شخص] از اهل بهشت باشد [و در دنیا عمل بدی انجام داده باشد] آن عمل بد را در قیامت می بیند؛ آن گاه خداوند متعال او را می آمرزد.

۵- آموزشهای خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۱ - ۴

۴- جلوه و ظهور غفران و رحمت گسترده الهی در قیامت

إن ربك . . . لغفور رحيم . يوم تأتي كل نفس تجـدل عن نفسها

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <یوم> ظرف برای <لغفور رحیم> باشد.

۶- اعلام آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۹ - ۱

۱- پیامبر (ص) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران ، آمرزش ، رحمت و مهربانی خداوند

تَبِيءُ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

۷- امیدواران به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۷۳ - ۲

ص: ۱۳۷

۲- ساحران مؤمن ، به گناه و خطای خویش معترف و به آموزش خداوند امیدوار بودند .

إِنَّا ءَامَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطِيئَاتِنَا

<خطایا> (جمع <خطیئه>) به معنای گناهانی است که از روی عمد انجام شود (لسان العرب).

۸- امیدواری به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۹۰ - ۶

۶- لزوم امیدوار ساختن منحرفان و خطاکاران ، به رحمت و مغفرت الهی

إِنَّمَا فَتَنَّتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمْ الرَّحِيمُ - ن

۹- اهمیت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۷،۱۴

۷- رفتار برادران یوسف علیه وی ، گناه بود و بدون آموزش خداوند عقوبت او را در پی داشت .

يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ

۱۴- یوسف (ع) با توجه دادن برادرانش به رحمت گسترده الهی ، آنان را به آموزش گناهانشان امیدوار ساخت .

يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرَّحِيمِينَ

جمله <و هو ..> حالیه است و به منزله تعلیل برای <یغفر الله> می باشد ، یعنی، چون <ارحم الراحمین> است، گناه شما را می بخشاید. قابل ذکر است که یوسف با یادآوری این صفت خداوند، پس از گذشت از گناه برادرانش، به این نکته اشاره می کند که: من از شما درگذشتم پس او که از همه - از من و غیر من - مهربان تر است، بی هیچ تردید از شما خواهد گذشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - صف - ۶۱ - ۱۲ - ۱۰

۱۰ - دستیابی به غفران الهی و نعمت های جاودان بهشت ، رستگاری بزرگی است .

يغفر لكم ذنوبكم ... ذلك الفوز العظيم

۱۰- اهمیت اعلام آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۹ - ۱،۵

۱- پیامبر (ص) وظیفه دار باخبر ساختن بندگان از غفران ، آمرزش ، رحمت و مهربانی خداوند

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

۵- آگاه ساختن بندگان از آمرزندگی و رحمت خداوند و آگاهی از آن ، امری دارای اهمیت

ص: ۱۳۸

نَبِيَّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

طبق آنچه در کتابهای لغت آمده است <نبأ> اسم مصدر فعل <نبي> و به معنای خبر است و در خبرهایی استعمال می شود که دارای اهمیت و فایده عظیمی باشد.

۱۱- اهمیت امیدواری به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۹ - ۲

۲- پیامبر (ص) عهده دار امیدوار ساختن بندگان خطاکار و گنهکار به غفران و رحمت خداوند

نَبِيَّ عِبَادِي أَنِي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

<غفران> و <آمرزش> اصولاً در جایی به کار می روند که در کنار آن، خطا و لغزشی وجود داشته باشد. از این رو ممکن است مراد از <عبادی> آن دسته از بندگان باشند که لغزش و گناهی مرتکب شده اند.

۱۲- اهمیت عقیده به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵ - ۱۳

۱۳ - توجه و اعتقاد به عزت و غفران خداوند ، برخوردار از اهمیتی والا در میان مجموعه معارف الهی

أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ

۱۳- اهمیت علم به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴۲ - ۱۸

۱۸ - عزت مندی و آمرزندگی خداوند ، از دانستنی های مهم در معارف توحیدی

أَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ

از این که مؤمن آل فرعون در شناساندن خدا و توحید ربوبی او، از دو صفت عزت مندی و آمرزندگی او یاد کرده است، می

توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

۱۴- بشارت آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۳

۱۳- یوسف (ع) برادرانش را به آموزش خدا و شمول رحمتش بر آنان نوید داد .

ص: ۱۳۹

يغفر الله لكم و هو أرحم الرحمين

برداشت فوق بر این اساس است که < يغفر الله .. > جمله ای خبری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۱ - ۵

۵- مبلغان مؤمن جن ، نوید دهنده قوم خویش به غفران الهی و رهایی از عذاب ، در پرتو ایمان

ی-قومنا .. و ءامنوا به يغفر لكم من ذنوبكم و يجركم من عذاب أليم

۱۵- تقدم آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۵

۱۵ - مغفرت و بخشایش خداوند ، مقدم بر مجازات و عقوبت او

إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَ ذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۴ - ۷

۷ - غفران و بخشایش خداوند ، امری اصیل و مقدم بر کیفر و عذاب او

يغفر لمن يشاء و يعذب من يشاء و كان الله غفورًا رحيمًا

تقدم لفظی < يغفر > بر < يعذب >، حکایت از تقدم معنوی و اصالت غفران دارد و ذیل آیه شریفه، این معنا را تقویت می کند.

۱۶- زمینه آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۲ - ۱۶

۱۶- گذشت ستم دیدگان از ستم پیشگان ، زمینه ساز شمول مغفرت الهی بر ستمکاران است .

لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۳،۴

۳- توبه ، ایمان ، عمل صالح ، و پی گیری هدایت ، زمینه های جلب غفران خداوند

و إني لغفار .. ثم اهتدی

با توجه به این که توبه، ایمان و عمل صالح، خود حکایت از هدایت یافتگی دارد، <ثم اهتدی> برای بیان استمرار بر هدایت و پی گیربودن در مورد آن است.

۴- رهبانیت گرایان و اسراف کنندگان ، در صورت توبه ، مشمول مغفرت الهی قرار خواهند بود .

كلوا .. و لا تطغوا ... و إني لغفار لمن تاب

ص: ۱۴۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۲ - ۱۵

۱۵ - عفو و گذشت کریمانه از خطاهای دیگران ، زمینه ساز جلب غفران و آمرزش الهی است .

و ليعفوا و ليصفحوا ألا تحبون أن يغفر الله لكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۲۶ - ۱۴

۱۴ - نیک کرداری ، پاک دامنی و دوری از فحشا ، باعث جلب مغفرت الهی و بهره مندی از روزی نفیس و ارزشمند او است .

و الطيبون للطيبات أولئك مبرءون مما يقولون لهم مغفرة و رزق كريم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸۲ - ۷

۷ - ربوبیت خداوند ، مقتضی دل بستن انسان ها به مغفرت و آمرزش او در روز قیامت

ربّ الع-لمین.. الذي أطمع أن يغفر لي خطيئتي يوم الدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۳ - ۱۰

۱۰ - مقام پروردگار ، مقتضی جامعیت و برخورداری از بخشایش و جزادهی

إن ربك لذو مغفرة و ذو عقاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۲ - ۱۷، ۱۴

۱۴ - ضعف و فتور طبیعی انسان ، عامل مغفرت بی کران الهی نسبت به وی

إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ الْمَغْفِرَةَ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ

۱۷ - تأثیرات ناخواسته دوره جنینی در شخصیت انسان ، عامل خطاپوشی و مغفرت الهی ، نسبت به وی *

إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ الْمَغْفِرَةَ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ .. و إِذْ أَنْتُمْ أُمَّهَاتٌ مِّنْ بَطْنِ أُمَّةٍ تَكُمُ

عبارت <إِذْ أَنْتُمْ أُمَّهَاتٌ...> می تواند توضیح و تعلیل برای <إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ الْمَغْفِرَةَ> باشد. بدین معنا که انسان در دوره جنین، خواه ناخواه تأثیراتی می پذیرد و آثار آن بر خداوند نمایان و آشکار است. ازاین رو خداوند با عفو و اغماض با او برخورد می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۱ - ۲

۲ - انسان ها ، باید دنیا را میدان مسابقه جهت دست یافتن به بهشت و آمرزش الهی قرار دهند .

و ما الحيوة الدنيا إلا مت - ع الغرور . سابقوا إلى مغفرة من ربكم و جنه

ص: ۱۴۱

۱۷- زمینه جلب آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۴ - ۱۴

۱۴ - عفو ، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای دیگران ، زمینه ساز جلب غفران و رحمت الهی است .

و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۵۶ - ۸

۸ - تقوایشگی ، از زمینه های جلب آمرزش الهی

هو أهل التقوى و أهل المغفرة

تقديم <أهل التقوى> بر <أهل المغفرة>، ممکن است نشانگر مطلب یاد شده باشد.

۱۸- شرایط آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵ - ۲

۲ - قذف کنندگان (کسانی که به زنان پاکدامن بدون دلیل نسبت زنا دهند) ، در صورت توبه و اصلاح رفتار خویش و جبران زیان وارده بر شخص متهم ، مشمول بخشش و آمرزش خدا خواهند شد .

والذین یرمون المحصنات... أول-ئک هم الف-سقون . إلا الذین تابوا من بعد ذلک و ا

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که اصلاح، پس از توبه و پشیمانی در هر موردی، متناسب با همان مورد است. بنابراین اصلاح گناه تهمت زدن، به این خواهد بود که ضرر و زیان مادی، معنوی، فردی و اجتماعی وارده بر متهم جبران شود.

۱۹- عظمت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- غفران الهی نسبت به بندگان در قیامت ، چنان عظیم است که در تصور کسی نمی گنجد .

سابقوا إلی مغفره من ربکم

نکره و مبهم آمدن <مغفره>، می تواند بیانگر مطلب یاد شده باشد.

۲۰- عمومیت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۶ - ۱۲

۱۲- تعجیل نکردن خداوند در نزول عذاب بر کفرپیشگان ، برخاسته از شمول مغفرت او بر آنان است .

ص: ۱۴۲

يستعجلونك بالسيئه . . . إن ربك لذو مغفره للناس على ظلمهم

جمله <يستعجلونك . . . > اشاره به این معنا دارد که خداوند در عذاب کردن کفرپیشگان تعجیل نمی کند و به آنان مهلت می دهد و جمله <إن ربك ... > به منزله دلیل و علت این معناست ؛ یعنی ، بخشاینده بودن خدا موجب تعجیل نکردن و مهلت دادن اوست.

۲۱- عوامل جلب آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۴ - ۱۳

۱۳ - عفو ، گذشت و چشم پوشی از دشمنی ها و خطاهای همسران و فرزندان ، عامل جلب غفران و رحمت خداوند است .

و إن تعفوا و تصفحوا و تغفروا فإنّ الله غفور رحيم

۲۲- عوامل محرومیت از آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۲۲ - ۹

۹ - جرم پیشگی و تبه کاری ، موجب محرومیت از غفران و رحمت الهی

لابشری يومئذ للمجرمين و يقولون حجراً محجوراً

۲۳- منشأ آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۲۴ - ۱۱

۱۱ - آمرزگاری خداوند ، برخاسته از رحمت و مهربانی او است .

إنّ الله كان غفوراً رحيمًا

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که <رحيمًا> صفت برای <غفوراً> باشد.

۲۴- نشانه آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۹۸ - ۱۴

۱۴- پذیرش توبه بندگان جلوه ای از < غفور > و < رحیم > بودن خداوند است .

سوف أستغفر لكم ربی إنه هو الغفور الرحیم

ص: ۱۴۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۴۱ - ۵

۵ - تداوم نظم کنونی جهان و ادامه حیات در آن ، جلوه ای از حلم و غفران الهی

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ يَزُولَا... إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که <إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا> در مقام تعلیل برای جملات پیشین است؛ یعنی، خداوند آسمان ها و زمین را از فروپاشی حفظ می کند؛ زیرا او نسبت به بندگانش بردبار و آمرزنده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۲ - ۴

۴ - نعمت های بی کران و توصیف ناپذیر بهشتی ، جلوه ای از غفران و رحمت گسترده الهی است .

نَزَلَ مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۵ - ۱۲

۱۲ - وحی ، تجلی رحمت و غفران بی پایان الهی است .

كَذَلِكَ يُوحَىٰ... أَلَا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

۲۵- نشانه وسعت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۲۱

۲۱ - تکمیل نقایص عملکرد نیک از سوی خدا ، نشانی از مغفرت بی پایان او است .

وَمَنْ يَقْتِرِفْ... إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

۲۶- نشانه های آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۳ - ۲۳

۲۳ - پاداش مضاعف خداوند به اعمال نیک مؤمنان ، جلوه ای از غفران و سپاسگزاری او است .

و من یقترف . . . إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ

۲۷- نشانه های وسعت آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۲ - ۹

ص: ۱۴۴

۹- بخشش گناهان کوچک و یا گناهانی که انسان هر از گاهی مرتکب آن می شود، نمود از تفضل و گستردگی عفو الهی است.

الذین یجتنبون .. الا اللّٰم إن ربک وسع المغفره

با توجه به معانی واژه <اللّم> و ارتباط عبارت <إن ربک واسع المغفره> با آن، برداشت بالا استفاده می شود.

۲۸- نعمت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۵ - ۱۷

۱۷- غفران و خوشنودی پروردگار از بهشتیان ، نعمتی عظیم برای ایشان

فیها .. و مغفره من ربهم

در این آیه مغفرت پروردگار، همانند سایر نعمت ها، تذکر داده شده است و تنوین <مغفره> دال بر تفخیم است.

۲۹- نیاز به آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۴۷ - ۹

۹- همگان ، حتی پیامبران الهی برای نیل به سعادت ، نیازمند مغفرت و رحمت الهی اند .

إلا تغفر لی و ترحمنی أکن من الخ-سرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۱۹ - ۱۳

۱۳- همه انسان ها ، حتی پیامبر (ص) و مؤمنان واقعی ، در معرض خطا و لغزش و نیازمند غفران الهی

و استغفر لذنبک و للمؤمنین و المؤمنات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - پیامبر (ص) در ادامه حیات خویش ، نیازمند مغفرت الهی و ملزم به طلب آن از خداوند بود .

و استغفره

استغفار پیامبر(ص) - با آن که معصوم است - ممکن است به معنای درخواست ادامه یافتن مغفرت الهی باشد و می تواند بیانگر این نکته باشد که پیامبر(ص)، گرچه بالاترین درجه عبادت را داشت ولی همواره آن را در برابر عظمت خداوند، ناچیز دیده و با احساس شرمندگی به درگاه خداوند از او پوزش می طلبید برداشت یاد شده ناظر به احتمال نخست است.

ص: ۱۴۵

۳۰- وسعت آمرزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۸۲ - ۸

۸ - غفران خداوند در باره مؤمنان تائب و نیک کردار ، مغفرتی گسترده و پر دامنه است .

و إني لغفار لمن تاب

<غَفَّارٌ> صیغه مبالغه است و بر گستردگی غفران خداوند در مورد توبه کنندگان مؤمن و نیک کردار دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵ - ۱

۱ - گناه قذف (نسبت دادن زنا بدون دلیل به زنان پاکدامن) علی رغم بزرگی اش ، بخشودنی و قابل آمرزش از سوی خداوند است .

والذین یرمون المحصنات .. أولئك هم الفسقون. إلا الذین تابوا من بعد ذلك و أصل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۳ - ۸

۸ - خداوند ، تمامی گناهان خرد و کلان و کم و زیاد بندگانش را می آمرزد .

إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

در آیه شریفه دو مطلب وجود دارد: ۱- جمع آمدن واژه <ذنوب> به همراه الف و لام تعریف که دلالت بر استغراق دارد؛ ۲- آمدن <جمعاً> که حال مؤکد برای <الذنوب> است. این دو می رساند که تمامی گناهان - از هر نوع و به هر مقدار که باشد - بی هیچ استثنایی، شامل غفران الهی خواهد شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۸ - ۱۶

۱۶- غفران و رحمت الهی ، گسترده و فراگیر نسبت به تمامی توبه کنندگان

أم يقولون افتري-ه قل إن افتريته فلا تملكون لي من الله شيئاً .. و هو الغفور ال

با توجه به این که مخاطبان تهدید الهی در صدر آیه شریفه، کسانی اند که رسالت پیامبر(ص) و قرآن را انکار می کردند؛ تذکر <هو الغفور الرحيم> در پایان چنین آیه ای، بدان معنا است که در صورت توبه، حتی منکران رسالت هم مورد غفران قرار می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - محمد - ۴۷ - ۳۴ - ۲

۲- امکان شمول عفو الهی ، نسبت به کافران حق ستیز ، به شرط توبه و پشیمانی قبل از مرگ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا و... ثُمَّ مَاتُوا و هم كَفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

از مفهوم آیه شریفه، استفاده می شود که اگر کافر معاند در حال کفر نمیرد و قبل از مرگ توبه کند، مشمول <لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ> نخواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۴۶

۸ - پروردگار ، دارای مغفرت گسترده و عفو بی کران

إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ الْمَغْفِرَةَ

۱۰ - آگاهی کامل و قدرت نامحدود خداوند ، آمیخته با خطاپوشی و مغفرت گسترده او

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ... وَ لَلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ... إِنَّ رَبَّكَ وَسِعَ

از ارتباط آیات شریفه، می توان استفاده کرد که خداوند در عین آگاهی کامل به عملکرد انسان ها و قدرت نامحدود او بر مجازات آنان، از کاستی های ایشان درمی گذرد.

۳۱- ویژگی آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱۹ - ۱۲

۱۲- بخشش خداوند ، آمیخته با مهربانی است .

إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که <رحیم> صفت برای <غفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵ - ۱۸

۱۸ - غفران و آمرزندگی خداوند ، آمیخته با مهربانی و شفقت او است .

وَ كَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

<رحیمًا> در صورتی که صفت برای <غفورًا> باشد، بیان کننده نکته یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۰ - ۳۳

۳۳ - آمرزندگی خداوند ، همراه مهر و شفقت است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۹ - ۱۷

۱۷ - آمرزگاری خداوند ، با رحمت و شفقت همراه است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۸ - ۱۳

۱۳ - اقتدار و عزت مندی خداوند ، همراه با آمرزندگی و مهربانی نسبت به بندگان است .

إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ

ص: ۱۴۷

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که <غفور> صفت برای <عزیز> باشد.

۳۲- ویژگیهای آموزشهای خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۴۹ - ۴

۴- غفران خداوند، آمیخته با رحمت و مهربانی اوست .

أنا الغفور الرحيم

برداشت فوق بنابر این نکته است که <الرحيم> صفت برای <الغفور> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۷۳ - ۱۳

۱۳ - آمرزشگری خداوند با مهربانی و رحمت همراه است .

و كان الله غفوراً رحيمًا

ص: ۱۴۸

۳- آمیزش

۱- آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۷ - ۲۲

۲۲ - حرمت جماع، دروغ، ناسزاگویی و سوگند به < لا و الله و بلی و الله > در حج

فلارفت و لافسوق و لاجدال فی الحج

امام صادق (ع): ... و <الزفث > الجماع و <الفسوق > الكذب و السباب و <الجدال > قول الرجل لا و الله و بلی و الله

کافی، ج ۴، ص ۳۳۷، ح ۳؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۷۰۴.

۲- آثار آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۴۳ - ۲۳

۲۳ - جماع، از موجبات غسل و یا تیمم

او لمستم النساء... فتیمموا

مؤید برداشت فوق فرمایش امام صادق (ع) است که درباره <لمستم النساء > در آیه فوق فرمود: هو الجماع... .

کافی، ج ۵، ص ۵۵۵، ح ۵؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۴۸۴، ح ۲۷۰.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۹ - ۳

۳ - عدّه طلاق، از آثار و توابع آمیزش مرد و زن است، نه تابع عقد.

إذا نكحتم المؤمنات ثم طلقتموهن من قبل أن تمسوهن فما لكم عليهن من عدّه تعتد

ص: ١٤٩

۳- آداب آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۲ -

۵،۶،۹،۱۰،۱۱،۱۳،۱۴،۲۰

۵ - حرمت آمیزش با زنان حائض ، تا زمان پاک شدن آنان از حیض

فاعتزلوا النساء فی المحیض ولا تقربوهن حتی یطهرن

گر چه ظاهر جمله <فاعتزلوا النساء> مطلق معاشرت است ؛ ولی اباحه آمیزش پس از گذشت ایام حیض و غسل که جمله <حتی یطهرن فاذا تطهّرن فاتوهن من حیث> دلالت بر آن دارد، قرینه ای است که آنچه مباح نبوده و اعتزال از آن واجب شده، تنها آمیزش است، نه مطلق معاشرت ؛ و گر نه می فرمود <فاذا تطهّرن فعاشروهن>.

۶ - حرمت وَطی در قُبَل ، در ایام حیض

فاعتزلوا النساء فی المحیض

کلمه <محیض> در صدر آیه مصدر است ؛ اما در جمله <فاعتزلوا النساء من المحیض> اسم مکان می باشد به دلیل تکرار لفظ در حال که اگر هر دو به یک معنا بود، علی القاعده باید دوّمی به صورت ضمیر آورده می شد.

۹ - زیانبار بودن آمیزش در ایام حیض

و یسئلونک عن المحیض قل هو اذی فاعتزلوا

بنابراینکه سؤال، از مقاربت در ایام حیض باشد ؛ نه خود حیض و ماهیّت آن. بر این مبنا کلمه <هو> به آمیزش در ایام حیض برمی گردد ؛ یعنی بگو ای پیامبر آمیزش در ایام حیض زیانبار است.

۱۰ - لزوم رعایت بهداشت در آمیزش جنسی

ولا تقربوهنّ حتی یطهرن فاذا تطهّرن فاتوهنّ

با توجه به اینکه جواز آمیزش جنسی، وابسته به قطع خون و تحصیل طهارت شده است.

۱۱ - جواز آمیزش با زنان ، پس از پاکی آنان از حیض و تحصیل طهارت (غسل)

ولا تقربوهنّ حتی یطهرن فاذا تطهّرن فاتوهنّ

گر چه مفهوم <حتی یطهرن> جواز آمیزش به مجرد پاکی و قطع خون است؛ ولی با تصریح به مشروط بودن آمیزش به غسل در جمله <فاذا تطهرن> (آنگاه که غسل کردند)، مفهوم <حتی یطهرن> مورد عنایت نیست.

۱۳ - آمیزش با زنان، باید از مجرای متعارف آن (فرج) باشد.

فاذا تطهرن فأتوهن من حیث امرکم الله

۱۴ - لزوم رعایت احکام و مقررات الهی، در آمیزش با زنان

فاذا تطهرن فأتوهن من حیث امرکم الله

برخی برآنند که <من حیث> در صدد بیان محلّ آمیزش (فرج) نیست؛ و گر نه کلمه <فی> به کار می رفت. بنابراین تذکر است به مراعات احکام شرعی و پرهیز از موارد ممنوع. مانند ایام روزه و ...

۲۰ - آمیزش جنسی در ایام حیض، خلاف پاکیزگی است.

و یسئلونک عن المحیض .. فاعتزلوا النساء فی المحیض ... ان الله یحب التوابین و ی

نهی از آمیزش در ایام حیض و سپس اظهار محبت به پاکیزگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۳ - ۸،۹،۱۱

ص: ۱۵۰

۸- لزوم دقت در انتخاب همسر و مراعات آداب آمیزش، برای به وجود آمدن فرزندان صالح

نساؤکم حرث لکم... و قدموا لانفسکم

دقت کشاورز در انتخاب زمین مورد کشت و نیز سعی تمام در به وجود آوردن شرایطی برای به ثمر نشانیدن محصولی عالی، از وجود مشابهت بین همسر و کشتزار است که می تواند مورد نظر آیه باشد.

۹- لزوم بهره گیری از روابط زناشویی و خانوادگی، در جهت ذخیره و تقدیم اعمال خیر برای آخرت

فاتوا حرثکم انی شتتم و قدموا لانفسکم

از اینکه در پی سخن از <حرث> بودن زنان توصیه به پیش فرستادن اعمال خیر شده است، به دست می آید که زندگی از نظر قرآن باید در مسیر رسیدن به بهره های اخروی و انجام اعمال نیک قرار گیرد.

۱۱- لزوم رعایت تقوای الهی در روابط زناشویی

نساؤکم حرث لکم... و اتقوا الله

۴- آمیزش آدم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۸۹ - ۷

۷- حوا در پی آمیزش آدم با وی به باری سبک حامله شد.

فلما تغشیها حملت حملا خفیفا

<تغشی> یعنی <پوشانید> و در آیه کنایه از آمیزش است. ضمیر در <تغشی> به <نفس واحده> - که مراد از آن آدم(ع) است - برمی گردد.

۵- آمیزش با کنیز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶ - ۱

۱- لزوم حفظ و نگه داری دامن از همگان، جز از همسر و کنیز خویش

و الذين هم لفروجهم ح-فظون . إلا على أزوجهم أو ما ملكت أيم-نهم

استثنا در آیه فوق، استثنای مفرغ (خالی از مستثنی منه) است. با توجه به این که حذف <مستثنی منه> در کلام موجب، جایز نیست، حذف آن در آیه بالا، بدان جهت است که <حافظون> متضمن معنای نفی است؛ یعنی، <لایرسلونها علی أحد إلا علی أزوجهم أو ما ملکت أیمانهم؛ مؤمنان در آمیزش با احدی، خود را آزاد و رها نمی سازند؛ مگر با همسران خود یا کنیزانی که در تملک آنان قرار دارند.>

۶- آمیزش با همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶ - ۱

ص: ۱۵۱

۱ - لزوم حفظ و نگه داری دامن از همگان ، جز از همسر و کنیز خویش

و الذین هم لفروجهم ح-فظون . إلا علی أزوجهم أو ما ملکتم ایم-نهم

استثنا در آیه فوق، استثنای مفرغ (خالی از مستثنی منه) است. با توجه به این که حذف <مستثنی منه> در کلام موجب، جایز نیست، حذف آن در آیه بالا، بدان جهت است که <حافظون> متضمن معنای نفی است؛ یعنی، <لایرسلونها علی أحد إلا علی أزوجهم أو ما ملکتم ایمانهم؛ مؤمنان در آمیزش با احدی، خود را آزاد و رها نمی سازند؛ مگر با همسران خود یا کنیزانی که در تملک آنان قرار دارند.>

۷- آمیزش در اعتکاف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۲۵

۲۵ - اعتکاف کنندگان در مساجد حتی در شب های اعتکاف نیز از آمیزش جنسی باید پرهیز کنند .

فالن بشروهن ... و لاتبشروهن و أنتم عکفون فی المسجد

جمله <ولاتبشروهن> به منزله تبصره ای است برای <فالآن باشروهن>؛ یعنی، توهم نشود که حلیت آمیزش در شبهای روزه، شامل حال اعتکاف نیز می شود.

۸- آمیزش در حج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۱۹۷ - ۲۲، ۲۵

۲۲ - حرمت جماع، دروغ، ناسزاگویی و سوگند به <لا و الله و بلی و الله> در حج

فلا رفث و لا فسوق و لا جدال فی الحج

امام صادق (ع): ... و <الرفث> الجماع و <الفسوق> الکذب و السباب و <الجدال> قول الرجل لا و الله و بلی و الله

کافی، ج ۴، ص ۳۳۷، ح ۳؛ نورالثقلین، ج ۱، ص ۱۹۴، ح ۷۰۴.

۲۵ - دعوت کنایه آمیز از زن، به جماع و هر گونه معصیتی در حج حرام است .

فلا رفث ولا فسوق ولا جدال في الحجّ

رسول الله (ص) دربارہ جملہ <فلا رفث> فرمود: الرفث الاعرابه و التعريض للنساء بالجماع و <الفسوق> المعاصي كلّها

الدرّ المثور، ج ١، ص ٥٢٨.

٩- آمیزش در حیض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

٢ - بقره - ٢ - ٢٢٢ - ٢٣، ٢٢، ٢١، ٢٠

ص: ١٥٢

۲۰ - آمیزش جنسی در ایام حیض ، خلاف پاکیزگی است .

و يسئلونك عن المحيض . . فاعتزلوا النساء في المحيض ... ان الله يحب التوابين و ي

نهی از آمیزش در ایام حیض و سپس اظهار محبت به پاکیزگان، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد.

۲۱ - خداوند کسانی را که از گناه آمیزش در حال حیض توبه کنند ، دوست دارد

فاعتزلوا النساء في المحيض . . ان الله يحب التوابين

۲۲ - خداوند پرهیزکنندگان از آمیزش در حال حیض را دوست دارد .

فاعتزلوا النساء في المحيض . . ان الله ... و يحب المتطهرين

از مصادیق پاکیزگان، به مقتضای ارتباط صدر و ذیل آیه، پرهیزکنندگان از آمیزش در ایام حیض می باشد.

۲۳ - تعدیل روابط با زنان حائض در اسلام

و يسئلونك عن المحيض قل هو اذى فاعتزلوا

آن گونه که در شأن نزول آمده است، در جاهلیت بکلی از معاشرت با زنان حائض خودداری می کردند و متقابلاً از سوئی مسیحیان، آن را در حال جایز می دانستند و ولی اسلام راه میانه را نشان داده است.

۱۰- آمیزش در شبهای ماه رمضان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۱۹، ۱۳، ۱۱، ۷، ۵، ۲، ۱

۱ - آمیزش با همسران در برهه ای از عصر بعثت ، حتی در شب های ماه رمضان ، بر روزه داران حرام بود .

أحل لكم ليلة الصيام الرفث إلى نسائكم

<رفث> به سخنی که در معنای آمیزش و ترغیب به آن صراحت دارد گفته می شود و در آیه شریفه کنایه از خود آمیزش است (اقتباس از مفردات راغب). متعدی شدن آن به <إلى> و نیز جمله <فالآن باشروهن> قرینه بر این معنای کنایی است. جمله <کنتم تختانون> که حکایت از تحقق تمرد دارد و نیز مفهوم <فالآن باشروهن> دلالت بر این دارند که آمیزش در شبهای رمضان حرام بوده است.

۲ - حرمت آمیزش با همسران در شب های رمضان پس از مدتی نسخ شده و این عمل حلال گشت .

أحل لكم ليله الصيام الرفث إلى نسائكم .. فالن بشروهن

۵- نیاز جنسی زن و شوهر به یکدیگر از حکمت های حلیت آمیزش جنسی در شب های رمضان

أحل لكم ليله الصيام الرفث إلى نسائكم هن لباس لكم و أنتم لباس لهن

جمله <هن لباس لكم ..> بیانگر حکمت و دلیل اعلام حلیت (أحل لكم ...) است.

۷- بسیاری از مسلمانان صدر اسلام به حرمت آمیزش در شب های ماه رمضان اعتنا نکرده و نافرمانی می کردند .

علم الله أنكم كنتم تختانون أنفسكم

بدیهی است که همه مسلمانان مرتکب خلاف نشدند. بنابراین، مخاطب قرار دادن همه آنان با جمله <كنتم تختانون ...> گویای این است که تعداد متخلفان اندک نبوده است.

۱۱- نافرمانی مسلمانان و نادیده گرفتن حرمت آمیزش در شب های رمضان ، از زمینه های نسخ آن حکم بود .

أحل لكم .. علم الله أنكم كنتم تختانون أنفسكم فتاب عليكم و عفا عنكم

جمله <علم الله ..> نیز همانند <هن لباس لكم ...> بیان حکمت و دلیل جعل حلیت آمیزش در شبهای ماه رمضان (أحل لكم ...) است.

ص: ۱۵۳

۱۳ - تحقق عینی و ملموس شدن دشواری پرهیز از آمیزش جنسی ، از علل حکم الهی به حلیت آن در شب های رمضان

علم الله أنکم کتمت تختانون أنفسکم فتاب علیکم و عفا عنکم

چنانچه گذشت، جمله <علم الله...> (خدا دانست که شما به خود خیانت کردید) از علل نسخ حرمت آمیزش است و از آن جا که خداوند پیش از تحقق وقایع و حوادث، بد آنها علم دارد؛ مقصود از <علم الله...> تحقق معلوم در خارج است. بنابراین علت نسخ حرمت، تحقق تمرد و خیانت است نه علم و آگاهی پیشین خداوند به آن.

۱۹ - جواز مباشرت جنسی با همسران در شب های رمضان ، از ابتدای شب تا طلوع فجر است .

فالن بشروهن ... حتی یتبین لکم الخیط الأبیض

قید <از ابتدای شب تا طلوع فجر> در این برداشت، مبتنی بر این است که <حتی یتبین> غایت برای <باشروهن> نیز باشد.

۱۱- آمیزش در ظهار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۳ - ۴

۴ - کفاره ظهار ، باید پیش از تماس و آمیزش با زن داده شود .

فتحریر رقبه من قبل أن یتماسا

<تماس> در تعبیر قرآن، کنایه از آمیزش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - مجادله - ۵۸ - ۴ - ۴

۴ - ظهارکننده ، روزه ظهار را باید پیش از تماس و آمیزش با زنش بگیرد .

فصیام شهرین متتابعین من قبل أن یتماسا

۱۲- آمیزش زید بن حارثه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۷ - ۱۷

۱۷ - زیدبن حارثه ، پس از کام گیری از همسرش ، او را طلاق داد و از وی جدا شد .

فلما قضی زید منها وطراً زوجن - کها

<وطر> در لغت <نیاز مهم> را گویند (مفردات راغب). در آیه، <قضی ... وطراً> کنایه از به پایان رسیدن حاجت زید از نکاح با زینب و به اتمام رسیدن زمان مجاز زناشویی آن دو است.

۱۳- آمیزش محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۵۱ - ۲۱

ص: ۱۵۴

۲۱ - > عن الحلبي عن أبي عبد الله (ع) قال : سألته عن قول الله عزوجل . . . ترجى من تشاء منهن و تؤوى إليك من تشاء < قال : من آوى فقد نكح و من أرجى فلم ينكح . . . >

حلبی از امام صادق(ع) درباره این سخن خداوند عزوجل: <ترجی من تشاء منهن و تؤوی إليك من تشاء> پرسید. آن حضرت فرمود: هر کدام را که نزد خود نگه داشت، با او آمیزش کرد و هر کدام را که تأخیر انداخت با وی آمیزش نکرد...>.

۱۴- آمیزش موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۰ - ۱۴

۱۴ - > عن محمد بن مسلم قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزوجل : < أعطى كل شيء خلقه ثم هدى > قال : ليس شيء من خلق الله إلا و هو يعرف من شكله الذكر من الأنثى ، قلت : ما يعنى < ثم هدى > ؟ قال : هداه للنكاح والسفاح من شكله ;

محمد بن مسلم گفت: از امام صادق(ع) در باره سخن خدا <عطی کل شیء خلقه ثم هدی> پرسیدم، فرمود: هیچ چیزی از مخلوقات خداوند نیست، مگر این که از جنس خود نر را از ماده تمیز می دهد. گفتم: معنای <ثم هدی> چیست؟ فرمود: خداوند آن را با جفت گیری صحیح و ناصحیح با هم نوعاً خود آشنا ساخته است.>

۱۵- احکام آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۱۹، ۲۵

۲ - حرمت آمیزش با همسران در شب های رمضان پس از مدتی نسخ شده و این عمل حلال گشت .

أحل لكم ليلة الصيام الرفث إلى نسائكم .. فالن بشروهن

۱۹ - جواز مباشرت جنسی با همسران در شب های رمضان ، از ابتدای شب تا طلوع فجر است .

فالن بشروهن .. حتى يتبين لكم الخيط الأبيض

قید <از ابتدای شب تا طلوع فجر> در این برداشت، مبتنی بر این است که <حتى يتبين> غایت برای <باشروهن> نیز باشد.

۲۵ - اعتکاف کنندگان در مساجد حتی در شب های اعتکاف نیز از آمیزش جنسی باید پرهیز کنند .

فالن بشروهن . . . و لاتبشروهن و أنتم عكفون فی المسجد

جمله < و لاتبشروهن > به منزله تبصره ای است برای < فالآن باشروهن > یعنی، توهم نشود که حلیت آمیزش در شبهای روزه، شامل حال اعتکاف نیز می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۲ - ۱۵، ۱۳، ۱۱، ۷، ۶، ۵

۵ - حرمت آمیزش با زنان حائض، تا زمان پاک شدن آنان از حیض

فاعتزلوا النساء فی المحیض و لا تقربوهن حتی یطهرن

گر چه ظاهر جمله < فاعتزلوا النساء > مطلق معاشرت است و ولی اباحه آمیزش پس از گذشت ایام حیض و غسل که جمله < حتی یطهرن فاذا تطهّرن فاتوهن من حیث > دلالت بر آن دارد، قرینه ای است که آنچه مباح نبوده و اعتزال از آن واجب

ص: ۱۵۵

شده، تنها آمیزش است، نه مطلق معاشرت؛ و گر نه می فرمود <فاذا تطهروا فاعشروهن>.

۶ - حرمت وَطی در قُبَل ، در ایام حیض

فاعتزلوا النساء فی المحیض

کلمه <محيض> در صدر آیه مصدر است؛ اما در جمله <فاعتزلوا النساء من المحیض> اسم مکان می باشد به دلیل تکرار لفظ در حال که اگر هر دو به یک معنا بود، علی القاعده باید دوّمی به صورت ضمیر آورده می شد.

۷ - فلسفه حرمت آمیزش در زمان حیض ، مشقّتبار بودن آن برای زن است .

عن المحیض قل هو اذی فاعتزلوا النساء فی المحیض

۱۱ - جواز آمیزش با زنان ، پس از پاکی آنان از حیض و تحصیل طهارت (غسل)

و لا تقربوهنّ حتی یطهروا فاذا تطهروا فأتوهنّ

گر چه مفهوم <حتی یطهروا> جواز آمیزش به مجرد پاکی و قطع خون است؛ ولی با تصریح به مشروط بودن آمیزش به غسل در جمله <فاذا تطهروا> (آنگاه که غسل کردند)، مفهوم <حتی یطهروا> مورد عنایت نیست.

۱۳ - آمیزش با زنان ، باید از مجرای متعارف آن (فرج) باشد .

فاذا تطهروا فأتوهنّ من حیث امرکم الله

۱۵ - جواز استمتاع از زنان بدون آمیزش با آنان ، در ایام حیض

یسئلونک عن المحیض . . . فاعتزلوا النساء فی المحیض

بنابراینکه مراد از <فی المحیض>، مکان حیض باشد؛ تنها آمیزش، تحریم شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۳ - ۴،۵

۴ - جواز آمیزش با همسران ، به هر صورت و کیفیتی

نساؤکم حرث لکم فأتوا حرثکم انی شتم

بنابراینکه <أنی> به معنای <کیف> باشد.

۵- زن باید در تمتعات جنسی مرد، تسلیم او باشد. *

نساؤکم حرث لکم فأتوا حرثکم انی شئتم

از اینکه برای مردان در تمتع از زنان، نوعی آزادی (اُنّی شئتم) قائل شده است، چنین استفاده می شود که زن نیز باید در این محدوده تسلیم شوهر باشد و در غیر این صورت، کلام لغو می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۶ - ۱،۲،۳،۵،۶،۷

۱ - مرد می تواند تا مدت چهار ماه بر سوگند به ترک آمیزش با همسر خویش (ایلاء) باقی بماند.

لذین یؤلون من نسائهم تربص اربعه اشهر

<یؤلون> از <ایلاء> و در لغت به معنای سوگند است. اما در اصطلاح، سوگند مرد بر ترک آمیزش با همسر خویش به مدت بیش از چهار ماه است. مراد آیه نیز معنای اصطلاحی آن است.

۲ - جواز سوگند بر ترک آمیزش جنسی با همسران (ایلاء) و انعقاد آن

لذین یؤلون من نسائهم تربص اربعه اشهر

۳ - شرط تحقق ایلاء و احکام خاص آن، سوگند بر ترک آمیزش جنسی در بیش از چهار ماه است.

لذین یؤلون من نسائهم تربص اربعه اشهر

ص: ۱۵۶

از اینکه خداوند می فرماید که ایلاء کننده می تواند چهار ماه منتظر بماند^۲ معلوم می شود که ایلاء و احکام خاص آن در صورتی است که سوگند بر ترک آمیزش، یا برای همیشه باشد و یا برای مدتی بیش از چهار ماه.

۵- پس از ایلاء، زن، تا چهار ماه حق درخواست آمیزش جنسی از مرد را ندارد.

لَلذِّينِ يُولُونَ مِنْ نَسَائِهِمْ تَرْبِصَ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ

از کلمه <لَلذِّينِ>، استفاده می شود که مرد در این مدت حق ترک آمیزش را دارد^۲ بنابراین برای زن در این مدت حق درخواست آمیزش نیست.

۶- لزوم آمیزش مردان با همسران خویش در هر چهار ماه *

لَلذِّينِ يُولُونَ مِنْ نَسَائِهِمْ تَرْبِصَ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ

به نظر می رسد که اگر ترک آمیزش در بیشتر از چهار ماه جایز بود، به همان مقدار، حکم ایلاء از نظر زمان افزایش می یافت.

۷- وجوب آمیزش یا طلاق بر ایلاء کننده، پس از گذشت چهار ماه از ایلاء

لَلذِّينِ يُولُونَ .. فَاِنْ فَاَوْ ... وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ

از اینکه <تَرْبِصَ> تا چهار ماه است، معلوم می شود که پس از آن، شخص مُلزم به یکی از دو کار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۳ - ۴۰

۴۰ - ممنوعیت محروم نمودن همسر (مرد یا زن) از آمیزش جنسی، به بهانه وجود فرزند و شیرخوارگی او

لَا تَضَارَّ وَالِدَهُ بَوْلَهَا وَلَا مَوْلُودَ بَوْلِهِ

امام صادق (ع): كَانَتِ الْمَرْأَةُ مَتَا تَرْفَعُ يَدَهَا إِلَى زَوْجِهَا إِذَا ارَادَ مَجَامَعَتَهَا فَيَقُولُ: لَا أَدْعُكَ لِأَنِّي أَخَافُ أَنْ أَحْمِلَ عَلَيَّ وَلَدِي وَ يَقُولُ الرَّجُلُ لَا أَجَامَعُكَ إِنِّي أَخَافُ أَنْ تَعْلُقَ فَاقْتُلَ وَلَدِي فَفَنَهَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ تَضَارَّ الْمَرْأَةُ الرَّجُلَ وَ أَنْ يَضَارَّ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ ..

کافی، ج ۶، ص ۱۰۳، ح ۳ / نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۲۷، ح ۸۸۴.

۱۰ - لزوم عفت و پاکدامنی برای مردان و حفظ حدود الهی در مسائل جنسی

محصنین غیر مسافحین

<محصنین>، حال است برای فاعل <ابتغاء>. یعنی انتخاب همسر برای ازدواج و زناشویی باید به صورت حلال باشد، نه به صورت زنا و بی عفتی. گفتنی است که <سفاح> به معنای زنا و بی عفتی است و <غیر مسافحین>، تأکید برای محصنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶ - ۱۷

۱۷ - جماع، موجب غسل و ناقض آن است.

او لمستم النساء فلم تجدوا ماء فتيمموا

<لمستم> از باب مفاعله به این معناست که هر یک از مرد و زن یکدیگر را لمس کنند و این، کنایه از جماع است. برداشت فوق را فرمایش امام صادق (ع) تأیید می کند که در مورد <لامستم النساء> فرمود: هو الجماع ...

کافی، ج ۵، ص ۵۵۵، ح ۵؛ تفسیر برهان، ج ۱، ص ۴۵۲، ح ۹.

ص: ۱۵۷

۱۶- بهداشت در آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۲ - ۱۰

۱۰ - لزوم رعایت بهداشت در آمیزش جنسی

و لا تقربوهنّ حتی يطهرن فاذا تطهرن فأتوهنّ

با توجه به اینکه جواز آمیزش جنسی، وابسته به قطع خون و تحصیل طهارت شده است.

۱۷- ترک آمیزش با همسر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۸۱ - ۲،۳

۲ - قوم لوط به سبب گرایش شدید به لواط، همبستری با زنان خویش را ترک کردند.

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

<شهوه>، مفعول مطلق برای فعل محذوف (یشتهونها) است و دلالت بر گرایش و علاقه شدید مردان قوم لوط به لواط دارد.

۳ - متارکه زنان و ترک همبستری با آنان، امری نکوهیده و ناروا

إنکم لتأتون الرجال شهوه من دون النساء

<من دون النساء> حکایت از آن دارد که قوم لوط ازدواج با زنان و زناشویی با همسران خویش را ترک کرده بودند.

بنابراین نکوهشی که از استفهام توییخی <أتأتون ...> استفاده می شود، دلالت بر ناروایی ترک ازدواج و متارکه زناشویی با همسران نیز دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۹ - ۳

۳ - قوم لوط، از آمیزش با زنان اعراض کرده و به عمل لواط، روی آورده بودند.

أئنکم لتأتون الرجال و تقطعون السبیل

مراد از <سییل>، در این آیه، احتمال دارد که به قرینه مقام، راه ایجاد نسل باشد و احتمال دارد که راهزنی باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال نخست است. گفتنی است، بنابراین احتمال، <تقطعون السییل> کنایه از قطع نسل، به سبب ترک آمیزش با زنان است.

۱۸- تشویق به آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۱۶، ۱۴

۱۴ - توالد و تناسل از حکمت های حلیت آمیزش و ترغیب نمودن خداوند به آن

ص: ۱۵۸

فالن بشروهن و ابتغوا ما كتب الله لكم

مفسران بر آنند که مقصود از <ما كتب...> فرزند است. بنابراین جمله <فالآن...> یعنی، با همسران خویش آمیزش کنید و در پی چیزی (فرزندانی) باشید که خداوند برای شما مقرر کرده است.

۱۶ - مباشرت با همسران و استفاده از مباحات، سفارش خداوند به مسلمانان

فالن بشروهن... کلووا و اشربوا

جمله <فالآن بشروهن> - چنانچه همگان بر آنند - حاکی از اباحه آمیزش است نه وجوب آن. به کارگیری فعل امر (بشروهن...) برای بیان اباحه، می تواند گویای ترغیب به آن فعل مباح باشد.

۱۹- تقوا در آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۳ - ۱۱، ۱۶

۱۱ - لزوم رعایت تقوای الهی در روابط زناشویی

نساؤکم حرث لکم... و اتقوا الله

۱۶ - پیامبر (ص)، مأمور بشارت به مؤمنانی که تقوا و حدود الهی را در زندگی زناشویی و محیط خانواده مراعات می کنند و با یکدیگر رفتاری پسندیده دارند.

نساؤکم حرث لکم... و اعلموا انکم ملاقوه و بشر المؤمنین

۲۰- سرزنش آمیزش در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶ - ۴

۴ - ارضای غرایز جنسی حتی از راه آمیزش با همسر و یا کنیز خود، مورد ملامت در بینش برخی از مردم عصر بعثت

فإنهم غیر ملومین

تعبیر <غیر ملومین> (نکوهیده نیستند)، می تواند تعریض به اندیشه رهبانانی باشد که هرگونه ارضای غرایز جنسی را، منافی با مقامات معنوی می پنداشتند.

طلاق پس از آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۹ - ۲

۲ - لازم است که زنان مطلقه ای که شوهران شان با آنان تماس داشته اند ، عدّه نگه دارند .

إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدَّةٍ

ص: ۱۵۹

۲۱- طلاق قبل از آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۴۹ - ۵، ۱

۱ - زنانی که به همسری مردانی درآمدند و شوهرانشان پیش از تماس با آنان، ایشان را طلاق داده اند، عده ندارند.

ی-أيتها الذين ءامنوا إذا نكحتم المؤمنات ثم طلقتموهن من قبل أن تمسوهن فما لکم

۵ - علقه ازدواج زنانی که بدون آمیزش، طلاق داده شده اند، بلافاصله پس از طلاق، قطع می شود و آزادند تا ازدواج کنند.

إذا نكحتم... ثم طلقتموهن من قبل أن تمسوهن فما لکم علیهن من عده

۲۲- فلسفه

حلیت آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۱۴

۱۴ - توالد و تناسل از حکمت های حلیت آمیزش و ترغیب نمودن خداوند به آن

فالن بشروهن و ابتغوا ما كتب الله لکم

مفسران بر آنند که مقصود از <ما كتب...> فرزند است. بنابراین جمله <فالآن...> یعنی، با همسران خویش آمیزش کنید و در پی چیزی (فرزندانی) باشید که خداوند برای شما مقرر کرده است.

۲۳- نیاز به آمیزش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۷ - ۲۲

۲۲ - زناشویی، از نیاز های اساسی انسان است.

فلما قضی زید منها وطراً

۴- آیات خدا

۱- آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۹ - ۴

۴ - خداوند رهنمودها و هدایت های خویش را همراه با آیت و نشانی بر الهی بودن آنها ، به سوی مردم می فرستد .

فإِذَا يَأْتِيَنكُم مِّنِي هُدًى . . . الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا

کلمه <آیات> جمع آیت و به معنای علامتها و نشانه هاست. مراد از آن - به دلیل کلمه <هدی> و <هدای> در آیه قبل - هدایتها و رهنمودهای الهی است. تعبیر کردن از هدایت به <آیات> برای رساندن این معناست که: خداوند، رهنمودهای خویش را به گونه ای که نشان دهنده حقانیت و خدایی بودن آنها باشد، ارائه می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۵

۱۵ - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل و معرفی قاتل خویش ، از آیات خدا و از نشانه های اقتدار اوست .

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَعْضَهَا كَذَلِكَ . . . يَرِيكُمْ ءَايَةً لِّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

از مصداقهای <آیاته> - که آیه ناظر به آن است - زنده شدن مقتول بنی اسرائیل می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۷ - ۳۴

۳۴ - روزه و اعتکاف و احکام آن دو و نیز احکام قصاص و وصیت ، از آیات الهی است .

كَذَلِكَ يَبِينُ اللَّهُ ءَايَةً لِلنَّاسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۱ - ۴،۱۳

۴ - خداوند ، آیات روشن و معجزه های فراوانی برای بنی اسرائیل فرستاد .

كم اتيناهم من ايه بينه

ص: ١٦١

۱۳ - پس از نزول آیات و اتمام حجّت ، عذری برای تمرد نیست .

کم اتیناهم من ایه بینه . . . و من یبدل نعمه الله من بعد ما جاءته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۳ - ۳۳

۳۳ - کتاب های آسمانی ، دلایل روشن الهی است .

و انزل معهم الكتاب . . . من بعد ما جاءتهم البينات

ظاهراً مراد از <بينات> (دلایل روشن) همان کتابهای آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۱۸

۱۸ - احکام الهی ، از نشانه های پروردگار

كذلك یبین الله لكم الايات

مستفاد از اطلاق آیه (نشانه) بر احکام الهی ؛ چون مراد از <الایات> (نشانه ها)، احکام است که در بخشهای دیگر این آیه و آیات قبلی، بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۲ - ۵

۵ - احکام الهی ، نشانه های خداوند برای شناخت او

یبین الله لكم آیاته

مراد از <آیات> (نشانه ها) احکام الهی است ؛ چون <كذلك> اشاره به احکام گذشته دارد؛ بنابراین هر حکم الهی، نشانی از او دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۳ - ۲

۲ - واقعه تاریخی آن قومی که از دیارشان خارج شدند و به امر خداوند مردند و سپس زنده شدند، آیات الهی است .

ببین الله لكم اياته .. الم تر الى الذين خرجوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۲ - ۱،۲،۳،۴

۱ - میراندن و زنده کردن خداوند، جمعیتی را که به سبب ترس مرگ از دیارشان گریختند، از آیات الهی

الم تر الى الذين خرجوا .. تلك ايات الله

کلمه <تلك> علاوه بر اینکه اشاره به داستان طالوت و جالوت است، می تواند اشاره به قصه سابق بر آن نیز باشد، یعنی قصه آنان که از مرگ گریختند و ...

۲ - داستان طالوت و هلاکت جالوتیان، از آیات الهی

الم تر الى الملاء من بنی اسرائیل .. تلك ايات الله

کلمه <تلك> اشاره به داستان طالوت و جالوت است.

ص: ۱۶۲

۳- دفع تجاوز و ستمگری و جلوگیری از فساد آدمیان در زمین به وسیله یکدیگر ، از آیات الهی

و لو لا دفع الله الناس .. تلک ایات الله

<تلک> می تواند اشاره به سنتی باشد که خداوند با جمله <و لو لا دفع الله ..> بیان فرموده است.

۴- داستان های بازگوشده در قرآن ، از آیات الهی

تلک ایات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۸ - ۱۴، ۱۱

۱۱ - قانون حیات و مرگ ، نشانه و پرتو ربوبیت الهی

ربّی الذی یحیی و یمیت

۱۴ - طلوع دائمی خورشید از مشرق ، جلوه ای از قدرت الهی و نشانه ربوبیت او

حاج ابرهیم فی ربّه .. فان الله یأتی بالشمس من المشرق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۹ - ۲۲، ۲۱، ۱۶، ۱۵

۱۵ - مرگ صد ساله عزیز و حیات وی پس از آن ، شاهد و نشانه ای است برای همگان بر زنده شدن مردگان در رستاخیز

قال انّی یحیی هذه الله .. و لنجعلک ایه للنّاس

۱۶ - عدم فساد مواد غذایی و نوشیدنی ، علی رغم وجود عوامل فسادآور طبیعی ، نشانه الهی بر امکان حیات طولانی

موجودات

فانظر الی طعامک و شرابک لم یتسنّه

۲۱ - مشاهده زنده شدن مردگان ، موجب شناخت قدرت مطلق خداوند

فلما تبین له قال اعلم انّ الله علی کلّ شیء قدیر

۲۲ - میرانده شدن عزیز و زنده شدن وی پس از صد سال و سالم ماندن خوردنی و آشامیدنی او از فساد و حیات مجدد
الاعش ، پرتویی از قدرت مطلق الهی

فلما تبين له قال اعلم ان الله على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۶ - ۵

۵ - داستان ابراهیم (ع) و نمرود و قصه عزیز و یا ارمیای پیامبر و زنده شدن مرغان کوبیده شده و نیز تمامی احکام و مقررات
انفاق ، از آیات الهی است .

الم تر .. او كالذی مرّ ... فخذ اربعة من الطیر ... مثل الذین ... كذلك یبیین ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴ - ۱۱

۱۱ - کتب آسمانی (قرآن ، تورات و انجیل) ، از آیات الهی

انزل التوریه و الانجیل .. و انزل الفرقان ان الذین کفروا بایات الله

ص: ۱۶۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۷ - ۵

۵ - پیدایش مستمر حیات و مرگ به دست خدا ، نشانه قدرت اوست .

تخرج الحي من الميت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۱ - ۴

۴ - ناتوانی زکریا بر تکلم تا سه روز ، نشانه الهی بودن بشارت اعطای فرزند به وی

قال رب اجعل لی ایه قال یتک الا تکلم الناس ثلثه ایام

درخواست آیه و نشانه (اجعل لی ایه) از سوی زکریا، برای تشخیص الهی بودن بشارت بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴۹ - ۲۰

۲۰ - بهره‌وری انسان از آیات الهی ، مشروط به قابلیت های ویژه در او

ان فی ذلک لایه لکم ان کنتم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۰ - ۱۰

۱۰ - معجزات عیسی (ع) ، نشانه ای از سوی پروردگار ، برای اثبات رسالت او و صحت تغییر برخی احکام الهی توسط وی

و لاحل لکم ... و جئتکم بایه من ربکم

جمله <و جئتکم بایه>، پس از بیان تغییر برخی احکام، تذکر به این معناست که تغییر احکام باید تنها از جانب پیامبران - با ارائه معجزه برای اثبات نبوت - صورت گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۵۸ - ۱

۱ - سرگذشت حضرت زکریا، مریم، یحیی و عیسی (ع) و پیروان آن حضرت، آیات الهی و پند های حکیمانه

ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

<ذَٰلِكَ>، اشاره به سرگذشت کسانی است که در آیات پیشین مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۰ - ۷

۷ - روشن بودن حَقَّائِیت آیات الهی (پیامبر و قرآن) برای اهل کتاب

يا اهل الكتاب لم تكفرون بايات الله وانتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۲ - ۱،۲،۳

۱ - تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

ص: ۱۶۴

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحقّ بالباطل .. و طائفه من اهل الكتاب

به نظر می رسد جمله <و قالت طائفه .. >، پس از <لم تلبسون>، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

۲ - توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اوّل روز و کفر به آن در آخر روز، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

و قالت طائفه من اهل الكتاب .. لعلمهم يرجعون

بنابراینکه <وجه النهار>، متعلّق به <امنوا> و <اخره>، متعلق به <اکفروا> باشد.

۳ - اظهار ایمان در ابتدای روز و کفر در انت های آن، حيله يهود برای متزلزل ساختن مؤمنان

و قالت طائفه .. لعلمهم يرجعون

مفسرین طبق شأن نزول، آیه را حمل بر یهودیان کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۷ - ۳

۳ - مقام ابراهیم در کعبه، از آیات روشن خداوند

فیه آیات بینات مقام ابرهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۸ - ۲

۲ - کفر اهل کتاب به آیات الهی (انکار حلیت خوردنی ها قبل از نزول تورات در آیین ابراهیم و انکار تقدّم تاریخی بنای کعبه)

کل الطعام .. قل یا اهل الکتب لم تکفرون بایات الله

مراد از <ایات الله>، مضامینی است که در آیه های قبل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۱ - ۷

۷- پذیرش آیات الهی و تبعیت از پیامبران ، از مصادیق بارز اعتصام و پیروی کامل از خداوند

و انتم تتلی علیکم آیات اللّٰه و فیکم رسوله و من یتصم باللّٰه

ظاهراً <و من یتصم باللّٰه>، توضیح جمله <و انتم تتلی علیکم> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۳ - ۲۶

۲۶- ایجاد وحدت پس از تفرقه ، و اُلفت میان دل ها و برادری میان افراد جامعه پس از دشمنی ها ، از آیات خداوند برای
بندگان

اذ کنتم اعداء .. کذلک یبین اللّٰه لکم آیاته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۵ - ۶

۶- دلایل و نشانه های ارائه شده از سوی خداوند ، قابل فهم برای مردم

ص: ۱۶۵

من بعد ما جاءهم البينات

اولاً- از واژه <بینه>، روشن و قابل فهم بودن استفاده می شود؛ ثانیاً آنگاه احتجاج تمام است و مذمت بجا، که بینات، قابل فهم باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۸ - ۱،۲،۳،۴،۵

۱ - بیان آثار و نتایج رفتار انسان ها - مؤمن و کافر - در قیامت ، از آیات حق الهی

یوم تسوّد .. تلک ایات الله نتلوها علیک بالحق

۲ - آیات روشنگر سرنوشت دو طایفه مؤمنان و کافران ، همراه حق و به دور از شائبه بطلان و انحراف

یوم تسوّد .. تلک ایات الله نتلوها علیک بالحق

بنابراینکه <بالحق>، قید باشد برای آیات و <باء>، به معنای مصاحبت باشد.

۳ - فرمان به اعتصام به جبل الهی ، پرهیز از تفرقه ، دستور به دعوت خیر ، امر به معروف و نهی از منکر ، از آیات بحق الهی

و اعتصموا بجبل الله جميعاً ولا تفرّقوا .. و لتكن منكم امة ... تلک ایات اللّ

بنابراینکه مشارالیه <تلک>، تمامی مطالب گذشته در آیات قبل باشد.

۴ - حقانیت آیات الهی (قرآن)

تلک ایات الله نتلوها علیک بالحق

۵ - عذاب سیه رویان (اهل کفر) و استغراق سفیدرویان در رحمت الهی ، از آیات بحق خداوند

فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون .. ففی رحمه الله ... تلک ایات الله

بنابراینکه مشارالیه <تلک>، مطالب مذکور در دو آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۸ - ۲۶،۲۹

۲۶- ایمان و تعقل ، شرط بهره‌وری از آیات الهی

یا ایها الذین امنوا .. قد بیننا لکم الایات ان کنتم تعقلون

به نظر می‌رسد که <ان کنتم تعقلون>، شرط بهره‌وری از تبیین آیات باشد، نه شرط اصل بیان چون محقق شده است.

۲۹- آیات الهی ، راهنمای مؤمنان اهل تعقل و اندیشه ، در شناخت صواب از خطا

قد بیننا لکم الایات ان کنتم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۹ - ۳

۳- اندیشه در آیات الهی (افشای توطئه و دشمنی کافران) ، موجب رویگردانی اهل ایمان از محبت بیگانگان

لا یألونکم خیالاً و دّوا ما عنتم .. قد بیننا لکم الایات ان کنتم تعقلون. ها انت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۸

۸- تلاوت آیات قرآن (ارائه نشانه های خدا و حقایق اسلام) زمینه ساز تربیت و تزکیه انسانها

یتلوا علیهم ءایته و یزکیهم

ص: ۱۶۶

تقدّم ذکرى تلاوت قرآن بر تزکیه، دلالت بر تقدّم رتبه اى آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۹۰ - ۱۲، ۱۰، ۹، ۳، ۱

۱ - خلقت آسمان ها و زمین و گردش شب و روز ، دربردارنده نشانه های فراوان بر قدرت مطلق خداوند

و الله على كل شيء قدير. انّ فى خلق السموات و الارض و اختلاف الّيل و النهار ل

جمله <انّ فى ... > مى تواند بیانگر دلیلى برای قدرت مطلق الهی (و الله على كل شيء قدير) باشد که در آیه قبل مطرح شد. بنابراین مراد از <لایات>، نشانه های قدرت مطلق الهی خواهد بود.

۳ - نظم شب و روز ، از آیات الهی

انّ فى .. و اختلاف الّيل و النهار لایات

۹ - فراوانی و ظرافت نشانه های خداوند در هستی

انّ فى خلق ... لایات لاولی الالباب

چون تنها صاحبان خرد ناب از آیات موجود در آفرینش بهره مند مى شوند و نه غیر آنان، باید این آیات دارای ظرافتهایی خاص باشد. جمع بودن کلمه <ایات> و نکره بودن آن، دلالت بر کثرت و فراوانی آن نشانه ها دارد.

۱۰ - صاحبان خرد ناب ، تنها دریابندگان نشانه های الهی در آفرینش

انّ فى خلق السموات ... لایات لاولی الالباب

آیات الهی در آفرینش وجود دارد، چه صاحب خردی باشد و یا نباشد. بنابراین <لاولی الالباب>، ناظر به بهره مندی از آن آیات است. یعنی تنها خردمندان به نشانه بودن آنها پی مى برند و دیگران از آن محرومند.

۱۲ - اندیشه پیراسته از آلودگی ها و ناخالصی ها ، زمینه ساز درک آیات الهی در آفرینش

انّ فى خلق السموات ... لایات لاولی الالباب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۶ - ۲

۲ - کتب آسمانی ، نبوت و حکومت پیامبران ، از آیات خداوند

فقد اتينا ال ابرهيم الكتب و الحكمه و اتيناهم ملكاً عظيماً.. انّ الذين كفروا با

با توجه به آیه ۵۴ می توان گفت: کتاب، حکمت و ملک عظیم از مصادیق <بآیاتنا> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۳ - ۱۷

۱۷ - گرفتاری یهود به صاعقه ، از بینات الهی برای آنان

فأخذتهم الصعقه بظلمهم ثم اتخذوا العجل من بعد ما جاءتهم البینت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۶ - ۴

۴ - قرآن و پیامبر (ص) دو مصداق بزرگ از آیات الهی

کفروا و کذبوا بآیاتنا

به قرینه آیات قبل مصداق مورد نظر برای <آیاتنا> قرآن و پیامبر(ص) می باشد.

ص: ۱۶۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۹ - ۲۱

۲۱ - احکام و قوانین خداوند ، از جمله آیات اوست

كذلك يبين الله لكم آياته

مراد از <آیات> - به قرینه آیات پیشین - احکام و قوانین الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۴ - ۳

۳ - پیامبران، آیات الهی هستند.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظالمين بأيت الله يجحدون. و لقد كذبت رسل من قبلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۷ - ۴،۶

۴ - خداوند، توانا بر فرستادن هر گونه معجزه و نشانه

قل إن الله قادر على أن ينزل آية

۶ - ناآگاهی اغلب مشرکان از قدرت خداوند بر فرستادن هر گونه معجزه و نشانه

إن الله قادر على أن ينزل آية و لكن أكثرهم لا يعلمون

مفعول <لا يعلمون>، به قرینه فراز قبل آن، قدرت الهی است، یعنی: <لا يعلمون أن الله قادر ..>

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۸ - ۱۳

۱۳ - تمامی جنبندگان زمین و چگونگی زندگی آنها، آیات قدرت خداوند است.

إن الله قادر على أن ينزل .. و ما من دابة في الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۷ - ۵

۵ - آگاهان و دانشمندان از آیات و مظاهر تفصیل یافته خداوند در طبیعت بهره می برند.

قد فصلنا الأیت لقوم یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۱۰، ۱۱، ۱۳

۱۰ - تنوع میوه ها و درختان زیتون و انار از آیات خداشناسی و توحید است.

و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

۱۱ - گوناگونی درختان یک میوه و تفاوت ثمره های آن، در عین شباهت با یکدیگر، از آیات خداشناسی و توحید است.

و هو الذی . . . و الزیتون و الرمان مشتبها و غیر متشبهه

۱۳ - دوران ثمردهی تا رسیدن میوه اصله نخل و تاک انگور و درخت زیتون و انار، شایان مطالعه و تأمل و راهی برای

ص: ۱۶۸

خداشناسی است.

و من النخل . . . من أعناب و الزيتون و الرمان ... أنظروا إلى ثمره إذا أثمر و ينعه

مرجع ضمیر <ثمره> می تواند <الرمان> باشد و نیز می تواند <النخل> <اعناب> <الزیتون> به صورت بدل باشد. برداشت فوق بر این مبنا صورت گرفته است. لذا فرمان <انظروا> شامل تمامی موارد مذکور در آیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۷

۷ - پیامبری نوح (ع) و معارف ارائه شده از سوی وی ، از آیات خداوند

فكذبوه . . . و أغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۳ - ۳

۳ - هر یک از عذاب های نازل شده بر فرعونیان به تنهایی آیت و نشانی بر حقانیت رسالت موسی بود .

فأرسلنا عليهم . . . آیت مفصلت

جمع آوردن کلمه <آیت> دلالت دارد که هر کدام از عذابهای ذکر شده به تنهایی آیت و نشان حقانیت موسی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۴

۴ - خداوند در طول تاریخ آیات و نشانه های الوهیت و ربوبیت خویش را به آدمیان ارائه کرده است .

كفروا بآيت الله . . . كذبوا بآيت ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹ - ۱

۱ - قرآن ، مجموعه ای از آیات و نشانه های خداوند است .

اشتروا بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - يونس - ۱۰ - ۵ - ۴

۴ - حرکت منظم ماه در مدار خود و منازل آن (هلال ، ترييع ، بدر و ...) آيت و نشانه ربوبيت خداست .

و القمر نوراً و قدره منازل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۷ - يونس - ۱۰ - ۹۲ - ۸

۸ - سرگذشت اقوام پيشين ، از آيات و نشانه های خداوند و مايه های عبرت مردم

لتكون لمن خلفك آيه و إن كثيراً من الناس عن آيتنا لغفلون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: ۱۶۹

۸- یوسف - ۱۲ - ۱ - ۷

۷- قرآن ، از آیات خدا و نشانه های اوست .

تلک ءای ت الکت ب المیین

<آیات> به معنای نشانه هاست و آیه های قرآن به این دلیل آیات نامیده شده است که ویژگیهای نازل کننده خود را نشان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷ - ۱

۱- داستان یوسف و برادرانش ، حاوی نشانه ها و آیاتی فراوان از ربوبیت خدا و علم و حکمت او

إن ربك علیم حکیم. لقد كان فی یوسف و إخوته ءای ت للسائلین

<آیات> به معنای نشانه هاست و چون در جمله <لقد كان ..> بیان نشده است که داستان یوسف و برادرانش نشانه چه حقیقت و یا حقایقی می تواند باشد و به عبارت دیگر، متعلق <آیات> ذکر نشده است، می توان گفت متعلق آن، حقایق مطرح شده در آیه قبل است که از جمله آنها ربوبیت، علم و حکمت خداوند است (إن ربك علیم حکیم).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱ - ۵

۵- قرآن و آیات آن ، از نشانه های خداوند است .

تلک ءای ت الکت ب

کلمه <آیات> به معنای نشانه هاست و آیات قرآن به این دلیل آیات نامیده شدند که ویژگیهای نازل کننده خود را نشان می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- حجر - ۱۵ - ۲۷ - ۶

۶- خلقت جن از آتش ، از آیات خداوند است .

و الجانّ خلقن-ه من قبل من نار السموم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۲ - ۷

۷- رام و مسخر بودن شب ، روز ، خورشید ، ماه و ستارگان نشانه هایی از خدا و نمونه هایی از قدرت اوست .

و سخّر لكم الّیل و النهار و الشمس و القمر . .. إن فی ذلك لأی-ت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۲ - ۴،۷

۴- برخورداری انسان ها از وجود فرزندان در پرتو نظام همسرداری ، از نعمت های خداوند و نشانه های اوست .

و الله جعل لكم من أنفسکم أزواجًا و جعل لكم من أزواجکم بنین و حفده

آیه فوق در شمار چندین آیه قبل است که در مقام امتنان بر انسانها و بیان توحید و اثبات بطلان شرک است. گفتنی است ذیل همین آیه (أفبالباطل یؤمنون ...) مؤید برداشت فوق است.

ص: ۱۷۰

۷- برخورداری انسان در زندگی خانوادگی از یاری بی دریغ افرادی چون نوادگان و خویشاوندان ، از نعمت های خداوند و از نشانه های اوست .

و جعل لكم من أزواجكم بنين وحفده

ماده <حفده> در مورد یارانی به کار می رود که از خدمت گزارى تعدی نمیورزند که مفسران مصداق این معنا را نوادگان یا همه خویشاوندان دانسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱ - ۱۶،۱۷

۱۶- معراج ، از جمله آیات و نشانه های مهم الهی برای پیامبر (ص) بود .

أسرى . . . لنریه من ءای-تنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که خود فعلِ <اسراء> (بردن پیامبر(ص) به معراج) مصداق آیات الهی باشد و خداوند پیامبرش را به معراج برد تا او بدین وسیله به قدرت و عظمت الهی پی ببرد.

۱۷- سیر پیامبر (ص) در یک شب از مسجدالحرام به مسجدالاقصی ، از جمله آیات مهم الهی برای پیامبر (ص) بود .

سبح-ن الذی أسرى . . . لنریه من ءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۹ - ۱

۱- سرگذشت اصحاب كهف ، از آیات و نشانه های الهی است .

أم حسبت أن أصحاب الكهف والرقيم كانوا من ءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۱ - ۳

۳- حیات طولانی اصحاب كهف در خواب ، از آیات الهی است .

كانوا من ءای-تنا عجبًا . . . فضربنا علی ءاذانهم فی الكهف سنین عددًا

۸- موقعیت جغرافیایی ویژه غار و استراحت گاه اصحاب کهف و نحوه تابش خورشید به آن ، از آیات الهی است .

ذلك من آى-ت الله

مشارالیه <ذلك> مطالب مطرح شده در آیه، درباره وضعیت جغرافیایی غار و نحوه قرار گرفتن اصحاب کهف در آن و دیگر خصوصیات است.

۹- رهنمون شدن اصحاب کهف به غاری ویژه - که برای سالیانی دراز ، بدن آنان را سالم نگاه دارد - از آیات الهی بود .

و ترى الشمس . . . ذلك من آى-ت الله

<ذلك> به غار اصحاب کهف و خصوصیات آن اشاره دارد. آیت بودن این مجموعه، شاید بدان جهت باشد که خداوند، برای حفظ بدن ها و سالم ماندن اجساد اصحاب کهف در طول سالیانی دراز، آنان را به غاری هدایت کرد که بهترین شرایط طبیعی را برای چنین منظوری در خود داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۹ - ۲

۲- بیداری اصحاب کهف ، همچون خواب شگفت و سلامت جسم شان در آن مدّت طولانی ، آیت و نشانه ای الهی بود .

و کذلک بعثن-هم

مشارالیه <ذلک> - که بعث و بیدارسازی اصحاب کهف به آن تشبیه شده است - خواب طولانی آنان و تدابیری است که در مدّت خواب برای سلامت آنان به کار برده شده بود. وجه شبه مورد نظر - آنگونه که از جمله <ذلک من آیات اللّٰه من یهد اللّٰه فهو المهتد> در آیه هفده به دست می آید - نشانه بودن و دلالت این حوادث بر امدادهای هدایت گرانه خداوند، به موخّدان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۱ - ۲

۲- کشف مخفی گاه اصحاب کهف ، پس از اختفای دراز مدّت آن ، آیت و نشانه ای الهی بود .

و کذلک أعرنا علیهم

<ذلک> اشاره به خواب طولانی اصحاب کهف و سالم ماندن و بیداری آنان دارد و آگاه سازی مردم، به آن تشبیه شده است. وجه شباهت - آن گونه که از آیات پیش استفاده می شود - نشانه بودن این حوادث بر امداد خداوند به موخّدان در مسیر هدایت آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۳ - ۲

۲ - خداوند دارای نشانه ها و معجزات بزرگ و فراوانی است که تنها برخی از آن را در وادی طوی به موسی (ع) ارائه کرد .

من ءایتنا الکبری

<الکبری> صفت است برای <آیاتنا> و دلالت می کند که خداوند آیات گوناگونی دارد که <یدبیضا> و <معجزه عصا> نمونه ای از برترین انواع آنها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- هلاکت و شکست کافران و دین ستیزان و پیروزی مؤمنان ، از آیات الهی است .

سأوریکم ءای-تی

برداشت یاد شده به خاطر این است که از هلاکت کافران و پیروزی مسلمانان به <آیات> تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵۸ - ۳

۳ - هلاکت ثمودیان با عذاب استیصال ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

فأخذهم العذاب إنَّ فی ذلك لآیه

واژه <آیه> در این جا مرادف <عبره> است و نکره آمدن برای تفخیم می باشد، یعنی، <إنَّ فی ذلك لعبره عظیمه>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۷۲

۷ - کشتی نوح (ع) ، اثری باقیمانده از طوفان نوح ، و آیه بزرگ الهی برای همه جهانیان است .

فأنجين-هـ و أصبح-ب السفينه و جعلن-ها آيه للع-لمين

۸ - نجات نوح (ع) و اصحاب کشتی وی و باقی ماندن کشتی ، به عنوان آیه الهی برای مردم ، به دست خداوند بود .

فأنجين-هـ و أصبح-ب السفينه و جعلن-ها آيه للع-لمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نجات حضرت ابراهیم (ع) از مجازات قوم اش (آتش ، گستردگی آتش ، پرتاب کردن ، ...) ، نشانه های چندی از خدا ، برای اهل ایمان است .

فأنج-يه الله من النار إن في ذلك لأى-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آثاری از شهر ویران شده قوم لوط ، به عنوان نشانه روشن قدرت خدا باقی ماند .

إننا منزلون على أهل-ه-ذو القرية رجًا . .. و لقد تركنا منها آيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - از جمله آیات خداوند ، آفریدن انسان ها از خاک است .

و من آى-ته أن خلقكم من تراب

۵ - پراکندگی انسان ها و سکنا گزیدن آنها در مناطق مختلف زمین ، از آیات الهی است .

و من آى-ته . . . ثم إذا أنتم بشر تنتشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۱ -

۱،۵،۸،۹،۱۲،۱۳،۱۴،۱۵

۱ - آفرینش همسران از جنسی همگون ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته أن خلق لکم من أنفسکم أزواجًا

۵ - پیدایش همزیستی مسالمت آمیز میان زن و مرد ، پس از ازدواج و برانگیخته شدن عواطف ظریف دوستانه میان آنان ، از آیات الهی است .

خلق لکم من أنفسکم أزواجًا لتسکنوا إلیها و جعل بینکم مودّه و رحمه

برداشت بالا- بنابراین است که عبارت <و جعل بینکم .. > ارائه کلام سابق باشد. در این صورت <و جعل بینکم...> درصدد بیان این مهم است که زن و مرد ناآشنا، چگونه پس از ازدواج، الفت و انس و زندگی محبت آمیزی پیدا می کنند.

۸ - وجود مهر و عواطف دوستانه میان زن و شوهر ، عنایت خدادادی و از آیات الهی است .

و من ءای-ته ... و جعل بینکم مودّه و رحمه

۹ - وجود عواطف دوستانه میان اعضای خانواده و نیز مهرورزی آنها به هم از آیات الهی است .

و جعل بینکم مودّه و رحمه

ص: ۱۷۳

احتمال دارد عبارت <و جعل بینکم..> ادامه عبارت پیشین و ناظر به شفقت و مهر و ترحمی باشد که از ناحیه والدین به فرزندان، و بر عکس اعمال می گردد.

۱۲ - پیدایش دوستی و محبت میان انسان ها ، برخاسته از لطف و عنایت خداوند و از آیات او است .

و من ءای-ته .. و جعل بینکم موّده و رحمه

نکته فوق بنابر این احتمال است که خطاب <و جعل بینکم موّده..> خطاب به همه انسان ها است.

۱۳ - آیه بودن آفرینش انسان از خاک ، برای متفکران ، قابل درک است .

و من ءای-ته أن خلقکم من تراب .. إنّ فی ذلک لأی-ت لقوم یتفکرون

۱۴ - آیه بودن پدیده آرامش آفرینی ازدواج ، برای خردورزان قابل درک است .

أن خلق لکم من أنفسکم أزواجًا لتسکنوا إليها .. إنّ فی ذلک لأی-ت لقوم یتفکرون

۱۵ - اندیشمندان و متفکران ، آیه الهی بودن روابط دوستانه زن و شوهر و محبت بین انسان ها را درمی یابند .

و من ءای-ته أن .. و جعل بینکم موّده و رحمه إنّ فی ذلک لأی-ت لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۲ - ۱،۳

۱ - آفرینش آسمان ها و زمین و گوناگونی زبان ها و رنگ های آدمیان ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته خلق السموت و الأرض و اختل-ف ألسنتکم و ألونکم

۳ - اختلاف مردمان در آهنگ گفتار ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته .. و اختل-ف ألسنتکم

بنابراین که مراد از اختلاف در زبان، تفاوت ادای کلمات از سوی انسان ها، حتی اهل یک زبان و لهجه باشد، نکته بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۳ - ۱،۲،۴،۱۱

۱ - پدیده خواب ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته منامکم باللیل و النهار

۲ - فراهم بودن امکان خواب در شب و روز برای انسان ها از آیات الهی است .

و من ءای-ته منامکم باللیل و النهار

بنابر این که <و النهار> عطف به <اللیل> باشد، استفاده می شود که شب و روز، هر دو ظرفی مناسب برای خواب هستند.

۴ - تلاش و کوشش آدمیان در کسب معاش و روزی ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته . . . و ابتغواکم من فضله

۱۱ - آیه بودن خواب در شب و تلاش در روز برای کسب روزی ، برای دارندگان گوش شنوا ، قابل درک است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّ-ت لقوم يسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۲

۲ - نزول باران و سرسبز و با طراوت شدن زمین به وسیله آن ، از آیه های خداوند است .

و من ءای-ته . . . و ينزل من السماء ماء فيحيي به الأرض بعد موتها

ص: ۱۷۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۷ - ۶،۷

۶ - فزونی و کاستی یافتن رزق و روزی انسان ها ، از آیات الهی برای مؤمنان است .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۷ - صاحبان ایمان ، قبض و بسط های اقتصادی را ، از آیات خداوند تلقی می کنند .

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ .. إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۰ - ۸،۹

۸ - آفرینش انسان ها و تأمین روزی آنان ، از آیات الهی است .

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ

۹ - مرگ انسان ها ، از آیات الهی است .

اللَّهُ الَّذِي .. ثُمَّ يَمِيتَكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۱

۱ - باد های نویدبخش نزول باران ، از آیات و نشانه های خداوند است .

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيحَ مُبَشِّرَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۴ - ۷

۷ - از ضعف به کمال جسمانی رسیدن انسان ها و سپس فرتوت و ناتوان شدن آنان ، از آیه های خداوند است .

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ .. وَ شَبِيه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۹ - ۲۰، ۷

۷ - خداوند ، فراخوان انسان ها به مطالعه در اسرار طبیعت ، به منظور شناخت آفریدگار

ألم تر أنّ الله يولج الليل .. و سخر الشمس والقمر

۲۰ - توجه ژرف به گردش شب و روز و رام بودن و در مدار مشخص بودن خورشید و ماه ، انسان را به قابل فهم بودن آگاهی خداوند از اعمال انسان ها ، رهنمون می کند .

ألم تر .. و أنّ الله بما تعملون خبير

< أنّ الله بما .. > عطف بر < أنّ الله يولج... > است. بنابراین، ارتباط < أنّ الله... > با فراز قبلی هم روشن می شود و آن این است که هر کس چنان ساخت و سازی را ببیند، خواهد فهمید که خداوند، به کردار انسان ها آگاه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۷

ص: ۱۷۵

۱۷ - نجات از بلاهای خطرناک و مرگ آفرین در پی دعا، از آیه های توحید خداوند است .

دعوا الله مخلصین .. فلما نجّیهم ... و ما یجحد بأی-تنا إلا کلّ ختار کفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۷ - ۳

۳ - زیبا و نیکو آفریده شدن پدیده ها ، از جمله آیات الهی است .

الله الذی .. الذی أحسن کلّ شیء خلقه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۹ - ۴

۴ - متناسب آفریده شدن اندام انسان و نفخ روح در آن ، از آیات الهی است .

الله الذی أحسن .. و بدأ خلق الإنس-ن ... ثمّ سوی-ه و نفخ فیہ من روحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۸

۸ - بلا های مقطعی دنیا ، آیات پروردگار در جهت تذکر به انسان ها است .

و لنذیقنهم من العذاب الأذنی .. لعلهم یرجعون . و من أظلم ممّن ذکر بأی-ت ربّه

به قرینه <ذکر> احتمال دارد مراد از آیات الهی - که در این آیه، یادآوری شده - همان <العذاب الأذنی> باشد که در آیه پیش ذکر شده است؛ چه این که عذاب یاد شده در آن آیه، به منظور تبتّه مطرح شده بود و در این آیه هم منظور از آن، عبرت گرفتن، ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۶ - ۴،۱۱

۴ - تاریخ و سرگذشت ناگوار پیشینیان کافر ، حامل آیه های فراوانی از قدرت نمایی خداوند است .

أولم یهد لهم کم أهلکنا من قبلهم من القرون .. إنّ فی ذلک لأی-ت

۱۱ - سقوط ملت ها و تمدن ها ، جلوه ای از آیات (قدرت) الهی است .

أهلکنا من قبلهم . . . إنّ فی ذلک لأی-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۹ - ۱۴

۱۴ - حوادث تاریخی ، درس آموز و آیه خداوند است .

إنّ فی ذلک لأی-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۶ - ۳

۳ - آیات قرآن ، از نشانه ها و جلوه های ربوبیت پروردگار است .

و ما تأتیهم من ءایه من ءای-ت ربّهم

ص: ۱۷۶

برداشت یاد شده بر این پایه استوار است که مقصود از <آیات>، آیه های قرآن می باشد و اضافه آن به صفت <رب>، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۸

۸ - وجود آیات و نشانه های فراوان و گوناگون قدرت خداوند و ربوبیت او ، در چگونگی رسیدن روزی انسان ها و فراخی و تنگی آن

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۳

۳ - زمین و چگونگی شکل گیری و آفرینش آن ، از نزدیک ترین و آشکارترین زمینه های توجه انسان به خالقیت خداوند

قُلْ أَنتُمْ لِكُفْرَانِكُمْ بِالذِّكْرِ الْأَرْضِ

از این که خداوند از میان همه نشانه ها و دلایل، آفرینش زمین را به عنوان دلیل خالقیت و آفریدگاری خود یاد کرده است، می توان مطلب بالا را به دست آورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۹ - ۱،۷

۱ - آفرینش آسمان ها و زمین و جانداران ، از نشانه های روشن خدا و قدرت او است .

و من ءای-ته خلق السموت و الأرض و ما بثّ فیهما من دابّه

۷ - آفرینش آسمان ها ، زمین و موجودات زنده ، تنها بخشی از آیات الهی است .

و من ءای-ته

با توجه به معنای <من> - که برای تبعیض است - به دست می آید که جهان هستی سرشار از آیات خداوند است و آفرینش آسمان ها و زمین تنها بخشی از آنها می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۸ - ۱۰

۱۰ - ابتلای فرعونیان به گرفتاری ها و عذاب های دنیایی ، نمودی از آیات و نشانه های خداوند در حق آنان

و ما نریهم من آیه . . . و أخذن-هم بالعذاب

از ارتباط صدر و ذیل آیه شریفه، مطلب بالا قابل برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۲

۲ - ریزش باران از سمت آسمان و تأمین روزی خلق و حیات زمین در پرتو آن ، آیتی خداوندی برای خردورزان

و ما أنزل الله من السماء . . . آی-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۷۷

۱ - سرگذشت موسی (ع) و رسالت او در هدایت فرعون، آیتی الهی و درس آموز

و فی موسی إذ أرسلنہ-إلی فرعون

عبارت <و فی موسی> عطف بر جمله <ترکنا فیها آیه> است؛ یعنی، <و فی قصه موسی آیه>.

۲- آثار ارائه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۷ - ۵

۵- خداوند، فراهم آورنده زمینه های توبه و بازگشت انسان، با نمایاندن آیات گوناگون به او

و صرّفنا الأیّـت لعلّهم یرجعون

۳- آثار استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۹

۹- جدال باطل در برابر حق و به استهزا گرفتن آیات الهی، زمینه ساز اعراض از آن و بی اثر ماندن رهنمود های الهی است

و یجـدل الذین کفروا بالبـاطل لیدحضوا به الحقّ . . . و من أظلم ممّن ذکّر بأیّـت ربّه

ارتباط آیه مورد بحث با آیه قبل را می توان این چنین تصویر کرد که اعراض کنندگان از آیات الهی، همان مجادلگرانی هستند که با جدال باطل و استهزای آیات الهی، خود را از فیض آن محروم می سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۴

۴- استهزای آیات و پیامبران الهی، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است .

جزأؤهم جهنّم بما کفروا واتخذوا آیـتـی و رسلی هزوًا

<هزوا> و <هزءاً> به يك معنا است و مصدرى است كه حمل آن بر <آيات> و <رسل> براى مبالغه است. راغب، آن را <شوخی ناآشكار> و ديگران، آن را <تمسخر> معنا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۹ - ۶

۶- انكار و استهزا نسبت به آيات الهى ، پس از علم به آنها ، درپى دارنده كيفر اخروى

و إذا علم .. لهم عذاب مهين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۰ - ۱۰

ص: ۱۷۸

۱۰ - حرمت شکنی و استهزا نسبت به آیات الهی ، گناهی بس بزرگ و درپی دارنده عذابی سخت

ویل لكل أفاك أثيم .. أتخذها هزواً ... و لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۵ - ۲

۲ - عذاب اخروی کافران ، معلول استهزای ایشان نسبت به آیات الهی و فریفتگی آنان به زندگانی دنیا

ذلكم بأنکم اتخذتم ءای-ت الله هزواً و غرتکم الحیوه الدنیا

۴- آثار اصرار بر تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۲ - ۸

۸ - استمرار یافتن تردید و ناباوری بشر نسبت به آیات الهی ، عامل نابودی آنان با عذاب قهر الهی

و إذا وقع القول .. أن الناس كانوا ب-ای-تنا لا یوقنون

تعبیر <كانوا بأیاتنا..> بیانگر استمرار یافتن کفر و ناباوری نسبت به آیات الهی است.

۵- آثار اعراض از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۶ - ۵

۵ - بی اعتنایی به آیات خدا ، زمینه ساز تکذیب آنهاست .

بأنهم كذبوا بآیتنا و كانوا عنها غفلین

جمله <و كانوا ..> می تواند تعلیل برای <كذبوا ...> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱

۱۱ - تکذیب آیات الهی و بی‌اعتنایی به آنها موجب محروم شدن از درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن آیتی . . . ذلک بأنهم کذبوا بآیتنا و کانوا عنها غفلین

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلک> اشاره باشد به <صرف> که از <سأصرف> استفاده می‌شود. یعنی به این دلیل متکبران را از درک آیات خویش محروم می‌کنیم که آنها را تکذیب کردند و به آن بی‌اعتنا بودند.

۱۲ - تکذیب آیات الهی و بی‌اعتنایی به آنها موجب برخوردار شدن از روحیه خودبزرگ بینی و کبرورزی است .

الذین یتکبرون فی الأرض . . . ذلک بأنهم کذبوا بآیتنا و کانوا عنها غفلین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشارالیه <ذلک> تکبر در زمین - که از <یتکبرون فی الأرض> استفاده می‌شود - باشد. غفلت در <کانوا عنها غفلین> به معنای بی‌اعتنایی به آیات است، نه بی‌خبری و ناآگاهی از وجود آنها. زیرا تکذیب آیات الهی فرع آگاهی از وجود آن آیات است.

۱۳ - تکذیب آیات الهی و بی‌اعتنایی به آنها موجب پیدایش روحیه ناباوری به حقایق دین می‌شود .

إن يروا كل ءايه لا يؤمنوا بها .. ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

۱۴- تکذیب آیات الهی و تغافل از آن ، موجب نپذیرفتن راه رشد و تعالی و مایه چنگ زدن به راه های ضلالت است .

و إن يروا سبيل الرشد لا يتخذوه .. ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۷ - ۱۸

۱۸- نادیده گرفتن آیات الهی ، زمینه ساز گمراهی انسان است .

ذلك من ءای-ت الله .. و من يضل فلن تجد له وليًا مرشدًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۸ - ۳

۳- أعمالِ اعراض کنندگان از آیات الهی ، مقتضی تعجیل و زودرسی عذاب بر ایشان است .

لو يؤاخذهم بما كسبوا لعجل لهم العذاب

اگر بخواهند محتوای جمله شرطیه را به گونه ای بیان کنند که علاوه بر گذشته، وضعیت آینده را نیز بازگو کنند، یکی از شرط و جزا را مضارع و دیگری را ماضی می آورند. بنابراین <لو يؤاخذهم ... لعجل> بیان می دارد که در گذشته، چنین بود و در آینده نیز همین گونه خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۹ - ۵

۵- اعراض از آیات الهی و نشنیده انگاشتن آن و غفلت از گناهان گذشته خویش ، ستم ، و موجب سقوط و نابودی امت ها است .

و من اظلم .. و تلك القرى اهلكن-هم لما ظلموا

مراد از ظلم در <لم اظلموا> - به دلیل ارتباط این آیه با آیات قبل - همان اموری است که در آیه پنجاه و هفت بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - تکذیب پیامبران و آیات الهی و روی گردانی از آنان ، در پی دارنده عذاب الهی است .

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ

متعلق تکذیب به دلیل آیات گذشته، رسالت پیامبران و نیز آیاتی است که برای اثبات آن ارائه می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۵

۵ - گرفتار شدن تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت ، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا ، پس از توجه به آنها است .

و لنذيقنهم من العذاب .. دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممن ذكر بآيات ربّه

<و من أظلم..> به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چرایی گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

ص: ۱۸۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۷ - ۳

۳ - روی گردانی از آیه خدا، مجازات الهی را در پی دارد.

لقد كان لسيا في مسكنهم آيه... فأعرضوا... ذلك جزين-هم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۳

۳ - بی اعتنایی به دلایل توحید ربوبی در جهان هستی، نمود آشکار کژاندیشی و الحاد است.

و من آءى-ته .. و من آءى-ته ... إنّ الذين يلحدون فى آءى-تنا

۶- آثار ایمان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۴ - ۱۶، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۳

۳ - ایمان به آیات خداوند موجب ارزشمندی آدمی در پیشگاه خداوند است.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم

موظف شدن پیامبر(ص) به سلام به مؤمنان، گویای مقام رفیع مؤمنان در پیشگاه خداوند است.

۱۱ - پروردگار عالم بر خود واجب کرده که مؤمنان به آیاتش را مشمول رحمت خویش گرداند.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

۱۲ - ابلاغ سلام و رحمت خداوند به مؤمنان به آیات او، از وظایف پیامبر(ص)

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله <فقل سلام عليكم> دارای دو احتمال است: یکی اینکه <به آنان سلام کن> و دوم اینکه <سلام خداوند را به آنان برسان>. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

۱۳ - ایمان به آیات خداوند موجب جلب رحمت او می شود.

و إذا جاءك الذين يؤمنون بآيتنا .. كتب ربكم على نفسه الرحمة

۱۶ - آرامش و امنیت یافتن مؤمنان به آیات خداوند، پرتویی از رحمت اوست.

فقل سلم عليكم كتب ربكم على نفسه الرحمة

جمله <كتب ربكم> به منزله تعلیل برای <سلام عليكم> می باشد. یعنی رحمت الهی عامل سلامت یافتن مؤمنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۸

۸ - ایمان به آیات و هدایت های خداوند ، شرط مصون ماندن از عذاب های الهی در دنیا و آخرت

و كذلك نجزي .. لم يؤمن ... أشدّ و أبقى

ص: ۱۸۱

۷- آثار پیروی از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۷ - ۱۰

۱۰ - سعادت انسان ها تنها در گرو ایمان به خدا و پیروی از آیات الهی است .

لولا أرسلت إلینا رسولاً ففتحنا آی- تک و نکون من المؤمنین

۸- آثار تذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۴

۴ - آیات الهی ، با فطرت و خرد بشر آشنا است و تنها ، نیازمند تذکر و یادآوری است .

إنما يؤمن بأی- تنا الذين إذا ذكروا بها خروا سجداً

۹- آثار تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۳۴، ۳۳، ۲۹

۲۹ - انکار آیات الهی و کشتن انبیا ، موجب خوار گشتن و درمانده شدن همیشگی بنی اسرائیل شد .

ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله و يقتلون النبيين

<ذلك> اشاره به <ذله> ، <مسكنه> و <غضب الهی> است و باء در <بأنهم> سببیه می باشد.

۳۳ - انکار آیات الهی و کفر به آنها ، موجب ذلت و درماندگی آدمی خواهد شد .

و ضربت عليهم الذله .. ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله

۳۴ - انکار آیات الهی و کفر به آنها ، در پی دارنده خشم و غضب خداوند است .

و باء و بغضب من الله ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱ - ۷

۷ - تکذیب پیامبران و آیات الهی از عوامل سقوط و انحطاط تمدنهای بشری

ثم انظروا كيف كان عقبه المكذبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۱ - ۷۸

۷ - افترا به خداوند و تکذیب آیات الهی، مانع سعادت و رستگاری است.

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآياته إنه لا يفلح الظالمون

۸ - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذين ءاتينهم الكتب يعرفونه . . . و من أظلم ... إنه لا يفلح الظالمون

ص: ۱۸۲

مراد از ضمیر در <آئیناهم> به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۳،۷

۳ - درک نکردن و غوطهور شدن در تاریکیهای جهل و گمراهی، پیامد تکذیب آیات الهی است.

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت من یشاءالله یضللّه

کری و لاملی تکذیب کنندگان، کنایه از درک نکردن و سردرگمی آنان است. محتمل است این حالت کیفری از جانب خداوند برای آنان باشد؛ چنانچه جمله <من یشاءالله> شاهد بر آن است.

۷ - تکذیب آیات الهی زمینه تعلق مشیت الهی به گمراه کردن انسان

و الذین کذبوا بآیتنا .. من یشاءالله یضللّه

طرح مشیت الهی پس از سخن از تکذیب آیات و آثار آن، بیانگر زمینه های تعلق مشیت الهی به گمراه کردن برخی از آدمیان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۰ - ۸

۸ - حق ناپذیری و انکار آیات الهی، طغیان و موجب حیرت و سرگردانی است.

کما لم یؤمنوا به اول مره و نذرهم فی طغینهم یعمهون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۹ - ۴

۴ - استمرار انکار و تکذیب آیات الهی عامل خسارت و از دست دادن سرمایه جان

و من خفت موزینه .. بما کانوا بآیتنا یظلمون

<بایاتنا> متعلق به <یظلمون> است و چون <یظلمون> به وسیله حرف <باء> متعدی شده، متضمن معنای تکذیب است

یعنی: یکذبون بایاتنا حالکونهم ظالمین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۰ - ۱۰، ۱

۱ - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمت‌های ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لاتفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله <لاتفتح...> بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمت‌های خاص الهی بر آنان است.

۱۰ - تکذیب آیات الهی و تکبر در مقابل معارف دین، موجب مسدود شدن تمامی راه‌های ورود به بهشت

لاتفتح لهم أبواب السماء و لایدخلون الجنة

در برداشت فوق جمله <و لایدخلون...> تفسیر جمله <لاتفتح لهم...> گرفته شده است.

ص: ۱۸۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱۱

۱۱ - انکار مستمر آیات الهی ، موجب محروم شدن از بهشت و مواهب آن

فالیوم ننسیهم کما نسوا .. و ما کانوا بایتنا یجحدون

آیه مورد بحث تبیین کننده حال کافرانی است که در روز قیامت از مواهب بهشتی محروم خواهند شد و این فراز آیه (و ما کانوا ..) بیانگر این است که منکران آیات الهی از آن کافران خواهند بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱

۱۱ - تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب محروم شدن از درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن ءایتی .. ذلک بأنهم کذبوا بایتنا و کانوا عنها غفلین

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلک> اشاره باشد به <صرف> که از <سأصرف> استفاده می شود. یعنی به این دلیل متکبران را از درک آیات خویش محروم می کنیم که آنها را تکذیب کردند و به آن بی اعتنا بودند.

۱۲ - تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب برخوردار شدن از روحیه خودبزرگ بینی و کبرورزی است .

الذین یتکبرون فی الأرض .. ذلک بأنهم کذبوا بایتنا و کانوا عنها غفلین

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مشارالیه <ذلک> تکبر در زمین - که از <یتکبرون فی الأرض> استفاده می شود - باشد. غفلت در <کانوا عنها غفلین> به معنای بی اعتنایی به آیات است، نه بی خبری و ناآگاهی از وجود آنها. زیرا تکذیب آیات الهی فرع آگاهی از وجود آن آیات است.

۱۳ - تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب پیدایش روحیه ناباوری به حقایق دین می شود .

إن یروا کل ءایه لا یؤمنوا بها .. ذلک بأنهم کذبوا بایتنا و کانوا عنها غفلین

۱۴ - تکذیب آیات الهی و تغافل از آن ، موجب نپذیرفتن راه رشد و تعالی و مایه چنگ زدن به راه های ضلالت است .

و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه .. ذلک بأنهم کذبوا بایتنا و کانوا عنها غفلین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۷ - ۱

۱ - تکذیب آیات الهی و انکار قیامت ، موجب تباه شدن همه اعمال نیک آدمی است .

و الذین کذبوا بآیتنا و لقاء الآخره حبطت أعمالهم

<حبط> به معنای تباه شدن و هدر رفتن است و مراد از <اعمال>، کردار و رفتار نیک است. زیرا تباه شدن اعمال ناپسند موجب منفعت آدمی در دنیا و آخرت خواهد شد. چون <اعمال>، به صورت جمع آمده و به کلمه بعد اضافه شده، مفید استغراق و شمول است. بنابراین <اعمالهم> یعنی تمام کارهای نیک آنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۲،۳،۴

۲ - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم کانوا یظلمون

۳ - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه ساحت قدس الهی نخواهند کرد .

و أنفسهم کانوا یظلمون

ص: ۱۸۴

تقدیم <أنفسهم> بر <یظلمون> مفید حصر است و این حصر می تواند در ارتباط با خداوند ایراد شده باشد / یعنی: مکذبان با تکذیب آیات، به خداوند ضرر نمی رسانند و تنها به خود ستم می کنند.

۴ - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه دیگران نخواهند کرد .

و أنفسهم كانوا یظلمون

برداشت فوق بر این مبناست که حصر در ارتباط با دیگران، پیامبر(ص) و مسلمانان، مطرح باشد / یعنی: تکذیب کنندگان با تکذیب آیات ضرری را متوجه پیامبر(ص) و یا مسلمانان نخواهند کرد، بلکه خود ضرر خواهند دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۸ - ۷

۷ - تکذیب آیات الهی موجب زیان و ضایع کردن سرمایه عمر است .

من یضلل فأولئك هم الخسرون

از مصادیق مورد نظر برای گمراهان، به قرینه آیه قبل، تکذیب کنندگان آیات الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۹

۹ - گرفتار شدن به دوزخ نمود زیانکاری تکذیب کنندگان آیات الهی است .

فأولئك هم الخسرون. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

آیه مورد بحث می تواند توضیح زبانی باشد که در ذیل آیه قبل برای گمراهان بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۴ - ۷

۷ - پیامبر (ص) به گونه ای صریح و آشکار خطر تکذیب آیات را برای کفرپیشگان بیان می کرد .

إن هو إلا نذیر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- اقوام پیامبران گذشته ، با تکذیب آیات و نشانه های الهی ، سرمایه سعادت خویش را از کف دادند .

و لا تکونن من الذین کذبوا بأیت الله فتکونن من الخسرین

۵- تکذیب آیات الهی ، در پی دارنده خسران و بر باد رفتن سرمایه سعادت انسان است .

و لا تکونن من الذین کذبوا بأیت الله فتکونن من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- تکذیب آیات و نشانه های الهی ، زمینه ساز گرفتاری مکذبان به عذاب استیصال است .

و لا تکونن من الذین کذبوا بأیت الله .. إن الذین حقت علیهم کلمت ربک

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود که: مراد از <الذین حقت علیهم> تکذیب کنندگان آیات الهی اند و از ذیل آیه بعد، جمله <حتى یروا العذاب الالیم> و ذیل آیه بعد از این ^۲ یعنی، جمله <لما آمنوا کشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاه

الدنيا> استفاده می شود که مراد از <کلمت ربك> عذاب دنیوی استیصال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۸۳ - ۴

۴- تکذیب رسولان و اعراض از آیات الهی ، زمینه ساز نزول عذاب الهی

كذَّبَ أَصْحَابَ الْحَجَرِ الْمُرْسَلِينَ ... معرضین ... فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۷ - ۳

۳- بزرگترین ظلم ها و جنایت ها در تاریخ بشر ، دارای ریشه در انکار آیات الهی و غفلت از کیفر اعمال است . *

و من أظلم ممّن ذكر بأى-ت ربّه فأعرض عنها و نسی ما قدّمت یداه

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که منظور از ظلم در <من أظلم> صرفاً، ظلم به نفس نباشد، بلکه علاوه بر آن، شامل ظلم به غیر نیز بشود و جمله <نسی ما قدمت یداه> کنایه از عدم اعتقاد به کیفر کردار و بقای عمل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۰۵ - ۵

۵- اعمال آدمی ، در نتیجه کفر به آیات پروردگار و انکار معاد ، تباه شده و در قیامت سودی نخواهد بخشید .

الذین كفروا بأى-ت ربّهم و لقائه فحبطت أعم-لهم

<حبط> به معنای <هدر رفتن و تباه شدن و فساد عمل> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۵ - ۸

۸- کفرورزی به آیات الهی ، فریفتگی به جاه و مقام و دل بستن به هم فکران در برابر مؤمنان ، از نمود های کامل گمراهی

قل من كان فى الضل-له

جمله <من كان في الضلالة...> پاسخی است به گفته کافران که هنگام شنیدن آیات خدا، به مؤمنان می گفتند: <أَيُّ الفریقین خیر...>. در این آیه کافران به آیات الهی، اهل ضلالت معرفی شده اند و در آیه بعد مؤمنان به آیات الهی، اهل هدایت قلمداد شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۷ - ۱

۱- برخی از ناآگاهان کفر به آیات الهی را، موجب دستیابی خود به مال و فرزند فراوان می پندارند .

کفر بای-تنا و قال لأتین مالا و ولدا

جمله <قال لأتین...> بر <کفر بایاتنا> مترتب است، یعنی، گوینده این سخن به گمان این که کفر او، موجب دستیابی به مال و فرزند می گردد، کفر را برگزیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۸ - ۲

ص: ۱۸۶

۲- تکذیب پیامبران و آیات الهی و روی گردانی از آنان ، در پی دارنده عذاب الهی است .

أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ

متعلق تکذیب به دلیل آیات گذشته، رسالت پیامبران و نیز آیاتی است که برای اثبات آن ارائه می کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۸ - ۲

۲- کفر به آیات و هدایت های الهی ، عامل نابودی امت های بسیار در طول تاریخ بوده است .

و كذلك نجزي من أسرف و لم يؤمن .. کم أهلكنا قبلهم من القرون

به قرینه آیات پیشین، هلاکت امت های پیشین، به دلیل کفرورزی آنان در برابر آیات و هدایت های الهی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۵ - ۱

۱- کافران مکه با انکار آیات الهی - پس از اتمام حجت بر ایشان - مستحق نابودی و عذاب بودند .

و لو أَنَا أَهْلَكْنَاهُمْ .. فستعلمون من أصحاب الصراط السوي و من اهتدى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۷۷ - ۶

۶- تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه ، زمینه های نزول عذاب الهی و هلاکت

الذين كذبوا ب-ايتنا إنهم كانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶۷ - ۱،۲

۱- کبرورزی در برابر آیات الهی و تکذیب آن ، در پی دارنده عذاب اخروی

لا تجثروا اليوم .. قد كانت ءای-تی ... تنكصون . مستكبرين به

آیه فوق، در ادامه آیه قبل، خطاب به رفاهمندان گرفتار عذاب و تعلیل برای ردّ فریاد خواهی آنان است. <استکبار> به معنای کبرورزیدن است و <به> متعلق به <مستکبرین> می باشد. بنابراین <مستکبرین> متضمن معنای تکذیب است، یعنی، <مکذبین به استکباراً> در حالی که از سر کبرورزی آن را دروغ می خواندید.<

۲ - کبرورزی مرفهان کفرپیشه ، در برابر آیات الهی (قرآن) و تکذیب آن ، عامل محرومیت آنان از نصرت خداوند در قیامت

لاتجثروا الیوم .. قد کانت ءای-تی تتلی علیکم ... تنکصون . مستکبرین به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۵ - ۴

۴ - اصرار بر کفر و تکذیب آیات الهی ، در پی دارنده عذاب ابدی دوزخ

فی جهنم خ-لدون .. ألم تکن ءای-تی تتلی علیکم فکنتم بها تکذّبون

جمله <کنتم بها تکذّبون> ماضی استمراری و بیانگر پافشاری کافران بر کفر و تکذیب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۱۸۷

۷ - تکذیب آیات خداوند و نپذیرفتن دعوت انبیا ، در پی دارنده سقوط و نابودی جوامع بشری

فقلنا اذہبا إلى القوم الذین کذبوا بأی-تنا فدمرن-هم تدمیرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - همه مردمان عاد ، ثمود ، اصحاب رس و مردم دوران های بین اقوام یاد شده ، به خاطر تکذیب آیات خدا و رسولان او ، به شکل شگفت آوری درهم شکسته شده و نابود گردیدند .

و کلاً تبرنا تتبیرًا

<تتبیر> (مصدر <تبرنا>) به معنای درهم شکستن و هلاک کردن است (لسان العرب). <تتبیرًا> - که مفعول مطلق برای <تبرنا> است - نیز برای تأکید معنای درهم شکستن و هلاک کردن و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - کافران به آیات خدا و معاد ، عذابی دردناک خواهند داشت .

و الذین کفروا بأی-ت اللّٰه و لقاءه .. و أول-ئک لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - کفر و انکار آیات الهی ، موجب نزول عذاب است .

و الذین .. کفروا باللّٰه ... و يستعجلونک بالعذاب و لولا أجل مسمی لجاہم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - کفر و انکار آیات الهی ، بی تردید به زیان انسان ها است .

و الذين كفروا بأى-ت الله أول-ئك هم الخ-سرون

<خسارت> - ضد ربح (سود) - به معنای ضرر و زیان است و آمدن ضمیر فصل (هم)، دلالت بر حصر و تأکید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۷۲ - ۷

۷ - کفر و انکار مغرورانہ آیات الهی ، عامل جاودانگی در دوزخ

قیل ادخلوا أبواب جهنم خ-لدين فيها فبئس مثوى المتكبرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۱

۱ - قوم عاد ، بر اثر انکار آیات الهی (دلایل توحید ، رسالت پیامبران و ...) به عذاب دنیایی گرفتار شدند .

و كانوا بأى-تنا يجحدون . فأرسلنا عليهم ريحا صرصرا

ص: ۱۸۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۹ - ۶

۶ - انکار و استهزا نسبت به آیات الهی ، پس از علم به آنها ، در پی دارنده کیفر اخروی

و إذا علم... لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۰ - ۱

۱ - کسانی که به کفر و تکذیب آیات الهی پردازند ، اهل دوزخ اند .

و الذین کفروا و کذبوا ب-ای-تنا أول-تک اصح-ب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۸ - ۶

۶ - تکذیب آیات الهی ، مایه گرفتاری به عذاب جهنم و محرومیت از لذت برودت و آشامیدن آب در آخرت

إن جهنم... لا یدوقون... و کذبوا ب-ای-تنا کذابا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۳۰ - ۲

۲ - عذاب جهنم و افزایش آن ، نتیجه انکار معاد و تکذیب آیات الهی و عقوبتی متناسب با آن گناهان است .

فذوقوا فلن نزیدکم

<فاء> در <فذوقوا> و <فلن نزیدکم> دلالت می کند که چشیدن عذاب فزاینده پیامدی مناسب برای گناهان بیان شده در آیات پیشین است.

۱۰- آثار تلاوت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تلاوت آیه های روشن و متعدد خدا برای مشرکان ، جهت اصلاح عقاید آنان

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينات

۱۱- آثار دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۹ - ۲

۲ - خداوند ، بر قلب کسانی که به هنگام مواجهه با آیات الهی ، از روی لجابت ، آنها را عاری از حقیقت اعلام می کنند ، مهر می زند .

ص: ۱۸۹

و لئن جئتهم بأیه ليقولنّ الذين كفروا إن أنتم إلا مبطلون . كذلك يطبع الله

۱۲- آثار ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۵۰ - ۱

۱ - توجه به آیات الهی ، عامل گریز انسان از شرک و کفر و شتاب به سوی خداوند

ففرّوا إلى الله

در آیات پیشین سخن از نشانه های خداوند بود و <فاء> در <ففرّوا> می رساند که نتیجه توجه به نشانه های الهی حرکت پر شتاب به سوی خداوند، برای گریز از مهلکه کفر و شرک است.

۱۳- آثار رؤیت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۰۸ - ۳

۳- مطلوبیت تسبیح پروردگار همراه با خضوع و سجده برای او ، با مشاهده آیات بحقّ او

إذا يتلى عليهم يخرون للأذقان سجّداً . و يقولون سبح-ن ربّنا

۱۴- آثار شک به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۵ - ۴

۴ - شک و تردید در آیات الهی ، زمینه ساز تکذیب آنهاست .

فلا تكونن من الممترین . و لا تكونن من الذين كذبوا بآیت الله

۱۵- آثار ظلم به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۷

۷- انتقام خداوند از مجرمان ، پی آمد ظلم آنان به آیات الهی است .

و من أظلم ممّن ذكّر بأیّـت ربّه ثمّ أعرض عنها إنّنا من المجرمین منتقمون

<إنّنا من المجرمین.. > به منزله تعلیل برای عذاب تکذیب کنندگان آیات خدا و اعراض کنندگان از آن است.

ص: ۱۹۰

۱۶- آثار عدم تعقل در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۹ - ۸

۸ - کفر و تکذیب دین ، برخاسته از تأمل نکردن و نیندیشیدن در آیات الهی در طبیعت است .

و لقد کذب الذین من قبلهم ... أولم یروا إلی الطیر ... إنه بکل شیء بصیر

از سرزنش شدن کافران تکذیب گر، به خاطر تأمل نکردن در پدیده های طبیعت (مانند پرندگان) می توان مطلب یاد شده را به دست آورد.

۱۷- آثار عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۵ - ۷

۷ - باز ایستادن ظالمان تکذیب گر از نطق و سخن ، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم ... فهم لا ینطقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از <وقع القول> .. <حلول عذاب باشد.

۱۸- آثار غفلت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۸ - ۲

۲ - انکار لقای خدا ، دلبستگی به دنیا و غفلت از آیات الهی ، زمینه ساز اعمال نارواست .

إن الذین لایرجون لقاءنا .. أولئک مأویهم النار بما کانوا یکسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۶ - ۷

۷ - غفلت از آیات و هدایت های خداوند و به فراموشی سپردن آنها ، از عوامل محرومیت انسان از توجه و عنایت او ، در

أَتتک ءای-تنا فنسیتها و کذلک الیوم تنسی

مراد از نسیان در <نسیتها> به قرینه <من أعرض عن ذکری> (در آیات پیشین) بی توجهی و روی گردانی از آیات الهی است. و تقابل آن با <تنسی>، گویای این نکته است که نسیان در آن کلمه نیز، به معنای اعراض و ترک می باشد.

۱۹- آثار فراموشی آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۶ - ۲،۷

ص: ۱۹۱

۲ - به فراموشی سپردن آیات و هدایت های الهی و غفلت از آن ، موجب کور محسور شدن در قیامت است .

لم حشرتنی أعمى .. قال كذلك أتتك ءای-تنا فنسيتها

۷ - غفلت از آیات و هدایت های خداوند و به فراموشی سپردن آنها ، از عوامل محرومیت انسان از توجه و عنایت او ، در قیامت

أتتك ءای-تنا فنسيتها و كذلك اليوم تنسى

مراد از نسیان در <نسيتها> به قرینه <من أعرض عن ذکری> (در آیات پیشین) بی توجهی و روی گردانی از آیات الهی است. و تقابل آن با <تنسى>، گویای این نکته است که نسیان در آن کلمه نیز، به معنای اعراض و ترک می باشد.

۲۰- آثار کفر به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۳۴، ۳۳، ۳۰

۳۰ - بنی اسرائیل ، به خاطر کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران ، مورد غضب خداوند قرار گرفتند .

ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله و يقتلون النبيين

۳۳ - انکار آیات الهی و کفر به آنها ، موجب ذلت و درماندگی آدمی خواهد شد .

و ضربت عليهم الذلة .. ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله

۳۴ - انکار آیات الهی و کفر به آنها ، در پی دارنده خشم و غضب خداوند است .

و باء و بغضب من الله ذلك بأنهم كانوا يكفرون بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۶

۶ - کفرورزی و نفاق در برابر آیات عالمانه و حکیمانه خدا ، دلیل بی فرهنگی و جهل انسان ، هر چند در ظاهر متمدن باشد .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله على رسوله و الل

گرچه آیه ظاهراً بادیه نشینان را دارای خصلت کفر و نفاق شدید معرفی کرده، ولی با این بیان، نوعی تلازم میان کفر و نفاق و

بی فرهنگی را اثبات کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۸ - ۱

۱- عذاب های اخروی گمراهان ، نتیجه عملکرد کفرآمیز خود آنان در قبال آیات الهی است .

و من یضلل . . . و نحشرهم یوم القی-مه ... ذلک جزاؤهم بأنهم کفروا بأی-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۴ - ۷

۷- کفر به آیات خداوند ، زمینه ساز زوال نعمت ها و موهبت های الهی

و إذا تتلی علیهم ءای-تنا . . . و کم أهلکنا قبلهم من قرن

ص: ۱۹۲

۲۱- آثار لجاجت با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۹ - ۸

۸- لجاجت کنندگان در برابر پذیرش آیات الهی، در معرض از دست دادن قوای درک معارف الهی اند.

و لئن جئتهم بأیه ليقولنّ الذین کفروا إن أنتم إلا مبطلون . كذلك يطبع الله علی ق

۲۲- آثار مبارزه با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶ - ۳

۳- تکذیب پیامبران و ستیزه جویی با آیات الهی، موجب دوزخی شدن انسان ها

و كذلك حقّت کلمت ربّک علی الذین کفروا أنّهم أصحّـب النار

۲۳- آثار مجادله در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۱۳، ۴، ۳

۳- جدال بدون دلیل و برهان در آیات الهی (دین)، موجب گمراهی و محرومیت ابدی از هدایت الهی است.

كذلك یضللّ الله من هو مسرف مرتاب . الذین یجـدلون فی ءایـت الله بغیر سلطـن ائیـه-

برداشت یاد شده، مبتنی بر این دیدگاه است که <الذین یجادلون ..> بدل برای <من> در آیه پیش باشد.

۴- جدال در آیات الهی (تعالیم دین)، بدون دلیل و برهان و از سر جهل و بی فکری، موجب تردید و شکاک بودن انسان

در معارف الهی و زیاده روی در مخالفت با آن

كذلك یضللّ الله من هو مسرف مرتاب . الذین یجـدلون فی ءایـت الله بغیر سلطـن ائیـه-

جمله <الذین یجادلون ..> در واقع بیانگر علت مسرف و مرتاب (شکاک) بودن برخی از انسان ها است، یعنی، چون برخی

به جای فکر کردن در آیات الهی، از سر جهل و یا تقلید به مجادله با آن بر می خیزند. از این رو نسبت به تعالیم الهی همواره

در شك و تردید به سر می برند و در مخالفت با تعالیم آسمانی اسراف می کنند.

۱۳ - پافشاری بر راه باطل ، تردید در حق و جدال در آیات الهی - باوجود دلایل روشن - نشانه مهر شدن قلب و وجود روح تکبر و تجاوزگری در آدمی

من هو مسرف مرتاب . الذین یج-دلون فی ءای-ت الله ... كذلك یطبع الله علی کل قلب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۷۴ - ۶

۶ - تکذیب پیامبران ، مجادله در آیات الهی و شرکورزی ، نمودهایی از اضلال خداوند است .

الذین یج-دلون فی ءای-ت .. الذین کذبوا بالکتب و بما أرسلنا به ... كذلك یضلّ ا

ص: ۱۹۳

۲۴- آثار محرومیت از درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۱۶

۱۶- هدایت پذیری کسانی که بر دل هایشان پرده افکنده شده و بر گوش هایشان سنگینی نشسته (محرومان از درک و فهم آیات الهی) ، ناممکن است .

و إن تدعهم إلى الهدى فلن يهتدوا إذا أبداً

<لن> برای نفی همیشگی است که در آیه مورد بحث، با کلمه <أبداً> نیز بر آن تأکید مجدد شده است؛ یعنی، چنین افرادی، هرگز و هیچ گاه، هدایت نخواهند شد و باید از آنان مأیوس بود.

۲۵- آثار مطالعه آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۶

۶ - مطالعه در مراحل آفرینش زمین ، زمینه ساز توجه انسان به یگانگی آفریدگار آن

قل أتتكم لتكفرون بالذی خلق الأرض فی یومین و تجعلون له أنداداً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۸

۸ - مطالعه و تدبر در جهان آفرینش (آفاق و انفس) ، زمینه ساز ره یابی انسان به توحید و ربوبیت بی همتای خداوند

سنریهم ءای-تنا . .. أنه الحق

بنابراین که ضمیر <أنه> به <خدا> بازگردد، مطلب بالا قابل برداشت است.

۲۶- آثار مطالعه آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۸

۸ - مطالعه و تدبیر در جهان آفرینش (آفاق و انفس) ، زمینه ساز ره یابی انسان به توحید و ربوبیت بی همتای خداوند

سنریهم ای-تنا . .. أنه الحق

بنابراین که ضمیر <أنه> به <خدا> بازگردد، مطلب بالا قابل برداشت است.

ص: ۱۹۴

۲۷- آثار مطالعه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۷ - ۱۳

۱۳- مطالعه آیات الهی ، زمینه ساز نیل به هدایت است .

ذلك من آي-ت الله من يهد الله فهو المهتد

۲۸- آثار یقین به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۴ - ۶

۶- صبر و یقین برخی از پیروان موسی (ع) به آیات الهی ، زمینه ساز گزینش آنان از سوی خدا برای پیشوایی بنی اسرائیل بود .

و جعلنا منهم أئمة .. لئما صبروا و كانوا بأی-تنا يوقنون

بنابراین احتمال که در <لئما> معنای جزا باشد، یعنی، آنان به رهبری انتخاب شدند، به پاداش صبری که پیشه کردند و یقینی که به آیات الهی پیدا کردند.

۲۹- آداب تذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۳ - ۱

۱- بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی ، مانند کران و کوران ، با بی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند .

و الذين إذا ذكروا بأی-ت ربهم لم يخزوا عليها صمًا و عميانًا

فعل <خز> در معنای <سقط> به کار می رود که به معنای فرود از بالا- به پایین است (لسان العرب) و <صمًا> و <عميانًا> حال برای فاعل <يخزوا> است. گفتنی است فعل <لم يخزوا> در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است، زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

۳۰- آرامش زمین از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۸ - ۲

۲ - آرامش سطح زمین و پیکر کوه ها ، با وجود حرکت های وضعی و انتقالی آنها ، آیتی از آیات الهی

ألم یروا أننا جعلنا الّیل . . . و تری الجبال تحسبها جامده و هی تمرّ مرّ السحاب

آیه یاد شده مانند آیه ۸۶ در مقام بیان نشانه های توحید است و <تمرّ> اشاره به حرکت های وضعی و انتقالی زمین دارد که امروز، از نظر دانش بشر امری پذیرفته شده و قطعی است. ذکر <جبال> نیز شاید از آن جهت باشد که کوه ها در نظر

ص: ۱۹۵

آدمیان، مظهر صلابت و ایستایی است و نیز حرکت کوه ها مستلزم حرکت زمین است.

۳۱- آسایش مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۲ - ۲

۲ - خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها ...) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط وامی دارد .

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

۳۲- آسمان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۴ - ۵،۶

۵ - خلقت هدف دار آسمان ها و زمین ، نشانه و آیه بزرگ خدا برای مؤمنان است .

خلق الله السموت و الأرض .. . إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

۶ - برای درک آیه بودن آسمان ها و زمین ، داشتن ایمان و زمینه لازم شرط است .

خلق الله السموت و الأرض بالحقّ .. . لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ

تخصیص به ذکر مؤمنان از بین مردم برای بیان این که آسمان ها و زمین، آیه برای آنان است؛ از این جهت است که آنان، از آیه بهره می گیرند.

۳۳- آفرینش از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۵ - ۵

۵ - هستی ، وجه و پرتوی از خداوند است .

و لله المشرق و المغرب فأینما تولوا فثم وجه الله

تفریع این حقیقت که: به هر جهتی و در هر مکانی روی آورید آن جا وجه خداست بر اینکه همه مکانها و جهتها ملک خداست، اشاره به این دارد که: مملوکه‌های خدا (هستی) وجه و پرتوی از اوست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵ - ۸

۸ - جهان آفرینش ، آیات و نشانه های ربوبیت خداوند

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ ... هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ... يَفْصِلُ الْآيَاتِ

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <آیات> آیات تکوین باشد نه آیات تدوین.

ص: ۱۹۶

۳۴- آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۴ - ۱۹

۱۹ - دستیابی به توحید و رحمانیت و رحیمیت خدا از طریق جهان آفرینش ، در گرو اندیشه کردن در آن است .

إن فی خلق السموت .. لأیت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۴۱ - ۳

۳ - مظاهر گوناگون طبیعت جلوه قدرت خداوند است.

و هو الذی أنشأ جنت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۵ - ۱۱

۱۱ - جهان آفرینش ، کتاب خداشناسی و پدیده های آن ، جلوه گاه توحید ربوبی است .

ما خلق الله ذلك إلا بالحق یفصل الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶ - ۸، ۷، ۶، ۴، ۱

۱ - آمد و رفت شب و روز ، از آیات و نشانه های روشن ربوبیت خداست .

إن ربکم الله .. إن فی اختلاف الیل و النهار ... لأیت

۴ - جهان آفرینش ، کتاب خداشناسی

ما خلق الله فی السموت و الأرض لأیت

۶ - هر پدیده ای در جهان آفرینش ، حاوی دلیل های روشن بر تدبیر و ربوبیت بی همتای خداوند است .

و ما خلق الله في السموت و الأرض لأيت

۷- لزوم مطالعه و تدبر در پدیده های جهان آفرینش ، برای شناخت خدا و ربوبیت او

إن فی اختلاف الّیل و النهار و ما خلق الله فی السموت و الأرض لأیت

۸- تقوا و پارسایی ، زمینه ای لازم برای فهم و درک دلایل توحید ربوبی موجود در جهان آفرینش

إن فی اختلاف الّیل و النهار و ما خلق الله فی السموت و الأرض لأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۷ - ۶

۶- جهان آفرینش ، سرشار از آیات و دلایل روشن توحید ربوبی

إن فی اختلاف الّیل و النهار .. لأیت ... و الذین هم عن ءایتنا غفلون

ص: ۱۹۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۴،۵

۴- جهان خلقت (آسمان ها و زمین و پدیده های آنها) بستری مناسب برای شناخت خداوند است .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض

۵- در آسمان ها و زمین ، نشانه های نهفته بسیاری بر توحید ربوبی هست که بشر با جست و جو و مطالعه ، بدان دست خواهد یافت .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الأیت

جمله <ماذا فی السماوات و الأرض> استفهامیه است یعنی، چه چیزهایی در آسمانها و زمین هست؟ و اینکه خداوند دستور می دهد روی این سؤال تفکر کنید، معنایش این است که جواب این سؤال را با تفکر و مطالعه پیدا کنید که نتیجه آن رسیدن به توحید ربوبی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۱،۴

۱- آسمان ها و زمین ، حاوی آیات و نشانه هایی بسیار بر توحید و یکتایی خداوند است .

و کأین من ءایه فی السموت و الأرض

<کأین> کنایه از عدد است و دلالت بر کثرت دارد. این کلمه مبتدا و عبارت <فی السموت و الأرض> خبر آن است و <من آیه> تمیز آن می باشد. مقصود از <آیه> به قرینه <و ما یؤمن اکثرهم بالله> در آیه بعد، آیت و نشان بر توحید است.

۴- آنان که با مشاهده نشانه های موجود در آسمان ها و زمین (هستی) به توحید و یکتایی خداوند پی نبرند ، سزاوار سرزنش و نکوهشند .

و کأین من ءایه فی السموت و الأرض یمرون علیها و هم عنها معرضون

لحن آیه شریفه گویای مذمت و سرزنش است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۰ - ۸

۸- شکافتن زمین و بیرون آمدن پدیده های زمینی از آن و نیز شکافتن آسمان و نزول پدیده های آسمانی از آن ، از نشانه های وجود خداوند

أفی الله شك فاطر السموت و الأرض

<فاطر> در لغت به معنای شکافتن است و احتمال دارد مراد از <فاطر السموات و الأرض> همان معنای لغوی آن باشد؛ یعنی، شکافتن آسمان و زمین برای بیرون آوردن پدیده های آسمانی و زمینی از آنها.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۹ - ۵

۵- نگرش دقیق به آفرینش ، راهی برای شناخت آفریدگار عالم است .

ألم تر أن الله خلق السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۶ - ۵

ص: ۱۹۸

۵- تزئین آسمان و قرار دادن برجهایی در آن ، از آیات خداوند است .

و لقد جعلنا فی السماء بروجا و زینها للنظرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۹ - ۹

۹- وجود زمین های هموار و پدیداری کوه ها ، برای ثبات و استقرار زمین و رویش گیاهان و پدیده های معدنی ، از آیات الهی است .

و الأرض مددن-ها و ألقینا فیها روسی و أنبتنا فیها من کلّ شیء موزون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۳

۱۳- به حرکت درآوردن باد ها برای تلقیح ابر ها ، نزول باران و سیراب کردن انسان ها به وسیله آن ، از آیات الهی است .

و أرسلنا الری-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء فأسقین-کموه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۳ - ۴

۴- آفرینش حق مدار آسمان ها و زمین ، گواه وحدانیت خدا و نبود شریک برای او

أن أنذروا أنه لا إله-إلا أنا فاتقون . خلق السم-وت و الأرض بالحق-عی عمّا یشر

جمله <خلق السماوات و الأرض> به منزله تعلیل برای مضمون <لا إله-إلا أنا> در آیه قبل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰ - ۲

۲- فرستادن آب (باران) از آسمان (ابر) از نشانه های توحید است .

سیح-نه و تع-لی عمّا یشرکون .. هو الذی أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۱۳ - ۸،۱۰

۸- بارش آب باران از آسمان ، جهت حیات گیاهان از آیات الهی است .

هو الذی أنزل من السماء ماء .. إن فی ذلك لآیه لقوم یتفکرون

ممکن است مشارالیه <ذلك> عبارت <أنزل .. ماء> در آیه قبل باشد.

۱۰- اندیشمندان و متفکران ، دارای زمینه لازم برای درک آیت بودن مظاهر طبیعت

إن فی ذلك لآیه لقوم یتفکرون

۱۳- برآورده شدن نیاز های انسان از طبیعت ، از نشانه های توحید و خدانشناسی است .

هو الذی أنزل .. ماء لکم ... ینبت لکم به ... إن فی ذلك لآیه لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۳ - ۴،۶

ص: ۱۹۹

۴- آفرینش موجودات زمینی با رنگ های گوناگون ، نشانه ای از خداوند و نمونه ای از قدرت اوست .

و ما ذرأ لكم فی الأرض مختلفاً ألونه إن فی ذلك لآیه

۶- لزوم توجه به طبیعت و دقت در رنگ آمیزی های گوناگون آن ، به منظور شناخت خداوند

إن فی ذلك لآیه لقوم یدّکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۴۸ - ۵

۵- پدیده های مادی و پیدایش و گردش سایه های آنها از راست و چپ ، از آیات خداوند است .

أو لم یروا إلی ما خلق الله من شیء یتفیئوا ظل-له عن الیمین و الشمال

مورد سرزنش قرار دادن کسانی که به اشیاء و گردش سایه های آنان نظر عمیق نمی کنند، قطعاً به خاطر خود آنان نیست؛ بلکه از این جهت است که با نظر به آنها می توان به خداوند پی برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۵ - ۷

۷- نزول باران از آسمان و حیات یافتن زمین موات با آن ، از آیات خداوند

و الله أنزل من السماء ماء فأحیا به الأرض ... إن فی ذلك لآیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۸

۸- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

و من ثمرت النخیل و الأعن-ب تتخذون منه سکرًا و رزقًا حسنًا إن فی ذلك لآیه لقوم ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۹ - ۱۸

۱۸- در زندگی زنبور های عسل ، نشانه ای مهم بر خدانشناسی برای اهل تفکر و اندیشه وجود دارد .

و أوحى ربك إلى النحل .. إن في ذلك لآية لقوم يتفكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۹ - ۲،۳

۲- دقت و اندیشه در کیفیت پرواز پرندگان ، از راه های خدانشناسی

ألم يروا إلى الطير مسخرت في جو السماء ما يمسكهن إلا الله

۳- تفکر در حرکت منظم و رام شده اجرام آسمانی ، از راه های خدانشناسی *

ألم يروا إلى الطير .. ما يمسكهن إلا الله

ممکن است منظور از <طیر> تنها پرندگان نباشد؛ بلکه شامل همه اجسام شناور در فضا نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۱ - ۳،۸

ص: ۲۰۰

۳- اندیشیدن در اهمیت سایه و عوامل سایه افکن و رهایی از تابش مداوم آفتاب ، از راه های خداشناسی است .

و الله جعل لكم ممّا خلق ظلّ -لاً

۸- لزوم اندیشیدن انسان در خواصّ اشیاى مورد استفاده خود ، برای خداشناسی

ممّا خلق ظلّ -لاً . .. من الجبال أكنّ -ناً ... سربیل تفيكم الحرّ ... تفيكم بأسكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱ - ۱۹

۱۹- در جهان هستی ، آیات و نشانه های ویژه ای وجود دارد که خداوند آنها را تنها به برخی از افراد ارائه می دهد .

أسرى بعبده . . لئريه من ءای-تنا

از اینکه خداوند هدف از به معراج بردن پیامبر(ص) را نشان دادن برخی از آیات خود ذکر کرده است، این حقیقت را می رساند که این آیات از آیات ویژه ای است که تنها به افرادی چون پیامبر اسلام ارائه می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱۵، ۴، ۳، ۱

۱- خداوند ، شب و روز را دو نشانه از نشانه ها و آیات خویش قرار داده است .

و جعلنا الیل و النهار آیتین

۳- محو شدن نور ماه در شب و روشنگری خورشید ، دو نشانه از نشانه های خداست .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

این برداشت بنابراین است که منظور از <آیه اللیل> ماه و <آیه النهار> خورشید باشد.

۴- مظاهر هستی ، تحت تدبیر خداوند و نشانه وجود اوست .

و جعلنا الیل و النهار آیتین فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

۱۵- > یزید بن سلام . . . سأل رسول الله (ص) فقال له : . . . فما بال الشمس و القمر لا یتویان فی الضوء و النور ، قال : . . .

أمر الله تعالی جبرئیل : أن یمحو ضوء القمر فمحاها . . . و ذلك قول الله عزّوجلّ : > و جعلنا اللیل و النهار آیتین فمحونا آیه

اللیل و جعلنا آیه النهار مبصره ... < ... ;

یزید بن سلام از رسول خدا(ص) سؤال کرد، پس به حضرت گفت:.. چگونه است که خورشید و ماه در نور و روشنایی با هم مساوی نیستند؟ حضرت جواب فرمود:... خداوند تعالی به جبرئیل فرمان داد تا نور ماه را محو کند، پس او نور ماه را محو کرد ... و آن همان سخن خدا است که فرمود: <و جعلنا اللیل و النهار آیتین فمحونا آیه اللیل و جعلنا آیه النهار مبصره...><...>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۵ - ۴

۴- تبیین آیات الهی در طبیعت و تذکر به محاسبه اعمال در قیامت ، برای هدایت آدمیان است .

و جعلنا الیل و النهار آیتین .. اقرأ کت-بک ... من اهتدی فإینما یهتدی لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۴ - ۲

۲- آسمان ها و زمین و موجودات مستقر در آنها ، خود گویاترین دلیل بر کمال آفریدگار و تنزیه او از شریک و هرگونه نقص و کاستی است .

ص: ۲۰۱

تَسْبِیحَ لَهُ السَّمَوَاتِ السَّبْعِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ

<تسبیح> در لغت به معنای <تنزیه> است (مفردات راغب) و <تنزیه> یعنی، دور دانستن خداوند از چیزهایی که بر او سزاوار نیست (مجمع البحرین). گفتنی است، تنزیه به دو صورت ممکن است: تنزیه به زبان گفتار و تنزیه به زبان حال. برداشت فوق مبتنی بر صورت دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۲ - ۴

۴- آسمان، حاوی آیات گوناگون برای راه یابی به خداشناسی و توحید است.

و هم عن آءای-تها معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۲ - ۵

۵ - جهان و نظام آن، زمینه ای مناسب برای خدا شناسی و ره یابی به توحید و پوچی مرام شرک

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ... وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۲۱ - ۳

۳ - تبدیل آب و علوفه در درون حیوانات به شیر گوارا و قابل شرب، پیام دار درس خداشناسی برای انسان

نَسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا

<من> در <مما فی بطونها> می تواند نشویه باشد. در این صورت <ما>، کنایه از آب و علوفه ای می باشد که حیوان از آن تغذیه کرده است. بنابراین <مما فی بطونها> رساننده این مطلب است که شیر، مایعی نشأت یافته از همان علوفه و آبی است که حیوان از آن تغذیه کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸۴ - ۲

۲ - نظام طبیعت ، بستری مناسب برای خداشناسی و ره یافتن به توحید

قل لمن الأرض و من فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۵ - ۳

۳ - پی نبردن انسان به ربوبیت خداوند از راه امتداد و گسترانیدن سایه ها ، از جانب او ، جای شگفتی دارد .

ألم تر إلی ربّك کیف مدّ الظلّ

برداشت فوق، بر این احتمال استوار است که استفهام در <ألم تر..> از نوع استفهام تعجیبی باشد؛ چنان که نظر بسیاری از مفسران و ادبا (مانند ابن هشام در کتاب <معنی اللیب>) مطابق همین احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۱ - ۱۰

ص: ۲۰۲

۱۰ - آفرینش ستارگان ، خورشید و ماه تابان ، از نشانه های قدرت خدا و یکتایی او

تبارک الذی جعل فی السماء بروجًا .. و قمرًا منیرًا

برداشت فوق، از آن جا است که آیه شریفه در ردیف سلسله آیاتی قرار دارد که در مقام محکومیت شرک و اثبات توحید و یگانگی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۶۲ - ۴

۴ - تفکر در آفرینش شب و روز و جانشین شدن آن دو به جای یکدیگر ، آموزنده درس خداشناسی

و هو الذی جعل الیل و النهار خلفه لمن أراد أن یدکر

<تذکر> (مصدر <یدکر>) از نظر لغت به معنای یادآوردن چیزی است که فراموش شده است (لسان العرب)؛ ولی این واژه در آیه شریفه - به گفته بیشتر مفسران - به معنای تفکر و تأمل برای درس آموختن و نتیجه گرفتن از آفرینش شب و روز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۴ - ۷

۷ - امکان شناخت ربوبیت بی همتای خدا از مظاهر هستی

قال رب السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۶ - ۴

۴ - جلوه ربوبیت یگانه خدا در پهنه آفاق و انفس

قال رب السموت و الأرض .. ربکم و رب ءابائکم الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۸ - ۶

۶ - نظام طلوع و غروب خورشید ، نیازمند تدبیر و نشانگر وجود پروردگار یگانه

قال ربّ المشرق و المغرب

<مشرق> و <مغرب> می تواند مصدر میمی و به معنای شروق (طلوع) و غروب باشد. بنابراین <ربّ المشرق و المغرب>؛ یعنی، پروردگار طلوع و غروب.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۱۱

۱۱ - نظام هستی ، شاهی گویا بر یگانگی خداوند و پوچی و بطلان شرک

أمن خلق السموت .. أعل-ه مع الله

در آیه مورد بحث، خداوند نخست، نموده‌های قدرت بی چون خود را در نظام طبیعت به رخ انسان کشیده و مظاهر هماهنگ آن را به وی نمایانده است و پس از آن، وی را مورد خطاب قرار داده که: آیا به جز او، خدای دیگری نیز وجود دارد که شریک و همتای او قرار گیرد؟ پاسخ این است که: هرگز!

ص: ۲۰۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۱ - ۱،۲

۱ - آرامش زمین و آمادگی آن برای زندگی بشر، جلوه ای دیگر از تدبیر خداوند

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا

<قرار> مصدر به معنای اسم فاعل است؛ یعنی، <جعل الأرض قاره مستقره> زمین را آرام و برقرار ساخته است تا انسان بتواند در آن زندگی کند نه مضطرب و لرزان. گفتنی است که برخی از مفسران <قرار> را به معنای اسم مکان (یعنی قرارگاه) گرفته اند.

۲ - رود ها و نهر های جاری بر بستر شکاف های زمین و کوه های استوار بر پهنه آن، نمودی دیگر از تدبیر خدای یگانه

و جعل خل-لها أنه-رًا و جعل لها روسی

<خلال> (جمع <خلل>) به معنای شکاف ها است. <نهر> (مفرد <أنهار>) مشترک لفظی است میان آب جاری و مکانی که در آن آب روان باشد. بنابراین، عبارت <جعل خلالها أنهاراً> را می توان به دو صورت زیر معنا کرد: ۱- شکاف های زمین را مکانی برای جریان آب قرار داده است. ۲- در بستر شکاف های زمین آب های روان قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۴ - ۷

۷ - چرخه منظم حیات و ارتباط و هماهنگی کامل میان عوامل جوی و زمینی، نشانه یکتایی مدبر هستی

أَمَّنْ يَبْدُوا الْخَلْقَ ثُمَّ يَعْبُدُهَا وَمَنْ يَرْزُقْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ

عبارت <من السماء والأرض> می تواند اشاره به وجود هماهنگی عوامل زمینی و آسمانی، در تدارک نیازمندی های انسان داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۸

۸ - وجود نشانه های روشن و غیرقابل انکار الهی، در نظام شب و روز برای جویندگان حقیقت

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

عبارت <قوم يؤمنون> یعنی، کسانی که دارای زمینه گرایش به حق اند و اگر حق را بیابند به آن ایمان می آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۱،۷۸

۱ - نشان دادن برق های امیدزا و خوف آفرین ، از آیات الهی است .

و من ءای-ته یریکم البرق خوفًا و طمعًا

۷ - آیه بودن رخداد های طبیعی ، برای کسانی قابل درک است که قوه عقلانی خویش را به کار می گیرند .

و من ءای-ته یریکم البرق ... و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض ... إن فی ذلك

۸ - پدیده های طبیعی ، مانند برق و باران و رویش گیاهان ، از منابع خداشناسی است .

یریکم البرق ... إن فی ذلك لأی-ت لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۵ - ۱

ص: ۲۰۴

۱ - تداوم بقا و ثبات آسمان و زمین ، از نشانه های خداوند است .

و من ءای-ته أن تقوم السماء و الأرض بأمره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۹

۹ - وزش باد ها و تحولات جوئی و به دنبال آن ، بارش باران ، از آیه های خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. و یجعلہ کسفًا فتری الودق یرج من خل-له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۹ - ۹

۹ - مسخّر و رام بودن ماه و خورشید ، از آیه های خداوند است .

ألم تر أنّ اللّٰه .. و سخّر الشمس و القمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۱ - ۴،۷

۴ - آمادگی شرایط طبیعی و خصوصیات اجسام ، برای ساختن کشتی و حرکت بر آب ، از نشانه های خدا است .

ألم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت اللّٰه لیریکم من ءای-ته

۷ - استفاده از عالم طبیعت و رخداد های در پیش روی انسان ها ، جهت رهنمونی آنان به خداشناسی ، از شیوه های هدایتی قرآن است .

ألم تر أنّ الفلک تجری فی البحر بنعمت اللّٰه لیریکم من ءای-ته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۴ - ۵

۵ - آسمان ها و زمین و موجودات آنها ، نشانه و آیه خداوندند .

اللّٰه الذی خلق السموات و الأرض و ما بینهما

جمله <الذی خلق السموات و ..> وصف خداوند است. بدیهی است که صفت هر چیزی معرّف آن است و از این رو، می توان استفاده کرد که وجود زمین و آسمان ها و پدیده های موجود در آنها، دلیل وجود خداوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۷ - ۲

۲ - رویش گیاهان مختلف ، با کاربرد های گوناگون ، از آمیختن دو عنصر آب و خاک ، به منظور استفاده انسان ها و دام ها ، از آیات الهی است .

أولم یروا أنّا نسوق الماء إلى الأرض الجرز فنخرج به زرعًا تأکل منه أنع-مهم و أنف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۱۱

۱۱ - در احاطه آسمان و زمین بر انسان ها ، از آیه های خداوند برای هر بنده اهل انابه ای است .

ص: ۲۰۵

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

مشارالیه <ذَلِكَ> <ما بین ایدیهیم و ما خلفهم من السماء و الأرض> است. گفتنی است که <إِنَابَهُ> (مصدر <منیب>) به معنای رجوع کننده است و <عبد منیب> کسی است که پیوسته رو به خدا دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۱۳ - ۱

۱ - در پی هم آمدن شب و روز و جایگزینی مستمر یکی جای دیگری، جلوه ای از توانایی مطلق خدا و یکتایی او

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ

<إِيلَاج> (مصدر <يُولِجُ>) به معنای وارد کردن است. وارد کردن شب در روز و روز در شب، می تواند کنایه از جابه جا کردن شب و روز باشد؛ یعنی، خدا شب را تدریجاً به جای روز و روز را به تدریج در جای شب قرار می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۷ - ۱۰، ۹، ۵

۵ - باران حیات بخش، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا

۹ - آفرینش راه ها و رگه های کوه ها به رنگ های سفید، سرخ و سیاه پر رنگ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ... و من الجبال جدد بيض و حمر مختلف ألوانها و غر

<جُدَدٌ> (جمع <جُدَّة>) در معنای طرق و خطوط استعمال می شود. البته ممکن است مقصود از آن رگه های مختلف کوه ها باشد. <غریب> (مفرد <غرایب>) به معنای سیاه پر رنگ و <أسود> (مفرد <سود>) به معنای سیاه است. آمدن این واژه با هم نشانگر شدت و نهایت صفت سیاهی برای بعضی از کوه ها است.

۱۰ - وجود راه ها و رگه های رنگارنگ و گوناگون در کوه ها، از نمود های تدبیر خداوند برای انسان ها

و من الجبال جدد بيض و حمر مختلف ألوانها و غرایب سود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - آفرینش انسان ، جنبندگان و دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خداوند

ألم تر أنّ الله... و من الناس و الدّوابّ و الأنع-م

<أنعام> جمع <نعم> (شتر) می باشد ولی این واژه در مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود چنان که در آیه شریفه به همین معنا استعمال شده است (مفردات راغب).

۲ - تنوع رنگ ها در انسان ها ، جنبندگان و دام ها ، از نعمت های الهی

و من الناس و الدّوابّ و الأنع-م مختلف ألونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - شب ، آن گاه که روشنایی روز از آن رفته باشد ، از آیات بزرگ خداوند و از نشانه های قدرت او است .

و ءایه لهم الیل نسلخ منه النهار

<سلخ> (مصدر <نسلخ>) در اصل به معنای ازاله پوست حیوان است و در آیه شریفه، کنایه از اخراج و ازاله روشنایی روز از

شب است. جمله <نسلخ منه...> یا استثناف بیانی است و یا حال برای <اللیل> می باشد. گفتنی است تکبیر <آیه> بر تعظیم دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۸ - ۴

۴ - خورشید ، به هنگام روان شدن به سوی قرارگاه ویژه اش ، از آیات و نشانه های بزرگ قدرت خداوند است .

و الشمس تجری لمستقر لها

برداشت یاد شده از آن جا است که <والشمس> عطف بر <اللیل> است و همان گونه که شب از آیات الهی شناسانده شده (و آیه لهم اللیل) خورشید نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۱ - ۱

۱ - سوار شدن انسان ها بر کشتی های پربار و مجهز ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون

<مشحون> به معنای <مملو> است و <فلک مشحون> یعنی، کشتی پربار و مجهز به تجهیزات لازم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۲ - ۲

۲ - آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و ...) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون . و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <و خلقنا لهم..> عطف بر جمله <حملنا ذریتهم> می باشد و درصدد بیان نشانه های تدبیر و قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - طبیعت و پدیده های موجود در زمین چون باران ، چشمه سار ها و کشت ها ، بستر مناسب برای خداشناسی

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يخرج به زرعاً ... ثم يجعله حطاً - مآ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیه شریفه، در صدد نشان دادن جلوه های قدرت خداوند است. بنابراین توصیه و تشویق خداوند به مطالعه و ژرف نگری در طبیعت و پدیده های موجود در زمین، گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - ایمان ، زمینه درک آیات و نشانه های الهی در طبیعت

إن في ذلك لآيات لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - جهان هستی ، جلوه ای از قدرت و توحید ربوبی خداوند است .

له مقالید السموت و الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - نزول مدام رزق (باران) از آسمان ، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقاً

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - آفرینش کوه های استوار ، ایجاد نعمت ها و تقدیر معیشت موجودات زمین در چهار روز (مرحله)

و جعل فیها روسی من فوقها .. فی أربعه ایام

برداشت یاد شده براین اساس است که <فی أربعه ایام> ظرف برای مجموع عبارت های آیه باشد.

۷ - کوه های استوار ، برکت سرشار زمین ، تغییر فصل ها و تأمین نیار های غذایی موجودات ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خدا

ذلک ربّ الع-لمین . و جعل فیها روسی من فوقها و برک فیها و قدر فیها أفتها فی أرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - < شب و روز > و < خورشید و ماه > ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من ءای-ته الیل و النهار والشمس والقمر

۱ - حیات و خرمی زمین پژمرده با نزول باران ، از آیات و نشانه های قدرت خداوند است .

و من ءای-ته اَنک تری الأرض خ-شعه فإذا أنزلنا علیها الماء اهتزت و ربت

<خشوع> (مصدر <خاشعه>) در اصل به معنای تضرع و تواضع است و در مورد زمین کنایه از خشکی و فسردگی می باشد. <اهتزاز> (مصدر <اهتزت>) به معنای تحرك و جنبش است که نشانه شادابی و خرمی می باشد. <ربو> (مصدر <ربت>) به معنای افزایش و نمو است و در این جا مقصود رویش گیاهان می باشد.

۲ - جهان ، سرشار از نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و من ءای-ته اَنک تری الأرض

کلمه <من> در <و من آیاته> برای تبعیض است و از این که حیات و سرسبزی زمین، تنها بخشی از آیات معرفی شده، مطلب بالا قابل استفاده است.

۴ - شناخت پدیده های جهان ، راهی روشن برای خدا شناسی است .

و من ءای-ته أنك تری الأرض خ-شعه

از این که خدانشناسی، ره آورد توجه به جهان طبیعت معرفی شده، برداشت یاد شده قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۳،۷،۱۴

۳ - نشانه ها و دلایل حقانیت قرآن ، نهفته در متن طبیعت و اسرار وجود آدمی

سنریهم ءای-تنا فی الأفاق .. أنه الحقّ

بنابراین که ضمیر <أنه> به قرآن باز گردد، انطباق آیات مربوط به پدیده های طبیعی با واقعیت جهان طبیعت، نشانگر حقانیت قرآن است.

۷ - جهان آفرینش و دنیای درون انسان ، کانون تجلی حقانیت خداوند است .

سنریهم ءای-تنا .. و فی أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که ضمیر <أنه> به خداوند باز گردد.

۱۴ - آیات آفاقی و انفسی خداوند در هستی ، نشانی از ربوبیت و تدبیر یگانه او است .

سنریهم ءای-تنا .. أولم یکف برّبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۲ - ۱،۵

۱ - حرکت کشتی های کوه پیکر در دریا ها ، آیه ای الهی و نشانی از تدبیر ، علم و قدرت خداوند است .

و من ءای-ته الجوار فی البحر

<جوار> (جمع <جاریه>) و وصف <سفن> (جمع <سفینه>) است که به دلیل اختصار حذف گشته، و وصف جریان و حرکت کشتی ها جایگزین آن شده است.

۵ - جهان هستی ، سرشار از آیات و قدرت بی مانند خداوند است .

و من ءای-ته الجوار فی البحر کالأعل-م

از حرف <من> - که برای تبعیض است - استفاده می شود که حرکت کشتی در دریا، تنها گوشه ای از آیات فراوان خداوند در هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۹ - ۸

۸ - جهان آفرینش ، جلوه ای از قدرت شکست ناپذیر و علم گسترده خداوند است .

خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزَ الْعَلِيمَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۷ - ۳

۳- آسمان ها و زمین و سراسر نظام هستی ، نمودار ربوبیت عالی و خدشه ناپذیر خداوند است .

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مَوْقِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۰۹

۱ - آیات و نشانه های خداوند ، متجلی در گستره آسمان ها و زمین

من الله العزيز الحكيم . إنَّ في السموات والأرض لأيات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - نقش سازنده حرکت باد ها در شرایط زیستی زمین ، نشانه ای از خداوند برای اهل اندیشه

و تصريف الرى - ح آى - ت لقوم يعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - اسرار و قوانین نهفته در متن حیات و طبیعت ، نشانه هایی ارجمند بر وجود خدای یگانه

تلک آى - ت الله

از تعبیر <تلک> - که اشاره به دور است - می توان استفاده کرد مشارالیه آن، آیات تکوینی است، نه آیاتی که بالفعل نازل می شود. همان طور که این تعبیر، بیانگر ارجمندی و اهمیت آیات تکوینی نیز می باشد. تصریح به <آیات الله> پس از تذکر به این نشانه ها در آیات پیشین، می تواند پیامدار توحید باشد یعنی، این نشانه ها - با همه شگفتی و تنوع - نظام واحدی را شکل بخشیده است و نمی تواند جز از مبدئی یگانه باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - نشانه های وجود ، قدرت و علم خداوند ، مشهود در پهنه هستی برای بشر

أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم .. و الأرض مددنها

واژه بالا، اشاره به آن دارد که آسمان - با این عظمت و شگفتی - در منظر و چشم انداز انسان قرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲- وجود کوه های استوار بر بستر زمین ، از آیات الهی است .

و ألقینا فیها روسی

۴- رویش گیاهان بهجت آفرین در زمین ، به تدبیر الهی و آیتی خداوندی است .

و أنبتنا فیها من کلّ زوج بهیج

۷- هدایت گری مظاهر هستی به سوی خداوند ، آمیخته با زیبایی و سرورآفرینی

بنین-ها و زینّ-ها... من کلّ زوج بهیج

خداوند در این آیه ها، نمودهای علم، قدرت و نشانه های وجود خویش را گاه به زینت و زیبایی توصیف کرده و گاه به بهجت و سرورآفرینی. این می نمایاند که کار هدایت، باید با جاذبه و شور و شوق انجام گیرد؛ نه تحمیل و خشونت.

۹- تنوع و گوناگونی گسترده گیاهان ، از آیات الهی است .

و أنبتنا فیها من کلّ زوج بهیج

ص: ۲۱۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۹ - ۱

۱- ریزش باران پر برکت از آسمان ، آیتی خداوندی است .

و نزلنا من السماء ماء مب-رگا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۰ - ۱

۱- نخل های افراشته ، با شکوفه هایی انبوه و برهم چیده ، آیتی خداوندی است .

و النخل باسقت لها طلع نضید

<باسقات> (جمع <باسق>) به معنای بلند و برافراشته ، <طلع> به معنای شکوفه و <نضید> به معنای روی هم افتاده و انبوه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۰ - ۱،۳

۱ - وجود نشانه های فراوان و مهم الهی در زمین برای اهل یقین

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

جمع و نکره آمدن <آیات>، دلالت بر فراوانی و عظمت آن دارد.

۳ - مطالعه مظاهر طبیعت در زمین ، از راه های تحکیم مبانی توحید و خداشناسی

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

برداشت یاد شده در صورتی است که <موقنین> نظر به کسانی داشته باشد که بالفعل، دارای یقین به خدا و توحیداند. در نتیجه مطالعه آیات تکوینی خداوند در زمین، وسیله ای برای تحکیم پایه های معرفت و یقین آنان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۲

۲- وجود روزی زمینیان در بلندای آسمان ، از آیات الهی و مایه بینش

ءای-ت للموقنین .. أفلاتبصرون . و فی السّماء رزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۵

۵- در جهان هستی ، نشانه های بزرگی از ربوبیت الهی وجود دارد که جلوه گر شدن آنها برای انسان ها ، حتی پیامبر خاتم (ص) ، ممکن و مقدور نیست .

لقد رأی من ءای-ت ربّه الکبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۴۲ - ۵

۵- هر یک از موجودات جهان هستی ، دلیل و نشانه وجود واجب الوجود و توحید الهی

و أنّ إلی ربّک المنتهی

ص: ۲۱۱

منتهی شدن همه چیز به خداوند، می تواند به این معنا باشد که تأمل در موجودات ممکن، در نهایت انسان را به وجود واجب الوجود هدایت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۵ - ۳

۳ - توجه به قانون مندی خورشید و ماه ، پیامدار درس توحید برای انسان

الرحم-ن .. الشمس و القمر بحسبان

آغاز سوره با وصف <الرحمان>، در مقام نمایاندن جلوه های الهی به انسان است که از آن جمله، قانون مندی خورشید و ماه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۱۲ - ۳

۳ - همه مظاهر طبیعت ، از ریاحین تا پوسته حبوبات ، نشانی از طراح حسابگر هستی (خداوند) است .

الرحم-ن .. و الحبّ ذوالعصف و الريحان

با توجه به این که در آیات پیشین سخن از حاکمیت سنجش بر نظام هستی بود، ممکن است بیان این دقایق در این آیات، به منظور نمایاندن آن حساب گری باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - رحمن - ۵۵ - ۲۳ - ۳

۳ - خداوند ، خواهان توجه جن و انس به مظاهر جمال و زیبایی در هستی و آموختن درس توحید از آن

يُخْرِجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤَ وَالْمَرْجَانَ . فَبِأَيِّ ءَالَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که آیات شریفه، در مقام توجه دادن جن و انس به مبدأ ربوبی است. تشبیه آمدن <کما> و <تکذّبان>، ممکن است به خاطر توجه خطاب به جن و انس یا مرد و زن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - پدیده های موجود در آسمان ها و زمین ، هر یک نشانی کامل از آفریدگار و مبرّا بودن ذات او از هرگونه عیب و نقص

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

چنانچه مراد از <سَبِّحْ> تسبیح تکوینی باشد، به کارگیری واژه <ما> - که برای افاده عموم است - می رساند که وجود و هستی هر پدیده ای، نشانی گویا از آفریدگار خود بوده و نشان می دهد که او از هر نقصی و کاستی منزّه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - مطالعه طبیعت و نظام هستی ، زمینه خدانشناسی و پی بردن به اقتدار و کاردانی آفریدگار جهان

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

خبر دادن خداوند از تسبیح موجودات، در حقیقت توجه دادن انسان ها به حقایق نهفته در متن طبیعت است که هر یک با زبان حال، وجود خدا و صفات کمالی او را نجوا می کنند. گوش فرادادن به این نجوا، زمینه ساز ادراک عزت و حکمت

خداوندی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۲۴ - ۱۰

۱۰ - هر یک از مظاهر هستی ، گواهی بر مبرّا بودن آفریدگار آن ، از هر عیب و کاستی

یسَّبِحْ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

برداشت یاد شده، بدان اعتبار است که مراد از <تسبیح>، تسبیح وجودی و به زبان حال باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۱ - ۸

۸ - مطالعه در پدیده های هستی ، راهنمای انسان به معرفت و شناخت خداوند

یسَّبِحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۰ - ۲

۲ - وجود آیات و نشانه های گوناگون از خداوند ، در پهنه جهان

كذَّبُوا ب-أى-تنا

مطلب یاد شده، از آمدن <بأیاتنا> به صورت صیغه جمع استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۱۲ - ۱۳، ۳

۳ - آسمان ها و زمین ، نشانه قدرت خداوند و آیت یکتایی او است .

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ

۱۳ - طبیعت ، بستر شناخت ماوراء طبیعت (خدا و صفات او و ...)

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ . . . لَتَعْلَمُوا... أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ ع

برداشت یاد شده، از آن جا است که خداوند، با طرح مسأله آفرینش آسمان های هفتگانه و زمین و تدبیر امور آنها، درصدد نشان دادن قدرت مطلق و علم همه جانبه الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۳ - ۱۱

۱۱ - طبیعت و جهان آفرینش ، بستر خداشناسی

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ . . . هَلْ تَرَىٰ مِنْ فُطُورِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۱۹ - ۹

۹ - طبیعت ، بستر خداشناسی است .

أُولَئِكَ يَرْجُونَ إِلَهَ الْغَيْبِ . . . مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ

ص: ۲۱۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۵ - ۶

۶ - اندیشه در چگونگی مبدأ آفرینش آسمان ها ، راهی برای شناخت خدا و اوصاف او است .

ألم تروا كيف خلق الله سبع سموت طباقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۶ - ۵

۵ - اندیشه در چگونگی آفرینش ماه و خورشید ، راهی برای شناخت خدا و اوصاف او

ألم تروا كيف ... و جعل القمر فيهنّ نوراً و جعل الشمس سراجاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۴ - ۳

۳ - خوراکی های انسان ، همانند مراحل رشد و فنای جسم او ، دربردارنده دلایل و نشانه های خداوند است .

فلينظر الإنس-ن إلى طعامه

مراد از نظر به طعام - به قرینه آیات بعد - نظر به اسباب و نتایج آن و وابسته بودن مراحل پیدایش آن به خداوند است. عطف آیاتی که درباره غذای انسان است، بر آیاتی که از حدوث و مرگ جسم او سخن گفته بود؛ نشانه هماهنگی نعمت های درونی و برونی انسان در دلالت بر خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۳۰ - ۳

۳ - توجه به جنگل های انبوه و درختان تناور ، مایه شناخت خداوند و قدرت او و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ما أكفّره .. فلينظر الإنس-ن ... حدائق غلباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۳۱ - ۳

۳ - توجه به باغ های میوه و مرغزارها ، مایه شناخت خدای قادر و بازدارنده انسان از ناسپاسی و کفرورزی به او است .

ما أكفـره .. و فـكهه و أبـاً

۳۵- آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۶ - ۴

۴- تبدیل گِل و لای بد بو و تیره رنگ به انسان ، از آیات خداوند است .

و لقد خلقنا الإنس-ن من صلص-ل من حمأ مسنون

ص: ۲۱۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۶ - ۴،۵

۴ - جلوه ربوبیت یگانه خدا در پهنه آفاق و انفس

قال رب السموت و الأرض . . . ربکم و ربّ ءابائکم الأولین

۵ - وجود انسان از مظاهر مهم و بارز ربوبیت خدا

ربّ السموت و الأرض . . . ربّکم و ربّ ءابائکم الأولین

برداشت یاد شده از آن جا است که تعبیر <و ما بینهما> (در آیه پیش) شامل انسان نیز می شده ولی با این حال اختصاص به ذکر یافته و به صورت جداگانه مورد توجه قرار گرفته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۹ - ۶

۶ - قوای ادراکی (چشم و گوش و قلب انسان) از نشانه های خداوند است .

اللّه الذی أحسن . . . و بدأ خلق الإنس-ن ... و جعل لكم السمع و الأبص-ر و الأفئده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۸ - ۱،۲

۱ - آفرینش انسان ، جنبندگان و دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، از نشانه های ربوبیت بی همتای خداوند

ألم تر أنّ الله . . . و من الناس و الدّوابّ و الأنع-م

<أنعام> جمع <نعم> (شتر) می باشد؛ ولی این واژه در مجموع شتر، گاو و گوسفند نیز به کار می رود؛ چنان که در آیه شریفه به همین معنا استعمال شده است (مفردات راغب).

۲ - تنوع رنگ ها در انسان ها ، جنبندگان و دام ها ، از نعمت های الهی

و من الناس و الدّوابّ و الأنع-م مختلف ألونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نشانه ها و دلایل حقانیت قرآن ، نهفته در متن طبیعت و اسرار وجود آدمی

سنریهم ءای-تنا فی الأفاق .. أنه الحقّ

بنابراین که ضمیر <أنه> به قرآن باز گردد، انطباق آیات مربوط به پدیده های طبیعی با واقعیت جهان طبیعت، نشانگر حقانیت قرآن است.

۷ - جهان آفرینش و دنیای درون انسان ، کانون تجلی حقانیت خداوند است .

سنریهم ءای-تنا .. و فی أنفسهم

برداشت یاد شده مبتنی براین است که ضمیر <أنه> به خداوند باز گردد.

۱۴ - آیات آفاقی و انفسی خداوند در هستی ، نشانی از ربوبیت و تدبیر یگانه او است .

سنریهم ءای-تنا .. أولم یکف برّبک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - وجود انسان و شگفتی های آن ، نشانه هایی از خداوند برای حق جویان

و فی الأرض ءای-ت . . . و فی أنفسکم

۵ - مطالعه در وجود انسان و شگفتی های آن ، از راه های تحکیم مبانی توحیدی و خداشناسی

و فی الأرض ءای-ت . . . و فی أنفسکم أفلاتبصرون

۶ - > و فی المجمع ، و قيل : یعنی آنه خلقک سمیعاً بصیراً تغضب و ترضی و تجوع و تشبع و ذلک کلّه من آیات اللّٰه تعالی ،
عن الصادق (ع) ;

در مجمع البیان [ذیل آیه <و فی الأرض آیات.. و فی أنفسکم>] آمده است: یعنی، خداوند تو را شنوا و بینا آفرید؛
خشمگین می شوی، راضی می گردی، گرسنگی و سیری داری، اینها همه از آیات خدای تعالی است و این معنا از امام
صادق(ع) روایت شده است.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نطق و شعورمندی انسان ، نشانه ای از آیات حق الهی *

و فی أنفسکم أفلاتبصرون . . . إنه لحقّ مثل ما أنکم تنطقون

از ارتباط میان <إنه لحقّ> با <تنطقون>، ممکن است مطلب بالا استفاده شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - مطالعه در نظام سخن گویی و بیان آدمی ، راهگشای انسان به سوی معرفت خداوند و رحمت او

الرحم-ن . . . علّمه البیان

از این که خداوند تعلیم بیان را به خود نسبت داده، ممکن است در مقام تذکر این حقیقت به انسان ها باشد که قدرت بیان،
امری خود شکل یافته نیست و اگر تدبیر و تقدیر الهی و نیز رحمت او نبود، آدمی همچون دیگر موجودات قادر به تکلم و بیان
مقاصد خویش نبود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - ملک - ۶۷ - ۲۳ - ۳

۳ - پیدایش بشر و نعمت های نهفته در وجود او (قدرت شنوایی ، بینایی و تعقل) ، نشانه و جلوه قدرت خدای رحمان

الرحم-ن... هو الذى أنشأكم و جعل لكم السمع و الأبصار- و الأفئده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۱ - ۱۲

۱۲ - وجود نشانه های خدانشناسی ، در مراحل پیدایش تا مرگ انسان

ما أكفره . من أىّ شىء خلقه ... ثم أماته فأقبره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۴ - ۳

ص: ۲۱۶

۳- خوراکی های انسان ، همانند مراحل رشد و فنای جسم او ، دربردارنده دلایل و نشانه های خداوند است .

فلینظر الإنس-ن إلى طعامه

مراد از نظر به طعام - به قرینه آیات بعد - نظر به اسباب و نتایج آن و وابسته بودن مراحل پیدایش آن به خداوند است. عطف آیاتی که درباره غذای انسان است، بر آیاتی که از حدوث و مرگ جسم او سخن گفته بود؛ نشانه هماهنگی نعمت های درونی و برونی انسان در دلالت بر خداوند است.

۳۶- آیات خدا بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۲۴ - ۳

۳- تغییر حالت عصای موسی (ع) و یدبضای او ، دو آیت و معجزه برای ارشاد و هدایت فرعون بود .

ءایه آخری .. اذهب إلى فرعون

۳۷- آیات خدا در آسمان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۱،۴،۵

۱- آسمان ها و زمین ، حاوی آیات و نشانه هایی بسیار بر توحید و یکتایی خداوند است .

و کأین من ءایه فی السموت و الأرض

<کأین> کنایه از عدد است و دلالت بر کثرت دارد. این کلمه مبتدا و عبارت <فی السموت و الأرض> خبر آن است و <من آیه> تمیز آن می باشد. مقصود از <آیه> به قرینه <و ما یؤمن اکثرهم بالله> در آیه بعد، آیت و نشان بر توحید است.

۴- آنان که با مشاهده نشانه های موجود در آسمان ها و زمین (هستی) به توحید و یکتایی خداوند پی نبرند ، سزاوار سرزنش و نکوهشند .

و کأین من ءایه فی السموت و الأرض یمرون علیها و هم عنها معرضون

لحن آیه شریفه گویای مذمت و سرزنش است.

۵- زمین در حرکت است و انسان ها را بر آیات آسمانی عبور می دهد .

كأئن من ءايه في السموت و الأرض يمرون عليها

چنان چه جمله <يمرون عليها> را به معنای حقیقی آن و نه معنای کنایه اش (مشاهده می کنند) حمل کنیم، حاکی از حرکت زمین خواهد بود؛ زیرا مرور بر آیات آسمانی با این معنا سازگار می باشد که زمین حرکت کند و انسانها به واسطه حرکت آن بر آیات آسمانی عبور نمایند (برگرفته شده از تفسیرالمیزان).

۳۸- آیات خدا در آفرینش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۴

ص: ۲۱۷

۴- آنان که با مشاهده نشانه های موجود در آسمان ها و زمین (هستی) به توحید و یکتایی خداوند پی نبرند ، سزاوار سرزنش و نکوهشند .

و كَأَيِّنْ مِنْ ءَايَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَ هُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ
لحن آیه شریفه گویای مذمت و سرزنش است.

۳۹- آیات خدا در بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۱

۱ - حضرت عیسی و مادرش مریم (ع) ، نشانه ای الهی برای امت پس از حضرت موسی (ع)

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى . . . وَ جَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَ أُمَّهُ ءَايَةً

۴۰- آیات خدا در تاریخ قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۵ - ۱

۱- در سرگذشت قوم لوط برای هوشمندان ژرف نگر و پژوهندگان روشن بین ، نشانه های بسیاری از خدا و عظمت او وجود دارد .

وَ أَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ . إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُتَوَسِّمِينَ

<متوسم> در لغت به کسی گفته می شود که در علامتها و نشانه ها به دقت بنگرد و مقصود از آن کسی است که در جست و جوی علل و عوامل بروز حوادث و نیز عواقب و پیامدهای امور بوده و هوشمندانه در آنها نظر افکند.

۴۱- آیات خدا در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۱،۴

۱- آسمان ها و زمین ، حاوی آیات و نشانه هایی بسیار بر توحید و یکتایی خداوند است .

و كآئن من ءايه في السموت و الأرض

<كآئن> كناية از عدد است و دلالت بر كثرت دارد. اين كلمه مبتدا و عبارت <في السموت و الأرض> خبر آن است و <من آيه> تمميز آن می باشد. مقصود از <آيه> به قرينه <و ما يؤمن أكثرهم بالله> در آيه بعد، آيت و نشان بر توحيد است.

۴- آنان كه با مشاهده نشانه های موجود در آسمان ها و زمين (هستی) به توحيد و يكتايی خداوند پی نبرند ، سزاوار سرزنش و نكوهشند .

و كآئن من ءايه في السموت و الأرض يمرون عليها و هم عنها معرضون

لحن آيه شريفه گويای مذمت و سرزنش است.

ص: ۲۱۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۸ - ۱

۱- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم ينظروا إلى السماء... والأرض مددنها... تبصره و ذکرى لكل عبد منيب

<منیب>، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۰ - ۲، ۱

۱ - وجود نشانه های فراوان و مهم الهی در زمین برای اهل یقین

و فى الأرض ءای-ت للموقنین

جمع و نکره آمدن <آیات>، دلالت بر فراوانی و عظمت آن دارد.

۲ - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فى الأرض ءای-ت للموقنین

۴۲- آیات خدا در سدره المنتهی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۱

۱ - پیامبر (ص) ، شاهد آیات و نشانه های برتر الهی در کنار < سدره المنتهی >

لقد رأى من ءای-ت ربّه الكبرى

۴۳- آیات خدا در سرزمین سبا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۵ - ۲

۲- وجود دو باغ در بخش راست و چپ شهر سبا ، نشانه ای از نشانه های خدا بود .

و لقد كان لسبأ في مسكنهم اية جنتان عن يمين و شمال

۴۴- آیات خدا در قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۷ - ۱۰

۱۰ - قرآن ، مجموعه ای است از نشانه های خداوند .

کذبوا بآی-تنا

ص: ۲۱۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۴۷ - ۱۱

۱۱ - قرآن ، حاوی آیات الهی است .

و كذلك أنزلنا إليك الكتاب ب... و ما يجحد بأى-تنا إلا الك-فرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۴۹ - ۱

۱ - قرآن ، حاوی آیات روشن الهی است .

و كذلك أنزلنا إليك الكتاب ب... بل هو آى-ت بين-ت

مرجع ضمیر <هو>، <الكتاب> در آیه چهل و هفت است.

۴۵- آیات خدا در قصه ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۵ - ۲

۲- سرگذشت ابراهیم (ع) و لوط (ع) و قوم او ، سرشار از نشانه های خداوند

قالوا لا توجل إنا نبشرك بغ-لم عليم... و أمطرنا عليهم حجاره من سجّيل. إن فی ذلك

برداشت فوق مبتنی بر این است که <ذلك> اشاره به مجموعه داستانهای ابراهیم(ع) و لوط(ع) باشد.

۴۶- آیات خدا در قصه قوم سبأ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۹ - ۱۲،۱۳

۱۲ - قصه مردم سبأ و فروپاشی کامل آنان در پی کفران نعمت های الهی ، دربردارنده آیات خدا برای صبرپیشگان شکر گزار است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

۱۳ - ماجرای برخورداری اهل سبأ از نعمت های فراوان و امنیت و جاری شدن سیل در میان آنان و پراکندگی و متلاشی شدنشان ، آیات متعددی از خدا در خود دارد .

لقد كان لسبأ في مسكنهم آية جنتان .. بلدة طيبة و ربّ غفور ... فأرسلنا عليهم س

۴۷- آیات خدا در قصه لوط(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۵ - ۲

۲- سرگذشت ابراهیم (ع) و لوط (ع) و قوم او ، سرشار از نشانه های خداوند

ص: ۲۲۰

قالوا لا توجل إنا نبشرك بغم لم علم . . . و أمطرنا عليهم حجاره من سجّيل. إن في ذلك

برداشت فوق مبتنی بر این است که <ذلك> اشاره به مجموعه داستانهای ابراهیم(ع) و لوط(ع) باشد.

۴۸- آیات خدا در قصه یوسف(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷ - ۶

۶- تنها جویندگان حقیقت و پژوهشگران وادی معرفت، به نشانه های ربوبیت خدا و علم و حکمت او در داستان یوسف پی خواهند برد.

لقد كان في يوسف وإخوته آيات للسائلين

بدیهی است که داستان یوسف(ع) و برادرانش، حاوی آیات و نشانه هاست، چه پرسشگری باشد یا نباشد. بنابراین حرف لام در <للسائلين> لام انتفاع است و <للسائلين> گویای این است که پرسشگران و محققان، از آن داستان سود می برند.

۴۹- آیات خدا در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۴ - ۲

۲- سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

واتل عليهم نبأ نوح... فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك فسل الذين يقرءون الكتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات ۷۱ تا ۹۳ - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

۵۰- آیات خدا در مسیحیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۱۴ - ۹

۹- برجای ماندن نشانه و آیتی الهی در جامعه مسیحیت با نزول مائده آسمانی، از انگیزه های مسیح برای درخواست آن از

خداوند

أنزل علينا مائده من السماء تكون . . . آيه منك

۵۱- آیات خدا در ولادت یحیی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۲۱

۵- ناتوانی زکریا (ع) از سخن گفتن با مردم به مدت سه شبانه روز کامل، نشانه ای الهی بر زمان تحقق یافتن بشارت فرزند بود.

قال ءایتک ألا تکلم الناس ثلث لیل سوياً

<سوياً> یا صفت برای <ثلاث لیل> است و یا حال برای فاعل <ألا تکلم> و در هر دو صورت مراد از <سه شب> سه شبانه روز است. آیه چهل و یکم سوره آل عمران شاهد این معنا است. فعل <ألا تکلم> فعل نفی است و مراد از آن، تکلیف زکریا به سکوت نیست، بلکه از صادر نشدن سخنی از زکریا خبر می دهد.

۵۲- آیات خدا و تعقل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۶ - ۱۱

۱۱ - بیان آیات الهی (احکام و معارف دینی) همراه با تمثیل، ابزار و زمینه ای برای اندیشیدن انسان

کذلک یبین الله لکم الایات لعلکم تتفکرون

۵۳- آیات منسوخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۱۲

۱۲- <عن أبی عبد الله (ع) قال: ... قد أنزل الله ... > و من ثمرات النخیل و الأعناب تتخذون منه سکرأ و رزقاً حسناً < فكان المسلمون بذلك ثم أنزل الله آیه التحريم ه-ذہ الأیه: > إنما الخمر و المیسر و الأنصاب ... فاجتنبوه ... < فه-ذہ آیه التحريم، و هی نسخت الأیه الأخری

از امام صادق (ع) روایت شده است که فرمود: .. به تحقیق خداوند نازل فرمود: ... <و من ثمرات النخیل و الأعناب تتخذون منه سکرأ و رزقاً حسناً> پس مسلمان هم به همین گونه (گرفتن شراب و خوردن آن) عمل می کردند؛ سپس خداوند آیه تحریم شراب را که این آیه باشد <إنما الخمر و المیسر و الأنصاب ... فاجتنبوه ...> نازل فرمود ... پس این آیه تحریم است و این آیه، آیه دیگر را نسخ کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲- آیات ناسخ و منسوخ ، همه از جانب پروردگار نازل شده است .

قل نزلہ روح القدس من ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۱۰ - ۲۳

۲۳- > عن أبي عبد الله (ع) في قوله : > و لا تجهر بصلاتك و لاتخافت بها > قال : نسختها > فاصدع بما تؤمر < السوره
حجر الأيه ۹۴ ;

ص: ۲۲۲

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره سخن خدا <ولا تجهر بصلاتك و لاتخافت بها> فرمود: این آیه شریفه، به وسیله آیه ۹۴ از سوره حجر: <فاصدع بما تؤمر> نسخ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حشر - ۵۹ - ۹ - ۱۷

۱۷ - > عن مسعده ابن صدقه قال : دخل سفیان الثوری علی ابي عبدالله ... فأتاه قوم ممن يظهرون الزهد ... فقالوا يقول الله تبارك و تعالی مخبراً عن قوم من أصحاب النبي (ص) > و يؤثرون علی أنفسهم و لو كان بهم خصاصة ... > فمدح فعلهم . . فقال أبو عبدالله (ع) : . . . أخبرونی . . . ألكم علم بناسخ القرآن و منسوخه . . . فقالوا له أو بعضه و أما كَلَّه فلا فقال لهم . . فأما ما ذكرتم من أخبار الله عزوجل إيانا فی كتابه عن القوم الذين اخبر عنهم بحسن فعالهم فقد كان مباحاً جائزاً و لم يكونوا نهوا عنه و ثوابهم منه علی الله عزوجل و . . . ان الله جل و تقدس أمر بخلاف ما عملوا به فصار أمره ناسخاً لفعلهم . . . هـ-ذا ما نطق به الكتاب . . . > والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا و لم يقتروا و كان بين ذلك قواماً > ;

از مسعده بن صدقه روایت شده است: سفیان ثوری وارد بر امام صادق(ع) شد . . . و جمعی از کسانی که اظهار زهد می کردند وارد شدند ... و گفتند: خدای تعالی در حالی که از قومی از اصحاب پیغمبر خبر می دهد، می فرماید: <ویؤثرون علی أنفسهم ...> و فعل آنان را ستوده است ... پس امام صادق(ع) فرمود: آیا شما از ناسخ و منسوخ قرآن آگاهی دارید ... گفتند: بعضی را می دانیم؛ ولی همه را نمی دانیم. امام به آنان فرمود: ... آنچه را یاد نمودید که خداوند در کتاب خود از حسن عمل قومی خبر داده، این عمل در آن زمان مباح بوده و از آن نهی نشده بود و ثواب آن عمل برای آنان نزد خداوند بوده است؛ ولی خداوند برخلاف عمل آنان، امر فرموده و امر خدا ناسخ فعل آنان است ... این است آنچه کتاب خدا به آن سخن گفته: والذين إذا أنفقوا لم يسرفوا...>.

۵۴- آیات ناسخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰۲ - ۲

۲- آیات ناسخ و منسوخ ، همه از جانب پروردگار نازل شده است .

قل نزلہ روح القدس من ربک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۱۰ - ۲۳

۲۳- > عن ابي عبدالله (ع) فی قوله : > و لا تجهر بصلاتك و لاتخافت بها > قال : نسختها > فاصدع بما تؤمر > السوره

از امام صادق(ع) روایت شده است که درباره سخن خدا <ولا تجهر بصلاتك و لاتخافت بها> فرمود: این آیه شریفه، به وسیله آیه ٩٤ از سوره حجر: <فاصدع بما تؤمر> نسخ شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٨ - حشر - ٥٩ - ٩ - ١٧

١٧ - > عن مسعده ابن صدقه قال : دخل سفيان الثوري على أبي عبدالله . . . فأتاه قوم ممن يظهرون الزهد . . . فقالوا يقول

ص: ٢٢٣

اللّٰه تبارك و تعالیٰ مخبراً عن قوم من أصحاب النبی (ص) > و یؤثرون علیٰ أنفسهم و لو كان بهم خصاصة ... > فمدح فعلهم ... فقال أبو عبد الله (ع) : ... أخبرونی ... ألكم علم بناسخ القرآن و منسوخه ... فقالوا له أو بعضه و أمّا كلّ فلا فقال لهم ... فأما ما ذكرتم من أخبار اللّٰه عزّوجلّ إیانا فی كتابه عن القوم الذین اخبر عنهم بحسن فعالهم فقد كان مباحاً جائزاً و لم یكونوا نهوا عنه و ثوابهم منه علی اللّٰه عزّوجلّ و ... انّ اللّٰه جلّ و تقدس أمر بخلاف ما عملوا به فصار أمره ناسخاً لفعلهم ... ه-ذا ما نطق به الكتاب ... > والذین إذا أنفقوا لم یسرفوا و لم یقتروا و كان بین ذلك قواماً >

از مسعده بن صدقه روایت شده است: سفیان ثوری وارد بر امام صادق(ع) شد ... و جمعی از کسانی که اظهار زهد می کردند وارد شدند ... و گفتند: خدای تعالیٰ در حالی که از قومی از اصحاب پیغمبر خبر می دهد، می فرماید: >ویؤثرون علیٰ أنفسهم...< و فعل آنان را ستوده است ... پس امام صادق(ع) فرمود: آیا شما از ناسخ و منسوخ قرآن آگاهی دارید ... گفتند: بعضی را می دانیم و ولی همه رانمی دانیم. امام به آنان فرمود: ... آنچه را یاد نمودید که خداوند در کتاب خود از حسن عمل قومی خبر داده، این عمل در آن زمان مباح بوده و از آن نهی نشده بود و ثواب آن عمل برای آنان نزد خداوند بوده است و ولی خداوند برخلاف عمل آنان، امر فرموده و امر خدا ناسخ فعل آنان است ... این است آنچه کتاب خدا به آن سخن گفته: والذین إذا أنفقوا لم یسرفوا...<.

۵۵- ابتلای مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۱۷

۱۷ - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتی إذا جاءتهم رسلنا یتوفونهم قالوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۳ - ۳

۳ - تکذیب کنندگان آیات خداوند گرفتار مکر و کید او خواهند شد .

این کیدی متین

۵۶- ابراهیم(ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أول-ئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکيّا

ص: ۲۲۴

۵۷- ابزار فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۲ - ۶

۶ - علم و آگاهی ، دارای نقشی اساسی در شناخت و تشخیص آیات الهی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعٰلَمِيْنَ

موارد یاد شده، برای همه، آیه است. این که از بین همه انسان ها، عالمان را ذکر کرده، گویای حقیقت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۷

۷ - آیه بودن رخدادهای طبیعی ، برای کسانی قابل درک است که قوه عقلانی خویش را به کار می گیرند .

وَمِنْ ءَايٰتِنَا الَّتِي نُنزِلُ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَيُحْيِي بِهٖ الْاَرْضَ ... إِنَّ فِيْ ذٰلِكَ

۵۸- ابلاغ آیات خدا بر کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳ - ۴

۴ - نگرانی برای کافران ، پس از ابلاغ آیات روشن الهی به آنان موردی ندارد .

تِلْكَ ءَايٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ . لَعَلَّكُمْ ب-خَع نَفْسِكُمْ اَلَا يَكُوْنُوْنَ مُؤْمِنِيْنَ

۵۹- اتمام حجت با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۱ - ۴

۴ - اتمام حجت الهی بر کافران در دنیا ، با تلاوت مداوم آیات وحی بر آنان

اَفَلَمْ تَكُنْ ءَايٰتِنَا تَتْلُو عَلَيْكُمْ

۶۰- اجتناب از تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵۱ - ۱۲

۱۲ - هراس از قیامت، زمینه ساز اجتناب از کفر و تکذیب آیات الهی است.

و أنذر به الذین یخافون أن یحشروا .. لعلهم یتقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۵ - ۴

ص: ۲۲۵

۴ - ضرورت گوش سپاری به سخنان پیامبران و پرهیز از تکذیب آیات الهی

رسل منکم یقصون علیکم ءایتی فمن اتقی

تقوای مورد نظر در جمله <فمن اتقی>، به قرینه آیه بعد، پرهیز از تکذیب انبیا و آیات الهی است.

۶۱- احکام از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۱۸ - ۱

۱ - قوانین و احکام خداوند، از آیات و نشانه های او است .

و یبین الله لکم الای-ت

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که الف و لام <الآیات> از نوع عهد ذکری بوده و مقصود از آن، مجموعه آیات حاوی احکام و قوانینی باشد که تا کنون در این سوره آمده است؛ مثل: آیات مربوط به احکام زنا، قذف و... گفتنی است جمله <فیها آیات ینات> در آغاز سوره تأیید کننده همین برداشت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۸ - ۲۰

۲۰ - احکام و قوانین قرآن، از آیات و نشانه های خداوندی است .

لیستندنکم الذین ملکتم ایم-نکم .. کذلک یبین الله لکم الای-ت

برداشت یاد شده از آن جا است که خداوند متعال در آیه شریفه، پس از بیان یک سلسله احکام مربوط به روابط فرزندان با والدین خود و نیز روابط خدمت کاران با صاحبان خویش، آنها را <آیات> نامید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۳

۳۳ - احکام و قوانین قرآن مانند احکام حرجی و...، از آیات و نشانه های خداوندی است .

القواعد من النساء .. فلیس علیهن جناح أن یضعن ثابهنّ .. لیس علی الأعمی حرج ... ف

۶۲- احیای زمین از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۱

۱ - پدیده حیات و احیای زمینِ مرده ، آیه و نشانه ای بزرگ از خداوند است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيين-ها . .. حَبًّا

<حَبِّ> به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است. گفتنی است که نکره آمدن <آیه> برای تفخیم می باشد.

ص: ۲۲۶

۶۳- ادریس (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادریس (ع) ، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أولئك... إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

۶۴- ارائه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۲

۱۲ - خداوند ، آیات و نشانه های قدرت خویش را همواره و به گونه ای روشن برای مردم نمایان می سازد .

و یریکم ءایته

آیات به معنای نشانه هاست، به نظر می رسد در آیه فوق - به مناسبت بیان احیای مردگان - مراد از آیات، نشانه ها و دلایل قیامت یا قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۹۳ - ۷،۸،۹

۷- وعده خداوند به نشان دادن آیات غیرقابل انکار خویش ، به همه حق ستیزان در زمانی نه چندان دور

سیریکم ءای-ته فتعرفونها

با توجه به این که مخاطب آیات پیشین منکران توحید و معاد بوده اند، ممکن است مخاطب <سیریکم> و <تعرفونها> نیز همان ها باشند.

۸- مرگ هر انسان ، آغاز نمودار گشتن آیات انکارناپذیر خدا بر وی

سیریکم ءای-ته فتعرفونها

با توجه به حرف <سین> در <سیریکم> - که نشانگر فرارسی نزدیک است - و با توجه به ضمیر <کم> - که می تواند شامل همه انسان ها بشود - احتمال می رود وعده مزبور ناظر به مرگ انسان ها باشد که در آن لحظه بسیاری از گفته های پیامبران بر آنان مکشوف می گردد و آنها قادر به انکار آن نیستند. مرگ تنها امری است که هم زود فرا می رسد و هم همگانی است.

۹ - وعده خداوند به آشکار ساختن آیات و نشانه های جدید خود در طول زمان ها برای هر نسل

سیریکم ءای-ته فتعرفونها

احتمال می رود که عبارت <سیریکم آیاته..> وعده ای به نسل های آینده باشد که از درک حضور پیامبر(ص) محروم اند؛ اما خداوند در هر زمان با نشان دادن آیاتی جدید، به آنان معرفت می بخشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۱ - ۶

۶ - فلسفه فراهم آوردن امکانات حرکت کشتی در آب ، ارائه برخی از آیات خدا به بندگان است .

ألم تر أنّ الفلك تجرى في البحر بنعمت الله ليريكمن ءای-ته

ص: ۲۲۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۱

۱ - خداوند آیات و نشانه های خود را پیوسته به انسان ها نشان می دهد .

هو الذی یریکم ءای-ته

فعل مضارع <یریکم> بر استمرار دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۱

۱ - خداوند ، آیات و نشانه های قدرت و ربوبیت بی همتای خود را به انسان ها نشان داده و شناسانده است .

و یریکم ءای-ته

۶۵- ارائه آیات خدا بر بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۳ - ۶

۶- آیات و معجزات الهی برای بنی اسرائیل ، دارای اهداف گوناگون از جمله امتحان آنان *

و ءاتین-هم من الی-ت ما فیه بل-ؤا مبین

تعبیر <فیه بلاء>، این احتمال را مطرح می سازد که هر آیه ای صرفاً بعد آزمایشی نداشته است.

۶۶- ارائه آیات خدا بر فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۶ - ۱

۱ - خداوند تمامی آیات و دلایل خود را به فرعون نمایاند .

و لقد أرین-ه ءای-تنا کلها

مراد از <آیاتنا> آیات و معجزاتی است که خداوند به موسی(ع) عطا کرده بود و <کلّها> دلالت می کند که فرعون تمامی آن معجزات را یکی پس از دیگری تا پایان عمر خویش، مشاهده کرده بود؛ ولی آنها را تکذیب کرد و از ایمان آوردن به موسی(ع) امتناع ورزید.

۶۷- ارائه آیات خدا به آل فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۱ - ۲

۲ - ارائه آیات و معجزات متعدد به آل فرعون

ص: ۲۲۸

و لقد جاء ءال فرعون النذر

مراد از انذارها به قرینه آیه بعد، می تواند معجزات هشداردهنده باشد، نه صرف انذارهای قولی.

۶۸- ارائه آیات خدا به کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۷ - ۴

۴- سنت خداوند بر هلاکت اقوام کافر، پس از نمایاندن آیات گوناگون به آنان

و لقد أهلكنا .. و صرّفنا الأی-ت لعلهم يرجعون

تذکر به <صرّفنا آیات>، در حقیقت بیانگر این است که خداوند تا وقتی که اتمام حجت نکند و آیات متعدد به کافران نمایاند، ایشان را هلاک نمی کند.

۶۹- ارائه آیات خدا به محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱ - ۲۵، ۲۳، ۱۸، ۱۵، ۱۴

۱۴- بردن پیامبر (ص) از مسجدالحرام به مسجدالاقصی در یک شب، برای نشان دادن برخی از آیات مهم الهی به آن حضرت بود.

أسرى بعبدہ .. لثریه من ءای-تنا

۱۵- معراج پیامبر (ص) به منظور نمایاندن گوشه ای از آیات مهم الهی به آن حضرت

أسرى بعبدہ .. لثریه من ءای-تنا

در آیه فوق هدف از بردن پیامبر(ص) به معراج، نشان دادن گوشه ای از آیات خداوندی ذکر شده و این نشانگر آن است که این آیات تاکنون بر ایشان و دیگران مخفی و ناشناخته مانده بود و طبعاً باید از آیات مهم و ویژه الهی باشد.

۱۸- عبودیت پیامبر (ص)، رمز شایستگی آن حضرت برای مشاهده آیات مهم الهی

أسرى بعبدہ .. لثریه من ءای-تنا

توصیف پیامبر(ص) به <عبده> از میان سایر اوصاف، می تواند بیانگر نقش این صفت در انتخاب آن حضرت برای معراج باشد؛ یعنی، چون پیامبر(ص) عبد خاص خدا بود، این شایستگی را پیدا کرد که برای دیدن آیات خاص خداوند، به معراج برود.

۲۳- > أبی الربیع قال : . . . تلا- أبو جعفر (ع) ه- ذه الأیه > سبحان الذی أسرى بعبده لیلاً- من المسجد الحرام إلى المسجد الأقصى الذی بارکنا حوله لنریه من آیاتنا < فكان من آیات التی أراها الله تبارک و تعالی محمداً (ص) حیث أسرى به إلى بیت المقدس ان حشر الله عزّ ذکرة الأولین و الآخرین من التّبیّن و المرسلین . . . >

ابی الربیع گوید:.. امام باقر(ع) این آیه را <سبحان الذی أسرى... آیاتنا> تلاوت کرد [و فرمود]: از آیاتی که خداوند - تبارک و تعالی - به حضرت محمد(ص) هنگامی که او را به بیت المقدس برده بود نشان داد، آن بود که خداوند - عزّ ذکرة - تمام انبیا و رسولان از اولین و آخرین آنان را (در آن جا) جمع کرد...<

۲۵- > عن جعفر بن محمد (ع) قال : أتى رجل أمير المؤمنين (ع) . . . فقال له علی (ع) : . . . إن الله عزّ وجلّ يقول فی کتابه > سبحان الذی أسرى بعبده . . . لنریه من آیاتنا < فكان من آیات الله عزّ وجلّ التی أراها محمداً (ص) انه أتاه جبرئیل (ع) فاحتمله من مکه فوافی به بیت المقدس فی ساعه من اللیل ثمّ أتاه بالبراق فرفعه إلى السماء ثمّ إلى البیت امعمور . . . >

از امام صادق(ع) روایت شده است که فرمود: مردی خدمت [حضرت] امیرالمؤمنین(ع) رسید .. حضرت به او فرمود: ... خدای عزوجل در کتاب خود می فرماید: <سبحان الذی أسرى بعیده ... لنریه من آیاتنا> یکی از آیاتی که خدای عزوجل به [حضرت] محمد(ص) نشان داد، این بود که جبرئیل به نزد آن حضرت آمد و او را از مکه حمل کرده و در پاسی از شب به بیت المقدس رساند. سپس براق را برای آن حضرت آورد و او را به سمت آسمان و سپس به بیت المعمور برد...<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۱،۳،۴

۱ - پیامبر (ص) ، شاهد آیات و نشانه های برتر الهی در کنار < سدره المنتهی >

لقد رأى من ءای-ت ربّه الکبری

۳ - مشاهده آثار بزرگ ربوبی خداوند ، آخرین دستاورد پیامبر (ص) در کنار < سدره المنتهی >

لقد رأى من ءای-ت ربّه الکبری

۴ - پیامبر (ص) ، با عظمت وجودی ، تنها شاهد برخی از آیات الهی در < سدره المنتهی >

لقد رأى من ءای-ت ربّه الکبری

با توجه به آمدن <من> تبعیضیه، مطلب بالا استفاده می شود.

۷۰- ارزش آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۴۴ - ۴۰

۴۰ - گرانقدری آیات الهی و بی ارزشی هر بهایی در قبال آن

ولا تشتروا بایتی ثمنًا قليلا

وصف <قلیلا> قید توضیحی است. یعنی هر بهایی که در قبال آیات الهی قرار گیرد بهایی، اندک و ناچیز است.

۷۱- ارزش ایمان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - خداوند علاوه بر تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد، غیر مؤمنان ایشان را نیز به هلاکت رساند .

قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

۷۲- استفاده از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۱۸ - ۱۵

۱۵ - تنها اهل یقین (کسانی که از عنادورزی و لجاجت پیراسته اند) ، از آیات الهی بهره مند شده و در پرتو آن ، حقایق و

ص: ۲۳۰

معارف دینی را در می یابند .

قد بیّننا الآیة لقوم یوقنون

چون آیات و نشانه های صداقت پیامبر به همگان ارائه شده است، لام در <لقوم> لام انتفاع می باشد و جمله فوق چنین معنا می شود: ما آیات و نشانه ها را برای همگان بیان داشته ایم، ولی اهل یقین از آنها بهره می برند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۵

۵ - آنان که به تذکارات خداوند توجه کرده و از آن غفلت نمی کنند، از آیات الهی بهره می برند.

قد فصلنا الآیة لقوم یدکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۲ - ۱۷

۱۷ - تنها عالمان از تبیین و تشریح آیات الهی بهره مند می شوند.

کذلک نفضل الآیة لقوم یعلمون

خطاب کلی <یا بنی آدم> در صدر این بخش از آیات شاهد بر این است که تشریح معارف قرآن برای همگان است، بنابراین نام بردن از خصوص عالمان (لقوم یعلمون) می تواند بدان جهت باشد که تنها آنان بهره مند خواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۷

۷ - از آیات و نشانه های الهی در آسمان ها و زمین و از هشدار های پیامبران ، تنها کسانی که زمینه ایمان دارند ، بهره مند خواهند شد .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الآیة و النذر عن قوم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۱۲

۱۲ - بندگانی که همواره در صدد بازگشت به خدایند ، از آیات الهی بهره می برند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۲۰ - ۱۵

۱۵ - مؤمنان و دارندگان روحیه حق پذیری و ایمان ، بهره مند از آیات و نشانه های الهی

و لتكون آية للمؤمنين

لام در <للمؤمنين> برای انتفاع است.

ص: ۲۳۱

۷۳- استکبار با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۱ - ۱،۷

۱ - کافران در قیامت ، مورد ملامت و سرزنش به خاطر استکبار در برابر آیات الهی

و أما الذین کفروا أفلم تکن ءای-تی تتلی علیکم فاستکبرتم

۷ - روحیه استکباری کافران در برابر آیات الهی ، معلول عملکرد و جرایم گذشته خود آنان *

فاستکبرتم و کنتم قومًا مجرمین

براساس این احتمال که تعبیر <و کنتم..> در مقام تعلیل گرایش کافران به استکبار باشد، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۱

۱ - برخی از مردم اصلاً ، روحیه حق پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان ، مستکبرانه از آن روی برمی گردانند .

و من الناس . . . و إذا تتلی علیه ءای-تنا ولی مستکبرًا

۷۴- استکبار به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۳ - ۱۰

۱۰ - گناه و تبهکاری فرعونیان ، مایه استکبار آنان در برابر آیات الهی شد .

آیت مفصلت فاستکبروا و کانوا قومًا مجرمین

جمله <کانوا..> بیانگر ریشه کبرورزی فرعونیان در برابر آیات الهی است.

۷۵- استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - کفر به آیات الهی ، پس از شنود و شهود آن ، دروغ پردازی و گناهی نابخشودنی است .

فبأی حدیث بعد الله و ءای-ته یؤمنون . ویل لکل أفاک أثیم

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و این نکته است که <أفاک أثیم> به کسانی اطلاق شده که آیات الهی را تصدیق نکرده و بدان کفر ورزیده اند. بر این اساس عدم ایمان به آیات روشن الهی، خود دروغ و گناهی عظیم و نابخشودنی خواهد بود.

ص: ۲۳۲

۷۶- استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۶۸ - ۹

۹ - منافقان استهزاکننده خدا ، پیامبر (ص) و آیات الهی ، مورد استهزای خداوند

قل أبالله و آياته و رسوله كنتم تستهزون .. وعد الله المنافقين ... نار جهنم خل

به کار رفتن کلمه <وعد> به جای وعید و نیز تعبیر <هی حسبهم> افاده نوعی استهزا دارد که می تواند پاسخ مناسبی به استهزای منافقان نسبت به خدا و ... باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۱۰

۱۰- منکران پیامبران ، در طول تاریخ ، آیات خداوند و انذار های رسولان الهی را به تمسخر و استهزا گرفتند .

و ما نرسل المرسلین .. واتخذوا آی-تی و ما أنذروا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۴

۴- استهزای آیات و پیامبران الهی ، شیوه کافران و عامل دوزخی شدن و حبط عمل آنان است .

جزأؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا آی-تی و رسلی هزواً

<هزواً> و <هزءاً> به یک معنا است و مصدری است که حمل آن بر <آیات> و <رسل> برای مبالغه است. راغب، آن را <شوخی ناآشکار> و دیگران، آن را <تمسخر> معنا کرده اند.

۷۷- استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۳۱ - ۱۱، ۱۰، ۹

۹ - حرمت استهزای آیات الهی

و لا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا

۱۰ - رجوع مرد به زن مُطلقه به قصد آزار ، مسخره گرفتن آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً .. و لا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا

۱۱ - سوءاستفاده از مقررات دین ، استهزای دین و آیات الهی است .

و لا تمسکوهنّ ضراراً .. و لا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا

تمسّیک به قانون حق رجوع - که به مصلحت انسانها وضع شده -، برای اضرار به همسران، استهزای آیات و مقررات الهی قلمداد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۰ -

۱،۲،۶،۹،۱۰،۱۱،۱۲،۱۶،۱۷

۱ - شرکت جستن در مجالسی که آیات الهی مورد استهزا و انکار قرار گیرد ، حرام است .

ص: ۲۳۳

و قد نزل عليكم في الكتب... فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره

۲ - حرمت نشست در مجالس استهزای به آیات الهی و کفر به آنها، حکمی که قبلاً نیز در قرآن بیان شده بود.

و قد نزل عليكم في الكتب أن إذا سمعتم... و يستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

۶ - استهزا کنندگان آیات الهی، کافرند.

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها و يستهزأ بها

ظاهراً جمله <یستهزأ بها> توضیح و تفسیر برای جمله <یکفر بها> است، بازگشت ضمیر مفرد در <غیره> به این دو جمله، دلالت بر وحدت کفر و استهزا دارد.

۹ - استهزای یهود و مشرکان به آیات الهی و شرکت منافقان در جمع آنان

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها و يستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

ابن عباس در شأن نزول آیه گفته است: منافقان، در مجالسی که از سوی یهود ترتیب می یافت و قرآن مورد تمسخر قرار می گرفت، شرکت می کردند و سدی گفته است: مشرکان آنگاه که با مسلمانان در یک مجلس می نشستند، قرآن را استهزا می کردند و به رسول خدا(ص) دشنام می دادند.

مجمع البیان، ذیل آیه؛ الدر المنثور، ج ۲، ص ۲۳۵.

۱۰ - جواز معاشرت و مجالست با کافران، آنگاه که آیات الهی را استهزا نکنند و سخنانشان کفر به آیات الهی نباشد.

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره

مفهوم جمله <حتى يخوضوا...>، جواز معاشرت با شرط ذکر شده است.

۱۱ - لزوم مبارزه منفی با استهزاگران آیات الهی و کفورزان به آن

إذا سمعتم آيات الله يكفر بها و يستهزأ بها فلا تقعدوا معهم حتى

۱۲ - شرکت کنندگان در مجالس کفر و استهزای به آیات الهی، همسان با کافران استهزاگر

يكفر بها... فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم

۱۶ - یکسانی سرنوشت شوم کافران و منافقان و شرکت کنندگان در مجالس کفر و گناه و استهزا به آیات الهی

انکم اذا مثلهم إن الله جامع المنفقين .. جميعاً

۱۷ - مسلمان شرکت کننده در مجالس کفر و استهزای به آیات الهی منافق است .

فلا تقعدوا معهم حتى يخوضوا في حديث غيره إنكم إذا مثلهم .. جميعاً

جمله <ان الله ..>، پس از بیان حرمت مجالست با استهزا کنندگان، دلالت می کند که مراد از منافقان، همان مسلمانانی هستند که در آن مجالس شرکت می کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۸، ۹، ۱۲

۸ - تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

مفاد جمله <كانوا به يستهزءون> ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

۹ - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من آیه .. إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ما كانوا به ی

۱۲ - تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد کذبوا بالحق لما جاءهم فسوف تأتیهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

ص: ۲۳۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۶ - ۱۱

۱۱- تمسخر و استهزای آیات الهی و انذار های پیامبر (ص) از روش های جدال باطل بوده است .

و یح-دل الذین کفروا بالب-طل لیدحضوا به الحق واتخذوا ءای-تی و ما أنذروا هزواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۵

۵- کفر به آیات و رسولان الهی ، در حقیقت ، ریش خند کردن و تمسخر آنها است .

بما کفروا واتخذوا ءای-تی و رسلی هزواً

تمسخر آیات و رسل از سوی کافران، به دو گونه تصور می شود: ۱- تمسخر با زبان و قلم و مانند این ها B۲- تمسخری که از عمل و برخورد کَلِّی با پیامبران و آیات الهی انتزاع می شود. به عبارت دیگر، ممکن است که کسی، هیچ تمسخر لفظی نسبت به آیات و رسولان ابراز نکند، ولی نحوه برخورد او با آن ها، به گونه ای باشد که گویا هیچ حقیقتی برای آنان قائل نبوده و آن ها را در بینش خود صرفاً، مسخره بیندارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۱

۱ - فرجام حتمی بدکاران ، تکذیب و تمسخر آیات خداوند است .

ثم کان ع-قبه الذین أس-ئوا السوای أن کذبوا بأی-ت الله و کانوا

برداشت فوق مبتنی بر این است که <عاقبه> خیر مقدم <کان>، و <السوای> مفعول مطلق <أسائوا> و <أن کذبوا> اسم مؤخر فعل <کان> باشد. بنابراین، جمله، چنین می شود: <ثم کان التکذیب عاقبه الذین أسائوا>. لازم به ذکر است که آورده شدن جمله با فعل ماضی <کان>، دلالت بر حتمیت آن می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۵ - ۱

۱ - استهزای آیات الهی ، شیوه کافران مستکبر و دنیا محور

فاستکبرتم .. اتّخذتم آی-ت اللّٰه هزواً

از این که به جای <استهزأتم> و یا تعابیر مشابه دیگر، گفته شده <اتّخذتم آیات اللّٰه هزواً>، می توان به مطلب بالا راه برد.

۷۸- استهزای معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۱۲

۱۲ - لهوگرایانِ رویگردان از آیات خداوند ، مورد استهزای خداوندند .

فبشّره بعذاب أليم

کاربرد <بشارت> - که در خبر خوش حال کننده استعمال می شود - برای <عذاب> به منظور استهزا و تمسخر است.

ص: ۲۳۵

۷۹- اسحاق (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند.

أول-ئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بكيّاً

۸۰- اسراف معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۲

۲- روی گردانان از آیات خداوند و رهنمود های او، مصداق کامل و بارز اسراف کاران اند.

و من أعرض عن ذكرى .. و كذلك نجزي من أسرف

چنانچه <کذلك نجزي..> عطف به آیه قبل و ادامه گفت و گوی خداوند با غافلان از یاد خدا باشد، <من أسرف> عنوان دیگری برای غافلان خواهد بود.

۸۱- اسماعیل (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند.

أول-ئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بكيّاً

۸۲- اعراض از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - رویگردانی از هر آیت خداوند، شیوه کافران عصر بعثت

و ما تأتيهم من آية من آيات ربهم إلا كانوا عنها معرضين

۲ - رویگردانی از آیات خداوند و بی توجهی به آن کفر است.

ثم الذين كفروا .. و ما تأتيهم من آية من آيات ربهم إلا كانوا عنها معرضين

ص: ۲۳۶

این آیه بیانگر ویژگیهای فکری و روحی کافران است که در آیه اول مطرح شد. از این رو می تواند بیان ویژگیهایی باشد که در مجموع موجب اطلاق <کافر> بر آنان شده است، نه بیان حالات آنان پس از کفر.

۴- برخی از کافران در برابر آیات و معجزات، در عین اتمام حجت خداوند بر آنان، سرسختی نشان داده و لجاجت میورزند.

و ما تأتیهم من آیه .. إلا كانوا عنها معرضین

آمدن آیات و معجزات متعدد، گویای قطع عذر و اتمام حجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۵ - ۶، ۷، ۹

۶- رویگردانی از آیات خداوند، تکذیب حق است.

إلا كانوا عنها معرضین. فقد كذبوا بالحق

۷- رودررویی با حق و تکذیب آن، زمینه رویگردانی از آیات الهی

و ما تأتیهم .. إلا كانوا عنها معرضین. فقد كذبوا بالحق

<فاء> در <فقد کذبوا> می تواند سببیه باشد، بر این مبنا جمله <فقد کذبوا .. > بیانگر سبب و زمینه اعراض مذکور در آیه قبل است.

۹- رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من آیه .. إلا كانوا عنها معرضین. فقد كذبوا بالحق ... ما كانوا به ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- حجر - ۱۵ - ۸۱ - ۲

۲- اصحاب حجر (قوم ثمود)، از معجزات و آیات الهی روی برتافته و بر کفر خویش اصرار ورزیدند.

و ءاتینهم - هم - ای - تنا فکانوا عنها معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- نحل - ۱۶ - ۷۲ - ۱۲

۱۲- نادیده گرفتن آثار وجود خداوند در مظاهر هستی ، کفران و ناسپاسی نعمت های اوست .

و الله جعل لكم ... بنعمت الله هم يكفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۱ - ۷

۷- منکران آیات خدا و کافران به خدا ، تحت تأثیر عوامل بیرونی و منفعلانه ، از خدا و آیات او ، روی گرداندند و نه با منطق و برهان

و لئن سألتهم من خلق ... و سخر ... ليقولنّ الله فأنّی یؤفکون

مجهول آورده شدن فعل <یؤفکون> دلالت بر این می کند که مشرکان و منکران آیات خدا و مؤمنان به باطل ، تحت تأثیر القائنات بیرونی ، چنین روی کردی را پیدا کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۳ - ۱۵

ص: ۲۳۷

۱۵ - نیندیشیدن مشرکان در آیات و دلایل وحدانیت خداوند ، باعث انحراف آنان از حق است .

لِقَوْلِ اللَّهِ فَأَتَىٰ يُؤفَكُونَ .. و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء فأحيا به الأَر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۱

۱ - برخی از مردم اصلاً ، روحیه حق پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان ، مستکبرانه از آن روی برمی گردانند .

و من الناس .. و إذا تتلى عليه آى-تنا ولى مستكبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۱ - ۱۱

۱۱ - چشم بستن بر مظاهر یک تایی خدا در هستی ، ظلم و گمراهی آشکار است .

ه-ذا خلق الله .. بل الظ-لمون فى ضل-ل مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۲۰ - ۱۹

۱۹ - چشم بستن بر مظاهر وجود خدا و پرداختن به جدال های جاهلانه درباره او ، کفرانِ نعمت است .

ألم تروا أن الله .. و أسبغ عليكم نعمه ... و من الناس من یج-دل فى الله بغير

ذکر <و من الناس.. > پس از بیان آیات خداوند - که از جمله آنها وُفورِ نعمت بود - می تواند اشاره به نکته مذکور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۱،۲

۱ - روی بر تافتن از آیات پروردگار ، با توجه به الهی بودن آن ، ظالمانه ترین عمل ها است .

و من أظلم ممّن ذكر بأى-ت ربّه ثمّ أعرض عنها

۲- ظالم ترین مردم ، کسانی اند که پس از توجه به آیات خدا ، از آن روی بگردانند .

و من أظلم ممّن ذكّر بأى-ت ربّه ثمّ أعرض عنها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۳ - ۱

۱- روی گردانی کامل ولیدبن مغیره ، از آیات الهی و دعوت پیامبراسلام (ص)

ثمّ أدبر و استکبر

<إدبار> (مصدر <أدبر>) به معنای پشت کردن است و مقصود از آن اعراض و روی گردانی کامل است.

۸۳- اعراض از مغالطه گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۳۸

۲ - پیامبر(ص) موظف به اجتناب از بحث و جدال و درگیر شدن با مغالطه گران و شبهه افکنان در آیات قرآن و دیگر آیات الهی

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

۳ - پرهیز از بحث و مجادله با یاوه گویان و مغالطه گران در مورد دین و آیات الهی، وظیفه مؤمنان است.

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا فأعرض عنهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - فلسفه تحریم همنشینی با یاوه گویان مغالطه گر در آیات الهی، بازداشتن آنها از این عمل ناپسند است.

فلا تقعد بعد الذکری .. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یت

۸۴- افساد مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا ، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فظلموا بها فانظر کیف کان عقبه المفسدین

به کارگیری عنوان <مفسدین> برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی(ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

۸۵- اقرار مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - حتمیت یافتن مجازات الهی درباره تکذیب کنندگان آیات او ، پس از متقاعد شدن آنان نسبت به مجرم بودن خویش

أَكذَّبْتُمْ ب-ای-تی . . . و وقع القول عليهم

برخی از مفسران کلمه <وقع> را به معنای <حَقَّ> (قطعیت یافت) گرفته اند. گفتنی است که واژه <القول> - چنان که پیش از این نیز گفته شد - کنایه از عذاب است.

۸۶- اقوام انبیا و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۵ - ۱،۳

ص: ۲۳۹

۱ - اقوام پیامبران پیشین ، آیات و نشانه های الهی را تکذیب کردند .

و لا تکونن من الذین کذبوا بآیت اللّٰه

با توجه به ارتباط این آیه با آیه های قبل می توان گفت که مراد از < الذین کذبوا بآیت اللّٰه > اقوام پیامبران گذشته است.

۳ - اقوام پیامبران گذشته ، با تکذیب آیات و نشانه های الهی ، سرمایه سعادت خویش را از کف دادند .

و لا تکونن من الذین کذبوا بآیت اللّٰه فتکونن من الخسرین

۸۷- القای شبهه در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱

۱ - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر(ص) با یاهه گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

و إذا رأیت الذین یخوضون فی ءایتنا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: <الخوض التخلیط فی المفاوضه علی سبیل اللّٰعِب و العبث و ترک التفهم و التبین>. یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

۸۸- امت ها و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۰ - ۶

۶- اعلام یکسان بودن رفتار امت ها در برخورد با آیات الهی و تعمیم عکس العمل پیشینیان به نسل های بعد ، برخواسته از اشراف و احاطه خداوند به همه انسانهاست .

و ما منعنا أن نرسل بالآی-ت إلا أن کذب بها الأولون .. إن ربک أحوط بالناس

خداوند، رفتار معجزه طلبان پیشین با معجزه خواهان بعدی را یکسان تلقی کرده و برخورد خود را به همه آنها تعمیم داده است و این آیه، در مقام تعلیل آن می فرماید: <پروردگار به مردم احاطه دارد>.

۸۹- امتحان با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۳ - ۱

۱- ارائه آیات و معجزات از سوی خداوند به بنی اسرائیل ، دربردارنده آزمونی آشکار و انکارناپذیر برای ایشان

و ءاتینهم من الیّٰت ما فیه بل ؤا مبین

ص: ۲۴۰

۹۰- انبیا از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۵ - ۱۸

۱۸ - پیامبران و رسولان ، از آیات الهی اند .

إذ جاءتهم الرسل . . . و كانوا بأى-تنا يجحدون

۹۱- انبیا هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۵

۱۵- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممن هدینا واجتیبنا إذا تتلی علیهم آى-ت الرحمن خرّوا سجّداً و

۹۲- انتقام از مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۴،۶

۴ - خداوند ، از مجرمان منکر آیات الهی قطعاً انتقام خواهد گرفت .

ذکر بأى-ت ربّه ثمّ أعرض عنها إنّنا من المجرمین منتقمون

۶ - عذاب بزرگ اخروی ، همان انتقام الهی از مجرمان تکذیب کننده آیات خدا است .

ذوقوا عذاب النار الذی کنتم به تکذّبون . . . العذاب الأكبر ... إنّنا من المجرمین من

۹۳- اندوه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۹ - ۲

۲ - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن ءامن و أصلح فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون. و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

۹۴- انذار معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴۱

۱ - پیامبر (ص) مأمور بيم دادن به کسانی که آیات روشن توحید و ربوبیت خداوند را نپذیرفته ، از آن اعراض می کنند .

فإن أعرضوا فقل أندرکم

آیات پیشین - که بیانگر دلایل توحید و ربوبیت یگانه خداوند بود - قرینه بر این است که متعلق <أعرضوا> دلایل روشن توحید و ربوبیت می باشد.

۹۵- انکار آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۷

۷ - انکار آیات الهی ، بارزترین گناه فرعونیان و کافران قبل از آنها

كفروا بايت الله فأخذهم الله بذنوبهم

مراد از <ذنوبهم> گناهای است که کفر به آیات، بخشی از آن گناهان است، و گرنه به جای <بذنوبهم> می فرمود <بکفرهم>. بنابراین ذکر بخصوص انکار آیات دلالت بر این دارد که انکار آیات از بارزترین گناهان آنان بوده است.

۹۶- انگور از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۸

۸- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

و من ثمرت النخيل و الأعناب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا إن في ذلك لآية لقوم ی

۹۷- اهل بصیرت و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴۶ - ۷

۷ - ساحران همآورد موسی (ع) ، فاقد روحیه تسلیم ناپذیری اشراف و درباریان فرعون و برخوردار از فطرت حق پذیری

فَأَلْقَى عَصَاهُ .. قَالَ لِلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسِـحْرُ عَلِيمٍ... فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ ... فَأَلْقَى

با این که فرعون و نزدیکان وی، نیز شاهد بلعیده شدن ابزار سحر ساحران توسط معجزه موسی بودند، اما تنها ساحران به سجده درافتادند و این حکایت از مطلب یاد شده دارد.

۹۸- اهل یقین و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۴۲

۱ - وجود نشانه های فراوان و مهم الهی در زمین برای اهل یقین

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

جمع و نکره آمدن <آیات>، دلالت بر فراوانی و عظمت آن دارد.

۲ - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

۹۹- اهمیت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۶

۶ - کسانی که آیات الهی و معارف آن را فراگرفته و آن را به فراموشی نسپرده و غفلت نمی کنند، نزد خداوند ارجمندند.

قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۳ - ۲

۲- انتخاب بنی اسرائیل از میان ملت های عصر خویش ، برای دریافت آیات الهی و زمینه آزمون بود .

و لقد اخترن-هم .. و ءاتین-هم من الأی-ت

از ارتباط <و آتیناهم> با <اخترناهم>، می توان استفاده کرد که <آتیناهم> تفسیر و توضیح و تبیین <اخترناهم> است؛ یعنی، این اختیار و انتخاب، ریشه نژادی و نسلی ندارد؛ بلکه فلسفه فرهنگی و علمی دارد.

۱۰۰- اهمیت تعقل در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۳۵ - ۶

۶- تأمل در حوادث و تحولات ، امری شایسته و لازم است .

و لقد تركنا منها آية بينه لقوم يعقلون

۱۰۱- اهمیت تلاوت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۲ - ۶

۶- تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، اصول و محور های برنامه رسالت پیامبر (ص) در هدایت خلق

یتلوا علیهم آای-ته و یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

ص: ۲۴۳

۱۰۲- اهمیت توجه به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مزمل - ۷۳ - ۴ - ۶

۶ - لزوم توجه به معانی و مفاهیم آیات قرآن به هنگام قرائت

و رتّل القرآن ترتیلاً

برداشت یاد شده با توجه به این حقیقت است که قرائت قرآن با تأنی و شمرده شمرده، در پی دارنده تفکر و تأمل در معانی و مفاهیم آیات آن است و شاید مقصود آیه شریفه، بیان این حقیقت باشد.

۱۰۳- اهمیت درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۴ - ۴

۴ - ره یابی به آیات نهفته در مسأله حیات و شعور، پیچیده تر از شناخت نشانه های الهی در آسمان ها و زمین

إن فی السموت... و فی خلقکم و ... آیت لقوم یوقنون

از این که موجودات زنده، شعورمند و حسّاس، پس از آسمان ها و زمین یاد شده و اندیشه در آن زمینه <یقین> معرفی گردیده است، ژرفای مسأله حیات و شعور استفاده می شود.

۱۰۴- اهمیت درک آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۴ - ۴

۴ - ره یابی به آیات نهفته در مسأله حیات و شعور، پیچیده تر از شناخت نشانه های الهی در آسمان ها و زمین

إن فی السموت... و فی خلقکم و ... آیت لقوم یوقنون

از این که موجودات زنده، شعورمند و حسّاس، پس از آسمان ها و زمین یاد شده و اندیشه در آن زمینه <یقین> معرفی گردیده است، ژرفای مسأله حیات و شعور استفاده می شود.

۱۰۵- اهمیت ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۷ - ۱

۱ - هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد الله أن یهدیه .. قد فصلنا الأیت لقوم یذکرون. لهم دارالسلام عند ربهم

ص: ۲۴۴

۱۰۶- اهمیت مطالعه آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۱ - ۲

۲ - آیات الهی در وجود انسان ، دارای اهمیتی ویژه و شایان مطالعه عمیق

و فی الأرض ءای-ت . . . و فی أنفسکم أفلاتبصرون

از اختصاص به ذکر یافتن <أنفسکم> در قبال همه مظاهر هستی، اهمیت آن و از تعبیر <أفلاتبصرون> لزوم مطالعه ژرف برداشت می شود.

۱۰۷- اهمیت یقین به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۴ - ۷

۷ - برخورداری از روحیه صبر و بردباری و نیز یقین به آیات الهی ، از شرایط رهبری و امامت دینی است .

و جعلنا منهم أئمه . . . لَمَا صبروا و كانوا بأی-تنا یوقنون

<لَمَا> زمانی است و دلالت می کند بر این که برگزیدگان بنی اسرائیل، زمانی که به مقام صبر و یقین رسیدند، به پیشوایی انتخاب شدند و این، نشان می دهد که رهبران دینی باید چنین مقامی را برای خود تحصیل کنند و یا واجد آن دو باشند.

۱۰۸- ایام الله و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۱۴

۱۴- ایام الله و رویداد های آن ، دربردارنده نشانه ها و آیات الهی برای مردمان صبرپیشه و شکر گزار

إن فی ذلک لآی-ت لکل صَبَّار شکور

مشارالیه <ذلک>، <ذکر> و متعلق <ذکر>، <ایام الله> است و این حکایت از آن دارد که <ایام الله> حاوی آیات خداوندی است.

۱۰۹- ایمان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۸ - ۱۱

۱۱ - ایمان به آیات الهی و احکام دین ، طریق درست و راه اعتدال است .

و من يتبدل الكفر بالإيمان فقد ضل سواء السبيل

ص: ۲۴۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۱۲، ۱۰، ۸

۸ - پذیرش آیات خداوند، زمینه تعلق مشیت وی بر هدایت انسان به راه مستقیم

و الذین کذبوا بآیتنا .. یجعلہ علی صراط مستقیم

۱۰ - ایمان به آیات الهی، نشانه سلامت درک و اندیشه

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم فی الظلمت .. یجعلہ علی صراط مستقیم

۱۲ - ایمان به آیات الهی، صراط مستقیم است.

و الذین کذبوا .. من یشاء اللہ یضللہ و من یشاء یجعلہ علی صراط مستقیم

برداشت فوق از قرینه مقابله استفاده شده است. یعنی وقتی تکذیب آیات خداوند گمراه ساختن باشد، نقطه مقابل آن - که ایمان به آیات است - صراط مستقیم خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۴ - ۱۰

۱۰ - ایمان به آیات الهی بینایی و کفر به آن کوری است.

قد جاءکم بصائر من ربکم فمن أبصر فلنفسه و من عمی فعلیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۰ - ۵

۵ - ایمان به رسالت پیامبر(ص) و آیات خداوند منوط به برخورداری انسان از قلب و بینش سالم است.

و نقلب أفئدتهم .. کما لم یؤمنوا به أول مره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۸، ۹

۸ - التزام عملی به احکام خداوند، نشانه ایمان به آیات اوست.

فكلوا .. إن كنتم بأیته مؤمنین

۹ - ایمان به آیات خداوند زمینه التزام عملی به احکام ابلاغ شده از جانب اوست.

فكلوا .. إن كنتم بأیته مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۴ - ۱

۱ - مجرمان سردمدار مکه از ایمان به رسالت پیامبر(ص) و آیات خدا به بهانه های واهی سر باز می زدند.

أكبر مجرمیها .. قالوا لن نؤمن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۷ - ۱۵

۱۵ - ایمان به آیات الهی، علی رغم سابقه اعراض و تکذیب، موجب رهایی از عذاب الهی خواهد شد.

سنجری الذین یصدفون .. بما كانوا یصدفون

ص: ۲۴۶

<با> در <بما کانوا .. > سببیه و <ما> مصدریه است. آمدن <کان> و مانند آن قبل از فعل مضارع دلالت بر استمرار معنای آن فعل دارد. لذا <سنجزی ... بما کانوا یصدفون> یعنی <آنان را به سبب اعراض مستمرشان به عذاب سوء کیفر می دهیم>. بنابراین اگر کسانی پس از مدتی سرپیچی، آیات الهی را تصدیق کردند به عذاب گرفتار نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۰ - ۹، ۱۲

۹ - ایمان به آیات خداوند و پیروی از قوانین دین، شکرگزاری نعمتهای الهی است.

اتبعوا ما أنزل إليکم .. قليلا ما تشكرون

۱۲ - باور به خدادادی بودن امکانات زمین و اسباب معیشت، زمینه ساز ایمان به آیات الهی و پیروی از انبیاست.

و لقد مکنکم فی الأرض و جعلنا لکم فیها معیش

چون بیان نعمتهای یاد شده و تذکر به خدادادی بودن آنها، پس از فرمان دادن به تبعیت از قرآن (اتبعوا ..) و پیروی از رسولان الهی (فلنستلن الذین أرسل الیهم) ایراد شده، اشاره به این حقیقت دارد که انسانها در صورت توجه به نعمتها و باور به خدادادی بودن آنها، از انبیا پیروی کرده و به آیات خدا ایمان می آورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۷ - ۱۸

۱۸ - ایمان به خداوند و آیات او مانع ولایت و حاکمیت شیاطین بر انسان

إننا جعلنا .. للذین لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۲ - ۲

۲ - گروهی از قوم هود رسالت وی را پذیرفتند و آیات الهی را تصدیق کردند و به یگانگی خداوند ایمان آوردند .

و الذین معه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - ایمان ساحران به آیات الهی تنها انگیزه فرعون بر شکنجه و مجازات آنان

إن هذا لمكر مكرتموه فی المدینه لتخرجوا .. و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بایت ربنا

نقمت <مصدر تنقم> به معنای عقوبت کردن و کراهت داشتن است و <أن ءامنا> مفعولٌ له برای <تنقم> می باشد. تقدیر جمله چنین است: و ما تنقم منا لشیء إلا- لایماننا. یعنی ای فرعون تنها چیزی که تو را بر عقوبت ما واداشته ایمان ماست، نه اینکه ما را توطئه گر و امثال آن بدانی. به عبارت دیگر یعنی تو خود می دانی که اتهامهات واقعیت ندارد.

۳ - ساحران گرویده به موسی (ع) ، برخوردار از ایمانی راسخ به آیات خداوند

و ما تنقم منا إلا أن ءامنا بایت ربنا

۴ - ساحران گرویده به موسی (ع) به مجرد آگاهی به آیات الهی ، آنها را باور کردند و بد آنها ایمان آوردند .

ءامنا بایت ربنا لما جاءتنا

برداشت فوق با توجه به کلمه <لما> استفاده شده است.

۶ - ساحران مؤمن به موسی (ع) ، در ایمان خویش متکی به آیات و براهینی متعدد بودند .

أن ءامنا بآيت ربنا لما جاءتنا

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٦ - اعراف - ٧ - ١٤٧ - ٢

٢ - تصديق آيات الهى و ايمان به روز قيامت از شرايط ارزشمندی اعمال نيك در پيشگاه خداوند است .

و الذين كذبوا بايتنا و لقاء الأخره حبطت أعمالهم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٦ - اعراف - ٧ - ١٥٦ - ١٩، ١٥، ١٤

١٤ - برخوردار شدن از رحمت خاص الهى در گرو ايمان به تمامی آيات خداست .

فسأكتبها للذين يتقون . . . و الذين هم بايتنا يؤمنون

١٥ - خداوند نويدبخش موسى (ع) به استجابت دعایش برای سعادت بنی اسرائيل در دنیا و آخرت ، به شرط رعایت تقوا ، پرداخت زکات و ايمان به همه آيات الهى

فسأكتبها للذين يتقون و يؤتون الزكوه و الذين هم بايتنا يؤمنون

١٩ - تقواپيشگی ، پرداخت زکات و ايمان به آيات الهى ، شرط برخوردار شدن همراهان موسى در ميعادگاه مناجات ، از مغفرت و رحمت خاص الهى بود .

فاغفرلنا و ارحمنا و أنت خير الغفرين . . . فسأكتبها للذين يتقون

جمله <فسأكتبها . . . > پاسخی است به درخواستهای موسى(ع) و از جمله آنهاست تقاضای رحمت و مغفرت برای همراهان خویش در ميعادگاه مناجات

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٦ - اعراف - ٧ - ١٥٧ - ٣

٣ - پیروی از رسول اکرم (ص) ، نمود ايمان به آيات الهى است .

الذين هم بايتنا يؤمنون. الذين يتبعون الرسول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۴

۴ - جنیان همانند انسان ها مکلف به تصدیق آیات الهی و انجام فرمان های او هستند .

و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

با توجه به آیه قبل معلوم می شود جنیانی به دوزخ خواهند رفت که آیات الهی را تکذیب کنند. بنابراین آنها موجوداتی هستند مکلف به تکالیف الهی و از جمله تکالیف آنها ایمان آوردن به آیات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۴۱ - ۱۱

۱۱ - آزمودن مسلمانان در ادعای ایمانشان به خدا و آیات او منشایی برای تشریح دستور خمس

و اعلموا أنما غنمتم

برداشت فوق ناظر بر این اساس است که جمله <و الله على كل شيء قدير> ناظر به لزوم پرداخت خمس باشد. یعنی این

ص: ۲۴۸

فرمان نه از آن روست که خداوند نیازمند اموال شماست و بر رفع نیاز بینوایان توانا نیست، بلکه هدف از این فرمان اولاً تمایز مؤمنان راستین از غیر ایشان است و ثانیاً این است که نیاز نیازمندان هر جامعه توسط همان جامعه تأمین شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۵ - ۱،۴

۱ - حق ناپذیری و پافشاری بر کفر، موجب از میان رفتن توفیق آدمی برای ایمان به آیات الهی است.

الذین کفروا فهم لایؤمنون

با توجه به فعل مضارع <لایؤمنون> که دلالت بر استمرار دارد، جمله <هم لایؤمنون> به این معناست که آنان ایمان نخواهند آورد. و چون این جمله به وسیله <فاء> بر جمله <کفروا> عطف شده، دلالت می کند که سلب توفیق ایمان از آنها بر اثر کفرورزی بوده است.

۴ - ایمان به آیات الهی، نشان انسانیت انسان و ملاک ارجمندی او در پیشگاه خداوند

إن شر الدواب عند الله الذین کفروا فهم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۹ - ۱،۲

۱ - ایمان به آیات الهی و تسلیم محض بودن در برابر خداوند، دو ویژگی بارز بندگان خاص خداوند است.

ی-عباد .. الذین ءامنوا ب-ای-تنا و کانوا مسلمین

۲ - ایمان به آیات الهی و تسلیم بودن در برابر خداوند، حقیقت عبودیت و بندگی است.

ی-عباد .. الذین ءامنوا ب-ای-تنا و کانوا مسلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۷۰ - ۱

۱ - راه یابی به بهشت، فرجام نیک ایمان به آیات الهی و تسلیم بودن در برابر حق

الذین ءامنوا ب-ای-تنا و کانوا مسلمین . ادخلوا الجنة انتم و أزواجکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۳۱ - ۲

۲ - پرهیز از طغیان گری ، ترس از حسابرسی اعمال و پذیرش آیات الهی ، مصداق تقوایبشگی است .

لَلطَّغِيانِ... إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا . وَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا... إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفْزَعًا

از تقابل بین متقین و طغیان گران، دانسته می شود که منزّه بودن از صفات طغیان گران، تقوایبشگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۱۷ - ۴

۴ - ایمان به آیات الهی ، سفارش یکدیگر به استقامت در تکالیف دشوار و اظهار محبت به بردگان ، یتیمان و تنگدستان ،
قدردانی از نعمت های بینایی ، گویایی و هدایت است .

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنِينَ . وَ لِسَانًا وَ شَفْتَيْنِ . وَ هَدَيْنَاهُمُ النُّجُومَ... ثُمَّ كَانُوا مِنَ الَّذِينَ أَعْرَبُوا

<الذین آمنوا> گرچه مطلق است ولی مصداق بارز آنها - به قرینه <والذین كفروا بآیاتنا> در آیات بعد - مؤمنان به
آیات

ص: ۲۴۹

الهی است و آیات پیشین - که بعضی از تکالیف را <عقبه> نامیده بود - قرینه بر مراد از <صبر> است و سیاق آیات نشان می دهد که مراد از <مرحمه>، ترحم بر <رقبه>، <یتیم> و <مسکین> است. ارتباط این آیات با آیه های پیشین - که نعمت های الهی را برشمرده - گویای برداشت یاد شده است؛ زیرا <بینایی و بصیرت>، زمینه ساز <ایمان> و <داشتن زبان و لب>، زمینه ساز توصیه است.

۱۱۰- باران از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۷

۷- نزول مدام رزق (باران) از آسمان، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقاً

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

۱۱۱- بارش باران از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۸

۸- بارش آب باران از آسمان، جهت حیات گیاهان از آیات الهی است.

هو الذی أنزل من السماء ماء .. إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

ممکن است مشارالیه <ذلک> عبارت <أنزل .. ماء> در آیه قبل باشد.

۱۱۲- بازی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۲

۲- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی، نشانگر اوج غفلت و بی خیری آنان است.

و هم فی غفله معرضون . ما یأتیهم من ذکر من ربهم

جمله <مایأتیهم من ذکر..> یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

۱۱۳- برخورد با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۵۰

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی همسان با روش فرعونیان و کافران پیش از آنها

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

۱۱۴- برخورد با مغالطه گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱۶، ۶

۶ - لزوم سوق دادن یاوه گویان و مغالطه گران درباره قرآن و آیات الهی به بحثهای دیگر

الذین یخوضون .. فأعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

۱۶ - دستور بی اعتنایی به مغالطه گران درباره آیات، در معرض فراموشی از سوی مسلمانان صدر اسلام

و إما ینسینک الشیطن فلاتتعد بعد الذکری

۱۱۵- برگزیدگان خدا هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۵

۱۵- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین .. و ممن هدینا واجتیبنا إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و

۱۱۶- برهان در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۸

۸ - معارف دینی و آیات الهی ، مبتنی بر دلیل و برهان

الذین یج-دلون فی ءای-ت الله بغیر سلط-ن آتی-هم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۳

۳ - آیات الهی و معارف قرآنی ، مبتنی بر دلیل و برهان است .

الذین یج-دلون فی ءای-ت اللّٰه بغير سلط-ن أتى-هم

ص: ۲۵۱

۱۱۷- بشارت ظهور آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۴

۴ - نوید خداوند به ظهور همواره و تدریجی اسرار نوین علمی و آیات الهی برای نسل های بشر

سنریهم ءای-تنا فی الأفاق . . . أنه الحقّ

برداشت یاد شده در صورتی است که آیات قرآن را در زمینه مسائل اعتقادی و ایمانی، محدود به زمان عصر نزول ندانیم. در این صورت آیه شریفه در هر زمان، به مخاطبان عصر خویش نوید بروز آیات جدیدی را می دهد.

۱۱۸- بندگان خدا و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۳ - ۱

۱ - بندگان خالص خدا به هنگام شنیدن و یادآور شدن آیات الهی ، مانند کران و کوران ، با بی اعتنایی و ناخرسندی از آنها نمی گذرند .

و الذین إذا ذكروا بأی-ت ربهم لم یخزوا علیها صمًا و عمیًا

فعل <خزّ> در معنای <سقط> به کار می رود که به معنای فرود از بالا- به پایین است (لسان العرب) و <صمًا> و <عمیًا> حال برای فاعل <یخزّوا> است. گفتنی است فعل <لم یخزّوا> در معنای کنایی به کار رفته است و مقصود از آن آن ناخرسندی و امتناع کردن است؛ زیرا انسان با فرود آوردن سر به طرف پایین، ناخرسندی خود را ابراز می دارد.

۱۱۹- بهانه جویی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۵ - ۶

۶ - فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا ، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی ، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم . . . فهم لا ینطقون

در برداشت یاد شده قید <پس از قطعی شدن..>، بر این اساس است که <وقع القول...> به معنای <حقّ القول...> باشد.

۱۲۰- بهره مندان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۱۰

۱۰ - تنها اهل ایمان (دارندگان زمینه گرایش به حق) ، بهره مند از آیات گسترده الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۵۲

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۲۴ - ۱۳

۱۳ - مؤمنان ، شایسته بهره گیری از آیات الهی اند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۲ - ۴

۴ - بهره‌وری دانشوران و عالمان از آیات الهی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّلْعٰلَمِیۡنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۱ - ۹

۹ - تحمل کنندگان سختی های دریا و دارندگان روحیه شکر ، بهره مند از نشانه های خدا از آن

لیریکم من ءای-ته إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

احتمال دارد <صبار> به قرینه آیه بعد، مربوط به صبر پیشه کردن در امواج و دلهره های دریا باشد.

۱۲۱- بی‌اعتنایی به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۶ - ۳

۳ - کسانی که آیات الهی و دعوت پیامبر(ص) را ناشنیده می‌انگارند، مردگانی متحرکند.

إِنَّمَا يَسْتَجِیۡبُ الَّذِیۡنَ یَسْمَعُونَ وَ الْمَوْتِیۡ یَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ

به کار رفتن کلمه <الموتی> در برابر <الذین یسمعون> حاکی از آن است که آن دسته که در برابر دعوت پیامبر(ص) به گونه ای رفتار می‌کنند که گویا اصلاً چیزی نشنیده‌اند، مرده دلانی هستند که کلمه <الموتی> در خور آنان است.

۱۲۲- بی‌اعتنایی به معرضان از آیات خدا

۶ - خداوند در روز قیامت ، از افراد بی اعتنا به آیات و معارف الهی ، روی برگردانده و به آنان بی اعتنا خواهد بود .

أتتك ءای-تنا فنسيتها و كذلك اليوم تنسی

در فعل <تنسی> گرچه فاعل، مجهول است؛ ولی به قرینه <ربّ لم حشرتنی> (در آیه قبل) می توان گفت که فاعل، خداوند است. نسیان، مشترک بین دو معنا است: ۱- ترک از روی غفلت؛ ۲- ترک از روی عمد (مصباح). در این آیه به قرینه آیات پیشین، معنای دوم مراد است.

۱۲۳- بی اعتنایی به مغالطه گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱۶

۱۶ - دستور بی اعتنایی به مغالطه گران درباره آیات، در معرض فراموشی از سوی مسلمانان صدر اسلام

و إما ینسینک الشیطن فلا تقعد بعد الذکری

۱۲۴- بی تأثیری آیات خدا بر اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۷ - ۱

۱ - کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند ، اگر تمام معجزات و نشانه های الهی بر آنان عرضه شود ، هرگز تسلیم نشده و ایمان نخواهند آورد .

إن الذین حقت علیهم کلمت ربک لا یؤمنون. و لو جاءتهم کل ءایه

۱۲۵- بی تأثیری آیات خدا بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۱۲

۱۲ - مشرکان ، مردمی بودند که اگر تمام آیات الهی به آنان ارائه می شد و تمام پیامبران آنان را هشدار می دادند ، کمترین تأثیری در آنها نمی کرد .

أفأنت تکره الناس حتی لایکونوا مؤمنین . . . و ما تغنی الآیت و النذر عن قوم لایؤمنو

۱۲۶- بی تأثیری آیات خدا در گناهکاران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطفین - ۸۳ - ۱۴ - ۱۱

۱۱ - تلاوت آیات قرآن ، بر کسانی که قلب شان بر اثر گناه ، سیاه و فاسد شده ، تأثیری ندارد .

إذا تتلى عليه آى-تنا .. بل ران على قلوبهم ما كانوا يكسبون

۱۲۷- بی عقلی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۰ - ۳

۳- کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

ص: ۲۵۴

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از <الذين لا يعقلون> - به قرینه مقابله با <ما كان لنفس أن تؤمن ..> - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتنی است ذکر <لا يعقلون> به جای <لا يؤمنون> برداشت فوق را تأیید می کند.

۱۲۸- بی منطقی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۴ - ۱۰

۱۰ - تکذیب بی دلیل آیات الهی ، شیوه مستمر و عادت همیشگی کافران

أماذا كنتم تعملون

تعبیر <كنتم تعملون> ماضی استمراری و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۷

۷ - دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان - أتى - هم

برداشت یادشده بر این اساس است که <بغير سلطان ..> قید توضیحی باشد، یعنی، همواره چنین است که مجادله گران با آیات الهی، بدون حجت و برهان به مجادله می پردازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۲

۲ - دشمنان دیانت و ستیزه جویان با آیات الهی ، فاقد منطق و برهان

الذين يجدلون في آيات الله بغير سلطان - أتى - هم

برداشت یاد شده بر این اساس است که عبارت <بغير سلطان> قید توضیحی باشد، یعنی، همواره چنین است که مجادله گران در آیات الهی، بدون حجت و برهان به جدال برمی خیزند.

۱۲۹- بیداری از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۲ - ۱۵

۱۵ - < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری > ، در بردارنده آیات متعدد خداوند و جلوه های گوناگون قدرت او

اللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا .. فِيمَسْكُ ... وَ يَرْسِلُ الْأُخْرَى ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيِّتٍ

جمع آمدن < آیات > می رساند که آیه و نشانه بودن < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری > ، از جهات مختلف و گوناگون است.

ص: ۲۵۵

۱۳۰- بینش توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵ - ۷

۷- تلاش گران بر ضد آیات خدا - به زعم خود - درصدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند .

الذین سَعَوْ فِی ءای-تنا مع-جزین

از جمله معنایی که برای <معاجزین> ذکر شده، این است که افراد یاد شده در این آیه، به گمان خود تلاش می کنند تا خدا را از ایجاد قیامت ناتوان جلوه دهند (مفردات راغب).

۱۳۱- پلیدی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۰ - ۴

۴ - کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمی پلید هستند .

و يجعل الرجس علی الذین لایعقلون

۱۳۲- تبدیل آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۲۱ - ۴۱

۴۱- غیر موحدان برای بی نشان ساختن آیات الهی و تبدیل آن به خاطره ای گنگ و بی هدف ، تلاش می کردند .

فقالوا ابنوا علیهم بنی-نا .. قال الذین ... لَتَتَّخِذَنَّ عَلَیْهِمْ مَسْجِدًا

برداشت یاد شده، بر این اساس است که کلمه <رَبِّهِمْ> از اعتقاد گویندگان، به تفاوت ربِّ اصحاب كهف با ربِّ دیگران حکایت کند؛ زیرا، در غیر این صورت، مناسب آن بود که کلمه <رَبِّنا> جایگزین آن گردد. بنابراین، گویندگان آن، موحد نبودند و در صدد ارائه طرخی بودند که نشانی از توحید نداشته باشد.

۱۳۳- تبلیغ آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۴ - ۹

۹ - اتمام حجت و فرستادن پیامبران برای ابلاغ آیات الهی ، مقتضای ربوبیت الهی است .

رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ

ص: ۲۵۶

۱۳۴- تبیین آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۲

۱۲ - خداوند، آیات و نشانه های قدرت خویش را همواره و به گونه ای روشن برای مردم نمایان می سازد .

و یریکم ءایته

آیات به معنای نشانه هاست، به نظر می رسد در آیه فوق - به مناسبت بیان احیای مردگان - مراد از آیات، نشانه ها و دلایل قیامت یا قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۱۷، ۱۹، ۲۶

۱۷ - خداوند، بیانگر آیات و احکام برای مردم

كذلك یبیین الله لكم الایات

۱۹ - تبیین آیات از سوی خداوند، زمینه ای برای تفکر مردم در امور دنیا و آخرت

كذلك یبیین الله لكم الایات لعلکم تتفكرون. فی الدنيا و الاخره

۲۶ - بیان آیات و احکام از سوی خداوند، برای ترغیب انسان به اندیشیدن درباره نتایج دنیوی و اخروی

لعلکم تتفكرون. فی الدنيا و الاخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۲۱ - ۲۵، ۲۶

۲۵ - خداوند، بیانگر آیات (احکام و فلسفه آن)، برای انسانها

و لا تنکحوا المشرکات . . . و یبیین ایاته للناس

۲۶ - هدف تبیین آیات از سوی خداوند، یادآوری به انسانهاست .

و یبّین آیاته للناس لعلهم یتذکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۴۲ - ۱،۲،۳،۷

۱ - خداوند ، بیان کننده احکام خویش به صورت روشن

کذلک یبّین الله لکم آیاته

۲ - تبیین آیات الهی از سوی خداوند ، برانگیزاننده تعقل

کذلک یبّین الله لکم آیاته لعلکم تعقلون

۳ - تعقل ، هدف تبیین آیات و احکام از سوی خداوند

کذلک یبّین الله لکم آیاته لعلکم تعقلون

۷ - شناخت احکام الهی ، در گرو وحی و تبیین الهی و نیز تعقل و اندیشه است .

کذلک یبّین الله لکم آیاته لعلکم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۵۲ - ۵

ص: ۲۵۷

۵ - خداوند ، بیان کننده آیات خویش بر پیامبر (ص) ، به دور از هر گونه راهیابی باطل در آن

تلک ایات الله نتلوها علیک بالحق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۰۳ - ۲۸

۲۸ - هدایت انسان ها ، هدف تبیین آیات از سوی خداوند

کذلک یبین الله لکم ایاته لعلکم تهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۹ - ۲۰

۲۰ - خداوند ، آیات و احکام خویش را به روشنی برای اهل ایمان بیان کرده است .

کذلک یبین الله لکم ءایته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۷

۷ - خداوند آیات و سنتهای خویش را در جهان به روشنی بیان کرده است.

قد فصلنا الایت لقوم یدکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۳۰ - ۶۸

۶ - بیان آیات الهی به مردم و بیم دادن به آنان در مورد قیامت، از وظایف مهم انبیاست.

رسل منکم یقصون علیکم ءایتی و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

۸ - مطلع ساختن مردم از آیات الهی و مضامین آن، و انداز از قیامت دو وظیفه اساسی مبلغان دین است.

یقصون علیکم ءایتی و ینذرونکم لقاء یومکم هذا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۲ - ۱۷، ۱۶، ۱۵

۱۵ - خداوند بیان کننده آیات و احکام خویش برای مردم

بنی آدم .. کذلک نفصل الأیت

۱۶ - بیان احکام خوراکیها، نوشیدنیها، زینتها و تعیین حد و مرز حلیت آنها، نمونه ای از تبیین احکام و آیات الهی از سوی خداوند است.

خذوا زینتکم عند کل مسجد و کلوا و اشربوا و لاتسرفوا .. کذلک نفصل الأیت

۱۷ - تنها عالمان از تبیین و تشریح آیات الهی بهره مند می شوند.

کذلک نفصل الأیت لقوم یعلمون

خطاب کلی <یا بنی آدم> در صدر این بخش از آیات شاهد بر این است که تشریح معارف قرآن برای همگان است، بنابراین نام بردن از خصوص عالمان (لقوم یعلمون) می تواند بدان جهت باشد که تنها آنان بهره مند خواهند شد.

ص: ۲۵۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۲

۱۲ - تنها قدرشناسان و شکرگزاران بهره مند از بیان های گوناگون آیات الهی هستند .

كذلك نصرف الأيت لقوم يشكرون

بدیهی است تبیین آیات به صورتهای گوناگون برای همگان است. بنابراین تقييد آن به <لقوم يشكرون> حاکی از این است که تنها شاکران از آن بهره می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۴ - ۱،۲

۱ - خداوند آیات قرآن را به گونه ای روشن برای مردم بیان کرده است .

كذلك نفصل الأيت

۲ - بیان مراحل و مراتب وجودی انسان و تبیین موفقیت انسان در آن مراحل ، نمونه ای از تبیین آیات قرآن است .

كذلك نفصل الأيت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۲ - ۱

۱- پیامبر (ص) ، در قبال روی گردانی کافران از دعوت آن حضرت پس از تبیین آیات الهی بر آنان ، مسؤولیتی نداشت .

فإن تولّوا فإنما عليك الבל - غ المبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱۴

۱۴- تذکر به اهمیت و نقش گردش شب و روز در حیات انسان ، نمودی از بیان تفصیلی آیات توسط خداوند

و جعلنا الیل والنهار ایتین .. و کلّ شیء فضلن - ه تفصیلاً

یکی از مصادیق <کَلَّ شَيْءٌ..> به قرینه جمله <و جعلنا الليل و النهار آیتین> می تواند گردش شب و روز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۱ - ۱

۱- خداوند ، آیات خویش را در قرآن به گونه های متنوع و فراوان تبیین کرد تا مشرکان تنبه یابند .

و لقد صرّفنا فی هـ-ذا القرآن لیذکروا

<صرف> در لغت به معنای تحول و دگرگونی است و باب تفعیل آن، دلالت بر کثرت می کند. بنابراین مراد از آن، تبیین با بیانات گوناگون است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۸ - ۱۹،۲۱

۱۹ - خداوند ، آیات خود را برای انسان ها تبیین و تشریح می کند .

كذلك یبیین الله لكم الایـت

۲۱ - تبیین و تشریح آیات الهی از سوی خداوند ، عالمانه و حکیمانه است .

ص: ۲۵۹

كذلك يبين الله لكم الأي-ت و الله عليم حكيم

جمله <و الله عليم حكيم> جمله ای معترضه و یا حالیه است که در هر صورت، بیانگر این نکته است که تبیین و تشریح آیات از سوی خدای عليم و حكيم است و همه کارهای او عالمانه و حکیمانه می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۹ - ۴،۶

۴ - خداوند ، آیات خود را برای انسان ها تبیین و تشریح می کند .

كذلك يبين الله لكم الأي-ت

۶ - تبیین و تشریح آیات الهی از سوی خداوند ، عالمانه و حکیمانه است .

كذلك يبين الله لكم ءای-ته و الله عليم حكيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۲

۳۲ - خداوند ، آیات خویش را برای انسان ها تبیین و تشریح می کند .

كذلك يبين الله لكم الأي-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۴۷ - ۹

۹ - پیامبران الهی ، وظیفه دار تبیین آیات و نشانه های خداوند

لولا أرسلت إلینا رسولا فتتبع ءای-تك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۹ - ۵

۵ - مشرکان ، به رغم تبیین قابل فهم آیات الهی ، از آن سودی نمی برند و درباره آن نمی اندیشند .

كذلك نفضل الأی-ت لقوم یعقلون . بل اتبع الذین ظلموا

<بل> اضراب، برای خارج کردن مشرکان از <لقوم یعقلون> و تعریضی است، به این که براساس توضیحی که درباره خداوند، با مثلی روشن داده شد، مشرکان، باید از عقیده باطل خود دست بکشند، اما آنان، چون مردمانی هواپرست اند حاضر به ترک مواضع خویش نیستند.

۱۳۵- تعریف آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۱ - ۱۰

۱۰ - تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی ، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله .. فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

ص: ۲۶۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۲ - ۴،۶

۴ - دل‌بستگی به جلوه‌های مادی دنیا، از عوامل تحریف آیات الهی و تبدیل نعمت‌های او

و من یبدل .. زین للذین کفروا

جمله <زین .. >، بیان علت برای <و من یبدل ... > است.

۶ - تحریف آیات و تبدیل نعمت‌های الهی، کفر است.

و من یبدل نعمه الله .. زین للذین کفروا

جمله <زین .. >، تعلیل برای جمله <و من یبدل ... > است. بنابراین تبدیل‌کنندگان و تحریف‌گران، از مصادیق کافران (الذین کفروا) خواهند بود.

۱۳۶- تحریف‌گران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۹

۹ - تحریف‌گران آیات الهی و منحرفان از راه توحید، فاقد امنیت در برابر آسیب‌های صحنه قیامت

إِنَّ الذین یلحدون فی ءای-تنا .. أفمن یلقى فی النار خیر أم من یأتی ءامنًا یوم ال

از تقابل دو گروه یاد شده در آیه، مطلب بالا قابل برداشت است.

۱۳۷- تداوم تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۹ - ۴

۴ - استمرار انکار و تکذیب آیات الهی عامل خسارت و از دست دادن سرمایه جان

و من خفت موزینه .. بما کانوا بآیتنا یظلمون

<بایاتنا> متعلق به <یظلمون> است و چون <یظلمون> به وسیله حرف <باء> متعدی شده، متضمن معنای تکذیب است یعنی: یکذبون بایاتنا حالکونهم ظالمین.

۱۳۸- تذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۱

۱- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن، بزرگ ترین ظلم است.

و من أظلم ممّن ذكّر بأی-ت ربّه فأعرض عنها

<ذکر> یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

ص: ۲۶۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۶ - ۳

۳ - یاد کرد آیات تکوینی به انسان ها ، تذکری سازنده و ضروری در هدایت آنان

تلک ءای-ت الله نتلوها علیک بالحق

بنابراین که <بالحق> متعلق به <نتلو> باشد، می توان استفاده کرد که تلاوت آیات و تذکر به آن، امری بایسته و ضروری در جهت هدایت بشر است.

۱۳۹- تذکر فرجام مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۲۵ - ۶

۶ - یاد آوری سرنوشت شوم تکذیب کنندگان آیات حق ، هشدار جدی برای مشرکان عصر بعثت و مایه تحکیم روحیه استقامت و پایداری پیامبر (ص) و مؤمنان

فانتقمنا منهم فانظر کیف کان ع-قبه المکذبین

۱۴۰- ترس مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۹ - ۲

۲ - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن ءامن و أصلح فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون. و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

۱۴۱- تشویق به درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- تشویق آدمی به شناخت طبیعت و آثار قدرت الهی ، از راه تعقل و خردورزی

و من ثمرت النخيل . . . إن فی ذلك لأیه لقوم یعقلون

برداشت فوق، با توجه به این نکته است که آیه شریفه دارای لحن و آهنگی تشویق و تحریص کننده است.

ص: ۲۶۲

۱۴۲- تعقل در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۱۹ - ۱۹

۱۹ - تبیین آیات از سوی خداوند ، زمینه ای برای تفکر مردم در امور دنیا و آخرت

كذلك يبين الله لكم الايات لعلكم تتفكرون. في الدنيا و الاخره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۵ - ۶

۶- قرآن ، فراخوان مردم به هوشمندی و ژرف نگری در آیات الهی و حوادث و تحولات تاریخی

و نبئهم عن ضيف إبرهيم .. و أمطرنا عليهم حجاره من سجّيل . إن في ذلك لأى-ت للمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۳

۳- لزوم دقت و تفکر در آیات الهی

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم

مذمت تکذیب آیات بدون تأمل و درنگ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۵

۳۵ - آیات خداوندی و احکام الهی ، عمیق ، حکیمانه و شایسته هر گونه تعقل و اندیشه کردن انسان در آنها است .

ليس على الأعمى حرج .. كذلك يبين الله لكم الأى-ت لعلكم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۷۱ - ۲،۳

۲ - تشویق خداوند به تأمل و اندیشه در جلوه های قدرت الهی در طبیعت (مانند شتر ، گاو و گوسفند)

أولم يروا أننا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنع-مًا

۳ - خداوند ، کافران را به جهت اندیشه نکردن در جلوه های قدرت الهی در طبیعت سرزنش کرده است .

أولم يروا أننا خلقنا لهم مما عملت أيدينا أنع-مًا

برداشت یاد شده از آن جا است که آیه شریفه درباره کافران و درصدد سرزنش آنان است.

۱۴۳- تفاوت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۶ - ۱۰

۱۰ - تفاوت آیات الهی و برتری برخی بر برخی دیگر

نأت بخیر منها

ص: ۲۶۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۲

۲ - آیات و نشانه های ربوبی ، در عظمت و بزرگی مختلف است (برخی بزرگ تر از برخی دیگر است) .

رأى من ءى-ت ربّه الكبرى

در صورتی که <الكبرى> صفت تخصیصی <آیات> باشد، به دست می آید که آیات ربوبی، بر دو دسته بزرگ و بزرگ تر تقسیم می شود.

۱۴۴- تفکر در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۳ - ۱۰

۱۰ - اندیشه و تأمل در آیات الهی ، یکی از مراتب شکرگزاری به درگاه پروردگار

اللّه الذی .. لعلکم تشکرون ... إنّ فی ذلک لآی-ت لقوم یتفکرون

۱۴۵- تکبر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۱

۱ - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند ، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است .

إنّ الذین یج-دلون فی ءى-ت اللّه بغیر سلط-ن أتى-هم إن فی صدورهم إلا کبر

<سلطان> به معنای حجت و برهان است.

۱۴۶- تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۱ - ۱۲ ، ۱۰ ، ۸ ، ۶ ، ۵ ، ۴ ، ۳

۳- فرعونیان و پیشینیان‌شان که تکذیب کننده آیات خدا بودند ، آتشگیره های دوزخند .

اولئك هم وقود النار. كذاب ال فرعون و الذين من قبلهم كذبوا باياتنا

<كدأب ال>، يا تشبيه كافرين عصر بعثت است به فرعونيان و پیشینیان‌شان و یا نمونه و مثالی است برای کافرانی که خود را بی نیاز از خدا پنداشتند و آتشگیره دوزخ شدند.

۴- فرعونیان و پیشینیان‌شان ، تکذیب کنندگان آیات الهی

كدأب ال فرعون و الذين من قبلهم كذبوا باياتنا

۵- مجازات کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی ، از سنت های خداوند است .

ص: ۲۶۴

كذّاب ال فرعون و الذين من قبلهم كذّبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم

خداوند همه كافران را در همه عصرها، تهدید به عذاب کرده و از این، عمومیت سنت الهی در مورد كافران، استنباط می شود.

۶ - تکذیب آیات الهی ، گناه بزرگی است .

كذّبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم و الله شديد العقاب

شدّت عقاب، بیانگر بزرگی گناه است.

۸ - فرعونیان و پیشینیانسان که تکذیب کنندگان آیات الهی بودند ، گرفتار عقوبت شدید خدا شدند .

كذّبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم و الله شديد العقاب

۱۰ - سابقه تکذیب و مقابله با آیات الهی در سراسر تاریخ

كذّاب ال فرعون و الذين من قبلهم كذّبوا باياتنا

۱۲ - فرعونیان ، جز تکذیب آیات الهی ، مرتکب گناهان دیگری نیز شدند . *

كذّبوا باياتنا فاخذهم الله بذنوبهم

اینکه کلمه <ذنوب> را به صورت اسم ظاهر و با صیغه جمع آورده است، می تواند اشاره به مطلب فوق باشد. در غیر این صورت می فرمود: <فاخذهم الله به> و یا <فاخذهم الله بذنوبهم>.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۴ - ۲

۲ - شهوت پرستی و زراندوزی ، زمینه کفر و تکذیب آیات الهی

زین للناس حبّ الشهوات .. من الذهب و الفضة

بنابراینکه منظور از <لنّاس>، كافران باشد. به قرینه آیات پیشین که سخن از آنان بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۱۹ - ۱۴

۱۴ - کفر و انکار آگاهانه آیات الهی ، کیفر سریع خداوند را در پی دارد .

و من یکفر بایات الله فان الله سریع الحساب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۱ - ۵

۵ - وجود منکران آیات الهی ، قاتلان پیامبران و عدالتخواهان ، در میان اهل کتاب و مشرکان

قل للذین اوتوا الكتاب و الامّین . . ان الذین یکفرون بایات الله و یقتلون الن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۰ - ۲،۳،۵

۲ - انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّت طائفه من اهل الكتاب لو یضلّونکم . . لم تکفرون بایات الله

کفر، در لغت - چه همراه باء باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط .)

۳ - گمراه کردن مؤمنان ، کفر به آیات الهی است . *

وَدَّت طائفه . . یا اهل الكتاب لم تکفرون بایات الله

ص: ۲۶۵

به نظر می رسد مراد از جمله <لم تکفرون .. >، تعبیر دیگر و یا بیان مصداقی از جمله <لو یصلونکم > باشد.

۵- نکوهش کفر آگاهانه به آیات الهی

لم تکفرون بآیات الله و انتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۱۷،۲۰

۱۷- عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذکک بانهم کانوا یکفرون بنایت الله .. ذکک بما عصوا و کانوا یعتدون

بنابر اینکه مشارالیه <ذکک بما عصوا>، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

۲۰- هشدار خداوند به پرهیز از گناه، تجاوز و کفر به آیات الهی

ذکک بانهم کانوا یکفرون .. ذکک بما عصوا و کانوا یعتدون

بیان علت ذلتها و گرفتاریهای یهود، هشدار است به تمام مرتکبین گناه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- نساء - ۴ - ۵۶ - ۳

۳- اخلا لگری در برنامه انبیا، انکار آیات الهی و کفر به آنهاست .

و منهم من صدّ عنه .. انّ الذین کفروا بآیاتنا سوف نُصلیهم ناراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- نساء - ۴ - ۱۴۰ - ۱

۱- شرکت جستن در مجالسی که آیات الهی مورد استهزا و انکار قرار گیرد، حرام است .

و قد نزل علیکم فی الکتب .. فلا تقعدوا معهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آیات الهی (معجزات پیامبران و ...) مورد انکار یهودیان

و کفرهم بایت الله

۹ - یهود ، مورد نفرین و غضب خداوند به سبب پیمان شکنی ، انکار آیات الهی و کشتن پیامبران

فبما نقضهم ميثقهم ... و قتلهم الأنبياء

برداشت فوق بر این اساس است که <بما نقضهم ... > به قرینه آیات مشابه، متعلق به فعلی محذوف همانند <لعناهم > باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - عالمان ژرفنگر یهود ، خواسته نابجا از پیامبر اسلام (ص) نداشته و از صفات زشت و اعمال ناروای یهودیان (پیمان شکنی ، انکار آیات الهی و ...) بر حذر بودند .

يسئلك أهل الكتب ... لكن الرسخون في العلم منهم و المؤمنون يؤمنون

خداوند در آیه ۱۵۳ تا آیه مورد بحث بهانه گیریها و صفات زشت اهل کتاب و به خصوص یهودیان را بیان نموده و آیه مورد

بحث با کلمه <لکن> مؤمنان واقعی و عالمان ژرفنگر را، استثنا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰ - ۱،۲،۳

۱ - کافران و تکذیب کنندگان آیات الهی، اصحاب دوزخ هستند.

و الذین کفروا و کذبوا .. أولئک اصحاب الجحیم

۲ - کفر و تکذیب آیات الهی، موجب گرفتاری به آتش برافروخته دوزخ

و الذین کفروا و کذبوا بآیاتنا أولئک اصحاب الجحیم

۳ - انکار لزوم برپایی عدالت و عدم اجرای آن، حتی نسبت به دشمنان، از مصادیق کفر و تکذیب آیات الهی است. *

و لایجر منکم شئان .. و الذین کفروا و کذبوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۵،۹،۱۲

۵ - تکذیب آیات الهی، تکذیب حق است.

و ما تأتیهم من ءایه .. فقد کذبوا بالحق

۹ - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من ءایه .. إلا کانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ما کانوا به ی

۱۲ - تکذیب آیات الهی با تمسخر و استهزا از شیوه های کافران

فقد کذبوا بالحق لَمَا جاءهم فسوف تأتیهم أنبؤا ما کانوا به یستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۱ - ۵

۵ - کتمان حقانیت پیامبر اکرم (ص)، مصداق بارز تکذیب آیات الهی و از بزرگترین ظلمهاست.

الذین ءاتینهم الکتب . . . و من أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بایته

در آیه قبل سخن از تکذیب پیامبر(ص) بود و این آیه در مقام هشدار به تکذیب کنندگان آن حضرت است. چرا که وی مصداقی روشن برای آیات الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۸ - ۵،۷

۵ - تکذیب قرآن و آیات الهی از سوی برخی کفار، با وجود علم و آگاهی بر حقانیت آن

إن هذا إلا أسطیر الأولین . . . بل بدالهم ما کانوا یخفون

چون در آیات قبل سخن از تکذیب قرآن و آیات الهی بود، مراد از <ما کانوا یخفون> می تواند موارد مذکور باشد.

۷ - وعده دروغین برخی کفار مبنی بر اصلاح خویش و تکذیب نکردن آیات الهی در صورت بازگشت به دنیا

فقالوا یلیتنا نرد و لا نکذب . . . و إنهم لکذبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۳ - ۵،۷،۸،۱۲

ص: ۲۶۷

۵ - انکار آیات الهی هدف اصلی کافران از تکذیب پیامبر اکرم(ص)

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

۷ - انکار آیات الهی، ستم است.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

ممکن است ستمکار خواندن منکران به این اعتبار باشد که آنان با انکار خویش در زمره ستمگران قرار گرفتند، نه اینکه ستم مسبوق بر انکار باشد.

۸ - پیامبر(ص)، آیت الهی و تکذیب رسالت وی انکار آیات خداوند و ستم است.

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

۱۲ - خداوند تسلی دهنده پیامبر(ص) با بیان اینکه هدف تکذیب کفار آیات الهی است، نه شخص پیامبر(ص)

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۱۰ - ۸

۸ - تبعیت از ولایتهای غیر الهی و تکذیب آیات خداوند، ناسپاسی نعمتهای اوست.

ولا تتبعوا من دونه أولياء .. قليلا ما تشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۱۵

۱۵ - پندار شریک برای خدا، افترا بر وی و تکذیب آیات اوست.

فمن أظلم ممن افترى على الله كذبا .. أين ما كنتم تدعون من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱۳

۱۳ - انکار آیات الهی ، کفریشتگی است .

فالیوم نسیهم کما نسوا .. و ما کانوا بایتنا یجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۶

۶ - تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب دنیوی هستند .

و أغرقنا الذین کذبوا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۳ - ۸،۹

۸ - فرعون و بزرگان دربار او ، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بنایتنا إلی فرعون و ملایه فظلموا بها

ضمیر در <بها> به <آیاتنا> برمی گردد و چون <ظلم> به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

۹ - نادیده گرفتن آیات الهی و تکذیب آنها ، ظلم است .

ص: ۲۶۸

فَظَلَمُوا بِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۶ - ۴،۶

۴ - فرعونیان آیات الهی را تکذیب کرده و به آن بی اعتنا بودند .

بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

در برداشت فوق ضمیر <عنها> به <آیتنا> برگردانده شده است. گفتنی است که در این صورت <غفلت> به معنای بی اعتنایی خواهد بود، نه به معنای بی خبری؛ زیرا جمله قبل (کذبوا ...) دلالت می کند که فرعونیان از آیات الهی بی خبر نبودند.

۶ - فرعونیان با غفلت از انتقام گیری خداوند، آیات او را تکذیب کردند .

بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر <عنها> به <نقمت> (برگرفته شده از <انتقمنا>) برگردد و جمله <و كانوا .. > حال برای ضمیر <کذبوا> باشد. گفتنی است در این صورت غفلت به معنای حقیقی آن (بی خبر بودن و توجه نداشتن) خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۱۴

۱۴ - تکذیب معجزات و آیات الهی، ظلم به آنهاست .

كذَّبَ بِهَا الْأُولُونَ .. فَظَلَمُوا بِهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۵ - ۳

۳ - دروغ شمردن آیات الهی، اساسی ترین جرم دوزخیان

ألم تكن آياتي التي تتلى .. بها تكذبون

۱۱ - > عن أبي عمرو الزبيري عن أبي عبد الله قال : قلت له أخبرني عن وجوه الكفر في كتاب الله قال : الكفر في كتاب الله على خمسة أوجه : فمنها كفر الجحود على معرفه و هو أن يجحد الجاحد و هو يعلم أنه حق قد استقر عنده و قد قال الله عز وجل : > و جحدوا بها و استيقنتها أنفسهم ظلماً و علواً < ;

از ابو عمر زبيري نقل شده که گفت: به امام صادق (ع) عرض کردم: مرا از اقسام کفر - که در کتاب خدا آمده است - خبر ده؟ فرمود: کفر در کتاب خدا بر پنج قسم است: یکی از آنها کفر انکاری است با وجود شناخت و آن این است که انکارکننده چیزی [از آیات الهی] را منکر شود در حالی که می داند آن چیز حتماً حق است. خداوند عزوجل فرموده است: > و جحدوا بها و استيقنتها أنفسهم ظلماً و علواً <...<.

۳ - تکذیب نشانه های خدا ، اصلی ترین موضوع دادگاه کیفری کافران

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ وَقَالَ أَكْذَبْتُمْ ب-ای-تی

۵ - تکذیب آیات الهی ، جرم مشترک همه کافران در طول تاریخ

و یوم نحش من کلّ أُمَّةٍ فَوْجًا. .. حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ وَقَالَ أَكْذَبْتُمْ ب-ای-تی

با این که گروه های حاضر در دادگاه، هر کدام از امتی خاص و متفاوت است؛ ولی همه آنها به خاطر یک جرم (تکذیب آیات الهی) محاکمه می شوند.

۱۰ - تکذیب بی دلیل آیات الهی ، شیوه مستمر و عادت همیشگی کافران

أَمَّا ذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

تعبیر <کنتم تعملون> ماضی استمراری و بیانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۱

۱ - فرجام حتمی بدکاران ، تکذیب و تمسخر آیات خداوند است .

ثُمَّ كَانَ ع-قبه الذین أس-ثوا السوای أن کذبوا بأی-ت الله و کانوا

برداشت فوق مبتنی بر این است که <عاقبه> خبر مقدم <کان>، و <السوای> مفعول مطلق <أسأثوا> و <أن کذبوا> اسم مؤخر فعل <کان> باشد. بنابراین، جمله، چنین می شود: <ثُمَّ كَانَ التَّكْذِيبُ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسْأَوْا>. لازم به ذکر است که آورده شدن جمله با فعل ماضی <کان>، دلالت بر حتمیت آن می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۶

۶ - هیچ یک از آیات الهی ، قابل انکار نیست .

فَأَيُّ ءای-ت الله تنكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳- انکار آیات الهی پس از دریافت آن ، به هدر دادن ابزار و امکانات معرفت است .

فما أغنى عنهم سمعهم و .. إذ كانوا يجحدون ب-ای-ت الله

مراد از <ما أغنى.. > باطل ماندن و هدر رفتن <سمع> ، <أبصار> و <أفتده> است که در اصل، می توانسته است انسان را در مسیر حق بی نیاز سازد.

۱۴۷- تکذیبگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۰ - ۴

۴ - کافران تکذیب گر آیات الهی ، به صورت دائمی و جاودانه در دوزخ جای دارند .

و الذين كفروا .. أصحـب النارـخـلدین فیها

ص: ۲۷۰

۱۴۸- تلاش برای بی تأثیری آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵ - ۶

۶ - تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا، درصددند تا آنها را بی اثر ساخته و در بین مردم از کارآیی بیندازند.

الذین سَعَوْا فِیْ ءَایِ-تَنَا مَعَ-جَزِیْن

<عجز> (ریشه <معاجز>) مخالف قدرت است (مفردات راغب). چیزی که کافران درصدد ناتوان ساختن آن بودند، همان آیات الهی است و مقصود از این ناتوانی، بی اثر ساختن و از کارایی انداختن آنها در دل و نفوس مردم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۸ - ۲

۲ - تلاش گران بر ضد آیات خدا، در پی بی اثر ساختن و از کارآیی انداختن آنها در میان مردم اند.

و الذین یسعون فی ءَایِ-تَنَا مَعَ-جَزِیْن

<معاجزین> حال برای ضمیر فاعلی <یسعون> است. <معاجزین> از ریشه <عجز> است که مقابل توان و قدرت استعمال می شود (مفردات راغب) و مراد از آن در آیه شریفه، به عجز در آوردن است؛ یعنی، آیات را به گونه ای جلوه می دهد که از اثر ساقط شود.

۱۴۹- تلاش توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۸ - ۲،۳

۲ - تلاش گران بر ضد آیات خدا، در پی بی اثر ساختن و از کارآیی انداختن آنها در میان مردم اند.

و الذین یسعون فی ءَایِ-تَنَا مَعَ-جَزِیْن

<معاجزین> حال برای ضمیر فاعلی <یسعون> است. <معاجزین> از ریشه <عجز> است که مقابل توان و قدرت استعمال می شود (مفردات راغب) و مراد از آن در آیه شریفه، به عجز در آوردن است؛ یعنی، آیات را به گونه ای جلوه می دهد که از اثر ساقط شود.

۳- تلاش گران بر ضد آیات الهی ، در صدد ناتوان جلوه دادن خدا هستند .

و الذین یسعون فی ءای-تنا مع-جزین

متعلق <معجزین> ذکر نشده و به قرینه <آیاتنا> می تواند خدا باشد، یعنی، آنان بر ضد آیات الهی تلاش می کنند تا از آنها برای اثبات ناتوانی خداوند استفاده کنند.

۱۵۰- تلاوت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۱

۱ - بقره - ۲ - ۱۲۹ - ۲،۷

۲ - تلاوت آیات الهی ، تعلیم کتاب آسمانی ، آموزش حکمت (معارف و احکام دین و ...) و پاکسازی نسل ابراهیم و اسماعیل (ع) از آلودگی ها و ناخالصی ها ، از ویژگی های پیامبری که ابراهیم و اسماعیل (ع) خواستار بعثت او بودند .

ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم ءایتک و یعلمهم الکتب و الحکمہ و یرزقہم

۷ - تلاوت آیات خدا ، تعلیم کتاب آسمانی ، آموزش حکمت و پاکسازی مردم از آلودگی ها ، از وظایف پیامبران و از اهداف بعثت ایشان است .

یتلوا علیهم ءایتک و یعلمهم الکتب و الحکمہ و یرزقہم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۵۱ - ۷

۷ - تلاوت آیات الهی بر مردم و پاکسازی آنان از آلودگی ها (شرک و ...) از وظایف پیامبر (ص) و از اهداف رسالت اوست .

یتلوا علیکم ءایتنا و یرزقکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۳ - ۱۱، ۱۰، ۷، ۶، ۲

۲ - برخی از اهل کتاب ، منکر آیات الهی ، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا ، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند .

ذلک بانہم کانوا یکفرون .. لیسوا سوائاً من اهل الکتب ... و ہم یسجدون

۶ - اطاعت خداوند ، خواندن آیات الهی به هنگام شب و در حال سجده ، ملاک ارزشمندی انسانها

لیسوا سوائاً من اهل الکتب امہ قائمہ ... و ہم یسجدون

۷ - ارزش والای اطاعت و بندگی خدا ، تلاوت آیات الهی (قرآن و ...) به هنگام شب و در حال سجده به درگاه وی

یتلون ءایت اللہ ءاناء الیل و ہم یسجدون

بنابر اینکه جمله <و هم یسجدون>، حال باشد.

۱۰ - تلاوت آیات خدا و سجده به درگاه او، قیام به امر خداوند است.

امه قائمه یتلون .. و هم یسجدون

بنابر اینکه <یتلون .. >، تفسیر <قائمه> باشد.

۱۱ - اطاعت خداوند، تلاوت آیات الهی و سجده به درگاه او، از اصول رفتاری مشترک بین ادیان الهی

من اهل الکتب امه قائمه یتلون .. و هم یسجدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۴ - ۱۳، ۱۱، ۸، ۶

۶ - گروهی از اهل کتاب که اطاعت خدا نمودند و به هنگام شب آیات الهی را تلاوت کردند و سجده به درگاهش نمودند، از زمره صالحان هستند.

من اهل الکتب امه قائمه .. و اولئک من الصالحین

۸ - قیام به امر دین (اطاعت خدا) تلاوت آیات خدا، سجده به درگاه او، ایمان به خدا و معاد، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در امور خیر، ویژگی امت شایسته و صالح

ص: ۲۷۲

امه قائمه . . . و اولئك من الصالحين

۱۱ - صالح شدن انسان ها ، در گرو استواری در اطاعت خدا ، تلاوت آیات الهی به هنگام شب و سجده به درگاه او

امه قائمه . . . و هم یسجدون ... و اولئك من الصالحين

۱۳ - قیام به طاعت خدا ، تلاوت آیات او ، سجده به درگاه او ، ایمان به خدا و معاد ، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در نیکی ها ، حبل الهی است . *

ضربت عليهم الذلّة . . . الا بحبل من الله ... ليسوا سواءً من اهل الكتب ... يؤمن

به نظر می رسد صفات مذکور، بیانگر <حبل الله> است؛ چون دارندگان این صفات، قطعاً از ذلت به دور هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۵ - ۴،۷

۴ - قیام به طاعت خدا ، تلاوت آیات وی در شب هنگام در حال سجده ، ایمان به خدا و معاد ، امر به معروف ، نهی از منکر و شتاب در نیکی ها ، از اعمال خیر

من اهل الكتب امه قائمه . . . و ما يفعلوا من خیر

۷ - قیام به امر خدا ، تلاوت آیات او ، سجده ، ایمان به خدا و معاد ، امر به معروف و نهی از منکر و شتاب در امر خیر ، از ویژگی های تقوای پیشگان

امه قائمه يتلون آیت الله . . . و الله عليم بالمتقين

آیه، در صدد بیان پاداش کسانی است که خصلتهای مذکور را دارند، از آنها تعبیر به متقین کرده، پس آن خصلتها از آن متقین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۶۴ - ۷

۷ - تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، سرلوحه برنامه ها و مسؤولیت های پیامبر (ص)

إذا بعث فيهم رسولا . . . يتلوا عليهم آيته و يزكّهم و يعلمهم الكتب و الحكمة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۵ - ۲

۲ - تلاوت و گزارش آیات الهی برای آدمیان، از وظایف اصلی انبیا و فرستادگان الهی است.

إِذَا يَأْتِيَنَّكُمْ رِسَالٌ مِنْكُمْ يَقْضُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۲ - ۳،۴

۳ - تلاوت آیات الهی برای مردم ، شیوه تبلیغ رسولان و پیامبران

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنى .. فی أممته

۴ - شبهه آفرینی شیطان به هنگام تلاوت آیات الهی توسط پیامبران برای مردم

و ما أرسلنا من قبلك من رسول ولا نبی إلا إذا تمنى ألقى الشیطان فی أممته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۷۳

۲ - تلاوت مستمر آیات الهی از سوی پیامبر (ص) بر مردم

قد کانت ءای-تی تتلی علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۱

۱ - برخی از مردم اصلاً، روحیه حق‌پذیری ندارند و در صورت تلاوت آیات الهی بر آنان، مستکبرانه از آن روی برمی‌گردانند.

و من الناس .. و إذا تتلی علیه ءای-تنا ولی مستکبراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۱۱

۱۱ - نقش پیامبر (ص)، تلاوت آیه‌های روشن الهی بر مردم است.

و إذا تتلی علیهم .. قالوا ما هـ-ذا إلا رجل

مجهول آوردن <تتلی> به خاطر واضح بودن تلاوت کننده بوده و <هـ-ذا> و <رجل> قرینه است که پیامبر(ص) چنین کاری را انجام می‌داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۷۱ - ۱۴، ۱۰، ۹

۹ - پرسش ملامت آمیز نگهبانان و دربانان دوزخ از کافران، درباره آمدن پیامبران تلاوت کننده آیات الهی و اندازگران

و قال لهم خزنتها ألم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءای-ت ربکم و ینذرونکم لقاء یومک

۱۰ - اعتراف کافران در حضور نگهبانان و دربانان دوزخ، به آمدن پیامبران تلاوت گر آیات خداوند و اندازگران الهی برای هدایت آنان

ألم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءای-ت ربکم و ینذرونکم لقاء یومکم هـ-ذا

۱۴ - تلاوت وحی و آیات الهی برای مردم ، از وظایف فرستادگان الهی

رسل منکم یتلون علیکم ءای-ت ربکم

۱۵۱- تلاوت آیات خدا بر مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - قصص - ۲۸ - ۵۹ - ۸،۹

۸ - اقدام پیامبران ، به قرائت متن کلام خداوند (آیات الهی) بر مردم

و ما کان ربکم مهلك القرى حتى یبعث فی أمها رسولا یتلوا علیهم ءای-تنا

۹ - تلاوت آیات الهی بر مردمان ، مهم ترین وظیفه پیامبران

حتى یبعث فی أمها رسولا یتلوا علیهم ءای-تنا

ص: ۲۷۴

۱۵۲- تلاوت آیات خدا بر مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۱

۱ - تلاوت آیه های روشن و متعدد خدا برای مشرکان ، جهت اصلاح عقاید آنان

و إذا تتلى عليهم آى-تنا بين-ت

۱۵۳- تلاوت آیات خدا در خانه همسران محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - احزاب - ۳۳ - ۳۴ - ۸

۸ - در خانه های همسران پیامبر ، آیات خدا و حکمت ، تلاوت می شده است .

و اذکرن ما یتلى فی بیوتکن من آى-ت اللّٰه و الحکمہ

۱۵۴- تنزیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۶ - ۲

۲ - آیات الهی ، حق و پیراسته از هرگونه باطل و بیهودگی

نتلوهـا علیک بالحقّ

برداشت بالا، بر این پایه است که <بالحقّ> حال برای مفعول <نتلو> باشد.

۱۵۵- تنوع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۵ - ۱

۱ - خداوند آیات خویش را به شکلهای مختلف برای بصیرت دادن به انسانها ارائه می کند.

قد جاءكم بصائر .. كذلك نصرف الأيت و ليقولوا

<ليقولوا> عطف به محذوف است که به قرینه آیه قبل، که سخن از بصائر بود، می تواند فعل <لتبصروا> و یا هر فعل دیگری که بیانگر این معنی است باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۹ - ۴

۴ - آیات و نشانه های خداوند ، متعدد و گوناگون است .

ص: ۲۷۵

ءای-تی

برداشت یاد شده از جمع آمدن <آیات> استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۷۱ - ۱۵

۱۵ - آیات و نشانه های خداوند ، متعدد و گوناگون است .

ءای-ت ربکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴ - ۳

۳ - آیات و نشانه های خداوند ، متعدد و گوناگون است .

ما یج-دل فی ءای-ت الله

برداشت یاد شده، از جمع آمدن <آیات> به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۲

۲ - آیات و نشانه های خداوند ، متعدد و گوناگون است .

ءای-ته

۱۵۶- توجه به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۰ - ۴

۴ - ضرورت اظهار عبودیت در برابر خداوند به هنگام توجه به عظمت او و مشاهده آیات بزرگ وی

و ألقى السحرة سجدین

از اهداف بیان سجده ساحران به هنگام مشاهده آیات الهی و توجه یافتن به عظمت خدا، تعلیم همگانی است به اینکه پس از مشاهده آیات الهی و توجه به عظمت او شایسته است که در برابر او کرنش کنند و سر تعظیم فرود آورند.

۱۵۷- توطئه علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۱ - ۱

۱ - تلاش پی گیر مشرکان عصر بعثت ، علیه آیات الهی (قرآن) و ناکام ساختن پیامبر (ص) در دعوت خویش

و الذین سعوا فی ءای-تنا معجزین أولئک أضح-ب الجحیم

<سعی> (مصدر <سعوا>) به معنای تلاش کردن است و <فی آیاتنا> به تقدیر <فی ابطال آیاتنا> می باشد. <معاجزه> (مصدر <معجزین>) اگر از <عَجَزَ> (دنباله) مشتق شده باشد به معنای سبقت گرفتن از چیزی و پشت سر گذاشتن آن است

ص: ۲۷۶

و اگر از <عَجَز> (ناتوانی) مشتق شده باشد، به معنای ناتوان کردن می باشد. در هر صورت <معجزین> حال برای فاعل <سعوا> است و مفعول آن محذوف می باشد و تقدیر آن می تواند <معجزینا> و یا <معجزین رسولنا> باشد. <جحیم> نیز به معنای آتش بر افروخته و شعله‌ور است.

۱۵۸- توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵ - ۶

۶ - تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا، درصددند تا آنها را بی اثر ساخته و در بین مردم از کارآیی بیندازند.

الذین سَعَوْا فی آءای-تنا مع-جزین

<عجز> (ریشه <معجز>) مخالف قدرت است (مفردات راغب). چیزی که کافران درصدد ناتوان ساختن آن بودند، همان آیات الهی است و مقصود از این ناتوانی، بی اثر ساختن و از کارایی انداختن آنها در دل و نفوس مردم می باشد.

۱۵۹- تهدید تحریفگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۱۲

۱۲ - تهدید خداوند، نسبت به تحریف گران آیات الهی

اعملوا ما شئتم

تعبیر <اعملوا ما شئتم> کنایه از ناتوانی تحریف گران آیات الهی برای فرار از مجازات است. آنان در نهایت نتیجه اعمال خود را خواهند چشید؛ هر چند اکنون به خود وانهاده شده باشند.

۱۶۰- تهدید مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۲ - ۳

۳ - کافران منکر نبوت پیامبر (ص) و منکر آیات الهی قرآن، مورد تهدید خداوندند.

و ما یجحد بأی-تنا إلا الک-فرون . . . و قالوا لولا أنزل علیه آءای-ت ... أولم یکف

اعلام کفایت گواهی خداوند میان منکران و پیامبر(ص) می تواند تهدیدی برای کافران منکر قرآن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۳ - ۲

۲ - پیامبر (ص) ، کافران منکر آیات الهی را ، به عذاب ، تهدید کرده بود .

و يستعجلونك بالعذاب

<ال> در <العذاب> می تواند عهد باشد و اشاره به عذابی باشد که پیامبر(ص) به آن وعده داده است.

ص: ۲۷۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۵۴ - ۲

۲ - پیامبر (ص) کافران منکر آیات الهی را ، تهدید به عذاب کرده بود .

يستعجلونک بالعذاب

۱۶۱- جادوانگاری آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۱

۱- حق ناباوران کافر ، آیات الهی را سحر و جادوئی روشن قلمداد می کردند .

و إذا تتلى عليهم آياتنا بينت أن قالوا الذين كفروا .. هـ-ذا سحر

۱۶۲- جادوانگی عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۶ - ۳

۳ - کفرپیشه گان مکذبان آیات الهی ، همواره در عذاب خواهند ماند .

و أما الذين كفروا .. فى العذاب محضرون

<محضرون> - اسم مفعول <إحضار> - به چیزی گفته می شود که همواره حاضر باشد. چنین نکته ای، مستلزم این است که افراد یاد شده، هیچ گاه از عذاب غایب نباشند.

۱۶۳- جایگاه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۴۹ - ۳

۳ - جایگاه آیات روشن الهی ، سینه برخورداران از علم است .

بل هو آیت بینت فى صدور الذين أوتوا العلم

۱۶۴- جرم معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۳

۳- اعراض کنندگان از آیات الهی ، مردمی مجرم اند .

ص: ۲۷۸

و من أظلم ممن ذكر بأى-ت ربّه ثمّ أعرض عنها إنّنا من المجرمين منتقمون

۱۶۵- جوامع مکذب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۱

۱ - حالت جوامع تکذیب کننده آیات الهی ، حالتی شوم است .

ساء مثلاً القوم الذين كذبوا بايتنا

۱۶۶- جهل مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۰ - ۳

۳ - کسانی که پیامبران الهی را تکذیب کنند و به آیات و نشانه های خدا ایمان نیاورند ، مردمی بی خرد و نادان هستند .

و يجعل الرجس على الذين لا يعقلون

مراد از <الذين لا يعقلون> - به قرینه مقابله با <ما كان لنفس أن تؤمن ..> - تکذیب کنندگان و کافران هستند. گفتنی است ذکر <لا يعقلون> به جای <لا يؤمنون> برداشت فوق را تأیید می کند.

۱۶۷- چهارپایان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۲ - ۲

۲ - آفرینش مرکب هایی مانند کشتی (چهارپایان و ...) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند

و ءایه لهم أنّا حملنا ذرّيتهم في الفلك المشحون . و خلقنا لهم من مثله ما یركبون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <و خلقنا لهم ..> عطف بر جمله <حملنا ذرّيتهم> می باشد و درصدد بیان نشانه های تدبیر و قدرت خداوند است.

۱۶۸- حالات مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۵

۱۵ - حالت درونی تکذیب کنندگان آیات الهی مانند حالت سگ تشنه ای است که همواره له له می زند .

ذلك مثل القوم الذين كذبوا بآياتنا

ص: ۲۷۹

<ذلک> اشاره به حالتی است که جمله <فمئله .. > آن را درباره سگ بیان داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۱،۵

۱ - حالت جوامع تکذیب کننده آیات الهی ، حالتی شوم است .

ساء مثلاً القوم الذین کذبوا بآیتنا

۵ - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلاً القوم الذین .. أنفسهم کانوا یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله <أنفسهم کانوا یظلمون> عطف بر <کذبوا بآیتنا> باشد ؛ یعنی: <ساء مثلاً القوم الذین أنفسهم کانوا یظلمون>. قابل ذکر است که در برداشتهای گذشت --جم --له <أنفسهم کانوا یظلمون> عطف بر جمله <ساء مثلاً .. > گرفته شده بود.

۱۶۹- حتمیت کیفر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۵ - ۲،۶

۲ - حتمیت یافتن مجازات الهی درباره تکذیب کنندگان آیات او ، پس از متقاعد شدن آنان نسبت به مجرم بودن خویش

أکذبتهم ب-ای-تی .. و وقع القول علیهم

برخی از مفسران کلمه <وقع> را به معنای <حَقَّ> (قطعیت یافت) گرفته اند. گفتنی است که واژه <القول> - چنان که پیش از این نیز گفته شد - کنایه از عذاب است.

۶ - فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا ، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی ، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم .. فهم لاینطقون

در برداشت یاد شده قید <پس از قطعی شدن.. >، بر این اساس است که <وقع القول...> به معنای <حَقَّ القول...> باشد.

۱۷۰- حق پذیران و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۰ - ۲

۲ - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

۱۷۱- حق طلبان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۱۰

ص: ۲۸۰

۱۰ - تنها اهل ایمان (دارندگان زمینه گرایش به حق) ، بهره مند از آیات گسترده الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُوْنَ

۱۷۲- حقایق آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جایه - ۴۵ - ۶ - ۲

۲ - آیات الهی ، حق و پیراسته از هر گونه باطل و بیهودگی

نتلوها علیک بالحقّ

برداشت بالا، بر این پایه است که <بالحقّ> حال برای مفعول <نتلو> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۴

۴- تأثیر آیات الهی در قلب ها ، نتیجه حقایق و روشنی آنها است ؛ نه معلول سحر بودن .

ءای-تنا بین-ت قال الذین کفروا . . .ه-ذا سحر

۱۷۳- حقیقت تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۵

۵- کفر به آیات و رسولان الهی ، در حقیقت ، ریش خند کردن و تمسخر آنها است .

بما کفروا واتخذوا ءای-تی و رسلی هزوا

تمسخر آیات و رسل از سوی کافران، به دو گونه تصور می شود: ۱- تمسخر با زبان و قلم و مانند این ها B۲- تمسخری که از عمل و برخورد کلی با پیامبران و آیات الهی انتزاع می شود. به عبارت دیگر، ممکن است که کسی، هیچ تمسخر لفظی نسبت به آیات و رسولان ابراز نکند، ولی نحوه برخورد او با آن ها، به گونه ای باشد که گویا هیچ حقیقتی برای آنان قائل نبوده و آن ها را در بینش خود صرفاً، مسخره بیندارد.

۱۷۴- حکمت در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۵

۳۵- آیات خداوندی و احکام الهی ، عمیق ، حکیمانه و شایسته هر گونه تعقل و اندیشه کردن انسان در آنها است .

ليس على الأعمى حرج .. كذلك يبين الله لكم الأي-ت لعلكم تعقلون

ص: ۲۸۱

۱۷۵- حیات از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۳ - ۷

۷- مرگ و حیات ، از آیات خداوند است .

و إنا لنحن نحي ونميت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۱

۱ - پدیده حیات و احیای زمینِ مرده ، آیه و نشانه ای بزرگ از خداوند است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيين-ها .. حَبًّا

<حَبِّ> به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است. گفتنی است که نکره آمدن <آیه> برای تفخیم می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۶ - ۸

۸- نوع حیات و حاکمیت قانون زوجیت (نر و ماده بودن) ، از آیات خداوند و از نشانه های قدرت او است .

و آیه لهم الأرض ... سبح-ن الذی خلق الأزوج کلها... و ممّا لا یعلمون

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، در ضمن سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۲ - ۱۵

۱۵ - < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری > ، در بردارنده آیات متعدد خداوند و جلوه های گوناگون قدرت او

اللّه يتوفى الأنفس حين موتها ... فيمسك ... و يرسل الأخرى ... إنّ في ذلك لأى-ت

جمع آمدن < آیات > می رساند که آیه و نشانه بودن < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری >، از جهات مختلف و گوناگون است.

۱۷۶- خرما از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۸

۸- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

و من ثمرت النخيل و الأعنـب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا إن فی ذلك لآیه لقوم ی

۱۷۷- خشوع هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۸۲

۱۸- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أول-ئک الذین أنعم الله علیهم . .. إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و ب

<إذا تتلی> خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای <أولئک> است ؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

۱۷۸- خضوع بر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹- گریه در حال سجده و خضوع در مقابل آیات الهی ، از آثار نعمت هدایت و برگزیدگی در پیشگاه خداوند است .

و ممّن هدینا واجتیبنا إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و بکیّاً

۱۷۹- خضوع هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أول-ئک الذین أنعم الله علیهم . .. إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و ب

<إذا تتلی> خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای <أولئک> است ؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

۱۸۰- خواب از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری > ، در بردارنده آیات متعدد خداوند و جلوه های گوناگون قدرت او

اللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا .. فَيَمْسِكُ ... وَ يَرْسِلُ الْأَخْرَى ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيِّتٍ

جمع آمدن <آیات> می رساند که آیه و نشانه بودن <حیات و مرگ> و <خواب و بیداری>، از جهات مختلف و گوناگون است.

۱۸۱- خواسته های مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۸۳

۱ - کافران منکر آیات الهی ، از پیامبر (ص) خواهانِ تعجیل در عذاب خود بودند .

و يستعجلونك بالعذاب

۳ - کافران منکر آیات الهی ، بر عذاب خواهی خود از پیامبر (ص) ، مصرّ بودند و بر آن پافشاری می کردند .

و يستعجلونك بالعذاب

فعل مضارع <يستعجلون> دلالت بر استمرار و پافشاری دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - کافران منکر آیات الهی ، از پیامبر (ص) خواستار تعجیل در عذاب خود بودند .

يستعجلونك بالعذاب

۳ - کافران منکر آیات الهی ، بر عذاب خواهی خود از پیامبر (ص) پافشاری می کردند .

يستعجلونك بالعذاب

فعل مضارع <يستعجلون> بر استمرار و اصرار، دلالت دارد.

۱۸۲- خورشید از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - خورشید ، به هنگام روان شدن به سوی قرارگاه ویژه اش ، از آیات و نشانه های بزرگ قدرت خداوند است .

و الشمس تجري لمستقر لها

برداشت یاد شده از آن جا است که <والشمس> عطف بر <اللیل> است و همان گونه که شب از آیات الهی شناسانده شده (و آیه لهم اللیل) خورشید نیز چنین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۱

۱ - < شب و روز > و < خورشید و ماه > ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من آءی-ته الیل و النهار والشمس والقمر

۱۸۳- درخواست آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۱،۲،۳

۱- زکریا (ع) خواستار نشانه ای از خداوند ، برای شناخت زمان آمادگی او و همسرش برای بر خورداری از فرزند

قال ربّ اجعل لی ءایه

هدف زکریا از خواستن آیه و علامت، یا رفع تردید در صحت بشارت بوده و یا آمادگی برای رعایت آداب هم بستری و یا

ص: ۲۸۴

پرداختن به شکرگزاری و امثال آن. برای احتمال سوم در آیه شاهدهی وجود ندارد. برخی احتمال اول را نیز به دلیل نسبت دادن تردید به پیامبران، نپذیرفته و احتمال دوم را صحیح دانسته اند. برداشت یاد شده براین اساس است.

۲- زکریا (ع) ، خواهان علامت و نشانه ای بر الهی بودن بشارت تولد یحیی به وی *

قال رب اجعل لی ءایه

علامت خواهی زکریا ممکن است از آن جهت باشد که وی اطمینان یابد آنچه او دریافت داشته، وحی الهی بوده است و نه القآت شیطانی؛ امکان تردید در این امور برای پیامبران با توجه به این نکته است که آنان تنها با امدادهای خداوند از آزار شیاطین و القآت آنها مصون می ماندند و خداوند گاه با ارائه نشانه و گاه با وسیله دیگر آنان را مطمئن می ساخت.

۳- درخواست علامت از خدا برای اطمینان فزون تر ، با مقام پیامبری سازگار است .

قال رب اجعل لی ءایه قال ءایتک ألا تکلم الناس

۱۸۴- درک آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۱۹ - ۶

۶- پیامبر (ص) ، الگو و دارای نقش پیشتاز در درک معارف عالم آفرینش

ألم تر أن الله خلق السموت والأرض بالحقّ

خطاب <ألم تر> اگرچه خطابی عام برای همه انسانهاست، اما مخاطب قرار دادن پیامبر(ص) می تواند رهنمودی باشد به این نکته که آن حضرت در درک واقعیات عالم پیشتاز است و دیگران باید آن حضرت را سرمشق خود قرار دهند.

۱۸۵- درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۱۵

۱۵ - مؤمنان دارای زمینه لازم برای درک آیات خداوند در طبیعت هستند.

و هو الذی أنزل .. إن فی ذلکم لآیت لقوم یؤمنون

<ذلکم> اشاره به موارد مذکور در آیه، از قبیل نزول باران، رشد گیاهان، درختان میوه و تشابه و اختلاف آنها و .. است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۵ - ۸

۸- آیت خداوند بودن آب باران و حیات موجودات ، برای مردم حق شنو قابل درک است .

و الله أنزل من السماء ماء . . . إن في ذلك لآیه لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۴ - ۷

۷- تنها بهره مندان از خرد ، توان درک آیات ربوبیت الهی و بهره بردن از آن را دارند .

إن في ذلك لأیة لأولی النهی

ص: ۲۸۵

به خاطر این که عقل از پلیدی ها نهی می کند، آن را <نهی> می گویند و جمع آن <نهی> است. لام در <لأولی النهی> برای اختصاص است و مراد این است که هر چند آیات و نشانه ها برای همه انسان ها است ولی تنها خردمندان می توانند آن را درک کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۳ - ۶

۶ - انسان های صبور و شاکر ، بهره مند از فهم و درک نشانه های قدرت الهی در حرکت و سکون کشتی ها

و من ءای-ته ... إنّ فی ذلک لأی-ت لکلّ صبار شکور

با توجه به این که لام در <لکلّ صبار شکور> لام انتفاع است، مطلب بالا استفاده می شود.

۱۸۶- درک کنندگان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۰ - ۲

۲ - حق باوران اهل یقین ، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فی الأرض ءای-ت للموقنین

۱۸۷- دشمنان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۳ - ۶

۶ - بی دادگران کفرپیشه تاریخ ، مردمانی حق ستیز و غیر قابل آشتی با آیات وحی و رسولان الهی

و إنّ الظ-لمین لفی شقاق بعید

۱۸۸- دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴ - ۱

۱ - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند .

مایح-دل فیءای-ت اللہ إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۲ - ۱

۱ - ظاهر شدن عناد و دشمنی ولیدبن مغیره ، در چهره او به هنگام روبه رو شدن با آیات الهی قرآن

ثم عبس و بسر

ص: ۲۸۶

<عبس> به معنای روی ترش کردن و اخم نمودن است. <بسر> نیز به دو معنا آمده است: ۱- رو ترش کردن (این معنا معادل معنای <عبس> است). ۲- عجله کردن و گرفتن پیش از وقت.

۱۸۹- ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۶ - ۸

۸- توجه به آیات و سنتهای خداوند و به یاد آوردن پیوسته آنها زمینه دستیابی به صراط مستقیم است.

و هذا صراط ربك مستقيما قد فصلنا الأيت لقوم يذكرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۳۰ - ۳

۳- توجه به آیات فراوان الهی، مقتضی روی آوردن به دین خدا است.

و من ءای-ته .. فأقم وجهك للدين حنيفاً

احتمال دارد <فا> در <فأقم> تفریع بر آیاتی باشد که در صدد اثبات یک تایی خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۲،۵

۲- ظالم ترین مردم، کسانی اند که پس از توجه به آیات خدا، از آن روی بگردانند.

و من أظلم ممن ذكر بآي-ت ربّه ثمّ أعرض عنها

۵- گرفتار شدن تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا، پس از توجه به آنها است.

و لنذيقنهم من العذاب ... دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممن ذكر بآي-ت ربّه

<و من أظلم..> به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چرایی گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - همسران پیامبر ، مکلف بودند که هر آنچه در خانه هایشان ، از آیات خداوند و حکمت تلاوت می شود یادآوری کنند و به یاد داشته باشند .

ی-نساء النبى . . و اذکرن ما یتلى فى بیوتکمن من ءای-ت الله و الحکمه

۵ - به خاطر داشتن آیات خدا و حکمت ، امری شایسته و بایسته است .

و اذکرن ما یتلى . . من ءای-ت الله و الحکمه

۱۹۰- ذکر آیات خدا هنگام تلاوت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۸۷

۹ - لزوم توجه به صفات و نشانه های خداوند ، هنگام قرائت قرآن

اقراً باسم ربك

حرف <باء> در <باسم ربك>، برای الصاق یا استعانت و یا مصاحبت است. و در صورت اخیر مفاد آیه شریفه لزوم همراه ساختن تمام لحظات قرائت با ذکر اسم خداوند است. در حقیقت مراد توجه به صفات و نشانه هایی است که این اسم، بیانگر آن است.

۱۹۱- ذلت اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۷ - ۱۰

۱۰ - قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن فرازی گردنگشان دنیا

أَكذَّبْتُمْ ب-ای-تی... و كَلَّ أَتْوَه دخرین

هرچند تعبیر <كَلَّ أَتْوَه> شامل همه مؤمنان و کافران می شود؛ اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمده، متوجه تکذیب کنندگان آیات الهی است. مبنی بر این که آنان گرچه در دنیا ظالمانه کفر ورزیده اند؛ اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

۱۹۲- رجعت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۳ - ۷

۷ - احیای مردگان و بازگرداندن آنان به دنیا ، آیتی دیگر برای اتمام حجت با کافران زمین است .

أُخْرِجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ... و يَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا

۱۹۳- رجعت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۳ - ۶

۶- تکذیب آیات الهی ، بارزترین و محوری ترین جرم رجعت شوندگان

فوجاً مَمَّنْ یَکْذِبْ ب-ای-تنا

۱۹۴- رحمت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۸۸

۲۱- آیات الهی در قرآن و دیگر کتب آسمانی ، جلوه رحمت واسعه او است .

إذا تتلى عليهم آيات الرحمن

استناد <آیات> به <رحمن> گویای برداشت یاد شده است. مضارع بودن <تتلى> دلالت دارد که وصف <النَّبیین> و <من هدینا واجتیبینا> در هر زمان، چنین اقتضایی دارد؛ بنابراین <آیات الرحمن> شامل قرآن نیز می شود.

۱۹۵- رفاه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۲ - ۲

۲ - خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها ...) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط وامی دارد .

سنستدرجهم من حیث لا یعلمون

۱۹۶- روز از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱

۱- خداوند ، شب و روز را دو نشانه از نشانه ها و آیات خویش قرار داده است .

و جعلنا الیل و النهار آیتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۱

۱ - < شب و روز > و < خورشید و ماه > ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من آیت-ته الیل و النهار والشمس والقمر

۱۹۷- روزی از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۷

۷ - نزول مدام رزق (باران) از آسمان ، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقاً

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

ص: ۲۸۹

۱۹۸- روزی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۴

۴ - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

<الكتاب> مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. <من> برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

۱۹۹- روش برخورد با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۱۳

۱۳ - ایمان، یقین و تعقل، عناصری مرتبط و متکامل در مواجهه مثبت با آیات الهی

لأى-ت للمؤمنين .. ءای-ت لقوم یوقنون ... ءای-ت لقوم یعقلون

با توجه به این که در راستای شناخت پدیده های گوناگون هستی، تعابیر متفاوتی (مؤمنین، یوقنون، یعقلون) به کار رفته است؛ می توان استفاده کرد که هر یک از آنها، در بخش های خاصی از جهان هستی کاربرد دارد.

۲۰۰- روش تبیین آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۴

۱۴ - به کارگیری تمثیل و تشبیه در تفهیم معارف دین، شیوه ای از شیوه های گوناگون بیان آیات الهی در قرآن

و البلد الطیب .. كذلك نصرنا الأیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - ارائه نمونه های عینی ، روش خداوند در تفصیل و تبیین آیات خود
إنما مثل الحیوه الدنیا کماء أنزلن-ه .. كذلك نفصل الأیت لقوم یتفکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۲۰

۲۰ - خداوند ، به تشریح و تبیین آیات خود برای مردم ، با استفاده از تمثیل های روشن ، اهتمام دارد .

ضرب لکم مثلاً .. كذلك نفصل الأی-ت

ص: ۲۹۰

۲۰۱- روشنایی خورشید از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۳

۳- محو شدن نور ماه در شب و روشنگری خورشید ، دو نشانه از نشانه های خداست .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

این برداشت بنابراین است که منظور از <آیه اللیل> ماه و <آیه النهار> خورشید باشد.

۲۰۲- رویش برنج از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲ - رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحیین-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۲۰۳- رویش جو از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲ - رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و ءایه لهم الأرض المیتة أحیین-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۲۰۴- رویش گندم از آیات خدا

۲ - رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض الميته أحيين-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از < حَبِّ > در آیه شریفه، جنسِ < حَبِّ > و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن آن -

با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۲۰۵- رویش گیاهان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۸

۸- بارش آب باران از آسمان ، جهت حیات گیاهان از آیات الهی است .

هو الذی أنزل من السماء ماء .. إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون

ممکن است مشارالیه <ذلک> عبارت <أنزل .. ماء> در آیه قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۳ - ۲

۲- رویش انواع دانه ها (چون گندم ، جو ، برنج و ...) از زمین ، نشانه ای بزرگ از قدرت خدا است .

و آیه لهم الأرض المیتة أحيین-ها و أخرجنا منها حَبًّا

مقصود از <حَبِّ> در آیه شریفه، جنسِ <حَبِّ> و به معنای انواع دانه ها (چون گندم، جو، برنج و ..) است و نکره آمدن

آن - با توجه به این که آیه شریفه در مقام برشمردن نعمت های الهی و امتنان است - گویای همین نکته است.

۲۰۶- رهبران ظالم و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۲۴ - ۱۲، ۳

۳- عدم تأثیر آیات (معجزات) الهی در سردمداران مجرم

و إذا جاءتهم آیه قالوا لن نؤمن حتی نؤتی مثل ما أوتی رسل الله

۱۲ - القای شبهات و بهانه جویی در برابر آیات الهی و رسالت رسولان او، از مکرهای سردمداران مجرم بوده است.

أكبر مجرمیها لیمکروا .. لن نؤمن حتی نؤتی ... بما كانوا یمکرون

یاد آور شدن اشکال تراشیه‌های سردمداران کفر، پس از ذکر مکر و فرییکاری آنان، می‌تواند بیان مصداقی بارز برای مکر و فریب آنان باشد.

۲۰۷- زکریا(ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادیس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می‌افتادند و در حال سجود اشک می‌ریختند.

أول-ئک .. إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و بکّیاً

ص: ۲۹۲

۲۰۸- زمان ارائه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۳۸ - ۱۱

۱۱- ارائه آیت ها و معجزه ها ، هر کدام دارای وقتی مشخص و مختص به دوره و زمان خاص خود است .

ما کان لرسول أن یأتی بأیه .. لکل أجل کتاب

در پی بیان این حقیقت که معجزه در اختیار پیامبر نیست بلکه در اختیار خداوند و به اذن اوست، این پرسش مطرح می شود که چرا خداوند اذن ارائه معجزه های درخواستی را به پیامبرش نمی دهد تا مردمان ایمان بیاورند؟ جمله <لکل أجل کتاب> در پاسخ سؤال مذکور بیان می دارد که انجام هر کاری و از جمله ارائه معجزات، زمانی مشخص دارد؛ این گونه نیست که هر کاری در هر زمان بتواند تحقق یابد.

۲۰۹- زمین از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۴ - ۵،۶

۵ - خلقت هدف دار آسمان ها و زمین ، نشانه و آیه بزرگ خدا برای مؤمنان است .

خلق الله السموت و الأرض .. إن فی ذلک لأیه للمؤمنین

۶ - برای درک آیه بودن آسمان ها و زمین ، داشتن ایمان و زمینه لازم شرط است .

خلق الله السموت و الأرض بالحقّ .. لأیه للمؤمنین

تخصیص به ذکر مؤمنان از بین مردم برای بیان این که آسمان ها و زمین، آیه برای آنان است؛ از این جهت است که آنان، از آیه بهره می گیرند.

۲۱۰- زمینه استفاده از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۲ - ۱۳

۱۳ - تأثیرپذیری از آیات روشن الهی در جهان طبیعت ، مستلزم داشتن حیات و شعور انسانی است .

اللّٰه الذی یرسل الری-ح . . . فإِنَّک لاتسمع الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۱ - ۸،۱۰

۸ - استفاده از آیات الهی ، در سایه بردبار بودن بر دشواری های راه بهرهوری از آنها است .

لیریکم من ءای-ته إنّ فی ذلک لأی-ت لکلّ صَبَّار شکور

تعلیل ذیل آیه، احتمال دارد به این معنا باشد که استفاده از آیات الهی، دارای رنج و سختی است و تنها کسانی به خوبی می

ص: ۲۹۳

توانند از آن آیات بهره ببرند که آن سختی ها را بر خود هموار سازند.

۱۰ - برخورداری از روحیه شکر ، زمینه بهره‌وری از آیات الهی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۹ - ۱۶، ۱۵

۱۵ - بهره‌وری از آیات الهی برای کسانی میسر است که در سختی فهم آنها ، صبر پیشه کنند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

این که در این آیه، آیات متعدد ماجرای اهل سبأ، برای صبرپیشگان و شکرگزاران دانسته شده است؛ می تواند بیانگر این نکته باشد که قبول آیت بودن آنها، نیاز به فهم و معرفتی درخور دارد. به تناسب ذکر صفت صبر، استفاده می شود که فهم و قبول آیات خداوندی، احتیاج به صبر دارد.

۱۶ - استفاده از آیات الهی برای کسانی میسر است که از روحیه شکرگزاری برخوردار باشند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّكُلِّ شَاكِرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۹

۹ - حالت انابه و خداخواهی ، زمینه ساز درک آیات الهی و تأثیرپذیری از آنها است .

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مِنْ يَنْبِيبٍ

۲۱۱- زمینه استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۹ - ۱

۱ - آگاهی اندک و سطحی کافران از قرآن ، دستمایه آنان برای تمسخر آیات الهی

و إِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْءًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا

کلمه <شیئاً>، اندک و ناچیز بودن اطلاعات کافران را افاده می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۵ - ۳

۳ - دل بستگی به حیات دنیا و به سخره گرفتن آیات الهی ، دارای ارتباط و پیوستگی عمیق با یکدیگر

اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَ غَرَّتْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا

از ذکر <و غررتکم..> - در پی <اتخذتم آیات...> - و تکیه بر آن دو به عنوان دو عامل اصلی دوزخی شدن کافران مستکبر، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: ۲۹۴

۲۱۲- زمینه ایمان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۸ - ۱،۴

۱ - اعتقاد راستین به ربوبیت یگانه خداوند ، مستلزم ایمان آوردن به نشانه ها و آیات او است .

و الذین هم بایت ربهم یؤمنون

۴ - بیم از خدا و کیفر او ، زمینه ساز ایمان آوردن به آیات او است .

إِنَّ الذِّينَ هُم مِّنْ خَشِيَةِ رَبِّهِمْ .. وَ الذِّينَ هُم بِأَيْتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

تقدیم <خشیت> بر <ایمان> می تواند بیانگر برداشت فوق باشد.

۲۱۳- زمینه تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۵ - ۷

۷ - افکنده شدن حجاب بر اندیشه و قلب آدمی، زمینه انکار هر گونه معجزه و آیت الهی است.

و جعلنا علی قلوبهم أكنه أن یفقهوه .. و إن یروا كل ءایه لایؤمنوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۹ - ۶

۶ - عدول از حق در بینش و اعتقادات، زمینه تکذیب آیات الهی

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب بما كانوا یفسقون

جمله <بما كانوا یفسقون> می تواند بیان علت تکذیب منجر به عذاب باشد. یعنی چون آنان فاسق بودند، تکذیب می کردند. و چون سوره انعام مکی است و آیات قبل هم بحث از اعتقادات می باشد، به نظر می رسد این فسق، فسق اعتقادی باشد، نه فسق عملی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- فریبندگی حیات دنیا زمینه ساز گرایش گروهی از انسان ها به کفرپیشگی و انکار مداوم آیات خدا

حرمهما علی الکفرین .. غرتهم الحیوه الدنیا ... و ما کانوا بایتنا یجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- بی اعتنایی به آیات خدا، زمینه ساز تکذیب آنهاست .

بأنهم کذبوا بایتنا و کانوا عنها غفلین

جمله <و کانوا .. > می تواند تعلیل برای <کذبوا ... > باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - عالمان دینی دنیاگرا و پیرو هوا و هوس ، در خطر تکذیب آیات الهی و گرایش به کفر هستند .

فانسلخ منها .. و لكنه أخلد إلى الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۵ - ۴

۴ - شك و تردید در آیات الهی ، زمینه ساز تکذیب آنهاست .

فلاتكونن من الممترین . و لاتكونن من الذین كذبوا بأیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۹ - ۱۲

۱۲ - ستم پیشگی ، زمینه ساز کفر و انکار آیات الهی است .

فأبی الظ-لمون إلا كفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۷۷ - ۴

۴ - سابقه زشت کاری قوم نوح ، زمینه ساز تکذیب آیات الهی از سوی آنان بود .

الذین كذبوا ب-ایتنا إنهم كانوا قوم سوء

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله <إنهم كانوا..> در مقام تعلیل برای جمله پیشین باشد. گفتنی است فعل <كانوا> - که مفید استقرار وصف است - بیانگر دوام وصف سوء در میان قوم نوح است و از آن جایی که فعل ماضی است، از آن به سوء سابقه تعبیر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - شمس - ۹۱ - ۱۱ - ۴

۴ - اصرار بر گناه و نقض حریم دیگران ، زمینه ساز تکذیب آیات الهی است .

کذّبت ثمود بطغویها

از مصادیق <طغیان> (فرا تر از حد رفتن <العین>)، تجاوز به حقوق دیگران است.

۲۱۴- زمینه درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۵ - ۸

۸ - علم و آگاهی، زمینه درک و پذیرش آیات الهی است.

لنینه لقوم یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۲۹۶

۹- ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۱۵

۱۵- صبر پیشه کردن در برابر مشکلات و بلاها و شکرگزاری در مقابل نعمت های الهی ، مایه رشد معرفت آدمی و درک بهتر آیات و نشانه های خدا

إِن فِي ذَلِكَ لَأٰیٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۱۰

۱۰- ایمان ، زمینه درک آیات و نشانه های الهی در طبیعت

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأٰیٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۲۱۵- زمینه دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۳

۳- موضع گیری علیه آیات الهی ، ناشی از خصلت های منفی خود انسان است نه ابهام و نارسایی پیام وحی . *

ءای-تنا بین-ت قال الذین کفروا للحقّ . . .ه-ذا سحر مبین

ماضی بودن فعل <کفروا>، نشان می دهد که پیش زمینه های فکری و روحی در جهت گیری ها و موضع گیری های کافران علیه آیات الهی، تأثیری بسزا و تعیین کننده دارد.

۲۱۶- زمینه ذکر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- اعراف - ۷ - ۱۰ - ۱۳

۱۳ - یادآوری نعمتهای الهی راهی برای توجه دادن انسانها به آیات خدا و ایجاد روحیه تسلیم در برابر احکام او

و لقد مکنکم فی الأرض . . . قليلا ما تشکرون

۲۱۷- زمینه شناخت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۵ - ۴

۴- شناخت صحیح آیات الهی ، در گرو هوشیاری ، فراست و ژرف نگری است .

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۱۰

ص: ۲۹۷

۱۰- اندیشمندان و متفکران ، دارای زمینه لازم برای درک آیت بودن مظاهر طبیعت

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

۲۱۸- زمینه فهم آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۱۰

۱۰- خردورزی ، زمینه دستیابی انسان به جهان بینی الهی و فهم و شناخت نشانه های خداوند در پهنه گیتی

ءای-ت لقوم يعقلون

۲۱۹- زمینه فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۵۲ - ۵

۵- علم و دانش ، زمینه ساز درک آیات و نشانه های خدا و موجب پندآموزی از درس های نهفته در سرگذشت اقوام هلاک شده پیشین

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

قید <لقوم يعلمون> نشانگر آن است که جهل و نادانی، مانع از شناخت درس ها و آیات الهی است و تنها با داشتن درک و پیش فرض های معرفتی، می توان از آیات الهی پند گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۹

۹- حالت انابه و خداخواهی ، زمینه ساز درک آیات الهی و تأثیرپذیری از آنها است .

و ما يتذكّر إلا من ينيب

۲۲۰- زمینه قبول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۱۰۵ - ۸

۸- علم و آگاهی، زمینه درک و پذیرش آیات الهی است.

لنینه لقوم یعلمون

ص: ۲۹۸

۲۲۱- زمینه نزول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۴ - ۱۱

۱۱ - فرستادن پیامبران ، هموارکننده راه دسترسی انسان به هدایت و آیات الهی است .

لولا أرسلت إلینا رسولاً ففتحنا آی-تک

۲۲۲- زوجیت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۶ - ۸

۸ - نوع حیات و حاکمیت قانون زوجیت (نر و ماده بودن) ، از آیات خداوند و از نشانه های قدرت او است .

و آیه لهم الأرض ... سبح-ن الذی خلق الأزوج کلها... و ممّا لا یعلمون

برداشت یاد شده، از آن جا است که آیه شریفه، در ضمن سلسله آیاتی قرار دارد که درصدد بیان نشانه های قدرت خداوند است.

۲۲۳- زیان مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۹ - ۱

۱ - قیامت روز ظهور و بروز خسارت و زیانکاری تکذیب کنندگان آیات خداوند است.

و من خفت موزینه فأولئک الذین خسروا أنفسهم بما كانوا بآیتنا یظلمون

۲۲۴- زیانکاری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۹

۹ - گرفتار شدن به دوزخ نمود زیانکاری تکذیب کنندگان آیات الهی است .

فأولئك هم الخسرون. و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً من الجن و الإنس

آیه مورد بحث می تواند توضیح زبانی باشد که در ذیل آیه قبل برای گمراهان بیان شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کُهِف - ۱۸ - ۱۰۵ - ۱

۱- کافران به آیات پروردگار و منکرانِ قیامت ، زیانکارترین مردم اند .

الأخسرین أعم-لاً . . أول-ئك الذین کفروا بأی-ت ربهم و لقاءه

کفر به لقای پروردگار، تعبیری دیگر از کفر به قیامت است، از آن جهت که ملاقات با پروردگار (با حساب و جزا و پاداش او)

ص: ۲۹۹

در قیامت صورت می گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۶۳ - ۴

۴ - کافران و منکران آیات الهی ، مردمی زیانکار و خسارت دیده اند .

و الذین کفروا بأی-ت اللّٰه أول-ئک هم الخ-سرون

۲۲۵- سجده هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۸

۱۸- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أول-ئک الذین أنعم اللّٰه علیهم . .. إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و ب

<إذا تتلی> خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای <أولئک> است ؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

۲۲۶- سختی فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۹ - ۱۵

۱۵ - بهره‌وری از آیات الهی برای کسانی میسر است که در سختی فهم آنها ، صبر پیشه کنند .

إنّ فی ذلک لأی-ت لکلّ صبار

این که در این آیه، آیات متعدد ماجرای اهل سبأ، برای صبرپیشگان و شکرگزاران دانسته شده است ؛ می تواند بیانگر این نکته باشد که قبول آیت بودن آنها، نیاز به فهم و معرفتی درخور دارد. به تناسب ذکر صفت صبر، استفاده می شود که فهم و قبول آیات خداوندی، احتیاج به صبر دارد.

۲۲۷- سرزنش اعراض از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۸۰ - ۱۱

۱۱ - سطحی نگری و بی تفاوتی انسان نسبت به مظاهر وجود و طبیعت ، مورد نکوهش خداوند

و هو الذی یحی .. أفلاتعقلون

ص: ۳۰۰

۲۲۸- سرزنش تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۴

۴ - تکذیب قرآن، نکوهیده تر از تکذیب دیگر آیات الهی است.

ما تأتیهم من آیه... فقد کذبوا بالحق

مراد از <الحق> می تواند قرآن باشد. در این آیه نسبت به آیه قبل <ترقی> صورت گرفته است. یعنی اینکه کافران آیات را تکذیب کردند و عجیبتز آنکه قبل از آن قرآن را تکذیب کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۵

۵ - انکار آیات و نشانه های الهی، در عین روشن و قابل شناخت بودن آنها، عملی است در خور سرزنش و تقییح.

فأیءای-ت الله تنكرون

استفهام (أی) برای توبیخ است.

۲۲۹- سرزنش محرومان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۳۱ - ۶

۶ - محروم ماندگان از شنیدن و درک آیات الهی، معاف از ملامت در روز قیامت

أفلم تکنءای-تی تتلی علیکم

از مفهوم آیه، استفاده می شود: کسانی که از شنیدن آیات الهی دور مانده اند و آیات بر آنان تلاوت نشده است، مورد ملامت نیستند.

۲۳۰- سرزنش معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴- آنان که با مشاهده نشانه های موجود در آسمان ها و زمین (هستی) به توحید و یکتایی خداوند پی نبرند ، سزاوار سرزنش و نکوهشند .

و كَأَیْنِ مِنْ ءَايَةٍ فِی السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ یَمُرُونَ عَلَیْهَا وَ هُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ

لحن آیه شریفه گویای مذمت و سرزنش است.

۲۳۱- سرزنش مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۱

۲ - توبیخ کافران از سوی خدا ، به خاطر تکذیب بی دلیل نشانه ها و آیات او

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ وَقَالَ أَكْذَبْتُمْ ب-ای-تی و لم تحيطوا بها علمًا

۲۳۲- سرنوشت مجادله گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۹ - ۱،۲

۱ - توصیه خداوند به نگریستن و تأمل کردن در سرنوشت کسانی که درباره آیات الهی به جدال و ستیزه جویی برمی خیزند .

ألم تر إلى الذين يبع-دلون فی ءای-ت الله أنئی یصرفون

۲ - سرنوشت شوم مجادله گران و ستیزه جویان با آیات الهی ، درس آموز و عبرت انگیز است .

ألم تر إلى الذين يبع-دلون فی ءای-ت الله أنئی یصرفون

۲۳۳- سرنوشت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۴

۴ - همه مردم، حتی افترا زندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات او، تا فرا رسیدن مرگشان به بهره مقدر خویش در دنیا خواهند رسید.

فمن أظلم .. أولئك ينالهم نصيبهم من الكتب حتى إذا جاءتهم رسلنا

<الكتاب> مصدر و به معنای اسم مفعول است، یعنی مکتوب و مقدر. <من> برای ابتدای غایت است. یعنی آنچه از مقدرات الهی سهم کافران است، به آنان خواهد رسید.

۲۳۴- سنگینی گوش معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۸

۸- رواج دهندگان سخنان باطل ، به قدری از آیات خدا گریزانند که گویا سنگینی گوش دارند .

كَأَنَّ فِي أُذُنِهِ وَقْرًا

۲۳۵- سهولت فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۴ - ۲

ص: ۳۰۲

۲- آیات الهی ، روشن و قابل درک برای همه جان ها و وجدان ها ، حتی حق ستیزترین انسان ها

فلما جاءتهم آی-تنا مبصره . . . و جحدوا بها و استیقنتها أنفسهم

۲۳۶- شاکران و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۲

۱۲ - تنها قدرشناسان و شکرگزاران بهره مند از بیان های گوناگون آیات الهی هستند .

كذلك نصرَف الأیت لقوم یشكرون

بدیهی است تبیین آیات به صورتهای گوناگون برای همگان است. بنابراین تقیید آن به <لقوم یشكرون> حاکی از این است که تنها شاکران از آن بهره می گیرند.

۲۳۷- شب از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۱

۱- خداوند ، شب و روز را دو نشانه از نشانه ها و آیات خویش قرار داده است .

و جعلنا الیل و النهار آیتین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۳۷ - ۱

۱ - شب ، آن گاه که روشنایی روز از آن رفته باشد ، از آیات بزرگ خداوند و از نشانه های قدرت او است .

و آیه لهم الیل نسلخ منه النهار

<سلخ> (مصدر <نسلخ>) در اصل به معنای ازاله پوست حیوان است و در آیه شریفه، کنایه از اخراج و ازاله روشنایی روز از شب است. جمله <نسلخ منه...> یا استثناف بیانی است و یا حال برای <اللیل> می باشد. گفتنی است تنکیر <آیه> بر تعظیم دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۱

۱ - < شب و روز > و < خورشید و ماه > ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من آءای-ته الیل و النهار والشمس والقمر

۲۳۸- شتر صالح (ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۰۳

۱۶- ناقه قوم ثمود ، از جمله آیات الهی برای اخطار به آنان به خاطر حق ناپذیریشان

و ءاتینا ثمود الناقه .. و ما نرسل بالآی-ت إلا تخویفًا

۲۳۹- شرایط آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۳۸ - ۱۱

۱۱- ارائه آیت ها و معجزه ها ، هر کدام دارای وقتی مشخص و مختص به دوره و زمان خاص خود است .

ما کان لرسول أن یأتی بأیه .. لکل أجل کتاب

در پی بیان این حقیقت که معجزه در اختیار پیامبر نیست بلکه در اختیار خداوند و به اذن اوست، این پرسش مطرح می شود که چرا خداوند اذن ارائه معجزه های درخواستی را به پیامبرش نمی دهد تا مردمان ایمان بیاورند؟ جمله <لکل أجل کتاب> در پاسخ سؤال مذکور بیان می دارد که انجام هر کاری و از جمله ارائه معجزات، زمانی مشخص دارد ؛ این گونه نیست که هر کاری در هر زمان بتواند تحقق یابد.

۲۴۰- شرایط استفاده از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۶۷ - ۱۰

۱۰- روحیه حرف شنوی و حق پذیری ، شرط بهره مندی از آیات الهی است .

إن فی ذلک لآیت لقوم یسمعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۹

۹- تعقل و خردورزی ، شرط درک صحیح حقایق هستی و بهره گیری از آیات الهی

إن فی ذلک لآیه لقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۹ - ۱۹

۱۹- تفکر و اندیشیدن ، شرط درک صحیح حقایق و بهره گیری از آیات الهی است .

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۷۹ - ۸

۸- داشتن روحیه حق پذیری و حق جویی ، شرط بهره‌وری از آیات الهی

إِن فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

ص: ۳۰۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۴۴ - ۶

۶ - برای درک آیه بودن آسمان ها و زمین ، داشتن ایمان و زمینه لازم شرط است .

خلق الله السموات والأرض بالحقّ .. لأيه للمؤمنين

تخصیص به ذکر مؤمنان از بین مردم برای بیان این که آسمان ها و زمین، آیه برای آنان است؛ از این جهت است که آنان، از آیه بهره می گیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۴

۱۴ - استفاده از آیه های خدا ، برای رهیافت به خداشناسی ، منوط به حفظ بی طرفی و دست کشیدن از دغلكاری و حق ناپذیری است .

و ما يجحد بآي-تنا إلا كل ختار كفور

۲۴۱- شرایط درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۱۷

۱۷- درک آیات و نشانه های الهی ، مقتضی استعداد و شرایط لازم

إن في ذلك لأى-ت لكل صبار شكور

با اینکه آیات الهی برای همه مردم است، اختصاص دادن آنها به صابران شکر گزار، حکایت از آن دارد که درک آیات الهی، استعداد و شرایط ویژه ای می طلبد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۷ - ۹

۹- تعقل و خردورزی ، شرط درک صحیح حقایق هستی و بهره گیری از آیات الهی

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

۲۴۲- شرایط شناخت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۳ - ۹

۹- تفکر و تأمل ، شرط شناخت آیات الهی ، در گستره نظام جهان

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ص: ۳۰۵

۲۴۳- شک اقوام پیشین در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۴ - ۱۲

۱۲ - تردید در الهی بودن قرآن ، همانند تردید اقوام پیشین در آیات نازل شده بر آنان می باشد و در پی دارنده فرجامی شوم است .

لقد جاءك الحق من ربك فلا تكونن من الممترین

با توجه به ارتباط این آیه با آیات قبل، می توان گفت که: مراد از <الممترین> اقوام پیامبران گذشته است که با نپذیرفتن آیات الهی و تردید در آنها، گرفتار فرجام شومی شدند.

۲۴۴- شگفتی تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۱ - ۵

۵ - انکار آیات خدا و ایمان به باطل ، از سوی مشرکان ، به رغم باور آنان بر خالقیت خدا و تسخیر خورشید و ماه از سوی او ، امری شگفت آور است .

و ما یجحد بأی-تنا إلا الک-فرون . .. و قالوا لولا أنزل علیه ءای-ت ... و الذین ءا

۲۴۵- شناخت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۷ - ۲

۲- ایمان و روح حق پذیری ، زمینه ساز شناخت صحیح آیات الهی و حوادث تاریخی و بهره گیری از آنهاست .

إن فی ذلك لأیه للمؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۷ - ۱

۱- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن ذكّر بأیّـت ربّه فأعرض عنها

<ذکر> یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

۲۴۶- شیاطین و مکذّبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۷ - ۱۷

۱۷ - سلطه و حاکمیت شیاطین بر منکران آیات الهی، سنت خداوند و تحت اراده اوست.

ص: ۳۰۶

إنا جعلنا الشيطان أولياء للذين لا يؤمنون

۲۴۷- شیر شتر از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۶ - ۳

۳- بیرون آوردن شیر خالص و آماده نوشیدن ، از بین خون و سرگین داخل شکنبه شتر ، گاو و گوسفند ، از آیات خداوند

و إن لكم فی الأنع-م لعبره نسقیکم ممّا فی بطونه من بین فرث و دم لبناً خالصاً سائغ

۲۴۸- شیر گاو از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۶ - ۳

۳- بیرون آوردن شیر خالص و آماده نوشیدن ، از بین خون و سرگین داخل شکنبه شتر ، گاو و گوسفند ، از آیات خداوند

و إن لكم فی الأنع-م لعبره نسقیکم ممّا فی بطونه من بین فرث و دم لبناً خالصاً سائغ

۲۴۹- شیر گوسفند از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۶ - ۳

۳- بیرون آوردن شیر خالص و آماده نوشیدن ، از بین خون و سرگین داخل شکنبه شتر ، گاو و گوسفند ، از آیات خداوند

و إن لكم فی الأنع-م لعبره نسقیکم ممّا فی بطونه من بین فرث و دم لبناً خالصاً سائغ

۲۵۰- صبر در فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۹ - ۱۵

۱۵ - بهره‌وری از آیات الهی برای کسانی میسر است که در سختی فهم آنها ، صبر پیشه کنند .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّـتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ

این که در این آیه، آیات متعدد ماجرای اهل سبأ، برای صبرپیشگان و شکرگزاران دانسته شده است؛ می تواند بیانگر این نکته باشد که قبول آیت بودن آنها، نیاز به فهم و معرفتی درخور دارد. به تناسب ذکر صفت صبر، استفاده می شود که فهم و قبول آیات خداوندی، احتیاج به صبر دارد.

ص: ۳۰۷

۲۵۱- طوفان نوح(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۵ - ۴

۴ - دعوت خداوند از خلق ، برای پندگیری از آیات او و رخداد طوفان نوح

و لقد ترکن-ها ءایه فهل من مدکر

تعبیر <فهل من مدکر> برای انگیزش است.

۲۵۲- ظالمان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۳ - ۶

۶ - ستمکاران آیات الهی را انکار می کنند.

و لكن الظلمین بأیت الله یجحدون

۲۵۳- ظلم اعراض از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۱

۱- روی گردانی از آیات پروردگار پس از تذکر یافتن و آگاهی به آن ، بزرگ ترین ظلم است .

و من أظلم ممّن ذکّر بأی-ت ربّه فأعرض عنها

<ذکر> یعنی، شناختی که در حافظه حاضر باشد (برگرفته شده از مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۳

۳ - مشاهده آیات مختلف خداوند و نادیده گرفتن آنها ، ظلمی غیرقابل بخشش

و وقع القول عليهم بما ظلموا .. ألم يروا ... إنّ في ذلك لأى-ت

آیه یاد شده می تواند تفسیر و توضیحی باشد بر آنچه در آیه پیش به عنوان <ظلم> مطرح شده است.

۲۵۴- ظلم به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۱۴

۱۴- تکذیب معجزات و آیات الهی ، ظلم به آنهاست .

كذَّب بها الأولون .. فظلموا بها

ص: ۳۰۸

۲۵۵- ظلم تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۱ - ۲،۳

۲ - تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن .. أو كذب بآيته

۳ - افترای به خداوند و تکذیب آیات الهی، بزرگترین ظلم است.

و من أظلم ممن افتري على الله كذبا أو كذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۲

۲ - بدعت در دین الهی، همانند تکذیب آیات خداوند، بزرگترین ستم است.

فمن أظلم ممن افتري على الله كذبا أو كذب بآيته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۲

۲ - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم كانوا يظلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۷ - ۷

۷ - تکذیب آیات و رسولان الهی ، ظلم است و تکذیب کنندگان ، مردمانی ظالم اند .

الذين كذبوا بأى-تنا .. كذبوا الرسل ... و أعتدنا للظ-لمين عذابًا أليمًا

مراد از <الظالمين> در آیه همان تکذیب کنندگان آیات و انبیا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۵ - ۳

۳ - تکذیب آیات الهی بدون ارائه دلیل علمی ، ظلمی نابخشودنی و غیرقابل اعتذار

أَكذَّبْتُمْ ب-ای-تی و لم تحيطوا بها علمًا .. و وقع القول عليهم بما ظلموا

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۵ - ۷

۷ - تکذیب آیات الهی ، ظلم است .

الذین کذبوا ب-ای-ت الله و الله لا یهدی القوم الظالمین

ص: ۳۰۹

۲۵۶- ظلم مغالطه در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱۷

۱۷ - مغالطه گران و یاوه گوینان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی ستمکارند.

الذین یخوضون فی آیتنا .. مع القوم الظلمین

۲۵۷- ظلم مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۱

۱ - افترازنندگان بر خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی، ستمکارترین مردمند.

فمن أظلم ممن افتری علی الله کذبا أو کذب بأیته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۲،۵

۲ - کفرپیشگان با تکذیب آیات الهی همواره بر خویش ستم می کنند .

و أنفسهم کانوا یظلمون

۵ - کسانی که با تکذیب آیات الهی بر خود ستم می کنند ، حالتی شوم و ناهنجار دارند .

ساء مثلا القوم الذین .. أنفسهم کانوا یظلمون

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله <أنفسهم کانوا یظلمون> عطف بر <کذبوا بأیتنا> باشد ، یعنی: <ساء مثلا القوم الذین أنفسهم کانوا یظلمون>. قابل ذکر است که در برداشتهای گذشت--ته جم--له <أنفسهم کانوا یظلمون> عطف بر جمله <ساء مثلا ...> گرفته شده بود.

۲۵۸- ظلمت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱- تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرو رفته در ظلمتها هستند.

و الذین کذبوا بأیتنا صم و بکم فی الظلمت

۲۵۹- عاقلان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۱۰

۸- در فرآورده های خرما و انگور برای خردورزان ، آیت و نشانه ای از قدرت و ربوبیت خداوند است .

و من ثمرت النخيل و الأعنـب تتخذون منه سكرًا و رزقًا حسنًا إن فی ذلك لآیه لقوم ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۳۵ - ۴

۴ - بقایای شهر ویران شده قوم لوط برای خردمندان ، آیه الهی است .

و لقد ترکنا منها آیه .. لقوم یعقلون

۲۶۰- عبرت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۷۳ - ۲

۲ - پندپذیری و درس آموزی از آیات الهی ، از اوصاف بندگان خالص خدا

و الذین إذا ذکروا بأی-ت ربهم لم یخزوا علیها صمًا و عمیًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۱۰

۱۰ - درس آموزی و هوشیاری ، فلسفه ارائه آیات الهی از سوی خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته .. و ما یتذکر إلا من ینیب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳۷ - ۷

۷ - نشانه های عبرت آموز الهی بر پهنه زمین ، بی تأثیر در مردمان غافل و سرمست *

ءایه للذین یخافون العذاب الالیم

اختصاص یافتن <آیه> به <اللذین یخافون..>، بیانگر این حقیقت است که اگر مایه های ابتدایی معرفت، در درون فرد وجود نداشته باشد و او در غفلت و سرخوشی فرو رفته باشد، از آیات الهی ره به مقصد و مقصود نخواهد برد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۵ - ۴

۴ - دعوت خداوند از خلق، برای پندگیری از آیات او و رخداد طوفان نوح

و لقد ترکن-ها ءایه فهل من مدکر

تعبیر <فهل من مدکر> برای انگیزش است.

ص: ۳۱۱

۲۶۱- عدم تعقل در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۲

۲- نیندیشیدن در آیات الهی (قرآن) و گذر کردن از آن بدون تأمل و اندیشه، ستم کاری است.

و من أظلم ممّن ذكّر بأی-ت ربّه فأعرض عنها

عطف <أعرض> به وسیله حرف <فاء> گویای آن است که برخی، بدون تأمل و درنگ، پس از گوشزدشدن آیات الهی به آنان، از آن رومی گردانند و همین، موجب ورود آنان به زمره ستم کاران می شود.

۲۶۲- عذاب اخروی معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۷

۷- مسرفان و ترک کنندگان ایمان به آیات خداوند، علاوه بر کیفر شدن در دنیا و کور بودن در روز قیامت، آخرتی همراه با عذاب سخت تر و مداوم تر خواهند داشت.

و لعذاب الآخره أشدّ و أبقى

<كذلك> می رساند که زندگی سخت در دنیا و کوری قیامت، علاوه بر غافلان، مسرفان بی ایمان را نیز تهدید می کند و جمله <لعذاب الآخره..> حاکی از عذابی اضافه بر آن است که پس از پایان روز قیامت، آغاز شده و شدیدتر و طولانی تر از عذاب، دنیا و قیامت خواهد بود.

۲۶۳- عذاب اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۷ - ۸

۸- تکذیب کنندگان آیات و رسولان الهی، علاوه بر هلاکت دنیوی، در آخرت نیز دچار عذابی دردناک و رنج آور خواهند شد.

الذین کذبوا بأی-تنا فدمرن-هم .. کذبوا الرسل أغرقن-هم ... و أعتدنا للظ-لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۱۶

۱۶ - مستکبران و منکران آیات الهی ، به عذاب های سخت اخروی گرفتار خواهند شد .

فاستکبروا فی الأرض .. و كانوا بأی-تنا یجحدون... و لعذاب الآخره أخی

۲۶۴- عذاب توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۱۲

۳ - تلاش گران بر ضد آیات الهی ، قطعاً عذابى دردناک خواهند داشت .

و الذين سَعَوْا فِي آي-تنا .. أول-ئكَ لهم عذاب ... أليم

۴ - عذاب تلاش کنندگان بر ضد آیات خدا ، عذابى بس بد و پلید است .

و الذين سَعَوْا فِي آي-تنا .. لهم عذاب من رجز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - حضور دائمى تلاش گران بر ضد آیات الهی در عذاب قطعى است .

و الذين يسعون في آي-تنا .. أول-ئكَ في العذاب محضرون

<محضرون> (اسم مفعول از مصدر <احضار>) به چیزی گفته می شود که همواره حاضر باشد. این نکته مستلزم حضور همیشگی و غایب نبودن در هیچ وقت است.

۲۶۵- عذاب دنیوی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - کفرورزان به آیات و هدایت های الهی ، سزاوار کیفر و عذاب در دنیا هستند .

و لولا كلمة سبقت من ربك لكان لزاماً

کلمه <لزاماً> مصدر باب مفاعله است و خبر قرار گرفتن مصدر، حاکی از مبالغه است. بنابراین مفاد جمله <لکان لزاماً> چنین می شود: [اگر سنت مهلت نبود] عذاب، ملازم مخالفان بود و [حتی اندک زمانی] از آنان فاصله نمی گرفت.

۲۶۶- عذاب ذلت بار مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - جامعه های کفرپیشه و تکذیب گر ، در معرض عذاب ذلتبار الهی اند .

فلولا كانت قرية ءامنت .. لها ءامنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی

۲۶۷- عذاب معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۷ - ۱۳

۱۳ - خداوند، اعراض کنندگان از آیات خویش (قرآن) را به عذابی سخت گرفتار خواهد ساخت.

سنجزی الذین یصدفون عن ءایتنا سوء العذاب

ص: ۳۱۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۸ - ۳

۳- أعمالِ إعراض کنندگان از آیات الهی، مقتضی تعجیل و زودرسی عذاب بر ایشان است.

لو يؤاخذهم بما كسبوا لعجل لهم العذاب

اگر بخواهند محتوای جمله شرطیه را به گونه ای بیان کنند که علاوه بر گذشته، وضعیت آینده را نیز بازگو کند، یکی از شرط و جزا را مضارع و دیگری را ماضی می آورند. بنابراین <لو يؤاخذهم ... لعجل> بیان می دارد که در گذشته، چنین بود و در آینده نیز همین گونه خواهد بود.

۲۶۸- عذاب مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۹ - ۱،۲

۱ - تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب گرفتار خواهند شد.

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب

۲ - ترس و اندوه، عذاب دنیوی تکذیب کنندگان آیات الهی

فمن ءامن و أصلح فلاخوف علیهم و لاهم یحزنون. و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب

مطرح شدن عذاب برای تکذیب کنندگان، پس از نفی ترس و اندوه برای مؤمنان، اشاره به این است که عذاب دنیوی تکذیب کنندگان همان ترس و اندوه دنیوی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۴۴ - ۳

۳ - بهشتیان برای ملامت و سرزنش دوزخیان، از آنان جویای تحقق وعید های الهی برای منکران آیات خداوند خواهند شد.

و نادى . . . فهل وجدتم ما وعد ربکم حقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۶

۶ - تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب دنیوی هستند .

و أغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۹

۹ - ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

كذبوا بآيت ربهم .. و كل كانوا ظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۱۴

۶ - تکذیب کنندگان آیات الهی ، مستحق عذاب استیصال و در معرض آن هستند .

و أغرقنا الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - تکذیب آیات و نشانه های الهی ، زمینه ساز گرفتاری مکذبان به عذاب استیصال است .

و لاتكونن من الذين كذبوا بآيت الله .. إن الذين حقت عليهم كلمت ربك

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود که: مراد از <الذين حقت عليهم> تکذیب کنندگان آیات الهی اند و از ذیل آیه بعد، جمله <حتى يروا العذاب الإلیم> و ذیل آیه بعد از این ؛ یعنی، جمله <لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاه الدنیا> استفاده می شود که مراد از <كلمت ربك> عذاب دنیوی استیصال است.

۳ - محکوم شدن مکذبان آیات الهی به عذاب استیصال ، از شئون ربوبیت الهی و مقتضای آن است .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - نزول عذاب بر کافران تکذیب گر ، پس از پایان یافتن محاکمه آنان

قال أكذبتم ب-ای-تی . . . و وقع القول عليهم

در تفسیر <وقع القول عليهم> چند نظر ابراز شده است که از جمله آنها <حلول عذاب> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - کافران دروغ انگار آیات الهی و آخرت ، گرفتار عذابند .

و أما الذين كفروا و كذبوا بأی-تنا و لقای الأخره فأول-ئك فی العذاب محضرون

۲- ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله ، به عذاب ، به صورت جبری است .

و أما الذين كفروا .. فى العذاب محضرون

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۱ - ۲،۵

۲- منکران آیات و نشانه های پروردگار ، دارای عذابی سخت و هول انگیز

و الذين كفروا ب-ای-ت ربهم لهم عذاب من رجز أليم

<رجز> در لغت، به معنای اضطراب می باشد (مفردات راغب).

۵- عذاب سخت منکران آیات الهی ، در قیامت به وسیله موادی آلوده و نفرت انگیز *

لهم عذاب من رجز أليم

<رجز> می تواند به معنای <رجس> و آلودگی باشد در این صورت اگر <من> نشویه باشد، برآشت یاد شده استفاده می

ص: ۳۱۵

شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱۰ - ۲

۲ - گرفتاری به جهنم و عذاب الهی ، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است .

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه <إذا تتلی علیه آیاتنا ..> در آیات بعد، عنوان <مکذبین>، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در برمی گیرد.

۲۶۹- عذر بر تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۲ - ۷

۷- انسان ها با نزول قرآن و دریافت آن هیچ عذر و توجیهی برای گرایش به کفر ، به فراموشی سپردن قیامت ، فریب خوردن به حیات دنیا و انکار آیات الهی ندارند .

الذین اتخذوا دینهم لهواً و لعباً .. و لقد جننهم بکتب

آیه مورد بحث در پی بیان گرفتاری کافران به آتش دوزخ و بیان عامل دوزخی شدن آنان، اشاره به اتمام حجت الهی برای همگان دارد. یعنی با نزول قرآن و معارف آن بهانه ای برای روی آوری به عقاید و اعمالی که در آیه قبل علل گرفتاری به دوزخ معرفی شده، وجود ندارد.

۲۷۰- عظمت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹ - ۴

۴- خداوند ، آیاتی بس شگفت تر از ماجرای اصحاب کهف دارد .

أم حسبت أن أصحاب الكهف .. كانوا من ءای-تنا عجبًا

نفی شگفتی از ماجرای اصحاب کهف - علی رغم شگفتی آن در نظر آدمیان - گواه این مطلب است که خداوند، آیاتی بس عجیب تر از این داستان نیز آفریده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۲

۲ - آیات و نشانه های ربوبی ، در عظمت و بزرگی مختلف است (برخی بزرگ تر از برخی دیگر است) .

رأى من ءى ت ربّ الكبرى

در صورتی که <الكبرى> صفت تخصیصی <آیات> باشد، به دست می آید که آیات ربوبی، بر دو دسته بزرگ و بزرگ تر تقسیم می شود.

ص: ۳۱۶

۲۷۱- علم به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۲ - ۹

۹ - مؤمنان ، مردمی دانا به منشأ روزی ها و آگاه به وجود آیات و نشانه های خداوند در فراخی و تنگی رزق و روزی

أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

۲۷۲- علما و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴۶ - ۷

۷ - ساحران همآورد موسی (ع) ، فاقد روحیه تسلیم ناپذیری اشراف و درباریان فرعون و برخوردار از فطرت حق پذیری

فَأَلْقَى عَصَاهُ .. قَالَ لِّلْمَلَأِ حَوْلَهُ إِنَّ هَـذَا لِسِحْرِ عَصَاهُ مِثْلَ بَدَأِ اللَّيْلِ لَمَّا أَضَاعَتْ هَدًى قَد أَضَاعَتْ قُلُوبَهُمْ هَلْ يَعْلَمُ لِمَ يَسْحَرُونَ فَأَلْقَى عَصَاهُ ... فَأَلْقَى

با این که فرعون و نزدیکان وی، نیز شاهد بلعیده شدن ابزار سحر ساحران توسط معجزه موسی بودند، اما تنها ساحران به سجده درافتادند و این حکایت از مطلب یاد شده دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۲ - ۴،۵

۴ - بهره‌وری دانشوران و عالمان از آیات الهی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّعُلَمَاءٍ لَّمِينٍ

۵ - آیه بودن آفرینش آسمان ها و زمین و تفاوت زبان ها و رنگ های مردم ، برای دانشمندان قابل درک است .

وَمِنَ آيَاتِنَا تَخْلُقُ السَّمْعُوتَ وَالْأَرْضَ وَالاخْتِلَافَ فِي اللُّغَاتِ وَالْأَلْوَانِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّعُلَمَاءٍ لَّمِينٍ

۲۷۳- عوامل تأثیر آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۴

۴- تأثیر آیات الهی در قلب ها ، نتیجه حقایق و روشنی آنها است ؛ نه معلول سحر بودن .

ءای-تنا بین-ت قال الذین کفروا . . . ه-ذا سحر

۲۷۴- عوامل تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۶ - ۵

۵ - استکبار از ریشه های کفر و عامل تکذیب آیات الهی

و انهم لایستکبرون . . . و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا

ص: ۳۱۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۳ - ۱۰

۱۰ - انکار آیات الهی نشأت گرفته از روح سرکش و ستمگر کافران است، نه جهل و ناآگاهی آنان

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

<جحد> به انکاری که بر خلاف اعتقاد قلبی باشد گفته می شود. محتمل است ستمکار شمردن منکران در آیه به جهت مخالفت آگاهانه آنان با پیامبر(ص) باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۲

۲ - درک نکردن و غوطهور بودن در تاریکی جهل و گمراهی، ریشه تکذیب آیات الهی است.

و الذين كذبوا بآيتنا صم و بكم في الظلمت

<صم و بکم> (کری و لالی)، علاوه بر بیان حقیقت حال تکذیب کنندگان، اشاره به ریشه تکذیب آیات نیز می تواند باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۱۲، ۱۳

۱۲ - کوردلی قوم نوح (ع)، ریشه انکار و تکذیب آیات خداوند از سوی آنان

كذبوا بآيتنا إنهم كانوا قوماً عمين

۱۳ - انکار آیات الهی برخاسته از کوردلی منکران، و نه ابهام و خفای نشانه های خداوند

كذبوا بآيتنا إنهم كانوا قوماً عمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۳ - ۸، ۱۱

۸ - استکبار خود بزرگ بینی مایه انکار آیات الهی است.

۱۱ - گناه و تبهكاري ، زمينه ساز پيدائش روحيه استكباري و مايه انكار آيات الهى است .

فاستكبروا و كانوا قوما مجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۲

۱۲ - دنياخواهى و هواپرستى بلعم باعورا موجب فاصله گرفتن او از آيات الهى و تكذيب آنها شد .

فانسلخ منها .. و لكنه أخلد إلى الأرض

جمله < و لكنه أخلد .. > مى تواند بيانگر علت < فانسلخ منها > باشد. يعنى دنياخواهى و هواپرستى بلعم باعورا باعث شد كه از آيات الهى فاصله گيرد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۶ - ۴

ص: ۳۱۸

۴ - شقاوت و گمراهی ، عامل روی آوردن سران و اشراف مرفّه ، به تکذیب آیات الهی

ألم تكن آى-تى ... تكذبون . قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و كنا قومًا ضالّين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴ - ۶

۶ - کفرورزی به آیات الهی برخاسته از روح استکباری است .

ألا یكونوا مؤمنین . إن نشأ ننزل ... فظلت أعن قهم

تعبیر <ظلت أعناقهم خاضعین> نشانگر آن است که مقاومت کافران در برابر آیات قرآن برخاسته از خوی سرکشی و گردن فرازی بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۴ - ۳

۳ - روحیه ستمگری و جاه طلبی فرعونیان ، عامل موضع گیری آنان در برابر آیات الهی

و جحدوا بها.. ظلماً و علواً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۳

۱۳ - روحیه ناسپاسی و دغلکاری ، مایه انکار آیات الهی است .

و ما یجحد بأى-تنا إلا کلّ ختار کفور

<ختر> به معنای <غدر> و دغلکاری شدید است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۹ - ۶

۶ - خود برترینی و بزرگ منشی ، منشأ کفر و حق ناپذیری و سبب تکذیب آیات الهی

قد جاء تک ءای-تی فکذبت بها و استکبرت و کنت من الک-فرین

<استکبار> (مصدر <استکبرت>) به معنای خود را برتر از آنچه هست، دیدن و نشان دادن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۶۳ - ۳

۳ - روح لجاجت و ستیزه جویی ، از عوامل انکار آیات الهی و نپذیرفتن حق

کذلک یؤفک الذین کانوا بأی-ت الله یجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۳۱ - ۵

۵ - استکبار و جرم پیشگی ، مهم ترین عامل گرایش کافران به کفر و انکار آیات الهی

ءای-تی تتلی علیکم فاستکبرتم و کنتم قومًا مجرمین

با توجه به این که خداوند، درباره کافران تنها به دو ویژگی (استکبار و جرم پیشگی) تصریح کرده است؛ اساسی بودن عوامل

ص: ۳۱۹

یاد شده در گرایش کافران به کفر استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۳ - ۱

۱ - تکذیب آیات الهی و معجزات پیامبر (ص) از سوی کافران ، معلول هواپرستی آنان

و کذبوا و اتبعوا أهواءهم

آمدن عبارت <و اتبعوا أهواءهم> - پس از <کذبوا>، این نکته را می رساند که خواهش های نفسانی کافران، بازدارنده ایشان از تصدیق به آیات و معجزات می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۸ - ۴

۴ - طغیان گری و گناه بی حد ، پیامد تکذیب آیات و نشانه های خداوند است .

للطَّغِينَ .. و کذبوا ب-ای-تنا کذابًا

ارتباط این آیه با آیات پیشین، گویای برداشت یاد شده است. مراد از <آیاتنا>، ممکن است آیات نازل شده از سوی خداوند باشد. هم چنین می تواند علاوه بر آن، آیات و نشانه های وجود و یگانگی خداوند نیز باشد.

۲۷۵- عوامل دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴ - ۲

۲ - کفر و روح حق ناپذیری ، عامل مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی

ما یج-دل فی ءای-ت الله إلا الذین کفروا

۲۷۶- عوامل رفع شک از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۵ - ۷

۷- عذاب استیصال ، برطرف کننده هرگونه شك و ریب از دل كفريشگان نسبت به آیات الهی

أو يأتيهم عذاب يوم عقيم

۲۷۷- عوامل عبرت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۸

۸- تنها کسانی که با توبه و اخلاص به سوی خدا روی می آورند ، شایسته درس آموختن و هوشیار شدن از آیات الهی اند .

ص: ۳۲۰

هو الذی یریکم ءای-ته .. و ما یتذکر إلا من ینیب

<إنابه> (مصدر <ینیب>) به معنای رجوع است و انابه به درگاه خداوند، به معنای بازگشت به او با توبه و اخلاص است (بر گرفته از مفردات راغب).

۲۷۸- عوامل کفر به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۹۹ - ۶،۷

۶ - فسق و انحراف ، مایه انکار آیات خدا و از دست دادن زمینه های ایمان است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

۷ - فسق و انحراف یهودیان ، موجب کفرشان به قرآن و آیات الهی است .

و ما یکفر بها إلا الفسقون

مصدق روشن برای <الفاسقون> - به قرینه آیات قبل و بعد - یهودیان هستند. آیات پیشین برخی از بهانه های یهود را برای اعراض از ایمان یادآور شده و آیه مورد بحث بیان می دارد که ریشه اصلی اعراض یهود از ایمان انحراف و فسق پیشگی آنان است.

۲۷۹- عوامل مجادله در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴ - ۲

۲ - کفر و روح حق ناپذیری ، عامل مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی

ما یج-دل فی ءای-ت الله إلا الذین کفروا

۲۸۰- عوامل محرومیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۶۷ - ۲

۲- کبرورزی مرفهان کفرپیشه ، در برابر آیات الهی (قرآن) و تکذیب آن ، عامل محرومیت آنان از نصرت خداوند در قیامت

لاتجئروا الیوم . . . قد کانت ءای-تی تتلی علیکم ... تنکصون . مستکبرین به

۲۸۱- عوامل نزول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۴

ص: ۳۲۱

۴- ربوبیت الهی ، مقتضی ارائه آیات ، برای رشد و تعالی بشر است .

ذکر بای-ت ربّه

۲۸۲- عیسی(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۱ - ۱۱،۱۳

۱۱- حضرت عیسی (ع) و آفرینش او بدون پدر ، نشانه ای بزرگ برای پی بردن مردم به قدرت خداوند

و لنجعله آیه للناس

ضمیر مفعولی <لنجعله> به عیسی(ع) بازمی گردد. تنوین <آیه> ، مفید تفخیم است؛ یعنی بدان جهت عیسی(ع) را به تو عطا کردیم که او را برای مردم آیتی بزرگ قرار دهیم.

۱۳- تولد عیسی (ع) بدون پدر و نشانه بودن او برای قدرت خداوند و رحمت الهی بودن او ، از مقدرات خداوند و غیر قابل تغییر بود .

كذلك .. و لنجعله آیه للناس و رحمه منا و كان أمراً مقضياً

جمله <كان أمراً مقضياً> ممکن است تنها در باره تولد عیسی(ع) باشد و ممکن است به هر سه موضوعی که در آیه ذکر شده است، مربوط باشد. <مقضیاً> اسم مفعول از <قضاء> است؛ یعنی آنچه قطعی شده و فیصله یافته باشد. <أمر> در معانی <فرمان> و <حادثه> استعمال می شود. کلمه <مقضیاً> قرینه بر اراده معنای دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۱ - ۱۰

۱۰- مریم (س) و فرزندش عیسی (ع) ، آیت الهی و نشانه رمز و راز آفرینش خداوندی برای جهانیان

و جعلنها و ابنا آیه للع-لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۱

۱ - حضرت عیسی و مادرش مریم (ع) ، نشانه ای الهی برای امت پس از حضرت موسی (ع)

ثم أرسلنا موسى . . . وجعلنا ابن مريم و أمه آية

۲۸۳- عیسیٰ (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادیس (ع) ، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أول-ثك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بكيّاً

ص: ۳۲۲

۲۸۴- غافلان از آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۳ - ۲

۲ - کافران ، بی اعتنا به مرگ ، قبر و قیامت خود و بی توجه به نشانه های خدا در خلقت خویش

کَلَّا

<کَلَّا> می تواند برای ردع و باز داشتن از توهمی باشد که آیات پیشین، زمینه ساز پیدایش آن بود و آن این که با وجود زمینه های توجه به خداوند در آفرینش انسان از نطفه تا زمان مرگ و دفن او، ممکن نیست کسی در کفر بماند. <کَلَّا> دلالت دارد که نباید چنین پنداشت، زیرا افرادی با وجود تمام این نشانه ها، بر کفر خود اصرار ورزیدند.

۲۸۵- غافلان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷ - ۷

۷ - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إِنَّ الَّذِينَ... وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا... غفلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۳ - ۲

۲ - کافران ، بی اعتنا به مرگ ، قبر و قیامت خود و بی توجه به نشانه های خدا در خلقت خویش

کَلَّا

<کَلَّا> می تواند برای ردع و باز داشتن از توهمی باشد که آیات پیشین، زمینه ساز پیدایش آن بود و آن این که با وجود زمینه های توجه به خداوند در آفرینش انسان از نطفه تا زمان مرگ و دفن او، ممکن نیست کسی در کفر بماند. <کَلَّا> دلالت دارد که نباید چنین پنداشت، زیرا افرادی با وجود تمام این نشانه ها، بر کفر خود اصرار ورزیدند.

۲۸۶- غفلت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- همواره مردم بسیاری از آیات و نشانه های خداوند و سرگذشت پندآموز اقوام پیشین ، در غفلت هستند .

لتكون لمن خلفك آية و إن كثيراً من الناس عن آيتنا لغفلون

ص: ۳۲۳

۲۸۷- فراوانی آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۲

۲ - جهان هستی ، سرشار از آیات و نشانه های خداوند است .

و من ءای-ته

کلمه <مِنْ> در <من آیاته> برای تبعیض است. از این که شب و روز و ماه و خورشید با تمام عظمت، بخشی از آیات الهی معرفی شده اند، برداشت بالا استفاده می شود.

۲۸۸- فرجام استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۳

۳ - تکذیب و استهزای آیات الهی ، بدترین فرجام را دارد .

ثمَّ کان ع-قبه الذین أس-ثوا السوای

بنابر این که <عاقبه> خبر مقدم <کان> و <السوای> اسم آن و <أن کذبوا> مفعولٌ له فعل <أسأثوا> باشد، نکته بالا فهمیده می شود.

۲۸۹- فرجام تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۳

۳ - تکذیب و استهزای آیات الهی ، بدترین فرجام را دارد .

ثمَّ کان ع-قبه الذین أس-ثوا السوای

بنابر این که <عاقبه> خبر مقدم <کان> و <السوای> اسم آن و <أن کذبوا> مفعولٌ له فعل <أسأثوا> باشد، نکته بالا فهمیده می شود.

۲۹۰- فرجام شوم مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۱۹ - ۱

۱ - منکران آیات الهی که به بردگان، یتیمان و مسکینان خدمتی نکرده و صبر و ترخّم، را رواج ندهند، در آخرت گرفتار فرجامی شوم و نکبت بار خواهند شد.

و الذین کفروا ب-ای-تنا هم أصحاب المشئمه

<مشأمه> از <شؤم>، نقطه مقابل یُمن (صحاح) گرفته شده است. (العین)

ص: ۳۲۴

۲۹۱- فرجام مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۱ - ۱۱

۱۱ - هشدار خداوند به افترا زندگان به او و تکذیب کنندگان آیات الهی و تهدید آنان به سرانجامی شوم

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته إنه لا يفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۶ - ۱

۱ - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

و الذين كذبوا .. هم فيها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۰ - ۷

۷ - ورود تکذیب کنندگان و مستکبران به بهشت، مخالف سنتهای خداوند در نظام آفرینش

و لا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط

ورود شتر به روزنه سوزن گرچه عقلا- محال نیست، ولی بر خلاف نظام جاری در طبیعت است. بنابراین به کارگیری ضرب المثل مذکور می تواند بیانگر این باشد که ورود تکذیب کنندگان به بهشت اگر چه امتناع عقلی ندارد، ولی با سنن الهی ناسازگار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۳ - ۱۴، ۱۳

۱۳ - ضرورت بررسی و دقت در فرجام شوم فسادگران و تکذیب کنندگان آیات الهی و رسالت پیامبران

فظلموا بها فانظر كيف كان عقبه المفسدين

۱۴ - تکذیب کنندگان آیات الهی و منکران رسالت انبیا ، از مفسدان و در معرض فرجامی شوم هستند .

فظلموا بها فانظر كيف كان عقبه المفسدين

به کارگیری عنوان <مفسدین> برای فرعون و اشرافیان دربارش می تواند به این سبب باشد که آنان آیات الهی را تکذیب کردند و رسالت موسی(ع) را نپذیرفتند. همچنین می تواند برای تبیین ریشه تکذیب آیات الهی و انکار رسالت از سوی آنان باشد. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۸

۱۸ - توجه به داستان بلعم باعورا برانگیزاننده آدمی به تفکر در سرنوشت شوم تکذیب کنندگان و ایجادکننده زمینه های هدایت در وی است .

فاقص القصص لعلمهم يتفكرون

ص: ۳۲۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۷ - ۱۲

۱۲ - تکذیب گران آیات الهی (قرآن) مردمانی بدفرجام

أو كذب بأيته إنه لا يفلح المجرمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۷ - ۱۰

۱۰ - قیامت روز ذلت کافران و پایان بخشیدن به گردن‌نگشان دنیا

أَكْذِبْتُمْ بـای-تی . . . و كلّ أتوه دخرین

هرچند تعبیر <كلّ أتوه> شامل همه مؤمنان و کافران می شود؛ اما با توجه به اصل تناسب و ارتباط آیات، می توان گفت که نظر عمده، متوجه تکذیب کنندگان آیات الهی است. مبنی بر این که آنان گرچه در دنیا ظالمانه کفر ورزیده اند؛ اما باید بدانند که در آخرت، مجال گستاخی برای هیچ یک از آنان نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱۰ - ۲

۲ - گرفتاری به جهنم و عذاب الهی، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است .

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه <إذا تتلی علیه آیاتنا..> در آیات بعد، عنوان <مکذبین>، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در برمی گیرد.

۲۹۲- فرعون و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۳ - ۸

۸ - فرعون و بزرگان دربار او، آیات و معجزات ارائه شده از سوی موسی را تکذیب کردند .

بنایتنا إلی فرعون و ملایه فظلموا بها

ضمیر در <بها> به <آیاتنا> برمی گردد و چون <ظلم> به حرف باء متعدی شده (ظلموا بها) متضمن معنای تکذیب است.

۲۹۳- فرعونیان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۶ - ۴

۴- فرعونیان آیات الهی را تکذیب کرده و به آن بی اعتنا بودند .

بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

در برداشت فوق ضمیر <عنها> به <آیتنا> برگردانده شده است. گفتنی است که در این صورت <غفلت> به معنای بی اعتنایی خواهد بود، نه به معنای بی خبری؛ زیرا جمله قبل (کذبوا...) دلالت می کند که فرعونیان از آیات الهی بی خبر نبودند.

ص: ۳۲۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۱

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

<دأب> به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله چنین است: داب هؤلاء الكفرة كدأب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در <قبلهم> آل فرعون هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۳

۳ - آل فرعون از مظاهر بارز تکذیب کنندگان آیات الهی

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم كذبوا بآیات ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۳

۲۹۴- فسق مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۹ - ۵

۵ - تکذیب کنندگان آیات الهی، فاسقند.

و الذین کذبوا بآیتنا یمسهم العذاب بما کانوا یفسقون

۲۹۵- فطرت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۴

۴- آیات الهی ، با فطرت و خرد بشر آشنا است و تنها ، نیازمند تذکر و یادآوری است .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِأَيِّ-تَنَا الَّذِينَ إِذَا ذَكَرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا

۲۹۶- فلسفه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۵۷ - ۴

۴- ربوبیت الهی ، مقتضی ارائه آیات ، برای رشد و تعالی بشر است .

ص: ۳۲۷

۲۹۷- فلسفه ارائه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۷۳ - ۱۳

۱۳ - از اهداف ارائه آیات به مردم ، ایجاد زمینه های فهم اقتدار و توانمندی خداوند در آنان است .

و یریکم ءایته لعلکم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۱۹

۱۹- ظهور برخی آیات و معجزات الهی برای امت ها در هر عصر و زمانی ، تنها به منظور بیم دادن به آنان است .

و ما نرسل بالآی-ت إلا تخویفًا

مضارع بودن <نرسل> و استفاده تبعیض از بای <بالآیات> مفید این معناست که: هر چند به معجزات اقتراحی پاسخ نمی گوئیم؛ اما برای هشدار دادن به جوامع، هر از چند گاه، آیاتی بیم دهنده خواهیم فرستاد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۱۰

۱۰ - درس آموزی و هوشیاری ، فلسفه ارائه آیات الهی از سوی خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته .. و ما یتذکر إلا من ینیب

۲۹۸- فلسفه تبیین آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱۳

۱۳ - گرایش انسان به شکرگزاری از خدا ، هدف بیان های گوناگون آیات الهی

كذلك نصراف الأيت لقوم يشكرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

٦ - اعراف - ٧ - ١٧٤ - ٣

٣ - بازگشت مردم از شرک به توحيد ، از اهداف تبين آيات از سوي خداوند است .

نفسل الأيت و لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

١٠ - اسراء - ١٧ - ١٥ - ٤

٤ - تبين آيات الهی در طبيعت و تذکر به محاسبه اعمال در قيامت ، برای هدايت آدميان است .

ص: ٣٢٨

و جعلنا الليل والنهار آيتين .. اقرأ كت-بک ... من اهتدى فإنما يهتدى لنفسه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۴

۳۴ - تعقل و خردورزی ، فلسفه و هدف تبیین و تشریح آیات خداوندی و احکام الهی در قرآن است .

ليس على الأعمى حرج ... كذلك يبين الله لكم الأی-ت لعلکم تعقلون

۲۹۹- فلسفه نزول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۷ - ۶

۶ - فرستادن آیات و معجزات برای مردم، به مقتضای ربوبیت الهی و برای تربیت آنان است.

فقالوا يلبتنا نرد و لا نکذب بأیت ربنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۴ - ۱

۱ - اتمام حجت و سلب حقانیت از هرگونه اعتراض ، از اهداف فرستادن پیامبران و نزول آیات و معجزات

و لو أنا أهلکن-هم بعذاب من قبله لقالوا ربنا لولا أرسلت

مراد از ضمیر در <من قبله> - به قرینه <لولا- أرسلت> - رسول است و ممکن است مربوط به کلمه <بینه> (در آیه قبل) باشد گرچه کلمه <بینه> مؤنث است ولی به اعتبار این که به معنای برهان است، ارجاع ضمیر مذکر به آن صحیح می باشد.

۳۰۰- فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۶ - ۲

۲ - آیات الهی (قرآن) ، روشن و قابل شناخت برای انسان است .

لقد أنزلنا آيات مبین-ت

برداشت یاد شده، از توصیف آیات الهی به <مبینات> (روشنگر) به دست می آید؛ زیرا چیزی که صفت روشنگری داشته باشد، بی گمان خود روشن و قابل درک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۲ - ۵

۵ - آیه بودن آفرینش آسمان ها و زمین و تفاوت زبان ها و رنگ های مردم ، برای دانشمندان قابل درک است .

و من آءای-ته خلق السم-وت و الأرض- و اختل-ف ألسنتکم و ألونکم إنّ فی ذلک لأی-ت للعل-

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۲۹

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۳ - ۱۱، ۱۲

۱۱ - آیه بودن خواب در شب و تلاش در روز برای کسب روزی ، برای دارندگان گوش شنوا ، قابل درک است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

۱۲ - گوش شنوا ، وسیله ای برای شناخت آیات الهی است .

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۸ - ۲۲

۲۲ - آیات خدا و معارف دینی ، به وسیله عقل ، قابل درک و فهم است .

نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

۳۰۱- قداست آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۰ - ۷

۷ - حفظ حرمت و قداست آیات الهی ، مقدم بر روابط و علقه های اجتماعی است .

أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتَ اللَّهِ يَكْفِرُ بِهَا وَيَسْتَهْزِئُ بِهَا فَلَاتَقْعُدُوا مَعَهُمْ

۳۰۲- قرآن از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۷ - ۹

۹ - قرآن از آیات الهی است .

فَقَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ .. فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ بِآيَاتِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- توبه - ۹ - ۱۱ - ۱۰

۱۰- معارف قرآن ، آیات و نشانه های خدایند .

و نفصل الأیت

مقصود از <الآیات> می تواند همه معارف مطرح شده در قرآن باشد. بنابراین تعبیر از آن معارف به <آیات> مفید برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۷ - ۵

۵- قرآن ، مجموعه ای از آیات و نشانه های خداوند

أو کذب بأیته

ص: ۳۳۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۹۵ - ۲

۲- قرآن ، آیت و نشانه الهی است .

فإن كنت في شك مما أنزلنا إليك .. ولا تكونن من الذين كذبوا بآيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱ - ۷

۷- قرآن ، از آیات خدا و نشانه های اوست .

تلک ءای ت الکت ب المین

<آیات> به معنای نشانه هاست و آیه های قرآن به این دلیل آیات نامیده شده است که ویژگیهای نازل کننده خود را نشان می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- رعد - ۱۳ - ۱ - ۵

۵- قرآن و آیات آن ، از نشانه های خداوند است .

تلک ءای ت الکت ب

کلمه <آیات> به معنای نشانه هاست و آیات قرآن به این دلیل آیات نامیده شدند که ویژگیهای نازل کننده خود را نشان می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۳۳ - ۱۳

۱۳ - قرآن ، از آیات الهی است .

ب- آیه من ربّه أولم تأتهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۱ - ۳

۳ - قرآن ، مجموعه ای از نشانه های خداوند

فیءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۸ - ۳

۳ - قرآن ، مجموعه ای از آیات و نشانه های خداوند

و الذین هم بأی-ت ربهم یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۵۹ - ۵

ص: ۳۳۱

۵- احکام و قوانین قرآن ، از آیات و نشانه های خداوندی است .

و إذا بلغ الأطفـل منكم الحلم فليستثذنبوا .. كذلك یبین الله لكم ءایـته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۶ - ۳

۳- آیات قرآن ، از نشانه ها و جلوه های ربوبیت پروردگار است .

و ما تأتیهم من ءایه من ءایـت ربهم

برداشت یاد شده بر این پایه استوار است که مقصود از <آیات>، آیه های قرآن می باشد و اضافه آن به صفت <رب>، بیانگر مطلب بالا است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۸ - ۸

۸- قرآن ، از آیات الهی است .

کانوا بأیـتـنا یجحدون

مصدق مورد نظر برای <آیاتنا> - به قرینه آیه ۲۶- قرآن است.

۳۰۳- قرآن و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۵ - ۹

۹- قرآن ، تبیین گر آیات و جلوه های ربوبیت الهی در پدیده های جهان آفرینش

ما خلق الله ذلك إلا بالحق یفصل الأیت

۳۰۴- قصه لوط(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - نجات لوط (ع) و خاندانش - به جز همسر وی - و هلاکت قوم زشت کردارش ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيَّةٍ

<ذلک> به جریان نجات لوط(ع) و کسان وی و نیز هلاکت قوم فساد پیشه اش اشاره دارد. <آیه> در این جا معادل <عبره> است و نکره آمدن آن برای بیان عظمت واقعه و درسی می باشد که در آن نهفته است.

۳۰۵ - قصه موسی(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۳۲

۱ - سرگذشت موسی و فرعونیان ، آیتی بزرگ ، شایان تفکر و عبرت آموز

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

<ذَلِكَ> اشاره به ماجرای میان موسی(ع) و فرعون دارد. <آیه> نیز در این جا معادل <عبره> و نکره آمدن آن برای تفخیم است. بنابراین جمله <إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً> یعنی، به راستی در این ماجرا عبرتی بزرگ وجود دارد.

۳۰۶- قصه نوح(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۱ - ۲

۲ - سوار شدن فرزندان نوح (ع) و همراهان مؤمن او بر کشتی و نجات آنان از غرق شدن ، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است .

و آیه لهم أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ

برداشت یاد شده بر این اساس استوار است که ضمیر <لهم> و <ذُرِّيَّتَهُمْ> به <عباد> بازگردد (البته به اعتبار این که عباد از بشر می باشند). و نیز مقصود از <فلك مشحون> کشتی حضرت نوح(ع) باشد که در آیه ۱۱۹ سوره <شعراء> به همین تعبیر آمده است (فَأَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ). بر این اساس معنای آیه چنین می شود: <آیه لهم أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّاتِ الْبَشَرِ فِي سَفِينَةِ نُوحٍ>.

۳۰۷- قصه هود(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۳۹ - ۵

۵ - سرگذشت هود (ع) و قوم عاد ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً

واژه <ذَلِكَ> اشاره دارد به: نصیحت های هود(ع) و هشدارهای وی به عادیان، تأثیر ناپذیری آنان، تکذیب رسالت او و سرانجام هلاکت آنان به اراده خداوند. گفتنی است که کلمه <آیه> در اصل، به معنای نشانه است و در این جا معنایی معادل <عبره> دارد و نکره آمدن آن برای تفخیم و بیانگر وجود مایه های بزرگ عبرت در داستان هود و عادیان است.

۳۰۸- قوم عاد و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۹ - ۱،۲۸

۱- قوم عاد ، برخوردار از آیات و نشانه های بسیار برای درک توحید ربوبی

و تلک عاد جحدوا بأی-ت ربهم

۲- اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

ص: ۳۳۳

و تلک عاد جحدوا بأی-ت ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل <جحد> به وسیله حرف <با> متعدی شده، معنای <کفر> در آن اشراب شده است.

۸- توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلک عاد جحدوا بأی-ت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر کل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۵ - ۱۵

۱۵ - لجاجت و عناد مستمر قوم عاد ، در برابر آیات روشن الهی

أولم یروا .. و کانوا بأی-تنا یجحدون

<جحد> (مصدر <یجحدون>) به معنای انکار کردن چیزی است که حقانیت آن برای منکر روشن است.

۳۰۹- کافران به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۳ - ۴

۴- اقوام هدایت ناپذیر پیشین ، علی رغم دریافت آیات الهی به آنان ، ایمان نیاوردند .

لا یؤمنون به و قد خلت سنه الأولین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰۴ - ۴

۴- عذاب دردناک ، فرجام و کیفر کافرانی است که از سر لجاج و عناد به آیات الهی ایمان نمی آورند .

إن الذین لا یؤمنون بأی-ت الله .. لهم عذاب ألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲- تنها کسانی که به آیات الهی ایمان ندارند ، به قرآن کریم دروغ و افترا می بندند .

إنما يفترى الكذب الذين لا يؤمنون بأى -ت الله

۳۱۰- کافران مکه و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۸

۸- تمسخر حق (قرآن) و آیات الهی، شیوه کافران مکه بوده است.

فسوف تأتيهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

ص: ۳۳۴

مفاد جمله <کانوا به یستهزءون> ماضی استمراری است و بیانگر تداوم استهزا از سوی کافران عصر نزول این سوره است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۱

۱ - روش کافران مکه در برخورد با آیات الهی ، همانند روش فرعونیان و کافران پیش از آنان

كدأب ءال فرعون و الذین من قبلهم

<دأب> به معنای عادت و روش است. و چون آیه به دنبال قضایای جنگ بدر آمده، معلوم می شود مشبه کافران مکه هستند و تقدیر جمله چنین است: داب هؤلاء الكفرة كدأب ءال فرعون. قابل ذکر است مراد از ضمیر در <قبلهم> آل فرعون هستند.

۳۱۱- کافران و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴ - ۱،۴

۱ - رویگردانی از هر آیت خداوند، شیوه کافران عصر بعثت

و ما تأتیهم من ءایه من ءایت ربهم إلا کانوا عنها معرضین

۴ - برخی از کافران در برابر آیات و معجزات، در عین اتمام حجت خداوند بر آنان، سرسختی نشان داده و لجاجت میورزند.

و ما تأتیهم من ءایه ... إلا کانوا عنها معرضین

آمدن آیات و معجزات متعدد، گویای قطع عذر و اتمام حجت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۹

۹ - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهم من ءایه ... إلا کانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ما کانوا به ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷ - ۴

۴ - اتهام سحر، وسیله ای برای مبارزه کافران با رسالت پیامبر(ص) و آیات الهی

لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۸ - ۵

۵ - تکذیب قرآن و آیات الهی از سوی برخی کفار، با وجود علم و آگاهی بر حقانیت آن

إن هذا إلا أسطیر الأولین .. بل بدالهم ما کانوا یخفون

چون در آیات قبل سخن از تکذیب قرآن و آیات الهی بود، مراد از <ما کانوا یخفون> می تواند موارد مذکور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۳۵

۵ - انکار آیات الهی هدف اصلی کافران از تکذیب پیامبر اکرم (ص)

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

۱۲ - خداوند تسلی دهنده پیامبر (ص) با بیان اینکه هدف تکذیب کفار آیات الهی است، نه شخص پیامبر (ص)

فإنهم لا يكذبونك و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۲

۲ - همگونی روش کافران در طول تاریخ در برخورد با آیات الهی

كدأب ءال فرعون و الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۰ - ۱۱

۱۱ - کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افترى .. أول-ئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۳ - ۷

۷ - پاسخ کافران عصر بعثت ، در برابر آیات روشن و دلایل کافی توحید و اسلام ، بیان وضعیت بهتر اقتصادی و اجتماعی خود نسبت به مؤمنان بود .

قال الذين كفروا للذين آمنوا .. أي الفريقين خير مقامًا و أحسن نديًا

لام در <للذين آمنوا> ممکن است برای تبلیغ باشد. در این صورت مؤمنان مخاطب کافران خواهند بود. همچنین می تواند برای تعلیل بوده و مراد این باشد که کافران، به خاطر مؤمنان و در باره آنان، پرسش یادشده را مطرح کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۸ - ۶

۶ - استکبار کافران و اصرارشان بر کفر ، هنگام تلاوت آیات الهی بر آنان

تتلی علیه ثم یصرّ مستکبرًا

بنابراین که <ثم> برای تراخی رتبی باشد - نه زمانی - برداشت بالا استفاده می شود.

۳۱۳ - کتمان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۲۱ - ۴۱

ص: ۳۳۶

۴۱- غیر موحدان برای بی نشان ساختن آیات الهی و تبدیل آن به خاطره ای گنگ و بی هدف، تلاش می کردند.

فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا... قَالَ الَّذِينَ... لَتَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا

برداشت یاد شده، بر این اساس است که کلمه <رَبِّهِمْ> از اعتقاد گویندگان، به تفاوت ربّ اصحاب کهف با ربّ دیگران حکایت کند؛ زیرا، در غیر این صورت، مناسب آن بود که کلمه <رَبَّنَا> جایگزین آن گردد. بنابراین، گویندگان آن، موحد نبودند و در صدد ارائه طرحی بودند که نشانی از توحید نداشته باشد.

۳۱۴- کُری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۱۳، ۱

۱ - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرو رفته در ظلمتها هستند.

و الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم في الظلمت

۱۳ - عن أبي جعفر (ع) في قوله: <الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم> يقول: <صم> عن الهدى و <بكم> لا يتكلمون بخير <في الظلمات> يعني ظلمات الكفر... .

از امام باقر (ع) درباره آیه <الذين كذبوا بآياتنا...> روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی <کرانند> از (شنیدن آیات) هدایت، <لالند> از سخن خیر گفتن، <در تاریکیها قرار دارند> یعنی تاریکیهای کفر... .

۳۱۵- کشتی از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۱ - ۱

۱ - سوار شدن انسان ها بر کشتی های پر بار و مجهز، از آیات و نشانه های قدرت و تدبیر خداوند است.

و آیه لهم أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُم فِي الْفَلَكِ الْمَشْحُونِ

<مشحون> به معنای <مملو> است و <فلك مشحون>، یعنی، کشتی پر بار و مجهز به تجهیزات لازم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۲ - ۲

۲ - آفرینش مرکب‌هایی مانند کشتی (چهارپایان و ...) در سیر و سفر و حمل و نقل برای بشر، از آیات و نشانه‌های قدرت و تدبیر خداوند

و آیه لهم انا حملنا ذریتهم فی الفلک المشحون . و خلقنا لهم من مثله ما یرکبون

برداشت یاد شده از آن جا است که جمله <و خلقنا لهم..> عطف بر جمله <حملنا ذریتهم> می‌باشد و درصدد بیان نشانه‌های تدبیر و قدرت خداوند است.

ص: ۳۳۷

۳۱۶- کشتی نوح(ع) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۵ - ۱

۱ - برجای ماندن کشتی نوح - برای چندی - در زمین ، به عنوان نشانه الهی و به منظور عبرت آموزی خلق

و لقد ترکن-ها آیه فهل من مدکر

واژه <آیه> در معانی <علامت>، <معجزه> و <عبرت> به کار می رود. گفتنی است برداشت یاد شده بر این احتمال است که ضمیر <ترکناها> به <ذات ألواح> باز گردد.

۳۱۷- کفر به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۴ - ۱۳، ۹

۹ - کفر به آیات خدا ، موجب عذاب سخت الهی بر کافران

انّ الذّین کفروا بآیات اللّٰه لهم عذاب شدید

۱۳ - تهدید شدن اهل کتاب (یهود و نصارا) به عذاب سخت الهی ، در صورت کفر به آیات خداوند ، قرآن ، تورات و انجیل

نزل علیک .. انّ الذّین کفروا ... لهم عذاب شدید

از شأن نزول به دست می آید که مورد آیه، اهل کتابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۱ - ۳، ۶

۳ - کفر به آیات الهی ، منشأ قتل انبیا و عدالتخواهان

انّ الذّین یکفرون .. و یقتلون النّبیین ... و یقتلون الذّین یأمرون بالقسط

۶ - همسانی گناه کفر به آیات الهی ، با قتل انبیا و مردمان عدالتخواه

انّ الذين يكفرون .. و يقتلون النّبين ... و يقتلون

همسانی گناه، از همگون بودن کیفر، استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۵ - ۱

۱ - تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن تمسنا النار .. فكيف اذا جمعناهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۹۸ - ۸

۸ - توجّه به نظارت و آگاهی خداوند بر اعمال انسان ، عامل بازدارنده از کفر به آیات خداوند

و الله شهيد على ما تعملون

ص: ۳۳۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۲ - ۲۰، ۱۸، ۱۱

۱۱ - کفر مستمر یهود به آیات الهی و کشتن ناروای پیامبران ، موجب ذلت ، درماندگی و گرفتاری آنان به غضب الهی

ضربت عليهم الذلّه .. و باء و بغضب من الله و ضربت عليهم المسكنه ذلك بانهم كا

۱۸ - گناه ، عصیان ، تعدی و تجاوز مداوم ، موجب کفر به آیات الهی

بانهم كانوا يكفرون بآيات الله و يقتلون الانبياء بغير حق ذلك بما عصوا و كانوا

بنابر اینکه مشارالیه <ذلك> در <ذلك بما عصوا>، کفر به آیات الهی باشد.

۲۰ - هشدار خداوند به پرهیز از گناه ، تجاوز و کفر به آیات الهی

ذلك بانهم كانوا يكفرون .. ذلك بما عصوا و كانوا يعتدون

بیان علت ذلتها و گرفتاریهای یهود، هشدار است به تمام مرتکبین گناه.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - آل عمران - ۳ - ۱۱۳ - ۲

۲ - برخی از اهل کتاب ، منکر آیات الهی ، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا ، اهل تلاوت

آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند .

ذلك بانهم كانوا يكفرون .. ليسوا سواً من اهل الكتب ... و هم يسجدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۲۵

۲۵ - بنی اسرائیل ، آیات خدا را انکار کردند و به آنها کفر ورزیدند .

كانوا يكفرون بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۷۰ - ۳،۵

۳ - گمراه کردن مؤمنان ، کفر به آیات الهی است . *

وَدَّتْ طَائِفَةٌ ... يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بآيَاتِ اللَّهِ

به نظر می رسد مراد از جمله <لم تکفرون .. >، تعبیر دیگر و یا بیان مصداقی از جمله <لو یضلونکم > باشد.

۵ - نکوهش کفر آگاهانه به آیات الهی

لم تکفرون بآیات الله و انتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نساء - ۴ - ۵۶ - ۱،۳

۱ - آتش سوزان جهنم ، کیفر کافران به آیات الهی

انّ الذین کفروا بآیاتنا سوف نُصلیهم ناراً

۳ - اخلاص لگری در برنامه انبیا ، انکار آیات الهی و کفر به آنهاست .

و منهم من صدّ عنه .. انّ الذین کفروا بآیاتنا سوف نُصلیهم ناراً

ص: ۳۳۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۴۰ - ۲

۲ - حرمت نشست در مجالس استهزای به آیات الهی و کفر به آنها، حکمی که قبلاً نیز در قرآن بیان شده بود .

و قد نزل علیکم فی الکتب أن إذا سمعتم . . . و یستهزأ بها فلا تقعدوا معهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۱۰ - ۲

۲ - کفر و تکذیب آیات الهی، موجب گرفتاری به آتش برافروخته دوزخ

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحاب الجحیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶ - ۱

۱ - توییح کافران به آیات الهی به جهت تدبیر نکردن در تاریخ و درس نگرفتن از سرنوشت هلاکتبار امتهای گذشته

ألم یروا کم أهلکنا من قبلهم من قرن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۴ - ۱۰

۱۰ - ایمان به آیات الهی بینایی و کفر به آن کوری است.

قد جاءکم بصائر من ربکم فمن أبصر فلنفسه و من عمی فاعلیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۳ - ۷

۷ - کبرورزی و خودبزرگ بینی فرعونیان، ریشه کفرورزی آنان به آیات الهی و رسالت موسی

فأرسلنا علیهم . . . فاستکبروا

استکبار به معنای خود بزرگ بینی است و چون <استکبروا> با حرف <فا> بر ارسال آیات تفریع شده، لازمه معنای آن (انکار کردن و نپذیرفتن) اراده شده است. به کارگیری استکبار به جای انکار و نپذیرفتن، برای رساندن علت انکار است؛ یعنی انکار فرعونیان از سر خود بزرگ بینی و تکبر بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۲ - ۳

۳ - آل فرعون از مظاهر بارز کافران به آیات الهی

كدأب ءال فرعون .. كفروا بآیت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۳ - ۱۲

۱۲ - هلاکت و نابودی مشرکان مکه در کارزار بدر، پیامد گناهان و کفرشان به آیات الهی بود.

ذلك بأن الله لم يك مغيرا نعمه أنعمها على قوم حتى يغيروا ما بأنفسهم

ص: ۳۴۰

<ذَلِكْ> علاوه بر اینکه اشاره به فرجام شوم فرعونیان و کافران پیش از آنان است، می تواند اشاره به قضایای جنگ بدر و نابودی مشرکان مکه نیز داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۷ - ۲

۲ - کفر به آیات الهی ، پس از شنود و شهود آن ، دروغ پردازی و گناهی نابخشودنی است .

فَبَأَىٰ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَءَايٍ-تَه يُؤْمِنُونَ . وَيَلْ لِكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ

برداشت یاد شده با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل و این نکته است که <أَفَّاكٍ أَثِيمٍ> به کسانی اطلاق شده که آیات الهی را تصدیق نکرده و بدان کفر ورزیده اند. بر این اساس عدم ایمان به آیات روشن الهی، خود دروغ و گناهی عظیم و نابخشودنی خواهد بود.

۳۱۸- کفر توطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵ - ۲

۲ - کافران ، تلاش گران بر ضد آیات الهی اند .

الذین ءامنوا .. أول-ئک لهم مغفره ... و الذین سَعَوْ فِی ءَايٍ-تَنَا ... أول-ئک له

به قرینه مقابله <الذین سَعَوْ> با <الذین آمنوا>، به دست می آید که مراد از آنان همان کافران اند.

۳۱۹- کفر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۴۷ - ۹

۹ - آیات خداوند را ، جز کافران ، کسی انکار نمی کند .

و ما یجحد بأی-تَنَا إِلَّا الْک-فِرُونَ

۳۲۰- کوردلی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۱۱

۱۱ - تکذیب کنندگان قوم نوح (ع)، مردمی کوردل بودند.

إنهم كانوا قوماً عمین

کلمه <عمین> جمع <عمی> به معنای فاقدان بصیرت است.

ص: ۳۴۱

۳۲۱- کوردلی منکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۱۳

۱۳ - انکار آیات الهی برخاسته از کوردلی منکران ، و نه ابهام و خفای نشانه های خداوند

کذبوا بآیتنا انهم کانوا قوماً عمین

۳۲۲- کیفر اخروی تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۲۰ - ۳

۳ - انکار آیات الهی ، آزاد نکردن بردگان و غذا ندادن به گرسنگان یتیم و مسکین و توصیه نکردن به صبر و ترحم ، مایه

گرفتاری به آتش فراگیر و گریزناپذیر

فک رقبه .. و الذین کفروا ... علیهم نار مؤصده

۳۲۳- کیفر استکبار با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۳ - ۲۱

۲۱ - استکبار در برابر آیات الهی، عذاب خوارکننده پس از مرگ را (در برزخ) به دنبال دارد.

الیوم تجزون عذاب الهون .. کنتم عن آیته تستکبرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۷ - ۸

۸ - استکبار در برابر خدا و آیات او ، در پی دارنده عذاب ذلت بخش و خوار کننده دوزخ

و الذین کفروا و کذبوا بآی-تنا .. عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - برخوردار مستکبرانہ با آیات الہی ، عذاب آور است .

و إذا تتلى عليه آى-تنا ولى .. فبشره بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - استکبار و عناد در برابر آیات الہی ، موجب استحقاق کیفر دنیوی

فاستکبروا .. و كانوا بأى-تنا يجحدون . فأرسلنا عليهم ريحا

۳۲۴- کيفر استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۱۰

۱۰ - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد كذبوا بالحق لما جاءهم فسوف يأتهم أنبؤا ما كانوا به يستهزءون

۳۲۵- کيفر استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۴

۴ - تکذیب و استهزای مدام آیات الهی ، فرجامی شوم (عذاب) در پی دارد .

ثمّ كان ع-قبه الذين أس-ثوا السوای

برداشت فوق بنابر اسم بودن <السوای> برای <كان> و تعلیل بودن <أن كذبوا> برای <السوای> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۴۸ - ۹

۹ - استهزا و تمسخر آیات الهی ، در پی دارنده عذاب ها و گرفتاری های دنیایی

إذا هم منها يضحكون... و أخذن-هم بالعذاب

۳۲۶- کيفر اعراض از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۶ - ۲

۲ - اعراض و امتناع از پذیرش آیات الهی بر اثر کبرورزی و خودبرتربینی، در پی دارنده آتش دوزخ است.

و الذين كذبوا بآيتنا و استكبروا عنها أولئك أصحاب النار

استکبار به معنای کبرورزی و خودبرتربینی است، و چون این کلمه با حرف <عن> متعدی شده، متضمن معنای اعراض و امتناع است. بنابراین <استکبروا عنها> یعنی اعرضوا عنها متکبرین.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۱ - ۲

۲ - تکذیب کنندگان و اعراض کنندگان از آیات الهی در بستری از آتش جهنم و توده هایی آتشین بر فراز خویش، گرفتار خواهند شد.

لهم من جهنم مهاد و من فوقهم غواش

ص: ۳۴۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۸۳ - ۱

۱- اصحاب حجر (قوم ثمود) پس از تکذیب رسولان و اعراض از معجزات و آیات الهی ، صبحگاهان گرفتار صدای وحشتناک و غرش سهمگین شدند .

و لقد کذب أصحاب الحجر المرسلین . و آتینهم آیةتنا ... معرضین ... فأخذتهم الصی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۷ - ۱۲

۱۲- محروم شدن از درک پیام های قرآن ، کیفر بی اعتنایی به آیات خدا و فرو رفتن در غفلت از گناهان است .

ذکر بای-ت ربّه فأعرض عنها .. إنا جعلنا علی قلوبهم أکنه أن یفقهوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۸ - ۹

۹- جدال در برابر آیات حق و اعراض از آنها و غفلت از گناهان ، دارای کیفر قطعی است .

ذکر بای-ت ربّه فأعرض عنها .. بل لهم موعد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۹۰ - ۴

۴ - سوختن چهره بدکاران به وسیله آتش دوزخ ، جزای گردانی آنان از آیات الهی

فکبت وجوههم فی النار هل تجزون إلا ما کنتم تعملون

از تعبیر <هل تجزون..> تناسب کیفر با گناه استفاده می شود و این تناسب، در مورد آنان که با صورت در آتش افکنده می شوند، می تواند بدان جهت باشد که آنان روی از حق برمی تافتند (ولوا مدبرین).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۵

۵ - گرفتار شدن تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت ، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا ، پس از توجه به آنها است .

و لنذيقنهم من العذاب .. دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممن ذكر بآيات ربّه

<و من أظلم.. > به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چرایی گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۶ - ۳

۳ - روی گردانی از آیه خدا پس از تبیین آن ، در پی دارنده عذاب استیصال از جانب خداوند

لقد كان لسيا في مسكنهم ءايه جنتان .. فأعرضوا فأرسلنا عليهم سيل العرم

احتمال دارد متعلق <أعرضوا> <آیه> باشد که در آیه قبل از آن سخن گفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴۴

۳ - صاعقه آسمانی ، کیفر روی گردانی از آیات روشن الهی است .

قل أنتمکم لتکفرون بالذی .. فإن أعرضوا فقل أنذرکم ص - عقه

۳۲۷ - کیفر تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۸ - ۴

۴ - جنیان نیز همانند آدمیان، در صورت تکذیب آیات الهی و گرایش به کفر و شرک، در معرض مجازاتهای الهی هستند.

قال ادخلوا فی أمم قد خلت من قبلکم من الجن و الإنس فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۸

۸ - بی اعتنایی خداوند به کافران و به فراموشی سپردن آنان در آخرت ، سزای غفلت آنان از قیامت و انکار آیات الهی است .

فالیوم ننسیهم کما نسوا لقاء یومهم هذا و ما کانوا بایتنا یجحدون

حرف <کاف> در <کما نسوا> تعلیلیه است و <ما> مصدریه / یعنی <لنسیانهم> . همچنین <ما> در <ما کانوا> مصدریه است و عطف بر <ما نسوا> ، یعنی: لکونهم بایاتنا یجحدون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۵

۵ - خداوند ، قوم نوح (ع) را به خاطر تکذیب آیاتش ، با غرق کردن در آب به هلاکت رساند .

و أغرقنا الذین کذبوا بایتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۷۲ - ۶

۶ - تمامی تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، با عذاب نازل شده از جانب خداوند به هلاکت رسیدند .

و قطعنا دابر الذین کذبوا

دابر هر چیز به معنای آخر آن است. <قطع دابر> یعنی نابودسازی آخرین نفر r و این کنایه از نابودی همگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۶ - ۷

۷ - تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها سبب هلاکت و غرق شدن فرعونیان در دریا شد .

فأغرقنهم فی الیم بأنهم کذبوا بآیتنا و کانوا عنها غفلین

حرف <باء> در <بأنهم کذبوا> سببیه است و می رساند که تکذیب آیات و بی اعتنایی به آنها سبب انتقام الهی بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۴۵

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۷ - ۷

۷ - تباه شدن اعمال نیک ، جزایی مناسب برای تکذیب آیات الهی و روز قیامت است .

حبطت أعمالهم هل یجزون إلا ما كانوا یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۱۰

۱۰ - عالمان دینی دنیادوست و هواپرست و تکذیب کنندگان آیات الهی ، اهل دوزخند .

لكنه أخلد إلى الأرض و اتبع هوه ... و لقد ذرأنا لجهنم كثيراً

برداشت فوق مقتضای ارتباط آیه مورد بحث با آیات پیشین است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۵،۶

۵ - خداوند ، فرعونیان و کافران پیش از آنان را به سبب تکذیب آیات الهی و ارتکاب گناهان به هلاکت رساند .

فأهلکنهم بذنوبهم

۶ - هلاکت کافران در جنگ بدر کیفری از سوی خداوند به سبب تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبر (ص)

كدأب ءال فرعون .. فأهلکنهم بذنوبهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۲ - ۴

۴ - بسیاری از اقوام پیشین به دلیل فقدان زمینه ایمان و تکذیب آیات الهی و نپذیرفتن هشدار های پیامبرانشان ، با عذاب استیصال نابود شدند .

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل آیام الذین خلوا من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- خداوند ، تمامی افراد قوم نوح را به خاطر تکذیب آیات الهی ، زشت کاری و سوء پیشینه غرق کرد .

الذین کذبوا ب-ایتنا إنهم کانوا قوم سوء فأغرقنهم أجمعین

برداشت یاد شده مبتنی براین است که جمله <إنهم کانوا..> ضمن این که تعلیل برای جمله پیشین است، مقدمه ای برای جمله <فأغرقناهم...> نیز باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۷ - ۲

۲ - عذاب دوزخ ، عقوبت کفر به خدا و تکذیب آیات او (قرآن)

و الذین کفروا و کذبوا ب-ای-تنا فأولئک لهم عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۶ - ۵

ص: ۳۴۶

۵ - خداوند ، فرعون و قومش را به خاطر تکذیب آیات الهی ، دچار هلاکتی سخت و شگفت آور کرد .

الذین کذبوا بأی-تنا فدمرن-هم تدمیراً

<تدمیر> (مصدر <دمرنا>) به معنای هلاک و نابودی کردن است و <تدمیراً> - که مفعول مطلق برای <دمرنا> است - برای تأکید معنای هلاکت و نوع شگفت آور آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۸ - ۱

۱ - خداوند ، قوم عاد ، ثمود و اصحاب رس را به خاطر تکذیب آیات و رسولان الهی درهم شکست و نابود ساخت .

و عاداً و ثموداً و أصحاب الرّس و قروناً بین ذلک کثیراً

نصب کلمه های <عاداً> ، <ثموداً> و <أصحاب الرّس> به وسیله فعلی محذوف <دمرنا> و <أهلکنا> می باشد. گفتنی است علت هلاکت اقوام یاد شده، همان تکذیب است که در آیات قبل در باره فرعونیان و قوم نوح آمده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۲۰۱ - ۴

۴ - ایمان نیاوردن به آیات الهی ، در پی دارنده عذابی دردناک

لا یؤمنون به حتّی یروا العذاب الالیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۴ - ۶

۶ - تکذیب آیات و نشانه های الهی بدون تحقیق و دلیل علمی ، جرمی بزرگ و دارای کیفر

قال أكذبتم ب-ای-تی و لم تحیطوا بها علماً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۰ - ۴

۴ - تکذیب و استهزای مدام آیات الهی ، فرجامی شوم (عذاب) در پی دارد .

ثم كان ع-قبه الذين أس-ثوا السوأي

برداشت فوق بنابر اسم بودن <السوأي> برای <كان> و تعلیل بودن <أن كذبوا> برای <السوأي> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۲۸ - ۵

۵ - انكار آیات الهی ، از سر عناد و حق ستیزی ، در پی دارنده آتش همیشگی دوزخ

لهم فيها دار الخلد بما كانوا بأی-تنا يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۵ - ۵

۵ - بحث و جدل بیهوده و انکارآمیز درباره آیات الهی ، دارای کیفر و عذاب

و يعلم الذين يج-دلون فی ءای-تنا ما لهم من محیص

ص: ۳۴۷

۳۲۸- کیفر نوطئه گران علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۵ - ۱

۱ - فلسفه وقوع قیامت ، کیفر دادن به کسانی است که بر ضد آیات خدا تلاش می کنند .

لتَأْتِيَنَّكُمْ .. لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ... وَ الَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مَعَ الْجَزِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۳۸ - ۱

۱ - کسانی که همواره بر ضد آیات الهی تلاش می کنند ، کیفر خواهند دید .

وَ الَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا .. أُولَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ

۳۲۹- کیفر دشمنی با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۹ - ۱

۱ - کیفر مخالفت های لجوجانه و عناد آمیز با آیات الهی ، از دست دادن استعداد هدایت است .

لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مَبْطُلُونَ . كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

<طبع> همانند <ختم>، در لغت، به معنای <اثر پدید آمده از نقش (مهر دارای خطوط برجسته)> است و مجازاً، در بستن و مهر و موم کردن چیزی استعمال می شود (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۷

۷ - استکبار و عناد در برابر آیات الهی ، موجب استحقاق کیفر دنیوی

فَاسْتَكْبَرُوا .. وَ كَانُوا بآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ . فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا

۳۳۰- کیفر کفر به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۸ - ۲

۲- آتش همواره شعلهور هَنَم ، کيفر کفر به آیات الهی و انکار روز رستاخیز

کَلَّمَا خَبِتَ زَدْنَ-هَم سَعِيرًا . ذَلِكْ جَزَاؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِأَيِّ-تَنَا وَقَالُوا أَءِذَا كُنَّا عِظْمًا

ص: ۳۴۸

۳۳۱- کیفر مبارزه با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۱ - ۵

۵- خلود در جهنم ، کیفر مقابله کنندگان با آیات الهی (قرآن)

و الذین سعوا فی ءای-تنا معجزین أولئک أصحـب الجحیم

۳۳۲- کیفر مجادله با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۵۸ - ۹

۹- جدال در برابر آیات حق و اعراض از آنها و غفلت از گناهان ، دارای کیفر قطعی است .

ذکر بای-ت ربّه فأعرض عنها . .. بل لهم موعد

۳۳۳- کیفر معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۷

۷- مسرفان و ترک کنندگان ایمان به آیات خداوند ، علاوه بر کیفر شدن در دنیا و کور بودن در روز قیامت ، آخرتی همراه با عذاب سخت تر و مداوم تر خواهند داشت .

و لعذاب الآخره أشدّ و أبقى

<کذلک> می رساند که زندگی سخت در دنیا و کوری قیامت، علاوه بر غافلان، مسرفان بی ایمان را نیز تهدید می کند و جمله <لعذاب الآخره..> حاکی از عذابی اضافه بر آن است که پس از پایان روز قیامت، آغاز شده و شدیدتر و طولانی تر از عذاب، دنیا و قیامت خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۹ - ۳

۳- وعده خداوند به پاداش مؤمنان و کیفر معرضان از آیات خدا، وعده ای حق و تخلف ناپذیر است.

فبشره بعذاب أليم... لهم جنّات النعیم... وعد الله حقاً

<وعد> مفعول مطلق و <حقاً> تأکید آن است و دلالت بر حقانیت و تخلف ناپذیری آن می کند.

۳۳۴- کیفر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۹ - ۱

۱- آتش دوزخ، کیفر و سزای انکار کنندگان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

ص: ۳۴۹

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب النار

<تکذیب> (مصدر کذبوا) به معنای: نسبت دروغ دادن است. <آیاتنا> علاوه بر تعلقش به <کذبوا> متعلق به <کفروا> نیز می باشد. جمله <الذین کفروا...> عطف بر جمله <من تبع...> است و بیانگر گروهی است که هدایتها و رهنمودهای الهی را پذیرا نیستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۱۰

۱۰ - عذاب خداوند و سرانجامی شوم در انتظار تکذیب کنندگان و استهزاگران حق (قرآن و دیگر آیات خداوند)

فقد کذبوا بالحق لما جاءهم فسوف یأتیهم أنبؤا ما کانوا به یتستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۶ - ۳، ۱

۱ - گرفتاری به آتش دوزخ فرجام منکران رسالت انبیا و تکذیب کنندگان آیات الهی (احکام و معارف نازل شده بر پیامبران)

و الذین کذبوا .. هم فیها خلدون

۳ - آتش دوزخ ابدی است و تکذیب کنندگان آیات الهی در آن جاودان هستند.

أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۱ - ۲

۲ - تکذیب کنندگان و اعراض کنندگان از آیات الهی در بستری از آتش جهنم و توده هایی آتشین بر فراز خویش، گرفتار خواهند شد.

لهم من جهنم مهاد و من فوقهم غواش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - بی اعتنایی خداوند به کافران و به فراموشی سپردن آنان در آخرت ، سزای غفلت آنان از قیامت و انکار آیات الهی است .

فالیوم ننسیهم کما نسوا لقاء یومهم هذا و ما کانوا بایتنا یجحدون

حرف < کاف > در < کما نسوا > تعلیلیه است و < ما > مصدریه / یعنی < لنسیانهم > . همچنین < ما > در < ما کانوا > مصدریه است و عطف بر < ما نسوا > ، یعنی : لکونهم بایاتنا یجحدون .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - خداوند تکذیب کنندگان آیاتش را بتدریج به ورطه های سقوط می کشاند تا شایسته دوزخ شوند .

و الذین کذبوا بایتنا سنستدرجهم من حیث لایعلمون

< استدرجه إلی کذا > یعنی او را بتدریج و گام به گام به چیزی نزدیک کرد . متعلق < سنستدرجهم > ، به دلیل آیه ۱۷۹ ، جهنم است / یعنی تکذیب کنندگان را بتدریج به جهنم نزدیک می کنیم .

۲ - خداوند با عواملی خام کننده و خالی از هشدار (رفاه ها و آسایش ها . . .) تکذیب کنندگان آیات را به سیر در راه سقوط

وامی دارد .

سنستدرجهم من حیث لایعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۸۳ - ۱،۲،۴

۱ - سنت خداوند بر امهال کفرپیشگان تکذیب کننده و تأخیر در هلاکت و عذاب ایشان است .

و أملی لهم إن کیدی متین

املاء (مصدر املی از ماده ملاوه) به معنای مهلت دادن و تأخیر انداختن است. به مناسبت اینکه حقیقت بیان شده (مهلت دادن و تأخیر انداختن) درباره تکذیب کنندگان آیات الهی است، معلوم می شود مراد از تأخیر، تأخیر در عذاب است.

۲ - تکذیب کنندگان آیات الهی سزاوار عذاب از جانب خداوند هستند .

و أملی لهم

آنگاه مهلت دادن و تأخیر انداختن عذاب موضوع پیدا می کند که استحقاق عذاب بالفعل وجود داشته باشد.

۴ - تأخیر در عذاب تکذیب کنندگان و کشاندن تدریجی آنان به ورطه های سقوط با عواملی خوشایند و خام کننده ، مکر خدا با ایشان است .

سنستدرجهم .. و أملی لهم إن کیدی متین

مراد از <کید> همان استدراج و امهالی است که در آیه قبل مطرح شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷۳ - ۵

۵ - خداوند ، آن دسته از قوم نوح را که آیات الهی را تکذیب کردند ، در آب غرق نمود .

و أغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۶ - ۱

۱- دوزخ ، جزای کافرانِ به آیات الهی و منکران معاد است .

ذَلِكْ جَزَاءُ مِمَّ كَفَرُوا

مراد از کفر، به قرینه آیه قبل، کفر به آیات خدا و معاد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۳ - ۶

۶ - کافرانِ به آیات خدا و معاد ، عذابی دردناک خواهند داشت .

و الذین کفروا بأی-ت اللّٰه و لقائه .. و أول-ئک لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۵

۵ - گرفتار شدن تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب عظیم در قیامت ، حاصل و پی آمد اعراض آنان از آیات خدا ، پس از توجه به آنها است .

ص: ۳۵۱

و لنذيقنهم من العذاب .. دون العذاب الأكبر ... و من أظلم ممن ذكر بآي-ت ربّه

<و من أظلم.. > به منزله تعلیل آیه قبل است و درصدد تبیین چرایی گرفتار آمدن مجرمان به عذاب سخت قیامت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۹ - ۸

۸ - مجازات الهی ، در انتظار منکران معاد و تکذیب کنندگان آیات او است .

إنهم كانوا .. و كل شيء أحصين-ه-كت-بأ

جمله <و كل شيء .. > ، - پس از بیان انکار معاد و تکذیب آیات از سوی طغیانگران - تهدید آنان به مجازات در آخرت است.

۳۳۵- کیفر منکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۱۸

۱۸ - مشرکان ، مانعان زکات و منکران آیات الهی ، در خطر گرفتار شدن به عذاب خدا هستند .

قال عذابی أصيب به من أشاء و رحمتی .. فسأكتبها للذین ... بایتنا يؤمنون

۳۳۶- گریه هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۸

۱۸- خضوع و خشوع و سجده و گریه به هنگام استماع آیات الهی ، نشانه برخورداری از نعمت ویژه خداوند است .

أول-ئك الذین أنعم الله عليهم .. إذا تتلى عليهم آي-ت الرحمن خرّوا سجداً و ب

<إذا تتلى > خبر اول و یا خبر بعد از خبر برای <أولئك > است؛ یعنی آنان این چنین هستند که هنگام استماع آیات به سجده افتاده و گریه می کنند.

۳۳۷- گناه استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۰ - ۱۰

۱۰ - حرمت شکنی و استهزا نسبت به آیات الهی ، گناهی بس بزرگ و درپی دارنده عذابی سخت

ویل لكل أفاك أثيم .. اتخذها هزواً ... و لهم عذاب عظیم

ص: ۳۵۲

۳۳۸- گناه بی احترامی به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۰ - ۱۰

۱۰ - حرمت شکنی و استهزا نسبت به آیات الهی، گناهی بس بزرگ و در پی دارنده عذابی سخت

ویل لكل أفاك أثيم .. اتخذها هزواً ... و لهم عذاب عظیم

۳۳۹- گناه تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶ - ۱۵

۱۵ - تکذیب آیات الهی، گناه و موجب هلاکت و نابودی است.

و ما تأتيهم من آية .. فأهلكهم بذنوبهم

کاربرد عنوان <ذنوب> در مورد تکذیب کنندگان آیات روشن می سازد که تکذیب از مصادیق <گناه> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۹ - ۶

۶ - انکار آیات الهی و روی گردانی از یاد خدا، گناهی نابخشودنی است .

و من أعرض عن ذكرى .. و لم يؤمن بآيات ربّه ... لولا كلمة سبقت من ربك لكان لزر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۴ - ۶

۶ - تکذیب آیات و نشانه های الهی بدون تحقیق و دلیل علمی، جرمی بزرگ و دارای کیفر

قال أكذبتم بآياتي و لم تحيطوا بها علماً

۳۴۰- گناه مجادله در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۷ - ۳

۳ - مجادله در آیات الهی و ایجاد شبهات اعتقادی ، از گناهان بزرگ است .

و يعلم الذین یحـدلون فی ءایـتنا .. و الذین یجتنبون کبـئر الإثم

۳۴۱- گناه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۰ - ۱۲

ص: ۳۵۳

۱۲ - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر معارف دین را نپذیرند، مردمی تجاوزگر و گناهکارند.

و كذلك نجزي المجرمين

<جرم> به معنای تعدی و گناه است.

۳۴۲- گناهکاران و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۱۲ - ۴

۴- خداوند، از طریق انبیای خود، علی رغم مورد استهزا قرار گرفتن آنها، آیات خود را در قلب های تبهکاران نفوذ می دهد

*.

كذلك نسلکه فی قلوب المجرمين

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که ممکن است سؤال شود: چگونه خداوند انبیای خود را به سوی مردم گسیل می دهد در حالی که آنان مورد استهزا قرار می گیرند و در این صورت غرض برآورده نمی شود؟ خداوند جواب می دهد که با همین وضعیت، ما آیات خود را در دلها نفوذ می دهیم.

۳۴۳- لالی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۱۳، ۱

۱ - تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)، کرها و لالهایی فرو رفته در ظلمتها هستند.

و الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم فی الظلمت

۱۳ - عن أبي جعفر(ع) فی قوله: <الذين كذبوا بآياتنا صم و بكم> يقول: <صم> عن الهدى و <بكم> لا يتكلمون بخير <فی الظلمات> یعنی ظلمات الكفر ...

از امام باقر(ع) درباره آیه <الذين كذبوا بآياتنا ...> روایت شده است: تکذیب کنندگان آیات الهی <کرانند> از (شنیدن آیات) هدایت، <لالند> از سخن خیر گفتن، <در تاریکیها قرار دارند> یعنی تاریکیهای کفر ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- باز ایستادن ظالمان تکذیب گرا از نطق و سخن ، با مشاهده نزول عذاب الهی بر آنان

و وقع القول علیهم .. فهم لا ینطقون

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از <وقع القول..> حلول عذاب باشد.

۳۴۴- ماه (گردون) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۵۴

۱ - < شب و روز > و < خورشید و ماه > ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من ءای-ته الیل و النهار والشمس والقمر

۳۴۵- مبارزه با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۵ - ۹

۹ - رویگردانی، تکذیب و تمسخر، مراحل مبارزه و رویارویی کافران با آیات الهی و قرآن*

ما تأتیهن من ءایه ... إلا كانوا عنها معرضین. فقد کذبوا بالحق ... ما كانوا به ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷ - ۴

۴ - اتهام سحر، وسیله ای برای مبارزه کافران با رسالت پیامبر(ص) و آیات الهی

لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبین

مبغوضیت مجادله گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۳۵ - ۱

۱ - کسانی که بی هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) برخیزند ، مبغوض خدا و مؤمنان هستند .

الذین یج-دلون فی ءای-ت الله بغیر سلط-ن ائی-هم کبر مقتاً عندالله و عند الذین ءا

<سلطان> به معنای حجت و برهان و <مقت> به معنای بغض شدید است.

۳۴۶- مجادله در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۴ - ۱

۱ - تنها کافران حق ناپذیر به مجادله و ستیزه جویی با آیات الهی می پردازند و از پذیرش آن سر باز می زنند .

ما یح-دل فی ءای-ت اللّٰه إلا الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۵ - ۱،۵

۱ - تهدید کافران مجادله گر در آیات الهی از سوی خداوند

و یعلم الذین یح-دلون فی ءای-تنا

ص: ۳۵۵

۵ - بحث و جدل بیهوده و انکار آمیز درباره آیات الهی ، دارای کیفر و عذاب

و يعلم الذین یج-دلون فی ءای-تنا ما لهم من محیص

۳۴۷- مجرمیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۲ - ۶

۶ - تکذیب کنندگان آیات الهی ، مردمانی مجرم و تبهکارند .

ثمَّ کان ع-قبه الذین أس-ئوا السوای أن کذبوا بأی-ت الله . . . و یوم تقوم الساعه ی

احتمال دارد که <ال> در <المجرمون> عهد بوده و مراد از آن، <الذین أساءوا السوای> باشد. این، از باب وضع اسم ظاهر به جای ضمیر به جهت ذکر صفت دیگری برای آنان است.

۳۴۸- محاکمه مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۵ - ۶

۶ - فروماندن ظالمان تکذیب کننده آیات خدا ، از عذرآوری و بهانه تراشی در محکمه الهی ، پس از قطعی شدن عذاب بر آنان

وقع القول علیهم . . . فهم لا ینطقون

در برداشت یاد شده قید <پس از قطعی شدن..>، بر این اساس است که <وقع القول...> به معنای <حقّ القول...> باشد.

۳۴۹- محدوده علم استهزاگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۹ - ۷

۷ - نقّادان و عیب جویان آیات الهی ، دارای آگاهی های محدود و نگرش های جزیی و نارسا نسبت به آن

و إذا علم من ءای-تنا شیءا اتّخذها هزوا

۳۵۰- محرومان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۱۱۲، ۱۱، ۹

۹ - کسانی که زمینه ایمان را از دست داده اند، از نشانه های الهی در آسمان ها و زمین و از انذار های پیامبران ، کمترین بهره ای نخواهند برد .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

ص: ۳۵۶

۱۱ - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبران را ، از دست داده بودند .

أفأنت تكره الناس حتى يكونوا مؤمنين . . . و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون

۱۲ - مشرکان ، مردمی بودند که اگر تمام آیات الهی به آنان ارائه می شد و تمام پیامبران آنان را هشدار می دادند ، کمترین تأثیری در آنها نمی کرد .

أفأنت تكره الناس حتى لا يكونوا مؤمنين . . . و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۲ - ۱

۱ - مردمی که زمینه ایمان را از دست بدهند و از آیات الهی و هشدار پیامبران تأثیر نپذیرند ، مستحق عذاب استیصال هستند .

و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون. فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۹ - ۵

۵ - مشرکان ، به رغم تبیین قابل فهم آیات الهی ، از آن سودی نمی برند و درباره آن نمی اندیشند .

كذلك نفضّل الأی-ت لقوم یعقلون . بل اتبع الذین ظلموا

<بل> اضراب، برای خارج کردن مشرکان از <لقوم یعقلون> و تعریضی است، به این که براساس توضیحی که درباره خداوند، با مثلی روشن داده شد، مشرکان، باید از عقیده باطل خود دست بکشند، اما آنان، چون مردمانی هواپرست اند حاضر به ترک مواضع خویش نیستند.

۳۵۱- محرومان از استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۱ - ۳

۳- دوزخ ، فرجام کافرانی است که طاقت شنیدن آیات الهی را ندارند .

و عرضنا جهنم یومئذ للک-فرین . . . و كانوا لا یستطیعون سمعاً

۳۵۲- محرومان از درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۴۶ - ۲

۲- مشرکان مکه ، در اثر مستوری قلب و سنگینی گوشه‌هایشان ، از ادراک صحیح آیات خدا ، محروم بودند .

و جعلنا بینک و بین الذین لایؤمنون بالأخره حجابًا مستورًا و جعلنا علی قلوبهم أکنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۱ - ۱

ص: ۳۵۷

۱- بارزترین ویژگی کافران ، محجوب بودن آنان از دیدن و درک آیات الهی است .

الذین کانت أعینهم فی غطاء عن ذکری

مراد از دیدن ذکر خدا، مشاهده و درک آیات و نشانه هایی است که مایه یاد خداوند هستند (گفتن مسبب و اراده سبب) و مفاد آیه، این است که مشاهده آیات خداوند، کافران را به یاد او نمی افکند، گویا پوششی بر چشم های آنان است که دیدن آن آیات، بر ایشان مقدور نیست.

۳۵۳- محرومان از فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۰، ۷، ۵

۵ - خداوند دارندگان روحیه ناباوری به آیات الهی را از درک آیات و معارف خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین یتکبرون .. و إن یروا کل آیه لا یؤمنوا بها

جمله <إن یروا .. > عطف بر <یتکبرون ... > و صله دیگری برای <الذین > است. یعنی: <سأصرف عن آیتی الذین إن یروا ... >. بنابراین <إن یروا > اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درک آیات و معارف بازمی دارد.

۷ - خداوند بی اعتنایان به راه رشد و هدایت را از درک معارف دین و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین .. و إن یروا سبیل الرشد لا یتخذوه سبیلا

جمله <و إن یروا سبیل الرشد > عطف بر <یتکبرون > و در حقیقت صله دیگری برای <الذین > است ؛ یعنی: <سأصرف عن آیتی الذین إن یروا سبیل الرشد .. >. بنابراین جمله <و إن یروا سبیل الرشد > اشاره به گروه سومی دارد که خداوند آنان را از درک معارف دین بازمی دارد.

۱۰ - خداوند انسانهایی را که با برخورد به راه ضلالت آن را روش زندگانی خویش قرار می دهند ، از درک معارف و آیات خویش محروم می سازد .

سأصرف عن آیتی الذین .. و إن یروا سبیل الغی یتخذوه سبیلا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۱۲، ۱۱، ۸

۸ - بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم برخورداری از چشمهایی بینا و گوشهایی شنوا ، خویشتن را از دیدن و شنیدن آیات الهی محروم می سازند .

و لهم أعین لا یبصرون بها و لهم ءاذان لا یسمعون بها

۱۱ - جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم .. لهم قلوب لا یفقهون بها

۱۲ - تکذیب کنندگان آیات الهی ، در محروم بودن از درک معارف الهی مانند چارپایانند .

أولئک کالأنعم

همسانی گمراهان تکذیب کننده آیات با چهارپایان و به اصطلاح <وجه شبه>، به دلیل جمله <لایفقهون بها و .. > (محرومیت از درک معارف الهی) است.

ص: ۳۵۸

۳۵۴- محرومیت اخروی معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۳

۳- اسراف کنندگان و روی گردانان از ایمان به آیات الهی، از عنایت و توجه خداوند در قیامت محروم خواهند بود.

و كذلك اليوم تنسى . و كذلك نجزي من أسرف و لم يؤمن بآيات ربّه

۳۵۵- محرومیت از استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۰۱ - ۴

۴- كفر و حق ناپذیری، عامل عجز انسان از گوش فرا دادن به آیات الهی است.

عن ذكري و كانوا لا يستطيعون سمعًا

مفاد <كانوا لا يستطيعون...> ماضی استمراری است، یعنی، کافران، پیوسته ناتوان از شنوایی بوده اند. روشن است که نفی شنوایی، به معنای حسی آن مراد نیست، بلکه بیان این است که حال کافران در برابر استماع تذکرات، همانند حال کسی است که هیچ گاه قدرت شنوایی نداشته است.

۳۵۶- محرومیت از فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۵،۱۱

۵- خداوند دارندگان روحیه ناباوری به آیات الهی را از درک آیات و معارف خویش محروم می سازد.

سأصرف عن آياتي الذين يتكبرون... و إن يروا كل آية لا يؤمنوا بها

جمله <إن يروا...> عطف بر <يتكبرون...> و صله دیگری برای <الذين> است. یعنی: <سأصرف عن آياتي الذين إن يروا...>. بنابراین <إن يروا> اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درک آیات و معارف بازمی دارد.

۱۱- تکذیب آیات الهی و بی اعتنایی به آنها موجب محروم شدن از درک آیات و معارف الهی است.

سأصرف عن آيتي . . . ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق بر این اساس است که <ذلك> اشاره باشد به <صرف> که از <سأصرف> استفاده می شود. یعنی به این دلیل متکبران را از درک آیات خویش محروم می کنیم که آنها را تکذیب کردند و به آن بی اعتنا بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۹ - ۶۸،۱۱

۶ - بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم داشتن قلب و ابزار درک ، خویشتن را از فهم حقایق و معارف الهی محروم می سازند .

لهم قلوب لا یفقهون بها

جمله <لهم قلوب> (آنها قلب دارند) می رساند که انسانها و جنیان گمراه ابزار درک دارند و جمله <لا-یفقهون بها> توضیح می دهد که آنان از ابزار شناختی که در اختیار دارند بهره نمی گیرند.

ص: ۳۵۹

۸ - بسیاری از انسان ها و جنیان ، علی رغم برخورداری از چشمهایی بینا و گوشهایی شنوا ، خویشتن را از دیدن و شنیدن آیات الهی محروم می سازند .

و لهم أعین لا یبصرون بها و لهم ءاذان لا یسمعون بها

۱۱ - جهنم فرجام انسان ها و جنیانی است که خود را از درک معارف و حقایق دین محروم ساخته اند .

و لقد ذرأنا لجهنم .. لهم قلوب لا یفقهون بها

۳۵۷- محرومیت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۴

۴ - محرومیت تکذیب کنندگان آیات الهی از راههای تحصیل معرفت و شناخت

و الذین کذبوا بآیتنا صم و بکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۰ - ۵،۶،۱

۱ - تکذیب کنندگان آیات الهی و آنان که از سر تکبر و خودبرتربینی معارف الهی را نپذیرند، از رحمتهای ویژه الهی در دنیا محرومند.

ان الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها لا تفتح لهم أبواب السماء

چنانچه جمله <لا تفتح ..> بیان محرومیتی باشد که در دنیا دامنگیر تکذیب کنندگان می شود، گشوده نشدن درهای آسمان برای آنان، کنایه از شامل نشدن رحمتهای خاص الهی بر آنان است.

۵ - تکذیب کنندگان آیات الهی و مستکبران، محروم از ورود به بهشت

إن الذین کذبوا بآیتنا و استکبروا عنها .. لا یدخلون الجنة

۶ - ورود تکذیب کنندگان آیات الهی و مستکبران به بهشت، امری ناممکن، همچون عبور شتر از روزنه سوزن

و لا یدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط

<جمل> به معنای شتر است و <سم> به معنای روزنه ای است که در انتهای سوزن برای عبور نخ تعبیه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۶ - ۲،۵

۲ - تکذیب کنندگانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند ، زمینه پذیرش دعوت پیامبران را از دست داده و هرگز به آیات و نشانه های الهی ایمان نخواهند آورد .

إن الذین حقت علیهم کلمت ربک لا یؤمنون

۵ - محروم ساختن تکذیب کنندگان آیات الهی از ایمان ، سنت خدا و مقتضای ربوبیت اوست .

إن الذین حقت علیهم کلمت ربک لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۳ - ۴

ص: ۳۶۰

۴ - کافران به آیات خدا و معاد ، حظّی از رحمت خداوند ، نخواهند داشت .

و الذین کفروا بأی-ت اللّٰه و لقاءه أول-ئکک یئسوا من رحمتی

>یئسوا من رحمتی < می تواند جمله خبری باشد و می تواند کنایه از قضای الهی مبنی بر مشمول رحمت قرار نگرفتن افراد یاد شده باشد. برداشت بالا بنا بر احتمال دوم است.

۳۵۸- مخالفت با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مدثر - ۷۴ - ۲۳ - ۴

۴ - خوی استکبار و برتری طلبی ، عامل اصلی دین ستیزی و مخالفت ولیدبن مغیره ، با آیات الهی و پیامبراسلام (ص)

و استکبر

خداوند در آیه ۱۶، ولیدبن مغیره را به عنوان مخالف و دشمن آیات قرآن معرفی کرده (إِنَّهٗ كَانَ لَآيَاتِنَا عَنِيدًا) و در آیه مورد بحث، از او به عنوان مستکبر و برتری طلب یاد نموده است. از این نکته می توان استفاده کرد که مخالفت و دشمنی او با قرآن و پیامبراسلام(ص)، ناشی از خوی استکبار و برتری طلبی او بود.

۳۵۹- مراتب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۱۸ - ۲

۲ - آیات و نشانه های ربوبی ، در عظمت و بزرگی مختلف است (برخی بزرگ تر از برخی دیگر است) .

رأی من ءای-ت ربّہ الکبری

در صورتی که <الکبری> صفت تخصیصی <آیات> باشد، به دست می آید که آیات ربوبی، بر دو دسته بزرگ و بزرگ تر تقسیم می شود.

۳۶۰- مرگ از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۳ - ۷

۷- مرگ و حیات ، از آیات خداوند است .

و إنا لنحن نحي و نمیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۴۲ - ۱۵

۱۵ - < حیات و مرگ > و < خواب و بیداری > ، در بردارنده آیات متعدد خداوند و جلوه های گوناگون قدرت او

اللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا .. فِيمَسْكُ ... و يرسل الأخرى ... إِنَّ فِي ذَلِكَ لَأَيُّتٍ

ص: ۳۶۱

جمع آمدن <آیات> می رساند که آیه و نشانه بودن <حیات و مرگ> و <خواب و بیداری>، از جهات مختلف و گوناگون است.

۳۶۱- مرگ مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۳۷ - ۱۷

۱۷ - مرگ، آغاز گرفتاری مشرکان و تکذیب کنندگان آیات الهی است.

حتی إذا جاءتهم رسلنا يتوفونهم قالوا

۳۶۲- مریم(س) از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۹۱ - ۱۰

۱۰- مریم (س) و فرزندش عیسی (ع)، آیت الهی و نشانه رمز و راز آفرینش خداوندی برای جهانیان

و جعلناها و ابنها ءایه للع-لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۰ - ۱

۱ - حضرت عیسی و مادرش مریم (ع)، نشانه ای الهی برای امت پس از حضرت موسی (ع)

ثم أرسلنا موسی... و جعلنا ابن مریم و أمه ءایه

۳۶۳- مریم(س) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند.

أول-ئك .. إذا تتلى عليهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و بکّیاً

۳۶۴- مشاهده آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۲

ص: ۳۶۲

۲- آیات توحید در هستی همواره در مرآی و منظر انسانهاست .

و كَأَيِّنْ مِنْ ءَايَةٍ فِي السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ يَمُرُّنَ عَلَيْهَا

<مرور> به معنای گذر کردن است و گذر کردن مردم بر آیات و نشانه‌ها ملازم با مشاهده کردن آنهاست. گفته شده از آن جا که انسانها بر آیات آسمانی عبور نمی‌کنند، جمله <یمرون علیها> درباره آن آیات کنایه از <مشاهده می‌کنند> است.

۳۶۵- مشرکان مکه و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۱۱

۱۱ - مشرکان مکه ، گروهی بودند که زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبران را ، از دست داده بودند .

أَفَأَنْتَ تَكْرَهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ .. و مَا تَغْنَى الْآيَاتِ وَ النَّذْرِ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۳ - ۸

۸- اتکای مشرکان مکه به ملاک های مادی و حسی ، در شناخت معجزات و آیات الهی

حتى تفجر لنا .. حتى تنزل علينا كتبا نقرؤه

۳۶۶- مشرکان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱

۱ - برخی مشرکان و مخالفان پیامبر(ص) با یأوه گویی در صدد مغالطه و ایجاد شبهه در مورد آیات قرآن و دیگر آیات الهی بودند.

و إِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: <الخوض التخليط في المفاوضه على سبيل اللعب و العبث و ترك التفهم و التبيين>. یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۲۰ - ۱۱

۱۱- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افترى .. أول-ئک ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۲ - ۲

۲- برخورد ناشایست و بازی گرانه مشرکان با آیات الهی ، نشانگر اوج غفلت و بی خبری آنان است .

و هم فی غفله معرضون . ما یأتیهم من ذکر من ربهم

ص: ۳۶۳

جمله <مایاتیهم من ذکر..> یا بیان برای جمله پیشین است و یا در حکم تعلیل برای آن. در هر صورت بیانگر چگونگی و چرایی غفلت و بی خبری عمیق مشرکان است.

۳۶۷- مطالعه آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۹ - ۶

۶ - تشویق خداوند به دقت نظر در افق های آسمان و زمین ، جهت آگاهی یافتن از قدرت خدا بر تجدید حیات مردگان

رجل یتبتکم إذا مرّتم کلّ ممزّق إنکم لفی خلق جدید .. أفلم یروا إلی ما بین أید

<أفلم یروا> تشویق و تحریک بر اندیشیدن در آسمان ها و زمین است و این که انسان ها در احاطه آنها هستند و هیچ راه گریزی از آن نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۸ - ۹

۹ - مطالعه درباره طبیعت ، از راه های خداشناسی

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. الأنع-م مختلف ألونه كذلك إنما یخشی الل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۷ - ۱۰

۱۰ - مطالعه آفاقی ، روشی کارآمد در جهت گرایش به توحید

و من ءای-ته الیل و النهار .. و اسجدوا لله

۳۶۸- معجزه از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۰ - ۷

۷ - معجزات ، آیات الهی اند .

لولا أنزل عليه آيات .. قل إنما آيات عند الله

تعبیر از معجزات به <آیات>، حاکی از حقیقت بالا است.

۳۶۹- معجزه برای مکذبان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۵۹ - ۱۸

۱۸- اعطای معجزه به امت های حق ناپذیر و تکذیب کننده آیات الهی ، کاری بیهوده و دور از ساحت خداست .

ص: ۳۶۴

و ما منعنا أن نرسل .. و ما نرسل بالأی-ت إلا تخويفاً

عبارت <و ما نرسل بالآیات إلا تخويفاً> (ما معجزات را جز برای بیم دادن نفرستادیم) می تواند توضیحی باشد برای امتناع خداوند از ارائه معجزه به امتهای بعدی به خاطر تکذیب شدن معجزات توسط پیشینیان. با این بیان که هدف از ارائه معجزه بیم دادن است. وقتی امتها آن را تکذیب کنند، ارائه آن لغو و بیهوده خواهد بود و چنین امری از ساحت خداوند به دور است.

۳۷۰- معراج از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱ - ۱۶

۱۶- معراج ، از جمله آیات و نشانه های مهم الهی برای پیامبر (ص) بود .

أسرى .. لئریه من ءای-تنا

برداشت فوق مبتنی بر این است که خودِ فعلِ <اسراء> (بردن پیامبر(ص) به معراج) مصداق آیات الهی باشد و خداوند پیامبرش را به معراج برد تا او بدین وسیله به قدرت و عظمت الهی پی ببرد.

۳۷۱- معرضان از آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۲ - ۵

۵- کافران ، از آیات آسمانی خداوند اعراض کرده و روی گردان اند .

و هم عن ءای-تها معرضون

۳۷۲- معرضان از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۶

۱۶ - گروهی از مردم عصر موسی آیات خدا را دروغ پنداشتند و به آنها بی اعتنا بودند .

ذلك بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۵ - ۳

۳- کفرپیشگان ، در آیات و نشانه های توحید تأمل نمی کنند و دلالت آنها را بر توحید در نمی یابند .

یمرون علیها و هم عنها معرضون

<اعراض> (مصدر معرضون) به معنای روی گرداندن است و روی گرداندن از نشانه های توحید به معنای تأمل نکردن در آنها و درک نکردن دلالتشان بر یکتایی خداوند است.

ص: ۳۶۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۳۲ - ۵

۵- کافران ، از آیات آسمانی خداوند اعراض کرده و روی گردان اند .

و هم عن ءای-تها معرضون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۴

۴ - کسانی که در پی کسب لَهو و گمراهی مردم اند ، در برخورد با آیات خداوند ، از آن اعراض می کند .

و من الناس من یشتری لهو الحدیث لیضلّ عن سبیل اللّٰه . . . و إذا تتلی علیه ءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - یس - ۳۶ - ۴۶ - ۱

۱ - کافران صدراسلام از تمامی آیات و نشانه های پروردگار ، اعراض کرده و آنها را نپذیرفتند .

و ما تأتیهم من ءایه من ءای-ت ربّهم إلاّ کانوا عنها معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۲ - ۱

۱ - کافران ، روی گردان از تأمل و اندیشه در آیات و نشانه های الهی

و إن یروا ءایه یعرضوا

۳۷۳- معرضان از آیات خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۶ - ۶

۶ - خداوند در روز قیامت ، از افراد بی اعتنا به آیات و معارف الهی ، روی برگردانده و به آنان بی اعتنا خواهد بود .

و إذا رأيت الذين يخوضون في آياتنا

طبرسی (ره) درباره معنی خوض می گوید: >الخوض التخليط في المفاوضه على سبيل اللعب و العبث و ترك التفهم و التبيين<. یعنی خوض خلط کردن در گفتگو برای بازی و بیهوده گویی است، نه برای فهم و روشن شدن حقیقت.

۳۷۵- مفتریان بر خدا و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- هود - ۱۱ - ۲۰ - ۱۱

۱۱- کفرپیشگان ، مشرکان و آنان که به خدا دروغ می بندند ، از شنیدن و دیدن آیات الهی ناتوانند .

و من أظلم ممن افترى .. أولئك ... ما كانوا يستطيعون السمع و ما كانوا يبصرون

۳۷۶- مقام نبوت و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰- مریم - ۱۹ - ۱۰ - ۳

۳- درخواست علامت از خدا برای اطمینان فزون تر ، با مقام پیامبری سازگار است .

قال رب اجعل لی آیه قال آیتک ألا تکلم الناس

۳۷۷- مقامات ذاکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۱۲۷ - ۱

۱- هدایت یافتگان و یادکنندگان آیات و معارف الهی از جایگاهی آکنده از آرامش در نزد خداوند برخوردارند.

فمن یرد الله أن یردیه .. قد فصلنا الایت لقوم یدکرون. لهم دارالسلام عند ربهم

۳۷۸- مکذبان آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳- شعراء - ۲۶ - ۳۱ - ۳

۳- فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال رب السموت و الأرض . . . قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جئتک بشيء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و

ص: ۳۶۷

پذیرفت.

۳۷۹- مکذبان آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۳۱ - ۳

۳- فرعون دلایل آفاقی و انفسی ارائه شده از سوی موسی را گویای صدق ادعای او ندانسته و تنها معجزه را شاهد صدق گفتارش می دانست .

قال رب السموت والأرض .. قال ... لأجعلنك من المسجونين . قال أولو جنتك بشيء

برداشت یاد شده به خاطر این نکته است که فرعون دلایل آفاقی و انفسی حضرت موسی را نپذیرفت و ضمن تمسخر آنها، او را به زندان تهدید کرد؛ ولی آن گاه که آن حضرت مسأله معجزه (شیء مبین) را مطرح ساخت، فرعون به ظاهر به آن تن داد و پذیرفت.

۳۸۰- مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۶۱ - ۲۵

۲۵- بنی اسرائیل ، آیات خدا را انکار کردند و به آنها کفر ورزیدند .

كانوا يكفرون بأيت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۲۱ - ۲،۶،۸

۲- تکذیب کنندگان آیات خداوند، ستمگرترین مردم هستند.

و من أظلم ممن .. أو كذب بايته

۶- مشرکان، از مصادیق بارز افترا زندگان به خدا و تکذیب کنندگان آیات الهی هستند.

أنکم لتشهدون أن مع الله الهه .. من أظلم ممن افتري .. أو كذب بايته

۸ - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه . . . و من أظلم ... إنه لا یفلح الظلمون

مراد از ضمیر در <آتیناهم> به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۲۸ - ۸

۸ - کافران تکذیب کننده آیات الهی حتی در صورت بازگشت به دنیا ایمان نمی آورند.

فقالوا یلیتنا نرد . . . و لو ردوا لعادوا لما نهوا عنه

ص: ۳۶۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۳ - ۶

۶ - ستمکاران آیات الهی را انکار می کنند.

و لكن الظلمين بأيت الله يجحدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۴۵ - ۷

۷ - قطع هر گونه امداد الهی به ظالمانِ تکذیب کننده آیات الهی *

فقط دابر

<دابر> به معنی پشت و عقب است و از معانی محتمل کنایی در آیه قطع هر گونه امداد و فیض الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۵۰ - ۱۲

۱۲ - مدعیان تحریمهای بی اساس، تکذیب کننده آیات خداوند و منکران آخرت هستند.

قل هلم .. و لا تتبع أهواء الذين كذبوا بآيتنا و الذين لا يؤمنون بالأخـره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۴۱ - ۶

۶ - آنان که آیات الهی را دروغ بشمارند و از سر تکبیر آنها را انکار کنند، از ستم پیشگانند.

إن الذين كذبوا .. كذلك نجزي الظلمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۰۳ - ۱۶

۱۶ - فسادگران دارای زمینه هایی برای تکذیب آیات الهی و انکار رسالت پیامبران

فَظَلَمُوا بِهَا فَاَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۳۶ - ۴،۶۸

۴ - فرعونیان آیات الهی را تکذیب کرده و به آن بی اعتنا بودند .

بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

در برداشت فوق ضمیر <عنها> به <آیتنا> برگردانده شده است. گفتنی است که در این صورت <غفلت> به معنای بی اعتنائی خواهد بود، نه به معنای بی خبری؛ زیرا جمله قبل (کذبوا ...) دلالت می کند که فرعونیان از آیات الهی بی خبر نبودند.

۶ - فرعونیان با غفلت از انتقام گیری خداوند، آیات او را تکذیب کردند .

بأنهم كذبوا بآياتنا و كانوا عنها غفلين

برداشت فوق مبتنی بر این است که ضمیر <عنها> به <نقمت> (برگرفته شده از <انتقمنا>) برگردد و جمله <و كانوا .. > حال برای ضمیر <کذبوا> باشد. گفتنی است در این صورت غفلت به معنای حقیقی آن (بی خبر بودن و توجه نداشتن)

ص: ۳۶۹

خواهد بود.

۸ - بی اعتنایان به آیات الهی و تکذیب کنندگان آنها، در خطر گرفتار شدن به انتقام خداوند هستند .

فانتقمنا منهم .. بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱۶، ۵، ۴

۴ - گروهی از انسان ها هیچ نشانه ای را که برای اثبات حقانیت دین به آنان ارائه شود، تصدیق نمی کنند و بدان ایمان نمی آورند .

و إن يروا كل ءاية لا يؤمنوا بها

۵ - خداوند دارندگان روحیه ناباوری به آیات الهی را از درك آیات و معارف خویش محروم می سازد .

سأصرف عن ءآيتي الذين يتكبرون .. و إن يروا كل ءاية لا يؤمنوا بها

جمله <إن يروا .. > عطف بر <يتكبرون ... > و صله دیگری برای <الذين > است. یعنی: <سأصرف عن ءآيتي الذين إن يروا ... >. بنابراین <إن يروا > اشاره به گروهی دیگر دارد که خداوند آنان را از درك آیات و معارف بازمی دارد.

۱۶ - گروهی از مردم عصر موسی آیات خدا را دروغ پنداشتند و به آنها بی اعتنا بودند .

ذلك بأنهم كذبوا بآيتنا و كانوا عنها غفلين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۷

۱۷ - بلعم باعورا پس از ایمان به آیات الهی آنها را تکذیب کرد .

فمثله كمثل الكلب .. ذلك مثل القوم الذين كذبوا بآيتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۷ - ۴، ۳

۳ - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه ساحت قدس الهی نخواهند کرد .

و أنفسهم كانوا يظلمون

تقديم <أنفسهم> بر <يظلمون> مفید حصر است و این حصر می تواند در ارتباط با خداوند ایراد شده باشد / یعنی: مکذبان با تکذیب آیات، به خداوند ضرر نمی رسانند و تنها به خود ستم می کنند.

۴ - تکذیب کنندگان آیات الهی با تکذیبشان ضرری را متوجه دیگران نخواهند کرد .

و أنفسهم كانوا يظلمون

برداشت فوق بر این مبناست که حصر در ارتباط با دیگران، پیامبر(ص) و مسلمانان، مطرح باشد / یعنی: تکذیب کنندگان با تکذیب آیات ضرری را متوجه پیامبر(ص) و یا مسلمانان نخواهند کرد، بلکه خود ضرر خواهند دید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۸ - ۴

۴ - تصدیق کنندگان آیات الهی ، هدایت یافتگان ، و تکذیب کنندگان آیات الهی ، ضلالت پیشگاندند .

الذین کذبوا بآئتنا .. من یهد الله فهو المهتدی و من یضلل

با توجه به آیه قبل معلوم می شود مصداق مورد نظر برای ضلالت، تکذیب آیات خداوند است و مصداق هدایت، تصدیق آیات

و

ص: ۳۷۰

ایمان به آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۵۴ - ۲،۳،۸

۲ - فرعونیان و پیشینیان آنان مردمی گنهکار و تکذیب کننده آیات الهی

کذبوا بآیات ربهم فأهلكنهم بذنوبهم

۳ - آل فرعون از مظاهر بارز تکذیب کنندگان آیات الهی

كذبوا آيات فرعون و الذين من قبلهم كذبوا بآيات ربهم

۸ - تکذیب کنندگان آیات و نشانه های خداوند ظالم هستند .

کذبوا بآیات ربهم .. و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۵ - ۱

۱ - اقوام پیامبران پیشین ، آیات و نشانه های الهی را تکذیب کردند .

و لا تکونن من الذین کذبوا بآیت اللّٰه

با توجه به ارتباط این آیه با آیه های قبل می توان گفت که مراد از < الذین کذبوا بآیت اللّٰه > اقوام پیامبران گذشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۹ - ۲،۸

۲ - اکثریت قاطع قوم عاد ، آیات الهی و نشانه های ربوبیت خداوند را انکار کردند .

و تلک عاد جحدوا بأیّات ربهم

با اینکه عده ای از مردم عاد ایمان آوردند، خداوند انکار آیات و مخالفت با پیامبران را به همه قوم نسبت می دهد تا به این نکته اشاره کند که: اکثریت قریب به اتفاق آنان، به کفرورزی اصرار داشتند و مؤمنان در قیاس با آنها، چیزی به شمار نمی آمدند. قابل ذکر است که چون فعل <جحد> به وسیله حرف <با> متعدی شده، معنای <کفر> در آن اشراب شده است.

۸- توده های قوم عاد ، به پیروی از فرمان سران خویش ، آیات الهی را انکار و با پیامبران مخالفت می کردند .

و تلك عاد جحدوا بأی-ت ربهم و عصوا رسله و اتبعوا أمر كل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۹۹ - ۱۱

۱۱- تنها شیوه حق ناپذیران ستم پیشه در برخورد با آیات الهی ، انکار آنهاست .

فأبی الظ-لمون إلا كفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۷ - ۴

۴- فرعون آیات و معجزات الهی موسی (ع) را سحر خواند و آن را وسیله ای برای بیرون راندن فرعونیان از مصر دانست .

لتخرجننا من أرضنا بسحرک ی-موسی

ص: ۳۷۱

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۷۷ - ۱،۲

۱- خداوند ، حضرت نوح (ع) را از گزند تکذیب کنندگان آیات الهی نجات داد و از او کاملاً حمایت کرد .

و نصرن-ه من القوم الذین کذبوا ب-ای-تنا

واژه <نصر> هر گاه با <من> متعدی شود، متضمن معنای نجات و خلاصی است (برگرفته از <قاموس المحيط>).

۲- قوم نوح ، آیات الهی را تکذیب کردند .

و نصرن-ه من القوم الذین کذبوا ب-ای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۰۶ - ۴

۴ - شقاوت و گمراهی ، عامل روی آوردن سران و اشراف مرفّه ، به تکذیب آیات الهی

ألم تكن آى-تى . . . تکذبون . قالوا ربنا غلبت علينا شقوتنا و کنا قوماً ضالّین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۶ - ۴

۴ - فرعون و قوم او ، دعوت حضرت موسی و هارون (ع) را نپذیرفته و آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند .

فقلنا اذها إلى القوم الذین کذبوا بأى-تنا فدمرن-هم تدمیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۲ - ۳

۳ - تردید و ناباوری نسبت به آیات الهی ، مشکل مجموعه های آینده بشری

أنّ الناس كانوا ب-ای-تنا لا یوقنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اکثر مشرکان مکہ ، کافر بوده و به آیات خدا ، ایمان نیاوردند .

و من هـ-ؤلاء من يؤمن به و ما يجحد بأى-تنا إلا الك-فرون

به قرینه <و من هـ-ؤلاء من يؤمن به> ، <الكافرون> ، اکثر مشرکان مکہ را تشکیل می دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - آیات الهی را ، جز ظالمان ، انکار نمی کنند .

و ما يجحد بأى-تنا إلا الظ-لمون

۹ - مشرکان مکہ ، مردمی ستم پیشه و منکر آیات الهی بودند .

ما يجحد بأى-تنا إلا الك-فرون .. و ما يجحد بأى-تنا إلا الظ-لمون

<ال> در <الظالمون> عهد بوده و اشاره به <الكافرون> در آیه چهل و هفت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۵۳ - ۴

۴ - کافرانِ منکرِ آیات الهی، وعده پیامبر (ص) را بر عذاب، در صورت تداوم کفر، باور نداشتند.

و يستعجلونك بالعذاب

شتاب کافران در گرفتار شدن به عذاب، با وجود این که هیچ کسی، حتی کافر، علاقه و تمایل به عذاب ندارد، نشان می دهد که آنان، تعجیل در عذاب را، از ناباوری و یا استهزا می خواسته اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۶

۱۶ - منکران آیات الهی، جز دغلكاران ناسپاس نیستند.

و ما يجحد بآي-تنا إلا كل ختار كفور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - يس - ۳۶ - ۴۶ - ۱

۱ - کافران صدر اسلام از تمامی آیات و نشانه های پروردگار، اعراض کرده و آنها را نپذیرفتند.

و ما تأتیهم من آیه من آي-ت ربهم إلا كانوا عنها معرضین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۴۲ - ۱

۱ - فرعونیان، تمامی آیات و معجزات الهی را تکذیب کردند.

كذبوا ب-آي-تنا کلها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۵ - ۶

۶- قوم یهود، تکذیب کنندگان آیات الهی (قرآن)

بئس مثل القوم الذین کذبوا ب-ای-ت الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - تغابن - ۶۴ - ۱۰ - ۱

۱ - کسانی که به کفر و تکذیب آیات الهی پردازند، اهل دوزخ اند.

و الذین کفروا و کذبوا ب-ای-تنا أول-ئک اصح-ب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۲۸ - ۱

۱ - طغیان گران دوزخی، آیات الهی را دروغ شمرده و بر تکذیب آن اصرار میورزیدند.

و کذبوا ب-ای-تنا کذاباً

<کذاباً> (مصدر باب <تفعیل>)، مفعول مطلق است که بر تأکید دلالت دارد.

ص: ۳۷۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۸۶ - ۱،۲

۱ - دوزخ جایگاه کفرپیشگان و تکذیب کنندگان آیات خداوند

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک اصحب الجحیم

۲ - مشرکان و یهودیان ، مردمانی کفر پیشه و تکذیب کننده آیات الهی

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا

با توجه به آیات گذشته معلوم می شود مصداق بارز از <الذین کفروا و کذبوا...> مشرکان و یهودیان منکر قرآن و رسالت پیامبر(ص) می باشد.

۳۸۱- مکذبان آیات خدا در جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۳۹ - ۲

۲ - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئک اصحب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۵۴ - ۶

۶ - عذاب کافران منکر آیات خدا ، در جهنم قطعی است .

یستعجلونک بالعذاب و إن جهنم لمحیطه بالک-فرین

جمله اسمیه "إن جهنم" و تأکید "إن" بر حتمیت عذاب، دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۶ - ۲

۲- ورود و ماندگاری کافران و تکذیب گران آیات خدا و لقاء الله ، به عذاب ، به صورت جبری است .

و أما الذين كفروا .. في العذاب محضرون

به صورت مفعولی آورده شدن احضار افراد یاد شده به جهنم و یا حاضر بودن شان در آن، می تواند اشاره به نکته فوق داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۹ - ۱۲، ۱۱

۱۱ - کافران و تکذیب گران آیات الهی ، اهل دوزخ اند .

و الذين كفروا و كذبوا ب-ای-تنا أول-ئك أصح-ب الجحيم

۱۲ - دوزخ ، جایگاه ابدی کافران و تکذیب گران بوده و آنان هرگز از آن رهایی نخواهند یافت .

أول-ئك أصح-ب الجحيم

ص: ۳۷۴

<صاحب> (مفرد <أصحاب>) به معنای یار و ملازم است. بنابراین <أصحاب الجحیم> یعنی، کسانی که با دوزخ یار و ملازم بوده و هرگز از آن جدا نخواهند شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - مطففین - ۸۳ - ۱۰ - ۲

۲ - گرفتاری به جهنم و عذاب الهی، سرنوشت تکذیب کنندگان آیات الهی است.

ویل یومئذ للمکذبین

به قرینه <إذا تتلی علیه آیاتنا..> در آیات بعد، عنوان <مکذبین>، تکذیب کنندگان آیات خداوند را در برمی گیرد.

۳۸۲- مکذبان آیات خدا در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۲ - ۷

۷ - بدکارانِ دروغ انگارِ آیات الهی، در روز قیامت، ناامید و اندوه ناک اند.

ثم کان عـقبه الذین أسـئوا السوای أن کذبوا بأیـت اللّـه .. و یوم تقوم الساعه ی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - بلد - ۹۰ - ۱۹ - ۲

۲ - سمت چپ در آخرت، جایگاه استقرار کسانی است که به آیات الهی کفر ورزیده و از آزادسازی بردگان، غذا دادن به یتیمان و مستمندان و توصیه یکدیگر به صبر و ترحم، امتناع کرده اند.

فکّ رقبه .. و الذین کفروا بـایـتنا هم أصحاب المشئمه

چنانچه <مشأمه> به معنای <سمت چپ> باشد - که در <صحاح> از جمله معانی آن شمرده شده است - برداشت یاد شده استفاده می شود. کلمه <أصحاب>، بیانگر حضور طولانی <اصحاب المشأمه> در سمت چپ است به گونه ای که با آن مصاحبت داشته و از آن فاصله نمی گیرند.

۳۸۳- مکذبان آیات خدا و چهارپایان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - تکذیب کنندگان آیات الهی، در محروم بودن از درک معارف الهی مانند چارپایانند.

أولئك كالأنعم

همسانی گمراهان تکذیب کننده آیات با چهارپایان و به اصطلاح <وجه شبه>، به دلیل جمله <لایفقهون بها و .. > (محرومیت از درک معارف الهی) است.

۱۳ - تکذیب کنندگان آیات الهی به دلیل بهره نگرستن از ابزار شناخت معارف الهی از چارپایان بدترند.

بل هم أضل

حرف <بل> برای اضراب است که در این مورد به معنای انتقال از غرضی به غرض مهمتر می باشد. در نتیجه مفاد <بل> این

ص: ۳۷۵

است که اگر چه تکذیب کنندگان مانند چهارپایان از درک آیات الهی محرومند، ولی چون از ابزاری برای شناخت آیات الهی بهره مند بودند که حیوانات فاقد آن هستند، باید آنان را از چهارپایان نیز فرومایه تر خواند.

۳۸۴- مکذبان آیات خدا و سگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۵

۱۵ - حالت درونی تکذیب کنندگان آیات الهی مانند حالت سگ تشنه ای است که همواره له له می زند .

ذلك مثل القوم الذين كذبوا بآياتنا

<ذلك> اشاره به حالتی است که جمله <فمثله .. > آن را درباره سگ بیان داشت.

۳۸۵- مکذبان آیات خدا و شیاطین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - اعراف - ۷ - ۲۷ - ۱۶

۱۶ - کافران و منکران آیات الهی تحت نفوذ و ولایت شیاطین هستند.

ذلك من آيات الله .. إنا جعلنا الشيطان أولياء للذين لا يؤمنون

جمله <ذلك من آیات الله> در آیه قبل می تواند بیانگر متعلق <لا يؤمنون> باشد.

۳۸۶- مکذبان آیات خدا هنگام عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۹۷ - ۲

۲ - تکذیب کنندگان محکوم به عذاب استیصال ، آن گاه که عذاب دردناک الهی را ببینند و راهی جز تسلیم شدن برای آنان نماند ، از تکذیب دست برداشته و اظهار ایمان خواهند کرد .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون .. حتى يروا العذاب الأليم

۳۸۷- مکر مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۲ - ۱۶

۱۶ - منکران آیات الهی ، جز دغلكاران ناسپاس نیستند .

و ما یجحد بأی-تنا إلا کلّ ختار کفور

ص: ۳۷۶

۳۸۸- منابع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴ - ۳

۳ - آسمان ، منبع آیات و نشانه های شگفت الهی

من السماء آیه فظلت أعن قهم لهاخ-ضعین

تکثیر <آیه>، تکثیر تفخیم است. بنابراین <إن نشأ... من السماء آیه>؛ یعنی، اگر بخواهیم، بر آنان از آسمان آیتی عظیم و شگفت فرود می آوریم ... گفتنی است که جمله بعد <فظلت أعناقهم...> قرینه برای همین معنا نیز می باشد.

۳۸۹- منشأ آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۱۱ - ۳

۳ - آیات الهی در نظام تکوین و تشریح ، نشأت یافته از مقام ربوبیت و در جهت تکامل خلق

و الذین كفروا ب-ای-ت ربهم

با توجه به این که در آیات پیشین، هم سخن از نشانه های تکوینی خدا و هم سخن از قرآن به میان آمده است؛ واژه <آیات> در این آیه می تواند به هر دو بخش اشاره داشته باشد. وصف <ربب> نیز بیانگر جنبه ربوبیت و تکامل بخشی این آیات است.

۳۹۰- منشأ استهزای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۹ - ۲

۲ - برخورد استهزا آمیز با آیات الهی ، دارای ریشه در خصلت های استکباری *

یصر مستکبرًا .. اتخذها هزواً

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا استفاده می شود.

۳۹۱- منشأ افترا به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۷ - ۴

۴ - دروغ پردازی علیه دین و آیات الهی ، دارای ریشه در گناه پیشگی فرد

أفَّاك أثمم

می توان گفت: <أثمم> در مقام بیان فلسفه <أفَّاك> است.

ص: ۳۷۷

۳۹۲- منشأ تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۳ - ۲

۲- کفر ، منشأ نپذیرفتن دلایل و آیات روشن الهی

و إذا تتلى عليهم آیتنا بین-ت قال الذین کفروا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۵۷ - ۵

۵ - کفر به خدا و تکذیب آیات او (قرآن) ، برخاسته از خوی استکبار و خود بزرگ بینی

و الذین کفروا و کذبوا بآی-تنا .. عذاب مهین

توصیف <عذاب> به <مهین> (ذلیل کننده)، گویای این حقیقت است که کفر به خدا و تکذیب آیات او، کرداری برخاسته از روح استکباری و خودبزرگ بینی است و خداوند، متناسب با آن، کیفری را تعیین فرموده است تا آن روح را درهم بشکند و به خواری و ذلتشان بکشاند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۶ - ۵

۵ - دل بستگی به زندگی دنیایی ، منشأ اصلی مجادله در آیات الهی و انکار آن است .

و یعلم الذین یج-دلون .. فما أوتیتم من شیء فمت-ع الحیوه الدنیا

با توجه به فای تفریع در <فما أوتیتم>، می توان استفاده کرد که مجادله در آیات الهی و انکار آن، از دنیا محوری برخاسته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - دخان - ۴۴ - ۳۵ - ۳

۳- دین ستیزی و انکار آیات الهی ، دارای ریشه در نوع نگرش انسان به زندگی و مرگ

۳۹۳- منشأ گمراهی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۱ - ۷

۷- منکران آیات خدا و کافران به خدا، تحت تأثیر عوامل بیرونی و منفعلانه، از خدا و آیات او، روی گرداندند و نه با منطق و برهان

و لئن سألتهم من خلق... و سخر... ليقولنّ الله فأنى يؤفكون

مجهول آورده شدن فعل <يؤفكون> دلالت بر این می کند که مشرکان و منکران آیات خدا و مؤمنان به باطل، تحت تأثیر القائنات بیرونی، چنین روی کردی را پیدا کرده اند.

ص: ۳۷۸

۳۹۴- منشأ مجادله در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۱،۵

۱ - کسانی که بدون هیچ دلیل و برهانی ، به مجادله و ستیزه جویی در آیات الهی (دین) بر می خیزند ، در دل آنان نوعی کبر و خودبرتربینی نهفته است .

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بَغْيًا سُلْطَانًا أَمْ لَهُمْ فِي ذَلِكَ إِلَهٌ آخَرٌ

<سلطان> به معنای حجت و برهان است.

۵ - کبر و خودبرتربینی ، عامل جدال و ستیزه جویی کافران و مشرکان با آیات الهی و پیامبر اسلام (ص)

إِنَّ الَّذِينَ يَجِدُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بَغْيًا سُلْطَانًا أَمْ لَهُمْ فِي ذَلِكَ إِلَهٌ آخَرٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۶ - ۵

۵ - دل بستگی به زندگی دنیایی ، منشأ اصلی مجادله در آیات الهی و انکار آن است .

و يعلم الذين يجادلون .. فما أوتيتهم من شيء فمت ع الحيوه الدنيا

با توجه به فای تفریع در <فما أوتيتهم> ، می توان استفاده کرد که مجادله در آیات الهی و انکار آن، از دنیا محوری برخاسته است.

۳۹۵- منکران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۲۱ - ۵

۵ - وجود منکران آیات الهی ، قاتلان پیامبران و عدالت خواهان ، در میان اهل کتاب و مشرکان

قل للذين اوتوا الكتاب و الامين .. ان الذين يكفرون بايات الله و يقتلون الن

۳۹۶- موارد آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۱ - ۱۴

۱۴ - تحقق روز قیامت از مهمترین آیات خدا *

کما نسوا لقاء یومهم هذا و ما کانوا بایتنا یجحدون

بدیهی است که معاد و برپایی قیامت از آیات الهی است. بنابراین ذکر به خصوص آن می تواند به این جهت باشد که در بین دیگر آیات از اهمیت خاصی برخوردار است.

ص: ۳۷۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۷۷ - ۱

۱- آثار به جا مانده از شهر ویران شده قوم لوط ، نشانه ای بزرگ از خدا و عظمت او برای اهل ایمان است .

و إنها لبسبیل مقیم . إن فی ذلک لآیه للمؤمنین

تنوین <لأیه> برای تفخیم و تعظیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۶ - ۳

۳- بیرون آوردن شیر خالص و آماده نوشیدن ، از بین خون و سرگین داخل شکنجه شتر ، گاو و گوسفند ، از آیات خداوند

و إن لکم فی الأنع-م لعبره نسقیکم ممّا فی بطونه من بین فرث و دم لبنا خالصا سائغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۲۱ - ۱

۱ - نجات نوح (ع) و پیروانش و هلاکت کفرپیشگان قوم وی ، آیتی بزرگ و عبرت آموز برای دیگران

إن فی ذلک لآیه و ما کان اکثرهم مؤمنین

<ذلک> به جریان نجات نوح(ع) و پیروان وی و نیز هلاکت قوم کفرپیشه وی اشاره دارد. <آیه> در این جا مرادف

<عبره> می باشد و نکره آمدن آن بیانگر عظمت آن است.

۳۹۷- موانع استفاده از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۱۱

۱۱ - روحیه لجاج و حق ناپذیری ، مانع بهرهوری انسان از آیات الهی

إن فی ذلک لآیة لقوم یؤمنون

قید <لقوم یؤمنون> نشانگر آن است که کسانی که مصمم بر عدم پذیرش حق اند، از آیات روشن و غیرقابل انکار و گسترده الهی در نظام آفرینش، کمترین بهره را نخواهند برد.

۳۹۸- موانع ایمان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۵،۷

۵- روحیه استکباری و خودبزرگ بینی، مانع از درک و پذیرش آیات الهی است.

وَلِي مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا

۷- برخورد منفی با آیات الهی، مانع از پذیرش آنها است.

و من الناس من يشتري لهو الحديث ليضلّ عن سبيل الله . . . و إذا تتلى عليه آية-تنا

ص: ۳۸۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۱۴

۱۴ - کبرورزیدن ، مانع ایمان به آیات خدا است .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ . . . وَ هُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

۳۹۹- موانع درک آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۳۹ - ۱۱

۱۱ - سلب قدرت بینش و برداشت صحیح از آیات الهی، نمودی از گمراه ساختن خداوند است.

و الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَ بَكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَضِلَّهُ

جمله <من يشاء الله> بیانگر این معنی است که کری و لالی تکذیب کنندگان آیات الهی تحقق همان مشیت الهی در مورد گمراه ساختن تکذیب کنندگان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۸ - ۱۰

۱۰ - دروغ پردازی و گناه پیشگی ، مانع از شنود و دریافت بایسته آیات الهی است .

أَفَاكُ أَتَيْمٌ . يَسْمَعُ آيَاتِ اللَّهِ ... ثُمَّ يَصْرُ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۴۴ - ۳

۳ - کفر و لجاجت ، مانع درک حقیقت نشانه های الهی

و إن يروا . . يقولوا سحب

آنچه حقیقتاً پاره های عذاب را در چشم کافران تکه های متراکم ابر جلوه می دهد، لجاجت و حق ستیزی آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۴ - ۴

۴ - تردید در قیامت ، حجاب آدمی در دیدن آیات روشن توحیدی است .

سنریمم ءای-تنا . .. ألا إِنْهُمْ فِی مَرِیْهٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که ضمیر <أَنَّه الْحَقُّ> در آیه قبل به خدا برگردد. در این صورت می توان گفت که: عبارت <أَلَا إِنْهُمْ فِی مَرِیْهٍ> در مقام بیان این است که تردید در قیامت، باعث شده است که کافران نتوانند از آیات روشن توحیدی بهره ببرند.

ص: ۳۸۱

۴۰۱- موانع شناخت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۱ - ۳

۳ - روحیه ناباوری و سطحی نگری ، مانع رهجویی انسان به شناخت آیات الهی

ءای-ت للموقنین .. أفلاتبصرون

تصریح به <موقنین> و توییح کافران با عبارت <أفلاتبصرون>، می رساند که مشکل اصلی آنان - که آیات الهی را در زمین و وجود انسان، نمی بینند و یا پیام آن را درک نمی کنند - سست اندیشی، ناباوری و سطحی نگری است.

۴۰۲- موانع فهم آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۴۶ - ۱،۲

۱ - خداوند ، متکبران و خودبزرگ بینان را از درک آیات و معارف خویش باز می دارد .

سأصرف عن ءایتی الذین یتکبرون فی الأرض

کلمه <صرف> آنگاه که با <عن> متعدی شود، به معنای بازداشتن و مانع شدن است. و بازداشتن از آیات الهی یا به معنای مانع شدن از فهم آیات است و یا به معنای بازداری از ایمان به آیات و یا جلوگیری از ابطال و از میان بردن آنهاست. تنها معنای اول با همه فراهای آیه متناسب است.

۲ - تکبر و خودبزرگ بینی ، زمینه از دست دادن توان درک آیات و معارف الهی است .

سأصرف عن ءایتی الذین یتکبرون فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۷ - ۵

۵ - روحیه استکباری و خودبزرگ بینی ، مانع از درک و پذیرش آیات الهی است .

ولّی مستکبرًا کأن لم یسمعها

۴۰۳- موانع قبول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- انعام - ۶ - ۱۳۰ - ۱۱

۱۱- زندگی دنیا عامل فریب خوردن کافران در نپذیرفتن آیات و پند نگرفتن از انداز انبیا

و غرتهم الحیوه الدنیا

۴۰۴- موجبات نزول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۸۲

۵ - فرستادن آیات و معجزات، مقتضای ربوبیت خداوند و عنایت او به هدایت مردم

و ما تأتیهم من آیه من آیت ربهم

۴۰۵ - موسی (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶ - زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادیس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند.

أولئك... إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

۴۰۶ - موضعگیری علیه آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۴

۴ - مشرکان، به بهانه حفظ سنت های دینی به یادگار مانده از پدرانشان، در مقابل آیات روشن الهی موضع گیری کردند.

إذا تتلى عليهم آياتنا قالوا ما هذا إلا رجل يريد أن يصدّكم عما كان يعبد

۴۰۷ - موعظه به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۶ - ۱۶

۱۶ - پیامبر (ص) از جانب خداوند مأمور شد تا داستان بلعم باعورا را برای تکذیب کنندگان آیات الهی گزارش کند.

فأقصص القصص

<قصص> (مصدر <أقصص>) به معنای بیان کردن و بازگو کردن است. <قصص> به معنای خبر و داستان است و <ال> در آن عهد ذکر و اشاره به داستان بلعم باعورا است.

۴۰۸- مؤمنان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۸ - ۶

۶ - مؤمنان به آیات خداوند به احکام و قوانین او گردن می نهند.

فکلوا مما ذکر اسم الله علیه إن کنتم بأیته مؤمنین

ص: ۳۸۳

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۵۶ - ۱۷

۱۷ - موحدان ، پرداخت کنندگان زکات و مؤمنان به آیات الهی ، مصون از عذاب های الهی هستند .

عذابی أصیب به من أشاء و رحمتی .. فسأکتبها للذین ... بایتنا یؤمنون

جمله <سأکتبها> به منزله تفسیری است برای <من أشاء>. یعنی بیان می کند که چه کسانی مصون از عذاب الهی هستند و مشیت الهی بر عذاب نکردن آنان تعلق نمی گیرد و چه کسانی در خطر گرفتار شدن به عذاب الهی هستند. منطوق جمله <سأکتبها> بیانگر طایفه اول و مفهوم آن بیانگر طایفه دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۷۸ - ۴

۴ - تصدیق کنندگان آیات الهی ، هدایت یافتگان ، و تکذیب کنندگان آیات الهی ، ضلالت پیشگاندند .

الذین کذبوا بایتنا .. من یهد الله فهو المهتدی و من یضلل

با توجه به آیه قبل معلوم می شود مصداق مورد نظر برای ضلالت، تکذیب آیات خداوند است و مصداق هدایت، تصدیق آیات و ایمان به آنهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۰۷ - ۱

۱- بوستان های فردوس ، منزل گاهی تضمین شده برای نیک کرداران مؤمن به آیات الهی و قیامت است .

إِنَّ الذّین ءامنوا .. نزلاً

متعلق ایمان در <آمنوا> به قرینه آیات قبل - که درباره کفر به آیات و لقای پروردگار بود - ایمان به آیات و قیامت است. <فردوس> یعنی <وادی سرسبز>. برخی از زبان شناسان، آن را کلمه ای رومی می دانند که به زبان عرب وارد شده است (تاج العروس) کلمه <نزل> در معانی <منزل> و <وسایل پذیرایی> و... استعمال می شود. برداشت یاد شده، براساس معنای نخست است. فعل ماضی (کانت) درباره حوادث آینده، بر وقوع حتمی و تضمین شده آن حوادث دلالت دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - ساحر مؤمن مصر ، تحت تأثیر آیات و بینات الهی ، قرار گرفتند و خدا را بر فرعون ترجیح دادند .

لن نُؤثِرَكَ عَلَىٰ مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيْنَاتِ وَالَّذِي فَطَرْنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۳ - ۹،۱۳

۹ - مؤمنان ، به آیه های الهی ، ایمان دارند و در برابر خداوند تسلیم اند .

من يؤمن بأى-تتا فهم مسلمون

۱۳ - کسانی که پدیده های عالم را به عنوان آیه های خداوند باور دارند ، به پیام های آسمانی ، گوش فرا می دهند .

إن تسمع إلا من يؤمن بأى-تتا فهم مسلمون

مراد از <آیات> ممکن است آیات آفاقی و یا انفسی باشد و احتمال دارد آیات تشریحی باشد. برداشت، بنابر احتمال نخست

است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۸ - ۲

۲ - مؤمنان به آیات خدا و انجام دهندگان عمل صالح ، جایگاه شان بهشت است .

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

به قرینه مقابله با آیه قبل، متعلق <آمنوا> در این آیه کسانی اند که به آیات الهی ایمان آورده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۱،۱۱

۱ - برخورداران از روحیه تواضع و حق پذیری ، تنها گروندگان به آیات الهی اند .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِأَيِّتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا

۱۱ - مؤمنان ، در پیشگاه آیات الهی ، هیچ استکباری از خود بروز نمی دهند و تسلیم اند .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِأَيِّتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَكَبَّرُوا

متعلق <یستکبرون> در آیه، بیان نشده است. به قرینه سیاق، احتمال دارد که واژه <آیات> باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۶۹ - ۳

۳ - تقوایبندگان ، به آیات الهی ایمان آورده و در برابر اراده الهی تسلیم اند .

إِلَّا الْمُتَّقِينَ . يَسْتَجِيبُ لِمَن دَعَا . يَسْتَجِيبُ لِمَن دَعَا . يَسْتَجِيبُ لِمَن دَعَا .

۴۰۹- مؤمنان و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۱۰۱ - ۷

۷- از آیات و نشانه های الهی در آسمان ها و زمین و از هشدار های پیامبران ، تنها کسانی که زمینه ایمان دارند ، بهره مند خواهند شد .

قل انظروا ماذا فی السموت و الأرض و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۱۰

۱۰ - تنها اهل ایمان (دارندگان زمینه گرایش به حق) ، بهره مند از آیات گسترده الهی

إِنَّ فِی ذَٰلِكَ لَآیَاتٍ لِّقَوْمٍ یُّؤْمِنُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۱۱

ص: ۳۸۵

۱۱ - مؤمنان ، در پیشگاه آیات الهی ، هیچ استکباری از خود بروز نمی دهند و تسلیم اند .

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِأَيِّ-تَنَا الَّذِيْنَ إِذَا ذُكِّرُوا. .. وَ هُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

متعلق <یستکبرون> در آیه، بیان نشده است. به قرینه سیاق، احتمال دارد که واژه <آیات> باشد.

۴۱۰- مؤمنان و تعقل در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۲ - ۶

۶ - مؤمنان راستین ، سیرکنندگان در زمین برای شناخت نشانه های خدا و تعقل در آنها

السَّحُونَ

<سیح و سیاحت> (مصدر السائحون) به معنای سیر و سفر کردن است و توصیف مؤمنان به سائحون می تواند ناظر به مطلب فوق باشد.

۴۱۱- مؤمنان و شناخت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۱۲ - ۶

۶ - مؤمنان راستین ، سیرکنندگان در زمین برای شناخت نشانه های خدا و تعقل در آنها

السَّحُونَ

<سیح و سیاحت> (مصدر السائحون) به معنای سیر و سفر کردن است و توصیف مؤمنان به سائحون می تواند ناظر به مطلب فوق باشد.

۴۱۲- مهتدین هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۵

۱۵- پیامبران و هدایت یافتگان برگزیده ، به هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتند و می گریند .

من النبیین . . . و ممّن هدینا واجتبینا إذا تتلی علیهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و

۴۱۳- مهلت به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷- ۱۸۳ - ۱،۴،۵

۱ - سنت خداوند بر امهال کفرپیشگانِ تکذیب کننده و تأخیر در هلاکت و عذاب ایشان است .

ص: ۳۸۶

و املی لهم إن کیدی متین

املاء (مصدر املی از ماده ملاوه) به معنای مهلت دادن و تأخیر انداختن است. به مناسبت اینکه حقیقت بیان شده (مهلت دادن و تأخیر انداختن) درباره تکذیب کنندگان آیات الهی است، معلوم می شود مراد از تأخیر، تأخیر در عذاب است.

۴ - تأخیر در عذاب تکذیب کنندگان و کشاندن تدریجی آنان به ورطه های سقوط با عواملی خوشایند و خام کننده ، مکر خدا با ایشان است .

سنستدرجهم ... و املی لهم إن کیدی متین

مراد از <کید> همان استدراج و امهالی است که در آیه قبل مطرح شد.

۵ - امهال خداوند به کفرپیشگان تکذیب کننده ، زمینه ساز افزایش عذاب آنان است .

و املی لهم إن کیدی متین

چون امهال به عنوان <کید> مطرح شده است، معلوم می شود مهلت دادن در اینجا برای افزون شدن عذاب است.

۴۱۴- ناپسندی تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جمعه - ۶۲ - ۵ - ۵

۵ - تکذیب آیات الهی ، بس زشت و ناپسند در نزد خداوند

بئس مثل القوم الذین کذبوا ب-ای-ت الله

۴۱۵- ناپسندی غفلت از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۷ - ۷

۷ - دلخوش بودن به دنیا و آرامش یافتن به آن و غفلت از آیات الهی ، از اوصاف کافران و امری مذموم و ناپسند

إن الذین .. و رضوا بالحوه الدنيا و اطمأنوا بها ... غفلون

۴۱۶- نزول آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴ - ۱

۱ - قدرت خداوند ، بر نزول نشانه ای انکارناپذیر از آسمان برای ناگزیر ساختن کافران به ایمان

إن نشأ نزل عليهم من السماء آية فظلت . . . خ-ضعین

ص: ۳۸۷

۴۱۷- نشانه های تکذیب آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۶ - ۲

۲ - نادیده گرفتن اهمیت نقش شب و روز در زندگی انسان ، نمونه ای از تکذیب جاهلانه آیات الهی

أَكذَّبْتُمْ ب-ای-تی و لم تحيطوا بها علمًا .. ألم يروا أننا جعلنا الليل ... و النهار

<ألم يروا...> به اصطلاح ذکر خاص بعد از عام و یادآوری نمونه ای از آیات الهی است که از سوی کافران مورد تکذیب قرار گرفته است.

۴۱۸- نظارت بر تحریفگران آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۴۰ - ۱

۱ - خداوند ، ناظر و مراقب اعمال کژاندیشان و تحریف گران آیات الهی است .

إِنَّ الَّذِينَ يَلْحَدُونَ فِي ءِآي-تنا لايخفون علينا

<الحاد> (مصدر <يلحدون>) به معنای میل و انحراف است. منظور از آیات در <يلحدون في آياتنا> آیه های قرآن کریم و یا دلایل و نشانه های ربوبیت خدا در جهان است که در صورت دوم الحاد در آیات به معنای نگاه استقلالیه به آیات و غفلت از جنبه نشانه بودن آنها خواهد بود.

۴۱۹- نقش آیات آفاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۵۸ - ۲

۲ - نظام آفرینش ، نشانه خدا و جلوه پروردگاری او است .

و الذين هم بأی-ت ربهم يؤمنون

مراد از <آیات> ، می تواند نشانه های خداوندگاری او در جهان آفرینش باشد. هم چنین می تواند دلایل ربوبیت او در کتاب آسمانی (قرآن) باشد. برداشت فوق بر پایه احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۹

۹ - استفاده از کارکرد عوامل طبیعی در طبیعت برای اثبات وجود خداوند ، از شیوه های تبلیغی قرآن کریم است .

و من ءای-ته یریکم البرق خوفًا و طمعًا و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۱۲

۱۲ - اسرار علمی نهفته در نظام جهان و وجود انسان ، کافی برای پی بردن به حضور و احاطه علم الهی بر هستی

سنریم ءای-تنا . .. أو لم یکف بریک

ص: ۳۸۸

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۵ - ۲

۲ - آیات و نشانه های الهی در پهنه طبیعت ، معرفت بخش انسان ها و انذاردهنده حق پوشان

و من ءای-ته . . . و يعلم الذین یج-دلون فی ءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۴ - ۱

۱ - آفرینش انسان و سایر جانداران ، دربردارنده نشانه هایی از خداوند برای جویندگان یقین

و فی خلقکم و ما یبثّ من دابّه ءایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۳۳ - ۱

۱- نمود های آفرینش ، گواهی آشکار بر قدرت خداوند

أولم یروا أنّ الله الذی خلق السم-وت و الأرض . . . بق-در

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۸ - ۱

۱- مظاهر وجود و عظمت آفریدگار در آسمان و زمین ، مایه بصیرت و تذکر بندگان روی آورده به خداوند

أفلم ینظروا إلى السماء . . . و الأرض مددن-ها ... تبصره و ذکرى لکلّ عبد منیب

<منیب>، به معنای بازگشت کننده و روی آورنده به خدا است.

۴۲۰- نقش آیات انفسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۵۳ - ۱۲

۱۲ - اسرار علمی نهفته در نظام جهان و وجود انسان ، کافی برای پی بردن به حضور و احاطه علم الهی بر هستی

سنریهم ءای-تنا . .. أَوَ لَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۴ - ۱

۱ - آفرینش انسان و سایر جانداران ، دربردارنده نشانه هایی از خداوند برای جویندگان یقین

و فی خلقکم و ما یبئ من دابّه ءایت

ص: ۳۸۹

۴۲۱- نقش آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۵ - ۳

۳- موسی (ع) ، وظیفه دار هدایت مردم خویش به سوی نور و خارج کردن آنان از ظلمت ها ، با آیات و معجزات الهی .

و لقد أرسلنا موسی بأی-تنا أن أخرج قومك من الظلم-ت إلى النور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - كهف - ۱۸ - ۱۰۵ - ۲،۳

۲- رهنمود های الهی و آثار و نشانه های خداوند ، رشد آفرین و تکامل بخش انسان ها است .

كفروا بأی-ت ربهم

کلمه <ربّ> در آیه، گویای برداشت بالا است.

۳- ربوبیت خداوند مقتضی ارائه آیات در جهت هدایت مردم است .

كفروا بأی-ت ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۴۲ - ۱۳

۱۳ - معجزات و آیات الهی ، سبب تقویت روحیه پیامبران

اذهب . . . ب-ای-تی و لاتنیا فی ذکری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۶ - ۱

۱ - خداوند ، آیات متعددی را برای هدایت بشر و یادآوری به او فرستاده است .

قال كذلك أتتك ءای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۷ - ۴

۴ - ارائه آیات برای هدایت بشر ، پرتوای از ربوبیت الهی

ب-ای-ت ربه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۶ - ۱

۱ - خداوند ، آیات روشنگری را به منظور هدایت مردمان نازل کرد .

لقد أنزلنا إی-ت مبین-ت

جمله <والله یهدی..> قرینه بر این است که نزول آیات روشن کننده، به منظور هدایت مردم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۸ - ۲

ص: ۳۹۰

۲- رسوخ روحیه حق ناپذیری در بیشتر کافران ، عامل بی تأثیری آیات الهی در آنان

و ما کان اکثرهم مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۱۵ - ۶

۶- آیات الهی (معجزات) توشه راه و حربه پیروزی موسی و هارون (ع)

قال کلاً فاذهباً بـای-تنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - شعراء - ۲۶ - ۴۶ - ۶

۶- تأثیر عمیق آیات الهی در آگاهان و اهل شناخت

فألقى السحرة س-جدین

برداشت یاد شده با توجه به این نکته است که ساحران چون با افسون آشنا بودند و خیال را از واقعیت تشخیص می دادند، زودتر از دیگران به معجزه بودن کار موسی (ع) و حقانیت رسالت وی پی بردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۱۵ - ۸

۸- آیات الهی ، نمودار عظمت و تنزه ذات او از هر کاستی است .

إذا ذكروا بها .. سبحوا بحمد ربهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۲ - ۹

۹- آیات و نشانه های عبرت آموز و هشداردهنده الهی ، برای رشد انسان ها است .

ذکر بای-ت ربّه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - سجده - ۳۲ - ۲۷ - ۹

۹ - کافران ، از سوی خداوند ، به خاطر بصیرت نیافتن از مشاهده آیات گسترده الهی در زمین ، سرزنش شده اند .

أولم يروا أنا نسوق .. فنخرج ... تأكل منه... أفلا يبصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۴۳ - ۲

۲ - خداوند برای هدایت مردم ، برای آنان آیات روشن می فرستد .

ءای-تنا بین-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۵۹ - ۱،۲،۳،۵

ص: ۳۹۱

۱ - خداوند ، پیش از عذاب کردن مردم ، آنان را از راه نشان دادن آیات و نشانه های خود هدایت کرده و با آنها اتمام حجت می کند .

لو أنّ الله هدینی لکنّ من المتّقین .. بلی قد جاء تک ءای-تی فکذّبت بها

<بلی> حرف جواب است و در این آیه برای اثبات چیزی می باشد که مورد انکار قرار گرفته است؛ زیرا کافران هدایت کردن خدا را منکر شده و می گفتند: اگر خدا ما را هدایت می کرد، ما از تقوای پیشگان بودیم. خداوند این سخن را رد می کند و می فرماید: آری آیات ما برای هدایتتان آمد؛ ولی شما آنها را تکذیب کردید.

۲ - با شناخت آیات و نشانه های خداوند ، هیچ عذری از کافران و منکران خداوند پذیرفته نیست .

لو أنّ الله هدینی لکنّ من المتّقین .. بلی قد جاء تک ءای-تی فکذّبت بها

آیه شریفه، پاسخی است به ادعای کافران که می گفتند: اگر خداوند ما را هدایت می کرد، ما با تقوا می شدیم و قهراً گرفتار عذاب نمی گشتیم.

۳ - خداوند برای هدایت مردم ، آیات و نشانه های ویژه ای ارائه کرده است .

بلی قد جاء تک ءای-تی فکذّبت

از تعبیر <قد جاء تک> (آمد تو را) استفاده می شود که مقصود از <آیاتی> آیات و نشانه های ویژه ای به جز آیات و نشانه های موجود در عالم طبیعت و در انظار همگان است؛ زیرا نشانه های طبیعت همواره پیش انسان ها است و آمدن آنها معنا ندارد.

۵ - قابل شناخت بودن خداوند از راه آیات و نشانه های او

بلی قد جاء تک ءای-تی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۷۱ - ۱۶

۱۶ - قابل شناخت بودن خداوند ، از راه وحی و آیات و نشانه های او

الم یأتکم رسل منکم یتلون علیکم ءای-ت ربکم

سرزنش شدن کافران به خاطر توجه نکردن به آیات الهی، نشانگر این حقیقت است که آیات الهی، قابل شناخت است و انسان از این راه می تواند به خدا پی ببرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۳،۴

۳ - قابل شناخت بودن خداوند و اوصاف او ، از راه مشاهده آیات و نشانه های الهی در جهان

هو الذی یریکم ءای-ته

۴ - اتمام حجت خداوند بر انسان ها ، از راه ارائه آیات و نشانه هایش بر حقانیت خود

هو الذی یریکم ءای-ته

یادآوری آیات و نشانه های ارائه شده از سوی خداوند به بشر - پس از ذکر عذاب شدن کافران و منکران - می تواند به منظور اتمام حجت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۸ - ۸

۸ - تأثیر مقطعی و ناپایدار آیات الهی بر روح مستکبران *

ص: ۳۹۲

تتلى عليه ثم يصّر مستكبرًا كأن لم يسمعها

بنابراین که واژه <ثم> دال بر تراخی زمانی باشد، می توان چنین برداشت کرد که آیات الهی، تأثیر گذرا و مقطعی در کافران دارد؛ اما در نهایت انگیزه های استکباری آنان، مانع از تأثیرگذاری آن آیات در وجود آنها می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۱۱ - ۳

۳- آیات الهی در نظام تکوین و تشریح ، نشأت یافته از مقام ربوبیت و در جهت تکامل خلق

و الذین كفروا ب-ای-ت ربهم

با توجه به این که در آیات پیشین، هم سخن از نشانه های تکوینی خدا و هم سخن از قرآن به میان آمده است؛ واژه <آیات> در این آیه می تواند به هر دو بخش اشاره داشته باشد. وصف <رب> نیز بیانگر جنبه ربوبیت و تکامل بخشی این آیات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۷ - ۹

۹- اراده و تصمیم خود انسان ، عامل نهایی هدایت وی و ارائه آیات ، تنها زمینه ساز آن

و صرفنا الأی-ت لعلهم يرجعون

<لعل> می رساند که نمایاندن نشانه های گوناگون، دارای تأثیر حتمی و جبری نیست؛ بلکه این خود انسان است که باید تصمیم به بازگشت و توبه داشته باشد. این مطلب از نسبت رجوع به خود گمراهان، استفاده می شود (یرجعون).

۴۲۲- نور ماه از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۱۲ - ۳

۳- محو شدن نور ماه در شب و روشنگری خورشید ، دو نشانه از نشانه های خداست .

فمحونا ءایه الیل و جعلنا ءایه النهار مبصره

این برداشت بنابراین است که منظور از <آیه اللیل> ماه و <آیه النهار> خورشید باشد.

۴۲۳- وسعت آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۳ - ۱

۱ - آیات و نشانه های خداوند ، متجلی در گستره آسمان ها و زمین

من الله العزيز الحكيم . إنَّ في السموت والأرض لأى-ت

ص: ۳۹۳

۴۲۴- وضوح آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۴ - ۹

۹ - پذیرفتن آیات الهی، نتیجه کوردلی است، نه معلول خفای آیات.

قد جاء کم بصائر من ربکم فمن أبصر فلنفسه و من عمی فعلیها

کاربرد فعل <عمی> (کور شد) در مورد کسانی است که آیات روشن خداوند را درک نمی کنند، بیانگر این است که آنان چشم خود را به روی حقایق می بندند، نه اینکه حقایق پنهان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۳ - ۱

۱- آیات و دلایل ارائه شده از سوی خداوند، روشن و خالی از ابهام است.

و إذا تتلی علیهم آیتنا بینت

<بینت> به معنای آشکار و واضح است <آیات بینات>؛ یعنی، آیاتی که دلالت آن روشن و بر فهم مراد وافی است و از نظر استدلال تام می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۶ - ۲

۲ - آیات الهی (قرآن)، روشن و قابل شناخت برای انسان است.

لقد أنزلنا آیات مبینات

برداشت یاد شده، از توصیف آیات الهی به <مبینات> (روشنگر) به دست می آید؛ زیرا چیزی که صفت روشنگری داشته باشد، بی گمان خود روشن و قابل درک است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۱۴ - ۲

۲- آیات الهی ، روشن و قابل درک برای همه جان ها و وجدان ها ، حتی حق ستیزترین انسان ها

فلما جاءتهم آی-تنا مبصره . . . و جحدوا بها و استیقنتها أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۸۱ - ۵

۵- انکار آیات و نشانه های الهی ، در عین روشن و قابل شناخت بودن آنها ، عملی است در خور سرزنش و تقییح .

فأی آی-ت الله تنكرون

استفهام (أی) برای توبیخ است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۹ - ۱

۱ - کفر و شرک به خداوند ، با وجود آیات آشکار او ، امری شگفت و تعجب آور

قل أئنکم لتکفرون بالذی خلق الأرض

ص: ۳۹۴

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۷ - ۴

۴- تأثیر آیات الهی در قلب ها ، نتیجه حقایق و روشنی آنها است ؛ نه معلول سحر بودن .

ءای-تنا بیّن-ت قال الذین کفروا . . . ه-ذا سحر

۴۲۵- ویژگی آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۶۴ - ۱۳

۱۳ - انکار آیات الهی برخاسته از کوردلی منکران ، و نه ابهام و خفای نشانه های خداوند

کذبوا بآیتنا إناهم كانوا قوماً عمین

۴۲۶- ویژگیهای آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۶۱ - ۳۵

۳۵ - آیات خداوندی و احکام الهی ، عمیق ، حکیمانه و شایسته هر گونه تعقل و اندیشه کردن انسان در آنها است .

لیس علی الأعمی حرج .. کذلک یبّین الله لکم الای-ت لعلکم تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۵۶ - ۳

۳ - آیات الهی و معارف قرآنی ، مبتنی بر دلیل و برهان است .

الذین یج-دلون فی ءای-ت الله بغیر سلط-ن ائی-هم

۴۲۷- هارون(ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند.

أولئك .. إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکيئاً

۴۲۸- هدایت با آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۱۷ - ۱۱

۱۱- بهره مند شدن آدمی از هدایت ، به وسیله آیات الهی ، در گرو توفیق بخشی او است .

ذلك من آي-ت الله من يهد الله فهو المهتد

۴۲۹- هدایت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۳۶ - ۱

۱ - موسی و هارون (ع) به فرمان خداوند ، برای هدایت تکذیب کنندگان آیات و معجزات الهی ، به جانب آنان فرستاده شدند .

فقلنا اذهبا إلى القوم الذين كذبوا بأى-تنا

مقصود از <القوم الذين كذبوا> فرعون و قوم او (قبطیان) است و مراد از <آیاتنا> نشانه ها و معجزات الهی می باشد نه آیات الهی در تورات ؛ زیرا تورات پس از به هلاکت رسیدن فرعون و قوم او، برای بنی اسرائیل نازل گردید.

۴۳۰- هدایت مؤمنان به آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۷۶ - ۳

۳- ارزشمندی و مخصوص بودن هدایت اعطایی از جانب خداوند به مؤمنان و باورداران آیات الهی .

و یزید الله الذين اهدوا هدی

نکره بودن <هدی> بر ویژگی آن دلالت دارد؛ یعنی، هدایتی که قابل تعریف نیست این آیه به دنبال آیه پیش، پاسخی به گفته کافران است که هنگام شنیدن آیات الهی به مؤمنان، می گفتند: <أیّ الفريقین خیر ..>. بنابراین <الذین اهدوا> همان <الذین آمنوا> هستند که در آیه پیش از آنان یاد شده بود.

۴۳۱- هدایت ناپذیری مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۱۱ - ۳

۳ - اگر امور غیبی برای بهانه جویان و منکران آیات الهی محسوس شود، ایمان نمی آورند.

و لو أننا نزلنا إليهم الملائكة و كلمهم الموتى و حشرنا عليهم كل شيء قبلا ما كانوا

ملائکه، سخن گفتن مردگان، شهادت موجودات جملگی از امور غیبی هستند که حتی در فرض محسوس شدن آنها، گروهی ایمان نخواهند آورد.

ص: ۳۹۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۶ - ۶

۶ - هدایت ناپذیران از وحی و آیات الهی، تأثیرناپذیر از هر پیام و ابزار هدایتی دیگر

فَبَأَىٰ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَءَايَةٍ-ته يؤمنون

جمله <فَبَأَىٰ حَدِيثٍ.. > - که مفید استفهام تعجبی است - می تواند بیانگر این نکته باشد که اگر انسان در پرتو آیات الهی هدایت نشود؛ دیگر به هدایتی دست نخواهد یافت؛ چه این که هدایت دیگری نیست تا از آن بهره مند گردد.

۴۳۲- هدایتگری آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۱۰۵ - ۱

۱ - خداوند آیات خویش را به شکلهای مختلف برای بصیرت دادن به انسانها ارائه می کند.

قد جاءكم بصائر .. كذلك نصرफ الأیت و ليقولوا

<ليقولوا> عطف به محذوف است که به قرینه آیه قبل، که سخن از بصائر بود، می تواند فعل <لتبصروا> و یا هر فعل دیگری که بیانگر این معنی است باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۱۲۶ - ۷

۷ - ربوبیت خداوند بر بندگان مایه هدایت آنان به وسیله آیات و نشانه های خویش

ءامننا بآیت ربنا لما جاءتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۱۲۶ - ۱،۵

۱ - خداوند، آیات متعددی را برای هدایت بشر و یادآوری به او فرستاده است .

قال كذلك أتتك ءای-تنا

۵ - هدایت های ابلاغ شده از سوی خداوند ، آیات او هستند .

إِنَّمَا يَأْتِيَنَّكُمْ مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ . . . قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ ءَايَاتُنَا

در آیات پیشین <هدایت> محور کلام بود. در این آیه از هدایت های الهی - که در <هدی> و <هدای> مطرح گردیده بود - با تعبیر <آیاتنا> یاد شده است تا گویای این حقیقت باشد که هدایت های الهی، همان آیات او می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۳۴ - ۱

۱ - خداوند ، فرستنده آیات روشنگر حقایق و راه هدایت از گمراهی ، برای مردمان

و لقد أنزلنا إليك ءَايَاتٍ مَّبِينَاتٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۳۹۷

۱۹ - خداوند ، هدایتگر مردم از طریق نزول آیات روشنگر ، تبیین سرگذشت امت های پیشین و موعظه و اندرزها

و لقد أنزلنا إليك آيات مبينات و مثلاً من الذين خلوا من قبلكم و موعظه .. يهد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - آیات الهی (قرآن) ، بیانگر صراط مستقیم الهی و رهنمون کننده به این راه است .

لقد أنزلنا آيات مبينات و الله يهدى من يشاء إلى صراط مستقيم

خداوند متعال، در توصیف آیاتش فرمود: <آیات روشنگر> ولى متعلق روشنگری را (این که چه چیز را روشن می سازد) بیان نفرمود ولى ذیل آیه (و الله یهدى ..) می تواند قرینه باشد که متعلق آن، صراط مستقیم الهی و هدایت به این راه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - یادکرد آیات تکوینی به انسان ها ، تذکری سازنده و ضروری در هدایت آنان

تلک آيات الله نتلوها عليك بالحق

بنابراین که <بالحق> متعلق به <نتلو> باشد، می توان استفاده کرد که تلاوت آیات و تذکر به آن، امری بایسته و ضروری در جهت هدایت بشر است.

۷ - معارف وحی و آیات الهی ، نیرومندترین وسیله و عامل هدایت انسان

فبأی حدیث بعد الله و آيات - ته يؤمنون

خداوند می فرماید: پس از قرآن دیگر پیامی نیست که بتواند منکران قرآن را هدایت کند. از این بیان استفاده می شود که قرآن بالاترین حد کارایی و روشنگری را دارا است.

۴۳۳ - هشدار به مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - هشدار خداوند به افترا زندگان به او و تکذیب کنندگان آیات الهی و تهدید آنان به سرانجامی شوم

و من أظلم ممن افترى على الله كذبا أو كذب بآيته إنه لا يفلح الظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۸۸ - ۹

۹ - آگاهی خداوند به کردار آدمیان ، هشدار است نسبت به موضع گیری آنان در برابر آیات الهی .

ألم يروا أننا جعلنا الليل .. و ترى الجبال... صنع الله الذى أتقن كل شىء إنه

تذکر به <إنه خبير..> پس از یادآوری آیات توحیدی، هشدار است به آدمیان که مبادا از کنار این آیات بی تفاوت بگذرند و آنها را نادیده بگیرند!

ص: ۳۹۸

۴۳۴- هلاکت مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۷۲ - ۸

۸- خداوند علاوه بر تکذیب کنندگان آیات الهی از قوم عاد ، غیر مؤمنان ایشان را نیز به هلاکت رساند .

قطعنا دابر الذین کذبوا بآیتنا و ما کانوا مؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- انفال - ۸ - ۵۴ - ۹

۹- ستم پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، در خطر هلاکت و نابودی با عذاب های الهی

کذبوا بآیت ربهم .. و کل کانوا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱- طه - ۲۰ - ۱۳۵ - ۸

۸- نابودی تکذیب کنندگان پیامبران و آیات الهی ، کیفری که هر لحظه و در هر شرایط انتظار وقوع آن وجود دارد .

و لو أنا أهلکنهم بعذاب .. فترَبَّصُوا فستعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲- فرقان - ۲۵ - ۳۷ - ۸

۸- تکذیب کنندگان آیات و رسولان الهی ، علاوه بر هلاکت دنیوی ، در آخرت نیز دچار عذابی دردناک و رنج آور خواهند شد .

الذین کذبوا بأی-تنا فدمرنهم .. کذبوا الرسل أغرقنهم ... و أعتدنا للظالمین

۴۳۵- هماهنگی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹- مشرکان و کافران طول تاریخ، دارای جبهه ای واحد و انگیزه و عملکردی همگون در برخورد با آیات الهی و معجزه های انبیا

و ما منعنا أن نرسل بالأي-ت إلا أن كذب بها الأولون

تعبیر <الأولون> نشان می دهد که مشرکان دوره های بعد، دنباله رو اسلاف خویشند و سرایت دادن حکم پیشینیان به نسلهای بعدی، بیانگر انگیزه و عملکرد واحد آنان است.

ص: ۳۹۹

۴۳۶- همنشینی با مغالطه گران در آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۸ - ۱۵

۱۵ - همنشینی و مجالست با مغالطه گران و یاوه گویان و جدل کنندگان در مورد قرآن و آیات الهی حرام است.

الذین یخوضون فی ءایتنا .. فلا تقع بعد الذکری مع القوم الظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۶۹ - ۵

۵ - فلسفه تحریم همنشینی با یاوه گویان مغالطه گر در آیات الهی، بازداشتن آنها از این عمل ناپسند است.

فلا تقع بعد الذکری .. و ما علی الذین یتقون من حسابهم من شیء و لکن ذکری لعلهم یت

۴۳۷- یأس اخروی مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۱۲ - ۷

۷ - بدکارانِ دروغ انگارِ آیات الهی ، در روز قیامت ، ناامید و اندوه ناک اند .

ثم کان ع-قبه الذین أس-ثوا السوای أن کذبوا بأی-ت الله .. و یوم تقوم الساعه ی

۴۳۸- یأس مکذبان آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۲۳ - ۱

۱ - کافران به آیات الهی و لقاء الله ، از رحمت خداوند ، مأیوس اند .

و الذین کفروا بأی-ت الله و لقاءه أول-ئکک یتسوا من رحمتی

۴۳۹- یحیی (ع) هنگام استماع آیات خدا

۱۶- زکریا، یحیی، مریم (س)، عیسی، ابراهیم، اسحق، یعقوب، موسی، هارون، اسماعیل، و ادريس (ع)، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أول-ئك ... إذا تلى عليهم ءای-ت الرحمن خرّوا سجّداً و بکيّا

۴۴۰- یعقوب (ع) هنگام استماع آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۵۸ - ۱۶

۱۶- زکریا ، یحیی ، مریم (س) ، عیسی ، ابراهیم ، اسحق ، یعقوب ، موسی ، هارون ، اسماعیل ، و ادريس (ع) ، هنگام شنیدن آیات الهی به سجده می افتادند و در حال سجود اشک می ریختند .

أولئك... إذا تتلى عليهم آيات الرحمن خرّوا سجّداً و بکياً

۴۴۱- یهود و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - نساء - ۴ - ۱۵۵ - ۳

۳- آیات الهی (معجزات پیامبران و ...) مورد انکار یهودیان

و کفرهم بایت الله

ص: ۴۰۱

۵- بابل

۱- اهل بابل و جادو

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۲ - ۱۵، ۲۴، ۲۵، ۳۲

۱۵ - هاروت و ماروت به مردمان بابل سحر می آموختند .

و ما أنزل علی الملکین . . . و ما یعلمان من أحد

۲۴ - مردم بابل از هاروت و ماروت سحری را آموختند که بتوانند با آن بین زن و شوهرش جدایی افکنند .

فیتعلمون منهما ما یفرقون به بین المرء و زوجته

۲۵ - نقش مردم بابل در رواج علم سحر

فیتعلمون منهما ما یفرقون به بین المرء و زوجته

۳۲ - مردم بابل از هاروت و ماروت سحرهایی را فرا گرفتند که نتیجه ای جز ضرر برای آنان نداشت .

یتعلمون ما یضرهم و لاینفعهم

۲- بت پرستی اهل بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۴ - ۵

۵ - بتهای متعددی مورد پرستش آزر و قوم او بودند.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءِالِهَةً إِنِّي أُرِيكَ و قَوْمِكَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۷ - ۱۲

۱۲ - اهل بابل به سبب پندار ربوبیت برای اجرام آسمانی و پرستش بتها، گمراه بودند.

أَتَتَّخِذُ أَصْنَامًا . . . كَوَكْبًا . . . الْقَمَرَ . . . الْقَوْمِ الضَّالِّينَ

به گفته بسیاری از مفسران، احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در سرزمین بابل روی داده است.

ص: ۴۰۲

۳- تعلیم جادو در بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۰۲ - ۱۳

۱۳ - یهودیان برای مبارزه با پیامبر (ص) علاوه بر انکار بشارت های تورات ، از سحر و جادو مدد می گرفتند .

نبذ فریق ... کتب الله وراء ظهورهم ... واتبعوا ما تتلوا الشیطین

در آیه قبل گذشت که جمله <نبذ فریق> پس از <لما جاءهم> می رساند که: یهود به خاطر اینکه بتوانند رسالت پیامبر(ص) را انکار کنند بشارتهای تورات را درباره آن حضرت، نادیده گرفتند. عطف جمله <اتبعوا...> بر <نبذ فریق> نیز اقتضا می کند که دنبال کردن سحر به همین منظور بوده است.

۴- خورشیدپرستی اهل بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۸ - ۴

۴ - مردم سرزمین ابراهیم (بابل) خورشید را در تدبیر امور خویش مؤثر می دانستند.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربی هذا أكبر

۵- عقیده اهل بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۸ - ۴

۴ - مردم سرزمین ابراهیم (بابل) خورشید را در تدبیر امور خویش مؤثر می دانستند.

فلما رء الشمس بازغه قال هذا ربی هذا أكبر

۶- گمراهی اهل بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۷۷ - ۱۲

۱۲ - اهل بابل به سبب پندار ربوبیت برای اجرام آسمانی و پرستش بتها، گمراه بودند.

أَتَّخِذُ أَصْنَامًا . . . كَوَكْبًا . . . الْقَمَرَ . . . الْقَوْمِ الضَّالِّينَ

به گفته بسیاری از مفسران، احتجاج ابراهیم(ع) با مشرکان در سرزمین بابل روی داده است.

۷- ماروت در بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۰۳

۱۴ - هاروت و ماروت فرشتگانی ساکن سرزمین بابل

و ما أنزل علی الملکین ببابل هروت و مروت

<ببابل> متعلق به محذوف و حال برای <الملکین> می باشد؛ یعنی: الملکین کائین ببابل. مقصود از <بابل> بنا بر آنچه بسیاری از مفسران گفته اند، بابل عراق - که شهری بر ساحل رود فرات و نزدیک حله است - می باشد.

۸- ملائکه بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - هاروت و ماروت فرشتگانی ساکن سرزمین بابل

و ما أنزل علی الملکین ببابل هروت و مروت

<ببابل> متعلق به محذوف و حال برای <الملکین> می باشد؛ یعنی: الملکین کائین ببابل. مقصود از <بابل> بنا بر آنچه بسیاری از مفسران گفته اند، بابل عراق - که شهری بر ساحل رود فرات و نزدیک حله است - می باشد.

۹- هاروت در بابل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - هاروت و ماروت فرشتگانی ساکن سرزمین بابل

و ما أنزل علی الملکین ببابل هروت و مروت

<ببابل> متعلق به محذوف و حال برای <الملکین> می باشد؛ یعنی: الملکین کائین ببابل. مقصود از <بابل> بنا بر آنچه بسیاری از مفسران گفته اند، بابل عراق - که شهری بر ساحل رود فرات و نزدیک حله است - می باشد.

۱- آثار باد گرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۴۲ - ۲

۲ - تأثیر باد های وزنده بر اصحاب الشمال ، همچون تأثیر سم در بدن است .

فی سموم

راغب در مفردات <سموم> را به باد گرمی که همانند سم تأثیر گذارد، معنا کرده است.

۲- آثار توقف باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۳ - ۱

۱ - رکود و سکون کشتی ها با جلوگیری از وزش باد ، امری سهل و آسان برای خداوند است .

إن یشأ یسکن الريح فیظللن رواكد علی ظهره

۳- اقسام بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۷

۷ - > قال رسول الله (ص) : الريح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه ... و الرحمه منها ... المرسلات ... فیرسل الله المرسلات فُتَثِيرُ السَّحَابِ ... ;

رسول خدا(ص) فرمود: بادها هشت گونه اند؛ چهار گونه از آنها بادهای عذاب و چهار گونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... <مرسلات> است... پس خداوند <مرسلات> را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد.<

ص: ۴۰۵

۴- انرژی باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۵

۵ - بادها دارای نیرویی بس عظیم

حتی إذا أقلت سحاباً ثقالاً

به کارگیری فعل <أقلت> (به آسانی حمل کرد و آن را قلیل یافت)، علی رغم توصیف ابرها به سنگینی، بیانگر این معناست که بادها از نیروی بسیاری برخوردار هستند؛ به گونه ای که جابه جایی توده های سنگین برای آنان کاری آسان است.

۵- انقیاد باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۱ - ۲

۲- حرکت تند بادها، با فرمان حرکت سلیمان (ع) انجام می گرفت .

و لسلیم-ن الریح عاصفه تجری بأمره

۶- اهمیت باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۶

۶- اهمیت و نقش مؤثر بادهای پیاپی و زنده، در زندگی بشر

و المرسلات عرفاً

برداشت یاد شده، به سبب این است که <مرسلات>، مقسم به (مورد سوگند خداوند) قرار گرفته است.

۷- اهمیت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱ - ۲

۲- نقش مهم بادها و جابه جا شدن ذرات ، در نظام حیات و زندگی

و الذریٰ-ت ذرّوا

سوگند الهی به پدیده پراکنش و جا به جایی ذرات به وسیله بادها، نشان از اهمیت آن در نظام طبیعت و حیات دارد.

۸- اهمیت وزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۰۶

۴ - وزش باد ها ، تشکیل توده های ابر و حرکت آنها و ریزش باران ، از مظاهر حکمت و تدبیر الهی در نظام طبیعت

و الذریٰ-ت ذرّوا . فالج-مل-ت وقرا . فالج-ری-ت یسرا . فالمقسّم-ت امرًا

خداوند، با برشمردن بخشی از امور دقیق طبیعت و مهم دانستن آنها با سوگند خوردن، در حقیقت تدبیر و حکمت خویش را به آدمیان یادآور شده است.

۹- باد بشارت دهنده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۱،۲

۱ - باد ها ، پیام آورانی نویدبخش نزول باران

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته

<بُشر> مخفف <بُشر>، جمع بشیر و یا بُشور، است و حال برای <الریاح> می باشد.

۲ - خداوند باد های نویددهنده باران را به حرکت می آورد و ابرها را به سرزمین های خشک گسیل می دارد .

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته . . . سقنه لبلد میت

۱۰- باد رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۷

۷ - > قال رسول الله (ص) : الریح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه . . . و الرحمه منها . . . المرسلات . . . فیرسل الله المرسلات فُتثیر السحاب . . . ;

رسول خدا(ص) فرمود: بادهای هشت گونه اند؛ چهار گونه از آنها بادهای عذاب و چهار گونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... <مرسلات> است... پس خداوند <مرسلات> را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد.<

۱۱- باد سرد

۱ - قوم عاد ، به وسیله بادی سرکش ، بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

و أمّا عاد فأهلكوا بريحٍ صرصرٍ عاتيةٍ

<صرصر>؛ یعنی، صدای شدید و یا [هوای] سرد شدید؛ به گونه ای که بسوزاند. <عُتُوٌّ> (مصدر <عاتیه>) به معنای استکبار و تجاوز از حد است. (قاموس المحيط)

ص: ۴۰۷

۱۲- باد عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - حاقه - ۶۹ - ۶ - ۱

۱ - قوم عاد ، به وسیله بادی سرکش ، بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

و أمّا عاد فأهلكوا بريح صرصر عاتية

<صرصر>؛ یعنی، صدای شدید و یا [هوای] سرد شدید؛ به گونه ای که بسوزاند. <عُتُوٌ> (مصدر <عاتیه>) به معنای استکبار و تجاوز از حد است. (قاموس المحيط)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۷

۷ - > قال رسول الله (ص) : الرياح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه ... و الرحمه منها ... المرسلات ... فیرسل الله المرسلات فُتَثِيرُ السَّحَابِ ... ;

رسول خدا(ص) فرمود: بادهای هشت گونه اند؛ چهار گونه از آنها بادهای عذاب و چهار گونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... <مرسلات> است... پس خداوند <مرسلات> را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۲ - ۱

۱ - باد وزیده بر قوم عاد ، از میان برنده تمامی مظاهر حیات بود .

الريح العقيم . ماتذر من شيء

۱۳- باد های باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۴

۴ - نقش تعیین کننده باد های باران زا در زندگی بشر

و من يرسل الريح بشرًا بين يدي رحمته

۱۴- باد های بهشتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۶

۱۶- > عن أبي هريره قال : سمعت رسول الله (ص) يقول : ریح الجنوب من الجنة و هی الريح اللواقح التي ذكر الله فی كتابه .
;...

ابوهریره گوید: از رسول خدا(ص) شنیدم که فرمود: باد جنوب از بهشت است و آن باد بارداری است که خدا در کتاب خود یاد فرموده است..<

ص: ۴۰۸

۱۵- باد های مبشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۱،۲،۴

۱ - باد های نویدبخشِ نزول باران ، از آیات و نشانه های خداوند است .

و من ءای-ته آن یرسل الریاح مبشّرت

۲ - خداوند ، فرستنده باد های نویدبخش باران است .

و من ءای-ته آن یرسل الریاح مبشّرت

۴ - فلسفه وزش باد های نویدبخش باران ، قبل از نزول آن ، احساس لذت بیشتر از رحمت الهی است .

آن یرسل الریاح مبشّرت و لیدیقکم من رحمته

<بشر> ریشه <مبشّرات> است و به خبری گفته می شود که خوشحالی آور است و چهره شنونده، با آن، باز و شکفته می شود. در ضمن، <مبشّرات> در مقام تعلیل برای فعل <یرسل> و <لیدیقکم> عطف بر <مبشّرات> است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۵

۵ - انسان ها ، به محض مشاهده باد های نوید بخش باران ، بدون توجّه به خدایی بودن آنها ، خوش حال می شوند ، ولی در برخورد با باد های مخرب ، ناسپاس می گردند !

فإذا أصاب به من یشاء من عباده ... یرسلون ... و لئن أرسلنا ریغًا ... یکفرون

<یکفرون> به قرینه این که سخن از نعمت و قطع شدن آن است، کفر و ناسپاسی است.

۱۶- باد های مخرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۱،۳،۵،۶،۷

۱ - انسان ها ، به هنگام مشاهده وزش باد های مضر و نابودکننده مزارع ، به ناسپاسی می گرایند .

و لئن أرسلنا ريحًا .. يكفرون

<ريح> در مقابل <رياح> در آیه چهل و نه است. معمولاً، بادهای سودمند، به صیغه جمع آورده می شوند و در صورتی که سخن از باد سوزان و مخرب باشد به صیغه مفرد می آید. قرینه مقابله و نیز واژه <مصفرّاً> - که حال برای ضمیر مفعولی <رأوه> است - مؤید این نکته اند که مراد از <ريح> بادهای سوزان و مخرب اند.

۳ - باد ها ، دارای گونه های مختلف مفید و مضرّ است .

یرسل الرياح .. أرسلنا ريحًا

۵ - انسان ها ، به محض مشاهده باد های نوید بخش باران ، بدون توجه به خدایی بودن آنها ، خوش حال می شوند ، ولی در برخورد با باد های مخرب ، ناسپاس می گردند !

فإذا أصاب به من يشاء من عباده .. يستبشرون ... و لئن أرسلنا ريحًا ... يكفرون

<يكفرون> به قرینه این که سخن از نعمت و قطع شدن آن است، کفر و ناسپاسی است.

۶ - باد های مخرب در مقایسه با باد های مفید ، نادرند .

ص: ۴۰۹

یرسل الریاح .. و لئن أرسلنا ریحا

آورده شدن فعل مضارع <یرسل> برای بادهای نوید بخش باران - که دلالت بر استمرار دارد - در مقابل جمله شرطی <و لئن أرسلنا ..> می تواند گویای حقیقت یادشده باشد.

۷- در صورت وزش باد های مخرب ، گیاهان ، سرسبزی خود را از دست داده و به زردی می گرایند .

و لئن أرسلنا ریحا فرأوه مصفرا

مرجع ضمیر مفعولی <رأوه> ، <نبت> مستفاد از آیه پیش (آثار رحمه الله) است.

۱۷- باد های مفید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۳،۶

۳- باد ها ، دارای گونه های مختلف مفید و مضر است .

یرسل الریاح .. أرسلنا ریحا

۶- باد های مخرب در مقایسه با باد های مفید ، نادرند .

یرسل الریاح .. و لئن أرسلنا ریحا

آورده شدن فعل مضارع <یرسل> برای بادهای نوید بخش باران - که دلالت بر استمرار دارد - در مقابل جمله شرطی <و لئن أرسلنا ..> می تواند گویای حقیقت یادشده باشد.

۱۸- پیدایش باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۷

۷- ناتوانی غیرخدا از پدید آوردن علایم راهنما (چون ستارگان) و عوامل نویدبخش و رحمت آفرین (چون باد و باران) به گسترده گی پهنه زمین

أمن یهدیکم فی ظلمت البرّ و البحر .. أءل-ه مع الله

از ارتباط <من یهدی> با <أءل-ه مع الله> استفاده می شود که تنها خداوند، قادر به ایجاد عواملی است که انسان را در ظلمت های شب در سراسر زمین (خشکی و دریا) هدایت کند و باران رحمت را در پی بادهای مژده دهنده به دورترین نقاط برساند.

۱۹- تسخیر باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۶ - ۵

۵ - باد ، نیرویی قابل تسخیر برای بشر

فسخّرنا له الریح تجری بأمره رخاء حیث أصاب

ص: ۴۱۰

۲۰- تسخیر باد برای سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۱ - ۹، ۴، ۳، ۲، ۱

۱- خداوند، تند بادها را برای سلیمان (ع) تسخیر و رام کرد.

و سَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ... و لَسَلِيم-ن الریح عاصفه تجری بأمره

<لسلیمان...> عطف بر عبارت <مع داود...> است؛ یعنی، <سَخَّرْنَا لِسَلِيمَانَ الریح>

۲- حرکت تند بادها، با فرمان حرکت سلیمان (ع) انجام می گرفت.

و لَسَلِيم-ن الریح عاصفه تجری بأمره

۳- حرکت تند باد به سوی سرزمین سرشار از برکات الهی به فرمان سلیمان (ع)

تجری بأمره إلی الأرض التی ب-رکنا فیها

۴- مسخر و رام بودن تندبادها در دست سلیمان (ع) و فرمان روایی ایشان بر آنها، معجزه آن حضرت و دلیل پیامبری او

و لَسَلِيم-ن الریح عاصفه

نوع مفسران برآنند که این آیه و آیات دیگر، در مقام بیان معجزه های پیامبران گذشته و دلایل نبوت آنان است.

۹- رام کردن تندبادها و به فرمان درآوردن آنها برای سلیمان (ع)، کاری حکیمانه و عالمانه از سوی خداوند بود.

و لَسَلِيم-ن الریح عاصفه... و کُنَّا بِكُلِّ شَیْءٍ ع-لمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۲ - ۴، ۳، ۲

۲ - مسخر و رام شدن باد برای سلیمان (ع) از جانب خداوند

و لَسَلِيم-ن الریح

<الریح> عطف به <الحدید> در آیه قبل است و منظور از آن - به تناسب مقام - مسخر بودن باد برای سلیمان (ع) است.

۳ - مسخر بودن باد برای سلیمان (ع) ، فضیلتی اعطا شده از جانب خدا برای او

و لقد ءاتینا .. فضلاً ... و لسلیم -ن الریح

۴ - باد تحت امر سلیمان (ع) ، مسیر دو ماهه رفت و برگشت را در یک روز طی می کرد .

و لسلیم -ن الریح غدوها شهر و رواحها شهر

<غدو> در لغت به رفتن در طرف صبح آمده (المنجد) و <رواح> استعاره برای رفتن از ظهر به بعد است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۶ - ۳،۴

۳ - جریان ملایم باد تحت فرمان سلیمان بود و به هر سوی که او می خواست روان می گشت .

فسخرنا له الریح تجری بأمره رخاء حیث أصاب

<رخاء> به معنای آرامی و ملایمت است و ضمیر فاعل در <أصاب> به سلیمان بازمی گردد. <اصابه> (مصدر <أصاب>) معادل قصد و اراده است؛ یعنی، هر جا سلیمان اراده کند.

۴ - مسخر بودن باد برای سلیمان (ع) از خصوصیات حکومت ممتاز آن حضرت بود .

هب لی ملکاً .. فسخرنا له الریح تجری بأمره رخاء حیث أصاب

ص: ۴۱۱

۲۱- تشبیه به باد داغ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۱ - ۱

۱ - ایمان چون سایه ، آرام بخش و فرح زا است و کفر چون بادِ داغ ، آزاردهنده و ناراحت کنند .

و لا الظلّ و لا الحرور

<ظلّ> به معنای سایه و <حرور> به معنای باد داغ است. گفتنی است در این آیه، ایمان به سایه تشبیه شده است و کفر به باد داغ.

۲۲- تنوع باد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۶

۶ - باد های متعددی در نزول باران نقش دارند .

یرسل الریاح .. و لیدیقکم من رحمته

جمع آورده شدن <ریاح> ممکن است اشاره به این واقعیت داشته باشد که در تشکیل ابرها و نزول باران از آنها، بادهای متعددی از جناح های گرم و سرد نقش دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۳

۳ - باد ها ، دارای گونه های مختلف مفید و مضرّ است .

یرسل الریاح .. أرسلنا ریحا

۲۳- حرکت باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۲

۲ - خداوند باد های نویددهنده باران را به حرکت می آورد و ابرها را به سرزمین های خشک گسیل می دارد .

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته . . . سقنه لبلد میت

۲۴- سوزندگی باد عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۱۲

۳ - باد وزیده بر قوم عاد ، دارای خاصیتی سوزاننده و متلاشی کننده مظاهر حیات *

ما تذر من شیء أتت علیه إلا جعلته كالرّمیم

تعبیر <ما تذر من شیء> می رساند که این باد بر هر جسمی که میوزید، آن را مانند حرارت آتش پوسانده و اجزای آن را در معرض متلاشی شدن، قرار می داد.

۲۵- سوگند به باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۵

۵ - سوگند خداوند ، به باد های پیایی

و المرسل - ت عرفاً

برداشت یاد شده، مبتنی بر این احتمال است که مراد از <مرسلات> بادها باشد.

۲۶- عبرت از حرکت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۵ - ۹

۹ - تغییر و تحول در حرکت بادها ، امری الهی و در راستای درس آموزی بشر

و تصریف الری - ح

با توجه به واژه <تصریف> - که به معنای تغییر و دگرگونی از حالتی به حالتی دیگر است - برداشت بالا به دست می آید.

۲۷- عذاب با باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۹ - ۵

۵ - > عن ابي جعفر (ع) ... ان لله عزوجل جنوداً من رياح يعذب بها من يشاء ممن عصاه ... و لكل ريح منهن اسم أما

تسمع قوله تعالى < ... إنا أرسلنا عليهم ريحاً صرصراً... > ;

از امام باقر(ع) روایت شده: ... برای خداوند لشگریانی از بادهای هستند که با آنها هر که را بخواهد - از کسانی که او را عصیان کرده - عذاب می کند و برای هر بادی از آنها نامی است آیا نشنیده ای سخن خداوند را که فرموده <... إنا أرسلنا عليهم ريحاً صرصراً...> .<

ص: ۴۱۳

۲۸- عذاب با باد تند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۲

۲ - قوم عاد ، با تندبادی بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

فَأرسلنا عليهم ريحًا صرصرًا

<صرصر> به معنای بسیار سرد و سوزان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴۱ - ۲

۲ - کفر و حق ستیزی قوم عاد ، منتهی به عذاب الهی با بادی ویرانگر

و فی عاد إذ أرسلنا عليهم الريح العقيم

۲۹- عذاب با باد سرد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۱۶ - ۲،۳

۲ - قوم عاد ، با تندبادی بسیار سرد و توفنده به هلاکت رسیدند .

فَأرسلنا عليهم ريحًا صرصرًا

<صرصر> به معنای بسیار سرد و سوزان است.

۳ - باد های سرد و توفنده ، از ابزار عذاب الهی در هلاکت جوامع مستکبر

فَأرسلنا عليهم ريحًا صرصرًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۹ - ۱

۱ - عذاب قوم عاد ، به وسیله وزش بادی بسیار شدید و سرد

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا

<صَرْصَر> در وصف باد آورده می شود و آن بادی است که سخت زوزه بکشد یا بسیار سرد باشد (قاموس المحيط).

۳۰- عذاب با باد شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۹ - ۱

۱ - عذاب قوم عاد ، به وسیله وزش بادی بسیار شدید و سرد

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا

<صَرْصَر> در وصف باد آورده می شود و آن بادی است که سخت زوزه بکشد یا بسیار سرد باشد (قاموس المحيط).

ص: ۴۱۴

۳۱- عذاب با باد گرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۴۲ - ۱

۱ - زندگی همیشگی در میان باد بسیار گرم و شدید ، فرجام اخروی اصحاب الشمال

فی سموم

<فی سموم> خبر برای مبتدای محذوف و به تقدیر <أول-ئک فی سموم> است. <سموم> به باد گرم گفته می شود (قاموس المحيط) و نکره آمدن آن بیانگر شدت وزش باد و نیز درجه بالای گرمای آن است. جمله اسمیه نیز بیانگر آن است که این دسته، برای همیشه گرفتار آن خواهند بود و هرگز از آن خلاص نخواهند شد.

۳۲- فواید باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۴،۹،۱۱

۴ - فلسفه وزش باد های نویدبخش باران ، قبل از نزول آن ، احساس لذت بیشتر از رحمت الهی است .

أن یرسل الریاح مبشّرت و لیذیقکم من رحمته

<بشر> ریشه <مبشّرات> است و به خبری گفته می شود که خوشحالی آور است و چهره شنونده، با آن، باز و شکفته می شود. در ضمن، <مبشّرات> در مقام تعلیل برای فعل <یرسل> و <لیذیقکم> عطف بر <مبشّرات> است.

۹ - از جمله فواید باد ها ، به حرکت در آوردن کشتی ها در دریا ها است .

أن یرسل الریاح .. و لتجری الفلک بأمره

<لام> در <لتجری> تعلیل برای فعل <یرسل> است.

۱۱ - باد ها وسیله ای برای برخوردار شدن انسان ها از مواهب مادی طبیعت است .

یرسل الریاح .. و لتبتغوا من فضله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - جریان باد ها و پراکنده شدن ابرها در آسمان به وسیله آن ، تنها ، با مشیت خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. کیف یشاء

مصدر ثلاثی <تثیر>، <ثور> و به معنای <به حرکت درآوردن و پراکندن> است. فعل مضارع <یرسل> می تواند اشاره به استمرار و همیشگی جریان باد داشته باشد.

۶ - باد های متعددی در پیدایش ابرهای باران زا نقش دارند .

یرسل الریاح فتثیر سحابًا

جمع آورده شدن <ریاح> ممکن است به خاطر اشاره به واقعیتی خارجی باشد و آن، این است که در تشکیل ابرها، بادهای متعددی از جناح های گرم و سرد نقش دارند.

۱۰ - باران ، از فواید مهم جریان باد است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. و یجعلہ کسفًا فتری الودق یخرج من خل-له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۹ - ۲

۲ - باد ، عامل حرکت و تشکیل ابرها

و الله الذي أرسل الرى-ح فتثير سحابًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۳ - ۳

۳ - باد ها ، از منابع انرژی در زندگی انسان

إن يشأ يسكن الريح فيظللن رواكد على ظهره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۷

۷ - > قال رسول الله (ص) : الرياح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه ... و الرحمه منها ... المرسلات ... فیرسل الله المرسلات فُتثیرُ السحاب ... ;

رسول خدا(ص) فرمود: بادهای هشت گونه اند؛ چهارگونه از آنها بادهای عذاب و چهارگونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... <مرسلات> است... پس خداوند <مرسلات> را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد.<

۳۳- فواید بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۵، ۱۳، ۵، ۲، ۱

۱- خداوند ، فرستنده بادها برای باروری ابرها

و أرسلنا الرى-ح لوقح

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که بارورسازی بادها - به قرینه جمله <فأنزلنا من السماء ماء> - بارور کردن ابرها برای نزول باران باشد.

۲- باد ها ، وسیله جا به جا کردن گرده های نر ، برای بارور ساختن گیاهان و درختان است .

و أرسلنا الری-ح لوقح

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از <الریاح لواقح> (بادهای بارورکننده) بادهایی است که مواد باردارکننده را از گیاهان نر، به گیاهان ماده منتقل می کنند.

۵- باد ها ، دارای نقشی تعیین کننده در پدید آمدن و نزول باران از ابرها

و أرسلنا الری-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء

<فا> در <فأنزلنا> عاطفه و برای ترتیب است و این می تواند مفید معنای یاد شده باشد.

۱۳- به حرکت درآوردن باد ها برای تلقیح ابر ها ، نزول باران و سیراب کردن انسان ها به وسیله آن ، از آیات الهی است .

و أرسلنا الری-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء فأسقین-كموه

۱۵- < عن أبي جعفر (ع) قال : لله رياح رحمه لواقح ينشرها بين یدی رحمته ؛

ص: ۴۱۶

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خدا بادهای رحمتی دارد باردار که پیشاپیش رحمت خود (باران) آنها را منتشر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۱،۳

۱ - بادها ، پیام آورانی نوید بخش برای نزول باران

و هو الذی أرسل الری-ح بشرًا بین یدی رحمته

<بشرًا> (مخفف <بُشر> و جمع <بُشور>) حال برای <الریاح> است و <ریاح> (جمع <ریح>) به معنای بادها است.

۳ - بادها ، دارای نقش تعیین کننده در شکل گیری و نزول باران

و هو الذی أرسل الری-ح بشرًا بین یدی رحمته و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۵ - ۷

۷ - نقش سازنده حرکت بادها در شرایط زیستی زمین ، نشانه ای از خداوند برای اهل اندیشه

و تصریف الری-ح ءای-ت لقوم یعقلون

۳۴- گوارا باد به بهشتیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - طور - ۵۲ - ۱۹ - ۲

۲ - خوردن و آشامیدن بهشتیان ، همراه با پیام < گوارا باد > به ایشان

کلوا و اشربوا هنیئًا

جمله <کلوا و اشربوا> مقول قول محذوف است، یعنی، <یقال لهم کلوا.. هنیئًا>.

۳۵- مالک بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۵

۱۵- > عن أبي جعفر (ع) قال: لله رياح رحمة لواقع ينشرها بين يدي رحمة;

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خدا بادهای رحمتی دارد باردار که پیشاپیش رحمت خود (باران) آنها را منتشر می کند.<

۳۶- مراد از باد عقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۱۷

۵ - > عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه قال : < الريح العقیم > النکیاء ;

از امام علی (ع) روایت شده که <الریح العقیم>، بادی است که از مسیر خود خارج شده باشد.

۳۷- مسمومیت باد گرم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۴۲ - ۲

۲ - تأثیر باد های وزنده بر اصحاب الشمال ، همچون تأثیر سم در بدن است .

فی سموم

راغب در مفردات <سموم> را به باد گرمی که همانند سم تأثیر گذارد، معنا کرده است.

۳۸- منشأ باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱

۱ - جریان باد ها و پراکنده شدن ابر ها در آسمان به وسیله آن ، تنها ، با مشیت خداوند است .

الله الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. کیف یشاء

مصدر ثلاثی <تثیر>، <ثور> و به معنای <به حرکت درآوردن و پراکندن> است. فعل مضارع <یرسل> می تواند اشاره به استمرار و همیشگی جریان باد داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۹ - ۱

۱ - وزش باد ها ، تحت فرمان خداوند

و الله الذی أرسل الریح

۳۹- منشأ باد عذاب

۴ - > عن أبي جعفر (ع) قال : الريح العقيم تخرج من تحت الأرضين السبع و ما خرج منها شيء قط إلا على قوم عاد حين غضب الله عليهم فأمر الخزّان أن يخرجوا منها بقدر مثل سعه الخاتم . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده که <ریح عقیم> از زیر زمین های هفتگانه خارج می شود و تاکنون چیزی از آن خارج نشده؛ مگر برای قوم عاد. آن گاه که خداوند بر آنان غضب کرد، پس خزانه داران آن باد را امر کرد که از آن باد به اندازه ای که از وسعت مثل انگشتی خارج می شود، بر قوم عاد خارج کنند...<.

۴۰- منشأ بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱

۱- خداوند ، فرستنده بادها برای باروری ابرها

و أرسلنا الری - ح لوقح

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که بارورسازی بادها - به قرینه جمله <فأنزلنا من السّماء ماء> - بارور کردن ابرها برای نزول باران باشد.

۴۱- منشأ باد های مبشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۳

۳- ارسال باد های مژده دهنده باران ، نمودی دیگر از تدبیر خدای یگانه

و من یرسل الریح بشرًا بین یدی رحمته

۴۲- منشأ باد های مخرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۴

۴- وزش باد های مخرب و نابود کننده گیاهان ، به دست خدا است .

أرسلنا ریحا فرأوه مصفرًا

۴۳- منشأ تسخیر باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - سبأ - ۳۴ - ۱۲ - ۲

۲- مسخر و رام شدن باد برای سلیمان (ع) از جانب خداوند

و لسليم-ن الريح

<الريح> عطف به <الحديد> در آیه قبل است و منظور از آن - به تناسب مقام - مسخر بودن باد برای سلیمان(ع) است.

ص: ۴۱۹

۴۴- منشأ تسخیر باد برای سلیمان (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۸۱ - ۸

۸- مسخر گشتن تندباد و به فرمان درآمدن آن برای سلیمان (ع)، در پرتو اراده و علم گسترده الهی بود.

و لسلیم-ن الریح... و کتّنا بکلّ شیء ع-لمین

عبارت <بکلّ شیء عالمین> می رساند که این کار، براساس قوانین علمی صورت گرفته و خداوند با علم گسترده خویش به آن قوانین، اراده کرده بود که تندباد تحت فرمان سلیمان قرار گیرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - ص - ۳۸ - ۳۶ - ۲

۲ - نیروی باد، تحت تسخیر سلیمان (ع) از ناحیه خداوند

فسخرنا له الریح

۴۵- منشأ حرکت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاهیه - ۴۵ - ۵ - ۹

۹ - تغییر و تحول در حرکت بادها، امری الهی و در راستای درس آموزی بشر

و تصریف الریح-ح

با توجه به واژه <تصریف> - که به معنای تغییر و دگرگونی از حالتی به حالتی دیگر است - برداشت بالا به دست می آید.

۴۶- منشأ وزش باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۳۳ - ۲

۲ - وزش و سکون بادها، به خواست و اراده خداوند است.

إن يشأ يسكن الريح

۴۷- منشأ وزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۳

۳ - حرکت نرم توده های سنگین بار ابر در فضا با وزش بادها ، امری الهی و شایان تأمل

فالج-مل-ت وقرأ . فالج-ری-ت یسرًا

در صورتی که <جاریات> وصف ابرها باشد، از ملاحظه <وقرأ> (سنگین باری ابرها) و <یسرًا> (حرکت نرم ابرها علی رغم

ص: ۴۲۰

سنگین باری آنها)، مطلب بالا استفاده می شود.

۴۸- نعمت باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۱۷، ۱۸

۱۷ - باد ها و رهاورد های آن ، نعمت خداوند و شایسته شکر و سپاس است .

یرسل الریاح . . . و لعلکم تشکرون

<لعلّ> در آیه، به معنای تعلیل است.

۱۸ - انسان ها ، به رغم بهره مند بودن از نعمت و فواید باد ، ممکن است از شکر آن نعمت ، سرباز زنند .

و لعلکم تشکرون

<لعلّ> از حروف شبیه به فعل و برای انشا و رجا است استعمال آن در آیه، می تواند به منظور اشاره به نکته یاد شده باشد.

۴۹- نقش باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۱، ۴، ۵

۱ - باد ها ، پیام آورانی نویدبخشِ نزول باران

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته

<بُشر> مخفف <بُشر>، جمع بشیر و یا بَشُور، است و حال برای <الریاح> می باشد.

۴ - باد ، عامل جابه جایی توده های سنگین و پر آب ابرها

حتى إذا أقلت سحاباً ثقالا

<سحاب> جمع <سحابه> و <ثقال> جمع <ثقیل> (سنگین) است و سنگینی ابرها به بزرگی توده ها و پرآبی آنهاست.

۵ - باد ها دارای نیرویی بس عظیم

حتى إذا أقلت سحاباً ثقالاً

به کارگیری فعل <أقلت> (به آسانی حمل کرد و آن را قلیل یافت)، علی رغم توصیف ابرها به سنگینی، بیانگر این معناست که بادهای از نیروی بسیاری برخوردار هستند؛ به گونه ای که جابه جایی توده های سنگین برای آنان کاری آسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۳،۶،۷،۱۸

۳ - بادها، دارای نقشی بس مهم در بهره مندی انسان ها از رحمت ها و مواهب الهی اند.

و من ءای-ته أن یرسل الریاح .. و لیذیقکم من رحمته

۶ - باد های متعددی در نزول باران نقش دارند.

یرسل الریاح .. و لیذیقکم من رحمته

جمع آورده شدن <ریاح> ممکن است اشاره به این واقعیت داشته باشد که در تشکیل ابرها و نزول باران از آنها، بادهای متعددی از جناح های گرم و سرد نقش دارند.

ص: ۴۲۱

۷- باد ها ، به عنوان عاملی طبیعی ، در خدمت بشرند .

أَنْ يَرْسِلَ الرِّيحَ .. وَ لِيَذِيقَكُمْ ... وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

۱۸- انسان ها ، به رغم بهره مند بودن از نعمت و فواید باد ، ممکن است از شکر آن نعمت ، سرباز زنند .

و لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

<لعلّ> از حروف شبیه به فعل و برای انشا و رجا است استعمال آن در آیه، می تواند به منظور اشاره به نکته یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۴

۴- باد و باران ، جلوه ای از رحمت خداوند برای انسان ها است .

يَرْسِلُ الرِّيحَ .. فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خَلِّهِ ... فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ

۵۰- نقش باد ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۹ - ۵

۵- باد های کوبنده و درهم شکننده ، از عوامل خداوند در کیفر اعراض کنندگان از او

يَعِيدُكُمْ .. فَيَرْسِلُ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيَغْرَقُكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ

<قاصف> از مصدر <قصف> به معنای شکننده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۲

۱۲- با وجود تأثیر باد ها در ایجاد ابر های باران زا ، انتخاب نقطه ای برای بارش باران ، به دست خداوند است .

يَرْسِلُ الرِّيحَ فَتَثِيرُ سَحَابًا .. فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خَلِّهِ - لَهْ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - نقش مهم باد ها و جابه جا شدن ذرات ، در نظام حیات و زندگی

و الذریۃ ذرواً

سوگند الهی به پدیده پراکنش و جا به جایی ذرات به وسیله بادهای، نشان از اهمیت آن در نظام طبیعت و حیات دارد.

۴ - > عن جمیل عن أبی عبد اللہ (ع) فی قوله > والذاریات ذرواً < فقال إنَّ ابنَ الکوّاء سألَ أمیر المؤمنین عن > الذاریات ذرواً < قال : الريح ... ;

جمیل از امام صادق(ع) روایت نموده که ابن الکوّاء از امیرمؤمنان(ع) از سخن خداوند > والذاریات ذرواً < سؤال کرد، [آن حضرت] فرمود: مراد از > الذاریات < باد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳- سوگند الهی، به باد های حامل ابر های سنگین و آستن باران

فالح-مل-ت وقراً

کلمه <حاملات>، می تواند وصفی دیگر برای بادهای باشد. در این صورت مراد از <وقراً> (بار سنگین)، ابر سنگین و باران را خواهد بود که به وسیله بادهای حمل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۲

۲ - نقش عظیم بادهای و حرکت نرم آنها در آسمان، در شکل گیری توده های سنگین ابرها

و الذری-ت ذرواً . فالح-مل-ت وقراً . فالح-ری-ت یسراً

<جاریات> مانند دو وصف قبل، می تواند مربوط به بادهای باشد؛ یعنی، <اقسم بالرياح الجارية في السماء يسراً>. برداشت بالا بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴ - ۳

۳ - کیفیت رانش ابرها به وسیله بادهای، ریزش باران و برخورداری قسمت های مختلف زمین از آن، دارای اهمیت و شایان مطالعه

فالمقسّم-ت أمراً

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که مراد از <مقسّمات> بادهای باشند که با راندن ابرها و ریزش تدریجی باران، ذخیره های حیاتی آب را بر سرزمین های پست و بلند و دور و نزدیک تقسیم می کنند.

۵۱- نقش بادهای تند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۲ - ۹

۹ - وزش بادهای تند، عامل طوفانی شدن دریا و تشکیل امواج

جاءتها ریح عاصف و جاءهم الموج من كل مكان

۵۲- نقش باد های غبارزا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۲

۲ - باد های غبار افشان ، عامل نزول باران از ابرها است . *

و أنزلنا من المعصرت ماء

برخی از اهل لغت <معصرات> را به معنای بادهایی که دارای غبار است، می دانند. این معنا در صورتی مناسب با آیه شریفه است که حرف <من> در <من المعصرات>، به معنای <باء> استعانت باشد. (لسان العرب)

ص: ۴۲۳

۵۳- نقش باد های مبشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۴،۶

۴ - نقش تعیین کننده باد های باران زا در زندگی بشر

و من يرسل الريح بشراً بين يدي رحمة

۶ - ستارگان راهنما ، باد های بشارت بخش و باران های رحمت آفرین ، نشانه های روشن توحید و پوچی و بطلان شرک

أمن يهديكم .. أءل-ه مع الله

مفاد جمله <أءل-ه مع الله> با توجه به صدر آیه این است که: با وجود این نشانه ها - که بیانگر نقش اراده خدا در حیات بشر است - مجالی برای آوردن به غیر خدا نمی ماند؛ زیرا اصولاً کسی جز او نقشی در تدبیر نظام هستی ندارد.

۵۴- نقش باد های ملایم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۲ - ۵،۶

۵ - سفر های دریایی با کشتی های بادبانی ، در گرو وزش باد های ملایم و موافق

حتى إذا كنتم فى الفلك و جرین بهم بريح طيبة

۶ - وزش باد های فرح بخش و موافق ، مایه شادمانی دریانوردان سوار بر کشتی های بادبانی

حتى إذا كنتم فى الفلك و جرین بهم بريح طيبة و فرحوا بها

۵۵- وزش باد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۴ - ۱۵

۱۵ - وزش باد ها و چرخش آنها از سویی به سوی دیگر ، از نشانه های توحید و رحمت آفرینی خداوند است .

إن فى .. و تصريف الريح ... لأیت

<تصریف> به معنای برگرداندن از جهتی به جهت دیگر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۹ - ۱

۱ - وزش بادها ، تحت فرمان خداوند

و الله الذی أرسل الری-ح

ص: ۴۲۴

۵۶- وزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۹

۹ - وزش بادها و تحولات جوئی و به دنبال آن ، بارش باران ، از آیه های خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. و یجعلہ کسفًا فتری الودق یرج من خل-له

۵۷- بادها

۵۸- اقسام بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - مرسلات - ۷۷ - ۱ - ۷

۷ - > قال رسول اللّٰه (ص) : الریاح ثمان : أربع منها عذاب و أربع منها رحمه ... و الرحمه منها ... المرسلات ... فیرسل اللّٰه المرسلات فتثیر السّحاب ... ;

رسول خدا(ص) فرمود: بادها هشت گونه اند؛ چهارگونه از آنها بادهای عذاب و چهارگونه دیگر رحمت اند. .. و از جمله بادهای رحمت... <مرسلات> است... پس خداوند <مرسلات> را می فرستد تا ابرها را به حرکت درآورد.<

۵۹- اهمیت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱ - ۲

۲ - نقش مهم بادها و جابه جا شدن ذرات ، در نظام حیات و زندگی

و الذری-ت ذرّوا

سوگند الهی به پدیده پراکنش و جا به جایی ذرات به وسیله بادها، نشان از اهمیت آن در نظام طبیعت و حیات دارد.

۶۰- اهمیت وزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - وزش باد ها ، تشکیل توده های ابر و حرکت آنها و ریزش باران ، از مظاهر حکمت و تدبیر الهی در نظام طبیعت

و الذریٰ -ت ذرّوا . فالج -مل -ت وقرا . فالج -ری -ت یسرا . فالمقسّم -ت امرًا

خداوند، با برشمردن بخشی از امور دقیق طبیعت و مهم دانستن آنها با سوگند خوردن، در حقیقت تدبیر و حکمت خویش را به آدمیان یادآور شده است.

ص: ۴۲۵

۶۱- تنوع بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۶

۶ - باد های متعددی در نزول باران نقش دارند .

یرسل الریاح ... و لیدیقکم من رحمته

جمع آورده شدن <ریاح> ممکن است اشاره به این واقعیت داشته باشد که در تشکیل ابرها و نزول باران از آنها، بادهای متعددی از جناح های گرم و سرد نقش دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۳

۳ - باد ها ، دارای گونه های مختلف مفید و مضرّ است .

یرسل الریاح .. أرسلنا ریحا

۶۲- عبرت از حرکت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۹

۹ - تغییر و تحول در حرکت باد ها ، امری الهی و در راستای درس آموزی بشر

و تصریف الریح

با توجه به واژه <تصریف> - که به معنای تغییر و دگرگونی از حالتی به حالتی دیگر است - برداشت بالا به دست می آید.

۶۳- فواید بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۵، ۱۳، ۵، ۲، ۱

۱- خداوند ، فرستنده باد ها برای باروری ابرها

و أرسلنا الری-ح لوقح

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که بارورسازی بادهای - به قرینه جمله <فأنزلنا من السماء ماء> - بارور کردن ابرها برای نزول باران باشد.

۲- بادها، وسیله‌ای که به جا کردن گرده‌های نر، برای بارور ساختن گیاهان و درختان است.

و أرسلنا الری-ح لوقح

برداشت فوق، بنابراین احتمال است که مراد از <الریاح لوقح> (بادهای بارورکننده) بادهایی است که مواد باردارکننده را از گیاهان نر، به گیاهان ماده منتقل می‌کنند.

۵- بادها، دارای نقشی تعیین‌کننده در پدید آمدن و نزول باران از ابرها

و أرسلنا الری-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء

<فا> در <فأنزلنا> عاطفه و برای ترتیب است و این می‌تواند مفید معنای یاد شده باشد.

۱۳- به حرکت درآوردن بادها برای تلقیح ابرها ، نزول باران و سیراب کردن انسان ها به وسیله آن ، از آیات الهی است .

و أرسلنا الریح لوقح فأنزلنا من السماء ماء فأسقین- کموه

۱۵- > عن أبي جعفر (ع) قال : لله رياح رحمه لواقح ينشرها بين يدي رحمة ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خدا بادهای رحمتی دارد باردار که پیشاپیش رحمت خود (باران) آنها را منتشر می کند.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۱،۳

۱ - بادها ، پیام آورانی نوید بخش برای نزول باران

و هو الذی أرسل الریح بشرًا بین یدی رحمة

>بشرًا< (مخفف <بُشرٌ> و جمع <بُشور>) حال برای <الرياح> است و <رياح> (جمع <ريح>) به معنای بادها است.

۳ - بادها ، دارای نقش تعیین کننده در شکل گیری و نزول باران

و هو الذی أرسل الریح بشرًا بین یدی رحمة و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۵ - ۷

۷- نقش سازنده حرکت بادها در شرایط زیستی زمین ، نشانه ای از خداوند برای اهل اندیشه

و تصریف الریح-ح آء-ت لقوم یعقلون

۶۴- مالک بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱۵

۱۵- > عن أبي جعفر (ع) قال : لله رياح رحمه لواقح ينشرها بين يدي رحمة ؛

از امام باقر(ع) روایت شده است که فرمود: خدا بادهای رحمتی دارد باردار که پیشاپیش رحمت خود (باران) آنها را منتشر می کند.<

۶۵- منشأ بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۱

۱- خداوند ، فرستنده بادها برای باروری ابرها

و أرسلنا الی-ح لوقح

برداشت فوق، مبتنی بر این احتمال است که بارورسازی بادها - به قرینه جمله <فأنزلنا من السماء ماء> - بارور کردن ابرها برای نزول باران باشد.

ص: ۴۲۷

۶۶- منشأ حرکت بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۹

۹ - تغییر و تحول در حرکت بادها ، امری الهی و در راستای درس آموزی بشر

و تصریف الری-ح

با توجه به واژه <تصریف> - که به معنای تغییر و دگرگونی از حالتی به حالتی دیگر است - برداشت بالا به دست می آید.

۶۷- منشأ وزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۳

۳ - حرکت نرم توده های سنگین بار ابر در فضا با وزش بادها ، امری الهی و شایان تأمل

فالح-مل-ت وقرآ . فالح-ری-ت یسرآ

در صورتی که <جاریات> وصف ابرها باشد، از ملاحظه <وقراً> (سنگین باری ابرها) و <یسراً> (حرکت نرم ابرها علی رغم سنگین باری آنها)، مطلب بالا استفاده می شود.

۶۸- نقش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - اسراء - ۱۷ - ۶۹ - ۵

۵- باد های کوبنده و درهم شکننده ، از عوامل خداوند در کیفر اعراض کنندگان از او

یعدکم .. فیرسل علیکم قاصفاً من الریح فیغرقکم بما کفرتم

<قاصف> از مصدر <قصف> به معنای شکننده است (مفردات راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۲

۱۲ - با وجود تأثیر باد ها در ایجاد ابر های باران زا ، انتخاب نقطه ای برای بارش باران ، به دست خداوند است .

یرسل الریاح فتشیر سحابًا .. فتری الودق یخرج من خل-له فاذا أصاب به من یشاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۱ - ۲،۴

۲ - نقش مهم باد ها و جابه جا شدن ذرات ، در نظام حیات و زندگی

و الذری-ت ذرّوا

سوگند الهی به پدیده پراکنش و جا به جایی ذرات به وسیله بادهای، نشان از اهمیت آن در نظام طبیعت و حیات دارد.

ص: ۴۲۸

۴ - > عن جميل عن أبي عبدالله (ع) في قوله < والذاريات ذرواً > فقال إنَّ ابن الكوّاء سأل أمير المؤمنين عن < الذاريات ذرواً > قال : الريح ... ;

جميل از امام صادق(ع) روایت نموده که ابن الکوّاء از امیر مؤمنان(ع) از سخن خداوند <والذاریات ذرواً> سؤال کرد، [آن حضرت] فرمود: مراد از <الذاریات> باد است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲ - ۳

۳ - سوگند الهی ، به باد های حامل ابر های سنگین و آبستن باران

فالج-مل-ت وقرآ

کلمه <حاملات>، می تواند وصفی دیگر برای بادهای باشد. در این صورت مراد از <وَقَرًا> (بار سنگین)، ابر سنگین و باران را خواهد بود که به وسیله بادهای حمل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۲

۲ - نقش عظیم بادها و حرکت نرم آنها در آسمان ، در شکل گیری توده های سنگین ابرها

و الذری-ت ذرواً . فالج-مل-ت وقرآ . فالج-ری-ت یسراً

<جاریات> مانند دو وصف قبل، می تواند مربوط به بادهای باشد؛ یعنی، <اقسم بالرياح الجارية في السماء يسراً>. برداشت بالا بر پایه این احتمال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴ - ۳

۳ - کیفیت رانش ابرها به وسیله بادها ، ریزش باران و برخورداری قسمت های مختلف زمین از آن ، دارای اهمیت و شایان مطالعه

فالمقسّم-ت أمراً

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که مراد از <مقسّمات> بادهای باشند که با راندن ابرها و ریزش تدریجی باران، ذخیره

های حیاتی آب را بر سرزمین های پست و بلند و دور و نزدیک تقسیم می کنند.

۶۹- ورزش بادها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۹

۹- ورزش بادها و تحولات جوّی و به دنبال آن ، بارش باران ، از آیه های خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا . . . و یجعلہ کسفًا فتری الودق یرج من خل-له

ص: ۴۲۹

۷- بادیه نشینان

۱- بادیه نشینان

آثار بدخواهی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱۱

۱۱ - إخبار خداوند به تحقق بدخواهی های بادیه نشینان در مورد خودشان و نه پیامبر (ص) و مؤمنان

یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر علیهم دائره السوء

برداشت فوق بدان احتمال است که جمله <علیهم دائره السوء> در مقام إخبار باشد.

۲- آرزوی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۶

۶ - برخی از بادیه نشینان ، در آرزوی رسیدن بلا- و حوادث ناگوار به پیامبر (ص) و مسلمانان به منظور نجات یافتن از پرداخت مالیات (انفاق)

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

۳- اخلاص بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۵

۵ - برخی از بادیه نشینان ، دارای انفاق های خالصانه جهت تقرب به خدا و جلب دعا و درود پیامبر (ص) برای خویش

و من الأعراب .. و یتخذ ما ینفق قربت عند الله و صلوات الرسول

۴- ادعاهای بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

١٧ - حجرات - ٤٩ - ١٤ - ١

ص: ٤٣٠

۱ - برخی از بادیه نشینان صدراسلام ، مدعی ایمان با وجود عدم باور قلبی آنان به حقیقت دین

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۶ - ۱

۱ - نکوهش اعراب (بادیه نشینان) از سوی خداوند ، به سبب تلاش برای مؤمن نمایاندن خویش ؛ علی رغم آگاهی خداوند به ایمان یا بی ایمانی آنان

قالت الأعراب ءامنا .. قل أتعلمون الله بدینکم و الله يعلم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱۰

۱۰ - تأکید خداوند ، بر عدم صداقت اعراب بدوی در ادعای ایمان

بل الله یمن علیکم أن هدی - کم للایم - ن إن کنتم ص - دقین

تعبیر <إن کنتم ص - دقین> در حقیقت ایمان اعراب را زیر سؤال برده است ؛ یعنی ، شما صادق نیستید و چنان که قبلاً یاد آور شدیم ، شما تنها تسلیم شده اید ؛ ولی ایمان نیاورده اید. بر فرض که واقعاً ایمان آورده باشید ، شایسته این است که خدا بر شما منت نهد ؛ نه شما بر او.

۵- استیذان بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۰ - ۱

۱ - اذن خواستن گروهی از بادیه نشینان معذور برای مشارکت نکردن در جنگ

و جاء المعذرون من الأعراب لیؤذن لهم

<اعراب> اسم جمع و به معنای بادیه نشینان است. <معذرون> می تواند اسم فاعل از <باب تفعیل> باشد ؛ یعنی ، کسانی که از شرکت در جهاد کوتاهی می کنند و به دروغ نشان می دهند که عذر دارند و می تواند اسم فاعل از <باب افتعال> باشد که در اصل <معذرون> بوده و تاء باب افتعال ، به جهت قرب مخرج با ذال ، قلب به ذال شده و در آن ادغام گشته

است؛ یعنی، کسانی که دارای عذر موجهند. برداشت فوق بر پایه احتمال دوم است.

۶- اسلام بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱

۱ - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (ص)، به سبب اسلام آوردن خود

یَمُنُّونَ عَلَیْكَ اَنْ اَسْلَمُوا

ص: ۴۳۱

امتنان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱

۱ - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (ص) ، به سبب اسلام آوردن خود

یَمْتُونُ عَلَیْكَ اَنْ اَسْلَمُوا

۷- انفاق بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۸

۸ - اقدام برخی از بادیه نشینان صدر اسلام ، به انفاق های اکراهی و ناخواسته

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۵

۵ - برخی از بادیه نشینان ، دارای انفاق های خالصانه جهت تقرب به خدا و جلب دعا و درود پیامبر (ص) برای خویش

و من الأعراب .. و یتخذ ما ینفق قربت عند الله و صلوات الرسول

۸- بادیه نشینان جزیره العرب و احکام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۲

۲ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، مردمی دور از فرهنگ دینی و جاهلتر از آن بودند که مرز احکام الهی را به

درستی بشناسند .

الأعراب أشد کفرًا و نفاقًا و أجدر أَلَّا یعلموا حدود ما أنزل الله

۹- بادیه نشینان صدر اسلام و ایمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۳

۳ - شناخت سطحی و صوری برخی از بادیه نشینان صدر اسلام، از ایمان و دین داری

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا

احتمال می رود که ادعای بادیه نشینان، نه از آن جهت بوده که به امتیازی دست یابند؛ بلکه واقعاً قادر نبودند که فرق اسلام و ایمان را تشخیص دهند و گمان می کردند که صرف تسلیم در برابر نیروی مسلمانان، ایمان به شمار می رود.

ص: ۴۳۲

۱۰- بادیه نشینان صدر اسلام و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۳

۳ - شناخت سطحی و صوری برخی از بادیه نشینان صدر اسلام ، از ایمان و دین داری

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا

احتمال می رود که ادعای بادیه نشینان، نه از آن جهت بوده که به امتیازی دست یابند؛ بلکه واقعاً قادر نبودند که فرق اسلام و ایمان را تشخیص دهند و گمان می کردند که صرف تسلیم در برابر نیروی مسلمانان، ایمان به شمار می رود.

۱۱- بادیه نشینان مدینه و محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۰ - ۱

۱ - تخلف از فرمان رسول خدا (ص) برای اهل مدینه و بادیه نشینان اطراف آن - که نزدیک ترین مردم به آن حضرتند - سزاوار نیست .

ما کان لأهل المدینه .. أن یتخلفوا عن رسول الله

۱۲- بادیه نشینان و انفاق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱،۶

۱ - گروهی از بدویان بی فرهنگ در عصر بعثت ، انفاق (زکات و صدقات) را غرامت و تاوان تلقی می کردند .

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا

۶ - برخی از بادیه نشینان ، در آرزوی رسیدن بلا- و حوادث ناگوار به پیامبر (ص) و مسلمانان به منظور نجات یافتن از پرداخت مالیات (انفاق)

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

۱۳- بادیه نشینان و جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۰ - ۱،۳

۱ - اذن خواستن گروهی از بادیه نشینان معذور برای مشارکت نکردن در جنگ

و جاء المعذرون من الأعراب لیؤذن لهم

<اعراب> اسم جمع و به معنای بادیه نشینان است. <معذرون> می تواند اسم فاعل از <باب تفعیل> باشد، یعنی، کسانی که

ص: ۴۳۳

از شرکت در جهاد کوتاهی می کنند و به دروغ نشان می دهند که عذر دارند و می تواند اسم فاعل از <باب افتعال> باشد که در اصل <معتذرون> بوده و تای باب افتعال، به جهت قرب مخرج با ذال، قلب به ذال شده و در آن ادغام گشته است؛ یعنی، کسانی که دارای عذر موجهند. برداشت فوق بر پایه احتمال دوم است.

۳- عذرتراشی برخی از بادیه نشینان برای شرکت نکردن در جنگ

و جاء المعتذرون من الأعراب

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که <معتذرون> اسم فاعل از باب تفعیل باشد.

۱۴- بادیه نشینان و دعای محمد (ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۵

۵- برخی از بادیه نشینان، دارای انفاق های خالصانه جهت تقرب به خدا و جلب دعا و درود پیامبر (ص) برای خویش

و من الأعراب .. و يتخذ ما ينفق قربت عند الله و صلوات الرسول

۱۵- بادیه نشینان و زکات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱،۵

۱- گروهی از بدویان بی فرهنگ در عصر بعثت، انفاق (زکات و صدقات) را غرامت و تاوان تلقی می کردند.

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا

۵- نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب .. و يتربص بكم الدوائر

۱۶- بادیه نشینان و صدقات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱،۵

۱ - گروهی از بدویان بی فرهنگ در عصر بعثت ، انفاق (زکات و صدقات) را غرامت و تاوان تلقی می کردند .

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا

۵ - نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب .. و يتربص بكم الدوائر

ص: ۴۳۴

۱۷- بادیه نشینان و مالیات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۵،۶

۵ - نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب . . . و یتربص بکم الدوائر

۶ - برخی از بادیه نشینان ، در آرزوی رسیدن بلا- و حوادث ناگوار به پیامبر (ص) و مسلمانان به منظور نجات یافتن از پرداخت مالیات (انفاق)

و من الأعراب من یتخذ ما ینفق مغرمًا و یتربص بکم الدوائر

۱۸- بادیه نشینان و محمد (ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۵

۵ - نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب . . . و یتربص بکم الدوائر

۱۹- بهانه جویی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۰ - ۳

۳ - عذرتراشی برخی از بادیه نشینان برای شرکت نکردن در جنگ

و جاء المعذرون من الأعراب

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که <معذرون> اسم فاعل از باب تفعیل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۱ - ۱۳

۱۳ - عذر بادیه نشینان برای توجیه غیبت خویش از سفر حدیبیه ، بهانه ای واهی و مخالف نیت درونی آنان

سیقول .. فاستغفر لنا یقولون بألسنتهم ما لیس فی قلوبهم

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که تعبیر <یقولون..> در رابطه با <شغلتنا أموالنا و أهلونا> باشد؛ یعنی، اعراب در این که گرفتاری مالی و خانوادگی را عذر آورده اند؛ دروغ می گویند و مشکل آنان چیز دیگری است.

۲۰- بی فرهنگی بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۲

ص: ۴۳۵

۲ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، مردمی دور از فرهنگ دینی و جاهلتر از آن بودند که مرز احکام الهی را به درستی بشناسند .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً و أجدر أُلّا يعلموا حدود ما أنزل الله

۲۱- بینش بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱

۱ - گروهی از بدویان بی فرهنگ در عصر بعثت ، انفاق (زکات و صدقات) را غرامت و تاوان تلقی می کردند .

و من الأعراب من يتخذ ما ينفق مغرمًا

۲۲- بینش غلط بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۱ - ۱۸

۱۸ - سفر حدیبیه ، برای مسلمانان همراه با پیروزی و خلاف انتظار اعراب متخلف

سيقول لك المخلفون .. فاستغفر لنا

در آیات پیشین، سفر حدیبیه به عنوان سفری پر بار معرفی شده و خداوند پس از تمجید آثار این سفر، عذرخواهی های آینده اعراب متخلف را یاد آور شده است. با توجه به این نکته، از مجموع آیات استفاده می شود که اعراب متخلف، انتظار چنین فرجام فرخنده ای را برای این سفر نداشته و با مشاهده نتایج مثبت آن، از تخلف خود اظهار ندامت خواهند کرد.

۲۳- تحقق بدخواهی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۱۱

۱۱ - إخبار خداوند به تحقق بدخواهی های بادیه نشینان در مورد خودشان و نه پیامبر (ص) و مؤمنان

يتخذ ما ينفق مغرمًا و يتربص بكم الدوائر عليهم دائرة السوء

برداشت فوق بدان احتمال است که جمله <عليهم دائرة السوء> در مقام إخبار باشد.

۲۴- تخلف بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۱ - ۱

۱ - تخلف برخی از اعراب بادیه نشین در سفرِ منتهی به صلح حدیبیه ، از همراهی و یاری پیامبر (ص)

ص: ۴۳۶

سيقول لك المخلفون من الأعراب

با توجه به این که آیات پیشین درباره <فتح مبین> (صلح حدیبیه) بود، استفاده می شود که تخلف این گروه از اعراب، در رابطه با همین سفر است که به صلح حدیبیه منتهی گشت.

۲۵- تشبیه به بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۷

۷ - جاهلان به حدود و احکام الهی همانند بیابان گردان دور از تمدند، هر چند که شهر نشین باشند .

الأعراب .. أجدراً ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

از آیه تلازم میان بدوی بودن و ندانستن احکام الهی استفاده می شود.

۲۶- تقرب بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۹ - ۵

۵ - برخی از بادیه نشینان، دارای انفاق های خالصانه جهت تقرب به خدا و جلب دعا و درود پیامبر (ص) برای خویش

و من الأعراب .. و يتخذ ما ينفق قربت عند الله و صلوات الرسول

۲۷- جهل بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۲

۲ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت، مردمی دور از فرهنگ دینی و جاهلتر از آن بودند که مرز احکام الهی را به درستی بشناسند .

الأعراب أشد كفراً و نفاقاً و أجدراً ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

۲۸- حق ناپذیری بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱

۱ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

ص: ۴۳۷

۲۹- خانه سازی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۸۰ - ۵

۵- آفرینش دام ها (شتر ، گاو و گوسفند) ، به گونه ای که از پوست آنها خانه و سرپناه سبک و قابل انتقال (برای عشایر و صحرائشین) ساخته شود ، به قدرت خداست .

و الله .. جعل لكم من جلود الأنع-م بیوتاً تستخفونها یوم ظعنکم و یوم إقامتکم

۳۰- دروغگویی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱۰

۱۰ - تأکید خداوند ، بر عدم صداقت اعراب بدوی در ادعای ایمان

بل الله یمنّ علیکم أن هدی-کم للایم-ن إن کنتم ص-دقین

تعبیر <إن کنتم ص-دقین> در حقیقت ایمان اعراب را زیر سؤال برده است؛ یعنی، شما صادق نیستید و چنان که قبلاً یادآور شدیم، شما تنها تسلیم شده اید؛ ولی ایمان نیاورده اید. بر فرض که واقعاً ایمان آورده باشید، شایسته این است که خدا بر شما منت نهد؛ نه شما بر او.

۳۱- رد ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۵،۹

۵ - پیامبر (ص) ، مأمور رد ادعای ایمان بادیه نشینان ، در عین پذیرش اسلام آنان

قل لم تؤمنوا و ل-کن قولوا أسلمنا

۹ - رد ادعای ایمان اعراب از سوی خداوند ، نمودی از علم او به ژرفای قلب آدمیان

إنّ الله علیم خبیر . قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و ل-کن قولوا أسلمنا

با توجه به ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل، برداشت بالا به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۵ - ۷

۷- وجود شك و دل‌بستگی به مال و جان در میان اعراب ، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنّما المؤمنون ... ثمّ لم یرتابوا و ج-هدوا بأموالهم و أنفسهم

ص: ۴۳۸

۳۲- روش برخورد بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۷ - ۱

۱ - منت گذاری بی جای اعراب بر پیامبر (ص)، به سبب اسلام آوردن خود

يَمُنُونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا

۳۳- سرزنش بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۶ - ۱

۱ - نکوهش اعراب (بادیه نشینان) از سوی خداوند، به سبب تلاش برای مؤمن نمایاندن خویش؛ علی رغم آگاهی خداوند

به ایمان یا بی ایمانی آنان

قالت الأعراب ءامنا .. قل أتعلمون الله بدینکم و الله يعلم

۳۴- سطحی نگری بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۳

۳ - شناخت سطحی و صوری برخی از بادیه نشینان صدر اسلام، از ایمان و دین داری

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا

احتمال می رود که ادعای بادیه نشینان، نه از آن جهت بوده که به امتیازی دست یابند؛ بلکه واقعاً قادر نبودند که فرق اسلام و

ایمان را تشخیص دهند و گمان می کردند که صرف تسلیم در برابر نیروی مسلمانان، ایمان به شمار می رود.

۳۵- سوءظن بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۲ - ۹

۹- اعراب متخلف از دعوت پیامبر (ص) ، بدگمان به خداوند و فرجام مؤمنان

بل ظننتم أن لن ينقلب .. و ظننتم ظنّ السوء

پندار بد اعراب، یا از آن جهت بوده که گمان می کردند خداوند، پیامبرش را یاری نخواهد کرد - و این بدگمانی به خدا است - و یا از آن جهت بوده که آینده ای تیره برای مؤمنان در ذهن خود ترسیم کرده بودند.

ص: ۴۳۹

۳۶- شک بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۵ - ۷

۷- وجود شک و دل‌بستگی به مال و جان در میان اعراب ، دلیل رد ادعای ایمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنما المؤمنون ... ثم لم يرتابوا و ج-هدوا بأموالهم و أنفسهم

۳۷- نشینان ضعف بادیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۹

۹ - منافقان بادیه نشین و از انفاق گریز ، دارای موضع ضعیف در قبال مؤمنان صدر اسلام

و من الأعراب .. و یتربص بکم الدوائر

آرزوی بلا و بدبختی کردن برای مؤمنان (یتربص بکم الدوائر) بیانگر ضعف آنان است زیرا اگر دارای قدرت بودند با شمشیر و زور، علیه قوانین اسلامی می شوریدند.

۳۸- عذرخواهی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۱ - ۱۳

۱۳ - عذر بادیه نشینان برای توجیه غیبت خویش از سفر حدیبیه ، بهانه ای واهی و مخالف نیت درونی آنان

سیقول .. فاستغفر لنا یقولون بألسنتهم ما لیس فی قلوبهم

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که تعبیر <یقولون..> در رابطه با <شغلتنا أموالنا و أهلونا> باشد؛ یعنی، اعراب در این که گرفتاری مالی و خانوادگی را عذر آورده اند؛ دروغ می گویند و مشکل آنان چیز دیگری است.

۳۹- غضب بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵- نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب .. و یتربص بکم الدوائر

۴۰- فلسفه ادعای ایمان بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۴۰

۲ - برخی از بادیه نشینان ، مدعی ایمان به امید برخورداری از امتیازات آن *

قالت الأعراب ءامنّا قل لم تؤمنوا

با توجه به این که اعراب، خود را مؤمن معرفی کرده اند، ولی قرآن سخن آنان را رد کرده است؛ این احتمال جان می گیرد که اظهار ایمان اعراب، به خاطر آن بوده است که از امتیازات ویژه مؤمنان برخوردار شوند.

۴۱- قبول اسلام بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۵

۵ - پیامبر (ص) ، مأمور رد ادعای ایمان بادیه نشینان ، در عین پذیرش اسلام آنان

قل لم تؤمنوا و لکن قولوا أسلمنا

۴۲- کفر بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۳

۳ - افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ ، دارای کفر و نفاق سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

۴۳- کفر بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱

۱ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

۴۴- مال دوستی بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۵ - ۷

۷- وجود شك و دلبيستگي به مال و جان در ميان اعراب ، دليل رد ادعای ايمان آنان از سوی خداوند

قل لم تؤمنوا .. إنما المؤمنون ... ثم لم يرتابوا و ج-هدوا بأموالهم و أنفسهم

ص: ۴۴۱

۴۵- محمد(ص) و بادیه نشینان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۹

۹ - رد ادعای ایمان اعراب از سوی خداوند ، نمودی از علم او به ژرفای قلب آدمیان

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ . قَالَتِ الْأَعْرَابُ ءَامَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَمْ يَكُن قَوْلُكُمْ إِلَّا سُلُوفًا .

با توجه به ارتباط این آیه با ذیل آیه قبل، برداشت بالا به دست می آید.

۴۶- مسؤولیت بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱۱

۱۱ - انسان های متمدن و با فرهنگ ، دارای مسؤولیتی فزونتر نسبت به بدویان دور از فرهنگ

الأعراب . . . و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

لحن آیه گرچه توبیخ مردمان بدوی است، ولی واژه <أجدر> از یک سو نشان دهنده این است که تکلیف آنان به لحاظ موقعیتشان سبکتر است و متقابلاً شهرنشینان متمدن، به دلیل داشتن زمینه های بیشتر کسب علم، دارای مسؤولیت بیشتر هستند.

۴۷- منشأ تخلف بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - فتح - ۴۸ - ۱۲ - ۳

۳ - ترس از مرگ ، عامل اصلی تخلف اعراب از همراهی پیامبر (ص) ، در سفر حدیبیه

بل ظننتم أن لن ينقلب الرسول و المؤمنون إلى أهلهم أبدًا

۴۸- مؤمنان صدر اسلام و بادیه نشینان کافر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱۴

۱۴ - تذکر خداوند به لزوم غافل نشدن مؤمنان از خطر اعراب کفرپیشه همجوار خویش ، پس از پایان یافتن پیروزمندانه جنگ با دشمنان خارجی (رومیان در جنگ تبوک) *

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

با توجه به اینکه آیات قبل در مورد بازگشت پیروزمندانه مؤمنان از جنگ تبوک است، احتمال دارد که این آیه هشدار به مؤمنان مجاهد باشد که پس از آن پیروزی، احساس امنیت نکنند و توجه کنند که در اطرافشان، بادیه نشینان جاهل و

ص: ۴۴۲

متعصب در کفر نیز، خطری جدی به شمار می روند.

۴۹- ناخشنودی بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۸ - ۵

۵ - نارضایتی و خشم شدید برخی از بادیه نشینان از انفاق های مالی و پرداخت مالیات به پیامبر (ص) و حکومت اسلامی

و من الأعراب... و یتربص بکم الدوائر

۵۰- نفاق بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۳

۳ - افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ، دارای کفر و نفاق سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۰۱ - ۴

۴ - حرکت های نفاق آمیز منافقان مدینه، پیچیده تر و شدیدتر از منافقان بادیه نشین بود.

و ممن حولکم... و من أهل المدینه مردوا علی النفاق

۵۱- نفاق بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۱

۱ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت، در کفر و نفاق پابرجاتر و در امتناع از پذیرش سخن حق، سخت تر بودند.

الأعراب أشد کفراً و نفاقاً

۵۲- ویژگیهای بادیه نشینان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۳

۳- افراد بدوی و به دور از تمدن و فرهنگ ، دارای کفر و نفاقى سخت تر در مقایسه با مردم متمدن و دارای فرهنگ

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

ص: ۴۴۳

۵۳- ویژگیهای بادیه نشینان جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۲، ۱

۱ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، در کفر و نفاق پابرجا تر و در امتناع از پذیرش سخن حق ، سخت تر بودند .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

۲ - بادیه نشینان جزیره العرب در عصر بعثت ، مردمی دور از فرهنگ دینی و جاهلتر از آن بودند که مرز احکام الهی را به درستی بشناسند .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

۵۴- بادیه نشینان مدینه

بادیه نشینان مدینه و محمد(ص)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۱۲۰ - ۱

۱ - تخلف از فرمان رسول خدا (ص) برای اهل مدینه و بادیه نشینان اطراف آن - که نزدیک ترین مردم به آن حضرتند - سزاوار نیست .

ما كان لأهل المدينة .. أن يتخلفوا عن رسول الله

۵۵- بادیه نشینی

۵۶- آثار بادیه نشینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۷ - ۸

۸ - بادیه نشینی و دوری از فرهنگ اجتماعی ، زمینه ناآگاهی نسبت به حدود و احکام الهی

الأعراب .. و أجدر ألا يعلموا حدود ما أنزل الله

۱۱ - جامعه بی فرهنگ بدوی، زاینده انسان های بی ارج و مسؤولیت گریز *

و کنتم قومًا بورًا

برداشت بالا- با توجه به این نکته است که در این مجموعه آیات، به جای هر عنوان دیگری، تعبیر <الأعراب> مطرح شده و این تعبیر می تواند مشعر به علیت باشد. هم چنین واژه <کنتم> حکایت از دیرینه ای طولانی دارد و <قومًا> اشاره به

ص: ۴۴۴

حیثیت اجتماعی می تواند داشته باشد و واژه <بوراً> نیز به معنای بی خاصیتی و بیهودگی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - حجرات - ۴۹ - ۱۴ - ۴

۴ - بادیه نشینی ، از عوامل کندی نفوذ فرهنگ و معارف عمیق دین در میان اعراب *

قالت الأعراب ءامنا قل لم تؤمنوا

از این که خداوند وصف بدویت [اعراب] را مورد اشاره و موضوع سخن قرار داده است، احتمال معنای یاد شده می رود.

۵۷- ارزش بادیه نشینی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۱۹

۱۹- زندگانی در شهرها و آبادیها ، برتر از صحرانشینی و بیابان گردی است .

قد أحسن بی إذ . . . جاء بکم من البدو

از اینکه یوسف(ع) کوچ کردن خاندان یعقوب از صحراها و بیابانها را به شهر و آبادی از احسانها و نعمتهای خداوند شمرد ، برداشت فوق استفاده می شود.

۵۸- بادیه نشینی آل یعقوب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۱۰۰ - ۱۷

۱۷- خاندان یعقوب پیش از ورود به مصر ، از صحرانشینان بودند .

و جاء بکم من البدو

<بدو> به معنای صحرا و بیابان است.

۵۹- بادیه نشینی در جزیره العرب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - مردم جزیره العرب در عصر پیامبر (ص) دو گروه شهرنشین و بادیه نشین بودند .

الأعراب أشد كفرةً و نفاقاً

ص: ۴۴۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۹۰ - ۱،۳

۱- ذوالقرنین، در سفر دوم خویش، به آخرین نقطه خشکی در سمت مشرق رسید و با مردمی بدوی و عاری از تمدن روبه رو شد.

بلغ مطلع الشمس... لم نجعل لهم من دونها ستراً

ضمیر <دونها> به <الشمس> بازمی گردد و مفاد جمله <لم نجعل...> این است که مردم آن سرزمین، جز خورشید، پوششی نداشتند؛ یعنی، هیچ بنا و ساختمانی که سایبان آنان باشد و هیچ پوشاکی که بدنشان را به پوشاند، در بین آنان مشاهده نمی شد، لذا از آنان، تعبیر به اقوامی بدوی شده است.

۳- ذوالقرنین، در شرق سرزمین خویش، با مردمی ساکن بیابانی کویری و بدون گیاه مواجه شد. *

لم نجعل لهم من دونها ستراً

از واژه <لم نجعل> این احتمال جان می گیرد که بی پناهی در برابر تابش آفتاب، معلول اموری بود که به <جعل> الهی مربوط می شود، مانند کویری بودن سرزمین که از امور طبیعی است.

ص: ۴۴۶

۸- باران

۱- آثار بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۹

۹ - دریافت باران ، پس از نیاز و ناامیدی ، زمینه ساز توجه انسان به ولایت الهی بر هستی و روی آوری به ستایش او

و هو الذی ينزل الغيث من بعد ما قنطوا .. و هو الولی الحمید

۲- آثار ذکر هدفداری باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۶

۶ - توجه به نزول باران و هدفدار بودن باران زمینه ساز پی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عمّ يتساءلون .. ألم نجعل ... و أنزلنا من المعصرت ماء ثجاجًا

توجه به نعمت باران، می تواند انسان را به این نکته رهنمون سازد که این نعمت ها، به گزاف در اختیار انسان قرار داده نشده و هدف از آن، جز با معاد تحقق نیافتنی است. هم چنین می تواند بیانگر این باشد که حیات زمین مرده به وسیله باران، نمونه بارزی برای زنده شدن مردگان است و استبعاد معاد وجهی ندارد.

۳- ابتلا به کمبود باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۹

۹- قوم عاد ، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه ، به کمبود باران مبتلا شده بودند .

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن ، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستورهای هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

۴- ابر باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۴ - ۱۶

۱۶ - ابر های باران زا ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. السحاب المسخر بین السماء و الأرض لآیت

<سحاب> جمع سحابه و به معنای ابرهای باران زا است. (لسان العرب)

۵- ابر های باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲ - ۳،۴

۳ - سوگند الهی ، به باد های حامل ابر های سنگین و آبستن باران

فالح-مل-ت وقرآ

کلمه <حاملات> ، می تواند وصفی دیگر برای بادهای باشد. در این صورت مراد از <وَقُرَّ> (بار سنگین)، ابر سنگین و باران زا خواهد بود که به وسیله بادهای حمل می شود.

۴ - < عن جمیل عن أبی عبد الله (ع) : . . . فقال إنَّ ابنَ الکواء سألَ أميرَ المؤمنین . . . عن < فالحاملات وقرآ > فقال : هی السحاب . . . ;

جمیل از امام صادق(ع) روایت نموده که امیرمؤمنان(ع) در جواب ابن الکواء که از سخن خداوند <فالحاملات وقرآ> سؤال نموده بود، فرمود: مراد ابر است. <

۶- ابر های بی باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۱ - ۹

۹ - انسان ها ، با مشاهده خالی بودن ابرها از باران ، ناسپاس می شوند .

و لئن أرسلنا ريحاً فرأوه مصفرةً لظلّوا من بعده يكفرون

طبق آنچه که راغب، در مفردات اظهار داشته، ممکن است: <مصفراً> از ریشه <صفر> - بر وزن سفر - به معنای <خالی بودن> باشد.

۷- امیدواری به باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۲ - ۲

۲- هراس مردم از خشکسالی و امید آنان به نزول باران، زمینه ساز پدید آمدن برق های آسمانی و نمایاندن آنها به ایشان است .

ص: ۴۴۸

هو الذی یریکم البرق خوفاً و طمعاً

هر یک از دو کلمه <خوفاً> و <طمعاً> می تواند مفعول له حصولی باشد و می تواند مفعول له تحصیلی باشد. بر فرض نخست مفاد عبارت <هو الذی...> چنین می شود: <چون هراس داشتید و نیز امیدوار بودید برقه‌های آسمانی را برای شما پدیدار می کنیم>. و بر مبنای دوم مفاد <هو الذی...> چنین می شود: <برای آنکه بهر اسید و نیز امیدوار شوید، برقه‌های آسمانی را به شما می نمایانیم>. برداشت فوق بر اساس احتمال اول است.

۸- اهمیت ابرهای باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲ - ۲

۲ - شکل گیری ابرها با توده های عظیم ذرات آب ، امری مهم و شایان مطالعه

فالح - مل - ت و قرآ

سوگند الهی به نظام شکل گیری ابرها و حمل توده های عظیم ذرات آب به وسیله آنها، نشان از اهمیت آن دارد و انسان را به مطالعه و تأمل در آن فرا می خواند.

۹- اهمیت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۶

۶ - اهمیت ویژه باران و رویش گیاهان در مجموعه نعمت های بی کران الهی برای انسان

و أنزل لكم من السماء ماء فأنبتنا به حدائق

اختصاص به ذکر یافتن نزول باران و رویش گیاهان از میان سایر نعمت ها، دلالت بر اهمیت ویژه آنها برای آدمیان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۳

۳ - نقش اساسی آب و باران در تغذیه انسان

إلی طعامه . أنا صببنا الماء صببًا

عبارت <أنا صینا..>، بدل اشتمال برای <طعامه> و گویای ارتباط تنگاتنگ آب و طعام است.

۱۰- اهمیت بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۴ - ۱۵

۱۵ - طبیعت (نزول باران ، رویش گیاهان و ...) از منابع تفکر و نشانه های ربوبیت خداوند است .

كَمَا أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَا يَخْتَلِطُ بِهِ نَبَاتِ الْأَرْضِ .. كَذَلِكَ نَفْصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

ص: ۴۴۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۸ - ۱۰

۱۰ - امتنان خداوند بر انسان ، به خاطر نزول باران

و أنزلنا من السماء ماء بقدر فأسكننَّه فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴ - ۴

۴ - وزش باد ها ، تشکیل توده های ابر و حرکت آنها و ریزش باران ، از مظاهر حکمت و تدبیر الهی در نظام طبیعت

و الذریٰ-ت ذرّوًا . فالج-مل-ت وقّرًا . فالج-ری-ت یسرًا . فالمقسّم-ت أمرًا

خداوند، با برشمردن بخشی از امور دقیق طبیعت و مهم دانستن آنها با سوگند خوردن، در حقیقت تدبیر و حکمت خویش را به آدمیان یادآور شده است.

۱۱- اهمیت تقسیم باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۴ - ۳

۳ - کیفیت رانش ابر ها به وسیله باد ها ، ریزش باران و برخورداری قسمت های مختلف زمین از آن ، دارای اهمیت و شایان مطالعه

فالمقسّم-ت أمرًا

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که مراد از <مقسّمات> بادها باشند که با راندن ابرها و ریزش تدریجی باران، ذخیره های حیاتی آب را بر سرزمین های پست و بلند و دور و نزدیک تقسیم می کنند.

۱۲- باد های باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۴

۴- نقش تعیین کننده باد های باران زا در زندگی بشر

و من يرسل الريح بشرًا بين يدي رحمته

۱۳- باران آتش

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آل عمران - ۳ - ۶۱ - ۲۳

۲۳ - نزول بارانی از آتش بر نمایندگان نصارای نجران در صورت مباحله

ص: ۴۵۰

ثم نبتهل فنجعل لعنت الله على الكاذبين

عاقب و طیب به نمایندگی نصارای نجران بنزد پیامبر (ص) آمدند... و در پی حاضر نشدن آنان برای مباحله، پیامبر (ص) فرمود: و الذی بعثنی بالحق نبیا لو فعلا لامطر علیهما الوادی نارا.

مناقب ابن المغازی، ص ۲۶۳، چاپ اسلامیة ۱۴۰۳ قمری.

۱۴- باران از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۷

۷- نزول مدام رزق (باران) از آسمان، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقا

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

۱۵- باران در غزوه بدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱۱ - ۱۸، ۱۴، ۱۳، ۱۰، ۷، ۶

۶ - خداوند در آستانه جنگ بدر مسلمانان را از نعمت باران بهره مند ساخت .

و ینزل علیکم من السماء ماء

۷- فراهم شدن آب برای غسل و وضو و تطهیر نجاست ها و قذارت ها ، از اهداف نزول باران برای مجاهدان بدر

و ینزل علیکم من السماء ماء لیطهرکم به

ذکر نشدن متعلق <یطهرکم> حکایت از عمومیت آن متعلق دارد (نجاستهای ظاهری و باطنی). یعنی خداوند باران را فرو فرستاد تا نجاستهای ظاهری را به وسیله آن برطرف سازید و آنان که جنب هستند غسل کنند و دیگران وضو بسازند.

۱۰ - نزول باران در آستانه جنگ بدر برای تطهیر مجاهدان ، زمینه ساز برطرف شدن نگرانی ها و وسوسه های ایجاد شده از سوی شیطان

و ينزل عليكم ... و يذهب عنكم رجز الشيطان

۱۳ - تقویت دل های مجاهدان با مشاهده امداد های حسی ، از اهداف نزول باران در آستانه جنگ بدر

و ينزل عليكم ... ليربط على قلوبكم

<ربط علی قلبه> یعنی دل‌های آنان را استحکام بخشید، و این کنایه از ایجاد شهامت و شجاعت است. گفتنی است تناسب نزول باران با استحکام دلها برای نبرد این است که مجاهدان در زمانی که نیاز فراوان به آب دارند با نزول باران، امداد الهی را لمس کرده و بدان یقین کنند.

۱۴ - ریزش باران در آستانه جنگ بدر ، از عوامل مؤثر در پیروزی مسلمانان در آن جنگ

و ينزل عليكم ... و يثبت به الأقدام

۱۸ - استحکام اردوگاه مسلمانان و استواری گام های آنان بر شنزار محل اقامتشان ، از اهداف نزول باران در آستانه جنگ بدر

ص: ۴۵۱

ينزل عليكم من السماء ماء ليطهركم . . . و يثبت به الأقدام

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <الاقدام> گامهای مجاهدان باشد. بنابراین <و يثبت به الاقدام> یعنی هدف از نزول باران این بود که خداوند گامهای شما را استوار سازد و از لغزش و فرو رفتن در شنزارها بازدارد.

۱۶- باران رحمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۴

۴ - گیاهان نهفته در سرزمین های نامستعد ، هر چند باران رحمت بر آن ببارد ، تهی از خیر و برکتند و بازدهیشان اندک است .

و الذی خبث لا یخرج إلا نکداً

<نکد> به معنای چیزی است که خیر در آن نباشد و بی خیر بودن گیاهان به این است که بازدهی آن اندک باشد.

۱۷- باران عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۵۸ - ۱

۱ - بارش بارانی از عذاب مرگبار بر قوم فسادپیشه لوط

و أمطرنا علیهم مطراً

تنکیر <مطراً> تنکیر تنويع است؛ یعنی، نوعی باران فرستادیم که آنان را در کام مرگ فرو برد.

۱۸- بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۱۲، ۷

۷ - خداوند ، نازل کننده باران از ابرها

و أنزل من السماء ماء

<سما> به هر چیزی که در جهت بالا قرار گرفته باشد گفته می شود. تکرار کلمه <السما> در آیه، حکایت از آن دارد که مراد از آن در هر فراز، مصداقی خاص از معنای ذکر شده است؛ در جمله نخست چون در مقابل <الأرض> قرار گرفته به معنای آسمان است و در جمله دوم به قرینه <ماء> می توان گفت که مقصود از آن <ابر> می باشد.

۱۲ - آفرینش آسمان ، نزول باران ، به ثمر رسیدن میوه ها و پیدایش روزی برای انسان ها ، جلوه هایی از ربوبیت خداوند است .

اعبدوا ربکم .. الذی جعل لکم ... رزقاً لکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۵۲

۱ - باد ها ، پیام آورانی نویدبخشِ نزول باران

و هو الذی یرسل الریح بشراً بین یدی رحمته

<بُشر> مخفف <بُشر>، جمع بشیر و یا بُشور، است و حال برای <الریاح> می باشد.

۶ - خداوند با ابرهای گسیل داده شده ، سرزمین های خشک و مرده را از آب باران سیراب می کند .

سقنه لبلد میت فانزلنا به الماء

ضمیر در <به> به سحاب برمی گردد و حرف <باء> در آن سببیه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱۱ - ۱۸، ۱۳، ۱۰، ۷

۷ - فراهم شدن آب برای غسل و وضو و تطهیر نجاست ها و قذارت ها ، از اهداف نزول باران برای مجاهدان بدر

و ینزل علیکم من السماء ماء لیطهّرکم به

ذکر نشدن متعلق <یطهّرکم> حکایت از عمومیت آن متعلق دارد (نجاستهای ظاهری و باطنی). یعنی خداوند باران را فرو فرستاد تا نجاستهای ظاهری را به وسیله آن برطرف سازید و آنان که جنب هستند غسل کنند و دیگران وضو بسازند.

۱۰ - نزول باران در آستانه جنگ بدر برای تطهیر مجاهدان ، زمینه ساز برطرف شدن نگرانی ها و وسوسه های ایجاد شده از سوی شیطان

و ینزل علیکم ... و یدهب عنکم رجز الشیطن

۱۳ - تقویت دل های مجاهدان با مشاهده امداد های حسی ، از اهداف نزول باران در آستانه جنگ بدر

و ینزل علیکم ... لیربط علی قلوبکم

<رابط علی قلبه> یعنی دل‌های آنان را استحکام بخشید، و این کنایه از ایجاد شهامت و شجاعت است. گفتنی است تناسب نزول باران با استحکام دلها برای نبرد این است که مجاهدان در زمانی که نیاز فراوان به آب دارند با نزول باران، امداد الهی را لمس کرده و بدان یقین کنند.

۱۸ - استحکام اردوگاه مسلمانان و استواری گام های آنان بر شنزار محل اقامتشان ، از اهداف نزول باران در آستانه جنگ بدر

ينزل عليكم من السماء ماء ليطهركم .. و يثبت به الأقدام

برداشت فوق بر این اساس است که مراد از <الاقدام> گامهای مجاهدان باشد. بنابراین <و يثبت به الاقدام> یعنی هدف از نزول باران این بود که خداوند گامهای شما را استوار سازد و از لغزش و فرو رفتن در شنزارها بازدارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۴ - ۳

۳ - خداوند ، فروریزنده باران از آسمان

كَمَا أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۹،۱۳

۹- نزول باران ، تحت تدبیر خداوند و به میزان مشخص و اندازه ای معین است .

و إن من شيء إلا عندنا خزائنه و ما ننزله إلا بقدر معلوم .. فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ

۱۳- به حرکت درآوردن باد ها برای تلقیح ابر ها ، نزول باران و سیراب کردن انسان ها به وسیله آن ، از آیات الهی است .

ص: ۴۵۳

و أرسلنا الری-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء فأسقین-كموه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰ - ۲

۲- فرستادن آب (باران) از آسمان (ابر) از نشانه های توحید است .

سبح-نه و تع-لی عمّا یشر کون .. هو الذی أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۵ - ۷

۷- نزول باران از آسمان و حیات یافتن زمین موات با آن ، از آیات خداوند

و الله أنزل من السماء ماء فأحیا به الأرض .. إن فی ذلك لأیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۳ - ۹

۹ - نزول باران از آسمان و رویش گیاهان مختلف به وسیله آن ، پرتویی از ربوبیت خداوند است .

الذی .. و أنزل من السماء ماء فأخرجنا به أزواجًا من نبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۳ - ۹،۶،۹

۱ - نزول باران از آسمان ، یکی دیگر از جلوه های ربوبیت و تدبیر خداوند

الم تر .. فتصبح الأرض مخضرة

استفهام در <الم تر ..> برای تقریر است. در این جا روی سخن با مردمی است که باور داشتند: نزول باران از آسمان و سبز و خرم شدن زمین توسط آن و به گردش در آمدن چرخه حیات و سامان یافتن زندگی آدمیان، همه تنها در پرتو قدرت و در سایه تدبیر خداوند میسر شده است؛ اما در عین حال می پنداشتند که سرنوشت آنان در دست خدایان دیگری رقم می خورد.

۶ - نزول باران و نفوذ آن در دل خاک و سبز و خرم شدن زمین توسط آن ، آیتی از احاطه خدا بر ظاهر و باطن اشیا و نفوذ او

در تار و پود پدید های هستی است .

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. إنّ الله لطيف

<لطیف> از (مصدر <لطفه>) به معنای دقیق است و از مصدر <لطف> به معنای اهل رفق و مدارا می باشد. توصیف خداوند به <لطیف> بر پایه معنای اول، کنایه از آن است که خداوند در دل و جان اشیا نفوذ و حضور دارد؛ به گونه ای که کسی آن را احساس نمی کند. بنابراین ذکر این صفت پس از بیان نزول باران - که به صورت نامحسوس در دل زمین نفوذ می کند - بیانگر این حقیقت است که باران، یکی از نشانه های لطیف بودن خداوند است. برداشت فوق بر پایه همین معنا است.

۹ - نزول باران و رویش گیاهان توسط آن ، از نشانه های داشتن آگاهی همه جانبه خدا به امور انسان ها

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. إنّ الله لطيف خبير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۳ - ۸

۸ - تشکیل و تراکم ابر ها و نزول باران و تگرگ ، جلوه فرمان روایی و قدرت بی مانند خداوند بر جهان (آسمان ها و زمین)

ص: ۴۵۴

و لله ملك السموت... أن الله يزجى سحابًا... و ينزل من السماء من جبال فيها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۲،۶

۲ - نزول باران و سرسبز و با طراوت شدن زمین به وسیله آن ، از آیه های خداوند است .

و من ءای-ته... و ينزل من السماء ماء فيحيى به الأرض بعد موتها

۶ - برق هایی ترس آفرین و طمع زا ، بارش باران و رویش گیاهان با آن ، نشانه های قدرت خداوند

يريكم البرق... إن في ذلك لآی-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۵،۹

۵ - مراحل مختلف تشکیل ابر و نزول باران ، نشانه قانون مندی جهان هستی است .

يرسل الرياح فتثير سحابًا فيبسطه... و يجعله كسفاً... يخرج من خل-له

کاربرد فعل های مضارع <یرسل> ، <تثير> ، <یبسط> ، <يجعل> و <يخرج> ، نشان دهنده روندی دائمی است و چنین امری، حاکی از نظام داری آن است.

۹ - وزش باد ها و تحولات جوئی و به دنبال آن ، بارش باران ، از آیه های خداوند است .

الله الذي يرسل الرياح فتثير سحابًا... و يجعله كسفاً فتری الودق يخرج من خل-له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۹ - ۲

۲ - بارش باران پس از مدت ها انتظار و مأیوس شدن انسان ها از آن ، خوشحالی فوق العاده ای در پی دارد . *

إذا هم يستبشرون . و إن كانوا... لمبلسين

احتمال دارد تکرار <من قبل> به منظور بیان طولانی بودن نباریدن باران و ناامیدی عمیق مردم باشد. در این صورت، کیفیت خوشحالی، تابع مقدار ناامیدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۱۵

۱۵ - مرگ و نزول باران حیات آفرین (رویش کشت ها و خشک و خرد شدن آنها) ، نشانه قدرت خداوند بر حیات بخشیدن دوباره انسان ها در قیامت

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء .. ثم يخرج به زرعًا ... ثم يجعله حطًا-مًا

طبق نظر برخی از مفسران از آن جایی که آیه شریفه پس از آیات مربوط به معاد و بهشت و جهنم آمده است، می تواند درصدد اثبات قدرت خداوند بر آفرینش مجدد انسان ها در قیامت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۱،۳

۱ - نزول باران ، نعمتی الهی و براساس تقدیر منظم و اندازه معین

و الذی نزل من السماء ماء بقدر

ص: ۴۵۵

واژه <قدر> (قید <نزل>) می تواند به معنای اندازه باشد؛ یعنی، باران را به اندازه معین نازل می کند. هم چنین می تواند به معنای تقدیر و برنامه باشد؛ یعنی، باران براساس تقدیر و برنامه منظم نازل می شود.

۳- قوانین طبیعی مربوط به نزول باران، نمودی از عزت و دانایی مطلق خداوند

خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزَ الْعَلِيمَ... وَ الَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جاثیه - ۴۵ - ۵ - ۲

۲- ریزش باران از سمت آسمان و تأمین روزی خلق و حیات زمین در پرتو آن، آیتی خداوندی برای خردورزان

و مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ... آءِی-ت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۹ - ۱،۲

۱- ریزش باران پر برکت از آسمان، آیتی خداوندی است.

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مَبْرُكًا

۲- فرایند تشکیل توده های ابر و ریزش تدریجی باران، تدبیری الهی است.

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مَبْرُكًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۶۹ - ۱

۱- تشکیل دادن ابر و ریزاندن باران از آن، خارج از قلمرو توانایی بشر

ءَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ

<مزن> به معنای ابر است. استفهام در <ءَأَنْتُمْ...> استفهام انکاری و معادل حرف نفی است؛ یعنی، شما نمی توانید آبی را که می نوشید، از ابر فرود آورید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - آفرینش انسان از منی ، بر آوردن دانه ها از دل خاک و رشد و نمو دادن آن ، فرو فرستادن باران از آسمان و ایجاد درخت آتش زنه برای بیابان گردان / بیانگر مبرّا بودن ساحت او از نقص و کاستی

أفرءیتم ما تمنون .. فسبح باسم ربك العظیم

تفریع <فسبح> بر مطالب آیات پیشین، نشانگر مطلب یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۳

۱۳ - بارش باران و سرسبز شدن مزارع ، برانگیزاننده شگفتی کشاورزان و مایه سرور و شادمانی آنان

کمثل غیث أعجب الكفار نباته

<اعجاب> (مصدر <أعجب>) به معنای به شگفتی واداشتن است و <کافر> (مفرد <کفار>) در این جا به معنای کشاورز می باشد.

ص: ۴۵۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۶

۶ - توجه به نزول باران و هدفدار بودن باران زمینه ساز پی بردن به قدرت خداوند و پذیرش معاد است .

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ . . . أَلَمْ نَجْعَلْ ... و أَنْزَلْنَا مِنَ الْمَعْصَرِ مَاءً ثَجَّاجًا

توجه به نعمت باران، می تواند انسان را به این نکته رهنمون سازد که این نعمت ها، به گزاف در اختیار انسان قرار داده نشده و هدف از آن، جز با معاد تحقق نیافتنی است. هم چنین می تواند بیانگر این باشد که حیات زمین مرده به وسیله باران، نمونه بارزی برای زنده شدن مردگان است و استبعاد معاد وجهی ندارد.

۱۹- بارش باران از آسمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۰ - ۱۲

۱۲ - خداوند ، فرو فرستنده باران از سمت آسمان است .

و أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

۲۰- بارش باران از آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۱ - ۸

۸- بارش آب باران از آسمان ، جهت حیات گیاهان از آیات الهی است .

هو الذي أنزل من السماء ماء . . . إن في ذلك لآية لقوم يتفكرون

ممکن است مشارالیه <ذلك> عبارت <أنزل . . . ماء> در آیه قبل باشد.

بارش باران در خشکسالی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۶

۶- بارش باران ، پس از خشکسالی و نومیدی انسان ، نمودی از تقدیر الهی در معیشت انسان

و ل-کن ینزل بقدر ما یشاء . . . ینزل الغیث من بعد ما قنطوا

۲۱- بارش باران سنگ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶- اعراف - ۷ - ۸۴ - ۱

ص: ۴۵۷

۱ - خداوند با فرو ریختن بارانی بی نظیر (بارشی از سنگ) بر سر قوم لوط ، آنان را به هلاکت رساند .

و أمطرنا عليهم مطراً

<مَطَرٌ> مفعول به برای <أمطرنا> است و نکره آمدنش حکایت از آن دارد که بارشی عجیب و بی نظیر بوده است و با توجه به آیه ۸۲ از سوره هود (و أمطرنا عليها حجاره ..) معلوم می شود که عذاب قوم لوط سنگباران بوده است.

۲۲- بارش قطره ای باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۱

۱۱ - نزول قطره ای باران - و نه ریزش سیل آسای آن - براساس نظام پدید آمده از ناحیه خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریح فتثیر سحابًا فیسطه فی السماء کیف یشاء و یجعلہ کسفًا فتری

۲۳- برکت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۹ - ۷

۷- درخت ها و کشتزار ها ، دو نمود برکت باران و بقای رحمت آن

ماء مـبـرکاً فأنبتنا به جنّـتـ و حبّ الحـصید

۲۴- بشارت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۸

۸- نزول باران های فراوان ، در صورت پرهیز از شرک و گرایش به توحید و پرستش خدا ، از نوید های هود (ع) به قوم خویش

و ی-قوم استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه یرسل السماء علیکم مدرارًا

فعل مضارع <یرسل> به اصطلاح در جواب فعل امر (استغفروا ربکم ثم توبوا إلیه) قرار گرفته و با <إِنْ> شرطیه مقدر

مجزوم شده است؛ یعنی: >إِنْ تَسْتَغْفِرُوا وَتَتُوبُوا يَرْسَلْ . . .؛ اگر استغفار کنید و به سوی خدا حرکت کنید، او ابرهای پر باران را برای شما خواهد فرستاد.<

۲۵- پاکیزگی باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۴

ص: ۴۵۸

۴ - آب باران ، پاکیزه ترین و زلال ترین آب ها

و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

۲۶- پیدایش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۷

۷- ناتوانی غیرخدا از پدید آوردن علایم راهنما (چون ستارگان) و عوامل نویدبخش و رحمت آفرین (چون باد و باران) به گسترده گی پهنه زمین

أمن يهديكم في ظلمت البرّ و البحر . . . أءل-ه مع الله

از ارتباط <من یهدی> با <أءل-ه مع الله> استفاده می شود که تنها خداوند، قادر به ایجاد عواملی است که انسان را در ظلمت های شب در سراسر زمین (خشکی و دریا) هدایت کند و باران رحمت را در پی بادهای مژده دهنده به دورترین نقاط برساند.

۲۷- تأخیر در بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۹ - ۱

۱ - انسان ها ، در پی تأخیر بارش باران بر آنها ، اندوهگین و ناامید می شوند .

و إن كانوا من قبل أن ينزل عليهم من قبله لمبلسين

<إبلاس> - مصدر <مبلسين> - به معنای <اندوه ناشی از شدت سختی> است (مفردات راغب). و نیز به معنای <یأس و ناامیدی> نیز آمده است (لسان العرب).

۲۸- تداوم بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۷

۷- نزول مدام رزق (باران) از آسمان ، از آیات و نشانه های روشن خداوند

هو الذی یریکم ءای-ته و ینزل لکم من السماء رزقاً

یادآوری نزول باران از سوی خداوند - پس از یادآوری ارائه آیات الهی به بشر - از باب ذکر خاص پس از عام و بیانگر مصداق روشن آن آیات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - طارق - ۸۶ - ۱۱ - ۱

۱ - آسمان ، دارای باران های پیاپی و فائده های مداوم و جایگاه ظهور مکرر ستارگان

و السماء ذات الرجع

ص: ۴۵۹

<رَجْع> به معنای بازگرداندن و <رجوع> به معنای بازگشتن است (مفردات راغب). <ذات الرجع> وصفی است که بر ثبوت و تداوم دلالت دارد و مراد از آن می تواند بازگشت دادن بخارهای متصاعد به صورت باران باشد. گفته <مقایس اللغه> - که <رَجْع> را به معنای <باران> دانسته است - این احتمال را تأیید می کند. برخی از مفسران، آن را بر تمام فایده های آسمانی، ظهور مکرر ستارگان در شب ها، تأثیر حوادث آسمانی در پیدایش مکرر فصول سال، تطبیق داده اند.

۲۹- تشبیه به باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۷،۲۲

۷- حق در تشبیه مانند باران و سیلاب است و باطل همسان کف های پف کرده بر روی آن

أنزل من السماء ماء فسالت أودية بقدرها فاحتمل السيل زبداً رابياً . . . كذلك يضرب ا

۲۲- همانندی حق با آب فرود آمده از آسمان و نیز با فلزات ذوب شده و همسانی باطل با کف سیلاب ها و کف فلزات ذوب شده ، از ضرب المثل های قرآن است .

كذلك يضرب الله الحق و الب-طل . . . كذلك يضرب الله الأمثال

۳۰- تشبیه به باران در تاریکی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۹ - ۲

۲ - قرآن برای منافقان بسان بارانی است همراه با رعد و برق در شبی تاریک و مخوف

أو كصيب من السماء فيه ظلمت و رعد و برق

۳۱- تفکر در عوامل بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۳ - ۵

۵- لزوم تفکر و نگرش عمیق ، به علت اصلی نزول باران از آسمان

ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء

۳۲- تفکر درباره باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۲

۲- وابستگی ریزش باران به خداوند ، حقیقتی شایسته و بایسته تأمل

ص: ۴۶۰

فلینظر .. انا صببنا الماء صبًا

آیه شریفه بدل برای <طعامه> در آیه قبل است و در حقیقت فرمان تأمل و نظر (فلینظر) به آن ارتباط می یابد.

۳۳- تقدیر باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۹

۹- نزول باران ، تحت تدبیر خداوند و به میزان مشخص و اندازه ای معین است .

و إن من شیء إلا عندنا خزائنه و ما ننزله إلا بقدر معلوم .. فأنزلنا من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۸ - ۲

۲- بارش باران ، حساب شده و به میزان معین است .

و أنزلنا من السماء ماء بقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۰ - ۱

۱- نزول باران به اندازه های مختلف - (کم و یا فراوان) - و در سرزمین های گوناگون ، به تقدیر خداوند است .

و لقد صرّفنّه بینهم

<تصریف> (مصدر <صرّفناه>) به معنای تغییر دادن چیزی از حالتی به حالت دیگر است و چون این واژه از باب تفعیل است، دلالت بر کثرت وقوع این معنا می کند. بر این اساس، مقصود از تغییر دادن آبها (صرّفناه)، تغییر دادن مقدار و محل فرود آنها است. گفتنی است که برداشت یاد شده، مبتنی بر این است که ضمیر مفرد در <صرّفناه> به <ماء> باز گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۱

۱- نزول باران ، نعمتی الهی و براساس تقدیر منظم و اندازه معین

و الذى نزل من السماء ماء بقدر

واژه <قدر> (قید <نزل>) می تواند به معنای اندازه باشد؛ یعنی، باران را به اندازه معین نازل می کند. هم چنین می تواند به معنای تقدیر و برنامه باشد؛ یعنی، باران براساس تقدیر و برنامه منظم نازل می شود.

۳۴- تکرار بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - طارق - ۸۶ - ۱۲ - ۵

۵ - بازگشت های مکرر نزولات آسمانی و رویش گیاهان از دل زمین ، از نشانه های امکان معاد است .

ذات الرجع .. ذات الصدع

ص: ۴۶۱

توصیف آسمان و زمین به اوصاف یاد شده - در سیاق آیات معاد - به همسانی آن اوصاف، با اعاده انسان در آخرت اشاره دارد.

۳۵- خالق ابرهای باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۲ - ۴

۴- خداوند پدید آورنده ابرهای سنگین پرباران

و ینشیء السحاب الثقال

<انشاء> (مصدر ینشیء) به معنای خلق کردن و پدید آوردن است. <سحاب> (جمع سحابه) به معنای ابرهای باران زاست و <ثقال> نیز جمع ثقیل است.

۳۶- درخواست باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - احقاف - ۴۶ - ۲۴ - ۵

۵- قوم عاد ، گرفتار کم آبی و چشم انتظار نزول باران قبل از گرفتار شدن به عذاب *

قالوا هـذا عارض ممطرنا

از تعبیر <هـذا عارض ممطرنا>، استفاده می شود که آنان در انتظار باران بودند؛ چه این که اگر انتظار آن را نداشتند، بی تفاوت بدان می نگریستند.

۳۷- رحمت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۳

۳ - باران ، رحمتی از جانب خداوند است .

بشراً بین یدی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۲

۲ - باران ، جلوه رحمت الهی برای آدمیان

أرسل الری-ح بشرًا بین یدی رحمته و أنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۵

۵ - باران ، رحمت الهی برای بندگان است .

ص: ۴۶۲

أن يرسل الرياح مبشّرت و ليديقكم من رحمة

مراد از <رحمت> به قرینه <یرسل> و <مبشّرات> و <یدیق> باران است.

۳۸- زمینه باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۱،۲

۱ - فشرده شدن ابر های باران زا ، عامل نزول باران از آسمان

و أنزلنا من المعصرت ماء

<عصر> به معنای فشردن و باب افعال آن به معنای فرارسیدن زمان عصاره دادن است. برخی از اهل لغت گفته اند:
<معصر> یعنی، ابری که زمان افشردن ریزی آن فرارسیده باشد. (لسان العرب)

۲ - باد های غبار افشان ، عامل نزول باران از ابر ها است . *

و أنزلنا من المعصرت ماء

برخی از اهل لغت <معصرات> را به معنای بادهایی که دارای غبار است، می دانند. این معنا در صورتی مناسب با آیه شریفه است که حرف <من> در <من المعصرات>، به معنای <باء> استعانت باشد. (لسان العرب)

۳۹- زمینه بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۴

۴ - قطعه قطعه شدن ابر ها پس از گستردگی آب ها در فضا ، زمینه ساز ریزش دانه های باران است .

و يجعله كسفًا فتری الودق یخرج من خل-له

<كسفه> مفرد <كسف> به معنای <قطعه ای از ابر و پنبه و امثال آن> است که حالت پوشانندگی داشته باشند (مفردات راغب). لازم به ذکر است که <ودق> در آیه، به معنای باران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۱ - ۲

۲ - استغفار و ایمان ، از عوامل نزول باران و فزونی نعمت ها است .

استغفروا ربکم . . . یرسل السماء علیکم مدرارًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - جن - ۷۲ - ۱۶ - ۲

۲ - ایمان و دین داری ، موجب نزول باران و فراهم آمدن آب فراوان

و ألواستق-موا علی الطریقه لأسقین-هم ماء غدقًا

ص: ۴۶۳

۴۰- زمینه نزول باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۴ - مائده - ۵ - ۶۶ - ۷

۷- نقش برپایی کتب آسمانی در نزول باران و دیگر مواهب آسمانی و رویش گیاهان و دستیابی به دیگر نعمت های زمین و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

۴۱- شگفتی باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۱

۱ - خداوند ، فرو ریزنده باران به گونه ای شگفت آور

أنا صببنا الماء صببًا

<صَبَّ> یعنی، ریختن و <صَبًّا> مفعول مطلق است که مضمون جمله را تأکید می کند. تأکید در این موارد، گویای شگفت آور بودن محتوای جمله است.

۴۲- عبرت از تقدیر باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۰ - ۲

۲- نزول باران در سرزمین های گوناگون و به اندازه های مختلف ، مایه پندگیری و درس آموزی

و لقد صرّفن-ه بینهم لیذکروا

۴۳- عذاب با باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۱۰۲ - ۱

۱- جوشش آب های سیل آسا ، بارش باران های طوفان زا ، زیر و زبر شدن آبادیها ، فرو ریختن سنگ های عذاب و ایجاد

صیحه و غرش های تخریب گر ، نمونه هایی است از عقوبت های الهی و عذاب های استیصال .

و كذلك أخذ ربك

<ذلك> اشاره به عذابهایی است که در این سوره بیان شده است؛ از قبیل طوفان نوح ، زیر و زبر شدن آبادیهای قوم لوط و

....

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۱ - ۳

۳ - انتقام الهی از قوم نوح ، با ریزش بارانی شدید و سیل آسا بر ایشان

ص: ۴۶۴

ففتحنا أبواب السماء بماء منهمر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - قمر - ۵۴ - ۱۲ - ۲

۲ - پیوستن آب های آسمان و زمین به یکدیگر ، برای محقق ساختن اراده الهی علیه قوم نوح

ففتحنا أبواب السماء .. و فَجَرْنَا الْأَرْضَ عَيْونًا فالتقى الماء على أمرٍ قد قدر

۴۴- علم خدا به باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۴ - ۸،۹

۸ - خداوند ، به هر آنچه در دل خاک فرو می رود (قطرات باران ، دانه های گیاهان و ...) و هر آنچه از دل خاک بیرون می آید (انواع گیاهان و ...) آگاه است .

يعلم ما يُلج في الأرض و ما يخرج منها

<ولوج> (مصدر <يلج>) معادل <دخول> است و واژه <ما> (آنچه) در <ما يُلج..> شامل قطرات باران، دانه های گیاهان و... است. هم چنین کلمه <ما> در <ما يخرج> دربرگیرنده انواع گیاهان، جنبندهگان، آب و... است.

۹ - آگاهی خداوند ، به هر آنچه از آسمان به زمین نازل می شود (باران ، فرشتگان ، تابش خورشید ، ماه ، ستارگان و ...) و هر آنچه از زمین به آسمان بالا می رود (بخار آب ، فرشتگان ، اعمال مردمان و ...)

يعلم .. و ما ينزل من السماء و ما يعرج فيها

۴۵- عوامل بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۵

۵- باد ها ، دارای نقشی تعیین کننده در پدید آمدن و نزول باران از ابرها

و أرسلنا الرى-ح لوقح فأنزلنا من السماء ماء

<فا> در <فأنزلنا> عاطفه و برای ترتیب است و این می تواند مفید معنای یاد شده باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - نور - ۲۴ - ۴۳ - ۴،۵

۴ - دانه های باران ، از لابه لای اجزای متراکم ابر ها بیرون می آید .

فتری الودق یخرج من خل-له

<ودق> به معنای باران است ؛ چه کم باشد و چه زیاد ؛ چه شدید باشد و چه ضعیف (لسان العرب).

۵ - حرکت ابر ، جمع اجزای آن و تراکم و فشردگی آنها ، موجب پیدایش و نزول باران می شود .

أَنَّ اللَّهَ يَزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خَلِّ-لَهُ

ص: ۴۶۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۱،۳

۱ - باد ها ، پیام آورانی نوید بخش برای نزول باران

و هو الذی أرسل الری -ح بشرًا بین یدی رحمته

<بشرًا> (مخفف <بُشْرٌ> و جمع <بُشُورٌ>) حال برای <الریاح> است و <ریاح> (جمع <ریح>) به معنای بادهای است.

۳ - باد ها ، دارای نقش تعیین کننده در شکل گیری و نزول باران

و هو الذی أرسل الری -ح بشرًا بین یدی رحمته و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۶ - ۶

۶ - باد های متعددی در نزول باران نقش دارند .

یرسل الریاح .. و لیذیقکم من رحمته

جمع آورده شدن <ریاح> ممکن است اشاره به این واقعیت داشته باشد که در تشکیل ابرها و نزول باران از آنها، بادهای متعددی از جناح های گرم و سرد نقش دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۰

۱۰ - باران ، از فواید مهم جریان باد است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. و یجعلہ کسفًا فتری الودق یخرج من خل -له

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۹ - ۳

۳ - ابرها ، عامل نزول باران

فتتير سحابًا فسقن - ه إلى بلد مئت فأحينا به الأرض

۴۶- عوامل تشكيل ابر های باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۲

۲ - نقش عظیم بادها و حرکت نرم آنها در آسمان، در شکل گیری توده های سنگین ابرها

و الذری - ت ذروًا . فالج - مل - ت وقروًا . فالج - ری - ت یسروًا

<جاریات> مانند دو وصف قبل، می تواند مربوط به بادها باشد؛ یعنی، <اقسم بالریاح الجاریه فی السماء یسروًا>. برداشت بالا بر پایه این احتمال است.

ص: ۴۶۶

۴۷- عوامل کمی باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۷

۷ - کمی بارش در فصل نیاز انسان ها به آب ، تدبیری الهی در جهت بازداشتن آنان از سرکشی و خودبینی است .

و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا . . . ينزل الغيث من بعد ما قنطوا

۴۸- فلسفه بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۱

۱- تأمین روزی خلق ، از اهداف مهم ریزش باران و رویش درخت ها و گیاهان

و نزلنا من السماء . . . فأنبثنا به جنّ ت و حبّ الحصيد ... رزقاً للعباد

۴۹- فواید باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۱۰، ۹

۹ - آب های نازل شده از ابرها ، سببی اساسی برای پیدایش روزی انسان ها

فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

۱۰ - خداوند ، به وسیله آب های نازل شده از آسمان ، درختان را به ثمر می رساند .

و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت رزقاً لكم

<ثمره> - که مفرد <ثمرات> است - به میوه درختان گفته می شود. <من> در <من الثمرات> می تواند به معنای بعض باشد، در این صورت <من الثمرات> مفعول برای <اخرج> است؛ یعنی: فأخرج به بعض الثمرات ليكون رزقاً لكم. همچنین می تواند <من> بیانه باشد در این صورت <رزقاً> مفعول برای <اخرج> خواهد بود؛ یعنی: اخرج به رزقاً لكم و هي الثمرات.

۱۰ - فرو فرستادن آب از آسمان و زنده کردن زمین به وسیله آن ، از نشانه های توحید و رحمت گستری خداوند است .

إن فی .. ما أنزل الله من السماء من ماء فأحیا به الأرض ... لأیت

۱۲ - باران ، منشأ حیات در زمین و موجب پیدایش جنبندگان در آن است .

فأحیا به الأرض بعد موتها و بث فیها من کل دابه

<بث> به معنای پراکنده ساختن است و مراد از آن در آیه شریفه ایجاد انواع جنبندگان و ازدیاد آنها با توالد و تناسل و پراکنده ساختنشان در زمین است. <بث فیها> می تواند عطف بر <أحیا...> باشد که در این صورت متفرع بر <أنزل من السماء من ماء> خواهد بود و گویای این است که: منشأ به وجود آمدن حیوانات آبهای فرود آمده از آسمان می باشد.

۱۱ - نقش ریزش فراوان و مداوم باران و جریان رودها در پیدایش تمدنهای قدرتمند

قرن مکنهم فی الأرض .. و أرسلنا السماء علیهم مدرارا و جعلنا الأنهر

<مدرارا> یعنی دارای ریزش فراوان، پی در پی و به مقدار نیاز (مجمع البیان، ذیل آیه ۵۲ سوره هود)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۲،۴،۷،۸

۲ - خداوند با آب باران گیاهان را از زمین می رویاند.

أنزل من السماء ماء فأخرجنا به نبات كل شيء

۴ - سرسبزی زمین و رشد نباتات مرهون ریزش باران است.

أنزل من السماء ماء .. فأخرجنا منه خضرا

۷ - خداوند با باران از شکوفه های نخل، خوشه هایی سر فروهشته و در دسترس را می رویاند.

فأخرجنا .. و من النخل منطلعها قنوان دانية

<طلع> به معنای شکوفه خرما و <قنوان> نیز به معنای خوشه است و <قنوان دانية> یعنی خوشه های نزدیک که در دسترس باشد.

۸ - خداوند با آب باران تاکستانهای انگور و باغهای زیتون و انار را پدیدار می سازد.

و جنت من أعناب و الزيتون و الرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۸،۱۰،۱۲

۸ - خداوند، آب باران را وسیله سیرابی انسان ها قرار داد .

فأنزلنا من السماء ماء فأسقین - كموه

۱۰- آب باران ، از وسایل معیشت خدادادی برای انسانها

و جعلنا لكم فيها معيشة .. فأنزلنا من السماء ماء فأسقيناكموه

۱۲- آب باران ، بهترین و مناسب ترین آب ها برای نوشیدن و سیراب شدن انسان

فأنزلنا من السماء ماء فأسقيناكموه

از اینکه خداوند، برای سیراب شدن انسان از میان انواع آبها، تنها آب باران را به عنوان وسیله نوشیدنی معرفی کرد، می تواند بیانگر حقیقت فوق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰ - ۳

۳- رویش گیاهان و به وجود آمدن مراتع و جنگل ها ، در اثر نزول باران است .

أنزل من السماء ماء .. و منه شجر

<شجر> شامل گیاه بدون ساقه و با ساقه می شود که از آنها به مراتع و جنگلها تعبیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۵ - ۳

ص: ۴۶۸

۳- خداوند ، احیاگر زمین های موات به وسیله آب باران

و الله أنزل من السماء ماء فأحيا به الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - کهف - ۱۸ - ۴۵ - ۴،۷

۴- باران ، از عناصر اصلی حیات گیاهی در زمین است .

كَمَا أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ الْأَرْضِ

چنانچه <بماء> در <فأخترط به> برای تعدیه باشد، جمله <فأخترط به نبات الأرض> معنایی مبالغه آمیز خواهد داشت؛ یعنی، نقش آب، به قدری برجسته است که باید گفت گیاه زمین، با آب، مخلوط شده است.

۷- رشد انبوه گیاهان با نزول باران و زوال سریع آن با خزان ، نمودی از سرخوشی های ناپایدار زندگی دنیا است .

الحيوه الدنيا كما أنزلنا - من السماء فأخترط به نبات الأرض فأصبح هشيماً تذروه الرى

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۳ - ۸،۹

۸- باران ، از عوامل اصلی رویش گیاهان

أنزل .. فأخرجنا

۹- نزول باران از آسمان و رویش گیاهان مختلف به وسیله آن ، پرتویی از ربوبیت خداوند است .

الذى .. و أنزل من السماء ماء فأخرجنا به أزوجاً من نبات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبياء - ۲۱ - ۳۰ - ۲،۱۱

۲- جهان طبیعت ، دارای آسمان های متعدد

السموت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - حج - ۲۲ - ۶۳ - ۲

۲ - باران ، عامل سرسبزی زمین ، رویش حبوبات و مایه گردش چرخه حیات

أنزل من السماء ماء فتصبح الأرض مخضرة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۹ - ۱،۶

۱ - پیدایش باغ های خرما و انگور بر اثر ریزش باران ، به اراده خداوند است .

فأنشأنا لكم به جنّات من نخيل و أعنـب

<إنشاء> (مصدر <أنشأنا>) به معنای پدید آوردن و پروراندن <جنّات> (جمع <جنّه>) به معنای باغات است. <نخيل> نیز جمع <نخيله> (خرما) و <أعناب> جمع <عنب> (انگور) است.

۶ - پیدایش گیاهان مختلف با میوه های متفاوت به وسیله ریزش باران ، یکی از جلوه های تدبیر و ربوبیت خداوند است .

فأنشأنا لكم به جنّات .. لكم فيها فوكة كثيرة

ص: ۴۶۹

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۸ - ۵

۵ - آب باران ، وسیله ای برای نظافت و پاکیزگی

و أنزلنا من السماء ماء طهورًا

<طهور> صیغه مبالغه از مصدر <طهارت> است و آمدن این واژه به صیغیه، مبالغه نه بر وزن فاعل (طاهر)، می تواند حاکی از این حقیقت باشد که آب ضمن آن که خود پاک و پاکیزه است، عنصری پاک کننده نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۹ - ۱،۲،۳،۴،۵

۱ - آب باران ، منشأ پیدایش حیات و رویش گیاهان و نباتات در بستر زمین

ماء طهورًا . لنحیی به بلده میثًا

۲ - زمین ، بدون نزول باران ، مرده و فاقد حیات نباتی خواهد بود .

لنحیی به بلده میثًا

۳ - آب باران ، مناسب ترین آب برای کشاورزی و احیای زمین های مرده

و أنزلنا من السماء ماء طهورًا لنحیی به بلده میثًا

از این که خداوند از میان انواع آب ها، آب باران را عامل احیای زمین برشمرده و قید <طهور> (پاک و پاک کننده) را بر آن افزوده است، می توان برداشت فوق را به دست آورد.

۴ - آب باران ، وسیله سیراب شدن بسیاری از انسان ها و دام ها (شتر ، گاو و گوسفند)

و نسقیه ممّا خلقنا أنع-مًا و أناسی کثیرًا

<أنعام> واژه ای است که بر شتر، گاو و گوسفند اطلاق می شود و <أناسی> (جمع <انسی>) مرادف معنای انسان ها است.

۵ - آب باران ، مناسب ترین آب برای نوشیدن و سیراب شدن انسان و دام ها (شتر ، گاو و گوسفند)

أَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا .. وَنَسْقِيهِ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْعَامَ الْبَاطِنِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۳

۳ - نزول باران از سمت آسمان و رویش بوستان های پرطراوت در پرتو آن ، جلوه تدبیر خدای یگانه

و أَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنكبوت - ۲۹ - ۶۳ - ۲،۳

۲ - مشرکان ، به این که حیات بخش زمین مرده ، با آب باران ، خداوند است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نَزَّلَ .. فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

۳ - خداوند ، نازل کننده آب از آسمان ، و حیات بخش زمین مرده ، با باران است .

مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللَّهُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۷۰

۲ - نزول باران و سرسبز و با طراوت شدن زمین به وسیله آن ، از آیه های خداوند است .

و من ءای-ته .. و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها

۳ - باران ، مایه حیات زمین و طبیعت است .

و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - احیای زمین موات با نزول باران ، دلیل قدرت خداوند بر احیای مجددانسان ها در قیامت است .

و من ءای-ته .. و ینزل من السماء ماء فیحیی به الأرض بعد موتها ... ثم إذا دعاك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - باران ، دارای نقشی اساسی در حیات و آبادانی زمین است

فانظر إلى ءاث-ر رحمت الله کیف یحیی الأرض بعد موتها

مراد از <آثار رحمت الله> در آیه، به قرینه <یحیی الأرض> و نیز آیه چهل و هشت، باران است.

۷ - زمین ، بدون بارش باران و رویش گیاهان ، مرده و موات است .

یحیی الأرض بعد موتها

۸ - احیای مجدد زمین مرده با باران ، نشانه ای گویا بر توان مندی خداوند در بازآفرینی انسان ها ، در قیامت است .

یحیی الأرض بعد موتها إن ذلك لمحی الموتی

۱۰ - رویش گیاهان و حیات یافتن زمین ، با باران ، به دست خداوند است .

کیف یحیی الأرض

۱۶ - قدرت مطلق خداوند ، منشأ ریزش باران ، و احیای زمین به وسیله آن است .

فتری الودق یخرج من خل-له .. یحیی الأرض بعد موتها ... و هو علی کل شیء قدیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۰ - ۱۳

۱۳ - پوشش گیاهی بر سطح زمین ، مرهون بارش باران است .

و أنزلنا من السماء ماء فأنبثنا فیها من کل زوج کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۹ - ۴

۴ - باران ، منشأ حیات در زمین

فسقن-ه إلى بلد مئت فأحینا به الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۳

ص: ۴۷۱

۳- باران ، منشأ پیدایش چشمه سارها در زمین

أنزل من السماء ماء فسلكه ين-بيع في الأرض

<ينبوع> (مفرد <ينابيع>) به معنای مکان جوشش آب (چشمه) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - غافر - ۴۰ - ۱۳ - ۶

۶- نزول باران ، در جهت منافع انسان ها است .

و ينزل لكم من السماء رزقاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - فصلت - ۴۱ - ۳۹ - ۱۰، ۶، ۳، ۱

۱- حیات و خرمی زمین پژمرده با نزول باران ، از آیات و نشانه های قدرت خداوند است .

و من ءای-ته أنك ترى الأرض خ-شعه فإذا أنزلنا عليها الماء اهتزت و ربت

<خشوع> (مصدر <خاشعه>) در اصل به معنای تضرع و تواضع است و در مورد زمین کنایه از خشکی و فسردگی می باشد. <اهتزاز> (مصدر <اهتزت>) به معنای تحرك و جنبش است که نشانه شادابی و خرمی می باشد. <ربو> (مصدر <ربت>) به معنای افزایش و نمو است و در این جا مقصود رویش گیاهان می باشد.

۳- حیات و سرسبزی پهنه زمین ، در گرو نزول باران به اراده الهی

فإذا أنزلنا عليها الماء اهتزت و ربت

۶- نزول باران ، زمینه تحول عناصر خاک و مهیا شدن زمین برای رویش گیاهان

فإذا أنزلنا عليها الماء اهتزت و ربت

۱۰- شباهت رستاخیز انسان ها در قیامت ، به رویش گیاهان پس از ریزش باران

و من ءای-ته أنك ترى الأرض خ-شعه . . . إنّ الذی أحيها لمحي الموتی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - نقش اساسی باران در تأمین روزی انسان ها

ينزّل بقدر ما يشاء .. ينزّل الغيث من بعد ما قنطوا

از این که در آیه قبل، سخن از تنظیم به اندازه معیشت به میان آمده و در این آیه مسأله نزول باران مطرح شده است، می توان تأثیر باران را در تأمین معیشت استفاده کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۴

۴ - خرّمی و حیات زمین ، وابسته به نزول باران است .

نزل من السماء ماء بقدر فأنشرنا به بلدة ميتًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - جائیه - ۴۵ - ۵ - ۳،۴،۵

ص: ۴۷۲

۳- فرورستاندن باران بهوسيله خداوند ، جلوه ای از روزی رسانی او به مخلوقات

و ما أنزل الله من السماء من رزق

<من> در <من رزق> بیانیه است.

۴- نزول باران ، تدبیری الهی در گسترش بخشیدن به پوشش گیاهی و زندگی جانداران در پهنه زمین

و ما أنزل الله من السماء من رزق فأحيا به الأرض بعد موتها

تفریح حیات زمین بر نزول باران از آسمان، می تواند بیانگر اهمیت محوری و اساسی آن در حیات تمامی پهنه زمین و بهره مندی تمام عرصه حیات نباتی و حیوانی از آن باشد.

۵- باران ، مایه حیات زمین

و ما أنزل الله من السماء .. فأحيا به الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۹ - ۳،۴

۳- قطره های برکت آفرین باران ، پیامدار بصیرت و بیداری برای حق جویان

تبصره و ذکرى لكلّ عبد منيب . و نزلنا من السماء ماء مبر-رگا

از ارتباط این آیه با آیه قبل، مطلب بالا قابل برداشت است.

۴- پیدایش بوستان ها و کشتزار ها در پی نزول باران ، درسی برای خداجویان

و نزلنا من السماء ماء مبرگا فأنبثنا به جنت و حبّ الحصيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۱۷ - ۵

۵- نقش باران ، در تبدیل شدن زمین های خشک و مرده به زمین های زنده ، سرسبز و خرّم

أنّ الله يحيي الأرض بعد موتها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - حدید - ۵۷ - ۲۰ - ۱۲

۱۲ - نقش اصلی و تعیین کننده باران ، در رویش و بالندگی گیاهان

کمثل غیث أعجب الکفار نباته

<غیث> به معنای باران است و ضمیر <نباته> به <غیث> بازمی گردد. اضافه <نبات> به ضمیر <ه> لامیه است؛ یعنی، <نبات له> (گیاهی که از آن باران است). انتساب گیاه به باران، با این که نور خورشید و عناصر خاک نیز در رشد آن دخالت دارد، حکایت از نقش اصلی باران در رشد آن دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۲ - ۱۰

۱۰ - تأثیر نزول باران فراوان و پی در پی ، در آبادانی (پیدایش باغ ها و نهر ها و ...)

یرسل السماء علیکم مدرارًا .. و یجعل لکم جنّات و یجعل لکم آنه-رًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۷۳

۱ - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أنزلنا .. لنخرج به حبًا و نباتًا

<باء> در <به>، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۳

۳ - نقش اساسی آب و باران در تغذیه انسان

إلی طعامه . أنا صببنا الماء صبًّا

عبارت <أنا صببنا..>، بدل اشمال برای <طعامه> و گویای ارتباط تنگاتنگ آب و طعام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۶ - ۲

۲ - بارش آب های آسمانی بر زمین ، به مرور زمان ، آن را نرم و حاصل خیز می کند .

صببنا الماء .. ثم شققنا الأرض شققًا

حرف <ثم>، دلالت بر مرور زمان دارد. عطف این آیه بر آیه قبل، اشاره دارد که بارش باران در نرم شدن و شکافته شدن زمین، تأثیر به سزایی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۷ - ۲

۲ - بارش باران و نرم شدن خاک زمین و شیار خوردن آن ، زمینه ساز حصول غله جات و تأمین غذای انسان ها

صببنا الماء .. شققنا الأرض فأنبثنا فيها حبًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - خداوند ، رویاننده انگور بهوسیله بارش باران و آماده سازی زمین

فَأَنْبَتْنَا فِيهَا.. عِبًّا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - ایجاد باغ های پردرخت با نزول باران بر زمین مساعد ، نعمت خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

صبينا .. شققنا ... فَأَنْبَتْنَا ... و حَدَائِقَ غَلْبًا

چنانچه <غلبا> توصیف ذات <حدائق> باشد - نه درختان آن - ضخامت بستان کنایه از انبوه و متراکم بودن درختان آن خواهد بود. برداشت یاد شده، براساس ارتباط این آیه با <ما أكفروه> در آیات پیشین است. با توجه به این احتمال که <کفر> در آن آیه، به معنای کفران نعمت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۳۱ - ۱

۱ - خداوند ، باران و زمین مساعد را وسیله فراهم آمدن میوه مصرفی انسان و علوفه حیوانات قرار داده است .

صبینا الماء .. شققنا الأرض ... و ف-کله و آبًا

<أَبّ> یعنی، علوفه چرندگان، چه برای آنها چیده شود و چه خود به چرا مشغول شوند. (لسان العرب)

۵۰- قانونمندی بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۸ - ۲

۲ - بارش باران ، حساب شده و به میزان معین است .

و أنزلنا من السماء ماء بقدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱

۱ - جریان باد ها و پراکنده شدن ابر ها در آسمان به وسیله آن ، تنها ، با مشیت خداوند است .

اللّٰه الذی یرسل الریاح فتثیر سحابًا .. کیف یشاء

مصدر ثلاثی <تثیر>، <ثور> و به معنای <به حرکت درآوردن و پراکندن> است. فعل مضارع <یرسل> می تواند اشاره به استمرار و همیشگی جریان باد داشته باشد.

۵۱- قوم عاد و کمبود باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۹

۹- قوم عاد ، بر اثر شرکورزی و ارتکاب گناه ، به کمبود باران مبتلا شده بودند .

ثم توبوا إليه يرسل السماء عليكم مدرارًا

نوید به نزول باران و فراوانی آن ، آن گاه می توانست مؤثر باشد و مردمان را به پذیرش تعالیم و دستورهای هود(ع) گرایش دهد که آنان از کمبود باران در زحمت باشند.

۵۲- مطالعه ابرهای باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲ - ۲

۲ - شکل گیری ابرها با توده های عظیم ذرات آب ، امری مهم و شایان مطالعه

فالح-مل-ت وقرا

ص: ۴۷۵

سوگند الهی به نظام شکل گیری ابرها و حمل توده های عظیم ذرات آب به وسیله آنها، نشان از اهمیت آن دارد و انسان را به مطالعه و تأمل در آن فرا می خواند.

۵۳- مطالعه باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۷ - ۱

۱ - تشویق و ترغیب خداوند به مطالعه و دقت نظر در مظاهر طبیعت؛ چون نزول باران و چگونگی پیدایش انواع میوه ها

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرات مختلفاً ألونها

<ثمره> (مفرد <ثمرات>) به معنای میوه است.

۵۴- مطالعه بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۲

۲ - ضرورت ژرف اندیشی در آثار بارش باران

فترى الودق يخرج من خل-له .. فانظر إلى آث-ر رحمت الله

مراد از <رحمت> در آیه، به قرینه آیات سابق که درباره کیفیت پیدایش و بارش نزولات آسمانی بود، باران است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۱۱

۱۱ - خداوند، فراخوان انسان ها به مطالعه و نگاه عمیق به مبدأ نزول باران و چگونگی رویش کشت های رنگارنگ و

خشک و خرد شدن آنها

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء .. ثمّ يخرج به زرعًا ... ثمّ يجعله حط-مًا

۵۵- مطالعه تقسیم باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - کیفیت رانش ابرها به وسیله بادها، ریزش باران و برخورداری قسمت‌های مختلف زمین از آن، دارای اهمیت و شایان مطالعه

فالمقسّمات أمراً

برداشت بالا، با توجه به این نکته است که مراد از <مقسّمات> بادها باشند که با راندن ابرها و ریزش تدریجی باران، ذخیره‌های حیاتی آب را بر سرزمین‌های پست و بلند و دور و نزدیک تقسیم می‌کنند.

ص: ۴۷۶

۵۶- مکان بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۲

۱۲ - با وجود تأثیر باد ها در ایجاد ابر های باران زا ، انتخاب نقطه ای برای بارش باران ، به دست خداوند است .

یرسل الریاح فتثیر سحاباً .. فتری الودق یخرج من خل - له فإذا أصاب به من یشاء

۵۷- منابع باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۳ - ۱۰

۱۰ - آسمان ، مبدأ و سرچشمه نزول آب و باران های اولیه زمین

و أنزل من السماء ماء فأخرجنا

فعل ماضی <أنزل> و نیز نکره بودن <ما> قرینه هایی است بر این که ممکن است مراد از آب نازل شده در این آیه، باران های اولیه زمین باشد که شرایط زندگی را در زمین فراهم آورده است. مبدأ و سرچشمه این آب ها در آسمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۸

۸ - > عن علی رضی الله عنه عن النبی (ص) فی قوله < و فی السماء رزقکم و ما توعدون > قال : المطر ;

امام علی (ع) از رسول اکرم (ص) درباره سخن خداوند <و فی السماء رزقکم..> روایت نموده که مراد باران است.<

۵۸- منشأ باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۲۲ - ۷

۷ - خداوند ، نازل کننده باران از ابرها

و أنزل من السماء ماء

<سما> به هر چیزی که در جهت بالا قرار گرفته باشد گفته می‌شود. تکرار کلمه <السما> در آیه، حکایت از آن دارد که مراد از آن در هر فراز، مصداقی خاص از معنای ذکر شده است؛ در جمله نخست چون در مقابل <الأرض> قرار گرفته به معنای آسمان است و در جمله دوم به قرینه <ماء> می‌توان گفت که مقصود از آن <ابر> می‌باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۶۴ - ۸

۸ - خداوند نازل کننده باران از آسمان

و ما أنزل من السماء من ماء

ص: ۴۷۷

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۴ - ۳

۳ - خداوند ، فروریزنده باران از آسمان

کماء أنزلن-ه من السماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۱

۱- تنها خداوند ، خالق و آفریننده آسمان ها و زمین و نازل کننده باران از آسمان است .

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء

معرفه بودن مسندالیه و مسند، یعنی <الله> و <الذی خلق ...>، دلالت بر حصر می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۱۰ - ۱،۵

۱- نزول آب (باران) از آسمان ، تنها به دست خداست .

هو الذی أنزل من السماء ماء

۵- آب های زمین در گذشته از آسمان فرود آمده است .

هو الذی أنزل .. تسیمون . ینبت

<أنزل> به صورت ماضی تعبیر شده است؛ ولی <تسیمون> و <ینبت> به صورت مضارع بیان گردیده، در صورتی که اینها از نتایج باران است. از این رو می توان استفاده کرد که مقصود از <أنزل> در این جا، بارانهای معمولی که از ابرها فرو می ریزند نیست؛ بلکه اشاره به بارانهایی است که قبلاً بر زمین باریده است تا زمین سرد شده و آب در نقاط کم ارتفاع و نیز طبقات زمین ذخیره گشته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - مؤمنون - ۲۳ - ۱۸ - ۱

۱ - نزول باران از آسمان ، کاری خدایی و جلوه ای از نظارت دقیق او بر کار خلق است .

و ما کُنَّا عن الخلق غ-فلین . و أنزلنا من السماء ماء بقدر

ذکر نزول باران پس از اعلام این که: <خداوند از احوال خلق غافل نیست (و ما کُنَّا عن الخلق غافلین)> بیان نمونه ای از نظارت همه جانبه و دقیق او بر احوال آفریده هایش می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۳

۳ - ارسال باد های مژده دهنده باران ، نمودی دیگر از تدبیر خدای یگانه

و من یرسل الريح بشرًا بین یدی رحمته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - عنکبوت - ۲۹ - ۶۳ - ۱،۳

ص: ۴۷۸

۱ - مشرکان به این که منشأ نزول باران ، خدا است ، اعتقاد داشتند .

و لئن سألتهم من نزل من السماء ماء .. ليقولنَّ الله

۳ - خداوند ، نازل کننده آب از آسمان ، و حیات بخش زمین مرده ، با باران است .

من نزل من السماء ماء فأحيا به الأرض من بعد موتها ليقولنَّ الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۱۶

۱۶ - قدرت مطلق خداوند ، منشأ ریزش باران ، و احیای زمین به وسیله آن است .

فتری الودق يخرج من خل له .. يحيى الأرض بعد موتها ... و هو على كل شيء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۱۰ - ۱۲

۱۲ - خداوند ، فرو فرستنده باران از سمت آسمان است .

و أنزلنا من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۷ - ۲،۳

۲ - خداوند ، نازل کننده باران از آسمان (فضا و ابرها)

أن الله أنزل من السماء ماء

<سما> به هر چیزی گفته می شود که در جهت بالا- قرار گرفته باشد و مقصود از آن در آیه شریفه، فضا و ابرهای موجود در بالای سر موجودات زمینی می باشد.

۳ - آسمان (فضا و ابرها) ، منشأ نزول باران و منبع آب ها

أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۱

۱ - خداوند ، نازل کننده آب باران از آسمان (فضای بالا) است .

ألم تر أنّ الله أنزل من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۱،۱۱

۱ - خداوند ، فرو فرستنده باران ، پس از ناامیدی انسان از بارش آن

و هو الذی ينزل الغیث من بعد ما قنطوا

۱۱ - تنظیم معیشت و نزول باران ، پس از یأس و ناامیدی انسان ، جلوه ای از ولایت ستوده و بی نقص خداوند است .

و لو بسط الله الرزق .. و ل-کن ينزل بقدر ما یشاء ... و هو الذی ينزل الغیث ..

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۷۹

۶- اراده الهی ، حاکم بر نزول باران و رویش زندگی در سرزمین های مرده

و نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ .. و أَحْيَيْنَا بِهِ بَلَدَهُ مَيِّتًا

انتساب فعل <نَزَّلْنَا> و <أَحْيَيْنَا> به خداوند و عوامل تحت فرمان او، تأکیدی بر حاکمیت اراده او بر هستی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۶۹ - ۴،۳

۳- نزول باران از ابر ، جلوه ای از قدرت الهی است .

أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ

۴- تنها خداوند ، توانا بر نازل کردن باران از ابر

أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ

<المنزلون>، مسند محلی به <ال> و مفید حصر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۳

۳- نزول باران های فراوان از ابر های باردار ، به تدبیر خداوند و اراده او است .

و أَنْزَلْنَا مِنَ الْمَعْصَرِ مَاءً ثَجَّاجًا

<ثجاج> مبالغه <ثاج> است؛ یعنی، بسیار ریزنده (لسان العرب). این کلمه در معنای لازم و متعدی هر دو استعمال شده است و در آیه شریفه، معنای لازم مناسب تر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۱،۲

۱- خداوند ، فرو ریزنده باران به گونه ای شگفت آور

أنا صببنا الماء صبًّا

<صَبَّ / يَصُبُّ> یعنی، ریختن و <صَبًّا> مفعول مطلق است که مضمون جمله را تأکید می کند. تأکید در این موارد، گویای شگفت آور بودن محتوای جمله است.

۲- وابستگی ریزش باران به خداوند، حقیقتی شایسته و بایسته تأمل

فلینظر .. أنا صببنا الماء صبًّا

آیه شریفه بدل برای <طعامه> در آیه قبل است و در حقیقت فرمان تأمل و نظر (فلینظر) به آن ارتباط می یابد.

۵۹- منشأ بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۵ - انعام - ۶ - ۹۹ - ۱

۱ - فروفروستنده باران از آسمان خداوند است.

و هو الذی أنزل من السماء ماء

ص: ۴۸۰

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - حجر - ۱۵ - ۲۲ - ۴

۴- خداوند ، فرو فرستنده باران از آسمان

فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - نحل - ۱۶ - ۶۵ - ۱

۱- خداوند ، نازل کننده آب (باران) از آسمان

وَاللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۰ - ۳

۳- نزول باران از سمت آسمان و رویش بوستان های پرتراوت در پرتو آن ، جلوه تدبیر خدای یگانه

وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حُدَّائِقَ ذَاتِ بَهْجَةٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۳ - نمل - ۲۷ - ۶۳ - ۵

۵- ریزش باران بر گستره زمین ، از نمود های بارز رحمت الهی بر خلق

وَمِنْ يَرْسُلِ الرِّيحَ بَشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

در این آیه واژه <رحمه> بدون قرینه لفظی در مورد باران به کار رفته است و این نشان می دهد که باران مادر رحمت ها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۴

۱۴ - نزول باران در مناطق مختلف ، به خواست و مشیت خداوند است .

فإذا أصاب به من يشاء من عباده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - لقمان - ۳۱ - ۳۴ - ۳

۳ - تنها خداوند ، نازل کننده باران است .

إِنَّ اللَّهَ .. و ينزل الغيث

عطف جمله فعلیه <ينزل..> بر جمله اسمیه <إِنَّ اللَّهَ...> همان معنا و مفهوم جمله اسمیه را می رساند. در جمله سابق، علم به قیامت، در خداوند منحصر شده است، لذا <ينزل...> هم دلالت بر انحصار نزول باران در خداوند می کند.

ص: ۴۸۱

۶۰- منشأ گوارایی آب باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - واقعه - ۵۶ - ۷۰ - ۱

۱ - شیرین و گوارا بودن آب باران ، نمود مشیت و اراده الهی است .

أفء یتم الماء الذی تشریبون .. لو نشاء جعلن-ه أجاًا

۶۱- منشأ نزول باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - هود - ۱۱ - ۵۲ - ۷

۷- خداوند ، گسیل دهنده ابرها و نازل کننده باران

یرسل السماء علیکم مدرارًا

مراد از <سما> به مناسبت مورد، ابر است و <مدرارًا> صیغه مبالغه و به معنای بسیار بارنده می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - رعد - ۱۳ - ۱۷ - ۱

۱- خداوند نازل کننده باران از آسمان

أنزل من السماء ماء

۶۲- منشأ نفوذ باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۲

۲ - خداوند ، باران را به صورت چشمه سارها در دل زمین راه داده و روان ساخته است .

أنّ الله أنزل من السماء ماء فسلكه ين-بیع فی الأرض

<سلوک> (مصدر <سلک>) به معنای داخل کردن و نفوذ دادن شیء است.

۶۳- موانع بارش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۱ - ۱۸

۱۸ - <قال الصادق (ع): حياه دواب البحر بالمطر، فإذا كُفَّ المطر ظهر الفساد في البرّ و البحر و ذلك إذا كثرت الذنوب و المعاصي...>

امام صادق(ع) فرمود: حیات جنبدگان دریا، وابسته به باران است و اگر باران نبارد، در خشکی و دریا، فساد آشکار می شود. آن، هنگامی است که گناه و معصیت ها زیاد شود.

ص: ۴۸۲

۶۴- نعمت باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - انفال - ۸ - ۱۱ - ۶

۶ - خداوند در آستانه جنگ بدر مسلمانان را از نعمت باران بهره مند ساخت .

و ينزل عليكم من السماء ماء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۴۹ - ۹

۹ - جریان باد ها ، نزول باران ، احیای سرزمین های مرده و سیراب کردن دام ها و انسان ها از نعمت های الهی و از نشانه های ربوبیت خداوند

ألم تر إلى ربك .. و هو الذي أرسل ... أنزلنا من السماء ماء طهورًا . لنحيي به ب

برداشت فوق، به خاطر این نکته است که این آیه، مانند آیات گذشته، درصدد برشمردن نعمت های الهی و اثبات ربوبیت مطلق خداوند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۲ - فرقان - ۲۵ - ۵۰ - ۷

۷ - باران ، نعمتی بزرگ و مقتضی شکر و سپاس گزاری است .

لقد صرّفن-ه بينهم ليدّكروا فأبى أكثر الناس إلا كفورًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - زخرف - ۴۳ - ۱۱ - ۱

۱ - نزول باران ، نعمتی الهی و براساس تقدیر منظم و اندازه معین

و الذي نزل من السماء ماء بقدر

واژه <قدر> (قید <نزل>) می تواند به معنای اندازه باشد؛ یعنی، باران را به اندازه معین نازل می کند. هم چنین می تواند به

معنای تقدیر و برنامه باشد، یعنی، باران براساس تقدیر و برنامه منظم نازل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۵ - ۱

۱ - نزول باران بر زمین ، مایه تولید حبوبات و رویش گیاهان است .

و أنزلنا .. لنخرج به حبّاً و نباتاً

<بَاء> در <به>، برای استعانت است و بیانگر نقش باران در رویش دانه ها و گیاهان و نیز میوه هایی است که در بوستان های پوشیده از درخت، حاصل می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: ۴۸۳

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۵ - ۴

۴ - باران و آب از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان به درگاه او است .

ما أكفروه .. إنا صببنا الماء صبًا

کفر در <ما أكفروه> - به قرینه آیات پیشین - ممکن است به معنای کفران نعمت باشد. بنابراین آیه، در صدد برشمردن نعمت های خداوند به انسان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۸ - ۵

۵ - رویاندن تاک و سبزیجات ، با فرستادن باران و قابل کشت ساختن زمین ، از نعمت های خداوند و مقتضی شکرگزاری انسان از او است .

ما أكفروه .. فأنبثنا فيها .. عبًا و قضبًا

برداشت یاد شده، با توجه به این احتمال است که <کفر> در <ما أكفروه> به معنای کفران نعمت باشد.

۶۵- نعمت وفور باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۱ - ۵

۵ - باران فروان و پی در پی ، از نعمت های بزرگ الهی برای بشر

یرسل السماء علیکم مدرارًا

یادآوری نزول باران، به عنوان نخستین ثمره استغفار و ایمان، بیانگر برداشت یاد شده است.

۶۶- نفوذ باران در زمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - زمر - ۳۹ - ۲۱ - ۲

۲ - خداوند ، باران را به صورت چشمه سارها در دل زمین راه داده و روان ساخته است .

أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنْبُوعًا فِي الْأَرْضِ

<سلوك> (مصدر <سلک>) به معنای داخل کردن و نفوذ دادن شیء است.

۶۷- نقش ابرهای باران زا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - نبأ - ۷۸ - ۱۴ - ۱،۲،۳،۵

۱ - فشرده شدن ابرهای باران زا ، عامل نزول باران از آسمان

و أنزلنا من المعصرت ماء

ص: ۴۸۴

<عصر> به معنای فشردن و باب افعال آن به معنای فرارسیدن زمان عصاره دادن است. برخی از اهل لغت گفته اند:
<معصر> یعنی، ابری که زمان افشره ریزی آن فرارسیده باشد. (لسان العرب)

۲ - باد های غبار افشان ، عامل نزول باران از ابرها است . *

و أنزلنا من المعصرت ماء

برخی از اهل لغت <معصرات> را به معنای بادهایی که دارای غبار است، می دانند. این معنا در صورتی مناسب با آیه شریفه است که حرف <من> در <من المعصرات>، به معنای <باء> استعانت باشد. (لسان العرب)

۳ - نزول باران های فراوان از ابر های باردار ، به تدبیر خداوند و اراده او است .

و أنزلنا من المعصرت ماء ثجاجًا

<ثجاج> مبالغه <ثاج> است یعنی، بسیار ریزنده (لسان العرب). این کلمه در معنای لازم و متعدی هر دو استعمال شده است و در آیه شریفه، معنای لازم مناسب تر است.

۵ - ابر های باران زا ، از منابع تأمین آب مورد نیاز برای موجودات زمین

و أنزلنا من المعصرت ماء ثجاجًا

۶۸- نقش باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲ - بقره - ۲ - ۲۶۵ - ۱

۱ - مثل انفاق کنندگان اموال برای خشنودی خدا و ثبات نفس خویش ، همچون بوستانی است بر تپه ای بلند که یا رگباری تند بر آن بارد و دو چندان میوه دهد و یا باران ملایمی بر آن بارد و آن را به ثمر بنشانند .

و مثل الذین ینفقون اموالهم ابتغاء مرضات اللّٰه .. کمثل جنّه ... اُکلها ضعیف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۷ - ۶،۷

۶ - خداوند با ابر های گسیل داده شده ، سرزمین های خشک و مرده را از آب باران سیراب می کند .

سقنه لبلد میت فانزلنا به الماء

ضمیر در <به> به سحاب برمی گردد و حرف <باء> در آن سببیه است.

۷- خداوند به وسیله آب های فروآمده از ابرها ، انواع میوه ها را به ثمر می نشاند .

فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۶ - اعراف - ۷ - ۵۸ - ۱

۱ - گیاهان نهفته در سرزمین های مستعد ، بر اثر بارش باران ، به تمامی می روید و بازدهی آن فراوان است .

و البلد الطيب يخرج نباته بإذن ربه

با توجه به مقابله دو فراز <یخرج نباته باذن ربه> و <والذی خبت .. > معلوم می شود در جمله <یخرج نباته> ضد معنای <نکدا>، همانند <مبارکا>، لحاظ شده است.

ص: ۴۸۵

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۹ - ابراهیم - ۱۴ - ۳۲ - ۷

۷- نزول باران و رویش نباتات و میوه ها ، دلیل و نشانه توحید خداوند است .

الله الذی خلق السموت و الأرض و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - طه - ۲۰ - ۵۳ - ۱۴

۱۴ - باران و گیاه ، دارای نقشی بسزا در زندگی انسان ها

و أنزل من السماء ما فأخرجنا به أزوجًا من كلّ نبات

مخاطب قرار گرفتن انسان ها در صدر آیه، نشان می دهد که نعمت های یاد شده در آیه، در جهت منافع آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۲۴ - ۸

۸ - پدیده های طبیعی ، مانند برق و باران و رویش گیاهان ، از منابع خداشناسی است .

یریکم البرق .. إنّ فی ذلك لأیّت لّقوم یعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۸ - ۱۵

۱۵ - بارش باران موجب شادمانی برخورداران از آن می شود .

فإذا أصاب به من یشاء من عباده إذا هم یستبشرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۴۹ - ۲

۲ - بارش باران پس از مدت ها انتظار و مأیوس شدن انسان ها از آن ، خوشحالی فوق العاده ای در پی دارد . *

إذا هم يستبشرون . و إن كانوا ... لمبلسين

احتمال دارد تکرار <من قبل> به منظور بیان طولانی بودن نباریدن باران و ناامیدی عمیق مردم باشد. در این صورت، کیفیت خوشحالی، تابع مقدار ناامیدی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۴ - روم - ۳۰ - ۵۰ - ۴

۴ - باد و باران ، جلوه ای از رحمت خداوند برای انسان ها است .

یرسل الرياح .. فتری الودق یخرج من خل-له ... فانظر إلی ءاث-ر رحمت اللّٰه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۵ - فاطر - ۳۵ - ۲۷ - ۵

۵ - باران حیات بخش ، نشانه قدرت و یکتایی خداوند

ألم تر أن اللّٰه أنزل من السماء ماء فأخرجنا به ثمرت مختلفاً ألونها

ص: ۴۸۶

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۶ - شوری - ۴۲ - ۲۸ - ۴

۴ - باران های مفید و نافع ، جلوه ای از رحمت عام و گسترده الهی در عرصه هستی

ینزل الغیث ... و ینشر رحمته

<غیث> به معنای باران مفید و سودمند آمده است (مجمع البیان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۹ - ۷

۷- درخت ها و کشتزار ها ، دو نمود برکت باران و بقای رحمت آن

ماء مبرکاً فأنبتنا به جنّات و حبّ الحصيد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۷ - ق - ۵۰ - ۱۱ - ۷

۷- پیدایش حیات به وسیله باران ، آیتی الهی و دلیلی بر امکان معاد

و أحيينا به بلده ميّتا كذلك الخروج

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲۲ - ۳

۳ - نقش اساسی باران ، آفتاب و هوا ، در فراهم آمدن روزی آدمیان *

و فی السماء رزقکم

از آن جایی که باران، آفتاب و هوا از طرف بالا مشرف بر زمین اند و نقش اساسی در پیدایش غذای آدمیان دارند، تعبیر <و فی السماء رزقکم> آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۳ - > عن علی (ع) قال : > يخرج منهما اللؤلؤ والمرجان < قال : من ماء السی ماء و من ماء البحر فإذا أمطرت فتحت الأصداف أفواهاها فی البحر فيقع فیها من ماء المطر فتخلق اللؤلؤه الصغیره من القطره الصغیره و اللؤلؤه الكبيره من القطره الكبيره ;

از امام علی (ع) درباره سخن خداوند >یخرج منهما اللؤلؤ و المرجان< روایت شده: که فرمود: [پیدایش لؤلؤ] از باران آسمان و آب دریا است. آن گاه که باران می بارد، صدف ها دهانه خود را در دریا باز نموده و از آب باران داخل آن می شود. پس لؤلؤ کوچک از قطره های کوچک باران و لؤلؤ بزرگ از قطره های بزرگ باران به وجود می آید.<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - > عن عبدالرحمن بن الحجاج عن أبي ابراهيم (ع) فی قول الله عزوجل > يحيى الأرض بعد موتها < قال : ليس يحييها بالمطر و ل-كن يبعث الله رجلاً فيحيون العدل فتحى الأرض لإحياء العدل . . . ;

عبدالرحمان بن حجاج از امام کاظم (ع) درباره سخن خداوند عزوجل >یحیی الأرض بعد موتها< روایت نموده است: این احیای زمین به بارش باران نیست؛ بلکه خداوند مردانی را مبعوث می کند که عدالت را در زمین احیا کنند. پس زمین به احیای عدالت احیا می شود...<

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - عبس - ۸۰ - ۲۹ - ۴

۴ - باران و زمین مناسب ، دو عنصر اصلی در رشد و باروری درختان زیتون و خرما است .

صبینا الماء .. تم شققنا ... و زیتوناً و نخلاً

۶۹- وعده باران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - نوح - ۷۱ - ۱۱ - ۱

۱ - وعده نوح (ع) به قوم خود ، مبنی بر ریزش باران فراوان و پی درپی بر آنان ، در صورت استغفار و ایمان آوردن آنان

فقلت استغفروا ربکم .. یرسل السماء علیکم مدراراً

یکی از معانی >سما<، باران است (صحاح) و در این آیه شریفه در همین معنا به کار رفته است. >مدراراً< به معنای ریزش فراوان و پی درپی است.

ص: ۴۸۸

۹- باردار

۱- تغذیه باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۰ - مریم - ۱۹ - ۲۵ - ۸

۸- > عن أمير المؤمنين (ع) قال: ... ما تأكل الحامل من شيء ولا تتداوى به أفضل من الرطب قال الله - عز وجل - لمریم (ع) < و هزى إليك بجذع النخلة تساقط عليك رطباً جتيّاً . فكلی و اشربی و قرى عيناً > ... ;

از امیرالمؤمنان(ع) روایت شده است که فرمود: ... زن باردار، بهتر از خرماى تازه، چیزی نمی خورد و خود را با چیزی بهتر از آن، مداوا نمی کند. خداوند - عزوجل - به مریم فرمود: < و هزى إليك بجذع النخلة تساقط عليك رطباً جتيّاً . فكلی ... >.

۲- رجم باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - نجم - ۵۳ - ۳۸ - ۵

۵ - > و رووا أنه أتى بحامل قد زنت فأمر برجمها فقال له أمير المؤمنين (ع) : هب لك سبيل عليها ، أي سبيل لك على ما فى بطنها ؟ ! و الله تعالى يقول : < و لاتزروا وازره و زر أخرى > .

روایت شده: زنی حامله را که زنا داده بود [نزد خلیفه] آوردند. وی فرمان رجم او را صادر کرد. امیرالمؤمنین(ع) فرمود: گیرم تو حق رجم او را داشته باشی، چه حقی بر بچه اش داری که در شکم او است؟ در حالی که خداوند می فرماید: < و لاتزروا وازره و زر أخرى >.

۳- روزه زن باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱ - بقره - ۲ - ۱۸۴ - ۲۶

۲۶ - > عن أبي عبدالله (ع) فى قوله : < و على الذين يطيقونه فدية طعام مسكين > قال : المرأة تخاف على ولدها ... ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خداوند که می فرماید: < کسانی که طاقت روزه گرفتن ندارند به عنوان كفاره، طعامی به تهیدست بدهند > روایت شده است: مراد زنی است که بر بچه خود [جنین یا کودک شیرخوار خود] می ترسد ... <.

۴- سوگند به ابرهای باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۲ - ۱

۱ - سوگند الهی به ابرهای گرانبار

فالح-مل-ت وقراً

<وقراً> بر بار سنگین اطلاق می شود. مقصود از حمل کننده های بار سنگین، ابرها است که در پی بادهای می آیند و با خود توده های عظیم ذرات آب را حمل می کنند.

۵- شتر باردار ده ماهه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۲۰ - تکویر - ۸۱ - ۴ - ۲

۲ - شتری که ده ماه از آبستنی آن گذشته ، مرغوب ترین سرمایه عرب در عصر بعثت

و إذا العشار عطلت

<عشار>، جمع <عُشراء> است و <ناقه عُشراء> شتری است که ده ماه از آبستنی آن گذشته باشد. از دیدگاه شترداران، شتر در این دوران زیباترین حالت و مرغوب ترین وضعیت را دارد. (لسان العرب)

۶- عده طلاق باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۹ - طلاق - ۶۵ - ۴ - ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۶، ۵

۵ - عده طلاق زنان باردار ، تا پایان بارداری آنان است .

و أولت الأحمال أجلهن أن يضعن حملهن

۶ - زنان باردار طلاق داده شده ، پیش از وضع حمل ، حق ازدواج مجدد را ندارند و تنها پس از آن می توانند ازدواج کنند .

و أولت الأحمال أجلهن أن يضعن حملهن

۱۳ - > قال ابن عباس هي في المطلقات خاصه ، و هو المروى عن أئمتنا ;

ابن عباس گفت: این [انقضای عدّه با وضع حمل]، مخصوص زنان مطلقه است [نه زنانی که شوهرانشان فوت شده اند] و همین مطلب از ائمه ما(ع) روایت شده است <.

۱۴ - > عبدالرحمن بن الحجاج عن أبي الحسن (ع) قال : سألته عن الحلبى إذا طلقها زوجها فوضعت سقطاً تمّ أو لم يتمّ أو وضعت مضغه ، قال : كلّ شيء وضعته يستبين أنه حمل تمّ أو لم يتمّ فقد انقضت عدّتها و إن كانت مضغه ;

عبد الرحمان بن حجاج از امام کاظم(ع) روایت کرده و می گوید: از ایشان درباره زن باردار پرسیدم که اگر شوهر او را طلاق دهد و بعد از طلاق حمل خود را تمام شده یا تمام نشده سقط و یا به صورت مضغه فرود آورد [حکم عدّه او چیست؟] فرمود: هر چه را زن زمین بگذارد که معلوم باشد حمل بوده - خلقتش تمام باشد یا ناتمام - عدّه او منقضی شده، اگر چه حمل مضغه باشد <.

۱۵ - > عن عبدالرحمن بن أبي عبدالله البصرى عن أبي عبدالله (ع) قال : سألته عن رجل طلق إمراة و هي حبلی و كان فى بطنها إثنان فوضعت واحداً و بقى واحد؟ قال : قال : تبين بالاول و لاتحلّ للأزواج حتّى تضع ما فى بطنها ;

ص: ۴۹۰

عبدالرحمان بن ابی عبداللہ بصری می گوید: از امام صادق (ع) پرسیدم: مردی زن حامله خود را طلاق داده و او دو فرزند داشته است، یکی را فرود آورده و دیگری باقیمانده است [حکم عدّه او چیست؟] امام فرمود: با فرود آمدن فرزند اول، از شوهر منقطع می گردد، ولی برای دیگران حلال نمی شود تا آن که آنچه در شکم دارد فرود آورد.

۷- مطالعه حرکت ابرهای باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۳

۳ - حرکت نرم توده های سنگین بار ابر در فضا با وزش بادها، امری الهی و شایان تأمل

فالج-مل-ت وقرًا . فالج-ری-ت یسرًا

در صورتی که <جاریات> وصف ابرها باشد، از ملاحظه <وقرًا> (سنگین باری ابرها) و <یسرًا> (حرکت نرم ابرها علی رغم سنگین باری آنها)، مطلب بالا استفاده می شود.

۸- منشأ حرکت ابرهای باردار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۸ - ذاریات - ۵۱ - ۳ - ۳

۳ - حرکت نرم توده های سنگین بار ابر در فضا با وزش بادها، امری الهی و شایان تأمل

فالج-مل-ت وقرًا . فالج-ری-ت یسرًا

در صورتی که <جاریات> وصف ابرها باشد، از ملاحظه <وقرًا> (سنگین باری ابرها) و <یسرًا> (حرکت نرم ابرها علی رغم سنگین باری آنها)، مطلب بالا استفاده می شود.

ص: ۴۹۱

۱۰- بازجویی

۱- احکام بازجویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۳ - ۸

۸- سوء پیشینه افراد ، مجوز بازداشت و بازجویی آنان به مجرد سوء ظن به ایشان

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا س-رقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۴ - ۶

۶- سابقه نیک متهمان و سوگند آنان بر بی گناهی ، مانع جواز بازرسی و تحقیق درباره اتهام آنان نمی شود .

قالوا تالله لقد علمتم .. فما جزؤه إن کنتم ک-ذیین

از آن جا که کارگزاران یوسف به حسن سابقه فرزندان یعقوب اعتنایی نکردند و به سوگند آنان بر بی گناهی خویش واقعی ننهاند ، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

۲- بازجویی آشکار ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۱ - ۱

۱- بت پرستان ، خواهان احضار ابراهیم (ع) و بازجویی علنی از وی برای کشف شکننده بت ها

قالوا فأتوا به علی أعین الناس

۳- بازجویی اخروی انسان ها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - توبه - ۹ - ۹۴ - ۲۱

۲۱ - قیامت ، روز حضور انسان در برابر خدا و آگاه شدن او از تمامی کرده هایش و نیز روز محاکمه و تعیین سرنوشت

ثم تردون إلى علم الغيب والشهده فينبئكم بما كنتم تعملون

۴- بازجویی اخروی مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷ - یونس - ۱۰ - ۲۸ - ۴،۷

۴ - توقیف و بازداشت مشرکان و جدا کردن آنان از دیگران برای بازجویی و محاکمه در قیامت

و یوم نحشرهم جميعاً ثم نقول للذین أشرکوا مکانکم أنتم و شرکاؤکم فزیلنا بینهم . . .

برداشت فوق بر این پایه است که ضمیر <بینهم> به عموم کسانی که در عرصه محشر جمع شده اند (نیکان و بدان، و مؤمنان و مشرکان) برگردد؛ یعنی، پس از حشرِ جمیع خلائق در محشر، به مشرکان فرمان ایست خواهیم داد و آن گاه میان آنان و دیگران جدایی خواهیم افکند.

۷ - خداوند ، پس از توقیف مشرکان و معبودهایشان در عرصه محشر ، نخست آنان را از هم جدا کرده و سپس به بازجویی و محاکمه آنان خواهد پرداخت .

ثم نقول للذین أشرکوا مکانکم أنتم و شرکاؤکم فزیلنا بینهم . . . ما کنتم إیانا تعبدو

برداشت فوق بر این اساس است که ضمیر <بینهم> به اهل شرک و معبودهایشان بازگردد. گفتنی است که <تزییل> (مصدر زیلنا) به معنای دور کردن دو چیز از یکدیگر و جدایی افکندن میان آن دو است.

۵- بازجویی از بت بزرگ قوم ابراهیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۳ - ۴

۴- ابراهیم (ع) با درخواست از بت پرستان برای بازجویی از بت ها ، عجز و ناتوانی آنها را برای آنان به نمایش گذاشت .

فس-لوهم إن كانوا ينطقون

۶- بازجویی از زنان اشراف مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۵۱ - ۱،۲،۳

۱- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد .

قال ما خطبکَنّ

۲- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

ص: ۴۹۳

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

<خطب> به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

۳- بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فستله ما بال النسوه . . قال ما خطبکَنّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۲ - ۳

۳- یوسف (ع) با تقاضای دادرسی و درخواست بازجویی از زنان ، درصدد بود تا به پادشاه اثبات کند که هرگز با همسر وی رابطه نامشروع نداشته و به او خیانت نکرده است .

ذلک لیعلم أنى لم أخنه بالغیب

برداشت فوق ، بر این اساس است که ضمیر در <یعلم> و <لم أخنه> به <ملک> باز گردد.

۷- بازجویی از متهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۴ - ۶

۶- سابقه نیک متهمان و سوگند آنان بر بی گناهی ، مانع جواز بازرسی و تحقیق درباره اتهام آنان نمی شود .

قالوا تالله لقد علمتم . . فما جزؤه إن کنتم ک-ذیین

از آن جا که کارگزاران یوسف به حسن سابقه فرزندان یعقوب اعتنایی نکردند و به سوگند آنان بر بی گناهی خویش وقعی ننهادند ، می توان برداشت فوق را استفاده کرد.

۸- بازجویی از مهمانان زلیخا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۰ - ۷

۷- بازجویی از زنانی که در ماجرای میهمانی زلیخا دست های خویش را بریدند ، شرط یوسف (ع) برای بیرون آمدن از

زندان و حاضر شدن در نزد پادشاه

قال ارجع إلى ربك فستله ما بال النسوة الّتی قطعن أیدیهنّ

۹- بازجویی پادشاه مصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۱ - ۱،۲،۳

۱- پادشاه مصر به منظور بازجویی از زنان اشراف درباره ماجرایشان با یوسف (ع) آنان را احضار کرد .

قال ما خطبکّن

ص: ۴۹۴

۲- پادشاه مصر داستان یوسف و زنان اشراف را ، ماجرای بزرگ ارزیابی کرد و خود عهده دار بازجویی از زنان اشراف شد .

قال ما خطبکَنّ إذ رودتَنّ یوسف عن نفسه

<خطب> به معنای کار و امر بزرگ است. و مراد از آن در این جا داستان و ماجراست.

۳- بازجویی پادشاه از زنان اشراف ، پاسخی به پیام و تقاضای یوسف (ع) بود .

فستله ما بال النسوه .. قال ما خطبکَنّ

۱۰- بازجویی در محشر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۷- یونس - ۱۰ - ۳۰ - ۵

۵- محشر ، عرصه ای است که در آن هر فردی به بازرسی ، زیر و رو و سبک و سنگین کردن اعمال و کرده های خود مشغول خواهد بود .

و یوم نحشر هم جميعاً .. هنالك تبلوا كل نفس ما أسلفت

۱۱- جواز بازجویی از متهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

۱۲- جواز بازجویی از مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸- یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

۱۳- درخواست بازجویی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۱ - ۱

۱- بت پرستان ، خواهان احضار ابراهیم (ع) و بازجویی علنی از وی برای کشف شکننده بت ها

قالوا فأتوا به علی أعین الناس

ص: ۴۹۵

۱۴- دلایل بازجویی از برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۱

۱- گم شدن جام آبخوری پادشاه ، دلیل ارائه شده به فرزندان یعقوب برای متوقف ساختن و بازجویی از آنان

ماذا تفقدون. قالوا نفقد صواع الملك

<صواع> به معنای پیمانانه است.

۱۵- زلیخا قبل از مجلس بازجویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۵۱ - ۱۷

۱۷- زلیخا پیش از جلسه بازجویی و محکمه دادرسی ، یوسف (ع) را مجرم معرفی می کرد و به کام جویی از وی متهم می ساخت .

قالت امرأت العزيز الی-ن ححصص الحق أنا رودته عن نفسه و إنه لمن الص-دقین

برداشت فوق از قید <الآن> استفاده می شود.

۱۶- عوامل بازجویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۳ - ۸

۸- سوء پیشینه افراد ، مجوز بازداشت و بازجویی آنان به مجرد سوء ظن به ایشان

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا س-رقین

۱۷- فلسفه بازجویی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۲ - ۲

۲- بت پرستان ، ابراهیم (ع) را برای اعتراف به شکستن بت ها مورد بازجویی قرار دادند .

قالوا أنت فعلت هـ ذابـ الهتنا یـ ابرهیم

استفهام در <ءأنت> استفهام تقریری و به منظور اعتراف گرفتن از مخاطب است؛ یعنی، بت پرستان می دانستند که ابراهیم(ع) شکننده بت ها است؛ ولی به خاطر اقرار و اعتراف گرفتن از آن حضرت گفتند: <ءأنت فعلت>.

ص: ۴۹۶

۱۸- مکان بازجویی ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۱۱ - انبیاء - ۲۱ - ۶۲ - ۳

۳- بتکده قوم ابراهیم ، محل محاکمه و بازجویی ابراهیم (ع) *

قالوا أنت فعلت هـ- ذاب- الهتنا ی- ابرهیم

>ه- اشاره به شیء نزدیک است و مشارالیه آن، عمل ابراهیم(ع) (شکستن بت ها) است. از این رو می توان استفاده کرد که محل محاکمه آن حضرت در خود بتکده و یا نزدیک به آن بوده است.

۱۹- موارد جواز بازجویی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملک و لمن جاء به حمل بعیر

ص: ۴۹۷

۱۱- بازداشت

۱- احکام بازداشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۳ - ۸

۸- سوء پیشینه افراد ، معجز بازداشت و بازجویی آنان به مجرد سوء ظن به ایشان

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا س-رقین

۲- بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۸ - ۱

۱- یوسف (ع) بنیامین را بازداشت کرد و از رفتن او به همراه برادرانش جلوگیری کرد .

فهو جزؤه .. قالوا ی-أیها العزیز إن له أبا شیخا کبیرا

الدرالمنثور، ج ۴، ص ۵۶۴.

۳- تأثیر بازداشت بنیامین در یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۴ - ۲

۲- ماجرای بنیامین ، خاطره یوسف (ع) را برای یعقوب (ع) تجدید کرد و موجب اظهار تأسف شدید او بر فراق یوسف (ع) شد .

ص: ۴۹۸

و قال ی-أسفی علی یوسف

حرف <الف> در آخر <اسفی> منقلب از یای متکلم است. بنابراین <ی-أسفی> ، یعنی ای دریغ من.

۴- جواز بازداشت متهمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

۵- جواز بازداشت مجرمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

۶- عوامل بازداشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۳ - ۸

۸- سوء پیشینه افراد ، مجوز بازداشت و بازجویی آنان به مجرد سوء ظن به ایشان

تالله لقد علمتم ما جئنا لنفسد فی الأرض و ما كنا س-رقین

۷- غیرقانونی بودن بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۶ - ۷

۷- نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت ، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر ، برای یوسف (ع) مجاز نبود .

ما کان لیأخذ أخاه فی دین الملک

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به <ملک> قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه <فما جزاؤه...> در آیه ۷۴، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

ص: ۴۹۹

۸- منشأ بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۳ - ۵،۶

۵- یعقوب (ع) ، ماجرای گرفتاری بنیامین را نتیجه توطئه ای برخاسته از جلوه پرداز های نفس فرزندان خویش دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

جمله <سؤلت لکم...> یعنی ، نفس شما امر ناپسندی را برای شما زیبا جلوه داد و ارتکاب آن را برای شما آسان ساخت. این جمله حاکی از اطمینان یعقوب به توطئه فرزندانش است.

۶- آگاهی یعقوب به اینکه بازداشت بنیامین بر اساس کید و نقشه ای از طرف فرزندانش (یوسف ، بنیامین یا برادران دیگر) بوده است . *

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

در اینکه چرا یعقوب(ع) گزارش فرزندانش را باور نکرد و آنان را علی رغم داشتن شهود عینی - که جای شک باقی نمی گذاشت - به تسویل کردن متهم ساخت، پاسخهایی ذکر کرده اند. آنچه به نظر روشن تر می رسد این است که: ۱- یعقوب(ع) به فراست خاص خویش و اطمینانش به درست کاری بنیامین دریافته بود که گزارش یاد شده واقعیت ندارد. ۲- کید و نقشه ای برای گرفتار شدن بنیامین در کار بوده و به اصطلاح کاسه ای زیر نیم کاسه بوده است. ۳- این کید و نقشه از ناحیه فرزندانش اجرا شده است. اینها واقعیهایی بود که یعقوب(ع) به فراست دریافت و ولی نکته ای که برای او - پس از آنکه فهمیده بود نقشه گرفتاری بنیامین از ناحیه فرزندانش است - مجهول و مبهم مانده بود، این بود که متوجه نشد خود بنیامین و یوسف طراح و مجری آن نقشه بودند.

۹- موارد جواز بازداشت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۲ - ۲

۲- مشروعیت بازجویی و توقیف متهمانی که مجرم در میان آنان است .

إنکم لس-رقون .. قالوا نفقد صواع الملك و لمن جاء به حمل بعیر

۱۰- یعقوب(ع) و بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۳ - ۳،۶

۳- یعقوب (ع)، فرزندانش را در گرفتاری بنیامین و باز نگشتن وی مقصر دانست .

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

۶- آگاهی یعقوب به اینکه بازداشت بنیامین بر اساس کید و نقشه ای از طرف فرزندانش (یوسف ، بنیامین یا برادران دیگر)
بوده است . *

قال بل سؤلت لکم أنفسکم أمراً

ص: ۵۰۰

در اینکه چرا یعقوب(ع) گزارش فرزندانش را باور نکرد و آنان را علی رغم داشتن شهود عینی - که جای شک باقی نمی گذاشت - به تسویل کردن متهم ساخت، پاسخهایی ذکر کرده اند. آنچه به نظر روشن تر می رسد این است که: ۱- یعقوب(ع) به فراست خاص خویش و اطمینانش به درست کاری بنیامین دریافته بود که گزارش یاد شده واقعیت ندارد. ۲- کید و نقشه ای برای گرفتار شدن بنیامین در کار بوده و به اصطلاح کاسه ای زیر نیم کاسه بوده است. ۳- این کید و نقشه از ناحیه فرزندانش اجرا شده است. اینها واقعیهایی بود که یعقوب(ع) به فراست دریافت / ولی نکته ای که برای او - پس از آنکه فهمیده بود نقشه گرفتاری بنیامین از ناحیه فرزندانش است - مجهول و مبهم مانده بود، این بود که متوجه نشد خود بنیامین و یوسف طراح و مجری آن نقشه بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۸۴ - ۱

۱- یعقوب (ع) پس از شنیدن خبر بازداشت بنیامین و مقصر دانستن فرزندانش ، بر آنان خشم گرفت و از ایشان روی برتافت

و تولى عنهم

<تولى> به معنای روی گردانی است. روی گردانی یعقوب(ع) از فرزندانش به قرینه <فهو کظیم> از سر خشم و غضب بر آنان بوده است.

۱۱- یوسف(ع) و بازداشت بنیامین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

۸ - یوسف - ۱۲ - ۷۶ - ۷

۷- نگاه داشتن بنیامین در مصر حتی به جرم سرقت ، بر طبق قوانین جزایی پادشاه مصر ، برای یوسف (ع) مجاز نبود .

ما كان ليأخذ أخاه في دين الملك

دین به معنای آیین و روش است و مراد از آن به اعتبار اضافه شدنش به <ملک> قوانین و مقررات حاکم بر مصر می باشد. قابل ذکر است که به قرینه <فما جزاؤه...> در آیه ۷۴، اگر سارق می خواست بر اساس آیین خودش تنبیه شود، قاضی و حاکم مصر می توانست بر آن اساس حکم کند.

ص: ۵۰۱

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک ۱۲۹/۳۴ - طبقه

اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

